

4. 23

Handwoordenboek van Nederl. Synoniemen.

7.

23

Handwoordenboek van Nederl. Synoniemen

23

~~MA T~~

~~67 C 10~~

Bibliotheek Universiteit van Amsterdam

01 2728 1202

BOS plastic kalf
Den Haag Tel. 363793

BOEKBINDERIJ
J.H. VAN ZOELEN
WILHELMINA STR. 6
A DAM W. Tel. 83470

D84 133 378

P88-383

Brant

HANDWOORDENBOEK

VAN

NEDERLANDSCHE SYNONIEMEN,

DOOR

J. V. HENDRIKS.

Vijfde, herziene en vermeerderde druk.

MET EENE VOORREDE VAN

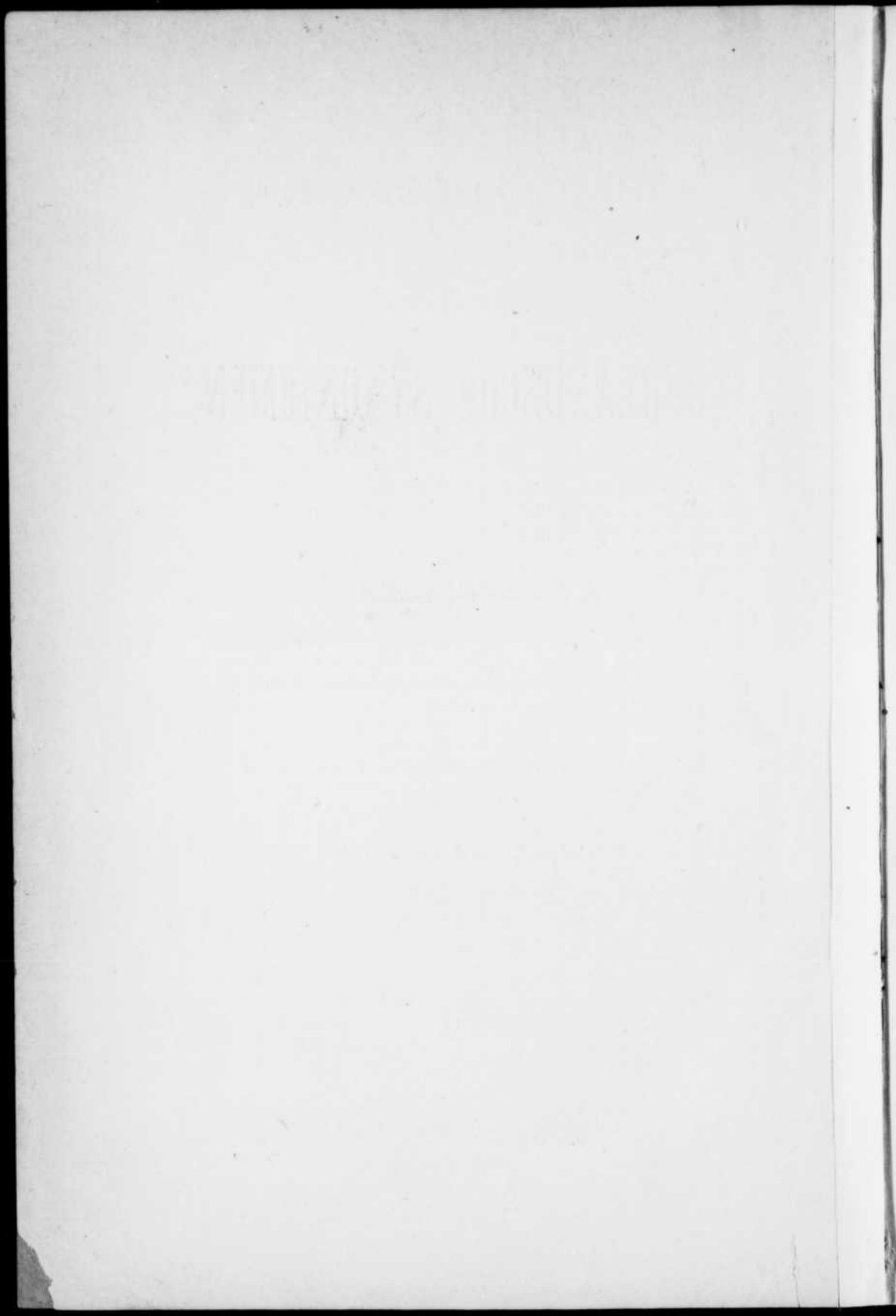
Dr. J. H. GALLÉE,

Hoogleraar te Utrecht.

D. MIJS — 1908 — TIEL.

VOORREDE.

De voorstelling, die wij ons maken, wanneer wij het eene of andere woord hooren, verschilt dikwijls hemelsbreed van die, welke hetzelfde woord eenwen geleden bij onze voorvaderen wakker riep. Wordt er een woord uit eene andere taal tegelijk met de zaak, die er door wordt aangeduid, bij ons ingevoerd, dan zal men zich bij het gebruik van dit woord niet afvragen, of het wel oorspronkelijk en eigenlijk datgene aanduidde, wat wij er ons op dit oogenblik bij voorstellen.

Wie denkt heden ten dage, wanneer er over een *kastelein* wordt gesproken, terstond aan een *kasteel*, of, wanneer er sprake is van een *tuin* aan de *omheining* om den hof. Voor ons is de *klerk* enkel de schrijver, de kantoorbediende, en niemand denkt meer aan een *geestelijke* of een *geleerde*, wat het woord vroeger beteekende in de dagen van den „klerk uten lagen landen.” Wanneer wij het woord *kina* gebruiken, bekommeren wij ons volstrekt niet om de eigenlijke beteekenis van het woord. Het is ons voor het gebruik volmaakt onverschillig, of het waar is dat de Peruanen elke schors *quina* noemden en dat *quinquina* de schors bij uitnemendheid was, n.l. die van den boom, welke door de gravin Cinchon omstreeks het midden der 17e eeuw naar Europa gebracht is, en thans beroemd is om hare heilzame werking bij koortslidders. Is er wel iemand, die bij *mouseline* denkt aan stof, uit *Mousoul* in Azië afkomstig?

Zoo gaat het met vele, ja haast met alle woorden. Er zijn er, waarin men de oorspronkelijke beteekenis haast niet terug kan vinden — er zijn er zelfs, die lijnrecht het tegenovergestelde van vroeger beteekenen. Soms blijft er hier of daar iets van de vroegere beteekenis hangen in de eene of andere formeele uitdrukking, die dan, als eene versteening uit eene oudere periode, bestaan blijft naast de nieuwere; dan weder blijft de oude beteekenis, terwijl zij uit de spreek- en schrijftaal verdwijnt, in het een of ander dialect leven en sluipt later soms weder de algemeene taal binnen. Zoo heeft in eene uitdrukking als de *kastelein van Muiden* het woord *kastelein* zijne oude beteekenis bewaard en is aan *slecht*, in de uitdrukking *slecht en recht* nog de vroegere beteekenis van *eenvoudig, goed eigen*, terwijl het in den tegenwoordig meest voorkomenden zin juist het tegenovergestelde van *goed* aanduidt.

Waar sommige woorden zoo geheel van beteekenis veranderd zijn, en hunne oorspronkelijke kracht geheel verloren hebben, verkeerden andere

woorden, die even oud zijn, op hetzelfde tijdstip nog in een stadium van overgang. De oude beteekenis is nog niet geheel uit het volksgeheugen weggewischt en de nieuwe, die straks hare plaats geheel zal innemen, is nog niet geheel doorgedrongen, leeft nog niet algemeen in het volksbewustzijn. Vandaar dat we soms eene zekere weifeling in het gebruik van een dergelijk woord waarnemen; nu eens wordt het in de eene dan in de andere beteekenis gebezigd. Niemand heeft dit geestiger in de woorden zelf aangetoond, dan de Fransche schrijver F. Sarccey o. a. in het artikel *Bourgeois*, dat deel uitmaakt van zijn even leerzaam als onderhoudend boek *Le Mot et la Chose*.

Ook in onze taal heeft men tal van woorden, die naast eene jongere beteekenis eene oudere bezitten, die nog niet geheel in onbruik is geraakt. Wanneer men *aanspraak* bezigt in de uitdrukking *aanspraak maken op iets*, heeft het nog de oude beteekenis van *eisch op grond van recht*, die in het middelnederlandsch aan het woord *aanspraak* eigen was en welke ook in het w.w. *aanspreken* te vinden was; thans hoort men er naast *aanspraak* in den zin van *rede* en *toespraak*, zooals in de uitdrukking *aanspraak hebben van dezen en genen*, waarin het woord dezelfde kracht heeft als thans het w.w. *aanspreken*; beteekenissen, die zich reeds in vroegeren tijd ontwikkeld hebben.

Zegt men *ik heb veel beleefd* en *hij is een beleefd man*, dan is in beide uitdrukkingen het woord *beleefd* een verleden deelwoord van het werkwoord *belevén*. In de eerste uitdrukking geeft het te kennen, dat men in het leven veel ondervonden heeft, en heeft het dus zijne oorspronkelijke beteekenis behouden; in het tweede is het, als adjectief gebruikt, door de beteekenissen *ondervonden hebbende*, *ervaren*, *ervaren in hetgeen in de wereld geschiedt of pas geeft*, overgegaan tot die van *wellevend*.

Thans zal men, al verstaat men nog volkomen wat het woord *aanbidder* beteekent, niet meer schrijven, „God heeft veel aanbidders”; in de 18e eeuw geschiedde dit nog wel, getuige Wdb. I, 70 „en God is zijn aanbidders mild en goedertieren”. Tegenwoordig gebruikt men het woord alleen in uitdrukkingen als *de schoone had een aantal aanbidders* of in samenstellingen als *vuuraanbidder* en *zelfaanbidder*. Zoo heeft *gezel* naast de ook al niet oorspronkelijke, maar toch oudere, beteekenis van begeleidende persoon die van ambachtsknecht en, met de adiectiva *vrij* en *jong* verbonden, die van ongehuwden man, eenlopend heer.

Wanneer men spreekt of schrijft, bekommert men zich meestal zeer weinig om de etymologische waarde of de historische ontwikkeling van een woord; men weet welke beteekenis anderen, tot wie men spreekt, aan een woord hechten en, wil men nu bij hen dezelfde gedachten doen ontstaan, die men zelf heeft, dan is dit de hoofdzaak en al het overige voor het oogeblik van minder belang. Zoozeer is de zaak zelve en het streven om het begrip voor anderen aan te duiden, het hoofddoel, dat men, indien het beste woord niet terstond voor onzen geest staat, een ander bezigt, dat hetzelfde begrip niet volkomen nauwkeurig, maar slechts tennaastenbij uitdrukt. Dit bewijst reeds genoegzaam, dat de mensch bij het gebruiken

der woorden niet aan hunne etymologische waarde noch aan de oorspronkelijke kracht ervan denkt. Niet alleen gebruikt men een aantal woorden, die eigenlijk eens eene geheel andere beteekenis hadden dan die, welke wij er heden ten dage aan hechten, maar men bezigt ook een aantal woorden, waarvan men de beteekenis, die zij heden hebben, slechts onvolledig kent, waarvan het begrip of de zaak, die er door aangeduid wordt, ons zeer onvolkomen voor den geest staat. Menigeen zal b.v. spreken van *merinos* en *alpacca*, van eene *fabriek* en eene *trafiék*, van eene *vennootschap*, een *locomobiel* en eene *locomotief*, zonder volkomen en nauwkeurig te kunnen zeggen, wat deze woorden beteekenen, tenzij hij bepaald deskundige is.

Alleen de hoofdtrekken van hetgeen door het woord wordt aangeduid, staan den persoon, die het woord uitspreekt of hoort, onmiddellijk voor oogen, wanneer hem beide bekend zijn. Al naarmate de ontwikkeling der menschen verschillend is, zullen ook de voorstellingen, die door het hooren of bij het uitspreken van een woord aanwezig zijn, verschillen. Vandaar die verschillende nuanceeringen, dat subjectieve, dat men over het algemeen bij verklaring der woorden aantreft; vandaar ook die ruimte van beteekenis, die aan elk woord eigen is.

Evenzeer als sommige begrippen, denkbeelden of voorstellingen uit het volksgeheugen verdwijnen en niet aan de nakomelingschap worden overgeleverd, zoo gaan ook onderdeelen, kleine schakeeringen in de beteekenis in verloop van tijd verloren, of maken plaats voor nieuwe nuanceeringen, doordat een woord in verband gebracht wordt met andere denkbeelden en andere voorstellingen. Elke nieuwe indruk, dien wij van de zaak krijgen, welke door het woord wordt uitgedrukt, wijzigt de voorstelling, die wij ons maken, wanneer wij het woord hooren of uitspreken. Dientengevolge kunnen woorden, die in hunne ruimste beteekenis voor elkander gebruikt kunnen worden, onderscheiden moeten worden, wanneer enkele onderdeelen der zaak of van het begrip óf in het volksbewustzijn, óf in bijzonder zinsverband meer op den voorgrond treden. Komen woorden in beteekenis volkomen met elkander overeen, dan is de mensch geneigd om een van beiden te doen, óf om het eene meer te gebruiken dan het andere woord, en dan zal dit laatste langzamerhand uit de taal verdwijnen, óf om de beteekenis, die het woord had, te wijzigen en te beperken, óf ze uit te breiden. Niet zelden kan men zien, dat de beteekenis van een woord in de eene streek van het land meer beperkt wordt, en in eene andere streek een ruimeren omvang verkrijgt. Zoo zal men, wanneer men de taal van de menschen uit de eene of andere streek bestudeert, bemerken, dat er eenigen zijn, die nog de andere vormen en beteekenissen vasthouden, terwijl bij anderen reeds kleine verschillen kunnen waargenomen worden, die zich uit het oudere ontwikkeld hebben. Deze verschillen zijn meestal zeer klein; door het streven van allen om voor elkander verstaanbaar te zijn, blijven zij zich bepalen tot ondergeschikte punten. Het oudere volgt langzamerhand het jongere; maar, terwijl de oudere vormen der woorden langzaam maar zeker uit de taal verdwijnen, blijft er door den invloed der oudere menschen, waar het de beteekenis geldt, menig woord leven met de kracht, die het in vroegeren

tijd had, terwijl het daarnaast met de jongere wijziging der beteekenis in gebruik is.

Gaat de ruimere opvatting verloren, dan zullen de woorden, hoewel de begrippen, die zij uitdrukken elkander zeer dicht naderen, niet meer voor dezelfde zaak of hetzelfde begrip gebruikt kunnen worden. Aan den anderen kant kunnen ook woorden, die vroeger in beteekenis ver uiteenliepen ten gevolge van gedurige wijzigingen van het begrip, dat er door wordt uitgedrukt, elkander naderen in beteekenis.

Zoo zijn er een aantal woorden, die in beteekenis zoo weinig van elkander afwijken, dat zij elkander kunnen vervangen; of die dezelfde hoofdgedachte uitdrukken, maar, terwijl bij het eene meer het eene onderdeel, bij het andere meer een ander onderdeel van het begrip op den voorgrond gesteld wordt, in het gebruik niet verwisseld worden, en die alleen, waar het vermogen om te onderscheiden niet genoeg ontwikkeld is, door elkander gebruikt worden. Aan deze zinverwante woorden heeft men den naam van synoniemen gegeven.

Deze naam is van zeer ouden datum; reeds in de 4e eeuw hield de Alexandrijnsche grammaticus Ammonius zich met eene soort van Synonymiek bezig. Onder de Romeinen hebben Cicero en Quinetilianus hier en daar in hunne geschriften op het belang der zinverwante woorden de aandacht gevestigd, maar de eerste, die er zich meer bepaald mede bezig hield, was Fronto in zijn *De Differentiis Vocabulorum Libellus*. De eerste die in den nieuweren tijd weder met kracht de Synonymiek der latijnsche taal opvatte, was een Nederlander, Simon Pelegromius, die in 1546 te 's-Hertogenbosch *Synonymorum Sylva* uitgaf; kort hierna verscheen van Antonius Popma te Franeker een dergelijk werk *De Differentiis Verborum*, dat herhaalde malen, o. a. nog in 1741, herdrukt is.

Bijna honderd jaren vroeger had Van der Schueren in de *Tenthonista* reeds zinverwante woorden verzameld; deze zijn echter niet geregeld medegedeeld, maar tusschen de andere verstrooid. Op het einde van de eerste helft der 16e eeuw wijdde een Duitscher Jacob Schöpfer een afzonderlijk werk aan de synoniemen zijner moedertaal (*Synonyma, das ist mancherlei Gattungen Deutscher Wörter, so im Grund einerley Bedeutung haben*). Een Vlaming, Gabriël Meurier, die in 1557 en 1562 het eerste Vlaamsch-Fransche en Fransch-Vlaamsche Woordenboek vervaardigde, voegde hierbij ook een aantal synoniemen om te comene totter volmaeckheit van vele diverse spraken. Terwijl de eerste uitgave van dit werk, bij Plantyn te Antwerpen, den nederigen titel droeg van *Vocabulaire Francois-Flameng*, noemde bij het Vlaamsch Fransch gedeelte, dat in 1562 bij Jan Waesberghe verscheen, *Dictionaire Flamen-Francois*. Op de universiteitsbibliotheek te Utrecht bevindt zich eene 2e uitgave d.d. 1570 van den *Dictionaire* (ook vermeld bij Hoffman von Fallersleben *Horae Belgicae* VII, 12) en eene 3e uitgave van den *Vocabulaire Francois-Flameng*, met de bijvoeging „*reuen, augmenté et de plusieurs synonymes et formes de parole de rechef enrichy.*”

Wat synoniemen betreft, vereenigt hij hierin onder een hoofd: *ambacht*,

conste, schalckheyt, list en laat hierop de verschillende woorden in het Fransch volgen; op dezelfde wijze behandelt hij *angte, benautheyt* — *arbeyden, wercken, pyne oft moeyte doen* — *arbeyt, pyne ende moeite* — *arbeyder, handwercker* — *arcke, koffer, schryne, kiste*. Bij *peerdt* vindt men de volgende woorden jonckpeerdt oft veulen *chevalet, poulain*, huerpeerdt *cheval de louage*, postpeerdt *destrier*, eenen ruyn *un hongre*, hengst *estalon*, merie *jumaent*, eenen moor *un moreau*, vaelken *un paillet*, witpeerdt, graupeerdt, bontpeerdt enz. Achterin bevinden zich dertien bladzijden in handschrift uit dien tijd, waarop zich soortgelijke verzamelingen van synonieme woorden bevinden, Z. a. *Gabions* schanscorf, *bastillon* bolwerck, *rempart ou munition* om een *schanse* bolwerck, wal. *Bastillon*, bolwerck, *Revelin* borstwerck extra portam, *paparet* borstweringe, *barbacane* bolwercke, *cabanos* hutten; *Bastion ou plateforme de terre* rondelen mit aert gevult, *courtinne* gardine . . . *casamattes sont aux ravelins* hutgens.

Het doel, waarmede Meurier e. a. deze synoniemen bijeenbrachten, was het aanleeren van eene vreemde taal gemakkelijk te maken. In de 18e eeuw ontwikkelde Gabriël Girard eene andere methode van behandeling der synoniemen, met een ander doel. Dit doel was de juiste beteekenis der woorden te doen kennen aan den landgenoot. Door hem, maar nog meer door zijne tijdgenooten en navolgers werd de etymologie vooropgesteld, als in de eerste plaats van gewicht bij de bepaling der waarde van zinverwante woorden. Hoewel zij een verkeerden maatstaf invoerden voor de beoordeeling der synoniemen, hebben zij toch de studie der synonymiek eene groote schrede voorwaarts gebracht. Terwijl Beanzée, Roubaud en Fontanes in Frankrijk verder gingen op den ingeslagen weg, waren in Duitschland Stosch en Eberhard met groote kracht en scherpzinnigheid op dat gebied werkzaam. Dat Maasz, Gruber, Weigand en Sanders in Duitschland, Guizot en vooral Lafaye in Frankrijk in deze eeuw hoogst bruikbare handboeken hierover het licht konden doen zien, hadden zij in niet geringe mate aan deze voorgangers te danken.

Hier te lande was het met de synonymiek gansch anders gesteld. Sedert den tijd van Meurier had niemand eenige aandacht aan de synoniemen geschonken; niemand had er aan gedacht om eenige verzameling van zinverwante woorden het licht te doen zien. Wel schreef Mr. Q. de Flines in 1810 voor zijne Proeve van Hollandsche of Nederduitsche Synoniema „onze taalkundigen hebben zich reeds eenigermate op de beoefening der synonyma toegelegd”, maar voor zijn werk verscheen, was er toch door niemand over dit onderwerp iets in het licht gegeven. Wat hij op het oog had bij deze woorden was eene verhandeling door Mr. C. van Lennep op het letterkundig genootschap Concordia et Libertate te Amsterdam gehouden.

De Proeve van Mr. de Flines, advocaat te Amsterdam, was dus het eerste, wat er van dien aard in ons land verscheen; en wanneer men het werk als een eersteling beschouwt, en als eene proeve, die de schrijver door meerdere hoopte te doen volgen, is zijn werk niet onverdienstelijk te noemen, al bevinden zich onder de synoniemen soms naamvalsformen b.v. *koninklijk* —

's konings — van den koning, welke hier niet toegerekend kunnen worden. Sinds dien tijd werd er weder het oog op dit gedeelte der taalwetenschap gevestigd, dat aan de praktijk zulke groote diensten kan bewijzen. In 1819 richtte het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Kunsten en Wetenschappen het verzoek tot zijne leden om bijdragen te verzamelen voor een werk over de Nederlandsche synoniemen. Het werk van het Instituut verscheen wel niet, maar de leden waren opmerkzaam geworden op de bestaande leemte.

Toen er in 1820 een werk van meer uitgebreiden aard over synoniemen verscheen, vestigde een Zuid-Nederlandsch tijdschrift er het eerst de aandacht op. Het Septembernummer der *Annales Beligues des sciences, arts et littératures* van 1820 wees er op, dat de Nederlanders, die voor de latijnsche synoniemen zooveel gedaan hadden, nog niets voor hunne eigene taal op dit punt hadden verricht. Daarom waardeerden zij ten hoogste dit werk, al onthielden zij zich van bepaalde beoordeeling. In menig opzicht had de schrijver ervan, G. Bruining, in zijne *Nederduit-sche Synoniemen*, taalkundig en ten deele ook etymologisch behandeld, misgetast. Zijn werk beantwoordde niet aan hooge eischen, vooral ook omdat het punt van uitgang, de etymologie, — en welk eene etymologie — verkeerd gekozen was.

Ook Weiland en Landré zagen dit in, toen zij in 1821, in het voorbericht van hun *Woordenboek van Synoniemen*, mededeelden dat zij wel gevoelden dat dit werk niet dan onvolkomen en gebrekkig kon zijn door het ontbreken van handleidingen en bronnen, „aangezien er in onze taal geen woordenboek bestond, hetwelk de beteekenis der woorden met juistheid bepaalde.” Zij waren er volkomen van overtuigd, dat hun werk onvolledig was, doch meenden „dat het nog altoos zijne nuttigheid kon hebben als eene bijdrage tot een volledig werk over de Nederlandsche Synoniemen.” Hun woordenboek was echter verre van onverdienstelijk, vooral ook omdat niet de etymologische beteekenis der woorden, maar het gebruik in het dagelijksch leven door hen tot basis was genomen. Dit bepaalt de verdienste van hun werk, doch dientengevolge moet bij verdere ontwikkeling van de taal en verandering van de beteekenissen der woorden hun boek op den duur noodzakelijk verouderen. In 1845 verscheen er in Antwerpen bij J. P. van Dieren & Co. een verkorte nadruk van hun werk. Weinig jaren na de eerste uitgave werd in 1829 door H. Martin te Amsterdam een *Woordenboek van Nederlandsche Synoniemen* uitgegeven, dat, klein en oppervlakkig, ternauwernood vermelding verdient.

Sedert volgde er een tijd van werkeloze rust, tot in den eersten jaargang (1847) van het *Magazijn van Nederlandsche Taalkunde de Taalmijmeringen* van Dr. H. J. Nassau verschenen. De tweede hiervan (blz. 72) bevatte na langen tijd weder een opstel, dat bepaald aan de studie der synoniemen gewijd was. Helder en duidelijk toonde hij aan, dat niet de afleiding, maar alleen de beteekenis van het woord in de spreektaal als basis moest dienen voor de bepaling van overeenkomst en verschil van de synoniemen, d. z. „woorden die veel overeenkomst hebben in de beteekenis, maar zich door eene grootere of kleinere wijziging

dier beteekenis onderscheiden." Het gebruik werd alzoo door Nassau aangewezen als de ware leermeester. Hij heeft dit nader aangetoond en in een aantal welgeslaagde proeven zelf in praktijk gebracht. Eenige jaren geleden zijn de voornaamste hiervan nog weder herdrukt in een boek *De Levende Taal*, uit Nassau's geschriften verzameld en bewerkt door A. W. Stellwagen, Groningen, 1882.

Ditzelfde beginsel werd ook gehuldigd door den man, die in 1851 het ontwerp van een Nederlandsch Woordenboek opstelde. Prof. M. de Vries drukte zijne meening dienaangaande in de volgende bewoordingen uit: „men raadplege hier alleen de levende, dat is gesproken taal; als het er op aankomt om de beteekenis der woorden in hare fijnste wijzigingen te bepalen, dan putte men alleen uit deze bron; want — er is geen twijfel aan — zij is de eenige onvervalschte, de eenige, die nooit ophoudt te vlieten. Mocht hier of daar de toepassing van het beginsel eenige onzekerheid overlaten, doet zich enkele malen een twijfelachtig geval voor: Welnu dan, maar ook dan alleen, vrage men het gevoelen van eenig schrijver van den allereersten rang.”

Ook in de Inleiding voor het eerste deel van het Nederlandsch Woordenboek, in 1882, heeft hij er weder op gewezen, hoe er bij velen een sterke neiging bestaat om op de ware of voor waar gehouden afleiding van een woord een betoog over de hedendaagsche beteekenis te gronden. Menig voorbeeld uit pleitrede of strijdschrift zou dit kunnen bewijzen. Men komt er zoo licht toe in de afleiding een bewijs te zoeken, daar feitelijke bewijzen voor de bepaalde beteekenis van minder veelvuldig voorkomende woorden in de hedendaagsche taal niet altijd zoo gemakkelijk te vinden zijn, en het zich daarenboven voor kan doen, dat een woord in de eene streek een gewijzigde beteekenis kan hebben, terwijl het in eene andere streek in ruimer zin gebruikt wordt.

In het Nederlandsch Woordenboek zullen eenmaal alle woorden met de verschillende beteekenissen, die zij gehad hebben sedert de helft der 16e eeuw, eene plaats vinden. Men zal, is dit eenmaal voltooid, niet alleen de synoniemen der hedendaagsche woorden er in kunnen vinden, die, nauwlettend geschikt en bepaald, in een afzonderlijke afdeeling achter elk hoofdwoord te vinden zijn, maar door de woorden en beteekenissen uit vroeger tijd te vergelijken, zal men met studie en arbeid in staat zijn om ook uit vroegere tijdperken de synonieme woorden bijeen te verzamelen. 1)

De thans voltooide artikelen, die niet genoeg door onderwijzers bestudeerd kunnen worden, geven ook op het punt van zinverwante woorden en beteekenissen zeer veel belangrijks.

Alle woorden, die eene zelfde grondbeteekenis hebben, zijn vereenigd onder een hoofdwoord, dat het algemeene begrip het ruimst uitdrukt, terwijl alle wijzigingen en fijnere onderscheidingen der andere woorden hierbij opgegeven en verklaard worden. Bij elk der behandelde woorden wordt dan weder naar dit hoofdwoord verwezen. Deze methode van behandeling

1) Toen ik dit in 1883 schreef, werden de synoniemen nog behandeld, sedert zijn echter de bewerkingen der synoniemenreeksen in het Woordenboek opgehouden.

is voor de praktijk, zoowel als voor het onderwijs leerzaam en nuttig. Is het woordenboek eenmaal voltooid, dan zal men onder elk woord de beteekenissen kunnen vinden, waarin het bij goede schrijvers van vroeger zoowel als van den laatsten tijd voorkomt, terwijl bij het hoofdwoord al de eigenaardige beteekenissen der zinverwante woorden opgeteekend staan, welke zij in de levende volkstaal hebben, met al die fijne schakeringen, welke zoo nuttig zijn om te kennen, waar het op juistheid en zuiverheid van uitdrukking of op sierlijkheid in de rede aankomt.

Het aantal synoniemen, dat tot nog toe in het woordenboek op zoo uitnemende wijze behandeld is, is niet groot. Vele woorden moet men bovendien vinden door geregelde lezing der verschillende artikels, daar de aanvangsletters dezer woorden nog niet in bewerking zijn. Deze leemte zal zich nog wel eenigen tijd doen gevoelen, want eer het Nederlandsch Woordenboek voltooid is, kunnen er nog vele jaren verlopen. Voor de veredeling onzer schrijftaal is het noodig, dat ook op de fijnere opvatting en de aanwending der verscheidenheden, die de woorden bieden, meer de aandacht gevestigd worde, dan thans het geval is. Lang niet algemeen, maar toch door velen, wordt die behoefte levendig gevoeld, getuige een opstel in den Gids van 1884, III, 543 van Mr. J. N. van Hall en zoo menig woord in Noord en Zuid over dit onderwerp.

De langdurige voorarbeid, de groote moeilijkheden, welke aan het schrijven van een goed en uitvoerig woordenboek van synoniemen verbonden zijn, hebben velen, die als bij nitstek aangewezen waren, maar zich in dit opzicht zeer hooge eischen stelden, doen terugdeinzen voor zulk eene omvangrijke taak. De leemte bleef dientengevolge bestaan en daarom heeft eenige jaren geleden de Heer Hendriks, en met hem de Heer Wikman, die het toezicht op de eerste uitgave hield, de hand aan het werk geslagen, niet om een uitgebreid, wetenschappelijk woordenboek van synoniemen te vervaardigen, maar om een practisch handboekje van synoniemen te leveren, dat voor iedereen bruikbaar was. Hoe zwak, uit wetenschappelijk oogpunt beschouwd, deze in 1880 verschenen *Proeve van een woordenboek van Nederlandsche synoniemen* ook was, zij voorzag blijkbaar in de behoefte aan eene bruikbare, niet verouderde verzameling van zinverwante woorden; want binnen drie jaren was de geheele oplage uitverkocht, zoodat een tweede druk van dit werk, dat onderwijl van uitgever veranderd was, noodig bleek.

Het verzoek mij door den uitgever, den heer D. Mijs gedaan, om dezen tweeden, vermeerderden en verbeterden druk door te zien en er een inleidend woord bij te voegen, meende ik niet te mogen weigeren; vooral omdat ik hierdoor in de gelegenheid was om nog eens weder te wijzen op het groote belang, hetwelk dit gedeelte der taalstudie, dat bij het onderwijs nog maar al te veel op den achtergrond staat, voor allen heeft, die in woord of schrift hunne gedachten moeten uitdrukken.

Bij het onderwijs in het algemeen, maar vooral bij het onderwijs in hogere klassen en voor aankomende onderwijzers, speelt op sommige plaatsen de meestal spitsvondige zinsontleding, gepaard met eene dorre en

toch dikwijls willekeurige systematizeering van spraakkunstige voorschriften, eene te grootte rol. Het aantal beteekenissen, de fijne onderscheidingen tusschen de woorden, de vraag wanneer, en in welk verband het eene woord de voorkeur verdient, wanneer een ander, dat min of meer dezelfde kracht heeft, kortom alles, wat dienen kan om den stijl in spreken evenzeer als in schrijven te verbeteren en te verfijnen, is hier te lande nog te weinig voorwerp van studie. In dit opzicht zijn de Franschen ons verre vooruit. Uit Zuid-Nederland, uit Antwerpen hoort men echter dezelfde klacht als ten onzent, getuige hetgeen de Heer A. Cornette onlangs over het onderwijs in het stellen aan de lagere en middelbare scholen in de Toekomst XXIX, 291 schreef.

De taalwetenschap heeft in de laatste halve eeuw eene hoogere vlucht genomen en de resultaten van het taalkundig onderzoek zijn het onderwijs in veel opzichten ten goede gekomen; in menig opzicht, bij name in de vormleer is veel verbeterd en vereenvoudigd, maar dat het stelonderwijs in dezelfde mate praktischer is geworden, durf ik niet te beweren. Op sommige scholen is, vooral door het gebruik van werkjes als die van den Heer A. W. Stellwagen, het onderwijs in het uitdrukken der gedachten wel wat verbeterd, maar over het algemeen staan de stijl oefeningen nog te veel op den achtergrond. 1)

Geoeffent derf — eene spreuk van Roemer Visscher — verdient ook hier behartiging; want, wanneer een knaap niet door lange en veelvuldige oefening leert om zijne gedachten duidelijk uit te drukken en in de juiste bewoordingen neer te schrijven, hoe zal hij dan als man de kunst verstaan, om wat hij zeggen wil nauwkeurig en bevallig mede te deelen?

Naar aanleiding van het woord van Boileau:

Ce qui se conçoit bien s'énonce clairement,

Et les mots pour le dire arrivent aisément,

schreef A. Cornette: „ook het omgekeerde is waar: wat men behoorlijk weergeven kan, vooral in schriftelijken taalvorm, dat is geheel en al verstandelijk eigendom geworden, en er bestaat geen doelmatiger en zekerder middel om zich eenig onderwerp eigen te maken, dan zich te oefenen in het schriftelijk behandelen van dat onderwerp.”

Twee zaken zijn er, die bij de mondelinge of schriftelijke behandeling van het een of ander onderwerp, dat men bestudeerd heeft, van groot belang zijn: n.l. de juiste waardeering van de kracht van elk woord, en het vermogen om, wat men noemt, de taal te beheerschen, d.w.z. onderscheiden woorden te kennen, waaruit men kan kiezen, wanneer men een begrip of eene gedachte nauwkeurig wil uitdrukken. „In ons aller hart — heeft De Vries eens geschreven — leeft een onmiskenbaar bewustzijn van de juiste kracht van elk woord tot in de fijnste schakeeringen. Dat bewustzijn is bij den een tot een heldere voorstelling ontwikkeld, bij den ander niet dan een donker, halfsluimerend gevoel; maar dat het bij allen bestaat is eene onmiskenbare waarheid en juist omdat het aan allen gemeen

1) Sedert 1883 is op dit gebied veel gedaan. Er zijn groote verbeteringen in het onderwijs gebracht, o.a. door boeken als die van Den Hertog en Lehr, Van den Bosch e. a.

is, zegeviert het telkens op iedere verbastering, die de fijnheden der taal, nu ginds, dan elders bedreigt." Daarom trachte men met open oor en onvermoeide oplettendheid de taal op te vangen zooals ze voortstroomt uit het hart des volks. Dat bewustzijn moet men trachten te versterken en verhelderen en houdt men dit voor oogen, dan zal de beoefening der synonymiek goede vruchten dragen voor den stijl van het jongere geslacht. Hiertoe mede te werken is het doel van dit Handboek, en vindt de aandachtige lezer misschien niet overal het genoemde even nauwkeurig in het oog gehouden en toegepast, het zal hem stellig niet ontgaan, dat de schrijver er naar gestreefd heeft. En moge hier en daar nog wat ontbreken, moge het niet volledig zijn en de definitie der begrippen op sommige plaatsen nog al wat te wenschen overlaten, zooals deze tweede druk vermeerderd en verbeterd, kan het werk inderdaad reeds goede diensten bij het onderwijs bewijzen en tot nadenken dwingen over het verschil en de overeenkomst in beteekenis van zoovele woorden, die men thans maar al te dikwijls, zonder dat men er zich rekenschap van geeft, voor en door elkander gebruikt. Moge het Handboek in dit opzicht nut stichten en eene welwillende ontvangst vinden bij velen.

Utrecht, 1883.

Veertien jaren geleden schreef ik voor den 2en druk bovenstaand inleidend woord. Thans verschijnt de 4e druk; wel een bewijs, dat het boek eene goede ontvangst heeft gevonden, en dat men belang begint te stellen in de kennis van de beteekenis der woorden. Trouwens wat er verschijnt van de hand der jongeren getuigt van een krachtig zich uitend leven, van warme belangstelling in de kennis van den mensch en zijne taal. Er moge hier en daar verschil van meening en opvatting zich vertoonen, die wrijving komt toch evenzeer der wetenschap als het maatschappelijk leven ten goede. De krachtige beweging, die er in de maatschappij is gekomen, heeft in allerlei richting, op allerlei gebied haren invloed doen gevoelen. Zoo is er in de taal meer losheid gekomen, en door de veranderingen in leven en levensopvatting zijn er ook in het woordgebruik wijzigingen gekomen. Sommige uitdrukkingen der jongeren zijn gemeen goed geworden; maar hierdoor zijn ook weder oudere woorden op den achtergrond gedrongen. Aan andere woorden verbindt het jongere geslacht eene eenigszins gewijzigde beteekenis, welke nog niet algemeen is aangenomen. Wil men al deze nieuwere en oudere in een woordenboek als het nevensgaande openzen, dan vergt dit eene groote studie van de levende taal en van de geschreven taal van het heden, van ouderen en jongeren; dan is er eene lange en zorgvuldige voorbereiding noodig. En hoewel nu in dezen 4en druk vele woorden als verouderd gekenmerkt staan, is de noodige schifting en aanvulling met het nieuwste nog niet geschied. De schrijver heeft zich trouwens bepaald tot het meest algemeen in gebruik zijnde, en geen volledig woordenboek gegeven van de synoniemen der hedendaagsche spreek- en literaire taal. Een wetenschappelijk woordenboek van synoniemen is ook deze 4e, in menig opzicht verbeterde uitgave niet geworden. Hiervoor zou trouwens eene

uitgebreide voorstudie en eene geheele omwerking der stof noodig zijn, dit had meer tijd gekost dan er thans tusschen de verschillende drukken verlopen is, en uit die boven verwachting elkander snel opvolgende herdrukken blijkt duidelijk genoeg dat er behoefte aan een dergelijk werk bestaat.

Eene andere bewerking der synoniemen van de hand van iemand, die een nauwkeurig onderzoek naar de beste methode heeft ingesteld, die al zijne krachten aan de studie der beteekenis der woorden wijdt, is, naar ik meen, in voorbereiding, maar eer dit werk gereed is kunnen er nog verscheiden jaren verlopen; men zal zich dus vooreerst nog met dit woordenboek met zijn deugden en gebreken moeten behelpen.

Dat een wetenschappelijk woordenboek tijd vordert, blijkt het beste als men nagaat, waarmede een bewerker alzoo rekening moet houden met het oog op de eischen der praktijk. Alle punten, z. a. die welke de uitwerking betreffen zal ik niet bespreken; het is mijn doel niet om een programma te ontwikkelen, ik wil slechts op enkele zaken de aandacht vestigen.

Eene der eerste vragen, die een bewerker van zulk een woordenboek zich zal stellen, is wel: zal hij zich met individueele taal of met de algemeene taal, met de koinè in engeren of in uitgebreideren zin moeten bezighouden?

Taal is in de eerste plaats de uiting der gedachte van het individu; evenals de gedachte is zij dus van het intellect, van de ontwikkeling der geestvermogens, van de verzameling, het complex der gedachtenbeelden van een spreker of schrijver afhankelijk. Waar dus verschil van intellect is, waar aanleg en ontwikkeling sterk afwijken, daar zullen ook de voorstellingen, die men zich maakt, de begrippen, die men aan de woorden verbindt, verschillen. Vandaar dat ook de beteekenis, die de een aan een woord hecht, niet altijd volkomen overeenkomt met die, welke een ander er aan verbindt; de omgang kan echter die afwijkingen op den achtergrond doen treden, ze tot den kleinst mogelijken omvang beperken. Daar echter, waar het, z. a. bij het onderzoek en samenstellen der synoniemen, op de fijnere nuanceering der beteekenis aankomt, zullen die persoonlijke afwijkingen sterker aan den dag komen; vandaar, dat menig lezer van zulk een woordenboek fouten zal zien, waar een ander ze niet ziet, die, omgekeerd, weer op andere punten hem bevreemdende afwijkingen zal ontdekken.

Niet alleen verschil in geestesontwikkeling en aanleg doen zulke afwijkingen ontstaan, ook verschil van herkomst. In het ééne dialect kan zich een gansch andere beteekenis van hetzelfde woord gehecht hebben dan in het andere. Ik herinner slechts aan het door v. Helten, over de Factoren van de Begripswijzigingen der woorden (Groningen, 1894) blz. 3 aangehaalde *nuver* 1); zoo zijn er in alle dialecten van Oost naar West,

1) v. Helten schrijft, het woord *nuvere wichtjes* besprekende, dat in eene rede door een Groninger tot een Fries met de beteekenis van *bevallige meisjes* gebruikt was: »Verbazing »op het gelaat van den Fries, die, in zijn taaleigen het woordje *nuver* in den zin »van niet »wel bij 't hoofd" kennende, kwalijk begrijpen kon hoe een verkeer met vrouwelijke idioten »nu juist verdiende onder de geneuchten des levens te worden geteld. »Bevallig" en »niet wel »bij 't hoofd", beide door eenzelfde woord uitgedrukt!"

van Zuid naar Noord te vinden. Wanneer men op de fijnere nuances let, wordt dit aantal natuurlijk nog grooter. De koinè van eene streek is dit evenzeer eigen, want de idiomen verschillen onder elkander evenzeer als de dialeeten, en het individu; dat toch altijd onder den gecombineerden invloed van zijne tijdelijke omgeving en van zijne herinneringen uit vroegeren tijd onder andere omgeving staat, zal in zijne taal hiervan in elk opzicht de blijken geven.

Nog sterker, zelfs dezelfde mensch verbindt niet altijd aan hetzelfde woord dezelfde beteekenis. Soms zal hij het begrip beperken, soms zal hij het uitbreiden; dit is van de omstandigheden, waaronder hij het woord gebruikt, b.v. van de tegenstelling met een ander woord afhankelijk; zoo stelt Staring in zijne Lenore „*Hermans liefde*” tegenover „*Zweders min*”, waar *min* eene gansch andere beteekenis heeft dan in *menschenmin* e. a. Paul, in zijne Principien, spreekt hier van *usuelle* en *occasionnelle Bedeutung*, en brengt hiermede een factor in bespreking die soms van groot belang is bij de verdere ontwikkeling van de beteekenis van een woord. De een zal zich hierin eene grootere vrijheid veroorloven dan een ander; ook de subjectiviteit in dit opzicht mag niet uit het oog verloren worden.

Heeft de schrijver zich het geheel zijner waarneming omschreven, dan komt de vraag met welke woorden zal hij zich bezighouden. Zal hij alle woorden in hunne onderlinge verhouding karakterizeeren, ook die, welke een eng omschreven begrip aanduiden z. a. *cirkel* naast *kring*, *deserteur* naast *vluchteling*; of zal hij zich met Lafaye bepalen tot die woorden, die een samengesteld of algemeen begrip aanduiden, en verzamelingen zijn van enkelvoudige begrippen? Zal hij woorden opnemen, die wel elkander in beteekenis naderen, maar welker verschil voldoende bekend is, ofschoon menigeen eene nauwkeurige bepaling en opgave van het verschil soms vrij lastig zou vallen, z. a. bij *bal* en *bol* het geval zou kunnen wezen, maar waarschijnlijk niet bij *bank*, *stoel* en *zetel*.

Eene niet minder gewichtige vraag is, zal hij in zijn boek, zoo als Lafaye in zijn *Dictionnaire des Synonymes* 4, 1878, gedaan heeft, de woorden die gevormd zijn door de bijvoeging van een voor- of een achtervoegsel bij het grondwoord, z. a. afgeleide woorden, naamvalsuitgangen, enz., en die zoo de beteekenis van het grondwoord in gewijzigden vorm vertoonen, opnemen als eene afzonderlijke afdeling. Ik heb hier het oog op woorden als, *meesterlijk* en *meesterachtig*, *droef* en *droevig*, *behendig* en *handig*, *wijle* en *wijlen* en *terwijl* e. a. Zal hij al deze verzamelen of zich er toe bepalen alleen diegene, die om de verwantschap van beteekenis met andere woorden vermeld moeten worden in de betreffende artikels op te nemen. Mij wil het toeschijnen, dat het eerste wel zeer belangrijk is, maar meer op het gebied der historie en der beteekenisleer der woorden, dan op het gebied der synonymiek in huis behoort.

Heeft hij zich zoo rekenschap gegeven van hetgeen de stof van zijn onderzoek en uiteenzetting uitmaakt, dan zal hij de woorden moeten rangschikken en evenveel woordgroepen moeten maken, als hij in zijne stof algemeene begrippen aangetroffen heeft. Van elke woordgroep zal hij het algemeene

begrip moeten bepalen, het begrip dat in al de woorden, die tot die groep behooren is terug te vinden; vervolgens zal hij de onderscheidingen dienen aan te geven en op het karakterizeerende van elk woord het juiste licht moeten laten vallen. Een uitstekend middel hierbij is het aangeven van de tegenstelling; iets, wat De Vries in vele artikels over de synoniemen in het Nederl. Woordenboek op zoo uitnemende wijze gedaan heeft. Hierdoor komt men ook in veel gevallen tot klaarheid of men soms met twee woorden te doen heeft, die elkaar volkomen dekken, een feit door Lafaye en ook door Darmesteter, *La vie des mots* § 68 ontkend. De woorden mogen uit verschillende kringen der maatschappij voortkomen, in verschillenden stijl in gebruik zijn, maar m. i. bestaat er toch geen feitelijk verschil tusschen *iemand afranselen* en *iemand een pak slaag geven*, tusschen *rijwiel* en *fiets*, *graag* en *gaarne*.

Men zal moeten letten op het verschil in aard der woorden, z. a. *doen* en *maken*, *schreeuwen* en *gerven*; op het verschil in intensiteit, als bij *hooren* en *luisteren*; bij andere zal men weder een positief begrip in het eene, een negatief begrip in het andere als punt van onderscheiding kunnen aanwijzen, z. a. bij *fout* en *gebrek*.

Voor al het uitvinden wat het algemeen gebruik is, kan soms zeer lastig zijn. Men zal sommige woorden dikwijls en in verschillende gevallen toegepast vinden, en van die toepassingen zijn er, die onjuist zijn; — ieder mensch maakt soms grove fouten in zijn conclusies —; hoe zal men nu bij sommige woorden vinden wat de ware beteekenis is, vooral waar men de woorden met kleine of groote afwijkingen in de beteekenis in de litteraire taal en in de spreektaal, in de deftige en in de gemeenzame taal, aantreft? Kennis van de historie der woorden, van de ontwikkeling eener taal is bij het nasporen der grondbeteekenis van groot nut; maar daarom mag men nog niet, z. a. Girard in Frankrijk, Bruining ten onzent, zich door de etymologie laten leiden bij de bepaling der hedendaagsche beteekenis. De etymologie is hiervoor eene zeer ondeugdelijke basis; aan den eenen kant hebben soms allerlei oorzaken tal van woorden sterk van beteekenis doen veranderen; aan den anderen kant zijn er een aantal woorden, waarvan men de etymologie volstrekt niet weet, en andere waarvan men de grondbeteekenis slechts vermoedt.

Het is waar dat kennis der beteekenis van een woord in een vroeger tijdperk veel omtrent de fijnere nuances van de tegenwoordige beteekenis kan verklaren, maar het is meer de ontwikkelingsgeschiedenis der beteekenis binnen de grenzen van het taalgebied, dan de ontwikkelingsgeschiedenis van het woord in zijn geheelen omvang, die ons hierbij moet voorlichten. 1) Bekendheid met de geschiedenis van het woord en zijne beteekenis zal dikwijls in staat stellen de eigenaardigheden, die het tegenwoordig spraakgebruik er aan verbonden heeft, te verklaren,

Zal een woordenboek van dezen aard voldoen aan de behoefte, dan moet

1) Ik herinner hierbij aan de vier factoren van physische werkzaamheid door v. Helten in zijne boven aangehaalde rede, blz. 8, besproken.

in het hedendaagsch taalgebruik de maatstaf voor de opgave der beteekenis gezocht worden — al kan soms een bewijplaats uit vroegeren tijd ook thans nog waarde hebben —; want het zijn de woorden van het tegenwoordig geslacht, die men in hun verschil en overeenkomst van beteekenis wil vergelijken.

Het is niet om wetten te geven hoe men een woord moet gebruiken, maar om te doen zien hoe de woorden gebruikt worden; om de aandacht te vestigen op de verschillende wijzen van uitdrukking der gedachte, of, zoo als Coleridge zegt in zijn *Aids to Reflection*, „om den lezer opmerkzaam te maken op de waarde van de juiste kennis der woorden, op hun gebruik en misbruik en het groote voordeel van de woorden juist en van pas te gebruiken.”

Is dit voor ieder van belang, inzonderheid is het dit voor den stylist, want „een groote bron voor een lossen stijl is”, zooals Blair in zijne *Lectures upon The English Language* zegt, „het onopzettelijk gebruik van synonieme uitdrukkingen.”

1897.

Aan mijne woorden in 1897 geschreven zal ik niets toevoegen dan dat deze nieuwe druk zich alleen onderscheidt van de vorige, doordat een aantal fouten zijn weggenomen, enkele artikels zijn bijgevoegd, en het aantal voorbeelden vermeerderd is.

Moge de bewerker spoedig in stede van een 6en druk een geheel omgewerkt wetenschappelijk woordenboek van synoniemen schenken.

1908.

J. H. G.

A.

Aaien — pluimstrijken — streelen. Zacht met de hand over iets heen strijken om eene aangename gewaarwording teweeg te brengen. *Aaien* is eene zachte, liefkoozende streek met de hand geven. Het ontleent zijn naam aan het woordje *ai*, dat bij smeeken en liefkoozen in gebruik was. De eigenlijke daad heette *streelen*, en *aaien* was *streelen* onder het uitspreken van het woordje *ai*, nog in *aai(e) poes* in gebruik. Vandaar dat men nog spreekt van *de poes aaien*. Met eene eenigszins spottende bijbedoeling gebruikt men het ook voor *op eene lage wijze vleien*. *Streelen* geeft overdrachtelijk in 't algemeen te kennen, dat iets aangenaam aandoet: *de zinnen streelen*; *streelend voor zijne eigenliefde*. De beteekenis van *aaien* en *streelen* ligt ook in *pluimstrijken*, eigenlijk de pluimen of veeren glad strijken, thans: iemand complimenten maken met het doel om zijne gunst te winnen.

Aaks (aakse), zie Aks.

Aal — paling. Twee benamingen voor dezelfde visch (*anguilla*). De *anguilla*, jong zijnde, wordt *aal*, ouder en vetter geworden, wordt zij *paling* genoemd. Daar de kleur van de paling donkerder en de kop meer uitgegroeid is, meenen sommigen (zelfs visschers) dat het eene andere visch is.

Aalmoes, zie Gaaf.

Aalt, zie Drek.

Aamborstig — kortademig. *Aamborstig* — oorspr. *angborstig*, eene enge borst hebbende — werd vroeger alleen gezegd van iemand, die tengevolge van een abnormalen bouw of ziekelijken toestand zijner ademhalingsorganen een snellen en moeilijken adem had; tegenwoordig beteekent het moeilijk en met beklemde borst ademhalende, uit welke oorzaak ook. *Kortademig* is hij, die een snellen adem heeft tengevolge van een plotselinge of krachtige lichaamsbeweging.

Aanbeenen — aanloopen — aanstappen. Met vlugge schreden zich ergens heen begeven. *Aanstappen* geeft te kennen dat men het stappende, met gelijken tred gaande, doet; *aanbeenen* wordt meer in gemeenzamen stijl gebruikt, en ziet meer op vermeerdering van snelheid dan *aanstappen*; *aanloopen* laat in het midden of de beweging in draf of in stap geschiedt. *Geef mij uw arm en laat ons wat aanstappen. Jongens, we moesten aanbeenen, wilden we den trein halen! We moeten aanloopen, willen we op tijd er zijn; zouden we het maar niet in den draf zetten. Laat het paard wat aanloopen.*

SYNONIEMEN. 5e dr.

Aanbegin — aanhef — aanvang — begin. *Aanbegin* wordt alleen in zeer ouderwetschen stijl nog wel eens gevonden voor allereerste begin; het is geheel verouderd. In vorige eeuwen kwam het meer voor, doch meest in bijbelstijl: *ende ick sal alles schrijven wat van aenbeginne in de werelt geschied is* (4e bk. Ezra, 14, 22); *Tot des levens aanbegin* (Bild.). Toegepast op den tijd, staan *aanvang* en *begin* in beteekenis gelijk, niet echter in het gebruik: *begin* is het gewone woord in het dagelijksch leven, *aanvang* is iets deftiger. Nog meer is dit het geval met *aanhef*; dit wordt meest gebruikt van den aanvang van handelingen, waarbij het een of ander geluid gehoord wordt: *de aanhef eener rede, van een gebed of gezang*; overdrachtelijk ook: *de aanhef van een boek*. Waar van het aanvatten van een werk sprake is, kan men *begin* en *aanvang*, evenals *beginnen* en *aanvangen*, gelijkelijk gebruiken; van ruimte kan wel *begin* doch niet *aanvang* gebezigd worden, dewijl in *aanvangen* altijd nog iets leeft van de oude beteekenis *de hand aan iets slaan*. Men zegt zoowel *de aanvang* als *het begin eener onderhandeling, van eene regeering*, enz. maar niet *de aanvang van de straat*.

Aanbelanden zie **Aanlanden**.

Aanbelang — belang. Het gewicht, dat men aan eene zaak hecht. *Aanbelang*, dat steeds voorkomt voorafgegaan door het voorz. *van*, beteekent *groot belang*; men spreekt nooit van *eene zaak van weinig aanbelang*, wel echter van *eene zaak van weinig belang*.

Aanbelangen — belangen — aangaan — betreffen — raken. De beide eerste woorden zijn alleen in den 3den persoon enkelv. tegenw. tijd in gebruik na de woorden *wat, zoover* en *zooveel*. Zij zijn deftiger dan *aangaan* en *betreffen*, en drukken meer uit, dat een of ander belang of voordeel met de zaak gemoeid is. *Wat mij aanbelangt, kunt ge uw gang gaan*. Tusschen *betreffen* en *aangaan* bestaat geen verschil, dan alleen dat met *aangaan* het denkbeeld van persoonlijke deelneming verbonden is. *Dat betreft u niet*, d. i. de zaak is niet gezegd of gedaan met het oog op u; *dat gaat u niet aan*, gij hebt geen reden om u de zaak aan te trekken, uw belang is er niet mede gemoeid. Gemeenzamer en dikwijls met eene bijgedachte van toorn, is *raken*: *Wat raakt u dat?* In een ontkennden zin is het zelfs plat. *Dat raakt u niet*.

Aanbetrouwen — aanvertrouwen — toevertrouwen. Met vertrouwen iets aan iemand ter bewaring of verzorging overgeven. *Aanvertrouwen* is, behalve als verl. dlw. *aanvertrouwd* in *aanvertrouwd goed*, weinig in gebruik. *Toevertrouwen* is het meest gebruikelijke woord. Wordt aan *aanbetrouwen*, dat overigens minder gewoon is, boven *toevertrouwen* in enkele gevallen de voorkeur gegeven, dan is dit, omdat men aan *aanbetrouwen* eene sterkere beteekenis verbindt dan aan *toevertrouwen*. Bij *aanbetrouwen* let men meer op het gevoel dat men voor het afgestane koestert, bij *toevertrouwen* meer op het vertrouwen op den persoon. *De hem aanbetrouwde kinderen waren hem dierbaar als zijn eigen. De kassier vluchtte met alle gelden, welke de goedgebouwde oudjes hem toevertrouwd hadden.*

Aanbevelen — aanpreeken — aanprijzen. Eene zaak of persoon bij iemand noemen, ten einde eene gunstige stemming er voor op te wekken. *Aanbevelen* is het noemen van iemand of iets, als zijnde de belangstelling of gunst bijzonder waardig. *Ik beveel u mijn zoon aan.* Een eigenaardige belangstelling in een persoon ligt in de beteekenis van *aanbevelen*, waar het voorkomt in art. 593 e. v. van het Wetb. van Burg. Rechtsvordering: *een schuldenaar in gijzeling aanbevelen*, nl. om hem verder in gijzeling te houden, vgl. fransch *recommander*. Een persoon of eene zaak door het opsommen van al de goede hoedanigheden aan een ander zeer sterk aanbevelen, noemt men *aanprijzen*. *Goede waar behoeft men niet sterk aan te prijzen.* Sterk aanprijzen en iemand eene zaak opdringen heet *aanpreeken*; *Die koopman weet zijne waar zoo netjes aan te preeken, dat men veel van hem koopen moet.* *Aanbevelen* kan ook het denkbeeld uitdrukken van de zorg voor het aanbevolene iemand toevertrouwen, *aanprijzen* heeft deze beteekenis niet. *Ik beveel u mijn huis aan. Ik beveel u mijne belangen aan. Hij beval Gode zijne ziel.*

Aanbevelen (zich) — aanbieden (zich). Iemand of zichzelf voorstellen als begeerende eene gunst of een benefice; *zich aanbieden* zegt dit zonder bijgedachte; *zich aanbevelen* heeft het bijdenkbeeld dat men redenen aanvoert, waarom men meent in aanmerking te kunnen komen. *Er bood zich eerst niemand aan voor dit ambt, eindelijk verscheen er een jongeling, die zich nederig aanbeval om in aanmerking te komen, dewijl hij reeds in dergelijke betrekking vroeger werkzaam geweest was.*

Aanbeveling, zie Voordracht.

Aanbiddelijk — aanbiddenswaardig. *Aanbiddenswaardig* ziet op de hoedanigheden, waarom men aanbidding verdient; *aanbiddelijk*, geeft te kennen dat deze zoo sterk spreken, dat zij tot aanbidden brengen. *Aanbiddenswaardige wijsheid. Aanbiddelijk Opperwezen! Een aanbiddelijk schoon geheel.*

Aanbidden — vereeren. Beide duiden eene toewijding door gebeden of eerbiedige hulde aan. *Aanbidden* is sterker, en wordt voornamelijk gebezigt van godsdienstige vereering. *Men aanbidt God. Vereeren* is eerbiedige hulde bewijzen, doch zonder dat hierbij noodzakelijk aan uiting der vereering wordt gedacht. *Zij vereerden Baäl, niet Jehova. Hij vereerde den ouden dichter om zijne schoone verzen, maar nooit had hij hem zulks door woord of daad kunnen doen blijken.* In figuurlijken zin wordt *aanbidden* ook gebruikt in de uitdrukking *de opgaande zon aanbidden* (de bovendrijvende partij naar de oogen zien en vleien), en in de beteekenis van hartstochtelijk beminnen: *hun aangebeden kind.* In deze beteekenis wordt *vereeren* niet gebezigt.

Aanbiddenswaardig, zie Aanbiddelijk.

Aanbieden, zie Geven.

Aanbieden (zich), zie Aanbevelen (zich).

Aanbieden (zich) — te voorschijn komen — verschijnen — vertoonen (zich) — voor den dag komen — voordoen (zich).

Het algemeene begrip is: zich doen zien. Het eerste woord is aan de figuurlijke taal ontleend, en — van personen gezegd — uitsluitend in deftigen en dichterlijken stijl in gebruik. *Een jongeling bood zich aan* (Bild.). In *er bood zich eene goede gelegenheid aan* en dergelijke uitdrukkingen is het ook in de spreektaal in gebruik. *Zich vertoonen* wordt zoowel van zaken als van personen gezegd: *hij vertoonde zich in het openbaar; de zon vertoonde zich maar even. Verschijnen* beteekent zichtbaar worden: *er is eene komeet verschenen; overal verschenen knoppen aan de boomen*. Met den datief van een persoon wordt *verschijnen* meestal gezegd van geesten, die zich voor iemand zichtbaar maken: *Jezus verscheen aan de apostelen; een engel verscheen hem in den droom. Te voorschijn komen* en het meer gemeenzame *voor den dag komen* beteekenen: zich vertoonen na eenigen tijd onzichtbaar te zijn geweest, of zich op den achtergrond te hebben gehouden: *Als het spel zou aangaan, kwam Pythia . . . van achter eene gordijn te voorschijn*. (Fokke); *kom maar voor den dag, we hebben je toch al gehoord. Zich voor doen* wordt van zaken gezegd, die zelden voorkomen: *zulk een geval doet zich zelden voor; als de gelegenheid zich eens weer voordoet, enz.* Van personen gezegd, beteekent het meestal: het voorkomen aannemen van; *hij deed zich als een armen bedelaar voor*.

Aanbinden, zie Doordrijven.

Aanbinden, zie Aanhechten.

Aanblik — gezicht. Beide geven te kennen eene gewaarwording van het oog; *gezicht* is hiervoor het gewone woord, *aanblik* is alleen in verheven stijl in gebruik.

Aanblikken — aangapen — aankijken — aanschouwen — aanstaren — aanzien — beschouwen — bezien. Deze woorden beteekenen alle den blik op iets richten, het oog korter of langer op iets gevestigd houden. *Aanblikken*, kort de oogen op iets vestigen, is thans verouderd; bij *aanzien* wordt oplettendheid verondersteld van dengene die aanziet. *Aanschouwen* wordt niet in de spreektaal gebruikt, maar alleen gebezigd in verheven stijl. *Niemand heeft ooit God aanschouwd. Beschouwen* is iets met aandacht en opmerkzaamheid gadeslaan, evenals het meer gemeenzame *bezien*. *Aankijken* is eene versterking van *aanzien*, een zien naar iemand, bepaaldelijk iemand in 't gezicht zien; in de spreektaal is het in sommige streken meer gebruikelijk dan *aanzien*, waarmede het in beteekenis overeenkomt. *Waarom kijkt gij mij zoo aan? Aanstaren* wordt gebruikt voor sterk aanzien, ten gevolge van een onweerstaanbaar gevoel van verwondering of begeerte, dat verwekt is. *Nu staat zij, sprakeloos, den krijgsheld aan te staren. Aangapen* is verwonderd of dom, met open mond, aanstaren. *De jongen stond de prachtige winkels aan te gapen*.

Aanbreken van den dag, zie Dageraad.

Aanbrengen — aandragen — aankruien — aansleepen — aanvaren — aanvoeren. In alle is de verplaatsing van een voorwerp naar de plaats zijner bestemming het grondbegrip. Zij verschillen slechts naarmate deze verplaatsing geschiedt door middel der handen of door een voertuig. *Aanbrengen* en *aanvoeren* laten dit in het midden; het laatste drukt soms meer bepaald uit, dat er veel verplaatst moet worden. *Aansleepen* drukt uit dat dit met moeite geschiedt, hetzij het plaats heeft door het met de handen voort te sleepen, of door het met behulp van trekkracht te vervoeren. Bij *aandragen* wordt bepaald het vervoer door middel van een levend wezen bedoeld.

Aanbrengen — aandragen — aangeven — overbrengen — overbrieven — verklikken. Eigenlijk gebruikt, beteekenen *aanbrengen* en *overbrengen* iets ergens heen voeren, brengen aan een persoon of naar eene plaats. *Aanbrengen* kan van iedere wijze van vervoer gezegd worden; *overbrengen* geeft tevens te kennen, dat het op de eene plaats opgenomen en op eene andere, min of meer verwijderde wordt neergelegd, en in figuurlijken zin, dat men eene tijding van een ander aanbrengt. *Aanbrengen* heeft de overdrachtelijke beteekenis van *iemand iets doen verkrijgen*; b. v. *het goed hem door zijne vrouw aangebracht*; verder die van *bezorgen*, *berokkenen*, of van eene tijding, die een ander onaangenaam is, tot iemands kennis doen komen. In het laatste geval staat het in beteekenis geheel gelijk met *aandragen* in fig. zin, dat thans minder gebruikelijk is. *Aangeven* en *verklikken* geven te kennen dat het eene tijding van bedreven kwaad is. Wanneer men eene onrechtmatige daad ter kennis der overheid brengt en men doet dit niet uit een onedel beginsel, dan *geeft men die aan of doet aangifte* ervan; geschiedt dit echter uit wraak, boosaardigheid, of hoop op belooning, dan *brengt men het aan* en is een *aanbrenger*. *Die flauwe jongen brengt bij den meester alles aan. Hebt gij den diefstal, die bij u gepleegd is, al aangegeven? Verklikken* is meer een woord uit de schoolwereld en wordt niet buiten de kinderwereld gebruikt. Wel echter het woord *verklikker*, *stille verklikker* voor spion. *Overbrieven* is eigenlijk de tijding van de schuld van een persoon per brief mededeelen, maar wordt ook oneigenlijk in ongunstigen zin van elk zeer ijverig mededeelen gebruikt.

Aandacht — oplettendheid — opmerkzaamheid. Alle drie beteekenen het vestigen van de gedachte op eene bepaalde zaak. *Aandacht* zegt dit zonder meer. Bij *oplettendheid* denkt men tevens na over hetgeen men waarneemt. Hoort of ziet men iets met *opmerkzaamheid*, dan poogt men de verschillende kenmerken van een voorwerp, of b. v. den inhoud eener rede, geheel in den geest op te nemen.

Aandachtig — oplettend — opmerkzaam. *Aandachtig* is men, als men zijne gedachten bij eene zaak bepaalt; geeft men zich moeite om er bij te verwijlen en ze te overwegen, dan is men *oplettend*; tracht men bovendien de zaak te begrijpen in al hare kenmerken, en er zoo mogelijk gevolgen uit af te leiden, dan is men *opmerkzaam*. Een redenaar, die niet

meer verlangt, dan dat zijne hoorders niet aan andere zaken denken, zegt: *Aandachtige toehoorders!* Een onderwijzer, die wensch dat zijne leerlingen nauwkeurig zijne lessen volgen, is tevreden als zij *oplettend* zijn; hij zal ze prijzen als zij *opmerkzaam* zijn, d. i. als zij tonen het verband gevat te hebben van de zaken, die hij hun heeft medegedeeld, en het geleerde verwerkt te hebben.

Aandeel — deel — gedeelte. Met *aandeel* is, in onderscheiding van *deel* en *gedeelte*, altijd het denkbeeld van eigendom, bezitting of deelgenootschap verbonden. Het is dat deel van iets, dat iemand in eigendom behoort of toekomt. *Deel* en *gedeelte* drukken de betrekking van iets tot het geheel uit, in zoover als het samen met andere deelen het geheel uitmaakt. *Deel* gebruikt men waar men minder de eenheid van het geheel op den voorgrond plaatst, maar alleen aangeeft waartoe iets behoort of waaruit iets bestaat. Bij *gedeelte* houdt men het geheel altijd in het oog en stelt men het eene deel tegenover het andere. *De verschillende deelen van het lichaam. Een gedeelte van den grond was beplant, het andere moest nog omgeploegd worden. Een werk in vijf deelen.* Overdrachtelijk gebruikt voor de belangstelling, die men toont, het deel, dat men voor zichzelf neemt in het wederbaren van anderen, drukt *aandeel* dit denkbeeld iets sterker uit dan het thans meer gebruikelijke *deel*. *Aandeel* staat ook voor *aandeelbewijs*, de oorkonde over de deelneming aan het kapitaal eener bepaalde zaak.

Aandeelhouder, zie Deelgenoot.

Aandenken, zie Gedachtenis.

Aandichten — toedichten — ten laste leggen. Iemand zonder goede gronden iets toeschrijven. *Aandichten* wordt thans niet meer gehoord. Het is geheel vervangen door *toedichten*. Hierbij ontbreekt de grond voor de verzinsels geheel; het is iets toeschrijven, dat verdicht of verzonnen is; meestal is dit iets kwaads, en in dat geval is *toedichten* hetzelfde als *valschelijk ten laste leggen*. *De domme menigte dicht hun, die als hervormers der maatschappij optreden, altijd zelfzuchtige bedoelingen toe. Ten laste leggen* onderstelt altijd zekeren grond, waarop de beschuldiging rust. *Wat men hem ook kan ten laste leggen, zeker geen gierigheid.*

Aandienen, zie Aankondigen.

Aandoen — aanschieten — aantrekken — omdoen — omslaan — omwerpen — opzetten — voordoen. Al deze woorden beteekenen een deel des lichaams van een kleedingstuk of iets dergelijks voorzien. *Opzetten* zegt dat op het hoofd; *voordoen* dat aan de voorzijde een kleedingstuk wordt aangebracht; *aantrekken*, *aanschieten*, *omslaan* en *omwerpen* zien op de wijze (bedaarder, vlugger, haastig of terloops en achteloos), waarop de kleedingstukken aangedaan worden, hetgeen gedeeltelijk van hun vorm afhangt. *Aanschieten* en *omwerpen* geven te kennen dat het *aandoen* vlug en met haast geschiedt; *aantrekken* dat het kleedingstuk over lichaamsdeelen heen wordt getrokken; eenigermate is deze gedachte ook aan *aanschieten* eigen. Spreekt men in het algemeen, dan omvat *aandoen* alles wat de laatste vier woorden beteekenen. Ter

onderscheiding van *aandoen* bezigt men *omdoen*, als men sieraden of kleedingstukken bedoelt, die het geheele lichaam of wel hals of romp geheel omgeven: *een das of doek omdoen*. Langzamerhand zijn *aandoen* en *omdoen*, in verband met sommige kleedingstukken gebruikt, geheel gelijk van beteekenis geworden. Men kan zoowel *een boordje aandoen* als *een boordje aandoen*, *een reddingsgordel aandoen* als *omdoen*. Terwijl *aantrekken* gebezigd wordt van kleedingstukken, die eenigermate sluitend zijn, worden *omslaan* en *omwerpen* alleen gebruikt van kleedingstukken en sieraden, die niet gesloten worden, maar het lichaam min of meer omgeven of omringen; *een mantel*, *een doek* enz. *omwerpen* of *omslaan*. Het onderscheid tusschen deze laatste en *omdoen* is voornamelijk gelegen in de meerdere zorgvuldigheid, waarmede deze laatste handeling gepaard gaat, terwijl *aandoen* gebruikt wordt van die sieraden, die niet een deel van het lichaam omringen, b.v. *een doek goed omdoen*, *een collier omdoen*, *doch oorbellen* enz. *aandoen*.

Aandoen — roeren — schokken — treffen. *Aandoen* is het teweegbrengen van een gevoel van droefheid, van medelijden, soms ook van vreugde. *Treffen* is sterker dan *aandoen*; ook bij verwondering kan men *getroffen*, dat is meer dan enkel *aangedaan* worden. Een nog dieper indruk wordt te kennen gegeven door *roeren*, dat een *aandoen*, een *treffen* aanduidt, gepaard met eene innige gemoedsbeweging. Door *schokken* wordt hetzelfde uitgedrukt, doch tevens gewezen op het plotselinge en onverwachte van den teweeggebrachten indruk. *De predikant sprak een hartelijk woord, dat vele zijner hoorders aandeed. Het verhaal van den dood des veldheers heeft de gemoederen getroffen, gevoerd, ja geschokt.*

Aandoening — gevoel — gewaarwording. Elke indruk, dien het lichaam of de ziel ontvangt is eene *aandoening*; *gevoel* is het gevolg van dien indruk. Die indruk tot bewustzijn gebracht is eene *gewaarwording*. Beide laatste komen zeer dicht bij elkaar, maar *gevoel* is algemeener en wordt van alle soorten van indruk gezegd, terwijl *gewaarwording* bij voorkeur ziet op een *gevoel*, dat men bij zich zelve waarneemt en dat min of meer plotseling en tijdelijk is, terwijl *gevoel* meer van blijvenden aard is. Met betrekking tot het lichaam wordt *aandoening* altijd van ziekelijke prikkels gezegd: *aandoening van de long*; van den geest gezegd beteekent *aandoening* ook gemoedsbeweging: *hij was zijne aandoening niet meester. Het gevoel van dankbaarheid verdrong spoedig de onaangename gewaarwording door het ervaaren zijner onmacht ontstaan.*

Aandoenlijk — roerend — schokkend — treffend. Geschikt om in het gemoed aandoeningen te verwekken. *Aandoenlijk* wordt gezegd van iets, dat ons medelijden gaande maakt: *een aandoenlijk gezicht, verhaal, taferel, aandoenlijke woorden*. Van iets dat *treffend* is, is de ontvangen indruk dieper dan van iets *aandoenlijks*; deze indruk hoeft echter niet altijd smartelijk of weemoedig te zijn: *eene treffende gelijkenis; eene treffende vergelijking. Roerend* is sterker dan *aandoenlijk* en *treffend*; 't wordt gezegd van iets, dat ons gemoed hevig beweegt en ons tot tranen toe roert; *eene roerende bekentenis*; wat *schokkend* is verwekt eene plotselinge en heftige gemoedsbeweging: *eene schokkende gebeurtenis.*

Aandoenlijk — gevoelig. Licht vatbaar voor indrukken op ziel of lichaam; *aandoenlijk* is vrijwel verouderd, het wordt thans nog alleen in enkele streken gebruikt voor indrukken van ziekelijken aard, terwijl *gevoelig* op alle soorten van indruk slaat. *Dit meisje had een aandoenlijk hart; zij was uiterst gevoelig voor een vriendelijk woord. Het kind bleef gevoelig voor elke weersverandering.*

Aandragen, zie **Aanbrengen**.

Aandrang — nadruk. Een krachtige beweging in een bepaalde richting, ten einde invloed te oefenen. *Aandrang* onderstelt het aanwenden van krachtige beweegredenen om op iemands wil te werken. *Mohammed vermaande met ernst en aandrang om den afgodendienst te verlaten. Nadruk* ziet meer op het gewicht, dat de persoon van wien de beweging uitgaat, hierbij op de woorden legt. *De raad werd vriendelijk en bescheiden gegeven, niettemin met een zekeren nadruk.*

Aandrift — aansporing — instinct. *Aansporing* is de werking op den wil om dezen tot handelen te brengen. Het is het algemeene woord. *Hij heeft het gedaan op aansporing van zijne vrouw. Aandrift* is in gebruik als aansporing van inwendig gevoel, zoowel in lageren als in hoogerem zin. *De dierlijke aandrift. De dichtkunst is eene vaak onwillige aandrift* (v. d. Palm). Niet altijd wordt hierbij inwendig gevoel ondersteld; soms staat het in hoogerem stijl voor kracht van buiten die tot handelen dringt. *Een aandrift uit den hoogen of ingeschapen zielsvermogen* (Bild.). Zie bij **Aandrijven**. *Instinct* is meer de ingeschapen neiging, de natuurlijke aandrift om iets te doen, en wordt bij voorkeur van de neigingen van dieren gebruikt.

Aandrijven — aanspoelen. Drijvende of vlottende op de oppervlakte van het water of eene andere vloeistof naar iets toekomen, maar daarbij geheel aan zichzelf overgelaten. Bij *aandrijven* is de beweging rustiger en gelijkmatiger, het onderstelt een effen vloed. *Aanspoelen* onderstelt een bewogen oppervlakte van het water, waardoor het voorwerp met meer kracht wordt voortgestuwd; het geschiedt bovendien uitsluitend in het water, terwijl *aandrijven* ook in andere vloeistoffen kan geschieden. *Er kwam een reusachtige ijsberg op het schip aandrijven. De lijken der schipbreukelingen zijn zeer verminkt aangespoeld.*

Aandrijven — aanhitsen — aanjagen — aanporren — aanprikkelen — aansporen — aanstoken — aanvuren — aanwakkeren — aanzetten — opruien — opstoken — opwekken. Figuurlijke uitdrukkingen, waardoor de aandrang van buiten op iemand wordt aangeduid, om hem tot sneller of krachtiger handelen te bewegen. *Aansporen en opwekken* geven het algemeene begrip te kennen. Zij drukken de wijze, waarop de wil bewerkt wordt, niet uit. Het eerste onderstelt eene bestaande neiging tot handelen, terwijl bij het tweede de wil nog in rust gedacht wordt. *Aanzetten* drukt deze werking het zwakst uit, *aandrijven* sterker, *aanhitsen* is eigenlijk iemand fel op iets maken, zijne vurige begeerte aanwakkeren. Met *aanvuren* drukt dit het sterkst het grondbegrip uit: *de paarden aanzetten, aandrijven; iemands ijver aanvuren.*

Tusschen *iemand aanzetten* en *iemand tot iets aanzetten* bestaat dit onderscheid, dat het eerste opwekking van den ijver, het laatste eene opwekking om iets bepaalds te verrichten, te kennen geeft. Met *aanjagen*, *aanprikkel*, *aanporren*, *aansporen* vereenigt zich het denkbeeld van eene meer herhaalde aandrijving; *aansporen* wordt doorgaans in goeden zin gebruikt, en onderstelt, dat er reeds eenige neiging ten goede aanwezig is. *Aanstoken* wordt bijna uitsluitend in kwaden zin gebruikt: *het vuur der tceedracht aanstoken*; met een persoon tot voorwerp wordt het dikwijls, doch minder juist gebezigd: *iemand tot verzet aanstoken*; *aanvuren* daarentegen dient om den smeulenden ijver te doen ontsteken tot een blakenden gloed. Hetzelfde geldt van *aanwakkeren*. *Aanprikkel* wordt bij voorkeur aangewend om eene werking op de eersucht, den hartstocht, enz. aan te duiden. *De toejuiching, welke hem ten deel viel, prikkelde hem aan om nieuwe eer te bejagen*. Wordt *aanzetten* gebruik met *tot of om te*, doch tot iets anders dan het werk waartoe men verplicht is, dan krijgt het de beteekenis van *aanstoken*, doch met minder kracht. *Aan opruien* en *opstoken* is eigen de bijbeteekenis van door woorden opwekken tot kwaad doen. Bij *opruien* laat men in het midden of deze opwekking tot veel of weinig personen gericht is; *opstoken* onderstelt meer dat de opwekking in het geheim geschiedt en dientengevolge tot een beperkt aantal personen.

Aanduiden — aanwijzen. Deze woorden drukken eene handeling uit, die ten doel heeft een of ander zichtbaar voorwerp van andere voorwerpen te doen onderscheiden, om te doen weten wie of wat bedoeld wordt. *Aanduiden* onderstelt het opgeven van enkele kenmerken, zonder de zaak, die men bedoelt, door wijzen met den vinger nader kenbaar te maken, terwijl *aanwijzen* in zich sluit het aantoonen met verwijzing naar de plaats, waar eene zaak zich bevindt. Het onderscheid tusschen *aanduiden* en *aanwijzen* bestaat hierin, dat onder het laatste eene stellige en duidelijke kenbaar-making der bedoelde zaak of persoon verstaan wordt, terwijl bij *aanduiden* nog veel in het onzekere gelaten wordt. Zie ook onder **aanwijzen**.

Aanduiden — uitdrukken. Door woorden of gebaren een denkbeeld ter kennis van een ander brengen. Bij *uitdrukken* staat meer het niting geven van de gedachte op den voorgrond: *zijn blik drukte minachting uit. Hij stotterde en kon hierdoor zijne gedachten niet duidelijk uitdrukken, maar slechts aanduiden wat hij gevoelde*. Met *aanduiden* wordt bedoeld het begrip zoover kenbaar maken, dat het met eenige moeite wel te vatten is, al maakt de uitdrukking het niet geheel kenbaar.

Aanduiden — beteekenen — te kennen geven. Kenbaar maken. *Aanduiden* veronderstelt altijd eene zekere mate van opmerkings-gave bij den hoorder; *te kennen geven* is door woorden of daden iets *duidelijk* kenbaar maken. *Zijn kleeding, houding en spraak duidden den verwaanden zot aan; alles duidde eenen naderenden opstand aan; door zijne houding gaf hij zijne doodsverachting te kennen*. *Beteekenen*, van woorden, uitdrukkingen of afkortingen gezegd, is een kenbaar (begrijpelijk) maken door het noemen van een (e) gelijkwaardig(e) bekend(e) woord (uitdrukking).

Het woord poëzie . . . beteekent maaksel. (Geel) A. C. beteekent ante christum. Overigens is beteekenen meestal: de waarde hebben van, gelijkstaan met; als hij niet antwoordt, beteekent dit, dat hij toestemt.

Aaneen — aan elkander — samen geven eene vereeniging van twee of meer voorwerpen te kennen. Bij *aaneen* let men meer op de tot stand gebrachte eenheid, bij *aan elkander* meer op elk der verbonden voorwerpen afzonderlijk. Bij *samen* treedt het begrip der eenheid, die ontstaan is, nog sterker op den voorgrond dan bij *aaneen*.

Aaneen — achtereen. *Aaneen*, dat den duur van het geheele tijdsverloop als onafgebroken voorstelt, drukt de aansluiting in den tijd sterker uit dan *achtereen*, dat dien duur aanwijst als eene opvolging van afzonderlijke tijdruimten. Men bezigt dus *aaneen*, waar men zich het tijdsverloop als een geheel denkt, *achtereen*, waar men het zich als eene reeks van elkander opvolgende tijden voorstelt. *Wij zijn jaren aaneen gelukkig met elkander geweest! Uren achtereen wachtte ik tevergeefs op zijne thuiskomst.*

Aan elkander, zie **Aaneen**.

Aanerven — overerven — vererven. *Aanerven* beteekent door erfenis als eigendom verkrijgen. Ook wordt het gebruikt voor verkrijgen van iets bij of met de geboorte, nog bij het leven der ouders; in dit geval heeft men voornamelijk het oog op lichamelijke of zedelijke eigenschappen. In dezen zin is het van gelijke beteekenis als het hiervoor meer gebruikelijke *overerven*. *Overerven* en *vererven* beteekenen in eigenlijken en figuurlijken zin door erfenis overgaan, *vererven* wordt meer in juridischen en eigenlijken zin gebezigd. *Kinderen erven dikwijls ziekten en gebreken van hunne ouders oer. Al het aangeërfde goed is door hem opgemaakt. Het kan gebeuren dat kinderen de ziekten en gebreken der ouders aanerven. Dat goed erft op hem oer. De titel van graaf vererft in die familie alleen op den oudsten zoon.*

Aanfokken — aankweeken — aanplanten — aanpoten — aantelen. Door gebruik te maken van de voortbrengingskracht der natuur den bestaanden voorraad vermeerderen. Het eerste woord geeft te kennen dat men eene diersoort langs dezen weg tracht te doen vermeerderen. *Schape fokken* enz. De andere drukken werkzaamheden uit, die de vermeerdering van gewassen ten doel hebben. *Aanpoten* en *aanplanten* duiden aan, dat bij bestaande gewassen nieuwe van dezelfde soort worden geplant of gepoot. Onderling verschillen zij als *planten* en *poten*; het eerste wordt van kleinere of grootere gewassen gezegd, die boven den grond uitsteken, het tweede van knolwortels, die in den grond gelegd worden, en van boomen, wier wortels in den grond gestoken worden. *De aardbeien zijn geplant en de aardappels en jonge eiken gepoot. Aankweeken* en *aantelen* omvatten al de werkzaamheden, welke noodig zijn om eene stek of knol tot vollen wasdom en bloei te brengen. Bij *aankweeken* wordt hiervoor meer kennis en ervaring verondersteld dan bij *aantelen*. Figuurlijk wordt *aankweeken* ook gebruikt van geestelijke of zedelijke hoedanigheden, die dan met planten, welke ontwikkeling en groei hebben, vergeleken worden. *De*

onderlinge liefde aankweeken. Ook van de opleiding van personen wordt het gebruikt. Met groote zorg opvoeden wordt soms door *opkweeken* uitgedrukt, terwijl *opfokken* ditzelfde zegt omtrent dieren. Deze beide zijn als zoodanig synoniem met *opvoeden*, *grootbrengen*. Zie **Grootbrengen**.

Aangaan — aanloopen. Terwijl men op weg is met een ander doel, zich naar iemands woning begeven om hem te spreken of hem iets te zeggen. Het laatste wordt uitsluitend gezegd van een vluchtig bezoek. *Ik liep even bij den boekhandelaar aan om een boek te bestellen. Langs zijn huis komende liep ik even bij hem aan. Ik ging bij hem aan om hem over de zaak te spreken.*

Aangaan — sluiten — treffen — voltrekken. Een overeenkomst beginnen, waaruit bepaalde verplichtingen ontstaan. *Treffen* en *sluiten* zien op eene wederzijdsche verbintenis, *aangaan* meer op eene verplichting of schuld, welke een der partijen op zich gaat nemen. *Treffen* is het vaststellen der voorwaarden, *aangaan* het aanvaarden der verplichtingen uit de verbintenis voortspruitende, *sluiten* het tot stand komen der overeenkomst, *voltrekken* ziet op de plechtige wijze, waarop de verbintenis gesloten wordt. *Een wapenstilstand sluiten. Een vrede sluiten. Een verbond sluiten. Een vergelijk treffen. Een overeenkomst aangaan of sluiten. Eene weddenschap, eene schuld aangaan. Een huwelijk aangaan, sluiten of voltrekken.*

Aangaan, zie **Aanbelangen**.

Aangaan — bulderen — te keer gaan — kijken — leven maken — razen — tieren — uitvaren — woeden. *Leven maken* is het veroorzaken van gerucht in het algemeen, *aangaan* evenals *te keer gaan*, ziet vooral op gerucht maken door het uitbrengen van geluiden of woorden. *Tieren* is heviger dan *aangaan*; *razen* en *woeden* weer heviger dan *tieren*; alle drie gaan vergezeld van hevige bewegingen; van de beide laatste is toorn de oorzaak. De *razende* is opgewondener dan de *woedende*, hij handelt in blinde, zinnelooze drift, terwijl de *woedende* zichzelf meer bewust blijft. Bij *bulderen* heeft men meer het geluid op het oog. *Uitvaren* en *kijken* geschiedt alleen met woorden. *Kijken* wordt vooral van het twisten van vrouwen gezegd. *Kijvende vischwijven.*

Aangaan op, zie **Afgaan op**.

Aangaande — betreffende — nopens — omtrent — rakende. Deze woorden duiden de betrekking aan tusschen de uiting eener werking van het denkvermogen en personen of zaken, die hiervan het voorwerp zijn. *Aangaande*, *betreffende* en *rakende* geven eene figuurlijke aanraking te kennen, en laten onbeslist of het oordeel alle bijzonderheden van het voorwerp treft, of slechts enkele. *Nopens* en *omtrent* staan in gebruik hiermede gelijk; het eerste is deftiger en eenigszins stijf, het laatste verangt in sommige dialecten *aangaande* enz. bijna geheel.

Aangapen, zie **Aanblikken**.

Aangeboren — aangeschapen — ingeschapen. Alle drie woorden drukken iets uit, dat men van de natuur heeft verkregen, in tegen-

stelling van hetgeen aan tijd en omstandigheden te danken is. *Aangeboren*, waarvoor ook nog hier en daar *ingeboren* in gebruik is, kan alleen van menschen en dieren gezegd worden; *ingeschapen* is op al het geschapene toepasselijk. *Aangeschapen*, thans weinig meer in gebruik, is beperkt tot de uiterlijke eigenschappen, *ingeschapen* wordt alleen gebezigd van de innerlijke krachten en hoedanigheden. *De bulten zijn den kameel aangeschapen. De aantrekkingskracht is der stof ingeschapen.*

„'t Is den mensch als aangeboren,
Dat hij ietwat heeft verkoren”.

Aangedaan — aangestoken — aangetast — besmet. Deze woorden duiden aan dat eene ziektestof zich op een deel van een lichaam of op het geheel gevestigd heeft. *Aangedaan* geeft dit in minder bepaalde mate te kennen dan *aangetast*: *zijne hersenen zijn aangedaan. Hij is door typhus aangetast.* *Aangestoken* wordt van de besmetting door een hevige ziekte gezegd; het ziet vooral op het bederf van het bloed, dat er het gevolg van is. Van vruchten enz. gezegd, drukt men er door uit dat het verrottingsproces van het eene voorwerp op het andere is overgegaan. Als verl. deelw. van *aanstecken* heeft het dezelfde beteekenis als *besmet*, maar wordt alleen van levende wezens gebruikt. *Al de kinderen waren aangestoken of besmet door het eene jongetje, dat de mazelen onder de leden had.* *Besmet* duidt aan dat een ziektestof zich aan een ander lichaam heeft medegedeeld; bovendien wordt het gebruikt om te kennen te geven, dat levenlooze voorwerpen ziektestof bevatten. *De school was besmet: de kinderen, die thuis waren gebleven, kregen de ziekte niet.*

Aangedaan — bewogen — geroerd — getroffen — geschokt — ontroerd — ontzet. *Aangedaan* is het meer algemeene begrip en geeft te kennen, dat men onder den invloed van een sterk gevoel van vreugde of droefheid is, zoodat de zenuwen geprikkeld zijn. *Bewogen* ziet meer op het innerlijk gevoel en het gemoed. *Getroffen* is niet zoo sterk als *geschokt*, doch evenals dit woord is het de uitdrukking van den gemoeds- en geestestoestand, die het gevolg is van eene onaangename aandoening. *Geroerd* ziet meer op de innerlijke aandoening en veronderstelt een teeder gevoel, terwijl *ontroerd* en *ontzet* eene hevige gemoedsbeweging te kennen geven, welke bij het laatste woord het gevolg is van schrik over het vernomene.

Aangeërfde — Aangelande. Eigenaar of eigenares van grond, gelegen aan eenen weg, eenen dijk, eene watering, enz. *Aangeërfde* is iets ruimer van beteekenis, omdat het ook gezegd kan worden van iemand met betrekking tot bebouwde stukken grond, waarop huizen, schuren enz. staan, terwijl *aangelande* feitelijk alleen ziet op landerijen, op bouw-, hooi- en weiland.

Aangehuwd. zie **Aanverwant.**

Aangeklaagde — beklagde — beschuldigde. Hij, tegen wien eene klacht is ingebracht. In het gewone leven worden deze uit-

drukkingen door elkaar gebruikt; in de rechtstaal wordt hiertusschen dit onderscheid gemaakt, dat *beklaagde* de algemeene uitdrukking is om iemand aan te duiden tegen wien rechtsingang verleend is, dat *aangeklaagde* meer bepaald van hen gezegd wordt, die wegens eene overtreding terecht staan, *beschuldigde* van degenen, die wegens een misdrijf vervolgd worden. Zoolang er nog geen rechtsingang verleend is, wordt zoo iemand *verdachte* genoemd.

Aangelande, zie **Aangeërfd**.

Aangelegen — **aangrenzend** — **aanliggend** — **belendend**.

Aangelegen, *aangrenzend*, *aanliggend*, *belendend* worden eigenlijk gebezigd van huizen en landerijen, wier grenzen elkander aanraken. Overdrachtelijk gebruikt men *aangelegen* van onstoffelijke dingen, die iemand aangaan. In dezen zin is het synoniem met **Belangrijk** enz. Zie aldaar.

Aangelegen, zie **Belangrijk**.

Aangelegenheid — **belang** — **zaak**. Wanneer *zaak* als synoniem hiermede voorkomt heeft het meestal een bepalend woord bij zich: *dat zijn mijne*, *dit uwe zaken*. De zaken, die van gewicht voor iemand zijn, wier goede voortgang of uitslag hem ter harte gaat, en die door hem zelf moeten behartigd worden, zijn *aangelegenheden*. *Belang* is datgene, wat van groot gewicht of hooge waarde voor iemand is, doch door een ander kan behartigd worden, zonder dat deze in de plaats van den persoon treedt, wien de zaak betreft. Terwijl het bij *aangelegenheid* in 't midden gelaten wordt of er voor- of nadeel bij in het spel is, veronderstelt *belang* eene zaak ten bate van den betrokken persoon. *Ik bemoei mij niet met eens anders aangelegenheden*. *Hij heeft mijne belangen voorgestaan*, zonder dat ik zulks kon vermoeden.

Aangemerkt — **aangezien** — **daar** — **dewijl** — **doordat** — **doordien** — **naardien** — **nademaal** — **omdat** — **vermits** — **wijl**. *Doordien* en *doordat* (het laatste in gemeenzamen stijl meer in gebruik dan het eerste) geven de oorzaak te kennen, waardoor iets geschiedt, niet de reden waarom; de hoofdzin drukt in dat geval het gevolg van den bijzin uit. Wil men hierbij nu aanduiden, dat door den afhankelijken zin een bewijsgrond wordt aangebracht voor hetgeen in den hoofdzin beweerd is, dan gebruike men *dewijl* en *vermits*. *Het ijs smelt, doordat de dooi is ingevallen*. *Hij kan onmogelijk komen, dewijl hij ziek is*. Drukt de bijzin eene rechtvaardiging nit van hetgeen men in den hoofdzin beweerd heeft, dan kan men, behalve *dewijl* en *vermits*, ook *daar*, *naardien*, *nademaal*, *aangezien* of *aangemerkt* bezigen. In dat geval is de hoofdzin eigenlijk eene gevolgtrekking van hetgeen in den bijzin wordt gezegd. *Daar* geeft dit eenvoudig weg te kennen, zonder dat er bepaalde nadruk op gelegd wordt. *Dewijl*, *vermits* en *naardien* veronderstellen, dat het geheel in betoogtrant geschreven is en komen minder voor in den gemeenzamen stijl, terwijl *aangezien* en *aangemerkt* (dat meer veronderd is) tot den stijl van strenge redeneering behooren, waarbij het meer op geregelde ontwikkeling van het betoog, dan op sierlijkheid en losheid van taal aankomt. *Nademaal*

doordat
omdat is
daar is
dewijl
vermits

is onderwetsch. *Wijl* is eene verkorting van *dewijl*, maar heeft dezelfde beteekenis. *Omdat* is zuiver redengevend, en geeft van eene zaak of eene gewaarwording den moreelen grond, de reden aan, het antwoord op de vraag waarom. *Ondanks zijne bekwaamheid wordt hij weinig geacht, omdat hij zoo verwaand is. Hij drinkt, omdat hij dorst heeft.*

Aangenaam — behaaglijk — genoeglijk — liefelijk — plezierig — streelend — zoet. *Aangenaam* is de algemeene uitdrukking en omvat alle anderé; het kan zoowel van gewaarwordingen als van zaken en personen gebezigd worden. *Een aangenaam gevoel, een aangenaam mensch, een aangenaam verblijf. Liefelijk* geeft een edel, een fijner gevoel te kennen; het wordt niet van personen gebruikt, en bij voorkeur van hetgeen door 't gehoor of 't gezicht wordt waargenomen. *Een liefelijke gezang, een liefelijke streek.* Met een ander begrip kan het ten opzichte van personen worden gebruikt: *eene liefelijke verschijning mocht men de schoone achttienjarige noemen. Behaaglijk* ziet alleen op de innerlijke gewaarwording, en kan nooit op zaken buiten ons toegepast worden; *een behaaglijk gevoel. Plezierig* wordt veel in de gemeenzame taal gebezigd voor *aangenaam. Ik wensch u plezierige kermis.* Het wordt ook gebruikt om spottenderwijze iets zeer onaangenaams te kennen te geven. *Wel, dat is plezierig, nu hebt ge alles in de war gebracht. Genoeglijk* is welbehagen verschaffende, een aangename indruk makende zonder hooger aanspraken: *een genoeglijk leven leidend. Streelend* is meer datgene, wat bepaalde zintuigen of het gevoel bijzonder aandoet. *Het is streelend voor zijne eigentiefde. Zoet* is gelijk van beteekenis met *aangenaam* en *liefelijk*, doch meer nitsluitend aan dichterlijke taal eigen. *Ai, ziet hoe zoet, hoe liefelijk is 't,* enz. Waar meer bepaald de smaak bedoeld wordt, zijn *lekker, keurig, heerlijk, fijn* enz. synoniemen van *aangenaam.*

— Aangenomen (dat) — gesteld (dat) — indien al — indien ook — indien ook al — ondersteld (dat). Door deze woorden wordt eene onderstelling uitgedrukt. *Indien al* (— *ook, — ook al*) wordt gebruikt, wanneer men onbeslist wil laten of de onderstelling waar is of niet: *indien hij al de schuldige is, zoo is hij nu toch buiten uw bereik. Aangenomen dat* leidt eene gedachte in, door een ander geuit, nu door den spreker herhaald, met het doel om aan te toonen, dat zij geen bewijsgrond bevat; *ondersteld dat* kondigt eene onderstelling van den spreker aan, waaraan hij geen geloof slaat. *Gesteld dat* verbindt een bijzin, welke eene onderstelling bevat, waaruit de spreker eene gevolgtrekking wil maken. *Gesteld dat wij door een machtigen nabuur werden aangerallen, ondersteld dat wij geheel alleen bleven staan, aangenomen dat onze waterliniën en strijdkrachten in onvoldoenden toestand verkeerden, zelfs dan nog was verzet tot het uiterste een heilige plicht.*

Aangeschapen, zie Aangeboren.

Aangestoken, zie Aangedaan.

Aangetast, zie Aangedaan.

Aangetrouwd, zie Aanverwant.

Aangeven — aanlangen — aanreiken. Iemand iets in handen geven. *Aangeven* is de algemeene uitdrukking. *Aanlangen* en *aanreiken* geven te kennen, dat de persoon aan wien men een voorwerp geeft, er zelf niet bij kan. *Aanlangen* is minder in gebruik dan *aanreiken* en meer in gemeenzamen stijl. *Geef mij de krant eens aan, ik wil de advertentie met eigen oogen zien. Reik mij mijn glas eens aan; ginds staat het. Lang mijn pijp eens aan.*

Aangeven, zie Aanbrengen.

Aangezicht — aanschijn — aanzicht — gelaat — gezicht — uiterlijk — wezen. Alle beteekenen het voorste gedeelte van 's menschen hoofd, dat gedeelte, dat men aanziet, wanneer men met iemand spreekt. *Aangezicht, aanzicht, gezicht* (dit laatste gemeenzamer, soms zelfs plat) zien meer op den bloot uitwendigen vorm. *Het kind gelijkt zijn vader, alsof het uit zijn aangezicht gesneden was. Gelaat en wezen* zien op de trekken van het aangezicht als uitdrukking van het karakter; *een edel gelaat; op zijn wezen lag vriendelijkheid uitgedrukt. Aanschijn* en *aanzicht* verschillen alleen in zoover van *aangezicht*, dat de uitdrukking dichterlijk is: *Zijn aenschijn straelt vol majesteit. Gewis, 'k heb allen lief in 't hart. Hun aanzigt zij dan blank of zwart.* (Tollens). *Aanzicht* is in het Vlaamsch nog heden de gewone uitdrukking voor *aangezicht*. *Aangezicht* staat ook wel voor tegenwoordigheid: *Iemand in zijn aangezicht prijzen; zoo ook aanschijn: Komt voor zijn aanschijn met vroolijk gezang. Uiterlijk*, de niterlijke gedaante, het voorkomen, wordt soms geheel beperkt tot de uitdrukking van het gelaat: *Die man heeft geen gunstig uiterlijk.*

Aangezien, zie Aangemerkt.

Aangifte — opgave. Het laatste woord drukt uit eene mededeeling aangaande eenige zaak of zaken; de *aangifte* is de kennisgeving, de opgeving in voorgeschreven vorm aan de overheid. *Eene opgave van onkosten. De aangiften van geboorten zullen binnen drie dagen na de bevalling moeten worden gedaan.* B. W. a. 29. De overeenkomstige werkwoorden zijn *opgeven* en *aangeven*.

Aangrenzend, zie Aangelegen.

Aangrijpen — aanpakken — aantasten — aanvatten. *Aanvatten* is stoffelijke voorwerpen aanraken en vasthouden (meestal met voorzichtigheid); *aanpakken* is de gemeenzame uitdrukking voor onbeschroomd aanvatten; *aantasten* wil zeggen met de volle hand aanvatten (meestal onbesuisd); *aangrijpen* plotseling, snel of krachtig iets aanvatten; ook figuurlijk. *Grijpt stout de wapens aan; eene gelegenheid aangrijpen; een zaak flink aanpakken of aanvatten; een voorwerp, een werk aanvatten. Het is een heet ijzer om aan te tasten.*

Aangrijpen, zie Aanvallen.

Aangroeien — aanwassen — grooter worden — toenemen — zich uitbreiden — vermeerderen. Het algemeene begrip wordt uitgedrukt door *toenemen*. Van de vier laatste woorden ziet

aanvallen
(aangrijpen)
aanpakken
aantasten

grooter worden meer op het toenemen in grootte, *vermeerderen* op het getal en *zich uitbreiden* op de oppervlakte, welke iets beslaat. *Aangroeien* en *aanwassen* zien op de wijze, waarop de toeneming plaats heeft. *Aangroeien* of *aanwassen* is eigenlijk door groeien of wassen *grooter worden*. Overdrachtelijk wordt het ook gebezigd b.v. van vermogen, invloed, huisgezin, en is dan synoniem met *grooter worden*, *toenemen*, *vermeerderen*, *zich uitbreiden*. Door het toenemen van iemands inkomsten en het aangroeien van iemands kapitaal wordt zijn rijkdom *grooter*, *vermeerderen* zich zijne bezittingen en *breidt* zijn invloed *zich uit*. „Dan wast hier klein begin onmerkbaar aan tot groot”.

Aanhalen, zie Fleemen.

Aanhalen — aanvoeren. Van plaatsen uit schrijvers of van woorden van anderen gezegd. *Aanhalen* wordt meer gezegd ten opzichte van het vermelden van de woorden van een ander, terwijl *aanvoeren* wordt gebruikt, wanneer men van de aangehaalde woorden voor het betoog gebruik maakt. Oudtijds was het van gelijke beteekenis als *aanhalen*, thans is het minder in gebruik. *Hij voerde allerlei plaatsen uit oude schrijvers aan om zijne meening te bewijzen. Hij haalde allerlei verzen aan, te pas of te onpas.*

Aanhalen — aanhouden. *Aanhalen* is het in beslag nemen van belastbare waren of goederen, wegens het ontduiken der verschuldigde belasting. De vaar- of voertuigen, waarmede zij vervoerd worden en de personen, die vervoeren, worden *aangehouden*. *Aanholen* is niet hetzelfde als verbeurd verklaren, dat al of niet op de aanhaling kan volgen. *De kommiezen hebben eene belangrijke aanhaling gedaan; zij hielden twee dames aan, die zeer kostbare kant wilden smokkelen.*

Aanhang — partij. De gezamenlijke personen, die iemands persoon, zijne belangen, of zijne beginselen, inzichten of meeningen toegedaan zijn; zijne volgelingen. Bij *aanhang* is de band tusschen leider en volgelingen nauwer dan bij *partij*, en vaak een gevolg van persoonlijke bewondering, eerbied of toegenegenheid. *Wanhopige aanslagen van Brederode en zijnen aanhang, (Stijl); hij verwierf zich grooten aanhang onder het volk door zijne mildheid; zijne partij viel hem af, toen hij van beginsel veranderde.* Zie ook **Partij**.

Aanhangen — volgen — voorstaan. De beteekenis is: *iemand toegedaan zijn*. Bij *aanhangen* wordt bovendien eene zekere mate van gehechtheid verondersteld. *Volgen* duidt minder de gehechtheid aan, dan wel het aannemen en handelen naar de leer en beginselen van iemand; terwijl *voorstaan* bovendien het verdedigen van dien persoon, het bevorderen zijner belangen of het verbreiden zijner leerstellingen uitdrukt. *Uit volle overtuiging hing hij Calvijn aan. De Prins volgde Gomarus, terwijl de Raad-pensionaris Arminius voorstond.*

Aanhangeling, zie Aanhanger.

Aanhanger — aanhangeling — volgeling — medestander — voorstander — voorvechter. De *aanhanger* is gehecht aan een persoon of zaak en tracht in vereeniging met anderen, die hetzelfde bedoelen, aan den persoon, dien hij aanhangt, of aan diens leerstellingen invloed te verschaffen. De *aanhanger* wordt als meer zelfstandig optredend beschouwd dan de *aanhangeling*. De *volgeling* vereenigt zich met de denkbeelden en handelt volgens de leerstellingen.

Medestander, voorstander en *voorvechter* onderstellen een strijd, waarin de eerste naast den hoofdpersoon staat, terwijl de laatsten enkel tot de strijders ten behoeve van den persoon of van de zaak worden gerekend. Bij *voorstander* blijft in het midden de wijze, waarop hij zich in de bres stelt voor hetgeen hij bevorderen wil; een *voorvechter* veronderstelt echter iemand, die op buitengewoon krachtige wijze ijvert, soms zelfs min of meer roekeloos is. Bij de beide eerste woorden wordt niet aan strijd gedacht.

Aanhangsel — bijvoegsel — bijlage. *Aanhangsel*, wat aan iets gehecht wordt, drukt een nauweren samenhang met het hoofdwerk uit dan *bijvoegsel*, wat er bloot aan wordt toegevoegd. *Bijlage* duidt eveneens een minder nauw verband dan *aanhangsel* aan. Het wordt vooral gebezigd van de stukken, die aan eenig geschrift worden toegevoegd, om de waarheid van het daarin vervatte te staven.

Aanhebben — omhebben — ophebben. Alle drie gezegd van kledingstukken, die men aan het lijf heeft. *Aanhebben* wordt vooral gezegd van kledingstukken, die min of meer nauw sluiten, en van sieraden. *Omhebben* zegt men van kledingstukken, die over de gewone kleding heen worden gedragen, terwijl *ophebben* alleen wordt gezegd van hoofddeksels. *Zij wilde uitgaan, en had reeds den hoed op, den doek om en de handschoenen aan, toen ik binnenkwam.*

Aanhechten — aanbinden — aanknoopen — aanvoegen — bijvoegen — toevoegen. *Aanhechten* en *aanknoopen* duiden eene nauwere verbinding aan dan *aanvoegen*, *aanbinden*, *bijvoegen* en *toevoegen*. Alle zes worden gebruikt van het aan elkaar vastmaken van twee zaken. *Aanhechten* onderstelt eene nauwe verbinding door een of ander middel teweeg gebracht, *aanbinden* is door een band vereenigen, *aanknoopen* de banden van het eene met die van het andere door een knoop vereenigen. *Aanbinden* en *aanknoopen*, evenals vroeger *aanhechten*, worden ook figuurlijk gebruikt van eene wederzijdsche werking, waarbij twee partijen elkander raken. *Onderhandelingen aanknoopen*, een *strijd aanbinden*. *Aanvoegen*, *bijvoegen*, en *toevoegen* worden gebruikt, wanneer eene mindere zaak aan eene grootere gehecht wordt. *Aanvoegen* en *bijvoegen* verschillen in zoover, dat het eerste eene nadere bijeenbrenging aanduidt, zoodat het aangevoegde met hetgeen, waaraan het is aangevoegd, als 't ware één lichaam uitmaakt, terwijl het tweede slechts eene vergrooting te kennen geeft. Men *voegt* een stuk *aan* hetgeen te kort is; men *voegt* meer geld *bij* eene som die te klein is.

Aanhef, zie **Aanbegin**.

Aanheffen, zie **Beginnen**.

SYNONIEMEN. 5e dr.

Aanhitsen, zie Aandrijven.**Aanhooren — toehooren — luisteren — toeluisteren.**

Alle beteekenen een min of meer aandachtig hooren. *Toehooren* en *toeluisteren* geven te kennen, dat men moeite aanwendt om te hooren; terwijl *hooren* enkel het opvangen van klanken door de gehoorzenuwen aanduidt, veronderstelt *luisteren*, dat men in staat en begeerig is om de klanken, die men hoort, te verstaan. Deze begeerte om te verstaan kan bij *aanhooren* geheel ontbreken; bovendien is dit woord meer op het opvangen van den zin der woorden dan van den enkelen klank toepasselijk. *Hij wilde zulke gemeene taal niet aanhooren en evenmin luisteren naar de vleierende woorden van den verleider. Hoor toe; wanneer gij zoo heen en weer draait, kunt gij niet verstaan wat ik zeg. Luister goed toe, want iemand met zulk eene zachte stem kan men bijna niet verstaan. Den geheelen nacht hoorde ik het huilen van den wind in den schoorsteen, hoewel ik mijn best deed er niet naar te luisteren.*

Aanhoorigheid, zie Aankleef.**Aanhouden, zie Aanhalen.****Aanhouden, zie Aanloopen.**

Aanhouden — omhouden — ophouden. Van kledingstukken en sieraden: aan het lichaam houden, niet uittrekken, niet afleggen. Vergel. voor het verschil in beteekenis **Aanhebben**. *De bezoekerster hield de handschoenen aan, den mantel om en den hoed op.*

Aanhouden (met) — volharden (in) — volhouden — voortgaan (met). Alle vier beteekenen eene handeling, waarmede men bezig is, doen voortduren. *Aanhouden met* eene handeling, beteekent deze op dezelfde wijze voortzetten. *Hij houdt steeds aan met ons lastig te vallen; de aanhouder wint.* Van een verzoek of een eisch gezegd, wordt *aanhouden* gebruikt zonder vermelding van hetgeen, waarmede men aanhoudt: *hij heeft zoo lang aangehouden, tot hij zijn zin gekregen heeft. Volharden in* eene werking, geeft te kennen, dat men de handeling niet staakt, ondanks de moeilijkheden, die zich bij het werk voordoen; *hij volhardt in 't goede.* Bij *voortgaan met* eene handeling, denkt men niet alleen aan 't voortduren der werking, maar tevens aan den voortgang daarvan; *hij ging voort met schrijven.* Soms wordt de werking niet uitgedrukt: *als ge zoo voortgaat, komt ge nog in de gevangenis. Volhouden* veronderstelt, dat men doorgaat met de handeling, tot zij als afgelopen kan beschouwd worden, of het doel bereikt is. *Hij hield vol en zag zijne moeite beloond.*

Aanhouden — voortduren. Voortgaan te bestaan of te geschieden. *Aanhouden* geeft te kennen, dat de handeling op dezelfde wijze voortduurt; *voortduren* ziet meer op den tijd. *De regen houdt nog steeds aan. Het wisselvallige weer blijft voortduren.*

⊕ **Aanhoudend — bestendig — blijvend — duurzaam — gedurig — gestadig — langdurig — onafgebroken — on-**

onophoudelijk — voortdurend. Alle geven het voortduren van eene werking of van een toestand te kennen. *Blijvend* en *duurzaam* worden bovendien van stoffelijke zaken gezegd. Bij *bestendig* en *onafgebroken* denkt men aan eene voortduring zonder, bij *gedurig* en *gestadig* aan de herhaling van een zelfde geval met tusschenpoozen; *gedurig* komt meer in ongunstigen zin voor, *gestadig* heeft meest eene gunstige beteekenis: *Uw bestendig welzijn*, *onafgebroken klachten*, *gedurige pijn*, *gestadige afwisseling*. *Onophoudelijk* kan zoowel gezegd worden van een handeling, die *onafgebroken* voortduurt, als van een werking die zich *gedurig* herhaalt, en heeft doorgaans een ongunstigen zin: *onophoudelijk geklaag*, *gezanik*. *Aanhoudend* staat gelijk met *bestendig*, met dit onderscheid, dat dit laatste alleen in goeden zin gebruikt wordt: *aanhoudende koude*, *bestendige vriendschap*, *bestendig weer*. Tusschen *blijvend* en *duurzaam*, ook als zij op stoffelijke zaken toegepast worden, bestaat dit onderscheid, dat *duurzaam* te kennen geeft, dat eene zaak uit zich zelf de geschiktheid heeft om lang te duren, terwijl *blijvend* op het lange voortduren zelf ziet. *Duurzaam geluk*. *Een blijvend gedenkteeken*. *Langdurig* zegt alleen dat iets lang duurt, doch het bepaalt niets omtrent de hoedanigheid. *Voortdurend* drukt eenigszins hetzelfde uit, doch met de bijgedachte, dat hetgeen sinds eenigen tijd zoo geweest is, nog op het oogenblik, dat men spreekt, onveranderd is. *Deze voortdurende hitte zal wel door onweder gevolgd worden*. *Dezen winter hadden wij eene langdurige koude*.

Aanhoudend — dikwijls (dikmaals, dikwerf) — gedurig — gestadig — meermalen — menigmaal (menigwerf) — onophoudelijk — telkens — vaak. Alle negen worden van werkingen gezegd, die zich herhalen. *Gestadig* geeft te kennen, dat de herhaling regelmatig geschiedt, *gedurig* en *onophoudelijk* worden bijna uitsluitend gezegd van werkingen, welker herhaling men onaangenaam vindt; *aanhoudend* kan zoowel in gunstigen als ongunstigen zin worden gebruikt, evenals *telkens*, dat bepaaldelijk te kennen geeft, dat de handeling zich zoo vaak herhaalt als de gelegenheid zich daartoe voordoet. Bij iets, dat *aanhoudend* of *onophoudelijk* geschiedt, zijn de tusschenpoozen zeer kort. *Eb en vloed wisselen gestadig af*, *hij heeft gedurig of aanhoudend pijn* (in 't laatste geval zijn de tusschenpoozen zeer kort); *hij schoot aanhoudend raak*; *het is lastig*, *wanneer men u telkens komt storen*; *nog lastiger*, *wanneer men het gedurig doet*, en 't *allerlastigst*, *wanneer men het onophoudelijk doet*. *Meermalen*, *menigmaal*, *dikwijls* en *vaak* geven alleen te kennen, dat de handeling meer dan eens is geschied of vermoedelijk geschieden zal; *niet eens*, *maar meermalen*; *ik heb hem menigmaal gezien*; *dat gebeurt niet dikwijls*, *hoogstens eens in het jaar*; *hoe vaak heb je dat al gedaan?* *Dikwijls* en *vaak* zijn sterker dan *meermalen*, en dit is weer zelden dan *menigmaal*. De tusschen ( ) geplaatste woorden worden hoogst zelden en alleen in de schrijftaal gebruikt.

Aanjagen, zie Aandrijven.

Aankanten (zich — tegen) — beletten — dwarsboomen —

onophoudelijk
 bestendig
 onafgebroken
 gedurig
 gestadig
 voortdurend
 aanhoudend
 dikwijls
 dikmaals
 dikwerf
 gedurig
 gestadig
 meermalen
 menigmaal
 menigwerf
 onophoudelijk
 telkens
 vaak

zich verzetten (tegen) — wederstaan — wederstreven.

Iemand het volvoeren eener handeling moeilijk maken. *Zich aankanten tegen* en, minder sterk, *zich verzetten tegen* geven te kennen, dat men eene handeling of maatregel van een persoon uitgaande tracht tegen te houden.

Wederstaan (evenals *wederstreven* en *dwaarsboomen* bij voorkeur ten opzichte van personen gebezigd) is zich met kracht verzetten; het wordt bijna alleen in hoogerem stijl gebruikt: *Ik wederstond hem in het aangezicht. Wederstreven* en *dwaarsboomen* geven (het laatste het sterkst) te kennen, dat het geschiedt met de bepaalde bedoeling om iemand tegen te werken. *Ik werd in al mijne pogingen gedwaarsboomd. Beletten* geeft te kennen, dat men als zeker stelt, dat deze pogingen met den gewenschten uitslag bekroond worden, iets dat bij de voorgaande in het onzekere wordt gelaten. *Hij belette hem zijn voornemen uit te voeren.*

Aankijken, zie Aanblikken.**Aanklagen — aantijgen — aanwrijven — betichten — beschuldigen.**

Iemand iets ten laste leggen. *Beschuldigen* is in het algemeen op iemand de schuld van iets leggen; met *aanklagen* is in den regel het bijdenkbeeld verbonden, dat de beschuldiging wordt ingebracht bij de rechterlijke macht. *Aantijgen* is iemand iets ten laste leggen met kwade bijbedoeling. *Iemand iets aanwrijven* is eigenlijk eene smet op iemand werpen, doch met de bijgedachte van dit herhaaldelijk en met inspanning te doen, zoodat de beschuldiging als het ware eene klevende smet wordt. *Betichten* is synoniem met *aantijgen*, doch stelt meer op den voorgrond het valsch aanklagen, meestal van een zwaar vergrijp. Deze werkwoorden zijn van *aangeven* en *aanbrengen* (zie **aanbrengen**) onderscheiden, doordat deze laatste enkel het mededeelen van het feit te kennen geven, terwijl de eerste tevens een streven naar het opleggen van straf of boete uitdrukken. *Tichelaar betichtte De Witt. Alle schuld die men hem aantijgt, laat hij op zich rusten. Men kan lichtelijk iemand een blaam aanwrijven, doch niet zoo gemakkelijk hem weer schoon wasschen. Iemand wegens misbruik van macht aanklagen. Mijn geweten klaagt mij aan.*

Aankleeden — aantrekken — kleeden. *Aankleeden* en *kleeden*, beteekenen het aandoen der kleederen; *aantrekken* heeft altijd het object, de kleederen noodig; alleen dialectisch is *zich aantrekken* in gebruik, dat dan geheel gelijk in beteekenis met de beide andere is. *Kleeden* kan nog bovendien de beteekenis hebben van verschaffen van kledingstukken, *aankleeden* sluit het *aantrekken* daarvan in zich. *Ik zal mij vlug aankleeden en ga dan terstond mede. De dame ging zich kleeden. Hij heeft het arme weeskind gekleed en gevoed. De meid kleedt de kinderen aan.*

Aankleef — aanhoorigheid — onderhoorigheid. De beide eerste woorden duiden aan, dat iets verbonden is aan, of behoort tot iets anders, dat als hoofdzaak beschouwd wordt. Terwijl *aankleef* meer aanduidt alles, wat er bij komt en aan vast is, ziet *aanhoorigheid* meer op de zaken, die door een bepaalden rechtsband of betrekking aan iets verbonden zijn, en komt dan bijna uitsluitend in het meerv. voor. *Eene heerlijkheid met hare*

aanhoorigheden. De boerderij wordt verkocht met alle aanhoorigheden. Aankleef komt alleen nog voor in de uitdrukking *met den aankleve van dien*, b.v. in eene aankondiging van eene publieke verkooping: *eene branderij met den aankleve van dien*. Het woord *onderhoorigheid*, in zijn concrete beteekenis gebezigd, komt alleen in het meerv. voor, en wordt dan gebruikt om de gronden aan te duiden, die onder eene of andere plaats behooren; b.v. *het kasteel met zijne onderhoorigheden*.

Aankleven — eigen zijn — verknocht zijn. Alle drie worden van zaken gezegd, die met iemand of iets samenhangen, er nauw mee verbonden zijn. *Aankleven* wordt vooral van kwade of onaangename dingen gezegd, en vaak met het bijdenkbeeld, dat de vereeniging zoo goed als onafscheidelijk is. *Dat gebrek heeft hem van zijn jeugd af aangekleefd. Draagt in liefde de zwakheden, die zijn menschelijk werk zullen aankleven.* (v. d. Palm). *Eigen zijn* zegt men vooral van aangeboren eigenschappen, die iemand kenmerken. *Eene zekere mate van eerzucht is hem altijd eigen geweest; de zucht tot zelfbehoud is den mensch eigen. Verknocht zijn*, met een zaak als onderwerp, wordt alleen als rechtstern gebruikt.: *De zaak, die voor den rechter werd gebracht, was aan een reeds aanhangig geschil verknocht.*

Aankleven — gehecht zijn — verkleefd zijn — verknocht zijn. Zich door liefde of genegenheid aan iemand of iets verbonden gevoelen. *Aankleven*, thans bijna verouderd, wordt zoowel gebruikt met een persoon als eene zaak tot voorwerp, en is, evenals *verkleefd*, dat een zeer nauwen band te kennen geeft, vergezeld van het denkbeeld trouw en standvastigheid. *Orpa kuste hare schoonmoeder, maar Ruth kleefde haar aan.* (Ruth 1 : 14) *Den openbaren Godsdienst . . . met geheel zijn hart aankleven.* (v. d. Palm). *Een trouw dienaar is verkleefd aan zijn heer. Gehecht zijn* drukt uit, dat de scheiding een smartelijk gevoel zou veroorzaken, terwijl *verknocht zijn* een zoo sterken band van liefde en trouw aanduidt, dat hij niet licht verbroken kan worden. *Het kind was aan zijn onderwijzer gehecht; hij was aan zijn geboortegrond gehecht; Noch stercker bind de band van 't paer, door hand aen hand Verknocht, om niet te scheyden. . .* (Vondel).

Aanknoopen, zie Aanhechten.

Aankomen — naderen. Het verminderen van den afstand, die ons van een voorwerp scheidt. *Naderen* geeft eene vermindering te kennen, die op eene of andere wijze is waar te nemen. Bij *aankomen* denkt men meer aan het voorwerp dat nadert. *De trein nadert; hij voelde zijn einde naderen; daarentegen: De trein komt er nog niet aan.* Op het bereiken van het doel ziet *aankomen*, als men zegt: *De goederen zijn aangekomen. Nu komt de zomer weder aan. Hoe laat komt de trein aan?*

Aankomen, zie Aanraken.

Aankondigen — aandienen — aanmelden — aanzeggen) — afkondigen — bekendmaken — berichten — kond doen — ter kennis brengen. *Bekendmaken, ter kennis brengen is*

(Aankomen)
aanmelden
afkondigen
berichten
kond doen

de algemeene uitdrukking om iemand te doen weten, dat iets gebeurd is of geschieden zal. *Aankondigen* is mondeling of schriftelijk doen weten, dat iets gebeurd is of gebeuren zal, doch met de bijgedachte, dat de kennisgeving geschiedt bij monde van iemand, die wettelijk of rechtens hiertoe geroepen is. Er is daardoor iets formeels in gelegen. *Er werd een gezant naar het Engelsche hof gezonden ten einde daar het huwelijk der prinses aan te kondigen.* *Aanzeggen* veronderstelt eene mondelinge officieele kennisgeving. *Iets in de courant aankondigen*; daarentegen: *iemands overlijden laten aanzeggen.* *Afkondigen* wordt gezegd van eene officieele openbare bekendmaking. *Het huwelijk werd afgekondigd.* *Het besluit werd afgekondigd.* Het kan door openbare voorlezing of bekendmaking of door den druk geschieden. *Berichten* onderstelt, dat de mededeeling van een feit meer bijzonder voor een bepaalden persoon, tot wien het bericht komt, belangrijk of wetenswaard is: het kan per brief enz. geschieden. *Iemand iets kond doen* drukt hetzelfde uit, doch is als verouderde uitdrukking alleen in deftige stijl in gebruik. *Aanmelden* is het berichten van de komst van iemand, die een onderhoud verlangt, of die een bezoek wenscht te brengen. *Wilt ge mij bij uwen heer aanmelden?* *Zich aanmelden* voor eene betrekking is in persoon of schriftelijk te kennen geven, dat men dingt naar eene betrekking. *Reflecteerenden moeten zich voor 1 Juli bij den secretaris aanmelden, in persoon of schriftelijk.* *Aandienen* is iemands komst aankondigen op deftige wijze, b.v. bij een officieel persoon, of bij een deftig bezoek. *Hij liet zich bij den minister aandienen.* *De heer van der Hoogen liet zich bij de familie aandienen.*

Aankondigen — voorspellen — voorzeggen. Iets aanstaands te kennen geven. *Aankondigen* is te kennen geven, dat iets zal gebeuren. *Voorspellen* heeft dezelfde beteekenis, maar veronderstelt min of meer zekere gegevens waarop het *voorspellen* gegrond is, of een verschijnsel, waaruit het voorspelde heet te zijn afgeleid. *Voorzeggen* kan alleen door personen geschieden; *voorspellen* is, evenals *voorzeggen*, meer dan *aankondigen* in de gewone spreektaal in gebruik. *En 't gehuil van sneeuw en regen kondigt ons den winter aan.* *Hij roospelde een geheel ommekeer van zaken.* *Zijne houding voorspelt niet veel goeds.* *Een kring om de maan voorspelt storm.* *Men kan nooit voorzeggen wat gebeuren zal.*

Aankopen, zie Aanschaffen.

Aankruien, zie Aanbrengen.

Aankweken, zie Aanfokken.

Aanlachen — toelachen. Beide beteekenen eigenlijk hetzelfde: iemand vriendelijk lachend aanzien. *Toelachen* is iets krachtiger. Het onderstelt altijd bewustheid en opzet. *Aanlachen* kan onbewust geschieden. Eene schoone *lacht* haar beminde *toe*; een kind *lacht* onbewust bekende personen *aan*. Van zaken gebezigd beteekent *aanlachen* aangenaam toeschijnen, b.v. *Die reis lacht mij zeer aan.* Hoewel nog niet geheel in gebruik, wordt *aanlachen* thans meer en meer verdrongen door *toelachen*.

Aanlanden — aanbelanden — belanden — landen. De drie eerste geven het *aan* of *bij* het land komen te kennen, het laatste geeft te kennen, dat men *op* het land komt. Figuurlijk worden *aanlanden*, *aanbelanden* en *belanden* gebruikt voor ergens terecht komen. *Aanlanden* geeft te kennen, dat men het doel zijner reis bereikt en vast verblijf gevonden heeft; *aanbelanden*, dat weinig meer gezegd wordt, en *belanden* laten onbeslist of het verblijf kort of lang zal duren; met *belanden* is het bijdenkbeeld van toeval verbonden, alsmede dit, dat men eenigen tijd ter plaatse, waar men is aangekomen, vertoeven zal, of er zich voor goed vestigt. *Gij zijt daar goed aanbeland, ik raad u aan er te blijven. Waar ter wereld mag hij wel aanbeland zijn. Na vele omzwervingen is hij in de Transvaal beland, waar hij nu denkt te blijven. De balling was gelukkig aangeland bij zulk eene machtige familie. Na een vreeslijken storm landde de vloot behouden aan, doch het vuur der forten maakte den soldaten het landen onmogelijk.*

Aanlangen, zie Aangeven.

Aanleg — bekwaamheid — geschiktheid — vatbaarheid — gave — begaafdheid — talent — vermogen. De hoedanigheid, waardoor men geschikt is voor eene bepaalde bestemming. *Aanleg* drukt de natuurlijke gesteldheid uit, waardoor men voor iets geschikt kan worden. *Geschiktheid* drukt datzelfde uit, hetzij op een bepaald oogenblik, hetzij doorgaande, terwijl *bekwaamheid* ziet op de kundigheden, die iemand de geschiktheid geven. *Vatbaarheid* veronderstelt de eigenschap om op te nemen, wat van buiten af aangebracht wordt. *Gave* en *begaafdheid* drukken datgene uit, hetwelk zonder ontwikkeling reeds waarde heeft, ofschoon het door ons toedoen in waarde kan vermeerderen. Een *talent* is eene groote *begaafdheid* in één richting, bepaaldelijk op het gebied van kunst of letteren. *Vermogen* is de van de natuur verkregen geschiktheid ten opzichte van eene bepaalde werking. *Zijn gezichtsvermogen is zeer zwak.* Vaak wordt het in het meervoud gebezigd en staat dan voor *verstandelijke vermogens*. *Een jongen met goede vermogens. Hij heeft aanleg om dik te worden. In zijne kindsheid toonde hij reeds veel aanleg om een dweeper te worden. Hij heeft veel geschiktheid voor dat ambt door zijne groote bekwaamheid in die vakken. Zijne vatbaarheid maakt, dat hij alles vlug begrijpt en in praktijk kan brengen. Hij bezat de gave der welsprekendheid. Hij onderscheidde zich van zijne medeleerlingen door zijne groote begaafdheid, en was later bekend door zijn talent als dichter.*

Aanleggen — bouwen — stichten. Synoniem zijn zij alleen in de beteekenis van iets naar een vast plan tot stand brengen, dat met de zinnen waarneembaar is. *Aanleggen* wordt alleen gezegd van zaken die zich in de lengte en breedte uitstrekken. *Een schilderij aanleggen, een park aanleggen, eene verzameling aanleggen.* *Bouwen* heeft altijd de beteekenis van samenstellen uit bepaalde bouwstoffen. *Eene brug, een huis bouwen.* *Stichten*, als synoniem van *bouwen*, kan gebruikt worden van gebouwen als men meer de vestiging dan den materieelen bouw op het oog heeft. *Eene kerk stichten.*

Eent $\oplus$
 (valken)
 aanleg -
 gave - beg
 bekwaamheid
 (vermogen)
 geschiktheid
 aanleg -
 vatbaarheid -
 vermogen -
 gave - beg
 talent
 bekwaamheid
 geschiktheid
 talent

Aanleggen — mikken — richten. Iets in eene bepaalde richting, met het oog op een zeker doel, plaatsen of houden. *Aanleggen* is iets in eene bepaalde stelling brengen, zoodat het op het doel gericht is, terwijl *mikken* de werking van het oog bij het aanleggen aanduidt. De militaire termen zijn *richten* en *aanleggen*: *eene batterij op een dorp richten. Het geweer aanleggen. Hij mikte, doch miste.*

X **Aanleggen (het . . . op) — het gemunt hebben op — het toeleggen op.** Zijn handelingen inrichten met een bepaald doel voor oogen. *Het ergens op gemunt hebben* wordt vooral met een persoon, de beide andere woorden meest met eene zaak als object gebezigd, tot welker bereiking men in het geheim maatregelen neemt of plannen beraamt. *Dat was op mij gemunt. Hij had het op hare onschuld aangelegd. Het was op het leven des prinses toegelegd, doch de aanslag mislukte, daar de toeleg bekend werd.*

Aanleggen — pleisteren. Gedurende eene reis ophouden. *Pleisteren* wordt nitsluitend van rijtuigen gebezigd en onderstelt een stilhouden op eene vooruit bepaalde plaats; bij *aanleggen*, dat vroeger alleen van schepen en vaartuigen gezegd werd, maar nu ruimer van beteekenis is, behoeft dit laatste niet het geval te zijn. *De diligence pleistert te A. Wij leggen op weg naar B. nu eens te D., dan weer te A. aan.*

Aanleggen (het — met), zie Bemoeien.

Aanleiding — gelegenheid — oorzaak. Als synoniemen beteekenen zij de omstandigheden, die het mogelijk maken, dat iets geschiedt. *De naijver der Engelschen op den bloeienden handel van Nederland was de oorzaak van de hevige oorlogen, door ons met deze overzeesche bureu gedurende de 17e eeuw gevoerd. Engeland wist telkens aanleiding tot den oorlog te vinden; de eerste de beste gelegenheid daartoe werd dadelijk aangegrepen.* Uit deze voorbeelden kan men zien, dat de *oorzaak* datgene is, waaruit iets anders noodwendig moet volgen, dat de *aanleiding* het middel is, waardoor het gevolg spoediger, de *gelegenheid* de omstandigheden zijn, waaronder het gevolg gemakkelijker te voorschijn treedt. Tusschen de werking van *oorzaak* en *aanleiding* bestaat het verschil van *noodwendigheid* en *toevalligheid*. De *aanleiding* voert als het ware tot de gebeurtenis, de *gelegenheid* staat er niet rechtstreeks mee in verband. *Geeft iemand ons aanleiding om hem te haten, dan zoeken wij maar al te vaak gelegenheid om hem te schaden.* Eene *oorzaak* en eene *aanleiding* kan men dus niet, zooda als eene *gelegenheid*, gebruiken of aangrijpen.

Aanliggend, zie Aangelegen.

Aanlokken, zie Aantrekken.

Aanloop — ophoop — toeloop. Eene beweging met de voeten naar een bepaald doel. *Aanloop* is het tot iemand komen van personen, doch zonder dat het begrip van gelijktijdigheid hierbij op den voorgrond staat. *Daar hij zijne kamer aan de Breestraat had, had hij nog al eens aanloop van vrienden. Toeloop* drukt eene samenkomst van veel personen te gelijktijd uit. *Die predikant heeft veel toeloop.* Van eene groote samenkomst die opschudding geeft, bezigt men *ophoop*.

Aanloopen, zie **Aanbeenen**.

Aanloopen, zie **Aangaan**.

Aanloopen — aanhouden — duren. Niet spoedig een einde nemen. Alleen synoniem als onpersoonlijke werkwoorden, welke het voortgaan gedurende eene tijdsruimte uitdrukken van een subject, door het voornw. *het aangeduid*, en in een anderen zin uitgedrukt. *Aanloopen* wordt alleen van een betrekkelijk kort tijdsverloop gezegd, *aanhouden* en *duren* van langere tijdsruimten. *Het zal wel anderhalf uur aanloopen, eer ik terug kan zijn. Het zal lang aanhouden, eer dat werk af is. Het houdt lang aan, duurt lang, eer hij zijn examen doet.*

Aanmaning, zie **Dagvaarding**.

Aanmatigen (zich) — toekennen (zich) — toeschrijven (zich). Beweren ergens recht op te hebben. *Zich aanmatigen* geeft te kennen, dat de aanspraak ongegrond is. *Zich een gezag aanmatigen. Zich toekennen* duidt aan, dat men zich bewust is ergens recht op te hebben. *Als uw oudste vriend ken ik mij het recht toe, u uwe fouten onder 't oog te brengen. Zich toeschrijven* laat de wettigheid of de onwettigheid der aanspraak in het midden. *Zich bekwaamheid toeschrijven.*

Aanmelden, zie **Aankondigen**.

Aanmerkelijk — aanzienlijk — merkwaardig — opmerkelijk. Hetgeen onzen geest treft of verdient te treffen. *Opmerkelijk* is datgene, wat om de eene of andere reden bijzondere aandacht verdient. *'t Is opmerkelijk, hoe zacht de winters tegenwoordig zijn. Het is opmerkelijk, hoevele ziekten door bacteriën ontstaan. Merkwaardig* wordt meer ten opzichte van het totaal der eigenschappen eener zaak gebezigd; *aanmerkelijk, aanzienlijk* meer van hare quantiteit of intensiteit. *Aanzienlijk* is sterker dan *aanmerkelijk*. Thans is dit laatste woord weinig meer in gebruik in algemeenen zin. Alleen wordt het nog gehoord in de beteekenis van door hoeveelheid, grootte, enz. verdienende opgemerkt te worden. *De krokodil is een merkwaardig dier. Hij heeft dit jaar aanmerkelijk vorderingen gemaakt. Een aanzienlijk* bedrag is grooter dan een *aanmerkelijk* bedrag.

Aanmerking — bedenking — opmerking — tegenwerping. Het uitspreken van eene meening of eene gedachte over een punt, waarvan sprake is, of wel de woorden, waarin de meening is uitgedrukt. Bij *opmerking* wordt meer dan bij *aanmerking* de eigen vinding van den spreker op den voorgrond gesteld. *Eene juiste opmerking is het gevolg van scherpzinnigheid, eene juiste aanmerking het gevolg van gezond oordeel. Uwe aanmerking is zeer gegrond. Dat is eene snuggere opmerking. Aanmerking* heeft allens een ongunstigen zin aangenomen en beteekent veelal het uitspreken van een afkenrend oordeel. In deze opvatting is het sterker dan *bedenking*, dat meer het opperen van een bezwaar te kennen geeft, hetwelk misschien voor oplossing vatbaar is. *Bedenking* is ook de zachtere uitdrukking voor een zwakke *tegenwerping* d. i. de meening, die men in een dispuut of debat tegenover die van een ander stelt. *Maak geene beden-*

aanspraak
met
et
X ⊕
2 redy 19
9 dth -
⊕

of medel
aanmelden
bedenking
merkwaardig

kingen noch tegenwerpingen: ik verander niets in mijne plannen te uwen opzichte. (Bemerking, gebezigd voor op- of aanmerking, is een germanisme).

Aanmerking, zie **Aanteekening**.

Aanmerking nemen (in) — acht geven op — acht slaan op — in acht nemen — in beraad nemen — bedenken — beschouwen — letten op — opmerken — overwegen. Denken over, of 't oog vestigen op iets, dat ons van gedachte kan doen veranderen. In *aanmerking nemen* is de aandacht aan iets schenken, dat men van belang rekent voor de oordeelvelling, die men gaat maken. *Zijne jeugd en onervarenheid in aanmerking nemende, zal men hem met verschooning beoordeelen.* *Acht geven op* en *acht slaan op* drukken, evenals ook *letten op* uit, dat men iets opmerkzaam beschouwt met het doel om zich in zijne handelingen of zijn oordeel te richten naar die beschouwing. Zij krijgen verder de beteekenis van iets wel bedenken, niet uit het oog verliezen. In *acht nemen* is letten op iets, dat betracht moet worden of waarvoor zorg gedragen moet worden. *Geeft acht op de lessen uws vaders en let op zijne wijze woorden.* *Gij moogt wel eens acht slaan op de handelingen van uwen boekhouder.* *Neemt de burgerlijke beleefdheid in acht.* *Opmerken* is goed op iets acht geven, het oplettend beschouwen. Hierbij komt echter meer op den voorgrond, dat het schenken van de aandacht het gevolg is van de scherpzinnigheid van den opmerker. *Bedenken* en *beschouwen* geven te kennen, dat men over alles, wat in aanmerking komt voor de oordeelvelling, met opmerkzaamheid zijne gedachten laat gaan, alvorens zijn oordeel nit te spreken. *Overwegen* drukt dit nog sterker uit, en onderstelt dat men groot gewicht hecht aan hetgeen men in aanmerking neemt. Vestigt men zijne aandacht op iets met het doel om het van alle kanten te beschouwen, ten einde met overleg een besluit te nemen, dan *neemt* men iets *in beraad*.

Aanminnig — aantrekkelijk — aanvallig — aardig — bekoorlijk — beminnelijk — innemend — lief — liefelijk — liefstallig — snoeperig. Alle drukken uit, dat door de hoedanigheid van een persoon of zaak een aangename indruk wordt gemaakt, welgevalligheid wordt opgewekt. *Aanminnig* is wat liefde wekt; het wijst vooral op datgene van het niterlijk, waardoor zich het innerlijke openbaart. *Een aanminnig gelaat.* *Aanminnige oogen.* *Aanvallig* is dat, wat door liefelijke hoedanigheden een aangename indruk maakt, wat bevalt of behaagt; doch het wordt meer van kinderen en wat aan kinderen eigen is, gezegd. *Een aanvallig kind trekt ons aan.* *Aantrekkelijk* is geschikt om tot zich te trekken; het wordt niet alleen van personen, maar ook van zaken, hoedanigheden enz. gezegd. *Een mensch aantrekkelijk, geestig, goed* (Beets). *Dit alles maakte de veemarkt daar zeer aantrekkelijk voor de vreemde veekeepers.* *Bekoorlijk* stelt meer het aanlokkelijke, het de zinnen aantrekkende, op den voorgrond. *Een bekoorlijk meisje.* *Een bekoorlijk plekje.* Waar van het bekoorlijke en liefstallige van jonge meisjes sprake is kan in gemeenzamen stijl ook *snoeperig* gebruikt worden. *Liefelijk* wordt gebezigd van hetgeen eenigszins teedere gewaarwordingen teweegbrengt. *Eene liefelijke*

melodie. Een liefelijk tooneeltje. Lieftallig of lieftalig (vgl. Noord en Zuid 10, 185) wordt gebruikt van vrouwen, meisjes en kinderen, die aangename manieren en een behaaglijk voorkomen bezitten. *Innemend* wordt vooral van iemands uiterlijk en manieren gezegd, wanneer deze een gunstigen indruk geven van den geheelen persoon. *Innemende manieren; een innemend gezicht. Beminnelijk* heeft eene ruimere beteekenis; het ziet vooral op het innerlijk en geeft te kennen, dat iemand in alle opzichten verdient bemind te worden. *Een beminnelijk mensch. Een beminnelijk karakter.* Door dichters wordt hiervoor ook *minnelijk* gebruikt. *Lief en aardig* hebben de ruimste beteekenis en worden van alles gezegd, wat maar een aangename indruk maakt. Van personen gezegd, wordt *lief* meestal gebruikt van iemand met een zacht, vriendelijk karakter, terwijl men bij *aardig* meer denkt aan vroolijkheid en opgeruimdheid.

Aanmoedigen — bemoedigen — moed geven? — moed inboezemen — moed inspreken. De beide eerste woorden geven te kennen dat er wel eenige moed aanwezig is, doch dat deze versterking behoeft; de drie laatste woorden beteekenen moed doen ontstaan, waar die in het geheel niet aanwezig is. *Aanmoedigen* veronderstelt, dat de aanwezig zijnde moed slechts eenige versterking behoeft; *bemoedigen*, dat de moed verlevendigd en opgewekt moet worden bij een persoon, die door onder-vonden teleurstelling en nederlagen geheel ternedergeslagen is, en wien de moed dreigt te ontzinken. Van de drie laatste is *moed geven* de zwakste uitdrukking. Dit kan van zaken of gebeurtenissen gezegd worden, evenals *moed inboezemen* dat door daden of woorden kan geschieden. *Moed inspreken* wordt alleen van personen gezegd, en geschiedt door middel van woorden. *Hij, moedigde hem aan om op den ingeslagen weg voort te gaan. Bedrukte en terneergeslagen menschen moeten bemoedigd worden. Betere omstandigheden geven terstond wat moed. Met woord en daad boezemde hij zijn soldaten moed in, zoodat zij tot het uiterste volhardden.*

Aannemen — opnemen. Bij zich ontvangen, tot zich nemen. Bij het eerste heeft men eene bepaalde betrekking van den aannemer tot den persoon, die aangenomen wordt, op het oog; bij het laatste meer het in hooger of betere omgeving brengen van hetgeen men op den grond, of in lager conditie gevonden heeft. *Aannemen als kind. Een timmermansbaas neemt knechts aan. De predikant neemt de catechisanten aan. De oude heer heeft den kleinen zwerfeling in zijn huisgezin opgenomen. Men hoopt alle heidenen in den schoot der kerk op te nemen. Hij is opgenomen in onzen kring.*

Aannemen — krijgen — ontvangen — overnemen. Iets dat door een ander gegeven wordt tot zich nemen. *Aannemen* veronderstelt dat men iets, dat door een ander aangeboden wordt, tot zich neemt met zijn bepaalden wil. Bij *ontvangen* en *krijgen* behoeft men zelf niet werkdadig te zijn, althans het denkbeeld van vrijwilligheid ontbreekt hierbij. *Men ontvangt of krijgt eene wonde, heeft het geld ontvangen of gekregen, doch een geschenk neemt men aan. Het geld, dat voor het huis geboden werd, is door den verkooper aangenomen.* Wil men bepaald uitdrukken, dat iets

van den een op den ander is overgegaan en door dezen is aangenomen, hetzij om het te bezitten of om het ter bestemde plaatse te brengen, dan bezigt men *overnemen*. *De eene neemt de goederen van den ander over*. Wordt dit van gewoonten en eigenschappen gezegd, die men van iemand *overneemt*, dan neemt degene, van wien overgenomen wordt, geen deel aan de handeling.

Aannemen, zie **Aanvaarden**.

Aanpakken, zie **Aangrijpen**.

Aanplanten, zie **Aanfokken**.

Aanporren, zie **Aandrijven**.

Aanpoten, zie **Aanfokken**.

Aanpreeken, zie **Aanbevelen**.

Aanprijzen, zie **Aanbevelen**.

Aanprikkelen, zie **Aandrijven**.

Aanraken — aanroeren — aanstippen. Figuurlijk opgevat drukken zij uit dat iets terloops vermeld wordt. *Aanroeren* is meer opzettelijk iets in 't voorbijgaan vermelden, even gewag van iets maken. *Aanraken* wordt gebruikt, wanneer men met of zonder opzet iets terloops vermeldt, dat licht onaangenaamheid zou kunnen geven als het besproken werd. Het veronderstelt korter vermelding dan *aanroeren*, terwijl *aanstippen* nog korter is, en hierbij elke mogelijke uitweiding vermeden wordt. *Bekende feiten behoeft men slechts even aan te stippen*. *Netelige kwesties raakt niemand gaarne aan*. *De twistpunten werden niet verder aangeroerd*.

Aanraken — aanroeren — aankomen — betasten — bevoelen. De hand slaan aan de oppervlakte van iemand of van iets. *Aanraken*, *aanroeren* en *aankomen* beteekenen niets meer dan de hand aan iets brengen, hetwelk bij *aanraken* onwillekeurig kan geschieden, maar bij *aanroeren* niet. *Aanroeren* veronderstelt veelal het veroorzaken van eene beweging in het aangeroerde. *Eene teedere snaar aanroeren*. *Betasten* is van verschillende zijden al grijpende iets uitwendig *aanroeren*, met het doel om zich door den tastzin bekend te maken met het uitwendige. *De blinde betastte het voorwerp om te weten wat hem gegeven was*. *Bevoelen* beteekent hetzelfde maar verschilt in zoover soms van *betasten*, dat het meer gezegd wordt van het met de handen onderzoeken naar den inwendigen aard van iets.

Aanranden, zie **Aantasten**.

Aanrechten — opdisschen — toebereiden. Een maaltijd gereed maken. *Aanrechten* is eigenlijk het in orde brengen der schotels alvorens zij op de tafel geplaatst worden; *opdisschen* is het plaatsen der schotels of spijzen op den disch, terwijl *toebereiden* meer op de voorbereidselen ziet, welke daaraan vooraf moeten gaan. *Er werden maaltijden aangerecht, waarbij niet schraal werd opgedischt*. *De spijzen waren goed toebereid*.

Aanreiken, zie **Aangeven**.

Aanrichten — berokkenen — brouwen — stichten — te weegbrengen — veroorzaken — verwekken. Tot stand brengen, doen plaats grijpen. *Veroorzaken* drukt het algemeene begrip uit, en kan zoowel in ongunstigen als in gunstigen zin worden gebezigd, evenals *verwekken* en *teweegbrengen*. *Vreugde of droefheid veroorzaken; een gevoel van afkeer verwekken; instemming verwekken; eene verandering tweegbrengen.* Bij *teweegbrengen* geschiedt de werking langzamer dan bij *veroorzaken* en *verwekken*. *Veroorzaken* is meer in gebruik dan *verwekken*. Bij geen van deze drie woorden wordt, evenmin als bij *aanrichten*, beslist een vooropgezet doel verondersteld, al kan dit wel bestaan. Bij *stichten*, *berokkenen* en *brouwen*, die evenals *aanrichten* alleen in ongunstigen zin voorkomen, bestaat altijd boos opzet. *Stichten* wordt alleen gebruikt in de uitdrukkingen: *brand stichten* en *kwaad stichten*. *Berokkenen* en *brouwen* verschillen alleen in zoover, dat *brouwen* altijd veronderstelt, dat de bedrijver zich van list, bedrog of slim overleg heeft bediend. *De soldaten richtten een bloedbad aan. Hij berokkende zijn concurrent groote schade. Wat voor kwaads heeft hij nu weer gebrouwen?*

Aanroepen — bidden — smeeken. Zijne stem verheffen tot iemand, teneinde hulp of bijstand te verkrijgen, of vervulling zijner wenschen te erlangen. *Aanroepen* veronderstelt eigenlijk, dat men iemand, die machtiger is, luide te hulp roept; doch het is ook voor het stil gebed in gebruik gekomen. *Roep God aan in al uw nooden. Bidden* is zich met een gebed richten tot God of eene bovenmenschenlijke macht. *Hij bad God om vergiffenis.* Vaak wordt bidden absoluut gebruikt: *Waakt en bidt.* In de beteekenis: zich met een min of meer dringend verzoek richten tot een mensch is *bidden* tegenwoordig slechts meer in enkele bepaalde uitdrukkingen in gebruik: *iemand om versooning bidden; zeg dus nooit, bid ik u, dat gij hierover niet spreken wilt* (Geel); *wat ik u bidden mag, geef hem geen gelijk; met bidden noch smeeken kon ik hem daartoe bewegen.* In dezen laatsten zin heeft *smeeken* zijn gewone beteekenis van eene dringende, vurige bede uiten. *Hij smeekte met tranen in de oogen om vergiffenis.*

Aanroeren, zie **Aanraken**.

Aanschaffen (zich) — aankopen — inkoop — verschaffen (zich) — verwerven (zich). Zich iets bezorgen. *Zich aanschaffen, aankopen, inkoop* en *zich verschaffen* worden gebruikt voor het zich bezorgen van stoffelijke benoedigheden voor geld. *Zich verschaffen* is bovendien, evenals *zich verwerven*, in gebruik voor het verkrijgen van onstoffelijke zaken, zonder dat hierbij een koop plaats heeft. De eerste woorden verschillen alleen wat het oogmerk der handeling betreft. Men *schaft* zich iets *aan*, omdat men het voor een bepaald doel wenscht te gebruiken. *Zich gereedschappen aanschaffen.* Men *koopt* iets *aan*, omdat men het wenscht te bezitten. *Een landgoed aankopen.* Men *koopt* iets *in* om het weder te verkoopen. *Die winkelier heeft het meel veel te duur ingekocht. Zich verschaffen* onderscheidt zich van *zich verwerven*, doordat bij het

X
aanrichten
te weegbrengen
veroorzaken
stichten
berokkenen
brouwen

eerste meer op den voorgrond staat dat men behoefte of verlangen heeft naar de zaak, die men tracht te bezitten, terwijl bij het laatste de bijgedachte is, dat hetgeen men verkrijgt, verkregen wordt door de hoedanigheden, of daden van den verwerver. *Door eerlijke middelen verschaft hij zich een bestaan. Door ijver en plichtsbetrachting verwerft men zich vermogen; door vriendelijkheid en voorkomendheid de toegenegenheid zijner medeburgers.*

Aanschieten, zie **Aandoen**.

Aanschijn, zie **Aangezicht**.

Aanschouwen, zie **Aanblikken**.

Aanschouwen — **gewaarworden** — **waarnemen** — **zich voorstellen**; — **aanschouwing** — **gewaarwording** — **waarneming** — **voorstelling**. De algemeene beteekenis der werkwoorden is: door de zintnigen indrukken in den geest opnemen; zij verschillen ten opzichte van den graad der energie van den geest. *Gewaarworden* is het zwakst, het is het zich bewust worden van eene aandoening of een indruk; eene *gewaarwording* is een indruk, die tot ons bewustzijn komt. *Waarnemen* is acht geven op de gewaarwordingen, hare eigenaardigheden opmerken, en deze van elkander onderscheiden. De inhoud van hetgeen men *waarneemt* is eene *waarneming*. *Aanschouwen* veronderstelt aanwending van het oordeel, en is het samenvatten van de verschillende waarnemingen tot een geheel, in welks beschouwing men zich meer of minder verdiept. Eene *aanschouwing* is de uitkomst van een *aanschouwen*, een beeld van het *waargenomene* door het *aanschouwen* in den geest voortgebracht; dit beeld blijft het eigendom van den geest, ook nadat de zinnelijke indruk opgehouden heeft. De geest kan haar weer als voor het oog te voorschijn roepen; dit heet *zich iets voorstellen*, en het product dezer werking eene *voorstelling*. *Aanschouwing*, *voorstelling* en *zich voorstellen* zijn in de hier bedoelde beteekenis alleen in de zielkunde in gebruik.

Aanschouwen, zie **Zien**.

Aanschouwer — **toeschouwer**. Bij het gebruik van het eerste woord denkt men meer uitsluitend er aan, dat de persoon, die ziet, zijn gezichtsvermogen gebruikt, terwijl bij het laatste tevens verondersteld wordt, dat de geest van den persoon werkzaam is, en als 't ware aan de handeling, die hij ziet, deelneemt. *Aanschouwer* kan men zijn van eene handeling, van eene werking der natuur en van eene zaak; *toeschouwer* alleen van eene handeling. *Ik ben geen bloot aanschouwer geweest, al moest ik mij tot de rol van toeschouwer bepalen.*

Aanschouwing, zie **Aanschouwen**.

Aanslag — **ontwerp** — **plan** — **toeleg** — **voornemen**. Al deze woorden wijzen eene werking van geest en wil aan om iets ten uitvoer te brengen. *Voornemen* en *plan* drukken dit zonder meer uit. *Zijt gij voornemens naar de sociëteit te gaan?* Gaat men tot het vaststellen der middelen en het beramen der wijze van uitvoering over, dan vormt men een *ontwerp*.

Ook *plan* kan men in deze beteekenis gebruiken. *Een ontwerp van een gebouw, van een brief, van eene wet.* *Toeleg* is de voorbereiding en het maken der schikkingen tot de uitvoering, die tegen iemand of iets gericht is; *aanslag* heet de onderneming zelve, maar het wordt meer gebruikt voor geheimen aanval. *Zijn snoode toeleg werd verijdeld. Er werd een aanslag op 's prinszen leven gedaan. Heraugière's aanslag op Breda gelukte.*

Aanslibbing, zie **Aanwas**.

Aansleepen, zie **Aanbrengen**.

Aanspannen — inspannen — voorspannen. Alle drie duiden het verbinden van trekdieren aan met iets, dat bewogen moet worden. *Aanspannen* is in 't algemeen het gereedmaken van een rij- of voertuig door het trekdier er voor te spannen, of den wagen met het trekdier in verbinding te brengen; men zegt zoowel den *wagen aanspannen* als het *paard aanspannen*. *Voorspannen* is het spannen van andere trekdieren voor de reeds aangespannen dieren. Ook wordt het wel gebruikt van de trekdieren aanspannen. *Span de paarden er dan maar voor.* Overdrachtelijk ook *iemand ergens voorspannen*. *Inspannen* is het trekdier in het trektuig brengen en dit bevestigen; bij uitbreiding wordt het ook van het rijtuig gezegd. *We zullen de paarden uit den stal halen en inspannen. De kar staat al lang ingespannen.*

Aanspoelen, zie **Aandrijven**.

Aanspoeling, zie **Aanwas**.

Aansporen, zie **Aandrijven**.

Aansporing, zie **Aandrifft**.

Aanspraak — rede — redevoering — toespraak. Het zich min of meer plechtig met woorden richten tot een of meer personen, zoowel als de gesproken woorden zelf. *Rede* en *redevoering* verschillen alleen in zoover, dat de laatste eene meer plechtige wijze van openbare behandeling van een of ander gewichtig onderwerp aanduidt dan de eerste; meestal worden zij in het dagelijksch leven door elkaar gebruikt. Onder *rede* wordt ook het gewone gesprek verstaan: *Iemand in de rede vallen.* *Aanspraak* is zoowel het richten van het woord tot een persoon, als het in het openbaar min of meer deftig spreken tot alle aanwezigen; *toespraak* veronderstelt meer, dat de spreker zich rechtstreeks wendt tot een of meer der aanwezigen. Bij 'een openbaar examen, eene prijsuitdeeling, opent de voorzitter de plechtigheid met eene *aanspraak*, en richt naderhand eene *toespraak* tot de leerlingen.

Aanspraak maken op — betwisten — toekennen (zich).

Het bezit of genot eener zaak voor zich verlangen. Bij *zich toekennen* geeft men te kennen, dat iets aan den persoon zelf en aan geen ander toekomt. *Aanspraak maken op* en *betwisten* veronderstellen, dat de zaak niet in het bezit is van den persoon, die de aanspraak maakt of die betwist. *Aanspraak maken* is het laten gelden van eischen, hetzij gegrond of

ongegrond om iets te bezitten. *Betwisten* onderstelt dat beide partijen gelijkelijk aanspraken op het bezit van iets meenen te hebben, en dat zij elkander met eenig geweld de zaak willen ontnemen. *De vreemdeling maakte wel aanspraak op de erfenis, doch zijn eisch werd afgewezen. Dieren betwisten elkander hunne prooi, menschen betwisten elkander eene erfenis, den voorrang enz.*

Aansprakelijk — verantwoordelijk. Verplicht om de gevolgen eener daad op zich te nemen, of zich over die daad te verantwoorden. Dit wordt vooral uitgedrukt door *verantwoordelijk*; men is *aansprakelijk*, als men om schadevergoeding kan aangesproken worden, als men dus financieel verantwoordelijk is. Het doel van *verantwoording* is rechtvaardiging; *aansprakelijkheid* verplicht ons tot vergoeding van schade. *De ministers zijn verantwoordelijk voor het goed uitvoeren der begrooting. De penningmeester is aansprakelijk voor het goed beheer der gelden.*

Aanspreken — toespreken. Het woord tot iemand richten, hetzij in een bijzonder gesprek, hetzij in eene openbare rede. Men *spreekt aan* om een gesprek te beginnen, een woordje tot iemand te richten, of in het openbaar om iemand openlijk te zeggen, wat hem op het hart ligt. *Toespreken* heeft meer op het oog het doel om op hoofd, hart of gemoed te werken. Van het aanspreken van hooggeplaatsten wordt meest gebruikt *toespreken*.

Aanstaan — behagen — bevallen — lijken. Eene aangename aandoening verwekken, een gunstigen indruk maken. *Berallen* veronderstelt een meer oppervlakkigen en voorbijgaanden indruk dan *behagen*, maar heeft tegenwoordig het min of meer deftig klinkende *behagen* bijna geheel verdrongen. *Eene schoone vrouw kan iemand bij den eersten aanblik bevallen; eene verstandige en geestige vrouw behaagt op den duur. Aanstaan en lijken* worden bijna uitsluitend in gemeenzamen stijl gebezigd, en dan van personen of zaken gezegd, die op het eerste gezicht een aangename indruk maken. *Het staat mij hier goed aan. Neef stond mij niet erg aan. Zoo'n leventje zou mij wel lijken.*

Aanstaand — eerstkomend — op handen zijnde — toekomst — volgend. Alle worden gebezigd van hetgeen in de naaste toekomst zijn zal. Het begrip *aanstaand* is minder ruim dan het begrip *volgend*; het wijst nauwkeuriger aan, dat iets *volgend* in de *naaste toekomst* ligt. *Toekomstige ('t volgende) jaar hoop ik een plezierreisje te doen. Aanstaanden zomer ga ik op reis. Eerstkomend* wijst op de eerste van eene reeks bepaalde gebeurtenissen of voorvallen. Bij de namen van dagen, weken, maanden en andere zaken, die op vaste tijden terugkeeren, gevoegd, zegt *aanstaand* hetzelfde als *eerstkomend*. *Den eersten April aanstaande of eerstkomende. Op handen zijnde* duidt aan dat iets binnen zeer korten tijd kan geschieden, en komt dikwijls bijna geheel overeen met *aanstaande*. *De aanstaande verloving, de ophanden zijnde verloving des prinsen.*

Aanstalten — toebereidselen. De voorbereidende maatregelen voor eene handeling. *Aanstalten* veronderstellen, dat anderen de maatregelen

zien en daardoor opmerken, dat men tot de handeling zal overgaan. *Toebereidselen* ziet meer op den aard en de strekking der maatregelen. Terwijl *aanstalten* meest openbaar zijn, kunnen *toebereidselen* zoowel in het geheim als in 't openbaar geschieden. De eerste gaan de handeling onmiddellijk vooraf; de laatste kunnen lang te voren gemaakt worden en onderstellen een langeren duur. *De troepen maakten geene aanstalten om te vertrekken, voordat de vijand zich op de hoogten vertoonde. De toebereidselen voor den oorlog waren zoo geheim gehouden, dat de spionnen, die Frankrijk in de laatste jaren gezonden had, niets bemerkte hadden.*

Aanstappen, zie **Aanbeenen**.

Aanstaren, zie **Aanblikken**.

Aanstekelijk, zie **Aanstekend**.

Aansteken — ontsteken — opsteken — in brand steken — brandstichten — brand veroorzaken — vuur maken. Iets aan het branden brengen, doen ontvlammen. *Opsteken* wordt bijna uitsluitend van tot licht geven bestemde dingen gezegd (uitgezonderd *eene pijp of sigaar opsteken* in de beteekenis van gaan rooken), *ontsteken* alleen van hetgeen als vuur brandt of ontvlamt, *aansteken* geldt van beide. *Ontsteken* onderstelt het aanwezig zijn van brandstof, die maar even met vuur behoeft in aanraking te komen om te branden, wat bij *aansteken* niet altijd het geval is. Men steekt eene kaars, eene lamp *op* en *aan*; kruut en reukwerk worden *ontstoken* of *aangestoken*. Eene pijp en eene sigaar kunnen worden *aangestoken* met eene lucifer. *In brand steken* onderstelt niet noodzakelijk strafbare bedoelingen, zooals met *brand stichten* altijd het geval is. *Pas op, dat ge den boel niet in brand steekt. Brand stichten* geeft uitdrukkelijk te verstaan, dat het brand veroorzaken met misdadige oogmerken of uit vijandschap geschiedt. *Brand veroorzaken* — ook van levenlooze voorwerpen in gebruik — geeft te kennen, dat het *in brand steken* zonder opzet, dus bij ongeluk of bij toeval geschiedt. *Wie brand stichtte werd opgehangen. De brand is door de kat veroorzaakt, doch volgens sommigen door het broejen van het hooi. Vuur maken* is iets in brand steken met een goed doel — om zich te warmen, iets aan te steken of spijzen te bereiden. *De reizigers wilden vuur maken, doch daar alle hout rochtig was, gelukte het hun niet en konden zij dus geen eten koken.*

Aanstekend — aanstekelijk — besmettelijk. Zij drukken uit dat eene ziekte, eene verkeerdheid of eene geneigdheid tot eene handeling, overgebracht kan worden van het eene individu op het andere. Eene ziekte is *aanstekend*, als b.v. de smetstof door onmiddellijken invloed van den zieke op een ander kan worden overgebracht; *besmettelijk*, wanneer daarvoor geen rechtstreeksche aanraking met den zieke noodig is, maar de smetstof ook door anderen kan worden overgebracht. *Aanstekelijk* staat in den regel voor *lichtelijk aanstekend* en voor *besmettelijk*. Onwillekeurige handelingen, zooals het *geeuwen*, kunnen *aanstekend* en *aanstekelijk*, maar niet *besmettelijk* zijn, omdat eene dergelijne neiging alleen ontstaat op het zien van

SYNONIEMEN. 5e dr.

iemand, die geeuwt. *Aanstekend* komt meer en meer in onbruik, en wordt verdrongen door *aanstekelijk*.

Aanstellen (zich), zie Gedragen (zich).

Aanstellen — benoemen — beroepen. *Aanstellen* is eene werkzaamheid van eenigen duur aan een persoon opdragen, die ook bereid is zich daarmee te belasten en haar werkelijk aanvaardt. *Benoemen* onderstelt altijd eene bevoegdheid tot aanstellen, hetzij door de overheid, door een of ander wettig erkend college, of door bijzondere personen door de wet daartoe aangewezen, en sluit niet noodzakelijk in, dat de aangewezen persoon zich de opdracht zal laten welgevalven. *Iemand tot boekhouder, opzichter, enz. aanstellen; tot rechter, ontvanger, enz. benoemen. Beroepen* onderstelt altijd eenige onzekerheid of de persoon, die *geroepen* wordt, de betrekking zal aannemen. Het wordt daarom vooral gebezigd van geestelijken, die door een kerkeraad, enz. tot de herderlijke bediening worden uitgenoodigd, met vrijheid om dat aanbod al of niet aan te nemen. *Een kardinaal of bisschop wordt benoemd door den paus, doch de predikant wordt door den kerkeraad of door het kiescollege beroepen.*

Aanstippen, zie Aanraken.

Aanstoken, zie Aandrijven.

Gauw
Aanstonds — aldra — binnenkort — dadelijk — dra — eerlang — gauw — haast — in een ommezien — onmiddellijk — onverwijld — op staanden voet — oogenblikkelijk — ras — spoedig — straks — terstond — vlug — weldra — welhaast — zóó. Al deze woorden geven te kennen, dat eene of andere gebeurtenis van een gegeven tijdpunt óf door nagenoeg geen, óf slechts door een betrekkelijk kort tijdsverloop gescheiden is. *Aanstonds, dadelijk, straks, terstond, zóó, onmiddellijk, onverwijld, oogenblikkelijk, op staanden voet* duiden het kortste tijdsverloop aan, en veronderstellen, dat het bedoelde werkelijk zal of moet plaats hebben; *aanstonds* en nog meer *terstond* beteekenen *op dit eigen oogenblik*; *straks* wijst op eenige, ofschoon geringe, tusschenruimte. *Dadelijk* en *op staanden voet* komen het meest met *terstond* overeen, maar zijn gemeenzamer en, vooral het laatste, gebiedender. Dezelfde kracht als *terstond* hebben ook *onverwijld* (dat meer in hoogerem stijl voorkomt), *onmiddellijk, oogenblikkelijk. Onverwijld* geeft te kennen, dat er geen uitstel plaats heeft, *onmiddellijk* dat er niets tusschen beide geschiedt, *oogenblikkelijk*, dat de zaak op hetzelfde oogenblik voorvalt. *Zóó* geeft te kennen, dat iets geschieden zal onmiddellijk na den afloop van iets anders, dat nu geschiedt, doch dat nog maar kort duren zal. *Binnenkort, weldra, spoedig, gauw, eerlang, dra, aldra, haast, welhaast* en *ras* duiden een langer tijdsverloop aan, maar dat toch altijd betrekkelijk kort blijft. In de spreektaal worden alleen de vier eerste gebruikt. *Gauw* is hetzelfde als *spoedig*, doch minder deftig. *Binnenkort* duidt een korter tijdsverloop aan dan *weldra*, en het laatste weer een korter dan *spoedig* en *eerlang*. *Dra* en *aldra* beteekenen hetzelfde als *weldra*, doch worden minder gebruikt. *Haast, welhaast* en *ras* zijn dichter-

lijke synoniemen van *spoedig*. In een ommezien geeft te kennen, dat er als 't ware niet meer tijd voor iets noodig is, dan voor het omwenden van het hoofd. In een ommezientje ben ik bij u.

Aanstoot — ergernis. De beledigende of kwetsende gewaarwording, die iemand ondervindt bij hetgeen zijn zedelijk of godsdienstig gevoel, of wel zijne eigenliefde beledigt of kwetst. *Aanstoot* is minder dan *ergernis*. Hij, die lichtzinnig spreekt, *geeft aanstoot*; hij, die goddelooze taal voert, *geeft anderen ergernis*. Verder bestaat er tusschen beide woorden nog dit verschil, dat *ergernis* meer slaat op het gevoel van hem, die geërgerd wordt, *aanstoot* op de daad van hem die ergert.

Aanstooteijk — ergerlijk. Wat aanstoot geeft, *ergernis* verwekt. Het eerste is minder sterk dan het tweede, dat meer de beteekenis heeft van iedereen aanstoot gevende, zondig, schandelijk. *Men moet in een gezelschap woorden en handelingen vermijden, die voor iemand aanstootelijk kunnen zijn. Een ergerlijk leren leiden.*

Aantal — getal — hoeveelheid — menigte — tal — veelheid. *Getal* en *hoeveelheid* duiden een bepaald bedrag of beloop van samen genomen personen of zaken aan. *Aantal*, *menigte* en *veelheid* zijn onbepaald, terwijl *tal* tot beide kan behooren. *Hoeveelheid* is de algemeene uitdrukking voor eene verzameling van gelijksoortige of gelijksoortig gedachte eenheden. *Eene zekere hoeveelheid appels.* Het is het wetenschappelijk woord, dat de grootte der quantiteit vóór de telling of onafhankelijk van de telling uitdrukt. *Getal* is in het afgetrokkene de naam eener getelde hoeveelheid, concreet duidt het ook wel de getelde eenheden zelf aan. *Slechts een klein getal der leden steunde het voorstel.* Met deze laatste beteekenis komt gewoonlijk ook *tal* overeen; somtijds heeft het eene eenigszins ruimere beteekenis: *iemand tal van vragen doen.* Bij *aantal*, *menigte* en *veelheid* wordt altijd aan eene onbepaalde, niet getelde hoeveelheid gedacht. *Aantal* duidt gewoonlijk eene vrij aanzienlijke hoeveelheid aan, doch kan b.v. met een bepaald adjectief ook van kleine hoeveelheden gezegd worden. *Er was maar een zeer gering aantal. Menigte* beteekent steeds een groot aantal. *Menigte* sluit alle denkbeeld van tellen buiten, waarvan *aantal* althans de mogelijkheid onderstelt. *Menigte* en *veelheid* zien op de totaliteit. *Eene menigte volks. Eene ontelbare menigte. Eene onoverzienbare menigte. De veelheid zijner verontschuldigen deed hem meer kwaad dan goed.*

Aantasten, zie Aangrijpen.

Aantasten, zie Aanvallen.

Aantasten — aanranden. Iemand of iets aanvallen met woord of daad. Het eerste kan met goede en met kwade bedoelingen geschieden. Het laatste heeft altijd het denkbeeld van iemand aanvallen, ten einde eigen lust te voldoen door geweld te plegen, een ander te beledigen of hem nadeel te berokkenen. *Het bijgeloof en de dwaling aantasten. Men moet nooit de leer der waarheid aantasten. Iemands eer en goeden naam aanranden.*

Die de onschuld aanrandt, verdient gestrenge straf. Hij werd door twee kerels aangerand, die hem zijn geld wilden ontnemen.

Aanteekenen — opteekenen — opschrijven — boeken.

Opteekenen, opschrijven geven het bloote opschrijven, onverschillig op welk papier of in welk boek, te keunen. Met *aanteekenen* is het bijdenkbeeld verbonden, dat het opschrijven geschiedt op eene bepaalde plaats of bij iets anders, dat bekend is, zoodat men het aangeteekende gemakkelijk kan wedervinden. *Ik zal den dag onzer vergadering even in mijn notitieboekje aanteekenen.* *Boeken* verschilt in zoover van *aanteekenen*, dat voor het eerste noodwendig boeken, in den regel koopmansboeken, vereischt worden. *Hij boekt het in zijn journaal.*

Aanteekening — aanmerking — noot. Geschreven of gedrukte opmerking ter opheldering enz. aan den tekst toegevoegd. *Aanteekening* is ruimer dan *aanmerking*. Elke schriftelijke opmerking aan het werk van een schrijver toegevoegd heet eene *aanteekening*, maar *aanmerking* noemt men haar alleen dan, wanneer zij eene (doorgaans ongunstige) beoordeeling van den tekst inhoudt. *Aanteekening* en *noot* beteekenen nage-noeg hetzelfde; men bezigt *noot* dikwijls voor de aanteekeningen aan den voet der bladzijde, *aanteekening* voor opmerkingen in het algemeen. Ook kan men *aanteekening* gebruiken voor niet ter opheldering opgeschreven opmerkingen, b.v. voor zulke die ter herinnering in een notitieboekje zijn geschreven.

Aantelen, zie Aanfokken.

Aantijgen, zie Aanklagen.

Aantijgen — aanwrijven — kwaadspreken — lasteren — belasteren. Iemand met opzet iets ten laste leggen, ten einde hem in een kwaad daglicht te plaatsen. *Aantijgen* heeft eene bepaalde daad op het oog, die men iemand ten laste legt. *Aanwrijven* duidt aan, dat het ten laste gelegde eene smet op den goeden naam werpt, en onderstelt meest dat de beschuldiging onjuist is, en te kwader trouw geschiedt. *Kwaadspreken* en *lasteren* hebben meer ten doel den persoon te benadeelen door hetgeen men van hem vertelt, zonder hem nog bepaald te beschuldigen. *Kwaadspreken* is meer algemeen, het veronderstelt buiten diens tegenwoordigheid iets van iemand vertellen, hetzij waar, hetzij valsch, dat hem niet tot eer verstrekt. *Lasteren* en *belasteren* sluiten in, dat de kwaadspreker valsch beschuldigt en den belasterde benadeelt in zijn eer en aanzien. *Wie is de booze lasteraar, die mij zulk een smet aanwrijft?* (C. O.). *Wie wegens de hoogheid van zijn karakter aller achtung heeft verworven, kan belasterd worden, doch de laster vindt geen geloof. Spreek geen kwaad van uw buurmans kind, want hij zou het u ten kwade duiden. Wat men hem ook aanteege, hij wees het als vuigen laster af.* De substantiva hierbij behoorend zijn *aantijging*, *achterklap* en *laster*, zie **Achterklap**.

Aantijging, zie Achterklap.

Aantoonen, zie Aanduiden.

Aantoonen, zie Aanwijzen.

Aantreffen — ontmoeten — tegenkomen — vinden. Het begrip, aan de eerste drie woorden eigen, is: in de onmiddellijke nabijheid van iemand of iets komen, met iemand of iets samentreffen; met *vinden* hebben zij gemeen het gevolg van het samentreffen nl. het opmerken. Zij verschillen in zooverre, dat bij *aantreffen* een der personen als niet in beweging zijnde, bij *ontmoeten* en *tegenkomen* de personen als van weerskanten in eene zelfde richting handelend gedacht worden. *Tegenkomen* verschilt van *ontmoeten* in zooverre, dat het alleen gezegd wordt van een samentreffen onderweg, en slechts de bloote vermelding is van het tegelijkertijd, van tegengestelde richtingen, komen op een zelfde punt van den weg, terwijl *ontmoeten* meestal eene begroeting en een meer of minder lang onderhoud der elkaar ontmoetende personen veronderstelt. *Wij kwamen elkaar vlak bij den tol tegen. Wij ontmoetten elkaar voor het eerst op een bal. Ik trof hem aan, gezeten in een kring van belangstellende bezoekers, die hem kwamen gelukwenschen.* Met eene zaak als voorwerp, wordt *tegenkomen* in gemeenzamen stijl wel eens gebruikt voor *aantreffen*; *ik ben dat woord nergens anders tegengekomen*, in plaats van: *ik heb . . . aangetroffen*. Met *vinden* is *aantreffen* in zooverre synoniem, dat het beteekent: toevallig iets aantreffen, dat onze opmerkzaamheid trekt. Met een zaak als voorwerp wordt *ontmoeten* bijna uitsluitend gebruikt, wanneer men zich het object als bewegende voorstelt. *Hetzelfde zinnebeeld, dat ik hier aantrof, had ik ook reeds meermalen gevonden. Dergelijke fouten ontmoet men meer bij dien schrijver.*

Aantrekkelijk, zie Aanminnig.**Aantrekken, zie Aandoen.**

Aantrekken — aanlokken — bekoren. Tot zich trekken door eene of andere eigenschap. Alle drie worden zoowel van personen als zaken gezegd; 't eerste is sterker dan 't tweede, terwijl bij *aanlokken* het aantrekken vooral geschiedt door 't opwekken van zingenot of begeerte. *Bekoren* wordt gezegd van al datgene, wat in eenig opzicht schoon genoemd kan worden. *Hare liefstalligheid trok hem aan. De studie in de medicijnen trekt hem zeer aan. „De jeugt en 't welig groen, dat lockt geweldig aan”. Hare schoonheid bekoorde hem dermate, dat hij vergat waar hij zich becond.*

Aantrekken (zich) — bekreunen (zich . . . om) — bekommeren (zich . . . om) — storen (zich . . . aan). Iets onaangenaams op zich zelf toepassen, zich ontevreden of bedroefd er over gevoelen. *Zich aantrekken* zegt alleen, dat men er niet onverschillig onder blijft, of het ter harte neemt; bij *zich storen aan*, *zich bekreunen om*, *zich bekommeren om* is de nitwerking sterker, zoodat het gebeurde of ons van onze gemoedsrust berooft (*zich storen aan*), of ons pijnlijk treft (*zich bekreunen om*), of ons met angst en bezorgdheid vervult (*zich bekommeren om*).

Aantrekken (zich), zie Erbarmen.**Aantrekken (zich), zie Aankleeden.**

Aanvaarden — aannemen — op zich nemen. Gebezigd van een ambt, eene betrekking, een post, eene taak, enz. die men begint te bekleeden of te vervullen, hebben *aanvaarden* en *op zich nemen* eene meer bepaalde beteekenis dan *aannemen*; het laatste drukt alleen de bereidwilligheid uit om er zich mede te belasten, de eerste geven te kennen, dat men ze reeds begint te bekleeden, te vervullen. *Hij heeft die betrekking wel aangenomen, doch nog niet aanvaard.* *Aanvaarden* is eigenlijk zijne vaart, zijn gang, zijne schreden tot iets richten, vervolgens zich richten tot een werk ten einde het aan te vangen. *Op zich nemen* geeft bovendien meer nitdrukkelijk te kennen, dat men eene verantwoordelijkheid, een last op zich laadt. Van zaken gesproken, die als het voorwerp van bezit beschouwd worden, staat *aanvaarden* soms voor *aannemen*, doch dit laatste heeft het bijdenkbeeld, dat de zaak door een ander wordt aangeboden; *aanvaarden* veronderstelt, dat het eene zaak van eenig belang geldt, dat de aanneming of inbezitneming min of meer plechtig of officieel geschiedt. *Den pelgrimsstaf aanvaarden. Eene erfenis aanvaarden. Aanvaard deez' gouden ring.*

Aanvaarden, zie Beginnen.

Aanvallen (op) — aangrijpen — aantasten — aanvliegen.

Alle drukken uit een vijandig te lijf gaan, het met vijandige bedoeling tot iemand komen, ten einde de hand aan hem te slaan. Zij laten in het midden of zulks geschiedt te recht of ten onrechte. Is dit laatste bepaaldelijk het geval, dan bezige men *aanranden*. *Aanvallen* is de meer algemeene uitdrukking. Hiervoor is geene onmiddellijke nabijheid noodzakelijk, daar dit ook van het eerste begin van den strijd gebruikt wordt. *Aanvallen op* onderstelt, evenals *aangrijpen* en *aantasten*, meer onmiddellijke nabijheid. *Aangrijpen* duidt een krachtig en van zeer nabij aanvallen aan. *Hij liet de soldaten den vijand met de bajonet aangrijpen. Zij grepen hem aan en wierpen hem een eind terug.* *Aantasten* onderstelt vastberadenheid, bedaardheid en overleg. *Aanvliegen* veronderstelt een heftigen aanval, waarbij vooral snelheid op den voorgrond staat. *De Kaffers vlogen ons aan als wilde dieren, die op hun prooi los sprongen.* Meestal is er het begrip van 'toorn of woede mede verbonden. *Hij ontstak in zoo groote woede, dat hij mij aanvloog, en zoo men mij niet spoedig te hulp was gekomen, had hij mij geworgd.*

Aanvallig, zie Aanminnig.

Aanvang, zie Aanbegin.

Aanvangen, zie Beginnen.

Aanvaren, zie Aanbrengen.

Aanvatten, zie Aangrijpen.

Aanvechting — verzoeking. Een bijna onweerstaanbare drang om iets te doen wat niet passend, of zedelijk verkeerd is. Bij *aanvechting* staat het begrip van een hevigen inwendigen strijd sterk op den voorgrond, en is deze strijd een gevolg van de werking van booze lusten of neigingen, terwijl bij *verzoeking* het begrip van strijd minder op den voorgrond staat, en verondersteld wordt, dat de verkeerde neiging door anderen van buiten-

af met opzet geprikkeld is, om ons als het ware op de proef te stellen. God kan ons om bestwil in verzoeking brengen, maar de aanrechting, die daar het gevolg van is, gaat altijd uit van de zondige neigingen van ons eigen hart. Pascal droeg om het bloote lichaam een gordel met scherpe pennen, die hij er onbarmhartig in dreef, zoodra hij de eene of andere aanrechting gewaar werd. Aanrechting kan bij uitbreiding ook beteekenen eene sterke begeerte of lust om iets te doen, dat wel niet dadelijk kwaad is, maar dat men toch beter oordeelt na te laten: *Eene onweerstaanbare aanrechting om te geeuwen.*

Aanvertrouwen, zie **Aanbetrouwen**.

Aanverwantschap, zie **Bloedverwantschap**.

Aanverwant — **aangehuwd** — **aangetrouwd**. Door huwelijk vermaagschapt. Tusschen het eerste en de beide laatste woorden is geen ander onderscheid, dan dat *aanverwant* zoowel zelfst. als bijv. nwd. kan zijn, terwijl de beide laatste alleen als bijv. nwd. voorkomen. Van *aangehuwd* en *aangetrouwd* is 't laatste meer in gemeenzamen stijl in gebruik.

Aanvliegen, zie **Aanvallen**.

Aanvoegen, zie **Aanhechten**.

Aanvoeren, zie **Aanbrengen**.

Aanvoeren, zie **Aanhalen**.

Aanvoeren, zie **Bijbrengen**.

Aanvuren, zie **Aandrijven**.

Aanwakkeren, zie **Aandrijven**.

Aanwas — **aanspoeling** — **aanslibbing** — **aanslijking** — **gors** — **schorren**. Langzame uitbreiding van land aan een loepend water gelegen. *Aanspoeling* ziet alleen op de wijze van uitbreiding; *aanwas* stelt den nieuw gevormden grond voor als eene vergrooting van den reeds vroeger bestaanden; *aanslibbing* (aanslijking) ziet op de stof, waaruit de *aanspoeling* of *aanwas* zich gevormd heeft. *De geheele grietenij Het Bilt is eene aanslibbing*. Wanneer de *aanslibbing* aan den mond eener rivier zee-waarts ligt en uit klei bestaat, noemt men deze gronden *gorzen*; zijn de aanslibbingen banken, in zee gelegen, of strand buitendijks, voornamelijk kleiachtigen grond bevattend, dan heeten zij *schorren*.

Aanwassen, zie **Aangroeien**.

Aanwenden — **besteden** — **bezigen** — **gebruiken** — **zich bedienen van** — **zich ten nutte maken**. Door bepaalde middelen streven naar de bereiking van zeker doel. *Gebruiken* is het meest algemeen, en laat gevolg en wijze van handelen in het midden. *Zijn tijd wel of kwalijk gebruiken*. *Zich ten nutte maken* is gebruiken op zulk eene wijze, dat het gebruik voordeel geeft aan den gebruiker. *Die zijn tijd aan beuzelingen verkwist, maakt zich dien schat niet ten nutte*. *Bezigen* en *zich bedienen van* stellen de handeling voor in betrekking tot een doel, dat meestal in den

⊕

X
Geboren
betreft
zich ten nutte
maken
aanwenden
besteden

zin wordt aangewezen. *Bezigen* wordt gezegd van het gebruik maken van zaken als werktuig, terwijl *zich bedienen* van even als *gebruiken* personen of zaken als object der handelingen kan hebben. Bij *zich bedienen* van staat meer op den voorgrond de hulp, die men van iemand of van iets kan hebben, voor de bereiking van zijn doel. *Men bezigt gewoonlijk geen pennemes om vleesch te snijden, maar men kan er zich desnoods daartoe van bedienen.* *Besteden* heet insgelijks iets als middel gebruiken, maar wordt voornamelijk ten opzichte van die zaken gezegd, die door het gebruik vergaan. *Men besteedt zijn geld en zijn tijd, maar men gebruikt zijne pen.* Met *aanwenden* is het begrip van een doel, waartoe krachten, vermogens of hulpmiddelen gebruikt worden, altijd onafscheidelijk verbonden. *Vernuft, tijd, geld, moeite, rlijt, aanwenden. De middelen, die zij aanwendde, hielpen haar niet.*

Aanwensel — aanwenst — gewoonte — hebbelijkheid.

Eene handeling, die men zoo dikwijls doet of gedaan heeft, dat men haar onwillekeurig verricht. *Gewoonte* is het algemeene woord, en laat onaangeroerd of hetgeen men doet, goed of verkeerd is. *Gewoonte is eene tweede natuur.* *Aanwensel* heeft altijd, en *hebbelijkheid* meestal het ongunstige bijbegrip, dat de gewoonte verkeerd of belachelijk is. *Ieder volk heeft zijne gewoonten en zijne aanwensels. Een dwaas aanwensel was het om te pas of ten onpas „varatje” te zeggen. Hebbelijkheid* ziet meer op eene bepaalde daad. *Hij had eene onaangename hebbelijkheid, nl. om altijd, als hij eene schaar kon machtig worden, daarmee te zitten knippen, soms in papier, ja soms zelfs in het tafelkleed. Hebbelijkheid* staat ook voor bedrevenheid. *Men moet er de hebbelijkheid van bezitten. Aanwenst* is tegenwoordig minder in gebruik dan *aanwensel*, maar drukt geheel hetzelfde uit. Het wordt ook gebezigd voor de daad van aanwennen.

Aanwenst, zie Aanwensel.

Aanwezen — aanzijn — bestaan — leven. *Bestaan* drukt uit het werkelijk wezen of zijn van iemand of iets. *Aanwezen* en het tegenwoordig meer gebruikt wordende, maar geheel hetzelfde beteekenende *aanzijn*, duiden het bestaan in de werkelijkheid van iets of iemand aan, in tegenstelling van het bloote bestaan in de gedachten. *God heeft als Schepper der wereld het aanzijn gegeven, en Hij zorgt als onderhouder voor haar bestaan. Leven* is het bestaan van hetgeen bewerktuigd is, doch ziet meer op de functie, die er bij verricht wordt. *De kat heeft een taai leven.*

Aanwezend — aanwezig — tegenwoordig — voorhanden.

Deze woorden geven alle te kennen het zijn of zich bevinden binnen eene grootere of kleinere ruimte. *Aanwezig* heeft de ruimste betekenis en kan zoowel van personen, als van stoffelijke dingen en tijdstippen of tijdsomstandigheden gebezigd worden; *tegenwoordig* wordt van personen en tijden, maar minder van stoffelijke zaken gezegd, terwijl *aanwezend* alleen attributief en dan van personen, *voorhanden* alleen praedicatief en dan van stoffelijke dingen gezegd wordt en veronderstelt, dat zij dadelijk gebruikt kunnen worden. *Aanwezig* onderscheidt zich van *tegenwoordig* en *voorhanden*, doordat het eerste op eene vrij groote ruimte toepasselijk kan zijn, de

beide laatste een meer beperkten kring veronderstellen. *Tegenwoordig*, op personen toegepast, is op zulk eene wijze *aanwezig*, dat men aan de handeling, die ter plaatse voorvalt, kan deelnemen. Met deze beteekenis van *tegenwoordig* stemt *aanwezend* overeen, dat, behalve bij titels, weinig gebruikt wordt. *De leden van eene vereeniging, die eene openbare vergadering bijwonen, zijn aanwezig of tegenwoordig*; van de toehoorders, die geen deel aan de beraadslagingen mogen nemen, zegt men liefst dat zij *aanwezig* zijn. *In den winkel was van deze specerijen niets meer voorhanden, doch in het entrepot was nog veel aanwezig. De eerstaanwezend ingenieur der Genie is met de leiding belast.*

Aanwezig, zie Aanwezend.

Aanwezigheid — bijzijn — tegenwoordigheid. De toestand van aanwezig of tegenwoordig zijn, het tegenwoordig zijn. *Aanwezigheid* heeft de ruimste beteekenis, en wordt zoowel van personen als voorwerpen gezegd. *Mijne aanwezigheid in dit vertrek zal u, hoop ik, niet hinderen. Van organische verbindingen is de aanwezigheid dikwijls moeilijk vast te stellen. Tegenwoordigheid* wordt, behalve in de uitdrukking *tegenwoordigheid van geest*, uitsluitend van personen gezegd, en veronderstelt dan altijd, dat de persoon min of meer bij de handeling betrokken is. *Mijne tegenwoordigheid wordt bestlist vereischt; zonder mij mogen ze geene beslissing nemen. Bijzijn*, waarnaast vroeger ook het thans veronderde *bijwezen* in gebruik was, wordt tegenwoordig alleen gebruikt in de uitdrukking: *in het bijzijn van*, maar staat in beteekenis gelijk met tegenwoordigheid. *In 't bijzijn van zijn baas gedroeg de knecht zich altijd fatsoentlijk, maar onder zijne kameraden was hij een ruwe kwant.*

Aanwijzen, zie Aanduiden.

Aanwijzen — aantoonen. Iemand iets doen zien, dat van belang voor hem is om te weten. Bij *aanwijzen* blijft de oorspr. beteekenis, het wijzen van de plaats, waar iets zich bevindt, altijd doorschemeren; bij *aantoonen* is het bestaan of de hoedanigheid van iets de hoofdzaak, en komt de plaats niet in aanmerking. *Aanwijzen* onderstelt bij dengene, wien iets wordt aangewezen, eene begeerte om te zien, *aantoonen* bij den aantoonster eene begeerte om te doen zien. *Aantoonen* wordt daarom vaak gebezigd van zaken, die onaangenaam zijn voor hem, wien men ze aantoot. *Men wijst iemand den weg aan om zijn doel te bereiken; men toont hem aan hoe hij moet handelen. De onderwijzer wees den leerling zijne fouten aan, en toonde hem meteen aan, waarom het fouten waren.*

Aanwinst, zie Baat.

Aanwrijven, zie Aanklagen.

Aanwrijven, zie Aantijgen.

Aanzeggen, zie Aankondigen.

Aanzetten, zie Aandrijven.

Aanzetten, zie Bewegen.

Aanzicht, zie Aangezicht.

Aanzien, zie **Aanblikken**.

Aanzienlijk, zie **Aanmerkelijk**.

Aanzienlijk — **achtbaar** — **achtenswaardig** — **eerbiedwaardig** — **eerwaard** — **eerwaardig** — **geacht** — **voornaam**.

Eene hooge plaats innemend in de schatting der wereld. *Geacht* drukt dit in het algemeen uit. *Aanzienlijk* is de man, die om uiterlijke omstandigheden, inzonderheid stand en vermogen, door zijne medeburgers geëerd wordt; *voornaam* is hij die van hooge geboorte is, of een der eersten geacht wordt. *Mohammed was gesproken uit een der edelste en aanzienlijkste Arabische geslachten. Een aanzienlijk koopman is nog niet altijd een voornaam koopman. Achtbaar, achtenswaardig, eerbiedwaardig en eerwaardig* wordt van die soort van aanzien gezegd, welke niet door omstandigheden buiten ons, maar door eigene, innerlijke waarde of verdienste verkregen wordt, en hoogachting of eerbied verwekt. Ook wordt het praedikaat *achtbaar* iemand toegekend op grond van de deftigheid van zijn voorkomen, die ontzag en eerbied inboezemt. Gebruikt men in dezen zin *voornaam*, dan ziet men meer op uiterlijk vertoon dan innerlijke waarde; zoo zal men b.v. wel zeggen: *Wat een voornaam heer is dat!*, doch niet *wat een achtbaar heer. Een achtbaar magistraat. Eerwaardig en eerbiedwaardig* worden vooral gezegd van achtbare personen, die door hoogen leeftijd achting en eerbied afdwingen. *Grijze lokken versieren zijn eerbiedwaardig hoofd. De eerwaardige Raadpensionaris strompelde naar het scharoel. Een achtbaar en eerbiedwaardig gebruik verdient eerbied om zijn ouderdom. Evenals achtbaar een titel is voor overheidspersonen, zoo is eerwaard een titel voor geestelijke overheden. De achtbare leden van den Raad van Amsterdam. De weleerwaarde heer sprak zijn parochianen vriendelijk toe.*

Aanzijn, zie **Aanwezen**.

Aanzoek — **bede** — **smeekbede** — **smeekgebed** — **verlangen** — **verzoek** — **vordering**. Het zich tot iemand wenden om iets van hem te verkrijgen of bij hem te bewerken. De eenvoudige niting van zulk een wensch heet *verzoek*; het wordt gewoonlijk gebezigd wanneer men iets vraagt, maar het aan het goedvinden van den persoon, tot wien men zich richt, overlaat om aan het verzoek al dan niet te voldoen. Meent men grond te hebben, waarop men de toestemming kan eischen, dan noemt men zulk een verzoek *verlangen, vordering* of *eisch* (zie bij **eischen**). De beide laatste veronderstellen een krachtigen aandrang, om iemand tot hetgeen men van hem vraagt te noodzaken. *Aanzoek* is een min of meer plechtig verzoek, dat op meer gewichtige dingen betrekking heeft, en onderstelt bijna altoos, dat de verzoeker eenige aanspraak kan doen gelden om zijn verzoek te zien ingewilligd. Om eene gunst van de regeering te ontvangen kan een *verzoek*, eene *bede* geschieden, maar men doet *aanzoek* om een *ambt*, een *pensioen*. Men doet ook *aanzoek* (dat is: men verzoekt plechtig) om de hand eener vrouw. *Bede* is een dringend, een plechtig verzoek, meestal gericht tot hen, die boven ons staan, inzonderheid tot God. Eene vurige bede heet *smeekgebed* of *smeekbede*.

meliks waan
Achtbaar

Aard — geaardheid — inborst — karakter — natuur — wezen. Als synoniemen geven deze woorden de gezamenlijke eigenschappen weer, die een bezielde of onbezielde voorwerp kenmerken en het van andere onderscheiden. *Wezen* is het meest algemeene woord, en wordt gebruikt voor het geheel der eigenschappen, die onafscheidelijk tot het bestaan van een levend wezen, een onbezielde voorwerp of iets onstoffelijks behooren. Het staat tegenover *schijn*. *Het wezen eener zaak is gelegen in de eigenschappen die haar kenmerken. Het lied van schijn en wezen.* Natuur wordt meestal van levende wezens gezegd, daar het de bijgedachte opwekt, dat de eigenschappen van de natuur, dus bij de geboorte zijn verkregen. *De ezel is van nature traag.* Aard heeft evenals *wezen* eene ruimere beteekenis en wijst de stoffelijke of geestelijke eigenschappen, of wel beide tegelijk aan. *De wolf ruit wel van aard, maar niet van aard.* Op dezen grond is de aardappel geheel van aard veranderd. Van personen gezegd ziet aard altijd, evenals *geaardheid*, *inborst* en *karakter* op geestelijke eigenschappen. *Geaardheid* heeft dezelfde beteekenis als *aard*, wanneer dit van personen wordt gezegd; het staat meestal in het meerv. en dient dan inzonderheid om *aard*, waarvan geen meerv. bestaat, te vervangen. *Hij is driftig van aard.* *Eene maatschappij, waar allerlei geaardheden, allerlei belangen elkander kruisen en verdringen* (v. d. Palm). *Inborst* ziet vooral op de eigenschappen van het *gemoed*, terwijl men bij *karakter* vooral let op het verband tusschen *verstand*, *wil* en *gemoed*. *Zacht van inborst.* Onder *karakter* in engeren zin verstaat men ook soms die hoedanigheden, die men zich allengs door inspanning, oefening, enz. eigen gemaakt heeft. *Geen karakter hebben. Een man van karakter.*

Aardbodem, zie **Aarde**.

Aardbol, zie **Aarde**.

Aarde — aardbodem — aardbol — aardkloot — aardrijk — wereld. Al deze benamingen duiden de planeet aan, welke wij bewonen. *Aarde* is de meer gewone, alledaagsche naam; de vier volgende zijn meer schilderachtig. *Aardbol* bezigt men, wanneer men inzonderheid het oog heeft op de oppervlakte der aarde als bolvormig lichaam. *Aardkloot* komt alleen in hoogerem stijl voor, en duidt de aarde als planeet of bolvormig lichaam aan. *Eene reis om den aardbol doen. De bergen zijn oneffenheden op onzen aardbol. De aardkloot is slechts eene stip in de onbeperkte ruimte.* *Aardrijk* gebruikt men, wanneer men vooral op haar doelt als de woonplaats der gansche menigte bezielde en onbezielde wezens, die haar bevolken; het wordt dikwijls voor den grond of den bodem gebruikt. *Hij bewonderde in alle deelen van het aardrijk de heerlijkheden Gods. De zon beschijnt het aardrijk.* *Aardbodem* wijst meer bepaald de oppervlakte der aarde aan, den bodem, waarop menschen en dieren leven, zonder, zooals bij *aardrijk* meer het geval is, aan de bewoners zelve te doen denken. *Den aardbodem bebouwen. Het aardrijk heeft.* Het begrip *wereld*, dat eigenlijk alleen de menschheid en vervolgens bij uitbreiding al het geschapene, het *heelal*, aanduidt, wordt wel eens beperkt tot onze planeet. *Eene reis om de wereld.*

Aardig, zie Aanminnig.

Aardig — boertig — geestig — grappig — luimig — vernuftig. Wat door vlugheid van geest en gevatheid uitmunt, en daardoor een aangename indruk maakt, tot vroolijkheid stemt. *Aardig* houdt het midden tusschen *boertig*, *grappig* en *luimig*, die grover, en *geestig*, *vernuftig*, die fijner zijn. *Boertig*, *grappig*, *luimig* worden gebezigd van eene minder puntige scherts, maar die den lachlust sterk opwekt. *Geestig*, *vernuftig* veronderstellen, waar het scherts geldt, altijd een talent van vermaken, waarin zich scherpzinnigheid aan aardigheid paart. Het *geestige* is de gedachtenuiting, die het gevolg is van snel en fijn opmerken van een zeer levendig vernuft; het veronderstelt meer begaafdheid, terwijl bij het *vernuftige*, dat nadert tot hetgeen men schrander noemt, meer de scherpzinnigheid op den voorgrond treedt. Men zegt zoowel een *geestige* als een *vernuftige* inval, maar eene *vernuftige*, niet eene geestige uitvinding.

Aardigheid, zie Grap.**Aardkloot, zie Aarde.**

Aardkorst — aardchors. Het vaste gedeelte der aarde. *Aardkorst* is het algemeene begrip. Door *aardchors* verstaat men het buitenste, bekende gedeelte der *aardkorst*.

Aardrijk, zie Aarde.**Aardschors, zie Aardkorst.**

Aardsch — wereldsch. *Wereldsch*, dat tegenover *geestelijk* staat, verschilt van *aardsch*, als tegenstelling van *hemelsch*, en heeft altijd eene ongunstige beteekenis. *Aardsche* genoegens, dat zijn diegene, welke de aarde oplevert, kunnen onschuldig en rein zijn; door *wereldsche* verstaat men altijd die, welke men zoeken moet in het verkeer der menschen, met hunne gebreken en zwakheden; zoodanige dus, waardoor ons geestelijk welzijn in gevaar gebracht wordt.

Aarzelen — schromen — weifelen — in twijfel staan — zich bedenken — dralen — talmen. *Aarzelen* en *schromen*; het tegenovergestelde van doortasten, duiden een niet durven beginnen aan, of een niet durven doorzetten van hetgeen men begonnen heeft. Ter onderscheiding van *aarzelen*, dat vroeger *terugdeinzen* beteekende, doch thans aanduidt, uit besluiteloosheid zich bedenken waar men handelen moet, geeft *schromen* meer uitdrukkelijk eene zekere vrees om te handelen te kennen. *Hij aarzelt niet te doen wat hij zijn plicht acht.* *Schroom niet! Hem om hulp te vragen, Hij kan redden, Hij alleen.* *Weifelen* is het niet kunnen komen tot een besluit, omdat het ons aan geestkracht ontbreekt; *in twijfel staan* het niet weten te kiezen tusschen twee zaken, omdat er evenveel vóór als tegen te zeggen valt; *zich bedenken* zijn half genomen besluit nog weder overwegen. *Zich bedenken* heeft door de verandering, die dikwijls hiervan het gevolg was, de beteekenis gekregen van besluit veranderen. *Dralen* en *talmen* zien meer op het noode overgaan tot eene han-

deling. *Dralen* onderstelt, dat het langzaam de hand aan iets slaan het gevolg is van zekere vreesachtigheid; *talmen* ziet meer op de traagheid, waarmede men te werk gaat.

Aas — voeder — voedsel. *Voedsel* is in het algemeen alles wat als spijs genuttigd, en als werkelijk noodig of nuttig voor het leven beschouwd wordt. *Voeder* (*voer*) is het voedsel dat dieren uit de hand van den mensch ontvangen. *Alles wat leeft heeft voedsel noodig. De dieren in de menagerie krijgen elken dag hun voeder. Voor de herten in het bosch strooit men bij winterdag, als er sneeuw ligt, voeder in het bosch. Hij geeft de musschen voeder. Aas* wordt gebruikt voor de spijs van in 't wild levende dieren, inzonderheid van vogels. Daar sommige dieren door het vleesch van doode lichamen angelokt worden, bezigt men het woord *aas* ook van zulke rottende lichamen, waarop zij als op eene prooi komen *azen*. Zie het volgend artikel.

Aas — krenng. Dood lichaam, inzonderheid van dieren. Bij *krenng* staat meer dan bij *aas* het walgelijke van de verrotting op den voorgrond. *Vogels zoeken het aas voor hun jongen; gieren en raven komen vooral op krenngen af.* Beide woorden worden ook gebruikt als plat scheldwoord voor een gemeen vrouwspersoon. *Dat stinkende aas! Je bent een krenng van een wijf; een kwaad krenng!*

Abuis, zie **Dwaling**.

Accoord, zie **Dading**.

Ach! — ai! — au! — helaas! — och! Uitroepen van droefheid, ter uiting van verschillende graden van pijn of smart. *Ach!* geeft meer uitdrukkelijk een smartelijk gevoel van de ziel te kennen; *ai!* en *au!* zijn meer kreten van lichaamspijn. *Helaas* geeft hetzelfde als *ach*, maar plechtiger te kennen, en is eene bewuste uitdrukking der smart, terwijl *ach* een onwillekeurige uitroep daarvan is. *Och!* is niet zoozeer eene uitdrukking van droefheid of smart als wel van ongeduld, misnoegen of verlangen! *Och! stoor mij niet ielkens! Och! mocht ik haar nog eenmaal wederzien!* *Ach* en *och*, bij de uiting van een wensch gebruikt, verschillen in zooverre dat *ach* smart over het gemis van iets aanduidt, *och* het verlangen en de begeerte om iets te bezitten of terug te hebben. *Ach, keerden de dagen mijner jeugd nog eens terug.*

Och! waar' die zon alree verzezen,

Die nooit weer naar het westen zinkt.

Och, mocht ik mijn vader en moeder nog eens terugzien.

Acht geven op — acht slaan op. *Acht slaan op* iemand of iets wil alleen zeggen, dat men zijne aandacht er op vestigt. Geschiedt dit met groote nauwkeurigheid, met het doel om te leeren of kennis op te doen, dan bezigt men liever *acht geven*. Vroeger werden ook *acht hebben* en *acht nemen* in gelijke beteekenis gebruikt. Zie ook **Aanmerking (in ... nemen)**.

Acht nemen (zich in) — zich hoeden — zich wachten. Door behoedzaamheid iets kwaads trachten te vermijden. *Zich wachten,*

zich hoeden drukt dit in het algemeen uit; het is waakzaam zijn ten einde zich te hoeden voor mogelijk komend gevaar; verder het niet komen of zich niet begeven in gevaar; *zich in acht nemen* heeft de beteekenis van opmerkzaamheid aan zich zelf wijden om zich voor bepaald gevaar te behoeden, verder meer bepaald die van zorg dragen voor de gezondheid. *Die ziek geweest is moet zich nog lang in acht nemen. Zich in acht nemen voor vleiërs. Zich in acht nemen* kan ook onbepaald gebezigd worden. *Neem u in acht!* d. w. z. wees op uwe hoede. *Zich wachten* vereischt een bepaald persoon of voorwerp, waarvoor men op zijne hoede is. *Voor zulk een moet men zich wachten. Wacht u voor de ondeugd. Zich hoeden* vereenigt met het denkbeeld van waakzaamheid, door *zich wachten* uitgedrukt, dat van beschutting. *Die zich wacht, doet wel; die zich hoedt, doet beter.*

Acht slaan op, zie **Acht geven op.**

Acht slaan op, zie **Aanmerking (in ... nemen).**

Achtbaar, zie **Aanzienlijk.**

Achteloos — onachtzaam — onoplettend — slof — slordig — zorgeloos. Geene zorg dragende voor hetgeen men moet behartigen. *Achteloos* en *onachtzaam* geven het ontbreken van de noodige oplettendheid en zorg te kennen; *achteloos* is sterker dan *onachtzaam* en wijst meer bepaald aan, dat het gebrek eene gewoonte geworden is. *Onoplettend* geeft te kennen, dat men vluchtig over iets heen loopt, niet opmerkzaam genoeg op iets is. *Slof* is hij, die zijne zaken uit traagheid verwaarloost; *slordig* is niet zoozeer een gevolg van traagheid, als van onordelijkheid. *Zorgeloos* wordt van hem gezegd, die uit luchthartigheid en onnadenkendheid zich niet om zijne belangen bekommert en dus zijne zaken verwaarloost. *Hij sloeg onachtzaam de bloemen van haar stengel. Het was onachtzaam van den jongen man, niet beter zijn gezelschap in 't oog te houden. Dat hij achteloos is, blijkt uit de wijze, waarop hij gewoonlijk te werk gaat. Wie onoplettend is, doet gewoonlijk hetgeen hij doen moet, slechts ten halve. Dat hij slordig is, blijkt uit den toestand zijner kleederen. Onze secretaris is wat slof, en een slordig werker.*

Achten — schatten — waardeeren. Aan iemand of iets eene zekere waarde toekennen. Bij *achten*, dat van *acht*, opmerkzaamheid, oplettendheid komt, staat meer de belangstelling op den voorgrond, die men iemand of iets waardig keurt; bij *schatten* en *waardeeren* denkt men meer aan de waarde of den prijs, waarop men het in zijne gedachten stelt. *Schatten* en *waardeeren* zien meer op de stoffelijke waarde: maat, gewicht, prijs. *Schatten* is onbepaelder dan *waardeeren*. Beide woorden worden ook van personen gezegd. *Schatten* heeft dan de beteekenis van *achten*, is steeds van een bepalend woord vergezeld, en heeft over 't algemeen meer op de eene of andere eigenschap van den persoon betrekking, dan op den persoon zelf. *Achten* kan van een bijwoord van hoeveelheid vergezeld gaan. *Iemand weinig achten, gering achten, hoog achten*, doch *achten* zonder meer staat in beteekenis met *hoogachten* gelijk: *een algemeen geacht man. Schatten* en *waardeeren* verschillen in zoover van elkaar, dat *schatten* meer raadt naar

de waarde, die iets heeft, *waardeeren* meer is de waarde bepalen, en van handelingen gebruikt, iets op den juisten prijs stellen. Een zeldzamen diamant zou men met meer juistheid *onscha!baar* dan *onwaardeerbaar* kunnen noemen, omdat zijne innerlijke waarde moeielijk is op te geven, en zijn prijs zich ten slotte regelt naar de som, die de liefhebbers bereid zijn er voor te besteden.

Achten — denken — gelooven — meenen — rekenen — vermeenen — vermoeden — wanen. Iets met meer of minder zekerheid voor waar houden. *Denken*, dat soms in dezen zin gebruikt wordt, drukt dit begrip het sterkst uit, en sluit nagenoeg iederen twijfel bij den persoon buiten. *Ik wist het wel niet zeker, maar ik dacht toch dat het waar was.* Bij *achten* en *rekenen* kan eenige twijfel bestaan, *meenen* en nog sterker *vermoeden* geven zulks uitdrukkelijk te kennen. *Vermoeden* geeft te kennen dat men gist zonder resultaat, *meenen* dat men eene onzekere gedachte uitspreekt. *Ik acht het raadzaam u den weg te wijzen. Hij rekende mij onbekwaam. Wij konden niet vermoeden wat de reden zijner stijfheid was. Gelooven*, in tegenoverstelling met *weten*, is synoniem met *meenen*, doch het kan ook beteekenen vast voor waar houden, maar dan alleen op het getuigenis van een ander, in wien men vertrouwen stelt: *Geloof niet al wat men vertelt; terwijl men meenen* gebruikt als het denkbeeld bij den persoon zelf ontstaan is: *Meen niet dat gij alles weet. Wanen* duidt altijd een valsch oordeel aan, dat aan hem, die het woord bezigt, als zoodanig bekend is. *Men waande Napoleon op Elba onschadelijk te hebben gemaakt. Vermeenen* wordt gebruikt als men op bescheiden wijze zijne meening wil uitdrukken: *Ik vermeen dat het zoo behoort.*

Achteraan — achterna. Tusschen *achteraan* en *achterna* als bijwoorden van plaats bestaat dit verschil, dat het eerste onmiddellijke aansluiting, het laatste eenige tusschenruimte veronderstelt. *Iemand achterna loopen* is *achter* hem loopen (om hem te bereiken). *De locomotief mag niet achteraan staan. Zij joegen den rijand achterna.*

Achteraf — achterna. Als bijwoorden van tijd zijn deze synoniem. *Achterna* drukt uit, dat er eenige tijd tusschen twee handelingen verloopt. *Achteraf* geeft te kennen, dat iets geschiedt na afloop van eene andere handeling, doch heeft de bijgedachte, dat in den tusschentijd het standpunt van beschouwing of beoordeeling veranderd is. *Achterna bedacht ik dat hij gelijk had, doch daar hij vertrokken was, kon ik het hem niet meer zeggen. Dat ik het anders had moeten aanleggen, kunt gij achteraf gemakkelijk zeggen, nu gij den afloop weet.*

Achterdocht — argwaan — kwaad vermoeden — mistrouwen — verdenking — wantrouwen. Het geloof aan de mogelijkheid van iets kwaads, dat ons bedreigt. *Mistrouwen*, *wantrouwen* en *verdenking* hebben altijd betrekking op een aangewezen persoon. *Mistrouwen* is de zachtste uitdrukking, en geeft niets anders te kennen dan gemis aan vertrouwen. *Wantrouwen* is gemis aan vertrouwen om bepaalde redenen. Men *mistrouwt* een vreemde, daar hij onbekend is; men *wantrouwt* iemand,

wiens handelingen aanleiding geven om hem niet te vertrouwen. Beide zien op toekomstige handelingen, die een persoon uit onze omgeving kan verrichten: *verdenking* daarentegen ziet op het verleden. *Verdenking* is een tamelijk sterk vermoeden, dat iemand zich aan verkeerde handelingen heeft schuldig gemaakt. *Iemand staat onder verdenking van gestolen te hebben.* *Achterdocht* en *argwaan* geven te kennen, dat men een kwaad veronderstelt, waarvan men geen duidelijke voorstelling heeft; zij drukken eene onbepaalde vrees uit, en behoeven ook niet noodzakelijk een aangeezwen persoon te betreffen. Uit de onbepaalde vrees, die onrust mede brengt en de *achterdocht* doet ontstaan, kan, wanneer zij zich bepaalt tot een persoon of eene daad van een persoon, *kwaad vermoeden* voortkomen. Met *argwaan* is altijd het bijdenkbeeld verbonden, dat het gebrek aan vertrouwen meer voortspruit uit het zwakke of slechte karakter van den persoon zelf, die *argwaan* koestert, dan wel uit eene aanleiding buiten hem.

Achtereen, zie **Aaneen**.

Achtereen, zie **Achtereenvolgens**.

Achtereenvolgens — **achtereen** — **achterelkander** — **één voor één**. *Achtereenvolgens* drukt eene, niet altijd onmiddellijke, opvolging van verschillende handelingen uit; *achtereen* daarentegen onderstelt eene continuïteit of eene herhaling met zeer korte tusschenpoozen. Ook in *achterelkander* ligt het denkbeeld dat de herhalingen elkander onmiddellijk opvolgen. Wanneer men meer het oog heeft op de orde, waarin het een op het andere volgt, dan staat bij *achtereenvolgens* meer het begrip van eene geregelde orde op den voorgrond dan bij *achterelkander*, terwijl bij *één voor één* het opzichzelfstaande der verschillende voorwerpen meer op den voorgrond treedt.

Achterelkander, zie **Achtereenvolgens**.

Achtergaan — **achterloopen**. Beide worden van het te langzaam loopen van uurwerken gezegd; *achtergaan* wordt in het algemeen gezegd wanneer het uurwerk ten achteren is, hetzij door een gebrek in het uurwerk, hetzij door een stilstand of door onjuist zetten der wijzers; *achterloopen* onderstelt een te langzamen loop, dus een *voordurend achtergaan*. Men kan zeggen *de klok loopt achter* en *de klok gaat vijf minuten achter*, maar niet *de klok loopt vijf minuten achter*.

Achterhalen — **inhalen**. Iemand die zich op weg, inzonderheid op de vlucht, bevindt, van achteren bereiken. *Inhalen* geeft dit te kennen zonder meer, het kan zoowel met eene goede als met eene slechte bedoeling geschieden; *achterhalen* veronderstelt eene bedoeling, die met het voor-nemen van den achterhaalde in strijd is. *Een ruiter, die hem nagezonden werd, kon den bode nog bijtijds inhalen. Al is de leugen nog zoo snel, de waarheid achterhaalt ze wel.*

Achterklap — **laster** — **lastering** — **aantijging**. Het vermelden van hetgeen iemands goeden naam benadeelen kan. *Achterklap* is meer het gevolg van lichtzinnigheid en babbelsucht en geschiedt dikwijls

zonder kwade bedoelingen. Het is de daad van kwaadspreken en is dus niet noodwendig iets vertellen, dat niet waar is.

*Ach, mocht ik minder d' achterklap
Der wereld en haar wuft gesnap,
En meer des hemels oordeel schromen!*

Laster sluit het denkbeeld van een *opzettelijk verzonnen kwaad* in, en geschiedt dus altijd met boosaardige oogmerken. *Het is ruige laster, dat alleen eerzucht Willem van Oranje zou bevoegen hebben tegen Filips op te staan.* *Lastering* is algemeener dan *laster*, en duidt meer eene openlijk tegen iemand ingebrachte beschuldiging aan, die men niet genoegzaam kan staven. Een ten laste leggen dat uit kwaadwilligheid geschiedt en tegen den betichte persoonlijk gericht is, wordt eene *aantijging* genoemd. Voor zoover er niet bij vermeld wordt, dat het eene lasterlijke aantijging is, staat zij met *achterklap* gelijk, doch verschilt er in zooverre van, dat zij in het bijzijn van den beschuldigde kan geschieden. *Laster* en *lastering* kunnen ook in iemands bijzijn geschieden, terwijl *achterklap* zijne afwezigheid veronderstelt.

Achterklap — kwaadsprekendheid. Zij drukken dezelfde ondengd, de geneigdheid tot kwaadspreken uit. De laatste hoedanigheid is erger dan de eerste, want terwijl bij de eerste meer aan onbezonnenheid gedacht wordt, veronderstelt de laatste bepaald boos opzet.

Achterlaten, zie **Nalaten**.

Achterloopen, zie **Achtergaan**.

Achterna, zie **Achteraan**.

Achterna, zie **Achteraf**.

Achternarijden, zie **Achternazitten**.

Achternazetten, zie **Achternazitten**.

Achternazitten — achternazetten. Iemand met drift achtervolgen. Het eerste ziet meer op den duur en de volharding; het laatste op het begin der vervolging, en op de snelheid, waarmee die geschiedt. *Achternazetten* wordt bij voorkeur van ruiters gezegd. *De jongens zitten elkander na. De ruiterij zette den vluchtenden vijand spoorlags achterna.*

Achternazitten — achternarijden. Iemand in fig. zin voortdurend achternagaan, achternalooopen, om hem tot betere plichtsvervulling te brengen. Bij *achternazitten* staat meer de voortdurende ijver, bij *achternarijden* meer de kracht, waarmee men iemand tot zijn plicht drijft, op den voorgrond. *Als men dien jongen niet beter achternazit, komt er niets van hem terecht. Zij dient bij eene knorrige weduwe, die haar duchtig achternarijdt.*

Achteruit, zie **Achterwaarts**.

Achteruitgaan, zie **Afdeinzen**.

Achtervoegsel — uitgang. Een letterklank of lettergreep, die op zich zelf geen woord is, maar achter een woord of woordstam gevoegd wordt om een nieuw woord te vormen. *Achtervoegsel* en *uitgang* waren vroeger gelijk van beteekenis, doch *uitgang* is nu beperkt tot de letters en lettergrepen, welke tot de buiging van een woord behooren.

Achterwaarts — achteruit — naar achteren — ruggelings — rugwaarts — terug. Deze woorden duiden aan, dat eene beweging geschiedt in de richting van de achterzijde van een voorwerp of in eene richting tegenovergesteld aan eene vorige beweging. *Achteruit*, *ruggelings* en *rugwaarts* (de beide laatste alleen van personen gebezigd) drukken uit, dat het bewegende voorwerp zich daarbij niet omkeert, wat bij *achterwaarts* onbeslist gelaten wordt, terwijl *naar achteren* de plaats aanduidt waarheen men zich begeeft. Bij *achteruit* houdt men hetzelfde doel in het oog, bij *naar achteren* en *achterwaarts* verandert men van doel. *Terug* onderstelt het wederkeeren naar de plaats, vanwaar men gekomen is. In figuurlijken zin worden alleen *achteruit* en *terug* gebezigd. Als *iemand achteruit gaat* of *achteruit krabbelt*, blijft het oog gericht op hetgeen hij eerst poogde te naderen, en zal hij zoodra de gelegenheid schoon is, weder opnieuw trachten zijn doel te bereiken. Die *terugtreedt* of *zich terugtrekt*, wendt zich af en doet geene pogingen meer om zijn vorig voornemen te volvoeren.

⊗ **Achting — hoogachting — hoogschatting — eerbied — ontzag.** Het gevoel ons door het besef van iemands meerderheid ingeboezemd. *Achting*, bij versterking *hoogachting*, en *hoogschatting*, wordt men gerekend iemand toe te dragen, wanneer men recht laat wedervaren aan iemands loffelijke hoedanigheden; het laatste woord sluit echter niet noodzakelijk eene gunstige gezindheid in jegens den persoon, wien men ze toedraagt. Het eerste ziet meer op het gevoel, het laatste op het oordeel, dat men over iemand heeft. *Eerbied* verschilt al naardat hij *gevoeld* of *betoond* wordt. In het eerste geval is het de hoogste mate van hoogachting, teweeggebracht door het besef van eigen minderheid; in het laatste geval is het de hulde en eer, die men iemand bewijst om de hoogere plaats, die hij inneemt en kan er de hoogachting, ja zelfs de achting geheel aan ontbreken. *Men kan een magistraat ter wille van zijn rang, van den post, dien hij bekleedt, eerbied bewijzen, ofschoon men hem in 't geheel geene achting toedraagt.* *Ontzag* is de eerbied, die ons vervult jegens hen, die over ons gesteld zijn, en door wie wij ter verantwoording kunnen geroepen worden voor onze tekortkomingen en overtredingen. Het staat dus eenigszins gelijk met *eerbiedigen schroom*.

Adel — adeldom — adelstand. Deze woorden zijn meer verschillend in gebruik dan in beteekenis. *Adel* is het algemeene woord en heeft dus het ruimste begrip; het wordt in dichterlijken stijl en figuurlijke taal voor de andere gebruikt. *Hij heeft adel van geboorte en adel van karakter. Zijn adel is oud. De adel van Gelderland verzette er zich tegen. In Amerika kent men thans wel hoogere en lagere standen, doch hetgeen wij adel noemen is daar niet bekend. Hij kan zijn adel niet bewijzen. Adeldom is het bezit van den rang, adelstand de stand der edelen, in tegenstelling met andere maatschappelijke standen. In figuurlijken zin beteekent adeldom edele geaardheid of grootheid van ziel. Iemand in den adelstand verheffen.*

*Verheft u, landgenooten,
Voelt d' adeldom des stams, waaruit gij zijt gesproten.*

Adelaar — arend. Beide zijn benamingen van denzelfden roofvogel en verschillen alleen hierin, dat het gebruik van het eerste woord beperkt is tot den dichtsterlijken stijl en de wapenkunde. *De vlucht van den mensche-lijken geest wordt vaak vergeleken bij die van den adelaar.*

*Een geest, die veel te stout voor d' aard
Op ad'laarspennen hooger vaart.*

De dubbele adelaar prijkt op het wapen van Duitschland. De arend is een roofvogel.

Adeldom, zie Adel.

Adellijk — edel. *Adellijk* ziet op de geboorte, *edel* tegenwoordig vooral op de goede hoedanigheden van 's menschen inborst. *Hij is niet alleen van adellijken bloede, maar ook een edel man.* Een enkele maal heeft *edel* nog de beteekenis van adellijk, b.v. in de uitdrukkingen *van edele geboorte, van edelen bloede.*

Adelstand, zie Adel.

Ademen — adem halen — adem scheppen — hijgen. Het opnemen van lucht in de longen door neus of mond. *Ademen* duidt in 't algemeen het opnemen van lucht aan; ook van planten wordt het gebruikt. In tegenstelling met *ademhalen* gebruikt, duidt men door *ademen* meer aan dat deze werking onwillekeurig, door *ademhalen* dat zij met bewustheid geschiedt. *Adem scheppen* is ademhalen, doch met de bijgedachte, dat men behoefte heeft aan inademing van versche lucht, en door deze te genieten, verkwikt wordt. *Hijgen* is moeielijk of snel ademhalen ten gevolge van ziekte of inspanning. *Naar iets hijgen* is sterk naar iets verlangen.

Ademhalen, zie Ademen.

Ademhaling — ademtocht. Eigenlijk beteekenen beide woorden hetzelfde, doch het gebruik verschilt. *Ademhaling* is een woord uit de omgangstaal, *ademtocht* is dichtsterlijk en wordt veel in figuurlijke taal gebruikt voor het leven. *De dokter telde het aantal ademhalingen. „Het slaken van een ademtocht. Het vallen van een traan.” Ik blijf u trouw tot aan mijn laatsten ademtocht.*

Adem scheppen, zie Ademen.

Ademtocht, zie Ademhaling.

Af — gereed — klaar. *Af* wordt alleen van zaken gezegd, en beteekent dan voltooid, zoodat er niets meer aan te doen valt. *Het werk is af.* *Gereed* en *klaar* worden beide zoowel van personen, als van zaken gebezigd. In 't eerste geval beteekent *gereed* 't zelfde als *klaar*, dus: op het punt en geschikt om eene nieuwe handeling te beginnen. *Ik ben gereed om te gaan. Wij zijn kant en klaar.* Van zaken gezegd beteekent *gereed*: in orde gebracht: *Alle dingen zijn gereed. Klaar*, van zaken gebezigd, beteekent zoowel *af* als *gereed*: *Het huis is klaar. Het eten is klaar.*

Afbedelen — afbidden — afsmeeken. Door dringend verzoeken van iemand iets trachten te verwerven. Aan *afbedelen* is altijd iets ver-

nederends voor den vrager verbonden. De beide andere, *afsmeecken* het sterkst, slaan alleen op het dringende van het verzoek; *afsmeecken* is dringender en vuriger dan *afbidden*. *De laffe vleier met zijn afgebedelden rang en weidsche titels. Wat ik van u afsmeek, is het leven van mijn kind.*

*Een ander deel, door weinigen gekozen,
Bad ik den hemel af.*

Afbeelden — **afmalen** — **afschetsen** — **afschilderen** — **afteekenen**. In eigenlijken zin beteekenen deze woorden in zichtbare trekken eene voorstelling geven van iets, dat bestaat. *Afbeeld*en is in figuurlijken zin niet gebruikelijk, de andere woorden wel; zij geven dan te kennen dat men de voorstelling geeft door middel van woorden. *Afbeeld*en drukt nit het zichtbaar voorstellen zoowel door eene teekening of schildering, als door een tastbaren vorm in steen, metaal of hout. Het onderscheid tusschen *afmalen*, *afschetsen*, *afschilderen*, *afteekenen* en *malen*, *schetsen*, *schilderen*, *teekenen* is, dat de eerste meer op den voorgrond stellen het arbeiden naar een model, dat men voor oogen heeft, een streven om dit getrouw weer te geven, terwijl men de laatste woorden ook van schepingen van de phantasie gebruikt. Zie bij **Malen** en **Beschrijven**.

Afbeelding — **afbeeldsel** — **beeld** — **beeltenis** — **portret**. De zichtbare voorstelling van een persoon of eene zaak. *Beeld* en *afbeelding* zijn meer in gebruik dan *afbeeldsel* en *beeltenis*; zij worden trouwens ook gebezigd van de voorstelling van iets louter ideaals, die alleen in de gedachten bestaat. Ter onderscheiding van *beeld* geeft *afbeelding* bijna uitsluitend de zichtbare voorstelling te kennen. *Afbeeldsel* wordt altijd ondersteld de nabootsing van iets werkelijk bestaands te wezen en heeft vaak eene min of meer ongunstige bijbeteekenis; het wordt, evenals *beeltenis*, bij voorkeur gebezigd voor het beeld van een persoon, een *portret*.

Afbeeldsel, zie **Afbeelding**.

Afbetalen — **afdoen** — **uitbetalen** — **voldoen**. Het vereffenen van eene schuld. *Afbetalen* en *afdoen* worden ook gebezigd voor eene bloote *vermindering* van schuld; *voldoen* onderstelt, dat de schuld geheel vereffend, te niet gedaan wordt. *Uitbetalen* gebruikt men van die gelden, waarop iemand, als loon, traktement, pensioen enz., nit de eene of andere openbare of bijzondere kas aanspraak heeft. *Afdoen* en *voldoen* worden ook overdrachtelijk gebezigd op zedelijk gebied.

*Als ick mijn schulden afbetaal
Verbeter ick mijn kapitaal.*

Zijne achterstallige schuld afdoen. Aan zijne verplichtingen voldoen.

Afbeuren, zie **Afflichten**.

Afbidden, zie **Afbedelen**.

Afbreken — **omhalen** — **omverhalen** — **omverwerpen** — **slechten** — **sloopen**. Al deze woorden geven het vernietigen te kennen van hetgeen door iemand opgebouwd, tot stand gebracht is. *Sloopen* heeft de ruimste beteekenis. Het geldt niet alleen van gebouwen, maar ook

van roerende goederen, kasten, schepen, enz. *Afbreken* wordt gebezigd voor het eenigszins geregeld uit elkaar nemen van de deelen van timmer- en metselwerk, onverschillig met welk doel. De kramen worden *afgebroken* om ze gemakkelijker te verplaatsen. Eene kast wordt *gesloopt*, als men de deelen zoodanig verbreekt, dat de kast er niet weer uit kan worden samengesteld, maar dat het hout wel weder voor de vervaardiging van iets anders kan dienen. *Slechten* wordt het meest van metselwerk, bij voorkeur van vestingwerken of aardwerk, gebezigd. Er zijn de beide bijdenkbeelden-mee verbonden, dat hetgeen weggernimd wordt, in den weg staat, en dat alles met den grond gelijk gemaakt wordt. *Omhalen*, *omverhalen* en *omverwerpen* worden gebezigd voor het wegruimen van een gebouw van zekere hoogte, en wel in haast en met geweld. De beide eerste geven te kennen, dat de muren naar den persoon toe worden omvergetrokken, het laatste woord dat zij worden omvergestooten in eene richting van den persoon af. Voor het *omhalen* en *slechten* van gebouwen in den oorlog wordt dikwijls *omverwerpen* gebezigd. *De bevelhebber liet alles buiten het rayon der vesting omverwerpen.* De bevelhebber van een leger laat *omverwerpen*, wat de beweging der troepen belemmert. Bij brand laat men een gebouw *omhalen* om het vuur in zijn voortgang te stuiten. In figuurlijken zin worden *afbreken* en *omverwerpen* gebruikt voor het te niet doen van eene wetenschappelijke stelling, een betoog enz. *Afbreken* is dan meer het grondig, stuk voor stuk te niet doen van de onderdeelen, en daardoor de geheele redeneering ineen doen storten.

Afbreken — staken. Iets doen ophouden. Met het eerste woord gaat het bijdenkbeeld gepaard, dat het ophouden onverwachts plaats heeft; het veronderstelt veelal de mogelijkheid van voortzetting der werking. *Staken* geeft soms een overlegd ophouden te kennen. Men *breekt* onderhandelingen af, maar men *staakt* eene onderneming, die geene winsten meer oplevert. Ontevreden arbeiders *staken* het werk om daardoor hunne eischen ingewilligd te zien. *Hij brak zijne woorden af. Hij moest zijne rede staken.*

Afbreuk — hinder — nadeel — schade — verlies. Alles wat voor een persoon kwaad is, en de waarde eener zaak vermindert. *Nadeel* is alles wat met onze belangen strijdig is. *Schade* is het meer materieele begrip; zij wordt geleden ten gevolge van *gedane afbreuk*, *toegebracht nadeel* of door *geleden verlies*. *Afbreuk* is eigenlijk eene tekortdoening of benadeeling, die ons door een ander wordt aangedaan, met krenking van ons recht. Het komt bijna uitsluitend voor met het werkw. *doen* verbonden. *Nadeel* is het kwaad, dat voor iemand uit iets ontstaat en hem achter doet staan bij anderen, die er voordeel door hebben. *Schade* wijst op eene vermindering van welstand, *verlies* op eene vermindering van bezit, *hinder* op eene dwarsbooming onzer plannen of verrichtingen, en bij uitbreiding op het nadeel, dat hieruit ontstaat. „*Door schade (niet door nadeel) wordt men wijs*”, wil zeggen: een verlies behoeft niet altijd voor een kwaad gehouden te worden, het kan dikwijls zelfs zeer nuttig voor ons zijn.

Afdalen, zie **Dalen**.

Afdammen, zie **Afdijken**.

Afdanken — afschaffen — (zijn) afscheid geven — afzetten — ontslaan. Zich niet langer van iemand of iets bedienen, iemand of iets wegzenden, wegdoen. *Zijn afscheid geven, afzetten en ontslaan* worden uitsluitend van personen gezegd; *afdanken* bij voorkeur van personen, *afschaffen* bij voorkeur van zaken. *Gebruiken, gewoonten, wetten afschaffen* = ze buiten werking stellen. *Afschaffen* van personen gebezigd onderstelt altijd, dat het ontslag een gevolg is van de opheffing der bediening. *Zij hebben den huisknecht afgeschafte, en houden nu slechts eene meid. Equipage afschaffen. Iemand zijn afscheid geven* is iemand den last geven, of te kennen geven, dat hij zich moet verwijderen. *Met deze woorden stond de vorst op en gaf dus den minister zijn afscheid.* Met *afdanken* is, in onderscheiding van *afzetten*, altijd het bijdenkbeeld verbonden, dat het ontslag geen gevolg is van ontevredenheid over de verleende diensten. *Afzetten* daarentegen sluit dit laatste altijd uitdrukkelijk in. *Ontslaan* wil eigenlijk zeggen van den band losmaken; verder: ontheffen van verplichtingen, die uit eene verbintenis voortvloeien. Het laat in het midden of de reden voor het ontheffen der verplichting uit ontevredenheid van dengene, die ontslaat, voortspruit of niet. *De troepen werden betaald en afgedankt. De officieren werden ontslagen. Hij werd van alle uit het contract voortvloeiende verplichtingen ontslagen. De ontrouwe rentmeester werd afgezet.*

Afdeelen — verdeelen. Iets in deelen scheiden. *Afdeelen* is iets zóó in deelen scheiden, dat er een onderling verband tusschen de deelen blijft bestaan, dat zij een geheel blijven uitmaken. Eene school in klassen *afdeelen*. *Verdeelen* is sterker, en sluit het begrip van verderen samenhang uit. *Het wapen is in vier vakken afgedeeld. Zij verdeelden het geld onder elkander. Een rijk, dat verdeeld is, kan niet blijven bestaan.*

Afdeinzen — achteruitgaan — afdruipeu — terugdeinzen — terugwijken. Zich van iemand of iets, waartoe men eerst genaderd is, weder verwijderen. *Achteruitgaan* veronderstelt eene beweging achterwaarts, doch waarbij men het doel in het oog houdt, ten einde het zoo mogelijk weer te kunnen naderen. Bij *afdeinzen* en *terugdeinzen* is aan de beweging achterwaarts het denkbeeld verbonden, dat zij plotseling geschiedt, hetzij uit vrees of ontzag, hetzij door onverwachten tegenstand. Bij *terugdeinzen* denkt men aan minder geheele verwijdering dan bij *afdeinzen*. *De troepen deinsden af en scheepten zich weder in, om zoo spoedig mogelijk dit oord te verlaten. Een ongenblik deinsden de soldaten voor zulk een vijand terug, doch de officieren wisten hen te bewegen den aanval te hervatten.* Bij *terugwijken* wordt meer gedacht aan het zich in veiligheid stellen door zich te verwijderen; vroeger werd, zoo hieeraan bepaald het denkbeeld van den strijd opgeven verbonden was, ook wel *afwijken* gebruikt. *De aanvallers moesten terugwijken, wilden zij niet allen gedood worden. Na een heeten strijd weken de schepen des koninge af.* Stil zich verwijderen uit vrees of lafhartigheid is *afdruipeu*.

Afdijken — afdammen. Door middel van een dijk of dam afsluiten. Aangezien een *dijk* op het land gelegd wordt, en een *dam* in het water geworpen, wordt *afdijken* gezegd van een stuk land, *afdammen* van een water.

Afdingen — afknibbelen. Den gevraagden koopprijs trachten te verminderen. Wie *afdingt* doet dat, omdat de prijs hem te hoog is; wie *afknibbelt*, omdat hij inhalig en gierig is; bovendien onderstelt dit meestal eene slinksche wijze. *Ik moet wel overvragen, want gij zoekt er altijd iets af te knibbelen.*

Afdoen — beslissen. Eene zaak uitmaken, eene bestaande onzekerheid wegnemen. *Afdoen* geeft te kennen, dat de zaak of het geschil zóó besproken of behandeld wordt, dat men er later niet weer op terug behoeft te komen, waartoe trouwens de betrokken partijen zich stilzwijgend verbinden; *beslissen* duidt hetzelfde aan, maar geeft tevens te kennen, dat er niets verder aan te doen is. *Dit punt is dus afgedaan, zoodat we er niet verder over behoeven te spreken. Een afdoend argument. Eene beslissende uitspraak. De beslissing is gevallen; er is niets meer aan te doen.*

Afdoen — afmaken — eindigen (transitief) — ten einde brengen — volbrengen — voleinden — voleindigen — voltooien — volvoeren. Iets ten einde toe verrichten. *Eindigen* drukt eenvoudig uit, dat het einde van iets bereikt wordt, 't zij dat men er opzettelijk een eind aan maakt, 't zij, dat men het bereikt door het het laatste gedeelte aan het geheel toe te voegen. *Het was bijna posttijd; hij eindigde dus zijn brief, hoewel hij lang niet alles had geschreven, wat hij van plan was. We hebben ons werk geëindigd. Ten einde brengen* zegt, zonder meer, dat men aan een voorgenomen of opgedragen arbeid heeft gedaan, wat men er aan doen kon; het laat in 't midden of dit einde goed, dan wel verkeerd is. *Hij heeft zijn arbeid ten einde gebracht, maar men moet niet vragen hoe. Volbrengen en volvoeren* drukken uit, dat men geregeld voortwerkt aan eene opgedragen of voorgenomen taak, meestal met het bijdenkbeeld, dat er veel moeite aan verbonden is. *Volbrengen* ziet meer op de werking, *volvoeren* op het voortbrengsel daarvan. Ditzelfde geldt van *afdoen* en *afmaken*, die te kennen geven, dat er aan de zaak of den arbeid niets meer te doen overblijft. „*Het is volbracht.*” *Hij volbrengt zijne moeilijke taak met geduld en opgewektheid. Hij wist den hem gegeven last te volvoeren ondanks aller tegenwerking. Ik moet nog een opstel afmaken, dan is mijne taak afgedaan. Voltooien, voleindigen* en het deftige *voleinden* geven te kennen, dat het laatste gedeelte van iets verricht wordt, maar met het bijdenkbeeld van daardoor teweeggebrachte volkomenheid. Zij laten zich dus alleen in die gevallen gebruiken, waarin onze werkzaamheid tot de eene of andere schepping heeft geleid, en wel bepaaldelijk tot eene zoodanige, waarvoor eene niet geringe mate van talent of kunstvaardigheid en volharding vereischt wordt. *De Keulsche dom bleef jarenlang onvoltooid. De Heere zal het voor mij voleindigen.* (Ps. 138 : 8).

Afdoen, zie Afbetalen.

Afdoen — afleggen — afwerpen — afzetten — uitdoen — uitschieten — uittrekken. Het zich ontdoen van kleedingstukken of sieraden. *Afleggen* verschilt hierin van *afdoen*, dat het onderstelt dat het *afdoen* met zorg geschiedt, en dat het afgedane behoorlijk wordt weggelegd. Bij uitbreiding ook: voor goed ter zijde leggen, om het niet weer aan te

doen. Figuurlijk wordt het ook gebezigd van hoedanigheden, gezindheden, enz. *Zijne kroon afleggen; wrok, haat, angst, rouw, droefheid afleggen. Afwerpen* staat tegenover *aandoen*; *uitschieten* en *uittrekken* tegenover *aanschieten* en *aantrekken*; zie bij **Aandoen**.

Afdrogen, zie **Afvegen**.

Afdruipen, zie **Afdeinzen**.

Afdruk — **overdruk**. *Afdruk* wordt bij voorkeur gebezigd van een exemplaar van een geschrift, dat afzonderlijk uitgegeven is; *overdruk* onderstelt altijd, dat het oorspronkelijk een deel nitmaakte van een grooter werk (b.v. van een tijdschrift), en dat er van dit gedeelte maar enkel exemplaren afzonderlijk gedrukt zijn. *Als mijn artikel, waarvan ik u gesproken heb, in den Gids wordt opgenomen, zal ik er u een overdruk van zenden.*

Afdwalen — **afraken** — **afwijken** — **verdolen** — **verdwalen**. Ongemerkt en onwillekeurig den rechten weg verlaten. *Afwijken* geeft niets anders te kennen, dan dat de oorspronkelijke richting niet ten einde toe gevolgd wordt. *Afraken* duidt aan, dat die afwijking een gevolg is van toevallige omstandigheden. *Afdwalen* is evenzeer zich ongemerkt en onwillekeurig van de juiste richting verwijderen, maar altijd met het bijdenkbeeld, dat het moeite kost den rechten weg terug te vinden. Figuurlijk: *van de zaak afdwalen, van zijn onderwerp afraken; van een regel, een plan afwijken. Verdolen* en *verdwalen* geven te kennen, dat men den rechten weg reeds verlaten heeft, en niet bij machte is het juiste spoor terug te vinden. *Verdolen* is minder in gebruik en voornamelijk beperkt tot den hooger en stijl, terwijl het dan in toepassing op verstandelijk of zedelijk gebied gebruikt wordt. *Een verdoold schaap.*

Afdwaling — **doling** — **dwaling**. Het eerste duidt eene daad aan, het tweede een begrip. Eene *afdwaling*, is de afwijking van het goede pad, het koesteren van een dwaalbegrip en, daaruit voortvloeiend, het plegen eener verkeerde daad, het doen eener zonde. In zooverre dus synoniem met *zonde*. *Breng hem zacht zijne afdwaling onder het oog en hij zal tot inkeer komen.* Eene *dwaling* daarentegen is eene gedachte, die met de waarheid in strijd is, een dwaalbegrip, en derhalve geen daad. *Het was eene dwaling, dat men dacht, dat de aarde het middelpunt van het heelal was.* *Doling* wordt vooral gebezigd van iets dat zedelijk verkeerd geacht wordt. Het gebruik van dit woord is tot den deftigen stijl beperkt.

Afdwingen — **afpersen** — **afzetten**. Iemand door krachtige middelen tot het afstaan van iets bewegen. *Afdwingen* duidt enkel aan, dat hiertoe dwang gebezigd wordt. *Afpersen* is sterker, en onderstelt behalve dwang, ook overmacht. *Afzetten* beteekende vroeger eene daad van straatrooverij plegen, een reiziger van zijn goed berooven; thans heeft het meer de betekenis van iemand op onwettige of onredelijke wijze noodzaken geld te geven of te veel voor iets te betalen. Bij *afzetten* komt een persoon voor als object, bij *afdwingen* en *afpersen* staat de persoon in den datief, de zaak in den accusatief. *Iemand afzetten. Iemand een belofte, een eed afdwingen, afpersen.*

Afeischen — afvorderen — (iets) eischen (van) — op-eischen — vorderen. Iemand met nadruk verzoeken iets over te geven, dat hij te recht of ten onrechte in bezit heeft. Tusschen *afeischen* en *iets van iemand eischen* is dan dit onderscheid: beide drukken het stellen van een eisch uit, doch bij *afeischen* bestaat de bijgedachte, dat de afeischer zich bewust is van overmacht, die hij bij weigering van den eisch zal doen gevoelen. *Hij eischt geld van mij, doch ik kan het hem niet geven. De straatroover eischte den eenzamen wandelaar het horloge af.* Aan *opeischen* is het denkbeeld verbonden, dat men een verkregen recht wil doen gelden. *De moeder eischte haar kind op. Ter leen gegeven geld kan men weer opeischen.* *Eischen* veronderstelt meestal eene onwilligheid of weigering van den kant van den aangesproken persoon, iets wat bij *vorderen* niet het geval is. Dit laatste is trouwens zwakker dan *eischen*. (Zie bij **eischen**). In zooverre verschillen dan ook *afvorderen* en *opvorderen* van *afeischen* en *opeischen*.

Afgaan (op) — aangaan (op). Naar iemand of iets gaan. *Aangaan op* drukt alleen uit, dat men zich in de richting naar een persoon of een voorwerp beweegt, *afgaan op* geeft te kennen, dat het voorwerp waarop men aangaat, tot wegwijzer verstrekt, en dat men het zoekt te bereiken. *De uitgeputte wandelaar ging op het lichtje af.* Met een persoon als object geschiedt *afgaan op* meestal met eene vijandelijke bedoeling. *Hij ging recht op den vijand af.*

Afgaan (op) — uitgaan (op). Uitgaan om iets te bekomen. *Afgaan op* onderstelt dat men weet, wat men begeert en waar het te vinden is; *uitgaan op*, dat men weliswaar weet, wat men hebben wil, maar de zekerheid mist of, en waar men het begeerde bekomen kan. Iemand, die werk zoekt, *gaat er op uit* om het te vinden; weet hij, waar werk te krijgen is, dan *gaat hij er op af*.

Afgeleefd — bejaard — bedaagd — oud — stokoud. *Bejaard*, en minder sterk *bedaagd*, drukken uit, dat men niet jong meer is; *oud* staat tegenover *jong*, en is dus betrekkelijk, doch veronderstelt meestal, dat men een hoogen, *stokoud* dat men een zeer hoogen leeftijd bereikt heeft. *Afgeleefd* ziet minder op den duur van het leven, dat men achter zich heeft, dan wel op de uitputting van het lichaam, die er het gevolg van is. Men kan nog betrekkelijk jong en ten gevolge van afnattende studie, nitspatingen enz., reeds *afgeleefd* zijn.

Afgelegen — eenzaam — verwijderd. *Afgelegen* en *verwijderd* zijn synoniem voor zooverre beide aanduiden, dat iets zich op grooten afstand bevindt. *Verwijderd* ziet meer op den grooten afstand van den spreker en op den tijd, dien het kost om de plaats te bereiken, terwijl men bij *afgelegen* meer op het oog heeft de moeite, die men heeft om er te komen. *Afgelegen* is van den grooten weg af gelegen, en dus lastig te bereiken. *Hij is verre van ons verwijderd en bevindt zich in een afgelegen hoekje van de Padangsche borenlanden.* Daar *afgelegen* beteekent, wat niet aan den grooten weg ligt, verbindt er zich ook aan het denkbeeld: buiten het verkeer gelegen, en wordt het synoniem met *eenzaam*. Het eerste is meer

buiten het groote verkeer, het laatste zonder gezelschap. *Hij moest het gezellige stadsleven opgeven voor eene afgelegen dorpspastorie, waar hij nu eenzaam en verlaten zijne dagen slijt.*

Afgemat, zie **Moede**.

Afgemeten, zie **Deftig**.

Afgericht, zie **Bekwaam**.

Afgesloofd, zie **Moede**.

Afgetobd, zie **Moede**.

Afgetrokken — in gedachten — nadenkend — peinzend — verstrooid. Niet lettend op datgene, waarop men behoort opmerkzaam te zijn. *Verstrooid* duidt een niet geregeld denken aan, een dwalen met de gedachte over verschillende onderwerpen. *Afgetrokken* geeft te kennen, dat men geheel in zich zelf gekeerd is, niet denkt aan hetgeen in de onmiddellijke omgeving voorvalt, en niet de noodige aandacht heeft bij hetgeen men doet. *In gedachten zijn* is eveneens: zoozeer van een denkbeeld vervuld zijn, dat men de buitenwereld vergeet. Een leerling, die onder de les aan allerlei zaken denkt, is *verstrooid*; die met zijne eigene gedachten zoo zervuld is, dat hij niet weet wat er buiten hem omgaat, is *afgetrokken* of *in gedachten*. Waar op het in-gedachten-verzonken-zijn de nadruk gelegd wordt, is *afgetrokken* synoniem met *nadenkend* en *peinzend*. Bij *peinzend* staat het denken meer op den voorgrond; het duidt eene sterke inspanning van het denkvermogen aan, die tengevolge kan hebben dat men geheel in gedachten verzonken raakt. *Nadenkend* drukt alleen uit dat de denkvermogens ingespannen zijn.

Afgevaardigde — afgezant — gezant — gemachtigde — lasthebber — vertegenwoordiger. *Lasthebber* is de juridische benaming voor dengene, aan wien door een of meer personen een last ter uitvoering is opgedragen. *Afgevaardigde* is hij, die door een ander of anderen ergens heen gezonden is, om hem te vertegenwoordigen, met of zonder bepaalden lastbrief. Het wordt meer in betrekking tot den lastgever gezegd. *Vertegenwoordiger* is hij, die namens een ander of anderen optreedt en zelfstandig diens belangen behartigt. *Gemachtigde* is degene, die voor een ander optreedt met een min of meer bepaald omschreven macht of last. Den eersten naam dragen de leden eener wetgevende vergadering met betrekking tot het mandaat, hetwelk zij te vervullen hebben. *Onze nieuwe afgevaardigde belooft een uitmuntend volksvertegenwoordiger te worden.*

Afgeven (zich), zie **Bemoeien (zich)**.

Afgeven — aflangen — afreiken. Iets dat men tijdelijk onder zich heeft, aan een ander ter hand stellen. Bij afgeven staat meer op den voorgrond het bepaalde oogmerk om zich hierdoor van de zorg of de bewaring te ontheffen. *Een brief afgeven*. Bij *aflangen* en *afreiken* staat meer op den voorgrond het denkbeeld, dat men niet opzettelijk uitgaat om de zaak over te dragen, maar meer in het voorbijgaan het voorwerp overreikt. Intusschen wordt ook *afgeven* dikwijls in dezen zin gebezigd. Het onderscheid tusschen *aflangen* en *afreiken* is meer dialectisch; *afreiken* tegenover *afgeven* heeft

meer het overreiken van het toevertrouwde op het oog. *Wilt gij dit pakje bij mijn broeder aflangen? Reik dit pak even af bij den boekhandelaar.*

Afgezant — gezant — ambassadeur — gevolmachtigd minister — minister-resident — zaakgelastigde. Een aanzienlijk persoon, die een vorst of een staat bij een anderen vorst of staat vertegenwoordigt. *Gezant, ambassadeur* heeten de vertegenwoordigers bij de groote mogendheden onderling. Vroeger had een gezant het recht om onmiddellijk met den vorst te onderhandelen. Thans is het verschil tusschen *gezant (ambassadeur)* en *minister-resident (gevolmachtigd minister)* enkel gelegen in den rang der mogendheid, zonder op den werkring der digniteiten van invloed te zijn. *Afgezant* noemt men ook hem, die een vorst voor eene bepaald aangewezen zaak vertegenwoordigt. Door *zaakgelastigde* verstaat men in den regel dengene, die bij ontstentenis van den eigenlijken gezant diens functiën tijdelijk waarneemt; toch worden de regeeringen bij sommige zeer kleine staten voortdurend enkel door een zaakgelastigde vertegenwoordigd. Vroeger werd nog voor *afgezant* gebruikt het woord *boodschapper*, dat thans alleen nog in dichterlijken stijl gevonden wordt.

Afgluren, zie Afzien.

Afgodendienaar — afgodsdienaar — heiden — ongeloofige. Iemand, die den God der Christenen niet erkent. *Afgodendienaar* en *afgodsdienaar* duiden iemand aan, die valsche godheden vereert; 't laatste geeft te kennen, dat men slechts één afgod vereert; 't eerste en meest gewone woord wordt zoowel toegepast op den vereerder van één afgod, als op dien van meer valsche godheden. 't Woord *heidens* geeft zonder meer te kennen, dat men den God der Christenen niet aanbidt, en laat in het midden of men al dan niet andere godheden vereert. *Ongeloofige* wordt hij genoemd, die in een Christelijk land levende, tot geen enkel kerkgenootschap behoort, en aan geenerlei openbaring geloof. Het wordt ook gebruikt ter aanduiding van den naam, die door Muzelmannen aan andersdenkenden, inzonderheid aan Joden of Christenen, gegeven wordt.

Afgodsdienaar, zie Afgodendienaar.

Afgrijselijk — afschuwelijk — afzigtelijk — akelig — gruwelijk — ijselijk — leelijk — naar — onuitstaanbaar — verschrikkelijk — vreeselijk — walgelig. Wat het oog, den geest, of het gevoel onaangenaam aandoet. *Leelijk* is meer algemeen en drukt alleen uit, dat iets de zintuigen of het gemoed pijnlijk treft. Men kan zeggen dat deze woorden elkander aldus opvolgen: *Naar* (eene onaangename gewaarwording, weezin teweegbrengend); *akelig* (hetzelfde, doch in hoogere mate); *vreeselijk, verschrikkelijk* (wat vrees of schrik verwekt); *ijselijk, gruwelijk* (wat doet ijzen of gruwen); *afgrijselijk* (wat afgrijzen verwekt, verwant aan griezelen); *afschuwelijk, afzigtelijk* (wat in zoo hooge mate weezin wekt, dat men er onwillekeurig de oogen van moet afwenden); *walgelig* (eene hooge mate van weezin, walging, verwekkend); *onuitstaanbaar* (van iets onaangenaams: niet te dragen, niet uit te staan). Met uitzondering van *afzigtelijk* worden al deze bijvoeglijke naamwoorden

in de spreektaal gebezigd als krachtige versterkingswoorden, zonder dat het denkbeeld van afkeuring er bepaald mee verbonden is. *Een afschuwelijk, gruwelijk* enz. *leven maken. Afzichtelijk* wordt alleen gebezigd van zichtbare dingen, de andere ook van onzichtbare. *Een afschuwelijk verraad. Afschuwelijke wreedheden. Afzichtelijke wreedheden. Eene afzichtelijke kwaal.*

Afgrijzen, zie Afkeer.

Afgrond — diepte — kolk — poel. *Diepte* is het algemeene woord. *Afgrond* wordt gezegd van eene groote diepte, en verbindt er het denkbeeld aan, dat wat erin valt reddeloos verloren is, daar het door de grootte van den val verpletterd wordt of te gronde gaat. Het kan evenzeer voor eene diepte zonder water, als voor eene onpeilbaar diepe watermassa gebruikt worden. *Een gebergte vol afgronden. Het schip verzonk in den afgrond. Kolk* bezigt men voornamelijk van grondelooze, onpeilbare wateren; *poelen* zijn stilstaande wateren, die ofschoon niet zoo diep, door hunne vuilheid gevaarlijk zijn voor hem, die er in valt. *Afgrond* en *poel* worden ook figuurlijk gebezigd voor een toestand van diepe ellende. *Een afgrond van rampen en ellenden. Een poel van jammeren.*

Afgunst — jaloezie — naijver — nijd — wangunst. Het gevoel van spijt over het goede, waarin een ander zich verheugt. *Naijver* drukt dit het zachtst uit; het veronderstelt mededinging. *Afgunst* zegt alleen, dat men een ander, hetgeen hij meer bezit dan, of voorheeft boven iemand, niet gunt; *wangunst* en vooral *nijd* sluiten in, dat men hetgeen onze *afgunst* opwekt, zelf wenscht te bezitten, terwijl het geval zich kan voordoen, dat de zaak, waarom men een ander benijdt, den benijder geen voordeel aan zou brengen. *Nijd* geeft nog daarenboven te kennen, dat men den persoon, tegen wien men *wangunst* voedt, wegens zijn meerderen voorspoed een kwaad hart toedraagt. *Jaloezie*, een vreemd woord voor *afgunst*, wordt ook in de beteekenis van *minnenijd* gebruikt.

Afgunstig — ijverzuchtig — jaloersch — naijverig. De beide eerste woorden hebben altijd eene ongunstige beteekenis, en drukken den gemoedstoestand uit van iemand, die niet dulden kan, dat het een ander goed gaat. De *afgunstige* geeft zijne *afgunst* dikwijls met onverholen nijd en spijt te kennen; de *ijverzuchtige* tracht zijne ijverzucht te verbergen, maar door kleingeestige vitterijen den persoon, die zijne ijverzucht opwekt, te verkleinen of te benadeelen. *Jaloersch* kan zoowel in gunstigen als ongunstigen zin voorkomen; in 't eerste geval benijdt men iemands voorrechten zonder ze hem te misgunnen; in het tweede geval is men wrevelig, omdat een ander voorspoediger is of meer voorrechten heeft. *Jaloersch* wordt ook gezegd van iemand, die door minnenijd gekweld wordt. *Naijverig* komt meestal in gunstigen zin voor; 't geen onzen naijver opwekt, is ons dan een prikkel om onszelf krachtiger in te spannen.

Afhakken — afhouden — afkappen — afslaan. Stoffelijke voorwerpen van andere, waaraan zij vastzitten, scheiden, of wel de deelen, die een geheel vormen, scheiden. *Afslaan* is de meest algemeene uitdrukking en kan ook met een bot werktuig geschieden; *afhakken, afhouden,*

afkappen worden uitsluitend gezegd van het slaan met een scherp voorwerp, veelal met een zwaard, eene bijl of een hakmes. *Afhakken* naast *afhouwen*, veronderstelt een herhaald slaan, terwijl *afhouwen*, dat meer krachtsinspanning vereischt, een enkelen slag onderstelt: *Iemand het hoofd afhouwen*, niet *afhakken*. Intusschen worden zij in veel gevallen door elkander gebruikt. *Afkappen* ziet bepaald op het afslaan van de uiteinden van een voorwerp. *Vleesch afhakken* of *afhouwen*. *Een boom afkappen* is de kruin of de uiterste deelen weghakken. *Een dikken tak van een boom afhakken*. *Iemand het hoofd afhouwen*. *De hand, waarmede hij het verraad bedreven had, werd hem afgekapd*. *De mast afkappen*

Afhalen — afstroopen — villen. Het omhulsel, de huid of het vel van iets aftrekken. *Afhalen* en *afstroopen* worden bepaald van het aftrekken van het omhulsel gezegd. *Afhalen* kan ook een deel van het omhulsel betreffen; het wordt zoowel van planten en dieren als van onbezielde voorwerpen gezegd: *boonen afhalen* en *een haas afhalen*. *Afstroopen* wordt inzonderheid van het aftrekken van de huid van dieren, als hazen, konijnen, paling, enz. gezegd. Bij *afhalen* wordt verondersteld, dat men met eenige kracht moet trekken; *afstroopen* heeft meer op het oog het voorttrekken van de huid of bekleeding langs de oppervlakte van het lichaam, wat in één handeling geschiedt. Van menschen, en van de meeste dieren, waarvan de huid niet in eens kan afgetrokken worden, gebruikt men *villen*.

Afhandig maken, zie **Benemen**.

Afheffen, zie **Aflichten**.

Afhooren — afluisteren — beluisteren. Iets te weten komen door het hooren van 't geen anderen spreken. *Afhooren* heeft de ruimste beteekenis; het kan toevallig en zonder opzet geschieden. *Afluisteren* veronderstelt altijd de begeerte om te vernemen wat er gezegd wordt. *Beluisteren* ziet op de personen, wier gesprek men af luistert.

Afhouden — beletten — tegenhouden — terughouden — verhinderen. Maken dat iemand zich van eene handeling onthoudt, niet tot zijn doel kan komen. *Afhouden* is maken dat men iets niet kan naderen, en dus niet tot aanpakken of handelen kan komen: *iemand van het werk afhouden*. *Terughouden* is, door iemand op de plaats zelf te houden, maken, dat hij niet tot de uitvoering van hetgeen hij zich voorgenomen heeft, kan overgaan: *iemand van het ten uitvoer brengen eener grootsche daad terughouden*. *Verhinderen* en *tegenhouden* veronderstellen, dat men iemand in de uitvoering van een plan moeilijkheden in den weg legt, die hem kunnen noodzaken van zijn pogen af te zien. Bij *beletten* meent men er zeker van te zijn, dat men dezen uitslag zal verkrijgen. *Tegenhouden* wordt ten opzichte van personen gebruikt, *verhinderen* van daden; beide noodzaken iemand van zijn pogen af zien. *De gedachte, dat hij mijn weldoener is, zou mij reeds teruggelhouden (of weerhouden) hebben, hem aan te vallen, wanneer de onmogelijkheid om hem te bereiken, mij daarin ook niet verhinderd had*. *Een oogenblik kon men den vijand tegenhouden, doch men*

kon hem niet beletten eene goede stelling in te nemen. Een geregelde aftocht werd door de ruitery van den vijand verhinderd.

Afhouden — aftrekken — inhouden — korten. Het bedrag eener som geld, die men betaalt, verminderen. Men *houdt* of *trekt* eene tegenvordering *af* van de som, die men zelf te betalen heeft; men *houdt in* op een loon of een traktement, b.v. om iemand in staat te stellen een genoten voorschot bij gedeelten terug te geven, eene achterstallige schuld bij gedeelten af te doen, of een stuivertje tegen den kwaden dag te besparen; men staat iemand toe een zeker percent te *korten* van het bedrag, dat hij te betalen heeft, of men *kort* iemand op zijn loon of zijne rekening om eene werkelijke of vermeende tegenvordering op te heffen. *Op verzoek der schuldeischers werd elk kwartaal een belangrijk deel van zijn traktement ingehouden. Zie hier uw geld, de verschotten heb ik er afgehouden. Ik zal u iedere week een gulden van uw loon inhouden, dan hebt ge van den winter ten minste geen broodsgebreke. Daar de som spoedig betaald werd, heeft men hem toegestaan vijf percent te korten.*

Afhouden, zie Afhakken.

Afkappen, zie Afhakken.

Afkeer — afgrijzen — afschrik — afschuw — tegenzin — walging — walg — weerzin. De onaangename gewaarwording, teweeggebracht door iets dat ons mishaaft. *Tegenzin* geeft die gewaarwording het zwakst te kennen. *Weerzin* is sterker en kan ook op personen toegepast worden, *tegenzin* niet. *Afkeer* geeft eene hooge mate van *weerzin* te kennen. Eene bijzondere soort van *afkeer* vormen *walging* en *walg*, gebezigd om eene hoogst onaangename aandoening der smaak- en reukzenuwen aan te duiden. *Walg* wordt meestal figuurlijk gebruikt, dus niet alleen van spijzen, maar ook van andere zaken en van personen, van welke men een onoverwinnelijken *afkeer* heeft. Een sterken *afkeer* gepaard met schrik, omdat het voorwerp, waardoor hij opgewekt wordt, iets afzietelijks heeft, noemt men *afschrik*. Overdrachtelijk worden *walg* en *afschrik* ook gebezigd van datgene, wat om zijn aard en zijne hoedanigheden afkeuring verdient; ditzelfde is het geval met *afschuw* en *afgrijzen*, die den *afkeer* nog sterker uitdrukken. *Tegenzin*, *weerzin*, *afkeer* en *walging* sluiten niet altijd een *afkeer* van iets om aard of hoedanigheden in. Men kan *tegenzin* hebben in een zeker werk, *weerzin* gevoelen voor iemand, *afkeer* hebben van eene handeling of een persoon, *walging* kan opgewekt worden door spijzen, ofschoon die werkzaamheid, die handeling, die personen, die spijzen op zichzelf beschouwd niets in zich hebben, waardoor eene onaangename gewaarwording behoeft opgewekt te worden. Datgene, waarvan men een *afschuw*, een *afgrijzen* heeft, is altijd om zich zelf te veroordeelen. Met *afschrik* en *walg* is dit alleen het geval, wanneer zij figuurlijk en in zedelijke toepassing worden gebruikt.

Afkeer — haat — hekel — vijandschap. Een sterk gevoel van mishagen tegen personen, die men niet dulden kan, wordt in den zachtsten zin *hekel* of *afkeer* genoemd. *Afkeer* raakt meer in onbruik;

waar het naast *hekel* voorkomt drukt het een sterkeren graad uit. Gaat dit gevoel gepaard met nijd, zoo sterk en onoverwinbaar, dat het zich in daden kan uiten, dan wordt het *haat*. Bij *vijandschap* treden de daden, die het gevolg zijn van den haat, meer op den voorgrond, en wordt de zucht om te benadeelen hoofdzak.

Afkeeren — afleiden — aftrekken — afwenden. Van richting doen veranderen. *Afwenden*, *afkeeren* is: iets dat zich in zekere richting beweegt, tegenhouden, verhinderen dat het er in voorgaat. *Afkeeren* drukt dit begrip sterker uit dan *afwenden*. *Een gevaar afkeeren* onderstelt een rechtstreeksch optreden tegen hetgeen dreigt; bij *afwenden* let men minder op het tegengaan, dan wel op het geven van eene andere richting aan het bedreigende, zoodanig dat hij, die er door bedreigd wordt, geen gevaar meer loopt. *Het voetvolk keerde den aanval der ruitery af, doch hiermede was alle gevaar voor het leger niet afgewend*. *Afleiden* is langzamerhand van richting doen veranderen. *Het water eener rivier afleiden*. *Fig. Iemands gedachten afleiden*. *Aftrekken* is iets zóó afleiden, dat de oorspronkelijke richting geheel verlaten en door eene andere vervangen wordt. *Hij liet zich afleiden door het gepraat en gewoel om zich heen*. *Op hetzelfde oogenblik werd mijne aandacht afgetrokken door hetgeen om mij heen voorviel*.

Afkeurig — huiverig. *Afkeurig van iets zijn* beteekent er een tegenzin in hebben, er geen behagen in scheppen; *huiverig zijn om iets te doen* is niet zoozeer iets niet willen, dan wel, iets niet goed durven doen.

Afkeuren — laken — misprijzen — den staf breken over — veroordeelen. *Afkeuren* en *veroordeelen* zijn het meest gebruikelijk, vooral in de spreektaal. In *misprijzen* wordt slechts gedeeltelijk ontkend, dat iets lof- of prijswaardig is; het is dus het zwakste van de vier. *Afkeuren* staat tegenover *goedkeuren*. *laken* tegenover *prijzen*; het laatste is sterker dan het eerste. Wij *keuren* iets *af*, wanneer het niet met onze keuze overeenkomt, of ongeschikt, onbruikbaar of strijdig met onze begrippen van goed of schoon bevonden is; wij *laken* en *veroordeelen* het, wanneer het daarmede geheel in tegenspraak is. *Laken* is een afkeurend oordeel uitspreken, terwijl *veroordeelen*, de sterkste afkeuring uitdrukt. Ook de figuurlijke uitdrukking *den staf breken over*, drukt hetzelfde uit als *veroordeelen*; daar het de symbolische handeling bij het ter dood veroordeelen was, heeft het dezelfde beteekenis als: iets sterk veroordeelen. *Wat de een afkeurt, keurt de ander goed*. *Men laakte zijn schandelijk gedrag*. *De critiek heeft zijn werk veroordeeld*. *Ik misprijz het in u, dat ge uw gevoelens niet altijd openlijk durft uitspreken*.

Afkijken, zie **Afzien**.

Afkeuren, zie **Wraken**.

Afklimmen, zie **Afstijgen**.

Afkloppen, zie **Afsmeren**.

Afknibbelen, zie **Afdingen**.

Afkoelen — bekoelen — koelen — opkoelen — verkoelen.

Den warmtegraad van iets doen afnemen, of (intransitief) het verminderen in warmte. *Koelen* is het algemeene begrip, dat door de verschillende voorvoegsels gewijzigd wordt. *Zijne woede op iets koelen*. *Afkoelen* is hetzelfde, soms met de bijgedachte van allengs en volkomen, dus den warmtegraad van iets langzaam verminderen tot het geheel koel is geworden. *Gloeiend ijzer moet altijd langzaam afgekoeld worden*. *Opkoelen* wordt meest van de temperatuur gebruikt, en geeft dan eene aangename vermindering van warmte aan; wordt *afkoelen* hiervoor gebruikt, dan duidt het eene sterkere mate van vermindering der warmte aan, een koel worden. *Na het onweder is het aanmerkelijk opgekoeld*. *Na het onweder is het guur geworden en is de lucht sterk afgekoeld*. *Bekoelen* is koel worden; het wordt gezegd van menschen, die warm zijn geweest; figuurlijk ook van het afnemen van hartstocht; *zijne woede is bekoeld*. *Verkoelen* is koel worden of maken, doch meest met kwade of slechte beteekenis. *Toen was die genegenheid reeds geheel verkoeld*.

Afkomeling — afstammeling — nakomeling — naneef — nakroost — nazaat — oor (oir). De beide eerste woorden verschillen nagenoeg niet in beteekenis, wel echter in gebruik; *afstammeling* is het meest gebruikelijk; zij worden gezegd van al de personen, die van een zelfden voorvader afstammen, zoowel de kinderen en kindskinderen, als de verdere bloedverwanten, tot in den meest verwijderden graad. *Indien uwe voorouders uit hunne graven opstonden, meent gij, dat zij in u hunne afstammelingen zouden erkennen?* De volgende woorden, behalve *oor*, daarentegen hebben alleen betrekking op een meer verwijderd nageslacht. Wil men echter van zulke *nazaten* of *nakomelingen* meer bepaald de geslachtsbetrekking tot den gemeenschappelijken voorvader doen uitkomen, dan noemt men hen bij voorkeur *afstammelingen*, als b.v. in Burg. Wetb. a. 961. *Oor* is de afstammeling in de rechte lijn, die als erfgenaam in de rechten van den vader treedt. Het wordt bijna uitsluitend in deftigen stijl gebezigd: „*Bij ontstentenis van het mannelijk oir gaat de kroon over op diens broeders (nl. van den vader)*”. *Nakomeling*, *nakroost*, dat alleen in het enkelv. voorkomt, *naneef*, en *nazaat*, die bijna altijd in het meerv. voorkomen, veronderstellen in de meeste gevallen geen nabestaanden familieband. *Naneef*, *nazaat* en *nakroost* behooren bijna uitsluitend tot den hoogereren stijl. „*Wij, die zoo verachtelijk den neus ophalen voor de middeleeuwsche beschaving, loopen wij geen gevaar, dat onze nazaten het eveneens zullen doen over onze hooggeroemde negentiende-eeuwsche wetenschappelijkheid?*” „*t Vangt aan het stout bedrijf, waar 't nakroost van zal spreken*”.

Afkomst — afstamming — geboorte — herkomst — oorsprong. Deze woorden drukken uit de betrekking van een persoon tot zijne ouders of voorouders. *Geboorte* is het meest beperkt; het geeft alleen de betrekking tot de ouders aan. *Hij was niet van hooge geboorte*. *Afkomst* kan zoowel de ouders en voorouders, als het volk in het algemeen, waaruit iemand afstamt, omvatten. Men kan het van volken evenzeer als van personen gebruiken. *Afkomst* en *afstamming* staan elkander in beteekenis

zeer na, en worden dikwijls door elkaar gebruikt, doch *afkomst* is, evenals ook *herkomst*, onbepaald en wordt meer in algemeenen zin gebruikt voor het afstammen van iemand, of het komen uit een land of streek, terwijl *afstamming* meer in het oog houdt, dat er, door het afkomen van één stam, bloedverwantschap bestaat in nederdalende lijn. De *oorsprong* geeft aan waaruit iemand of iets is voortgesproten; het ziet dus meer op het begin der betrekking. *De oude afkomst van zijn geslacht wordt niet betwist. Zijne afstamming van den bekenden Graaf van Egmond kan niet bewezen worden. Iemand kan een Franschman van geboorte, maar Nederlander van afkomst zijn. Vele Nederlandsche families zijn van vreedende herkomst. De oorsprong van zijn geslacht is moeielijk na te gaan.*

Afkondigen, zie Aankondigen.

Afkorten — bekorten — inkorten — korten — opkorten — verkorten. Korter, kleiner maken of worden. *Korten* is het grondwoord en had de meest algemeene beteekenis. Het wordt nu echter meestal gezegd van eene schuld, (zie **Afhouden**) en van den tijd. In 't laatste geval beteekent het verdrijven: *zij kortten zich den tijd met een spelletje*. Bij *afkorten* staat het denkbeeld op den voorgrond, dat men van een geheel iets afneemt om het kleiner te maken: *eene plank, de nagels worden afgekort*. *Bekorten* wordt vooral gezegd van eene reis of eene redevoering, wanneer men zijn doel op snellere wijze wil bereiken, door een korteren weg te nemen, of iets weg te laten. Het verschilt dus in zooverre van *afkorten*, dat bij 't laatste aan het eene uiteinde iets wordt weggenomen, terwijl bij *bekorten* de weglating tusschen de uiteinden geschiedt. *Inkorten* en *opkorten* komen zoowel trans. als intrans. voor; in 't laatste geval worden zij vaak door elkander gebruikt, hoewel er feitelijk dit verschil tusschen bestaat, dat *inkorten* zonder meer zegt, dat iets kleiner wordt, terwijl men bij *opkorten* denkt aan het feit, dat er weldra niets meer over zal zijn. *De brandstof kort in; de weg, de tijd begon al aardig op te korten*. Transitief worden zij meestal in eigenl. zin gebezigd; *inkorten* is dus kleiner maken door in te trekken of plooiën te leggen, *opkorten* door omhoog te halen; *de stijgbeugels inkorten; een muur of rok opkorten*. In fig. zin worden zij meestal vervangen door *verkorten*, dat de meest algemeene beteekenis heeft: *een kleedingstuk, een geschrift, iemands eer of rechten verkorten*.

Afkrabben, zie Afschrabben.

Aflangen, zie Afgeven.

Aflaten — afstaan — afstappen — ophouden — uitscheiden. Eene handeling, waaraan men bezig is, niet voortzetten. Bij *uitscheiden*, dat minder in de schrijftaal gebezigd wordt, wordt meer opzettelijk dan bij *ophouden* te kennen gegeven, dat de afgebroken handeling niet hervat wordt. *Aflaten* en *afstaan*, bijna uitsluitend in dichtertelijke taal in gebruik, worden meest gezegd van zulke handelingen, die als kwaad of althans als onaangenaam voor een ander worden voorgesteld. Vandaar dat zij veelal gebezigd worden in de gebiedende wijs of met de ontkenning. *Afstappen* van bezigt men gewoonlijk ten opzichte van een onderwerp,

waarover men spreekt of schrijft, maar welks behandeling men verder wil laten rusten. *Dappere edellieden . . . staat af van uw roekeloos bestaan. Laat ons van dit onderwerp afstappen. Scheid uit met plagen. Houd op met werken. „Laat af van dit onnoozel schreien.”*

*„Groothartige Egmond laat niet af,
Zijn wakk're volgers aan te euren.”*

Afleeren, zie **Afzien**.

Afleggen, zie **Afdoen**.

Afleggen (een bezoek), zie **Bezoeken**.

Afleggen, zie **Aflichten**.

Afleggen (een examen) — ondergaan. Ten opzichte der zaak zelve bestaat tusschen beide uitdrukkingen geen verschil. Bij het eerste echter wordt de examinandus als handelende gedacht, bij het laatste meer passief, als onderzocht wordend. *Hij heeft zijn examen als onderwijzer afgelegd. Wie bij den grooten man kwam, moest meestal eerst een examen ondergaan.*

Afleiden — besluiten — opmaken. Door logische redeneering van de eene gedachte tot de andere komen, eene gevolgtrekking maken. *Besluiten* is sterker dan *afleiden*. Het eerste duidt aan, dat men uit verschillende oordeelvellingen eene gevolgtrekking of een besluit maakt. Bij *afleiden* is hetgeen afgeleid wordt meer het natuurlijk gevolg, of het uitvloeisel van de gegeven zaak of daad. *Opmaken* verschilt van *afleiden* en *besluiten* in zooverre dat het minder zekerheid geeft; het is daarom in de spreektaal het meest in gebruik. *Besluiten* veronderstelt eene nauwkeurige vergelijking van meer dan één oordeel of waarneming, waaruit de gevolgtrekking gemaakt wordt. *Uit de taal, die een volk spreekt is niets af te leiden omtrent het ras, waartoe het behoort. Moet ik hieruit besluiten, dat ge niet voornemens zijt uw woord gestand te doen? Uit zijne handelingen kan ik niet opmaken, dat hij ons rijandig is.*

Afleiden, zie **Afkeeren**.

Afleiding — stoornis. Een voorval of eene bezigheid, waardoor iemand van iets afgetrokken wordt. Bij *afleiding* wordt de gedachte bij iets anders bepaald dan bij het werk, waaraan men bezig is. *Stoornis* duidt iets aan, dat iemand de geregelde voortzetting van een werk verhindert. *Een opstel onder veel afleiding vervaardigd. Hij ondervond veel stoornis bij zijn werk, zoodat het tot zijn leedwezen niet op den bepaalden tijd klaar kon komen.*

Afleiding — ontspanning — uitspanning — verpoozing — verstrooing. *Afleiding* is de afwending der gedachte van hetgeen ons inspanning of kwelling geeft, op iets, dat onzen geest opgewekter stemt. Waar de rust van den geest gesteld wordt tegenover de inspanning door den arbeid, spreekt men van *ontspanning*. *Verpoozing* ziet meer op het

Verzet

tijdelijke en aangename der rust. Meer op het vermaak ziende, dat de afleiding veroorzaakt, is *uitspanning*. Ook *afleiding* wordt dikwijls in dezen zin gebruikt. Bij *verstrooiing* veronderstelt men, dat de *afleiding* der gedachte wordt gezocht om zorgen te verzetten, of onaangename gedachten te verjagen: *verstrooiing* wordt ook voor *uitspanning* genomen. *Heb nu eens braaf plezier, gij hebt ook wel eenige afleiding noodig. Na een inspannenden arbeid moet men wat ontspanning hebben. Daar hij zooveel verdriet en moeilijkheden te huis had, zocht hij verstrooiing, ten einde zijn leed te vergeten.*

Aflichten — afbeuren — afheffen — afleggen — afnemen — aftillen — afzetten. Een voorwerp, dat op een ander ligt of iets, dat zich aan iets anders bevindt, daarvan verwijderen. *Afnemen* heeft de ruimste beteekenis; de andere onderstellen altijd, dat het te verwijderen voorwerp zich boven op een ander bevindt, en dat het eerst opgelicht moet worden, voor het weggenomen kan worden. Bij *afbeuren* denkt men altijd aan betrekkelijk zware voorwerpen, *aflichten* geldt meestal van minder zware voorwerpen, *aftillen* staat tusschen beide in. *Afheffen*, dat hetzelfde beteekent als *aflichten*, is weinig in gebruik. *Afzetten*, *afnemen* en *aflichten* worden soms dooreen gebruikt, b.v. *den hoed aflichten, hem afnemen en hem afzetten*. *Afzetten* heeft echter de bijgedachte, dat men het voorwerp dat ergens stond, na het afgezet te hebben, ergens anders weer neerzet. *Den hoed afnemen* laat in 't midden of men hem terstond weer neerzet, dan wel eenigen tijd in de hand houdt, terwijl aan *den hoed aflichten* het bijdenkbeeld verbonden is, dat men hem bijna terstond er na *weer opzet*.

Afloop, zie **Besluit**.

Aflijvig, zie **Dood**.

Afloeren, zie **Afzien**.

Afloopen — doorkruisen. Eene uitgestrektheid in de ruimte in alle richtingen doorloopen. *Afloopen* wordt inzonderheid gezegd van het *doorkruisen* van eene landstreek met een vijandig doel, om te rooven, te plunderen en te verwoesten. *Hij heeft al de zeeën doorkruist. „Nu wordt Vlaanderen afgeloopen door de muitende benden.”*

Afloopen — ten einde loopen — eindigen. Langzaam het einde naderen; langzamerhand, niet plotseling ophouden. *Eindigen* veronderstelt het tot stand brengen van het laatste gedeelte, waardoor de handeling voltooid is. *Ten einde loopen* en *afloopen* zijn in zoover van *eindigen* onderscheiden, dat zij alleen gebruikt worden van den tijd, en van zulke handelingen en voorvallen, waarvan de duur als een tijdsverloop beschouwd wordt. Bij *afloopen* is men aan het einde gekomen, bij *ten einde loopen* is men echter nog niet zoo ver.. *De onderhandelingen zijn afgeloopen. Het is met hem afgeloopen. Hoe is het voor u afgeloopen? De vergadering van den Rijksdag liep reeds ten einde, toen hij op eens dit voorstel ter tafel bracht, dat wel druk debat uit moest lokken. Alles eindigde echter spoediger dan men dacht.*

Aflossen — vervangen. *Vervangen* is in iemands plaats treden en voor hem handelen, of iemand in de plaats van een ander stellen; *aflossen* is iemand, die met zekere taak belast is, daarvan losmaken en deze zelf overnemen, of aan een ander opdragen. *Aflossen* ter onderscheiding van *vervangen* onderstelt altijd, dat de taak bij beurten vervuld wordt, terwijl hij, die een ander *aflost*, zelf in diens plaats treedt of een ander in diens plaats kan stellen. „Wil ik je nu niet reis aflossen, mijn lieve galeislaren?” vroeg Dolf ons met hartelijkheid, nadat we een goed half uur geroeid hadden. De Referendaris moest nu den Secretaris Generaal *vervangen*. De oneerlijke portier werd *weggezonden*, en *vervangen* door een oud, maar eerlijk man. De wacht lostte den schildwacht af.

Aflossen — betalen. Eene schuld voldoen. *Betalen* ziet op de schuld zelve, die vernietigd wordt; *aflossen* op het onderpand, dat men daarvoor gegeven heeft, en waarover men de vrije beschikking herkrijgt. *Eene schuld aflossen* is dus eene overdrachtelijke uitdrukking.

Afluisteren, zie Afhooren

Afmaken, zie Afdoen.

Afmaken zie Dooden.

Afmalen, zie Afbeelden.

Afmalen, zie Beschrijven.

Afmatten — afsloven — aftobben — uitputten — vermoeien. Vermindering van krachten teweegbrengen. Ontstaat deze vermindering tengevolge van zwaren of langdurigen arbeid, dan is men *vermoeid*; ontstaat door de vermoeienis uitputting der krachten van het lichaam of van den geest, dan is men *afgemat*. Te zware inspanning, maar vooral gebrek, ziekte en geestelijke kwellingen *matten af*. *Uitputting* is een hooge graad van vermoeidheid of afmatting; het geheel gebruiken als het ware, van de hoeveelheid kracht, waarmee het lichaam of de geest toegerust is. Wie *vermoeid* of zelfs *afgemat* is, zou zijn werk desnoods nog kunnen voortzetten, wie *uitgeput* is, ziet zich gedwongen het althans voorloopig te staken. Figuurlijk: *iemands geduld uitputten* = maken, dat hij al zijn geduld verliest. *Zich afsloven* onderstelt niet alleen eene zeer sterke, maar ook eene langdurige afmattende inspanning. *Afgetobd* is *uitgeput* tengevolge van ingespannen arbeid gepaard met zware zorgen en angst. *Het lange waken en de voortdurend angst hadden de arme vrouw zoo afgetobd, dat er hulp moest komen.*

Afnemen, zie Affichten.

Afnemen — luwen — verminderen — vervallen. *Afnemen* en *verminderen* zijn synoniem met *luwen*, voor zooverre zij van de gesteldheid van wind of weder gebruikt worden. Van den wind gebruikt, zegt *luwen* dat de eerst hevige wind vermindert of gaat liggen; van het weder, dat de koude zich minder doet gevoelen. In overdrachtelijke beteekenis wordt het ook gebruikt voor het verminderen van gevaar; verder voor het kleiner

of minder worden in omvang, hoedanigheid of hoeveelheid. Tegenover *afnemen* staat *toenemen*, tegenover *vermindere*n staat *vermeerdere*n. *Vermindere*n is minder worden; door den comparatief, welke er aan ten grondslag ligt, wordt reeds uitgedrukt dat de toestand, waarin iets verkeert, vergeleken wordt met een vorigen toestand, terwijl men bij *afnemen* alleen de werking, die op het oogenblik plaats heeft, in het oog houdt. Gaat het *afnemen* sterk voort, zoodat er zich sporen van geheele ineenzinking of te niet gaan van de zaak of den persoon beginnen te vertoonen, dan wordt het *vervallen*. *Afneming van krachten kan licht tot verval van krachten overgaan. Hun omzet neemt af, doch hun handelsgeest vermindert niet.*

Afnemen. zie **Afvegen.**

Afnemer — **klant** — **koop**er. *Koop*er is het algemeene woord. *Afnemer* is de koop

Afneuzen, zie **Afzien.**

Afoogen, zie **Afzien.**

Afpersen, zie **Afdwingen.**

Afplaggen — **afzoden.** Vierkante lappen van den bovengrond afsteken. Het eerste wordt van heidegrond, het laatste van een grasveld gezegd.

Afraden — **ontraden.** Het eerste zegt meer dan het laatste. *Ont*raden is iemand den raad geven een plan of opzet niet te volvoeren, *af*raden, iemand er op wijzen dat het raadzaam is, iets niet te doen, b.v. door hem op de verkeerde gevolgen, die zijne handeling kan hebben, opmerkzaam te maken.

Afraken, zie **Afdwalen.**

Afranselen, zie **Afsmeren.**

Afreiken, zie **Afgeven.**

Afreizen — **vertrekken.** De plaats verlaten, waar men zich bevindt, om elders heen te gaan. *Vertrekken* is ruimer van beteekenis dan *afreizen*, en kan gebezigd worden van iedere verwijdering van de plaats, waar men is; *afreizen* sluit in, dat zij geschiedt met het doel om zich naar eene andere, meer verwijderde plaats te begeven, waarvoor eene reis noodig is. *Reeds heden reis ik naar Zeeland af.* (v. Lennep). *Hij vertrok en niemand wist waarheen.* *Afreizen* begint echter in onbruik te komen; de overeenkomst met het Hgd. houdt het in enkele uitdrukkingen nog staande, b.v. *hij is afgereisd.*

Afroepen — **oproepen.** In de eerste plaats, iemand roepen om elders te komen. *Afroepen* veronderstelt dan, dat hij zich van de plaats, waar hij zijne bezigheid heeft, op weg moet begeven om naar elders te gaan. Bij *oproepen* roept men iemand van eene plaats weg, en geeft aan

waarvoor hij komen moet, zoo dit niet bekend wordt verondersteld. *Iemand van zijn werk afroepen. De candidaten mogen voor het mondeling examen niet van het schriftelijk werk worden afgeroepen. Hij werd opgeroepen om voor den rechter te verschijnen.* Verder beteekenen beide woorden: overluid de namen van personen oplezen. *Afroepen* is de namen van personen, die op eene lijst staan, in geregelde volgorde luide nitspreken tot de lijst ten einde is. *Oproepen* is het noemen van iemands naam om hem te ontbieden voor eene of andere handeling. *Hij riep de namen af, naarmate de rijtuigen der familie voorkwamen. De voorzitter riep alle leden een voor een op om te stemmen.*

Afrossen, zie Afsmeren.

Afrukken — afscheuren — aftrekken. Met krachtige beweging iets, dat aan iets anders vast zit, los maken. *Aftrekken* ziet meer op de kracht die hierbij aangewend wordt, en veronderstelt niet een moeilijk scheidbaar verband. Bij *afscheuren* is dit wel het geval; hierbij wordt met geweld een deel van het geheel, of iets, dat aan of op iets anders vastzit, afgetrokken. *Afrukken* veronderstelt, dat er *plotselinge* scheuring of verbreking bij plaats heeft. Bij uitbreiding: personen, die als door een band aan elkaar verbonden zijn, van elkander verwijderen.

Afschaduwten, zie Afschetsen.

Afschaffen — herroepen — intrekken. Het doen ophouden of buiten gebruik stellen van wetten, gewoonten enz. *Intrekken* en *herroepen* onderstellen de rechtstreeksche tusschenkomst der bevoegde macht, of ten minste van een bepaald persoon; *afschaffen* kan ook, behalve langs wettigen weg, ten gevolge der veranderde tijdsomstandigheden, als het ware van zelf geschieden. Gewoonten, gebruiken, instellingen, die verouderd zijn, worden *afgeschapt* (niet *ingetrokken* of *herroepen*). *Intrekken* en *herroepen* kan men woorden, voorstellen, besluiten, kortom alles wat luide verkondigd is; wanneer iets nog geene kracht van wet heeft gekregen, als het nog slechts een voorstel van wet is, kan het worden *ingetrokken*. *Herroepen* kan men alleen dat wat uitgevaardigd of afgekondigd is. De regeering *trekt* een wetsvoorstel *in*; eene wet of een besluit *herroept* zij of *schafft* zij *af*. Iemand *trekt* zijne woorden *in*. Men *herroept* zijne dwalingen.

Afschaffen, zie Afdanken.

Afschampen, zie Afstuiten.

Afscheid geven (zijn), zie Afdanken.

Afscheiden — afzonderen — scheiden. Den samenhang verbreken. Bij *scheiden* (behalve in den zin van vertrekken) wordt gelet op de beide deelen, waarvan de samenhang verbroken wordt. *Afscheiden* is sterker; daarbij heeft men meer bepaald het oog op dat deel, hetwelk van het geheel afgenomen wordt. Ditzelfde geldt ook van *afzonderen*, doch met de bijbedoeling, dat het afgescheiden deel tot een bepaald doel afzonderlijk wordt gehouden. *De schapen van de bokken scheiden. Van de zijnen afgescheiden, en geheel alleen onder vreemden, gevoelt hij zich volstrekt niet op zijn gemak. Wilt ge niet eene kleinigheid voor dat liefdadig doel afzonderen?*

Afscheuren, zie **Afrukken**.

Afschetsen, zie **Afbeelden**.

Afschetsen — **Afschaduwen**. Eene voorstelling in omtrekken geven. *Afschaduwen* is zwakker dan *afschetsen*, en heeft het bepaalde bijdenkbeeld, dat de schets slechts eene zwakke, een flauwe voorstelling van het voorwerp of van de weergegeven gedachte geeft. In deze figuurlijke beteekenis wordt *afschaduwen* ook wederkeerig gebruikt.

Afschieten, zie **Afsteken**.

Afschilderen, zie **Afbeelden**.

Afschrabben — **afschrapen** — **afschrappen** — **afkrabben**.

Door het strijken met een scherp werktuig van den buitenkant van een hard voorwerp iets afnemen. *Afschrabben* wordt alleen in eigenlijken zin gebruikt; het heeft meestal ten doel om iets rein en zuiver te hebben. Voor *afschrapen* is in den laatsten tijd veel *afkrabben* in gebruik gekomen, dat vroeger niet als synoniem werd opgevat; thans echter zegt men ook *iets afkrabben met een mes*. *Afschrapen* is zorgvuldig de vuile korst ergens van verwijderen, of iets zóó afkrabben, dat men van de stof, die men afkrabt, fijn schraapsel verkrijgt. *Afschrappen* is vuiligheid of het overtollige van iets wegnemen met een scherp voorwerp, en onderstelt dat dit voorwerp in de oppervlakte indringt. *Een griffel of potlood wordt afgeschraapt tot er een punt aan komt*,

Afschrapen, zie **Afschrabben**.

Afschrappen, zie **Afschrabben**.

Afschrijven — **naschrijven** — **overschrijven** — **uitschrijven**. *Afschrijven* wordt bij voorkeur gezegd van het vervaardigen van afschriften van geschreven of gedrukte stukken; *overschrijven* van het in het net overbrengen van hetgeen men vooraf in klad opgesteld heeft; *naschrijven* van het overnemen van stukken uit het werk van een anderen schrijver, bepaaldelijk wanneer dit geschied is met de bedoeling om het voor eigen werk uit te geven; *uitschrijven* van het overschrijven van belangrijke gedeelten uit een boek, enz. om ze bij de hand te hebben, wanneer men ze noodig heeft, alsmede van het opmaken van rekeningen.

Afschrik — **schrik**. *Schrik* is een plotseling opkomend gevoel van angst en vrees voor mogelijk of dreigend kwaad. *Afschrik* is een plotseling ontstaan, of langzaam opkomend gevoel van afkeer, waardoor wij — met afgrijzen vervuld — ons afwenden van 't geen onzen afkeer heeft opgewekt. *Hij heeft een schrik voor de politie. Heeft hij dan geen afschrik van stelen en bedriegen?*

Afschrik, zie **Afkeer**.

Afschudden — **afwerpen**. Zich van een last ontdoen. Overdrachtelijk worden beide woorden gebezigd in den zin van zich van dienstbaarheid of afhankelijkheid bevrijden. *Afschudden* is sterker dan *afwerpen*, daar

het insluit, dat voor de bevrijding inspanning noodig is. *Op het bericht van Napoleons beslissende nederlaag bij Leipzig maakten alle door hem geknevelde volken zich gereed het juk der dienstbaarheid af te schudden. Zij wierpen het Spaansche juk af en maakten gemeene zaak met de opstandelingen.*

Afschuw, zie **Afkeer**.

Afschuwelijk, zie **Afgrijselijk**.

Afslaan — **Afweren**. Een vijand of een vijandelijken aanval door vechten tegengaan, zoodat de vijand genoodzaakt wordt zijn aanval te staken. Bij *afweeren* bepaalt men zich tot zelfverdediging; *afslaan* is, door zich vechtend te weer te stellen, den aanvaller met geweld van wapenen noodzaken den aanval te staken.

*Uw stad en staet verduurt der Monarchyen troonen,
Slaat Mahomets geweld met ysre klauwen af.* (Vondel).

*Men recht, men stormt op 't oude slot,
En wordt van trans en wallen
Met slappe handen afgeveerd.* (Bild.).

Afslaan — **veilen**. In het openbaar verkoopen. *Veilen* is het algemeene begrip. *Afslaan* wordt gezegd van zulk eene verkooping, waarbij de prijzen in afdalende reeks worden genoemd, en de koop aan den hoogst afmijnende wordt toegewezen. *Koffie, tabak veilen. Het afslaan van visch.*

Afslaan, zie **Afhakken**.

Afslaan — **afwijzen** — **van de hand wijzen** — **weigeren**. Verklaaren, dat men aan een gedaan verzoek — 't zij om iets te willen aannemen, 't zij om iets voor een ander te verrichten, of hem iets toe te staan — niet kan of wil voldoen. *Weigeren* is het algemeene begrip, en zegt zonder meer, dat men een verzoek niet toestaat, of een aanbod niet wil aannemen. *Afslaan* is een aanbod of aanzoek, dat ons gedaan wordt, kortaf weigeren; het als 't ware van ons stooten. *Afwijzen* is iets officieel weigeren, en laat in het midden op welke wijze de weigering geschiedt, terwijl *afwijzend beschikken* meer bepaald het oog heeft op eene schriftelijke beantwoording van wege een machthebbend persoon of college. *Van de hand wijzen* onderstelt meer eene beleefde weigering. *Een aanzoek, verzoek, eene bede of uitnoodiging afslaan. Iemand ondersteuning weigeren. Eer, roem, een minnaar afwijzen. De gemeenteraad wees het verzoek van de hand.*

Afslijten — **verslijten**. Door langdurig gebruik onbruikbaar worden, inzonderheid van kledingstukken. *Verslijten* verschilt hierin van *afslijten*, dat, terwijl het laatste zich meer tot het uitwendige, of tot een deel van het geheele voorwerp bepaalt, het eerste meer bedoelt het allengs vergaan, verteren van het geheel, dat het onbruikbaar worden van het voorwerp ten gevolge heeft. *Zijne schoenen zijn versleten* (d. i. niet meer te gebruiken); *de hakken zijn er afgesleten* (de schoenen zijn toch nog wel te gebruiken, doch met nieuwe hakken).

Afsloven, zie **Afmatten**.

Afsmeeken, zie Afbedelen.

Afsmereu — afranselen — afrossen — afkloppen — slaan. Dit laatste is het gewone woord voor iemand slagen geven. *Slaan* kan zich echter beperken tot één slag, de vier andere woorden niet. Deze geven alle te kennen, dat men iemand zooveel slagen geeft, totdat men het voor voldoende houdt. Wat hun gebruik betreft verschillen zij in zoverre, dat *afsmereu* bijna geheel verouderd is, *afrossen* en *afkloppen* meer tot de schrijftaal zijn beperkt, terwijl *afranselen* zoowel in schrijf- als spreektaal gebruikt wordt.

Afspraak — overeenkomst. Eene *overeenkomst* is eene onderlinge verbintenis van twee of meer personen, waarbij ieder op zich neemt, zijne verplichtingen ten opzichte van de uitvoering van een gezamenlijk beraamd plan, of de vervulling van een gemeenschappelijken wensch, na te komen. Eene *afsprak* is eene mondelinge *overeenkomst*, doch wordt bij uitbreiding ook gebruikt van eene overeenkomst bij briefwisseling gesloten. *Men maakt eene afspraak, doch men sluit, of treft eene overeenkomst, of gaat eene overeenkomst aan. De afspraak was, te vier uur bij elkander te komen. De beide mogendheden hebben de overeenkomst, waarover al zoo lang onderhandeld is, wel gesloten maar nog niet geteekend.*

Afstaan — afstand doen (van iets). Zijn bezit of zijne aanspraak opgeven, laten varen. *Afstaan* en *afstand doen van* iets worden door elkaar gebruikt. *Men staat iets af aan een ander*, die het voor een zeker doel kan gebruiken. *Men doet er afstand van*, wanneer men alle mogelijke aanspraken op iets laat varen, en aan een ander overlaat om het te gebruiken of niet. *Ik wil u mijne kamer afstaan, mits gij er alles laat zooals het is. Hij deed afstand van alles wat hij had, en trok zich in een klooster terug. Hij doet er geen afstand van.*

Afstaan, zie Aflaten.

Afstammeling, zie Afkomeling.

Afstamming, zie Afkomst.

Afstand — verte — verwijdering. Tusschenruimte tusschen twee of meer plaatsen, waar personen of voorwerpen zich bevinden. *Afstand* duidt het van elkaar verwijderd zijn van voorwerpen aan, doch laat die tusschenruimte geheel onbepaald. *Verte* ziet op eene hoedanigheid van den afstand van voorwerpen, en duidt altijd een grooten afstand aan. *Verwijdering* geeft te kennen dat de voorwerpen, waarvan men spreekt vroeger nader bij elkaar waren. *Dat lijkt er in de verte niet naar. Iemand op een afstand houden*, zorgen dat hij niet te gemeenzaam wordt, niet te veel nadert. *Op verbiedigen afstand blijven. De afstand tusschen Amsterdam en Haarlem.* Hiervoor kan *verwijdering* niet gebruikt worden. *De verwijdering, waarin zij zich van hare ouders bevindt, maakt dat zij hen niet dikwijls bezoeken kan.* Hiervoor zou ook *afstand* gebruikt kunnen worden. In fig. zin wordt *verwijdering* ook gebezigd voor eene verkoeling, die tusschen vrienden of bloedverwanten is ontstaan. *Langzamerhand was er eenige verwijdering gekomen tusschen de twee oude schoolmakers.*

Afstand doen, zie **Afstaan**.

Afstappen, zie **Aflaten**.

Afstappen, zie **Afstijgen**.

Afsteken — in het oog vallen — opzichtig zijn. Sterk uitkomen. *Afsteken* is door groot verschil met iets anders, bijzonder uitkomen, en wordt vooral gezegd van een voorwerp, dat van een ander sterk in kleur verschilt, wanneer het tegen dat andere aan of daarnaast gezien wordt. „*De sneeuw der hooge kruinen steekt schitterend af tegen den blauwen hemel*”. Ook van kleuren onderling. *Die helle, gele verf steekt reeds van verre af bij het harde groen*. Het wordt dikwijls in ongunstigen zin gebruikt. *Opzichtig zijn* sluit altijd het bijdenkbeeld in van iets vreemds en van iets opzettelijks, dat door sterksprekende kleuren het oog op eene onaangename wijze aandoet. Het geeft niet alleen eene tegenstelling tusschen verschillende kleuren of voorwerpen te kennen, maar wordt zelfs van ééne sterksprekende kleur gebezigd. *Die japon is voor hare jaren veel te opzichtig*. Beide, *afsteken* en *opzichtig zijn*, hebben tengevolge dat datgene, wat afsteekt of opzichtig is, *in het oog valt*.

Afsteken — afschieten — afvuren — lossen — losbranden. Buskruit of andere ontplofbare stoffen in een vuurwerktuig doen ontbranden. *Afsteken*, *lossen* en *losbranden* zien alleen op de ontbranding van de stof, *afschieten* en *afvuren* zien op de gevolgen er van. *Vuurwerk afsteken, doch een geweer afschieten, of een kanon afvuren*. Onder het *lossen* van het geschut. *Afschieten* wordt in het algemeen gezegd van alle schietwerktuigen, als geweer, boog, windroer, kanon, terwijl *afvuren* en *lossen* alleen van schietgeweer of geschut, dat met kruit geladen is, gebruikt worden. *Losbranden* wordt meest zonder voorwerp gebruikt. *Hij brandde in het wilde er op los, en liep toen weg, met achterlating van zijn geweer*.

Afsteken — afvaren. Zich met een vaarttuig van den wal verwijderen. Met *afsteken* is het bijdenkbeeld verbonden, dat dit door middel van een boom of haak geschiedt, zoodat het eigenlijk alleen op kleinere vaartuigen van toepassing is. Bij uitbreiding staat het echter voor *afvaren* in het algemeen. *De stoomboot? . . . ze is juist afgevaren*. *De sloep stak van het schip af*.

Afsterven — besterven — dood gaan — den geest geven — ontslapen — overlijden — sterven — verscheiden — versterven — wegsterven; sneven — sneuvelen — omkomen. *Doodgaan* en *sterven* zijn de gewone uitdrukkingen voor ophouden te leven, en stellen dit voor zonder bijgedachte. *Sterven* wordt van menschen en dieren gebruikt; *doodgaan* bijna uitsluitend van dieren en planten. *Besterven* is meer beperkt. Het drukt een plotseligen dood uit ten gevolge van eene gebeurtenis, die schrik of onaangename aandoening te weeg bracht. In figuurlijken zin wordt het gebruikt van iemand, die een hevigen schrik krijgt, zoodat hij verbleekt. *Hij bestierf van schrik*. Van woorden of uitdrukkingen, die men bezig is uit te spreken, beteekent het: er in blijven steken, ze niet ten volle uitspreken. *Het woord bestierf hem op de lippen*.

Van wild of vleesch gezegd, beteekent het: de levenswarmte geheel laten verliezen; *vleesch, dat men niet eerst heeft laten besterven, is niet smakelijk*; van kalk, verf enz. gezegd, beteekent het drogen, zoodat er geen werking meer in zit; *de muur was nog nieuw, de kalk was nog niet eens bestorven*. Soms staat het gelijk met *wegsterven*, doch dat heeft meer de beteekenis van langzaam ophouden. *Langzaam stierren de laatste klanken weg*. Ditzelfde begrip van langzaam minder worden en ten slotte te niet gaan, wordt eveneens uitgedrukt door *versterven*; *de boom versterft; zijne glorie versterft nimmer*. Als rechtsterm wordt het niet van den persoon, maar van zijn goed gebezigd. *Die heerlijkheid is op zijn broeder overstorven*. Het wordt echter weinig gebruikt. *Den geest geven, ontslapen, overlijden en verscheiden* drukken het denkbeeld van sterven euphemistisch uit. *Ontslapen* ziet op het langzaam wegzinken der laatste krachten, het sluiten der oogen en insluimeren als voor een langen slaap; het wordt dus vooral van een zacht en kalm sterven gezegd. Bij *verscheiden* staat het denkbeeld op den voorgrond, dat men bij het sterven de wereld voor altijd vaarwel zegt, van alles gaat scheiden. Het wordt alleen in hoogerem stijl gebruikt als onbep. wijs, verl. deelw. of znw. Bij *den geest geven* staat de gedachte op den voorgrond, dat de ziel van het lichaam gescheiden wordt; het ziet dus vooral op het laatste oogeblik en wordt alleen van menschen gezegd. In de spreektaal wordt het niet vaak gebruikt. *Overlijden* is een euphemisme, en stelt eigenlijk het sterven voor van zijne troostrijke zijde: het drukt uit, dat de gestorvene naar een ander leven overgaat. *Afsterven* sluit de bijgedachte in van het gemis, dat de achtergebleven betrekkingen van den overledene door zijn dood lijden. Het wordt dus bij voorkeur gebezigd als een zachte uitdrukking van het overlijden van zulke personen, van wie men met eerbied en liefde spreekt. Als synoniem van *sterven* wordt de onbep. wijs bij voorkeur als zelfst. nw., het verl. deelw. *afgestorven* als bijv. en zelfst. nw. gebruikt. *De vriend, wiens vroegtijdig afsterven wij betreuren. De dierbare afgestorvene*. Van boomen en planten gebruikt, is het: langzaam dood gaan, van de uiterste takken af tot den wortel. De drie laatste woorden: *sneven, sneuvelen en omkomen* hebben altijd de bijgedachten dat het sterven niet het gevolg is van eene natuurlijke oorzaak. *Omkomen* wordt zoowel van dieren als menschen gezegd, maar sluit het denkbeeld in, dat ellende, gebrek of een gewelddadig feit de oorzaak van den dood zijn. *Sneven* wordt alleen in deftigen en dichtertlijken stijl gebruikt; het frequentatief *sneuvelen* wordt alleen gebezigd van het sterven op het oorlogsveld. *Gebrek doet vele menschen sneven. Honderden zijn op den terugtocht van gebrek en ellende omgekomen. Meer dan duizend soldaten zijn in dien slag gesneuveld*.

Afstijgen — afklimmen — afstappen — afzitten. Van ruiters gezegd, die van hun rijdieren stijgen. Het eerste is de gewone uitdrukking; *afklimmen*, tenzij in poëzie gebruikt, veronderstelt een hoog rijdier en ziet op de moeite, die men heeft om er af te komen. *De kleine jongen krom met moeite van het paard af*. *Afstappen* wordt weinig meer van ruiters gezegd, en veronderstelt altijd, dat men op de plaats waar men *afstapt*, eenigen tijd vertoeven wil.

Afstijgen — afklimmen — afstappen — uitstappen. Uit een rijtuig stappen. *Afstijgen* en *uitstappen* zijn de gewone uitdrukkingen, doch *afstijgen* is deftiger. *Afklimmen* veronderstelt een hoog rijtuig met veel treden. *Afstappen* is het rijtuig ergens verlaten, met het doel om er te vertoeven.

Afstooten (van zich . . .) — verstooten. Iemand ongetroost wegzenden, niets met hem te doen willen hebben. *Iemand van zich afstooten* veronderstelt altijd meer hardheid en ruwheid dan *iemand verstooten*. *Abraham verstiet Hagar. Hij stiet mij van zich af: ik sta alleen op aard!* (ten Kate).

Afstorten, zie Vallen.

Afstraffen — straffen. Iemand voor eene overtreding doen boeten. *Straffen* is het algemeene begrip. Met *afstraffen* is altijd het bijdenkbeeld verbonden, dat de straf, die oorspronkelijk alleen in den vorm eener lichaamsstraf, maar bij nitbreiding ook in dien van eene kastijding met woorden voltrokken kan worden, afdoende is. In het laatste geval staat het gelijk met *iemand geducht doorhalen, iemand flink zeggen waar het op neerkomt*, om hem zijn ongelijk en zijne minderheid te doen gevoelen.

Afstroopen, zie Afhalen.

Afstuiten — afschampen — botsen — stuiten — terugstuiten. Bij het stooten van een hard voorwerp tegen een ander er niet in doordringen, maar door den weerstand een schok veroorzaken. *Stuiten* drukt dit in het algemeen uit. *Afstuiten* geeft te kennen dat het voorwerp, dat tegen het andere aankomt, terugspringt, hetzij in de richting vanwaar het gekomen is, hetzij in eene zijdelingsche richting. *De kogel stuitte op het pantser af. Afschampen*, bijna uitsluitend gezegd van iets, dat geschoten of geworpen wordt en van wapenen of werktuigen om te slaan of te houwen, geeft te kennen, dat het projectiel of het wapen langs de oppervlakte afglijdt, zonder bepaald terug te springen. *De sabel schampte op den geweerloop af. Botsen* onderstelt meer dat door het met kracht tegen elkaar aankomen van twee in beweging zijnde voorwerpen een hevige schok teweeg gebracht wordt. *Terugstuiten* drukt meer dan *afstuiten* het denkbeeld uit, dat de terugkeerende beweging in eene richting geschiedt tegenovergesteld aan die, waarin de voorwaartsche plaats greep. Figuurlijk wordt *afstuiten* gezegd van het mislukken van pogingen, die men aanwendt om een doel te bereiken. *De botsing van twee treinen. Al hare gebeden stuiten af op zijne onverschilligheid.*

Afsturen, zie Afvaardigen.

Afteekenen, zie Afbeelden.

Aftillen, zie Aflichten.

Aftobben, zie Afmatten.

Aftrekken, zie Afhouden.

Aftrekken, zie Afkeeren.

Aftrekken, zie **Afrukken**.

Aftuimelen, zie **Vallen**.

Afvaardigen — afsturen — afzenden. Iemand of iets van eene plaats naar eene andere zenden. *Afvaardigen* (soms ook *afzenden*) heeft de bijgedachte, dat de afgevaardigde of afgezant een bepaalden last heeft, dien hij zelfstandig moet volbrengen. *Afsturen* en *afzenden* worden van zaken en personen gebruikt; bij deze woorden staat de gedachte aan de ontstane verwijdering, of de plaats, die verlaten wordt, meer op den voorgrond, dan die, waarheen men *afzendt* of *afstuurt*. *Afvaardigen* is plechtiger dan *afzenden*: het wordt meest gebezigd als de afgevaardigde een persoon is van rang, of hem eene gewichtige zending opgedragen is. *Afsturen* is meer alledaagsch. *Na zijne overwinning bij Heraclea vaardigde Pyrrhus van Epirus zijn weesprekenden staatsdienaar Cineas naar Rome af om den vrede aan te bieden. Daar moet men iemand op afzenden, die zijn plannen bedekt weet te houden. De tabak is afgezonden De jongen werd van school afgestuurd.*

Afvallen — inzinken — vermageren. Minder worden, van personen en dieren ten opzichte van dikte en gezond voorkomen. *Vermageren* wordt gezegd van iemand die reeds in den toestand van mager zijn gekomen is. *Afvallen* is het snel slinken van het vleesch. *Iemand, die dik is, kan verscheiden ponden afgerallen zijn, zonder nog vermagerd te wezen. Inzinken* is het snel afnemen van gezondheid en kracht van het lichaam. *Hij ziet er vermagerd en ingezonken uit.*

Afvallen, zie **Vallen**.

Afvallig, zie **Ontrouw**.

Afvaren, zie **Afsteken**.

Afvegen — afdrogen — afnemen — afwisschen. Met een doek of een ander reinigingswerktuig stof, vuil of vocht wegnemen. *Afdrogen* wordt alleen gezegd van de geheele verwijdering van vocht, zoodat het voorwerp weder geheel droog wordt; *afvegen* beteekent doorgaans het verwijderen door middel van een droog voorwerp (doek, bezem, enz.) van nat of droog vuil; *afnemen* is de geijkte term voor stofreinigen; het wordt echter tevens gebruikt voor het schoonmaken door middel van natte of droge doeken van plafonds, lambrizeering, enz.; met *afwisschen* gaat steeds het denkbeeld van vocht gepaard, onverschillig of droog vuil of stof met een vochtig werktuig, dan wel iets vochtigs met een droog voorwerp wordt weggestreken. Gebezigd van een of ander vocht, dat verwijderd moet worden, beteekenen *afvegen* en *afwisschen* hetzelfde; het laatste is echter minder gemeenzaam.

Afvorderen, zie **Afeischen**.

Afvuren, zie **Afsteken**.

Afwaaien — wegwaaien. Het verschil ligt in de voorvoegsels: *af* duidt alleen eene scheiding, *weg* eene verwijdering aan. Het laatste is dus sterker dan het eerste. *Waait iets af*, dan wordt het gescheiden van

het voorwerp, waar het toe behoort; *wegwaaien* geeft te kennen, dat een voorwerp van de plaats, waar het zich bevond, door den wind wordt weggevoerd, terwijl de plaats, waarheen het gaat, in het onzekere blijft. *Waait iemands hoed af, dan kan hij hem in den regel gemakkelijk achterhalen, maar wannecr hij wegwaait, kost het dikwijls erij wat moeite hem terug te krijgen.*

Afwaarts, zie Nederwaarts.

Afwachten — verbeiden — verwachten — wachten. Ergens blijven of zich ophouden, totdat iemand of iets komt of gebeurt. *Wachten* heeft deze beteekenis zonder eenig bijbegrip. *Verwachten*, evenals *verbeiden*, dat deftiger, is, onderstelt een uitzierend toeven, een wachten met verlangen. *Wij hadden reeds lang een bezoek van u verwacht. Wij verbeiden hem met ongeduld.* *Afwachten* voegt daar nog het begrip aan toe van een wachten tot het einde toe, totdat de persoon komt, of de zaak gebeurt, of wel het verbeiden met een bepaald oogmerk. *De koene jager wachtte rustig den leeuw af. Wacht uwe beurt af. Afwachten* wordt ook gebezigd voor: iets geduldig verduren, zich laten welgevallen, dulden, verdragen. *Ik denk geene beledigingen van u af te wachten. Uwe bevelen verkies ik niet af te wachten.*

Afwenden, zie Afkeeren.

Afwennen — ontwennen. Eene gewoonte of hebbelijkheid allengs afleggen. *Afwennen*, reflexief (het tegenovergestelde van *zich aanwennen*) en intrans. geeft te kennen, dat het afleggen der gewoonte een gevolg is van een genomen besluit en eigen krachtsinspanning; het *ontwennen* heeft onwillekeurig plaats ten gevolge van verschillende omstandigheden. Als onoverg. werkwoorden bestaat er tusschen beide alleen dit verschil, dat het eerste iets sterker is dan het laatste. *Iets ontwend zijn* geeft dus niet zoo nadrukkelijk het geheele ophouden der gewoonte te kennen, als *iets afgevend zijn*. *Men ontwent het paardrijden, als men er weinig toe in de gelegenheid is, doch men kan het spoedig weder aanleeren. Men went in landen, waar de sigaren duur zijn, het rooken soms af, en is men het eenmaal afgevend, dan kost het moeite er zich weder aan te wennen.*

Afweren, zie Afslaan.

Afwerpen, zie Afschudden.

Afwerpen, zie Afdoen.

Afwezen, zie Afwezigheid.

Afwezend, zie Afwezig.

Afwezendheid, zie Afwezigheid.

Afwezig — afwezend. Het eerste is het gewone woord, het tweede is minder gebruikelijk. Beide drukken uit dat een persoon zich niet bevindt op de plaats, waar men verwacht, dat hij zijn zal. *Afwezig* geeft den toestand aan, waarin de persoon verkeert; *afwezend* stelt den persoon als handelend voor: het stelt op den voorgrond, dat men door het niet tegen-

woordig zijn geen deel aan eene handeling neemt. *Afwezig* staat tegenover *aanwezig*, *afwezend* tegenover *tegenwoordig*. In het gebruik echter worden beide woorden dikwijls verwisseld. *De heer des huizes was afwezig of afwezend, toen zijn huis afbrandde. De gemachtigde trad voor de rechtbank op voor de afwezende (afwezige) erfgenamen.*

Afwezigheid — afwezendheid — afwezen — afzijn — ontstentenis. Het niet zijn op de plaats, waar men kon verwacht worden te zijn. Tusschen *afwezigheid* en *afwezendheid* is hetzelfde verschil als tusschen *afwezig* en *afwezend*, doch *afwezendheid* is minder in gebruik en wordt veelal vervangen door *afwezen*. *Afwezen* veronderstelt dat men niet tegenwoordig is, waar eene handeling plaats heeft, tot welker voltrekking men mede had moeten werken; het heeft de bijgedachte dat het niet tegenwoordig zijn een gemis doet ontstaan, dat of door den afwezende of door het gezelschap, waar hij niet tegenwoordig is, wordt gevoeld. Terwijl *afwezigheid* het niet ter plaatse, doch elders vertoeven uitdrukt, geeft *ontstentenis* het geheel ontbreken, het *niet zijn* aan. *Afzijn* wordt thans meer dan vroeger voor *afwezen* gebruikt. Hoewel eigenlijk alleen van personen gebruikelijk, komt het soms voor ten opzichte van zaken, b.v. *afzijn van verweerd marmor* (Hofdijk), *afzijn van eigenschappen* (Bosboom—Toussaint). *Afwezigheid* heeft de ruimste opvatting; de andere woorden, behalve *ontstentenis* staan in beteekenis gelijk.

Afwijken, zie Afdwalen.

Afwijzen, zie Afslaan.

Afwisschen, zie Afvegen.

Afwisselen — vervangen — verwisselen. Voor een persoon of eene zaak een ander persoon of eene andere zaak in de plaats stellen. *Vervangen* drukt dit in het algemeen uit. Met *afwisselen* is dikwijls het bijdenkbeeld verbonden, dat het vervangen bij beurtwisseling geschiedt, zoodat nu eens de een, dan weer de ander optreedt; *de matrozen wisselden elkander aan de pompen af*; maar ook *zijne uitdrukkingen afwisselen, zijne spijzen afwisselen*. Terwijl onder *afwisselen* verstaan wordt tijdelijk vervangen ten einde uitputting van kracht of eentonigheid te voorkomen, nu eens dit nu eens dat gebruiken, heeft *verwisselen* een meer blijvend vervangen op het oog. *Hij verwisselde zijn rok tegen eene huisjas. De beide stationschefs moeten van plaats verwisselen.* Zie ook **Aflossen** en **Verrullen**.

Afwisseling (bij) — beurtelings. Beide uitdrukkingen worden gebezigd om het herhaaldelijk vervangen van een persoon of eene zaak door een ander persoon of eene andere zaak aan te duiden. Geschiedt deze vervanging in eene geregelde volgorde, dan bezigt men *beurtelings*; in het tegenovergestelde geval is *bij afwisseling* de juiste uitdrukking. Dag en nacht volgen elkander *beurtelings* op, maar de wind waait *bij afwisseling* uit de verschillende windstreken.

Afzenden, zie Afvaardigen.

Afzetten, zie Afdanken.

Afzetten, zie **Afdoen**.

Afzetten, zie **Afdwingen**.

Afzetten, zie **Aflichten**.

Afzigtelijk, zie **Afgrijselijk**.

Afzien — **afkijken** — **afleeren** — **afgluren** — **afloeren** — **afneuzen** — **afvoogen**. Eene handeling van een ander, in 't bijzonder eene kunstgreep, kunstverrichting, manier enz. leeren verrichten of zich eigen maken, door acht te geven op de wijze, waarop die ander daarbij te werk gaat. *Afzien* en *afkijken* komen grootendeels overeen, maar aan *afkijken* is meer het begrip van het met opzet en met oplettendheid doen verbonden, dan aan *afzien*. *Afneuzen* heeft de bijgedachte dat het uit nieuwsgierigheid geschiedt; *afvoogen* is door scherp kijken iets te weten komen; *afgluren* drukt hetzelfde uit, maar met de beteekenis dat het heimelijk geschiedt, terwijl *afloeren* nog een listig bijvoegmerk heeft. Als synoniem van deze woorden heeft *afleeren* de ruimste beteekenis, daar het behalve door zien, ook door luisteren kan geschieden; veelal gaat het tegenwoordig met de bijgedachte gepaard, dat het geschiedt buiten het medeweten van dengene, wien men de kunst *afleert*. *De kunst van zuinig huis te houden had zij hare moeder afgezien. De jongen keek alles van zijn buurman af. Hij probeerde den goochelaar de geheimen zijner kunst af te neuzen. Zoo leert men den boeren de kunst af.*

Afzien — **laten varen** — **nalaten** — **opgeven**. Een voornemen niet ten uitvoer brengen, een verwachte handeling niet verrichten. *Laten varen* is het algemeene woord, dat zoowel van een plan, eene gezindheid als eene gewoonte gezegd wordt. *Nalaten* is in 't algemeen iets niet doen, waarvan verondersteld wordt, dat men het wel zou doen. Het wordt van goede en verkeerde handelingen gezegd; *nalatig* echter alleen ten opzichte van zijn plichten. *Afzien* en *opgeven* worden gezegd van een voornemen, dat men niet ten uitvoer brengt.

Afzijn, zie **Afwezigheid**.

Afzitten, zie **Afstijgen**.

Afzoden, zie **Afplaggen**.

Afzonderen, zie **Afscheiden**.

Afzweren — **verloochenen** — **verzaken**. Iemand of iets verwerpen, de betrekking met een persoon verbreken of ontkennen. *Afzweren*, is onder eede verwerpen, of bij beëdigd besluit de gehoorzaamheid opzeggen aan een vorst. *De Nederlanders hebben Filips II afgezworen. Luther heeft den Roomsche-Katholieken godsdienst afgezworen.* *Verloochenen* en *verzaken*, de betrekking tot iemand loochenen of ontkennen, slaan daarentegen op een afval, die b.v. uit ontrouw of onverschilligheid voortspruit. Men *verloochent* zijne beginselen. *Petrus verloochende den Heer.* Men *verzaakt* zijne vrienden, zijn geloof. *Troef verzaken* beteekent geen troef bijspelen, terwijl men ze heeft.

In de uitdrukking *zijne ondeugden verzaken*, heeft verzaken geen hatelijke beteekenis, evenmin als in de formule: *verzaakt gij den duivel, etc.*

Agent van Politie, zie **Diender**.

Ai! zie **Ach!**

Ajuin — look — ui. De *ajuin* of *ui* (twee benamingen, door verschil van klemtoon uit een zelfden grondvorm ontstaan) is de eetbare, scherpriekende bol van de bekende en veelvuldig gekweekte plant, die bij uitbreiding zelve *ajuin* genoemd wordt. De woorden verschillen alleen in gebruik, en wel in zooverre, dat *ui* het meest gebruikelijke woord is, waarvoor *ajuin* bijna geheel is verdrongen. *Look* (Lat. *Allium*) is de algemeene benaming voor de plantsoort, waartoe de *ajuin* of *ui* (*Allium cepa*) behoort.

Akelig, zie **Afgrijselijk**.

Akelig — naar — naargeestig. Wat de zintuigen en verder het gemoed onaangenaam en pijnlijk aandoet. *Naar* is zwakker dan *akelig*. Een slagveld met dooden en gewonden bedekt is een *akelig* (niet *naar*) schouwspel. *Akelig* en *naar* worden ook dikwijls gebruikt in den zin van *somber, doodsch, treurig*, doch dan steeds met de boven vermelde bijgedachte. *Een nare nacht. Eene akelige plaats. Naargeestig* was vroeger in gebruik als sterker uitdrukking voor *naar* en *akelig*; thans wordt het niet meer gehoord.

Akker — kamp — land — veld. *Land* heeft de ruimste beteekenis; het noemt dat gedeelte der aarde, hetwelk boven het water uitsteekt; in engeren zin in tegenstelling met *de stad*, dat deel der aardoppervlakte, dat tot het opleveren van natuurproducten geschikt is of geschikt gemaakt kan worden. *Veld* is een stuk land dat vlak is, en geen, of althans zeer weinig boomen bevat; het kan nog niet ontgonnen zijn en heidegrond wezen, of een grond, waar reeds op de eene of andere wijze voordeel van getrokken wordt: bijv. *grasveld, bleekveld, jachtveld, goudvelden*. *Akker* duidt een afgeperkt stuk bouwland aan. In sommige streken is voor *akker* meer in gebruik het woord *kamp*.

Akkerbouw — landbouw. In hoogerem stijl worden beide dooreen gebruikt om het boerenbedrijf aan te duiden. In de taal van het dagelijksch leven komt *akkerbouw* minder veelvuldig voor, en wordt het alleen gebruikt voor het bebouwen van den *akker* tegenover *tuinbouw*. *Landbouw* is de algemeene naam, dien men geeft aan het bewerken van bouwland, het verzorgen van vee en weiden, kortom aan alles, wat tot het boerenbedrijf behoort of er mede verwant is.

Akkerman — landbouwer — landman — boer — veldbewoner. *Veldbewoner* is iedere landman, die op het veld of de heide verblijf houdt. *Boer* of *landman* (dialectisch *bouwman*) geeft te kennen, dat iemand door den landbouw zijn bestaan vindt; verder wordt *boer* soms gebezigd om iemand aan te duiden, wien de fijnere vormen van den beschaafden stedeling ontbreken. Als synoniem met *akkerman* en *landbouwer* heeft *boer* de ruimste beteekenis en noemt het ieder, die zich op akkerbouw of veeteelt toelegt. Met *akkerman* en *landbouwer* worden meer in

SYNONIEMEN. 5e dr.

't bijzonder zij bedoeld, die zich met het bebouwen van den akker bezig houden. *Akkerman* wordt zeer weinig meer gebruikt. Tusschen *akkerman* en *landbouwer* schijnt nog dit onderscheid bestaan te hebben, dat het eerste meer nitdrukkelijk hem noemt, die het werktuigelijke akkerwerk verricht, terwijl onder *landbouwer* ook verstaan wordt de persoon, die de landbouwonderneming bestuurt. Naast den *boer* staat de *heereboer*, die alleen door beschaving of afkomst van hem verschilt; soms wordt deze ook met den vreemden naam van *oecoonoom* (eigenl. *landoecoonoom*) bestempeld.

Akkoord, zie Dading.

Aks (akst, aaks, aakse) — bijl — hellebaard. De beide eerste woorden duiden een scherp werktuig aan om te hakken. De *hellebaard*, ook van eene punt om te steken voorzien, vroeger als wapen in gebruik, was aan de scherpe zijde breeder dan de beide andere werktuigen. De *aks*, die meestal voor het vellen van boomen gebruikt wordt, is eene bijl met een langeren steel.

Akte — beschikking — contract — exploit — proces-verbaal — vonnis. *Akte* noemt men elk geschrift door een openbaar ambtenaar of het bevoegd gezag in den voorgeschreven vorm opgemaakt om tot bewijs van de feiten te dienen. Het is de algemeene naam, waarmede ook de andere genoemde geschriften in het algemeen kunnen betiteld worden. *Beschikking* is de akte, waarbij antwoord gegeven wordt op een rekest of verzoekschrift. Eene akte van een deurwaarder, waarbij deze de door hem gedane handeling ter kennis brengt, heet een *exploit*. Het *proces-verbaal* is de akte, waarbij een openbaar ambtenaar mededeelt wat hij gedaan, gehoord, gezien of waargenomen heeft. De akte waarbij de rechterlijke uitspraak wordt medegedeeld heet, even als de uitspraak zelve, het *vonnis*. Voor eene akte, waarbij een *koop* of eene *overeenkomst* op schrift gebracht wordt, bezigt men ook den naam *contract*.

Al, zie Bereids.

Al — elk — ieder. Deze woorden worden gebruikt ter aanwijzing van de gezamenlijke eenheden, die eene hoeveelheid uitmaken. Beschouwt men die eenheden als collectief, als eene som, dan bezigt men *alle*. *Alle leden der vergadering waren tegenwoordig*. Wil men die eenheden daarentegen afzonderlijk, één voor één, aanduiden, dan gebruikt men *elk* of *ieder*. *Het vreemde geval deed zich voor, dat schier elk (ieder) der aanwezigen van een ander gevoelen was*.

Al — wel. Beide woorden dienen ter bevestiging, en staan dus tegenover *niet*. Zij verschillen slechts in gebruik, en wel in zooverre, dat *al* vooral in Friesland en N.-Holland gebruikt wordt, terwijl *wel* het gewone woord is in de andere gewesten en in de algemeene spreektaal. De uitdrukkingen *al of niet* en *al dan niet* zijn echter overal gangbaar.

Aldaar, zie Daar.

Aldra, zie Aanstonds.

Alhier — hier. Op deze plaats. *Al* legt meer nadruk op het woord *hier*. *Alhier* kan dus overal waar het staat, door *hier* vervangen worden,

maar niet omgekeerd *hier* door *alhier*. *Alhier* kan namelijk niet gebruikt worden, wanneer bij een substantief, waarbij *hier* als bepaling gevoegd is, een aanwijzend voornaamwoord gevoegd is. *De alhier wonende menschen*, niet echter *deze menschen alhier*, doch wel *deze menschen hier*.

Alledaagsch — daagsch — dagelijksch. *Daagsch* drukt eene tegenstelling uit tusschen de gewone dagen, de werkdagen, en de zon- en feestdagen: *mijne daagsche jas*; *alledaagsch* is de tegenstelling van ongewoon, ongemeen, bijzonder, verheven, en behelst een geringschattend oordeel: *mijne alledaagsche bezigheden*, *een alledaagsch mensch*, *alledaagsche uitdrukkingen*, *alledaagsche stijl*. *Dagelijksch* is dat wat alle dagen voorvalt, wat iederen dag weerkeert; het heeft niet de bijgedachte van onbeduidenheid; daarom noemde Vosmaer, zooals hijzelf verklaard heeft, zijne bewerking van Day's „Every-day art” niet „*Alledaagsche kunst*”, maar „*De kunst in het dagelijksch leven*”. *Dit is mijne dagelijksche gewoonte*. *De dagelijksche omwenteling der aarde om hare as*.

Alleen — alleenig — eenig — eenzaam — verlaten. Wat afgezonderd is, op zich zelf staat. Voor zoover het derde woord met de beide eerste woorden synoniem is, beteekent *eenig* meer, dat er van eene zekere soort van personen of voorwerpen maar één bestaat. *Zijn eenige zoon*. *Mijn eenige hoop*. *Alleen* en het minder gebruikelijke *alleenig*, dat men slechts in de volkstaal en bij dichters aantreft, drukken meer uit het ontbreken van andere voorwerpen van dezelfde soort op eene bepaalde plaats. Wat het onderscheid tusschen *alleen* en *eenzaam* betreft; *alleen* duidt enkel aan, dat men geen gezelschap bij zich heeft; *eenzaam* eene afzondering, waardoor een gevoel van ongezelligheid, of ook van stilte en rust ontstaat. Hij, die zonder gezelschap is, is *alleen*, doch behoeft zich nog niet *eenzaam* te gevoelen. Aan deze beteekenis van *eenzaam* sluit zich aan die van *verlaten*, waarbij op den voorgrond staat, dat men aan zich zelf is overgelaten, van de menschen vergeten. *Hij is bang in 't donker*, *bang alleen*. *In zijn ouderdom krijgt men het op de wereld zoo eenzaam*. Bij uitbreiding: *een eenzaam pad*.

Alleen — enkel — slechts. Zij drukken alle eene beperking van een begrip, van eene gedachte uit. *Alleen* sluit eigenlijk al het andere uit: het geeft te kennen, dat hetgeen gezegd wordt, op die eene zaak en op geene andere betrekking heeft. *Enkel* staat hiermede vrijwel gelijk, maar is sterker. Nog sterker is *enkel en alleen*. *Slechts* ziet meer op den graad, de hoeveelheid, en is deftiger. *Ik heb hen alleen gezien*, *niet gesproken*; *ik heb hen enkel gezien*. *En niet slechts dit*, *hij weigerde zelfs mij te hooren*.

Alleenheerscher, zie **Beheerscher**.

Alleenig, zie **Alleen**.

Allegaar — allemaal. Beide woorden dienen om, aan een zelfst. nw. of vnw. toegevoegd, uit te drukken of (bij een collectief begrip) dat *alles te zamen* genomen wordt, of (bij een zelfst. nw. of vnw. in 't meerv.) dat *allen* of *alle* bedoeld worden. Zij verschillen alleen in zooverre dat *allemaal* ook gebruikt kan worden met weglating van 't vnw., waarop het betrekking heeft; *allegaar* wordt in dat geval niet meer gebezigd: 't is voor

allemaal (niet voor *allegaar*). Wat het gebruik betreft, is *allemaal* op weg om *allegaar* geheel te verdringen.

Allemaal, zie **Allegaar**.

Allengs — allengskens — gaandeweg — langzamerhand — van lieverlede — zachtjesaan — zoetjesaan. Hoewel men ze bijna altijd met elkander kan verwisselen, zijn er toch kleine verschillen bij deze woorden op te merken. Zij drukken alle eene langzaam voortschrijdende werking aan. Het langzame wordt vooral door *langzamerhand* uitgedrukt. *Allengs* en *allengskens* geven te kennen, dat er naarmate van het verloop van den tijd voortgang in het werk is; *allengskens* geeft een kleiner voortgang aan dan *allengs*. *Gaandeweg* brengt het voortgaan der handeling met eene andere werking in verband. *Van lieverlede* behoort meer in deftigen stijl te huis, en drukt uit dat de handeling ongemerkt voortgaat; oogenschijnlijk niet, doch inderdaad wel. *Zachtjesaan* en *zoetjesaan* zien op den zachten, kalmen voortgang eener handeling.

Allengskens, zie **Allengs**.

Allerhande — allerlei — velerhande — velerlei — onderscheiden — verscheiden — verschillend. Wat niet van dezelfde soort is. Wil men aanduiden, dat er zeer vele of wel *alle* soorten vertegenwoordigd zijn, dan gebruikt men *allerlei* of *allerhande*; om te kennen te geven, dat er van vele soorten sprake is, bezigt men *velerlei*, *velerhande*; is er van niet weinige soorten sprake, dan gebruikt men *onderscheiden* en het minder sterke *verscheiden*. Het laatste wordt ook gezegd van dingen van dezelfde soort, en drukt dan enkel eene veelheid uit. *In het gevolg van den keizer merkte men verscheiden vreemde generaals op; verschillend ziet op het onderling afwijkende in eene veelheid van voorwerpen, en wordt hierom ook gebezigd in den zin van velerlei*.

Allerlei, zie **Allerhande**.

Allerwegen, zie **Alom**.

Alom — allerwegen — overal — wijd en zijd. Op alle plaatsen. *Alom* ziet meer op de ruimte, die men op het oog heeft, in haar geheelen omtrek; *overal* meer op al de plaatsen, welke binnen die ruimte gelegen zijn; *allerwegen* op *alle* plaatsen zoowel in engeren als ruimeren kring; *wijd en zijd* zoowel op de nabijgelegen als op de verderaf liggende plaatsen. *De tijding verspreidt zich alom; men hoort haar overal waar men komt. Reeds dadelijk na den dood van Willem III hadden zij . . . allerwege moeite gedaan, om het verloren gezag te herwinnen* (Van Lennep). *Zijn roem is wijd en zijd verbreid*.

Alreede, zie **Bereids**.

Als — dan. Tusschen deze twee voegwoorden van vergelijking bestond oorspronkelijk dit verschil, dat alleen *dan* gebruikt werd na den vergrootenden trap en na *anders*, *ander*, *nergens*, *nooit*, *niets* en *niemand*. Er zijn echter goede schrijvers, die dezen regel niet volgen, evenmin als de beschaafde spreektaal zulks doet, die bijna uitsluitend *als* gebruikt.

Als — toen. Deze tijdaanduidende voegwoorden verschillen in zoover, dat *als* op de toekomst, *toen* op het verleden betrekking heeft. *Als gij komt, zal ik u de zaak meedeelen. Toen hij kwam, was het reeds te laat.* (Af te keuren, als verouderd, is het gebruik van *als* met betrekking tot het verledene, wat intusschen bij goede schrijvers wel eens voorkomt. „*Ik was bezig mij te verlustigen in het denkbeeld, hoe goed alles bij mijn oom in de verf was, als de plaatsdeur opening en Keesje verscheen.*”)

Als, zie Wanneer.

Altaar — outer. De verhevenheid, waarop men offert. Het laatste woord wordt tegenwoordig alleen gebezigd in verheven stijl.

Altemet — misschien — mogelijk — soms — wellicht — licht. De zinnen, door deze bijwoorden van voorstellingswijze bepaald, geven te kennen, dat iets zou kunnen geschieden. *Soms* en *altemet* komen alleen voor in onderstellende, vragende of twijfelende zinnen en dienen dan ter versterking van de onzekerheid. Het verschil bestaat hierin, dat *soms* het algemeen gebruikelijke woord is, terwijl *altemet* bijna uitsluitend in gemeenzame taal gebruikt wordt. *Misschien* drukt het onzekere van het geschieden uit, terwijl *wellicht* en bij verkorting *licht*, te kennen geeft, dat het wel zou kunnen gebeuren, maar dat het niet zeker is; *mogelijk* stelt meer op den voorgrond, dat er veel kans is dat iets geschiedt. *Heb je soms een postzegel voor me? Kun je me altemet ook zeggen, waar hij woont? Misschien doet hij het wel, maar zeker is het niet. Het valt u wellicht moeilijk, mij daarop te antwoorden. Mogelijk komt hij nog wel; ik zou den moed niet opgeven.*

Altemet, zie Soms.

Altijd — altoos — immer — immermeer — steeds. Bijwoorden van tijd, die te kennen geven, dat iets zonder ophouden, onafgebroken geschiedt. Tusschen *altoos* en *altijd* bestaat nagenoeg geen verschil, en beide woorden worden zoowel van het verledene als van het toekomstige gebruikt. Bij *altijd* echter staat het begrip van voortdaring meer op den voorgrond, bij *altoos* dat van herhaling. *Ik heb het hem telkens gezegd, maar hij doet het altoos weer. Hij is altijd (of altoos) een braaf man geweest, en er is geen twijfel aan, of hij zal het ook altijd blijven. Immer* slaat, evenals het tegenovergestelde *nimmer*, alleen op de toekomst. *Hij zal zijne grondbeginselen immer getrouw blijven. Immermeer*, in beteekenis met *immer* gelijkstaande, wordt bijna uitsluitend in hooger stijl gebruikt. *Steeds* geeft eene voortdaring te kennen, waarin standvastigheid of bestendigheid uitkomt. *Hij heeft steeds tot de strijders voor recht en waarheid behoord.* Hoewel meestal van iets goeds, wordt het toch ook wel van iets kwaads of onaangenaams gezegd. *Hij plaagt het arme kind nog steeds. Hij heeft nog steeds hoofdpijn.*

Altoos, zie Altijd.

Alweder — andermaal — herhaaldelijk — nogmaals — opnieuw — wederom. Alle duiden de herhaling eener zelfde gebeurtenis of handeling aan. *Andermaal* (d. i. voor de tweede maal; *ander* = *tweede*) geeft te kennen, dat iets reeds éénmaal, *nogmaals* dat het reeds

meermalen is voorgevallen. *Wederom*, dat bijna uitsluitend in hoogerem stijl voorkomt, drukt het begrip van herhaling sterker uit. *Alweder* ziet meer op het snelle en soms ook op het onaangename, *herhaaldelijk* op het menigvuldige, *opnieuw* op het onaangename der herhaling. *Hebt gij uw geld alweer op? Ik heb hem herhaaldelijk mijn ongenoegen te kennen gegeven. Komt gij mij opnieuw lastig vallen?*

Ambacht — bedrijf — beroep — handwerk — nering.

Het algemeene begrip is dat van de maatschappelijke werkzaamheid, waarvoor men in zijn onderhoud voorziet. *Beroep* is de edelste uitdrukking, en onderstelt meer eene geestelijke dan eene lichamelijke werkzaamheid, en eene, waarvoor verworven kundigheden noodig zijn. Men is advocaat, geestelijke, onderwijzer van *beroep*. Het wordt echter ook gebezigd in ruimeren zin voor *ambacht* en *nering*. *Ambacht, bedrijf* en *handwerk* worden gezegd van die maatschappelijke bedrijven, waarbij handenarbeid hoofdzak is. Strikt genomen schijnt *ambacht* eene edeler uitdrukking te wezen dan *handwerk*, en alleen die handwerken te omvatten, waarbij eene groote mate van handigheid en eenige wetenschappelijke kennis vereischt worden; tegenwoordig echter worden beide woorden veelal door elkander gebezigd. *Bedrijf* heeft de ruimste opvatting, en omvat al datgene, waarmede men zich bezig houdt in den ruimsten zin des woords. Men spreekt zoowel van *het boerenbedrijf* als van het *bedrijf* van een neringdoende. Bij *nering* staat het denkbeeld op den voorgrond, dat men den kost verdient door handel drijven. (Zie **Broodwinning**).

Ambassadeur, zie Afgezant.

Ambt — beroep — bediening — dienst — betrekking — post — waardigheid. Alle duiden eene maatschappelijke betrekking aan, waaraan zekere werkzaamheden verbonden zijn, en wel zoodanige, welke men niet eigenmachtig op zich neemt, maar die ons door een erkend of bevoegd gezag worden opgedragen. *Betrekking* heeft de ruimste beteekenis. Men bekleedt deze niet alleen ten gevolge van eene opdracht, maar ook krachtens eene bevoegdverklaring, als b.v. een arts ten gevolge van zijn examen. *Ambt* en *bediening* duiden eene openbare *betrekking* aan, den werkring, waarin iemand geplaatst is ten gevolge eener benoeming door openbaar of erkend gezag. *Bediening* wordt weinig meer gezegd van een staatsambt; wel nog in het Wetb. v. Strafr.: „*een ambtenaar hinderen in de uitoefening van zijne bediening*,” en verder van de betrekking van een geestelijke. *Betrekking* en *dienst* (het laatste bij voorkeur) worden gebezigd, wanneer men het oog heeft op de verhouding tot eene hooger gestelde persoonlijkheid of macht. Bij *dienst* staat het begrip van ondergeschiktheid op den voorgrond. *Ambt* is de betrekking, waartoe men benoemd is of door de overheid of door bevoegd gezag. *Post* vergelijkt de plaats, welke een ambtenaar bekleeden moet, met het punt waarop de krijgsman op schildwacht is geplaatst; het ziet vooral op de plaats, die hij inneemt. Het staat in de dagelijksche spreektaal met *ambt* gelijk. *Beroep* omvat elken maatschappelijke werkring, (het is ook synoniem met *ambacht* (z. b.)), maar stelt niet op den voorgrond dat men eene aanstelling of bevoegdverklaring

daartoe heeft. Onder *baantje* verstaat men eene betrekking van minder aanzien. *Waardigheid* wijst niet zoozeer de betrekking zelf aan, als wel de eer en het aanzien, die er mee verbonden zijn; het wordt dus alleen gebruikt van hooge ambten en bedieningen. *De waardigheid van lid van de Staten, van gouverneur-generaal. Het hoogleeraarsambt. Ontvanger der belastingen was vroeger een voordeelige post. De knecht heeft een goeden dienst. De betrekking van juffrouw van gezelschap lachte mij niet aan. Een baantje aan de spoor.*

Ambtenaar — beambte. Ieder die eene bediening bekleedt, waartoe hij door eenig gezag is aangesteld, is een *beambte*; het woord is echter door het gebruik beperkt tot degenen, die in lagere bedieningen geplaatst zijn. *Ambtenaren* zijn degenen die een ambt bekleeden, en een meer zelfstandigen werkring hebben. *De hoofdambtenaren en de beambten der spoorwegmaatschappij. De rechterlijke ambtenaren.* In sommige streken worden onder *de ambtenaren* meer bepaald de kommiezen der belasting verstaan.

Andermaal, zie Alweder.

Angst — angstvalligheid — bangheid — benauwdheid — bevreesdheid — bezorgdheid — schrik — schroom — vrees. Het gevoel van beklemming ontstaan door de waarneming van een werkelijk of vermeend gevaar. *Schroom* is de zwakste uitdrukking en spruit minder voort uit het dreigende, dan wel uit het ongewone of indrukwekkende van hetgeen men te gemoet moet treden. In zooverre het gebrek aan zelfvertrouwen nitdrukt, is het meer synoniem met *bedeesdheid*. *Niet dan met een gevoel van diepen schroom neem ik in deze achtbare vergadering het woord.* *Angst en bangheid* — het laatste een lichte graad van *angst* — behoeven niet noodzakelijk door iets buiten ons veroorzaakt te worden, maar kunnen ook het gevolg wezen van voorstellingen, ontstaan door lichamelijke storingen, b.v. van een overprikkeld zenuwgestel. *Benauwdheid* geeft meer te kennen het gevoel van benauwing of beklemming voor een onbepaald gevaar, dat ons bedreigen kan. *Vrees* is het gevoel van beklemming, dat naderend kwaad of een machtiger wezen bij ons opwekt; zij heeft dus altijd op het een of ander voorwerp betrekking, waardoor zij wordt opgewekt. *Schrik* is eene hevige vrees, die ons plotseling overvalt en onze zenuwen meer of minder schokt. *Angstvalligheid, bevreesdheid* en *bezorgdheid* geven of eene blijvende hoedanigheid of eene tijdelijke aandoening te kennen. Alleen in het laatste geval zijn zij met de eerste synoniem. *Angstvalligheid* ziet op de zwakheid des geestes, die een gevoel van angst te weeg brengt. *Bevreesdheid* is de toestand waarin iemand verkeert, die vrees gevoelt voor eene bepaalde zaak. *Bezorgdheid* duidt meer de onrustige stemming aan, welke het gevolg is van vrees voor mogelijk gevaar, dat het voorwerp onzer zorg bedreigt.

Angstig, zie Bezorgd.

Angstvallig, zie Bedeesd.

Angstvalligheid, zie Angst.

Antwoorden — hernemen — hervatten. Op hetgeen door iemand gevraagd, gesproken of geschreven is, in schrift of mondeling,

bescheid geven. *Antwoorden* zegt dit in het algemeen; het wordt meestal gebezigd, als men op eene gestelde vraag bescheid geeft, maar kan ook gebezigd worden voor het voortzetten van het gesprek, dat door een ander onderbroken wordt met eene opmerking, een uitroep, eene bewering, eene bedenking enz. Soms wordt de persoon, tot wien het antwoord gericht is, er lij genoemd; deze staat dan in den datief. *Antwoordt den zot naar zijne dwaasheid.* *Hernemen* en *hervatten* verschillen van *antwoorden* in zoover, dat zij alleen het voortzetten eener, door de woorden van een ander afgebroken, rede aanduiden. *Gij zegt dat gij zooveel meer kunt mededeelen; welnu, weet gij ook te zeggen wat er in huis is voorgevallen? Ja, hernaam de getuige, ik zag er iets van.* *Antwoorden* kan ook schriftelijk geschieden, *hernemen* en *hervatten* niet.

Antwoorden (op) — beantwoorden. *Antwoorden* geven op eene vraag, een gezegde, enz. *Antwoorden op iets* en *iets beantwoorden* verschillen in zoover, dat met het laatste het bijdenkbeeld verbonden is, dat het antwoord min of meer afdoende is. Eene tegenwerping *beantwoorden* is dus sterker, dan *op eene tegenwerping antwoorden*.

Appel, zie Beroep (Hooger).

Arbeid — bezigheid — werk — werkzaamheid. De verrichting, de uitvoering van iets met het oog op de daaraan verbonden krachtsinspanning, en verder de voortbrengselen hiervan. *Bezigheid* en *werkzaamheid* zijn het tegenovergestelde van ledigheid, en drukken dus eigenlijk een toestand van bezig of werkzaam zijn uit. Bij uitbreiding geven zij de daad van iets verrichten aan, en alleen als zoodanig zijn zij met *arbeid* en *werk* synoniem. *Bezigheid* is zwakker dan *werkzaamheid*, daar het slechts te kennen geeft dat men aanhoudend werkzaam is, doch in het midden laat of hier eenige inspanning voor vereischt wordt of niet, en evenmin of er iets door tot stand komt. *Hij heeft drukke bezigheden. Het is eene aardige bezigheid voor den ouden man.* *Werkzaamheid* onderstelt daarentegen eene *bezigheid*, welke iets tot stand brengt door inspanning van krachten. *Arbeid* en *werk* drukken uit de inspanning onzer vermogens en krachten om iets te verrichten, of tot stand te brengen. Terwijl *arbeid* meer bepaald de moeite en de inspanning op het oog heeft, welke bij het voortbrengen wordt aangewend, laat *werk* dit meer in het midden. Daarom spreekt men alleen van *zwaren arbeid*, doch van *zwaar* en *licht werk*. *Werk* duidt ook het resultaat der krachtsinspanning aan, maar wordt meer van een enkel gewrocht gezegd; *arbeid* wordt hiervoor ook gebezigd, maar ziet meer op de voortbrengselen van de geesteswerkzaamheid en den vlijt.

Arbeiden — werken — slaven — sloven — zwoegen. Tusschen *arbeiden* en *werken* bestaat hetzelfde onderscheid als tusschen *arbeid* en *werk*, hoewel *arbeiden* (vooral door invloed van het Hoogd.) in sommige gevallen, niet met het bijdenkbeeld gepaard gaat, dat het meer inspanning vereischt dan *werken*. Bij de drie laatste woorden staat het zware en vermoeiende van den arbeid op den voorgrond. *Zwoegen* zegt men van arbeid verrichten, die iemands krachten bijna te boven gaat; *sloven* gaat met het

bijdenkbeeld gepaard, dat de te verrichten arbeid moeilijk en langdurig is, en dubbel zwaar valt door getob, zorg en kommer waaronder hij geschiedt, terwijl *slaven* gebezigd wordt van het verrichten van een gedwongen, harden, rustellozen arbeid, waarbij de mensch zich vernederd gevoelt.

Arbeider — daglooner — werkman. Een persoon, die voor loon meest lichamelijken arbeid verricht. *Werkman* wordt gebezigd van hem, die eene werkzaamheid of een beroep heeft, waarvoor ondervinding en kennis noodig zijn. *Arbeider* dnidt meer aan dengene, die werkzaamheden verricht, waarvoor weinig geestesoefening of wetenschap en kunstvaardigheid, maar vooral spierkracht gevorderd wordt. *Daglooner* wordt hij genoemd, wiens loon per dag berekend wordt; bij voorkeur iemand, die geen vasten patroon heeft, en in den land- of tuinbouw werkzaam is. *De tuinman en de boer hebben hun arbeiders en daglooners, de timmerman en de metselaar hun werklieden.*

Arbeidzaam — naarstig — nijver — ijverig — vlijtig — werkzaam. Gaarne zijne krachten aanwendend om iets tot stand te brengen. *Arbeidzaam* en *werkzaam* geven beide te kennen, dat men lust heeft tot en gewoon is om te arbeiden of te werken; 't eerste veronderstelt meer lichamelijken en zwaren arbeid, 't tweede laat in 't midden of 't lichamelijke dan wel geestelijke arbeid is; 't zegt alleen, dat men nooit ledig zit. *Ijverig* zegt, dat men met lust, met drift, *naarstig*, dat men met ernst, *vlijtig*, dat men met groote nauwgezetheid en ingespannen, *nijver*, dat men zonder ophouden en met verstand en overleg werkt. *Men zal daar eene zeer eenvoudige en arbeidzame bevolking aantreffen. De werkzame man kan geen oogenblik ledig zitten, altijd is hij bezig. Een ijverig verkondiger der nieuwe leer. Een ijverig leerling volgt de lessen met groote oplettendheid en maakt zijn werk met opgewektheid en lust; een naarstig leerling heeft een groot plichtsbef en doet uit dien hoofde zijn best om veel te leeren; een vlijtig leerling maakt zijn werk met groote nauwgezetheid en doet zijn uiterste best, spant al zijn krachten in.*

Arbiter, zie Bemiddelaar.

Arend, zie Adelaar.

Argeloos — eenvoudig — naief — onergdenkend — onschuldig. Als synoniemen beteekenen deze woorden: niets kwaads vermoedende, aan geen kwaad denkende. *Argeloos* en het thans meer gebruikelijk *onschuldig* gebruikt men meestal van jeugdige personen, die de wereld nog niet kennen en ieder voor even onschuldig en eerlijk aanzien als zij zelf zijn. *Een argeloos meisje; een onschuldig kind.* Bij den *eenvoudige* is die onbekendheid met het verkeerde in de wereld niet een gevolg van jeugd, maar van den maatschappelijken toestand, van de omstandigheden. *De oplichter wist tal van eenvoudige lieden tot zijn slachtoffer te maken. Naief* is een vreemd woord voor *onschuldig* en *argeloos*; meestal zegt men het van hen, die door hun eenvoud en natuurlijkheid, en hun onbekendheid met de conventionele gebruiken, anders handelen dan men van hen ver-

wachten zou. *Men kan zich niet voorstellen hoe naïef Prof. X. soms nog kan zijn buiten het gebied zijner wetenschap. Onergdenkend*, dat weinig in gebruik is, zegt zonder meer, dat men nergens kwaad achter zoekt, goed van vertrouwen is. *In weercil van zijne vele droeve ervaringen, blijft hij nog even onergdenkend*. De zelfst. naamw. die hier bij behooren zijn, *argeloosheid, eenvoud(igheid), naïeeteit, onergdenkendheid en onschuld*.

⊕ **Arglistig — bedriegelijk — geslepen — listig — loos — slim — sluw** worden gezegd van hem, die op eene behendige wijze, meestal ten nadeele van anderen, zijn doel tracht te bereiken. *Bedriegelijk* is het algemeene begrip; *listig* is degene, die van zijne ervaring en kennis partij weet te trekken om door goed gekozen middelen zijn doel langs slinksche wegen te bereiken. De *listige* beoogt niet altijd kwaad, en is in zoover onderscheiden van den *arglistige*. Het woord *listig* heeft echter meest eene bijgedachte van onoprechtheid. *Loos* ziet meer op de aangeboren eigenschap van behendigheid in het kiezen der middelen om tot zijn doel te komen; het laat in het midden of de persoon, aan wien het wordt toegeschreven, groote scherpzinnigheid bezit; *zelfs een domme kan loos zijn*. Bij *slim* is dit niet het geval; dit verbindt het begrip van *loosheid* met dat van verstandelijke ontwikkeling. Een *slimme* is niet noodwendig iemand, die met bedriegelijke middelen te werk gaat, hij paart behendigheid aan scherpzinnigheid; *arglistig* is listig met een boos opzet, dus listig en boosaardig tevens; *geslepen* drukt dit in hooge mate uit; meestal ligt hierin de bijgedachte van oneerlijkheid; *sluw* wijst op de behendigheid om zoowel zijne eigen bedoelingen en de middelen, die men aanwendt, te verbergen, als de aanslagen van anderen, waaraan men blootstaat, te verwijderen: de *sluwe* Mazarin.

⊕ **Argwaan, zie Achterdocht.**

Arm — armoedig — behoeftig — haveloos — minvermogen — nooddruftig — onvermogen. Aan al deze woorden is het begrip gemeen van datgene ontberen, wat tot de behoeften des levens behoort. *Arm* staat tegenover *rijk*; het duidt aan dat men zoo goed als niets heeft, of niet in voldoende mate iets bezit: *arm aan geld of middelen, arm aan woorden, arm aan deugden, arm aan vrienden*. *Behoeftig* en *nooddruftig* zijn sterker dan *arm*; het eerste duidt aan, dat men zich het noodigste, het tweede dat men zich zelfs het onontbeerlijke niet verschaffen kan; dit woord is alleen in deftigen stijl in gebruik. *Armoedig* ziet op het uiterlijk, dat blijk geeft van de armoede van dengene, van wien het gezegd wordt. *Ofschoon hij arm is, ziet hij er in zijne kleeding toch nooit armoedig uit*. *Haveloos* ziet, evenals *armoedig*, op het uiterlijk; maar terwijl iemand, die er *armoedig* uitziet, nog eene zekere netheid kan hebben, heeft *haveloos* de ongunstige beteekenis van uit armoede voortvloeiende onverschilligheid voor het uiterlijk, dat van zorgeloosheid en verwaarloozing getuigt. *Onvermogen* is eene zachtere uitdrukking voor *arm*; het geeft eigenlijk te kennen dat men niet bij machte is om zich het noodige te verschaffen. Als znw. staat naast *onvermogen* ook *minvermogen*, dat hetzelfde begrip minder sterk uitdrukt.

Armoede — gebrek — ontbering. *Armoede* duidt den toestand van arm zijn aan; het staat dus tegenover *rijkdom*. *Gebrek* is het ontbreken of missen van bepaalde zaken, die voor het levensonderhoud noodig zijn. *Ontbering* drukt hetzelfde uit, doch brengt het onaangename gevoel van het gemis meer op den voorgrond. *Men leeft in armoede en heeft gebrek aan het noodige. De ontbering, die de arme zich moet getroosten, maakt hem dikwijls ontevreden. Die in armoede verkeerden, lijden dikwijls gebrek en leeren ontberingen van allerlei aard kennen.*

Armoedig, zie **Arm**.

Armzalig — ellendig — kommervol. In zeer ongelukkige omstandigheden, in treurigen toestand verkeerend. *Ellendig* en *armzalig*, eigenlijk ellende hebbende, een ongelukkig lot hebbende of in behoefte omstandigheden verkeerende, worden van personen, zaken en toestanden gezegd; *kommervol* wordt nooit van personen of zaken gebruikt. *Een ellendig, een armzalig mensch.* Hierbij ziet *ellendig* meer op den toestand, *armzalig* op het medelijdenwekkende der omstandigheden, waarin iemand verkeert. *Kommervol* is in zoover sterker, als het ook op den gemoedstoestand van den mensch het oog vestigt. *Kommervolle omstandigheden. Een kommervol leven* kan ook gezegd worden van iemand, die niet bepaald arm is.

Overdrachtelijk worden *ellendig* en *armzalig* ook gezegd van personen of zaken, die, daar zij weinig waarde hebben, niet hoog in achtung staan. *Een armzalig hoopje goud, een armzalig knutselaar. Een ellendige kerel. Ellendig geschrijf.*

Au! zie **Ach!**

Averechts — verkeerd. Wat niet in orde is, niet is zooals het behoort. *Averechts*, eigenlijk wat niet recht, dus onderstboven, of bij uitbreiding achterstevoren, of met een verkeerden kant naar voren staat, is sterker dan *verkeerd*. Iets *averechts* doen, opvatten enz. beteekent: iets geheel en al van den verkeerden kant aanpakken, het geheel en al verkeerd opvatten, terwijl *verkeerd* eenvoudig zegt, dat iets niet gebeurt, opgevat of voorgesteld wordt, zooals het behoort. Uit den volksmond hoort men vaak de pleonastische uitdrukking: *averechts verkeerd*, waarin *averechts* als eene versterking is op te vatten.

Avontuur — feit — gebeurtenis — toeval — voorval. De ruimste beteekenis heeft het woord *gebeurtenis*, dat in het algemeen iets aanduidt, dat geschiedt of voorvalt. *Voorval* is een op zich zelf staand feit of eene gebeurtenis, die slechts enkele personen betreft. Voor *gebeurtenis* en *voorval* wordt ook het aan het Fransch ontleende woord *fait* gebruikt. *Fait* stelt op den voorgrond, dat iets werkelijk geschied is; het is wat de Duitschers *thatsache* noemen, waaraan wederom het germanisme *daadzaak* ontleend is. Bovendien wordt *fait* gebruikt in den zin van historische gebeurtenis. Aan *toeval* is altijd het bijdenkbeeld verbonden van iets onverwachts of verrassends. *Avontuur* is eene buitengewone, eene toevallige, buiten den regel zijnde, gebeurtenis; dikwijls is er de gedachte van gevaar aan verbonden. „De nederlaag van Napoleon bij Waterloo was eene gewichtige

gebeurtenis; de ontmoeting van Blücher en Wellington aan den avond van den slag was een gedenkwaardig *vooreval*; het niet verschijnen van het corps van Grouchy op het beslissende oogenblik was voor de Franschen een noodlottig *toeval*. De vlucht van Napoleon uit Rusland was vol *avonturen*. Bij de studie der historie moet men veel *feiten* en jaartallen leeren."

B.

Baai — binnensee — bocht — golf — inham — kreek — zee-arm — zeeboezem. Het gedeelte der zee, dat in het land binnendringt. Eene insnijding in de kust noemt men *baai*, *bocht*, *golf*. *Bocht* en *golf* worden gebezigd van eene insnijding in het land, die zich over eene grootere oppervlakte uitstrekt dan eene *baai*. Bij *bocht* is de hoek door de insnijding gevormd doorgaans grooter, dan die van eene *golf*, welke laatste dan ook dieper het land binnendringt. *De bocht van Guinea en de golf van Biskaye*. Eene insnijding, welke nog dieper inloopt, en waarvan de opening minder wijd is, noemt men een *zeeboezem*. Zulk een *zeeboezem* kan weder kleine *bochten* en *baaien* bevatten. Zeer kleine bochten heeten *inham*. Kleine, smalle, ver landwaarts indringende *inhammen* dragen den naam van *kreek*. *Inham* en *kreek* (het laatste bij voorkeur) worden ook gezegd van insnijdingen, gemaakt door eene rivier of een meer. Als eene *baai* zeer lang en betrekkelijk smal is, heet zij een *zee-arm*. Een grooten *zeeboezem* noemt men *binnensee*.

Baal — buidel — buil — zak. Omkleedsel van buigzame stof om iets in te verzenden of te bewaren. *Baal* is een omkleedsel van linnen of matten, dat om koopmansgoederen gewikkeld en vastgenaaid is; *zak* een vooraf gereed gemaakt omkleedsel, waar goederen in worden gedaan, dat van boven open is en met een touw, dat om de opening gebonden wordt, dichtgemaakt kan worden. *Buidel*, *buil*, waarvoor ook *zak* gebruikt wordt, bezigt men meestal om een kleinen zak aan te duiden, hetzij van papier, hetzij van andere stof. *Baal* en *zak* worden soms gebruikt om eene bepaalde hoeveelheid van iets aan te duiden en vertegenwoordigen dan een zekere maat. *Honderd balen koffie. Tien zak aardappels. Een buil met koffie.*

Baan — gang — heerweg — heerbaan — pad — slop — straat — steeg — steg — voetpad — weg. Een tot verkeer of vervoer gebezigde ruimte. *Weg* duidt in het algemeen de verbindingslijn aan, die men zich tusschen twee plaatsen denkt, de voor verkeer of vervoer aangelegde verbinding. *Baan* is een vlakke weg; ook de weg waarlangs een lichaam zich moet voortbewegen: *de loopbaan* of *baan van een komeet*. *Straat* heeften oorspronkelijk alleen de breede, geplaveide hoofdwegen tusschen de huizen in de steden of dorpen; thans wordt *straat* ook gebruikt in den zin van *straatweg*, met klinkers bestraten weg tusschen twee plaatsen. De doorgaans smalle dwarsstraten, die de hoofdstraten doorsnijden en met

elkander verbinden, noemt men *stegen*. *Steg*, dat alleen in de verbindingen *weg noch steg* en *heg noch steg* gebruikt wordt, was hetzelfde als *steeg*, dat vroeger meer algemeen een weg, waarlangs men gaan kan, beteekende. *Paden* zijn buiten, wat in de steden de *stegen* zijn; het zijn veelal smalle wegen, alleen voor voetgangers geschikt; in tegenoverstelling van een *rijweg* spreekt men van een *voetpad*. Loopt een smal pad tusschen huizen of tuinen enz., of onder den grond door, dan bezigt men ook het woord *gang*. Vooral is dit in den vestingbouw het geval: *mijngangen*, *onderaardsche gangen*. *Heerbaan* en *heerweg* — thans dikwijls *heereweg* geschreven of uitgesproken — waren oorspronkelijk de banen of wegen, waarlangs de legers zich bewegen konden; later zijn het de benamingen voor de groote, breede hoofdwegen geworden. *Pad* en *weg* worden ook overdrachtelijk gebruikt: *de wegen der Voorzienigheid*; het eerste voor *levenswandel*: *het pad der deugd*, *de paden der goddeloozen*. Heeft een kleine nauwe straat slechts een ingang dan noemt men haar een *slop*. (impasse)

Baantje, zie **Ambt**.

Baar — **golf**. De voorbijgaande verheffing van de oppervlakte van het water door zijne beweging veroorzaakt. *Golf* is de algemeene benaming. *Baar* is meer deftig, en wordt vooral gebruikt om de groote golven der hooge zee aan te duiden.

Baar — **staaf**. Metaal in een langwerpigen vorm. Voor kostbare metalen, die in zulk eene gedaante gegoten zijn, gebruikt men *baar*: *eene baar goud*, *eene baar zilver*; voor andere, die door smeden in dien vorm gebracht zijn, bezigt men *staaf*. *Eene staaf ijzer*.

Baas — **chef** — **gebieder** — **heer** — **meester** — **patroon**. Iemand die boven anderen staat, en als meerdere te bevelen heeft. Het bijna uitsluitend in dichterlijken stijl gebruikelijke *gebieder* en het meer gewone *heer* komen ook voor in den zin van *heerscher*; het laatste ook in de beteekenis van meerdere door beschaving. In deze gevallen zijn zij natuurlijk niet synoniem met *baas* en *meester*. Voor zoover zij hiermee synoniem zijn wordt het bijna geheel ongebruikelijke *gebieder* gezegd van hem, aan wien wij ons geheel hebben overgegeven, van wiens wil wij ons voikomen afhankelijk stellen, terwijl *heer* vooral gebruikt wordt in de uitdrukking *heer des huizes*, en om iemand aan te duiden, die door anderen gediend wordt: *niemand kan twee heeren dienen*; *de koetsier en de huis-knecht zijn met hun heer op reis geweest*. *Meester*, als synoniem van *heer*, schijnt behalve meerderheid in uiterlijken staat, ook nog eene zedelijke of verstandelijke meerderheid in te sluiten, terwijl van *heer* dit laatste niet gezegd kan worden. *Hij is mijn heer en meester* is dus niet geheel en al eene tautologische uitdrukking. *Baas* en *meester*, van ambachtslieden gebezigd, verschillen hierin, dat *baas* de naam is, die de verhouding van iemand als hoofd eener zaak in tegenoverstelling van de knechts aanduidt, terwijl *meester* de titel of benaming is, die iemand als meerdere, of als ervaren in een vak aanwijst. Tegenover *baas* staat *knecht*, tegenover *meester* staat *leerling*. *Meester Smid*. *Hij is een baas, die met twintig*

knechts werkt. Patroon is de naam, die in sommige bedrijven door de ondergeschikten aan hun hoofd of *chef* gegeven wordt. Vooral is dit het geval in winkels en op handelskantoren. Naast *patroon* wordt zeer veel *chef* gehoord.

Baat — aanwinst — gewin — nut — voordeel — winst.

Alle drukken uit eene vermeerdering van bezit, van hetgeen waarde voor ons heeft, of ons ten goede komt. *Voordeel* is eigenlijk datgene, wat iemand toegedeeld wordt boven anderen; het staat dus tegenover *nadeel*; het drukt uit alles wat iemand te stade komt, al vermeerdert zijne bezitting er ook niet door. *Baat* ziet op eene vermeerdering van welstand, (ook wat het lichaam betreft); het veronderstelt verbetering van den welstand, en staat dus tegenover vermindering ervan, of schade. *Aanwinst* is een voordeel, dat meest buiten eigen toedoen verkregen wordt en het goede, dat men reeds heeft, vermeerdert. *Men kan het boek een aanwinst noemen voor ons onderwijs.* *Gewin* wordt gezegd van voordeel, dat het gevolg is van eigen krachtsinspanning. *De bijen hadden een goed gewin.* *Winst* wordt door inspanning van krachten of door het geluk verkregen, en is die vermeerdering van bezit, welke dikwijls uit eene daad voortvloeit, die even goed en tegenovergesteld gevolg, d. i. *verlies* kon gehad hebben. Dit woord is vooral in concrete beteekenis in gebruik, terwijl *voordeel*, *baat*, *nut*, *gewin* even goed in abstracten zin gebezigd worden. *Baten* wordt gebruikt voor geldelijke voordeelen, winsten. Onder *nut* verstaat men datgene, wat ons genot vermeerdert, wat ons dienstig is, en waaruit wij voordeel kunnen trekken. *Gij hebt uit mijne lessen niet veel voordeel getrokken.* *De voordeelen, door de belegers tot hiertoe behaald, zijn niet groot.* *De zieke heeft bij dit geneesmiddel weinig baat gevonden.* *Maak u zijn voorbeeld ten nutte.* *Ik heb honderd gulden winst gehad.*

X **Baatzucht — hebzucht — inhaligheid — eigenbaat — eigenbelang.** Overdreven zucht naar eigen voordeel. De drie eerste woorden hebben eene ongunstiger beteekenis dan de laatste. *Baatzucht* is eene onedelmoedige begeerte naar eigen voordeel; *inhaligheid* is dit in sterkere mate; nog sterker wordt dit uitgedrukt door *hebzucht*. De *baatzuchtige*, wien het alleen te doen is om voordeel, kan nog *mild wezen*; de *inhalige* zoekt, waar hij kan, naar voordeel, hoe klein ook, ook al benadeelt hij anderen; de *hebzuchtige*, wien het bezit alles is, kent daarbij nooit eenige mildheid. *Eigenbaat* is laakbaarder dan *eigenbelang*. Die door *eigenbelang* gedreven wordt, bevoordeelt zich zelf alleen met *verwaarloozing* van de belangen van anderen; die door *eigenbaat* gedreven wordt gaat verder, en doet dit zelfs *ten koste* van anderen.

Babbelen — kakelen — kallen — kouten — praten — rammelen — snappen — snateren. Weinig beduidende dingen zeggen. *Praten*, *kallen* en *kouten* is een gemeenzaam gesprek voeren tot tijdverdrijf enz. over onverschillige onderwerpen; *kallen* en *kouten* worden in de dagelijksche taal minder gebruikt; zij hebben het bijdenkbeeld van gezelligheid. *Snappen* en *babbelen* is snel en aanhoudend spreken zonder er veel bij te denken; het eerste wordt bij voorkeur van jongere kinderen

gezegd; aan het laatste is dikwijls het denkbeeld verbonden, dat hetgeen men zegt ten nadeele is van anderen. *Kakelen, rammelen* en *snateren* geven zoo onophoudelijk en luid babbelen of snappen te kennen, dat men zich geheel alleen van het gesprek meester maakt, en het voor anderen onmogelijk is er een woord tusschen te krijgen. „*Ja maar, Koozje!*” *rammelde mevrouw Dorbeen, voorbij Mietjen van Nastaan heen sprekende . . . .*

Bagger, zie Modder.

Bakeren — broeien. Terwijl beide te kennen geven, dat men iets op een vrij hoogen warmtegraad brengt, staat bij het eerste meer het koesteren van het voorwerp op den voorgrond, bij het laatste meer den hoogen graad van warmte, waartoe iets gebracht wordt. *Men bakert zich in de zon. Kinderen worden gebakerd.* Doch: *Wil men gezond blijven, dan moet men zich niet te veel broeien; men wordt daardoor te gevoelig.*

Bak — kom — kop — nap — schaal. Een vat, geschikt om vloeistof te bevatten. Een *bak* en *nap* kunnen van hout zijn, een *kop* en *kom* zijn meestal van aardewerk of porcelein, eene *schaal* van glas of aardewerk. De vorm van een *bak* kan hoekig of rond zijn, eene *kom*, *kop* of *nap* zijn altijd rond, terwijl eene *schaal* ook eene langwerpige gedaante kan hebben. De *bak* is plomper van vorm en grooter van afmeting. Eene *kom* is meestal ruwer bewerkt dan een *kop*, in zooverre er van eene *kom* om uit te drinken sprake is. Een *kop* kan een oor hebben, terwijl eene *schaal* van een voetstuk kan voorzien zijn. De *nap* heeft veelal een platten bodem, terwijl een *kom* den vorm van een halven bol heeft en de *schaal* meestal zeer ondiep is.

Bakken — braden — fruiten — koken — poffen — roosten — stoven — zieden. Spijzen gaar en eetbaar maken door middel van verhitting boven het vuur. *Bakken* zegt men van spijzen, die uit een deeg van meel worden bereid, en die men dan verhit tot het deeg de gewenschte veranderingen heeft ondergaan. *Brood, pannekoek bakken.* Soms geschiedt het in olie of gesmolten vet: *oliebollen bakken.* In tegenstelling met vleesch, dat *gebraden* wordt, wordt *visch gebakken.* Bij *koken* doet men de spijzen in eene vloeistof, die men verhit tot het punt, waarop deze begint op te borrelen; *zieden* was oorspronkelijk hetzelfde, doch wordt thans alleen van visch nog gebruikt, (zie verder bij **zieden**); bij *braden* stelt men ze bloot aan de werking van het vuur, terwijl men in de pan een weinig vet heeft gedaan om het hard branden te voorkomen; bij aan het spit *braden* wordt het vet over het gebrad gedruppeld. *Roosten* is droge spijs aan de aanraking van het vuur blootstellen, ten einde aan den buitenkant eene licht gebrande korst te verkrijgen. *Stoven* beteekent eetbaar maken door eene langduriger, matiger warmte, dan voor *koken, braden* of *roosten* noodig heeft. *Braden* sluit altijd het bijdenkbeeld in, dat de buitenkant van hetgeen eetbaar wordt gemaakt te gelijk van eenen weeken in een harderen of vasteren toestand overgaat. *Fruiten* is het toebereiden van sommige spijs in sterk kokend vet; het wordt weinig gebruikt: *gefruite uien.* *Poffen* zegt men van boonen, kastanjes of aardappelen die in de

gloeijende asch gelegd worden, of in eene schaal droog boven het vuur of in den oven gezet worden om ze gaar te maken.

Baksteen — kei — klinker — tichelsteen. Van deze steenen zijn de *baksteen*, *klinker* en *tichelsteen* kunstmatig, de *kei* door de natuur gevormd. *Tichelsteen* is de ruimste benaming, daar zij op alle kunststeenen, ook op de in de zon gedroogde, toepasselijk is. Oorspronkelijk beteekende *tichelsteen* echter uitsluitend een steen bestemd om te dekken of te bekleeden; eene beteekenis, die later op *tegel* is overgegaan. *Baksteen* is daarentegen de steen, die door de hitte van het vuur verhard is. *Klinker* noemt men een zoo hard gebakken steen, dat hij klinkt als men er tegen slaat; deze soort wordt inzonderheid tot bestraten gebezigd. *Kei* noemt men die steensoort, welke of in ronden vorm in de natuur gevonden wordt, of door den mensch in vierkanten vorm uit de rots gehouwen wordt, ten einde voor bestrating te dienen.

Baldadig, zie Dartel.

Balie — balustrade — boom — hek — leuning — slagboom. Eene afsluiting die uit ijzeren of houten tralies bestaat, en open of dicht gedraaid kan worden, noemt men *hek*; de afsluiting aan stoepen, bruggen, of in de pleitzaal om het publiek van de rechters te scheiden, wordt *balie* genoemd. Voor *balie* als afschutting van balkon, bordes enz. is *balustrade* in gebruik gekomen. Thans wordt *balie* veel minder gehoord dan vroeger, en is hiervoor in gebruik gekomen het woord *leuning*, dat eigenlijk een dwarsbalk is om op te steunen, b.v. bij het beklimmen van een trap. Bestaat de afsluiting uit een enkele horizontaal geplaatste paal dan noemt men dit een *boom*; wordt de opening gemaakt door den boom opwaarts te bewegen, dan noemt men dit een *slagboom*.

Balk, zie Deel.

Ballingschap — verbanning. Verwijdering uit een land. *Verbanning* is de daad der verwijdering, *ballingschap* de toestand, waarin de verbannene gebracht wordt.

Balustrade, zie Balie.

Balsem, zie Zalf.

Band — boei — keten — ketting — kluister. Een werktuig, waardoor iemand in zijne vrijheid van beweging belemmerd wordt. *Band* is de algemeene uitdrukking voor alles, wat dient om iemand te binden en wordt verondersteld uit eene buigzame stof te bestaan. *Boei* en *kluister* duiden een ijzeren werktuig aan, dat iemand gevangen houdt, en geopend of gesloten kan worden. Om hand of voet kan men *boeien* of *kluisters* dragen, terwijl men om de armen met een *band* gebonden wordt. De *keten* of *ketting*, eene reeks van aaneengeschakelde ringen van een of ander metaal, wordt als band gebruikt, waar buigzame stof niet sterk genoeg zou zijn. Figuurlijk gebezigd geven *boeien* en *kluisters* eene sterke, harde macht te kennen, die iemand of iets gevangen houdt, drukken *ketenen* meer eene innige, vaste en *band* eene lichtere en zachtere verbinding

uit. De *banden* des bloeds, des huwelijks, der vriendschap. *Harten ketenen*, d. i. sterk verbinden door weldaden. *De keten der min.* Door zooveel *bevaligheid* geboeid (of gekluisterd) was het mij niet mogelijk de oogen ook maar een enkel oogenblik van haar af te wenden.

*En rolt de Rijn weer langs zijn boorden,
Ontslagen van den winterboei.*

Band — bindsel. Datgene waarmede iets gebonden wordt. *Bindsel* is hetgeen tot binden dienen kan, *band* hetgeen daartoe gebruikt wordt of opzettelijk er voor vervaardigd is. Figuurlijk wordt altijd *band*, nooit *bindsel*, gebezigd. *De banden des bloeds.*

Bandeloos — breidelloos — onbandig — onbeteugeld — teugelloos — toomeloos. Deze woorden, die eigenlijk te kennen geven dat een wezen is zonder iets, dat zijne bewegingen regelt, zijn meer in figuurlijken dan in eigenlijken zin in gebruik. *Breidel*, *toom* en *teugel* drukken vrij wel hetzelfde uit; het eerste is verouderd en alleen nog in deftigen stijl in gebruik; zoo is ook *breidelloos* meer in hoogerem stijl, *teugelloos* en *toomeloos* in de taal van het dagelijksch leven in gebruik voor iets of iemand, die zonder eenig stuur of eenig bedwang voortgaat. *Onbeteugeld* veronderstelt dat er wel bedwang aanwezig kon zijn, doch dat de teugel niet wordt aangelegd. Hetzelfde is het geval bij *bandeloos* en *onbandig*. Bij *bandeloos* is er geen band, bij *onbandig* (thans verouderd, en nog slechts in het oosten van het land in gebruik) wordt er niet om den band gegeven. Terwijl de eerste woorden meer op het niet beperken der krachtsuiting zien, heeft men bij de beide laatste meer de niet beperking in zedelijken zin op het oog. *Toomellooze eierzucht*, *eene teugellooze menigte*. *Het bandeloos gemeen*, *onbandige begeerten*.

Bang, zie **Bloode**, en onder **Bedenkelyk**.

Bangheid, zie **Angst**.

Banier — standaard — vaan — vaandel — vlag. Veld- of legerteeken. *Banier* heette in de middeleeuwen het veldteeken van den baanderheer, den edelman, die het recht had in het leger van zijn leenheer een eigen vaandel te voeren; thans wordt het meestal gebruikt voor een doek met zinspreuk of wapen, dat aan een dwarsstok bevestigd is, welke aan den draagstok hangt. *Vaan* beteekent oorspronkelijk niet anders dan doek, en is, evenals *vaandel*, een stuk doek met een teeken of bepaalde kleuren aan een draagstok. Eene *vlag* is een stuk doek van lichte, gekleurde stof, dat, aan eene stang gehecht, als vreugdeteeken uitgestoken wordt, of door welke kleuren en teekens men aan anderen op grooten afstand seinen kan geven. Dikwijls worden *vaandel* en *vlag* voor elkaar gebruikt, doch nooit in uitdrukkingen als *de witte vlag vertoonen*; omgekeerd spreekt men niet van eene *vlag* van eene vereeniging, maar altijd van een *vaandel*. *Standaard* was oorspronkelijk een veldteeken zonder doek. Tusschen de vijf woorden bestaat thans alleen dit verschil, dat *banier* en *vaan* dichtertelijke uitdrukkingen zijn, dat *vaandel* meer van eene vaan bij het voetvolk, *standaard* van eene ruitervaan gebezigd wordt, terwijl in de scheepstaal alleen van *vlaggen* sprake is.

SYNONIEMEN. 5e dr.

Bank — driestal — kruk — schabel — stoel — troon — zetel. Hetgeen dient om op te zitten. Ieder zoodanig werktuig is een *zetel*, maar dit woord wordt alleen in deffigen stijl gebruikt. *Koninklijke zetel*. *Bank* is een lange zetel op vier of meer pooten, waarop meestal plaats is voor meer dan één persoon; bij uitbreiding en fig. komt het voor in *de schepenbank*. Een *schabel* is een laag bankje om de voeten op te zetten, of een laag stoeltje; een *stoel* een zetel voor één persoon, meest van eene leuning voorzien. *Iets onder geen stoelen of banken steken* = iets niet verbergen. Eene *kruk* is eigenlijk een zitvlak op één poot, zooals er nog in sommige bedrijven gebruikt worden, vervolgens ook een zetel op drie of meer pooten, zonder leuning, b. v. eene *pianokruk* of een *haardkrukje*. Voor een bankje met drie pooten wordt meer gebruikt de naam *driervoet* en in sommige bedrijven, als b.v. het schoenmakersvak, *driestal*. *Troon*, oorspronkelijk een grieksch woord dat zetel beteekende, is thans alleen in gebruik voor koninklijken zetel en bij uitbreiding voor het koningschap, b.v. *komen tot den troon*.

Banket — diner — gastmaal. Een deffige maaltijd voor genoodigden aangericht. *Gastmaal* is verouderd, *diner* is voor zulke maaltijden de gewone benaming. Maaltijden bij gelegenheid van het een of ander feest noemt men in Zuid-Nederland *banketten*. Ten onzent is het alleen in gebruik voor de gezamenlijke maaltijden der broeders vrijmetselaars.

Bar — dor — onvruchtbaar — schraal — woest. Weinig of niets voortbrengend. *Bar*, dat de dubbele beteekenis heeft van naakt, bloot, en van koud, duidt aan dat ergens niets groeit, of dat er niets kan groeien, dat het er kaal is. *Eene barre rots*. *Het barre Noorden*. *Dor* ziet alleen op gebrek aan vocht, aan levenssappen. *Eene dorre vlakke*. *Schraal* geeft alleen een gemis aan voedende bestanddeelen te kennen, doch sluit geene totale onvruchtbaarheid in. Een *schrale* grond is dus beter dan een *barre* of *dorre*. *Woest* duidt aan, dat eene plaats de kenteekenen draagt, dat er de zorgende hand van den mensch ontbreekt, dat zij nog in haar natuurstaat verkeert. *Een woest oord*. *De aarde was woest en ledig*. *Onvruchtbaar* heeft de algemeene beteekenis met de bepaalde bijgedachte, dat aan den grond het vermogen om voort te brengen ontbreekt.

Barbaarsch — hardvochtig — onbarmhartig — onmeedoogend — onmenscheijk — wreed. Zonder deernis of medegevoel. *Onbarmhartig*, *onmeedoogend* en *hardvochtig* zijn enkel negatief, en geven niet meer te kennen dan eene ongevoeligheid voor het lijden van anderen. Het laatste sluit intusschen het menscheijk gevoel niet altijd buiten, en ziet dikwijls meer op het niet toonen van medelijden. Een heemeester b.v., die zonder aandoening te verraden eene pijnlijke operatie verricht, wordt al licht *hardvochtig* genoemd. *Onmeedoogend* wordt weinig gebruikt, en is iets minder sterk dan *onbarmhartig*. *Onmeedoogend voor het lot der armen*. *Onbarmhartig* is b.v. de schuldeischer, die door *onverschuldigd* gedreven geen medelijden betoont met den wellicht buiten zijne schuld onvermogenen nalatigen betaler. *Wreed* onderstelt, dat men het lijden van

anderen zelf veroorzaakt, of er zich in verlustigt. *Barbaarsch* is *wreed* gelijk de *barbaren*, de wilden; *onmenschelijk* wreeder zelfs dan een *barbaar* of eenig mensch, *wreed* in die mate, dat men alle menschelijk gevoel moet hebben uitgeschud. „*Het Amsterdamsche canaille, dat eene rat met teer bestreek, die aanstak, en zich in den verschrikkelijken doodstrijd van het arme dier verlustigde, verdient den naam van onmenschelijk.*”

Barmhartig — deelnemend — mededoogend — medelijdend. Het eerste woord zegt meer dan de andere. Het drukt niet alleen uit, dat men door het lijden van anderen wordt aangedaan, maar sluit ook de bereidvaardigheid in om het lijden te verzachten. *De barmhartige Samaritaan.* *Deelnemend* onderstelt belangstelling in hetgeen anderen wedervaart, onverschillig of dit iets aangenaams of onaangenaams is. *Mededoogend* en nog sterker *medelijdend* geven altijd eene *deelnemende* belangstelling te kennen in het leed van anderen; deze woorden sluiten echter geen handelen in, zooals *barmhartig*.

Barsch — norsch — spijtig — stug — stuursch. Onaangenaam en onvriendelijk in den omgang. *Stugheid* is gebrek aan natuurlijke vriendelijkheid en gemakkelijheid in den omgang; *stuurschheid* is onvriendelijkheid, die uit eigenaardigheden van het karakter voortkomt; *barschheid* eene strakheid en koelheid van gelaat, eene hardheid van stem, die vrees verwekken, maar niet noodzakelijk *welwillendheid* buitensluiten („krijgslieden hebben veelal een *barsch* uiterlijk, maar toch dikwijls een week hart”); *norschheid* de uiting van eene ruwe inborst, van ontevredenheid of van eene vijandige stemming in gelaat, toon en gedrag. *Spijtigheid* is de eigenaardigheid om voorbijgaande aandoeningen van verdrietelijkheid en ontevredenheid of slechten luim te toonen en wordt meest van vrouwen gezegd; het veronderstelt eene zekere scherpte en lichtgeraaktheid van humeur. *Een boer is dikwijls stug. Die stuursche kapitein had voor niemand der passagiers een goed woord over. Een norsch anticoord. Op een spijtigen toon.*

Barst — kloof — reet — scheur — spleet. De opening, ontstaan door het verbreken van den samenhang van sommige deelen van een lichaam. *Barst* is eene scheiding der deeltjes, die nog geen geheele vaneenwijing ten gevolge behoeft te hebben. *Een barst in eene ruit, in een schotel, in hout, enz.* Eene *scheur* duidt eene scheiding aan, welke zich over de geheele dikte der stof uitstrekt. *Eene scheur in een kleed, in een muur, in het ijs.* Terwijl *spleet*, eene opening door splejten ontstaan, in het midden laat of deze opening horizontaal of verticaal, in de lengte of in de breedte is, is *kloof* meer in gebruik voor horizontale openingen, soms door geweldadige scheiding der stof ontstaan. Om eene *spleet* of *kloof* te doen ontstaan is grooter kracht noodig, dan om een *barst* of *scheur* te maken. *Reet*, van rijten gevormd, staat dikwijls met *spleet* gelijk, maar het heeft bepaald de bijgedachte dat men er door heen kan zien; *kijken door de reet van de deur, eene reet in den muur.* *Scheur* zegt men bij voorkeur van allerlei voorwerpen en stoffen, papier, linnen, ijs, een muur enz.; *kloof* en *spleet* van harde; *barst* van harde, maar tevens broze lichamen. *Eene rotsspleet. Een rotskloof. Een barst in een schotel, in het ijs, enz.*

Bast — schors. Het bekleedsel der boomen. De eigenlijke *bast* is de laag, die onmiddellijk onder de *schors* (het buitenste ruwe gedeelte van de bekleeding) is gelegen, en zich dus bevindt tusschen de *schors* en het spint. *Bast* wordt echter in het dagelijksch leven ook vaak gebruikt in den zin van *schors*, welk woord daar dan ook bij voorkeur alleen gebezigd wordt voor de dikke, ruwe losgemaakte schors b.v. van den kurkeik, pijnboom enz. *Zij vervaardigden zich kleederen van boombast. Men schreef vroeger op berkenbast. De bast van den eik is gebarsten. In het voorjaar wordt de schors van het eikenhout verkocht.*

*Wordt eikenschors bij 't pond gewogen,
Men weegt kaneel bij 't lood.*

Figuurlijk: *Aan de schors hangen (alleen op 't uiterlijke zien).*

Bastaard — natuurlijk kind — onecht kind — onwettig kind. Een buiten huwelijk verwekt kind. *Onecht kind* is de algemeene benaming, die zoowel gebezigd wordt met betrekking tot den vader als tot de moeder. *Natuurlijk kind* beteekent hetzelfde, en is de naam in het Burg. Wethoek voor een kind niet gedurende het huwelijk geboren, of, zoo dit wel is geschied, door den man als zijn kind ontkend. *Bastaard* is meestal het buiten huwelijk geboren kind van een gehuwd persoon, en sluit bovendien het begrip in, dat een der ouders van lagere afkomst is dan de ander. Een *onwettig kind* noemt men ieder kind uit een huwelijk geboren, dat volgens de heerschende wet niet geldig is. *De vorstelijke bastaarden hebben eene groote rol in de geschiedenis gespeeld.*

Batig — voordeelig. Terwijl *voordeelig* het algemeene woord is om iets dat voordeel of winst oplevert aan te duiden, zegt men *batig* meer van het voordeel dat ontstaat door een overschot b.v. bij het opmaken van de balans. *De tijden zijn tegenwoordig niet voordeelig, bijna overal is het batig slot van de rekening verdwenen.*

Bazelen — ijlen — raaskallen. Wartaal spreken. Een gezonde, die weinig verstand heeft of het niet gebruikt, *bazelt*; een zieke, wiens geregelde hersenwerking gestoord is, *ijlt*. *Wat bazelt gij toch altijd van spoken! Eene ijlende koorts is eene koorts, waarbij de zieke ijlt. Raaskallen wordt zooveel gezegd van een zieke, die ijlhoofdig is, als van een gezonde die onzinnige praatjes verkoopt. 't Wordt echter meestal in den laatsten zin gebezigd. 't Lijkt wel of je raaskalt; wie heeft ooit zulken onzin gehoord!*

Bazuin — horen — trompet. Metalen blaasinstrumenten. De *horen* is een der oudste speeltuigen; hij werd eerst van beestehoorn, vervolgens van hout en op het einde der zeventiende eeuw van metaal vervaardigd. De *trompet* is een hoorn van eene bijzondere constructie, die een schellen toon geeft en inzonderheid voor militaire signalen gebezigd wordt; men spreekt ook van een signaalhoorn en van een misthoorn. Een *bazuin* is een blaasinstrument van zeer krachtigen klank, bij allerlei volken in zeer verschillenden vorm in gebruik.

Beamen, zie Toestemmen.

Beademen, zie Beslaan.

Beambte, zie Ambtenaar.

Bed — leger — koets. *Leger* is in het algemeen de naam voor eene ligplaats zoowel van dieren als van menschen. Naast *bed* gebruikt, denkt men meer aan de ligging. *Een veeren bed verschaft u een heerlijk leger.* Onder *bed* verstaat men meer eene ligging in eene afgesloten, daarvoor bestemde ruimte. In deze beteekenis wordt *leger* soms, en in deftigen stijl ook *legerstede*, gebruikt. *Koets* wordt weinig gebruikt; in sommige uitdrukkingen wordt het in gemeenzamen stijl gehoord, in andere is het alleen bij dichters in gebruik. *Naar de koets gaan. De echtkoets.* (Bilddijk).

Beantwoorden, zie Antwoorden (op).**Bedaagd, zie Afgeleefd.**

Bedaard — bezadigd — gematigd — kalm — rustig — stil. Geene sterke gemoeds- of lichaamsbeweging toonend, onbewogen, niet hartstochtelijk. *Kalm*, van personen gezegd, is het tegenovergestelde van opgewonden; men kan zoowel van aard *kalm* zijn, als onder bepaalde omstandigheden *kalm* blijven. *Bedaard*, kan eveneens van blijvenden en voorbijgaanden aard zijn; in 't eerste geval beteekent het niet hartstochtelijk, in 't tweede onbewogen. *Hij heeft eene kalme natuur. Hij wist gelukkig kalm te blijven, en liet zich niet meesleepen door de opgewonden taal van den redenaar. Hij blijft altijd even bedaard. Als gij bedaard zijt, wil ik wel met u spreken.* *Bezadigd* is hij, die van nature bedaard, of door ondervinding wijs geworden, niet te overijld te werk gaat, maar eerst *kalm* overweegt wat hij doen zal. *Gematigd* is iemand, die bang is voor overdrijving, en niet houdt van uitersten. *Van een bezadigd man kan men geen overijlde handelingen verwachten. Hij was een gematigd man, die alle geestdrijverij verfoeide.* *Rustig* is innerlijk en uiterlijk in een zelfden toestand blijvend, niet woelig. *De zieke was nu rustig. Stil*, is zonder gedruisch, zwiiggend, niet veel sprekend. *Een stille jongen. De stillen in den lande zijn zij, die eenvoudige, kalm en onbekend leven, maar veel nuttigs tot stand brengen.*

Bedaardheid — bezadigdheid — gematigdheid — kalmte. De eigenschap, die het gevolg is van zelfbeheersching of van een niet hartstochtelijk karakter. *Kalmte* is eene rustige gemoedsgesteldheid, niet door hartstochten in beweging gebracht; *bedaardheid* het vermogen, door oefening verkregen, om zelfs zijne hevigste aandoeningen meester te blijven en voor anderen te verbergen. *Bezadigdheid* en *gematigdheid* zijn gevolgen der *bedaardheid*; het eerste duidt inzonderheid aan, dat wij ons *denkvermogen*, het laatste dat wij onze *dad*en vrij weten te houden van den invloed van hartstochtelijke opwellingen. *Caesar toonde na zijne overwinningen zijne groote gematigdheid. Hij deed alles met de grootste kalmte, alsof er geen gevaar dreigde. Van bedaardheid kan men in het debat veel voordeel hebben.*

Bedachtzaam — behoedzaam — beraden — bezonnen — omzichtig — voorzichtig. Deze woorden geven te kennen, dat iemand door met overleg te handelen, tracht te ontgaan wat hem schaden kan. *Bedachtzaam, beraden* en *bezonnen* is hij, die over hetgeen hij wenscht te

ondernemen eerst behoorlijk nadenkt, die het voor en tegen wikt en weegt, en de beste wegen voor zijn doel kiest; *beraden* en meer nog *bezonnen* geven eene groote mate van voorzichtigheid in het nemen van een besluit te kennen; *bedachtzaam* veronderstelt langer overleg. *Voorzichtigheid* en *behoedzaamheid* zijn twee soorten van bedachtzaamheid. *Voorzichtig* is hij, die mogelijk nadeel vooruitziet en zoo handelt, dat hij kans heeft dit te ontgaan; *behoedzaam*, die in gevaarlijke omstandigheden zoo beleidvol te werk gaat, dat hij zich of anderen voor schade weet te behoeden. *Voorzichtig* en *bedachtzaam* worden zoowel van het overleggen en bedenken alvorens te handelen, als van de wijze van handelen gezegd; *behoedzaam* heeft alleen op de handeling betrekking. *Omzichtig* is hetzelfde als *behoedzaam*; alleen drukt het nog sterker de voorzorg van den behoedzame uit, om op te letten of alles rondom veilig is, of er niet van eenigen kant gevaar dreigt.

Bedanken — danken — dank zeggen — dank weten. Iemand erkentelijkheid betuigen voor bewezen weldaden of diensten, of voor zijne goede bedoelingen. *Danken* duidt alleen aan, dat men erkentelijkheid voelt, terwijl het in het midden laat, of het al dan niet wordt genit. *Wat hebben wij onzen ouders niet te danken!* Met *bedanken* is het bijdenkbeeld verbonden, dat men dit gevoel door uiterlijke teekenen kenbaar maakt. „Bij het einde van het feestmaal ledigde de genoodigde zijn glas om zijn gastheer te bedanken.” *Dank zeggen* bepaalt dat denkbeeld nog nader door de uitdrukkelijke vermelding, dat het met woorden geschiedt. *Dank weten* beteekent iemand, dien men als den bewerker van iets beschouwt, dank betuigen, of hem iets te danken hebben. In 'tlaatste geval behoeft de dank niet uitdrukkelijk betuigd te worden. *Men moet het hem dank weten, dat de zaak nog terecht is gekomen.* Men zegt ook *slechten dank weten*, wanneer men door iemand benadeeld is, wien men een dienst heeft bewezen.

Bedaren — gaan liggen. Het in kracht afnemen van den wind. *Bedaren* is eigenlijk het rustig worden na groote beweging en woede, en wordt b.v. gezegd van een hevigen wind of storm, die vermindert; *gaan liggen* van een wind van iedere sterkte, die zoodanig vermindert, dat het stil wordt.

Bedaren, zie Bevredigen.

Bedding — bodem — grond. *Bodem* heet het grondvlak van een vat, mand, kist of eenig voorwerp, dat tot berging dient. Bij uitbreiding ook fig. van de zee, een afgrond enz. gebezigd. *Zijn glas tot op den bodem leegdrinken.* *Hij kan den bodem van zijn geldkist zien.* *Grond* noemt men het grondvlak met betrekking tot hetgeen er zich boven bevindt, of er door gedragen wordt. *Grond* is dus de oppervlakte der aarde, als de draagster van alles wat er uit voorkomt of er op rust. Men plant een boom *in den grond*. Men zit *op den grond*. *Bedding*, dat wel met bodem maar niet met *grond* synoniem is, noemt men den bodem der rivieren en den vloer der sluizen, alsmede de plankenzoldering, waarop het geschut rust.

Bede, zie Aanzoek.

Bedeelen — omdeelen — ronddeelen — uitdeelen. Aan verschillende personen het hun toekomend of toegedacht deel van iets overhandigen. *Uitdeelen* is het nitreiken der verschillende deelen. *Omdeelen*, *ronddeelen* (b.v. van het geven van kaarten) onderstellen, dat de uitdeeling in een kring plaats heeft, of onder een onbekend aantal personen, zoodat men niet zeker is allen een deel te geven. *Bedeelen* veronderstelt, dat verschillende personen tegelijkertijd een deel ontvangen; het wordt bij voorkeur gebezigd van eene vaste uitdeeling aan behoeftigen, en figuurlijk voor toegerust zijn met gaven of rijkdommen. *De bedeeeling der armen heeft meest Vrijdags plaats. Hij is rijk bedeed. Met de gaven der fortuin bedeed zijn.*

Bedeest — benauwd — beschroomd — bloode — bedremmeld — beteuterd — onthutst — schroomvallig — angstvallig — schuchter — verlegen — versteld. Gebrek aan moed en zelfvertrouwen hebbend. Is dit het gevolg van eene aangeboren vreesachtigheid, dan gebruikt men *bedeest*, *bloode*, *schroomvallig*, *verlegen* en *angstvallig*; ontstaat dit door eene plotselinge ontroering, die iemand in zijne natuurlijke vrijheid van spreken of handelen belemmert, dan gebruikt men de woorden *benauwd*, *bedremmeld*, *beteuterd*, *onthutst*, *verlegen* en *versteld*. *Beschroomd* is degene, die vreest te doen wat niet passend is. *Bedeest* is hij, die zich licht in zijne vrijheid van spreken en doen belemmerd voelt. *Bloode* is sterker dan *bedeest*; het duidt veelal een groot gebrek aan zelfvertrouwen aan; *schuchter* onderstelt vrees, gepaard met blooheid, terwijl *verlegen* te kennen geeft, dat men ten gevolge van zijne vreesachtigheid, niet weet hoe zich te gedragen. *Schroomvallig* en *angstvallig* drukken uit, dat men geneigd is om te aarzelen, wanneer men iets moet verrichten. Weet men niet hoe te handelen, en is men spoedig in het nauw gebracht, dan wordt men *benauwd* genoemd. *Bedremmeld*, *onthutst* en *versteld* drukken de verandering uit, die de ontroering teweegbrengt in houding en gelaat; *beteuterd* wijst op de door haar veroorzaakte belemmering in de spraakorganen. In *onthutst* ligt het denkbeeld van schrik, in *versteld* dat van schrik of verbazing, in *bedremmeld* en *beteuterd* dat van vrees voor een persoon, in wiens tegenwoordigheid wij ons bevinden, en dien we om de eene of andere reden meenen te moeten duchten. De met deze adiectiva overeenkomende substantiva zijn: *bedeesdheid*, *beschroomdheid*, *blooheid*, *schuchterheid*, *verlegenheid*, *schroomvalligheid* en *angstvalligheid*. Van *benauwd*, *bedremmeld*, *beteuterd*, *onthutst* en *versteld* zijn geene substantiva gevormd. Over *schroom* zie bij **Angst**.

Bedekken — bemantelen — bewimpelen — verbloemen. Iets voor het oog verbergen. De drie laatste woorden komen alleen figuurlijk voor; *bedekken* in eigenlijken zin en figuurlijk. *Bedekken* is het sterkst; het geeft te kennen, dat men iets, door er wat over te doen, aan het gezicht onttrekt. *Bemantelen* en *bewimpelen* geven te kennen dat men iets, dat slecht of leelijk is, eenigszins tracht te verbergen. *Verbloemen* is het leelijke verbergen door er een schoonen schijn aan te geven.

Bedekking — dek — dekking — deksel — dekmantel. *Bedekking*, of *dekking*, is zoowel de daad van dekken, als datgene, waarmee

men dekt; maar in beide gevallen verstaat men door *bedekking* eene volledige beschutting, die geen gedeelte ongedekt laat van hetgeen het moet bedekken. *Dek* daarentegen wordt ook van eene gedeeltelijke beschutting gebezigd. *Een paardedek bedekt slechts een gedeelte van den rug van het paard.* Verder is het elk kleed, waarmede men zich dekt tegen de koude. *Deksel* is in sommige uitdrukkingen synoniem met *dek* (*hoofdedeksel*), soms ook heeft het den ruimeren zin van *dekking*. *In sommige streken spreekt men van de commissie voor voeding en dekking, in andere van die voor voedsel en dekkel.* Meestal duidt *dekkel* echter een werktuig aan, dat dient om de opening in een voorwerp te dekken of te sluiten. *Het lid of de dekkel van een trekpot.* *Dekmantel* wordt in eigenlijken zin zelden meer voor *dek* of mantel om zich te dekken gebruikt; meer in figuurlijken zin voor middel om te verbergen: *de dekmantel der liefde.*

Bedelaar — landlooper — schobbejak — schooier — vagebond. Het eerste woord duidt alleen een persoon aan, die aan de huizen onderstand vraagt; een *schooier* is een slecht gekleede, zwervende bedelaar, bij wien men geneigdheid om te *schooien* of te stelen veronderstelt; *landlooper* en *vagebond* stellen meer het zwervend leven op den voorgrond, terwijl men bij *schobbejak* meer denkt aan het slechte karakter van iemand, die tot allerlei kwaad in staat is.

Bedenken (zich), zie Beraden (zich).

Bedenken, zie Aanmerking nemen (in).

Bedenken, zie Denken.

Bedenken, zie Uitenken.

Bedenklijk — bang — benard — benauwd — kritiek — hachelijk — netelig — gevaarlijk — zorgelijk. Verschillende uitdrukkingen om aan te duiden dat een toestand gevaar oplevert. *Gevaarlijk* drukt dit in het algemeen uit. *Bedenklijk* zegt alleen, dat de toestand van dien aard is, dat hij ongerustheid veroorzaakt. *Zorgelijk* is sterker, stelt de vrees voor de mogelijkheid van ongunstigen afloop meer op den voorgrond. *Hachelijk* duidt aan, dat de kans op een ongunstigen uitslag grooter is dan die op een gunstigen. Het vreemde woord *kritiek*, dat hachelijk meer en meer verdringt, duidt geheel hetzelfde aan. *Netelig* ziet niet zoozeer op den uitslag der zaak als wel op de onaangenaamheden, die men, door haar te ondernemen, zich zelf kan berokkenen. *De toestand van den zieke is bedenkelijk, is zorgelijk. Een hachelijk oogenblik. Een netelig geval* (als men b.v. tusschen twee kwaden kiezen moet). *Benauwd* geeft te kennen dat men als 't ware in het nauw zit, zich er niet uit kan redden, in verlegenheid is hoe te handelen; nog sterker wordt dit uitgedrukt door *benard*. Beide woorden worden meer bepaald van omstandigheden gebruikt. *Benauwd* wordt bovendien evenals *angstig* en *bang* ook van tijdstippen en tijdruimten gebruikt. *Benauwde en benarde omstandigheden. Benauwde en bange dagen.*

Bedenken, zie Aanmerking.

Bedenking, zie Bezwaar.

Bedenking — beraad — overweging. *Bedenking* is het zwakst en duidt alleen het opzettelijk nadenken over iets aan; *beraad* is ernstig nadenken vooral met het oog op de gevolgen; *overweging* is het wikken en wegen van het voor en tegen eener zaak. (Zie bij **zich Beraden**).

Bederf — verrotting; Bederven — verrotten. Zoowel bij het substantief als bij het werkwoord heeft men het oog op stoffen, die overgaan tot ontbinding. Bij *bederf* is het nog niet zoo ver gekomen als bij *verrotting*. Niet alle zaken kunnen tot *verrotting* overgaan, al *bederven* zij; sommige toch drogen in en vallen uiteen. In overdrachtelijken zin is alleen *bederf* in gebruik om aan te duiden, dat iets minder goed of slecht wordt. In dezen zin kan ook *bederven* van personen gebruikt worden: *de jongen is door zijn omgang met hen geheel bedorven*.

Bediende — bode — dienaar — dienstbode — knecht — lakei. Alle woorden duiden iemand aan, die in dienst van een ander staat. *Dienaar* is eigenlijk het algemeene woord en duidt ieder aan, die dient. *Bediende* duidt in het algemeen iemand aan, die voor loon dient. Door *dienstboden* verstaat men hoofdzakelijk de bij iemand inwonende vrouwelijke personeu, die voor loon huiselijke werkzaamheden verrichten. *Dienaar* is deftiger dan *bediende* of *dienstbode* en veronderstelt een voornamer of gewichtiger werkkring; vandaar dat het gebezigd wordt in samenstellingen als *kamerdienaar*, *gerechtsdienaar*, *staatsdienaar*, enz. *Bode* is de benaming voor de dienaren aan openbare inrichtingen, als b.v. het stadhuis, provinciaal gouvernement, een ministerie, terwijl de *dienaar*, die daar bij den minister dienst doet, *kamerbewaarder* genoemd wordt. Bij *knecht* staat het denkbeeld van persoonlijke afhankelijkheid meer op den voorgrond; dit is in nog sterkere mate het geval met *lakei*, dat vroeger *voetknecht* of *lijf-knecht* beteekende, die de livree of de kleeren met wapenkleuren van zijn heer droeg. In figuurlijken zin duidt *knecht* iemand aan, die geen vrijen zelfstandigen wil heeft, *letterknecht*; *dienaar* wordt in beleefdheidsformules, als *uw dw. dienaar*, gebruikt.

Bedienen (zich), zie Aanwenden.

Bediening, zie Ambt.

Bedijken — indijken — inpolderen — omdijken. *Bedijken* is de meest algemeene uitdrukking, en geeft te kennen, dat men land door een dijk tegen het water afschut. *Indijken* is water binnen dijken leggen, hetzij om het te verhinderen over de aangelegen landen te stroomen, hetzij om de ingedijkte plassen daarna droog te maken, b.v. *de indijking van de Zuiderzee zouden sommigen gaarne tot stand zien komen*. In deze laatste beteekenis wordt ook *inpolderen* gebruikt, dat meer op den voorgrond stelt het tot een polder maken. In onderscheiding van *bedijken* geeft *omdijken* te kennen, dat de bedijking van alle kanten geschiedt, zoodat het bedijkte geheel door een ringdijk omsloten wordt. Elke *omdijking* is eene *bedijking*, maar niet omgekeerd.

Bedillen — berispen — gispen — laken. Zijne afkeuring te kennen geven. De sterkste beteekenis heeft *laken*. Men *laakt* wat volstrekt

af te keuren is. *Berispen, gispen, bedillen* sluiten eene bijgedachte in; het eerste dat een meerdere zijne afkeuring streng en met redenen omkleed te kennen geeft, het tweede die van eene scherpe en hekelende, het derde van eene vitterige, kleingeestige, dikwijls ongegronde afkeuring. *Oude lieden zijn soms bedilziek*: men kan hun moeielijk iets naar den zin doen.

Beding — voorwaarde. Eene omstandigheid, die plaats moet hebben, zal iets al dan niet geschieden. *Voorwaarde* is eene toekomstige en onzekere gebeurtenis waarvan men het geschieden, ontstaan of te niet gaan van iets (in rechten het bestaan of voortbestaan eener verbintenis) afhankelijk maakt. *Beding* is eene verplichting, die het gevolg is van vooraf gevoerde onderhandeling bij eene overeenkomst; wordt aan die verplichting geen gevolg gegeven, dan kan men vernietiging der overeenkomst eischen. *Ik sta u mijn huis af onder voorwaarde dat gij het blijft bewonen. Ik verkoop u met Sept. mijn huis, onder beding dat gij de grondbelasting betaalt van het geheele jaar, en dat gij den koopprijs binnen acht dagen betaalt.*

Bedoeling, zie Doel.

Bedompt, zie Duf.

Bedotten, zie Bedriegen.

Bedrag — beloop. De hoegrootheid van eene som. *Bedrag* is de juiste som; *beloop* haar vermoedelijk bedrag.

Bedremmeld, zie Bedeesd.

Bedreven — doorkneed — ervaren — geoefend — handig — behendig — knap — vaardig worden gezegd van hem, die practische bekwaamheid en de daarmee verbonden kennis van zaken bezit. *Handig* ziet meer op eene aangeborene vaardigheid, eene zekere vlugheid der handen; *behendig* drukt hetzelfde uit, maar heeft eene bijgedachte van slimheid, die soms tot eene kwade eigenschap kan worden. *Vaardig* wordt meest gebruikt in betrekking tot eene bepaalde zaak, en beteekent dan vlug en handig in het gebruiken daarvan; *vaardig met de pen.* *Geoefend* ziet meer alleen op technische vaardigheid; *bedreven op vaardigheid* met bekwaamheid gepaard. *Doorkneed in iets* wordt gezegd van hem, die eene groote mate van bedrevenheid en kunde bezit, zoodat hij in alles, wat de zaak betreft, in even groote mate te huis is. *Ervaren* onderstelt daarenboven eene rijke ondervinding, die ons in staat stelt in de meeste omstandigheden naar vaste regels te handelen. *Knap* dat oorspronkelijk alleen op den vorm zag, heeft allens de beteekenis van *netjes* en *handig* gekregen; thans duidt het ook handigheid met verstand en kennis van zaken aan. *Een knappe jongen. Een knap werkmán. Een knap advocaat.*

Bedriegen — bedotten — beethebben — beetnemen — bij den neus nemen — foppen — misleiden — verschalken. Dwaling veroorzaken. *Misleiden* is eigenlijk niets anders dan op een verkeerd spoor brengen en daardoor dwaling veroorzaken; het wordt alleen in figuurlijken zin gebruikt. *Een der Grieksche schilders wist zoo bedriegelijk druiven na te bootsen, dat de vogels er zich door lieten misleiden.*

Bedriegen heeft het bijbegrip, dat de misleiding gepaard gaat met schennis van vertrouwen. *Bedotten* duidt, evenals de vier volgende woorden en *verschalken* aan, dat er list of slimheid is aangewend, om de dwaling te doen ontstaan. Zij sluiten dus altijd opzet in, iets wat bij *misleiden* niet noodzakelijk het geval behoeft te wezen. Daar zij echter ook van onschuldige misleidingen gebezigd worden, die geen nadeel berokkenen, wat inzonderheid met *foppen* het geval is, hebben zij eene minder hatelijke beteekenis dan *bedriegen*. *Verschalken* wordt vooral gebezigd, waar van twee partijen, die ondersteld worden elkaar te bestrijden, de eene de andere in eene hinderlaag lokt, haar met list een of ander voordeel zoekt af te winnen. *De jagers verschalken het wild*. *Bedotten* en *beet nemen* beteekenen meer, iemand in dwaling brengen ten einde zich vroolijk over hem te maken, of om er voordeel van te trekken. *Beethebben* beteekent hetzelfde, maar veronderstelt, dat men zijn doel al bereikt heeft, terwijl *bij den neus nemen*, meestal voorkomende met het versterkende *leelijk*, te kennen geeft, dat degene, die *bij den neus genomen is* of een bespottelijk figuur maakt, of in hevige mate bedrogen is.

Bedriegerij — bedrog. *Bedrog* is eene enkele misleiding; *bedriegerij* eene aaneenschakeling van misleidingen, die als zoodanig altijd met voorbedachten rade geschiedt. Men zegt het *bedrog*, niet de *bedriegerij*, *der zinnen*. In zijne ongunstige opvatting is *bedrog* echter sterker dan *bedriegerij*, omdat eene reeks van misleidingen alleen dan mogelijk is, wanneer zij ieder op zich zelf geringe schade veroorzaken, en dus niet zoo spoedig worden opgemerkt.

Bedriegelijk, zie **Arglistig**.

Bedrijf, zie **Ambacht**.

Bedrijf, zie **Daad**.

Bedrijven — doen — handelen — maken — vervaardigen — verrichten — volbrengen — werken. Zijne kracht aanwenden om iets tot stand te brengen. *Doen* is het algemeene begrip, en wordt van elke uiting van kracht gezegd, onverschillig of deze van den mensch, het dier, of van eene natuurkracht of een begrip uitgaat. Men zegt evenzeer: *wat doet de mensch* en *wat doet de hond* als *wat zou het veer willen doen* en *wat doet des menschen geloof tot zijne zaligheid*. *Handelen* wordt vooral gebezigd van de door verstand en wil veroorzaakte werkzaamheid van redelijke wezens; van levenlooze stoffen en van dieren gebruikt men *werken*. *Het middel begint te werken*. *De spinnen werken*. *Werken* onderstelt altoos een uitwensel, een gewrocht. *Verrichten* wordt meestal gebezigd van het volbrengen van een werk, dat op eene bepaalde wijze moet geschieden; *zijne dagelijksche bezigheden verrichten*. *Verrichten* grenst in zijne beteekenis aan *volbrengen* (z. **Afdoen**); het heeft echter meer de handeling zelf op het oog, terwijl *volbrengen* meer op het resultaat ziet. *Maken* onderscheidt zich van *doen* hierdoor, dat de werking altijd onder het bereik der zinnen valt, en gewoonlijk ook iets duurzaam achterlaat. (*Eene wandeling, eene reis, een tocht maken* zijn uitdrukkingen in strijd met het Nederlandsche

taaleigen, dat hier *doen* vereischt). *Vervaardigen* voegt aan de beteekenis van *maken* die van voltooiën toe. Gelijk *verrichten* doorgaans in een goeden zin gebruikt wordt, komt *bedrijven* meest altijd in een slechten zin voor, b.v. *eene edele daad verrichten, een snood stuk bedrijven*.

X **Bedroefd — bedrukt — droevig — neerslachtig — somber — treurig — verdrietig — zwartgallig — zwaarmoedig.**

Alle duiden aan, dat door verdriet het gemoed en de geest ter nedergedrukt worden; het tegenovergestelde dus van eene opgewekte stemming. *Verdrietig* drukt uit, dat men tijdelijk in eene onaangename stemming is, veroorzaakt door het een of ander, dat den geest kwelt of onaangenaam is. Tusschen *bedroefd*, *droevig* en *treurig* bestaat dit verschil, dat het eerste woord aanduidt, dat de oorzaak der droefgeestigheid in de eene of andere niterlijke omstandigheid te zoeken is, terwijl de beide andere die oorzaak geheel in het midden laten. *Treurig* drukt een langeren duur der aandoening uit, en is dus sterker dan *droevig*. *Droevig* en *treurig* worden ook van zaken gebezigd. *Droevige dagen. Een treurig verlies. Neerslachtigheid* is eene lichte en tijdelijke, *zwaarmoedigheid* eene aanhoudende en diepe moedeloosheid. De laatste is minder het gevolg van uitwendige oorzaken, dan wel van eene ontstemming des gemoeds. *Bedrukt* ziet vooral op de sporen der droefheid en neerslachtigheid, die in gelaat en houding vallen op te merken. *Een bedrukt gelaat. Een bedrukt voorkomen. Zwartgallig* is hij, die eene geestesneiging heeft om alles donker in te zien, de slechte zijde van alles sterk op den voorgrond te plaatsen. *Somber* stelt den druk van den geest, die alles van de donkerste zijde doet zien, meer op den voorgrond. In tegenstelling met *zwartgallig*, zegt men *somber* meer van eene tijdelijke nederdrukking van den geest, terwijl *zwartgallig* meer het gevolg is van eene ingeboren eigenschap.

Bedroevend — deerlijk — jammerlijk. Alle drie woorden geven te kennen, dat een toestand van dien aard is, dat hij leed veroorzaakt en het medelijden gaande maakt. *Jammerlijk* is sterker dan *bedroevend*; het slaat op den treurigen toestand van den lijder; *bedroevend* op den indruk, dien de daad of toestand op den toeschouwer maakt; *deerlijk* is eigenlijk datgene wat deert of hindert. *Deerlijk* komt meestal als bijwoord voor en beteekent dan *in zeer hooge mate. Ik heb mij deerlijk in hem bedrogen. Hij heeft mij deerlijk beet gehad. Dat kind heeft zich deerlijk gebrand. Dat dronkenmansgerecht was een bedroevend tooneel. Het geharrewar van staatkundige partijen, die slechts door bekrompen zelfzucht worden geleid, levert voor hem, die het met zijn land wel meent, een jammerlijk schouwspel op.* Aan de beteekenis dezer woorden sluit zich nauw aan die van *deerniswaardig, beklagenswaardig*, enz. zie **Beklaaglijk**.

Bedrog, zie Bedriegerij.

Bedrukt, zie Bedroefd.

Beduiden — ophelderen — toelichten — verklaren. Duidelijk maken, doen begrijpen. Bij *beduiden* ligt de moeielijkheid bij den persoon, die begrijpen moet; bij *verklaren*, d. i. helder maken, in de zaak,

die niteengezet moet worden. *Ophelderen* wordt veel gezegd met betrekking tot eene zaak, die zich zoodanig toegedragen heeft, dat men zich het verloop niet goed kan voorstellen. *Toelichten* doet men iets, dat nog in een of meer opzichten onduidelijk of onverklaarbaar is. *Ik wist hem wel te beduiden, dat hij zwijgen moest. Ik beduidde hem door met het hoofd te knikken, dat hij „ja” moest zeggen. De onderwijzer verklaarde de moeilijkheden uit het gedichtje. Hij verklaarde de werking der luchtpomp. Spoedig zal die raadselachtige zaak worden opgehelderd. De afgevaardigde lichte zijn voorstel nader toe.* Zie ook bij **Uitleggen**.

Beduiden — beteekenen. Te kennen geven (van zaken gezegd). Het eerste woord zegt, dat dit door rechtstreeksche aanduiding, het tweede, dat dit door teekens plaats heeft, die den zin ervan aangeven. *Beduiden* heeft in de levende taal meer den zin van zoo ongeveer wijzen en zeggen, *beteekenen* dien van iets juist aangeven. Beide woorden, met eene zaak als subject, worden evenwel vaak door elkander gebruikt. *Twee uitgespreide armen beduiden, dat de machinist stoppen moet. Wat beteekent al die drukte, die gij maakt?*

Beducht, zie Bezorgd.

Bedunken — begrip — denkbeeld — denkwijze — erachten — gedachte — gevoelen — idee — inzien — meening — oordeel — overtuiging. De meer of minder heldere voorstelling van eene zaak, die men zich door middel van het denkvermogen vormt. *Gedachte* is de algemeene uitdrukking. *Denkbeeld* is de uitkomst van het denken, het beeld dat ten slotte door ons voorstellingsvermogen gevormd wordt; het kan dus nooit, gelijk wel eens met *gedachte* geschiedt, voor het denken zelf genomen worden. *Het is mij nooit in de gedachte* (niet: in het *denkbeeld*) *gekomen. Denkwijze* is de tot gewoonte geworden manier van denken, die een gevolg is van iemands karakter, beginselen, enz. *Begrip* is de samenvatting van het gedachte tot één geheel, als basis van een oordeel. *Als ge de moeite hadt genomen u een juist begrip van de zaak te vormen, dan zoudt ge niet zulk een scheef oordeel geveld hebben.* Het woord *meening* duidt het onzekere en onvolkomene in de oordeelvelling aan. *Idee* is een vreemd woord voor *gedachte* en *denkbeeld*; in philosophische taal wordt het vooral voor *begrip* gebruikt, *de leer der aangeboren ideeën*. Dikwijls wordt het gebruikt voor *gedachte*, in tegenoverstelling van de werkelijkheid. *Inzien* en *gevoelen* stellen meer op den voorgrond, dat het eene bepaald subjectieve *gedachte* is; *mijns inziens, volgens mijn gevoelen*. In het eerste geval is de *gedachte* het gevolg van persoonlijke waarneming met het oog (figuurlijk opgevat) en dus van *doorzicht* en *inzicht*; in het tweede geval berust de *gedachte* op het persoonlijk gevoel van den spreker. Een *oordeel* daarentegen moet objectief wezen, daar het een gevolg is van *overwegen en erkennen*. *Overtuiging* is het sterke gevoel van zekerheid dat eene *gedachte*, die men omtrent iets koestert, waar is. *Erachten* en *bedunken* zijn infinitieven van verouderde werkwoorden en thans slechts in den genitiefvorm in gebruik. *Erachten* is eene *meening* koesteren, die op eenig onderzoek berust; *bedunken* is het hebben eener *meening*, die

X
*Abstrakte
 de meening heeft
 begrip*

niet het gevolg is van eenig onderzoek, maar enkel van eene oppervlakkige waarneming. *Mijns bedunkens; mijns erachtens*. Het laatste wordt zeer zelden gebruikt.

Bedwelmd — duizelig — verdoofd. Hoewel niet volstrekt synoniem, naderen deze begrippen elkander zeer. *Duizelig* is het gevolg eener door aandrang van bloed ontstane storing in de werking der hersenen. *Bedwelmd* en *verdoofd* wordt men, wanneer er beneveling van den geest ontstaat, zoodat men niet meer denken, of bij verdooving, niet meer waarnemen kan. Men wordt *bedwelmd* door kolendamp, door chloroform, door het overmatig gebruik van geestrijke dranken. *Verdoofd* door een slag of een geneesmiddel enz. Figuurlijk beteekenen *bedwelmd* en *duizelig* het missen van het volkomen vermogen om zijne zinnen te gebruiken.

Bedwingen, zie Beheerschen.

Beeld, zie Afbeelding.

Beeltenis, zie Afbeelding.

Beemd — weide — weiland. Eene met gras begroeide uitgestrektheid gronds. *Beemd* is een dichterlijk woord. *Weiland* wordt het land genoemd, wanneer het voor de veehoederij gebezigd wordt, in onderscheiding van andere soorten van land, als boschland, bergland enz. Een afgeperkt stuk *weiland* draagt den naam van *weide*. In den hoogerem stijl heeft *beemd* soms eene ruimere beteekenis, namelijk die van bebloemde velden.

Beer, zie Dam.

Beest — dier — vee. *Dier* is de algemeene benaming voor alle levende wezens, die niet tot het plantenrijk behooren. *Beest* is iets beperkter van beteekenis, want daar de mensch ook tot het dierenrijk behoort, duidt *dier* zoowel een redelijk als een redeloos wezen aan, terwijl *beest* alleen voor *redelgoze dieren* gebruikt wordt. Door *vee* verstaat men de tamme dieren, die de mensch verzorgt, om door middel van hun vleesch, hunne melk, enz. in zijne behoeften te voorzien.

Beethebben, zie Bedriegen.

Beetnemen, zie Bedriegen.

Befaamd — beroemd — berucht — vermaard. Algemeen bekend. *Berucht* is ongunstig of te slechter naam en faam bekend. *Befaamd*, d. i. door de faam bekend gemaakt, wordt in een goeden, maar nog meer in een kwaden zin gebruikt. *Beroemd* is degene, die roem verworven heeft door uitstekende daden of loffelijke eigenschappen. *Vermaard* is hij, van wien eene groote mare, een groote roep uitgaat; het wordt dus gebruikt van iemand, wiens naam wijd en zijd bekend is. In goeden zin gebruikt is het sterker dan *befaamd*, minder gebruikelijk dan *beroemd*. Dit laatste wordt alleen in gunstigen zin gebezigd.

Begaafd — bekwaam — geniaal — talentvol — vernuftig. *Begaafd*, *talentvol*, *geniaal* zien (het tweede meer dan het eerste, het derde meer dan het tweede) op het bezit van een rijken natuurlijken aanleg. *Bekwaam* heeft vooral de geschiktheid op het oog, die iemand ten gevolge

van verworven, of aangeboren hoedanigheden voor iets bezit. *Vernuftig* veronderstelt geestigheid met daarmee gepaard gaande vindingrijkheid.

Begaafdheid, zie **Aanleg**.

Begaafdheid, zie **Gaaf**.

Begaan — **plegen**. Iets verkeerd bedrijven. Het tweede is sterker dan het eerste, en veronderstelt opzet. Men *begaat* een misslag. Men *pleegt* een misdrijf.

Begeeren — **dorsten naar** — **haken naar** — **reikhalzen** — **smachten** — **verlangen** — **wenschen**. Zijn gemoed op iets richten. *Wenschen* is het zwakst van kracht. Die iets wenscht is in het onzekere, of hij het ooit zal kunnen verwerven, hetzij omdat hij er niet ernstig naar wil streven, hetzij omdat de verwezenlijking van den wensch tot het onzekere of tot het onmogelijke behoort. *Begeeren* is sterker, en drukt tevens het streven uit, naar verwezenlijking van hetgeen men zich voorstelt. *Verlangen* is begeeren, soms met het bijbegrip van aanspraak hebbend op de vervulling der begeerte, hetzij te recht of ten onrechte. *Verlangen naar iets* is met begeerte uitzien naar het oogenblik, dat onze voorstelling vervuld zal worden, of waarop iets, wat in de toekomst is, tot werkelijkheid zal worden. *Haken naar* drukt een zeer sterk verlangen uit; *reikhalzen* geeft dit nog sterker te kennen, men rekt zich als 't ware uit ten einde het eerder te bereiken. Aan *smachten*, dat de sterkste uitdrukking is, verbindt zich het denkbeeld van dorst naar iets. *Dorsten naar iets* wordt dan ook als synoniem hiervan gebruikt. *Men wenscht met zijn werk reeds gereed te zijn*, wanneer men een vervelenden arbeid begint. *Men wenschte iets niet gedaan te hebben*, ofschoon men zeer goed weet, dat het gedane niet ongedaan kan worden gemaakt. *Men kan wel wenschen een hoogen ouderdom te bereiken, doch men kan het niet verlangen. Men moet niet meer begeeren, dan men kan verteren. De knaap verlangt naar de vacantie. Ik verlang er naar, dat gij komt. Ik reikhals naar uwe komst. Zij smachtte naar het uur, dat hare ketens zou verbreken. De man dorstte naar roem en naar geld.*

Begeerte — **begeerlijkheid** — **dorst** — **lust** — **geneigdheid** — **neiging** — **verlangen** — **wensch** — **trek** — **zucht**.

Over *wensch*, *verlangen*, *begeerte* en *dorst*, substantiva bij de hiervoor genoemde werkwoorden behoorende, zie het voorgaande. *Lust* is eene begeerte, door welke verwezenlijking onze zinnen aangenaam worden aangedaan; zij veronderstelt het vooruitzicht van genot. *Zucht* is eene sterke, aanhoudende begeerte, waaraan eigenlijk iets ziekelijks eigen is. *Begeerlijkheid* duidt eene sterke begeerte aan, die niet binnen de perken blijft en daardoor laakbaar is; zij veronderstelt meest begeerte naar bezit. *Begeerlijkheid* en *lust* hebben ook eene actieve beteekenis, zie **Begeerlijkheid**. *Trek* is de lust om te voldoen aan hetgeen men begeert. *Neiging* is zwakker; het veronderstelt een licht overhellen, doch zonder bepaald bewustzijn van begeerte. *Geneigdheid* geeft het geneigd zijn tot iets te kennen, 't zij dat men dit van nature is, 't zij als gevolg van overleg.

Begeerlijkheid, zie Begeerte.

Begeerlijkheid — lust. *Lust* en *begeerlijkheid* in het meervoud gebruikt, hebben altijd de ongunstige beteekenis van iets zinnelijks dat begeerd wordt. *Lust* is meer wat tot genot begeerd wordt, *begeerlijkheid* is meer algemeen. *De begeerlijkheden der wereld. De lusten des vleesches.*

Begeven — verlaten. Van iets scheiden. Het eerste wordt uitsluitend gebezigd met personen of persoonlijk genomen dingen als voorwerp; het heeft dan de beteekenis van in den steek laten: *de moed begeeft den strijder; begeef gij het vaderland niet.* Het laatste wordt ook van onpersoonlijke dingen gezegd: men *verlaat zijn huis, zijne kamer.* De daad van *begeven* veroorzaakt altijd een verlies aan dengene, die begeven wordt, wat bij *verlaten* niet noodzakelijk het geval is.

Begin, zie Aanbegin.

Beginnen — aanheffen — aanvaarden — aanvangen — ondernemen. *Beginnen* en *aanvangen* zijn alleen synoniem ten opzichte van handelingen; men kan b.v. wel zeggen *de weg of het kandal begint daar*, niet *de weg, het kanaal vangt daar aan.* Ten opzichte van eene handeling staan *aanvangen* en *beginnen* gelijk; het eerste wordt meer in deftigen stijl gebruikt. *Ondernemen* wordt vooral gezegd, wanneer men iets zeer moeilijks of gevaarlijks gaat beginnen, waarvoor een zekere durf noodig is; bij voorkomen wordt het van een tocht of reis gezegd. In dat geval is het synoniem met *aanvaarden*, dat alleen wanneer het vergezeld gaat van *reis* of *tocht*, de beteekenis heeft van *beginnen*. Een tocht *ondernemen* en een tocht *aanvaarden* verschillen in zooverre, dat men bij de eerste uitdrukking meer denkt aan het moeilijke en gevaarlijke, bij de laatste uitdrukking aan het feit, dat men op reis gaat. *Aanheffen*, vroeger ook meer in algemeenen zin gebezigd, wordt thans alleen gebruikt voor beginnen te zingen. *Een lied aanheffen.*

Beginsel — principe — regel — stelregel. *Regel* in overdrachtelijke beteekenis is een algemeen voorschrift, waarvan men in het belang van eene goede orde, enz. niet mag afwijken: *taalregel, leefregel, de regel eener geestelijke orde.* *Stelregel* is een aan de praktijk ontleende regel, dien men zich zelf stelt, om er bij voorkomende gelegenheden zijn gedrag naar in te richten. *Beginselen* zijn de grondslagen, en in zedelijken zin de vrucht van waarheidsliefde en nadenken, die eene innerlijke noodzakelijkheid ons dwingt ten grondslag te leggen aan al ons doen en laten. *Beginsel* wordt thans in de spreektaal door *principe* verdrongen. *Mijn stelregel is nooit twee dingen te gelijk te doen. Een man van beginselen weet desnoods alleen te staan.*

Begraafplaats — kerkhof — godsakker. De plaats waar de dooden begraven worden. *Begraafplaats* is de gewone benaming; *kerkhof* noemt men haar naar hare voormalige ligging om de kerken; *godsakker* als de plaats, waar de oogst van God rijpt, eene voorstelling, die haar oorsprong te danken heeft aan het geloof aan eene vleeschelijke opstanding.

Begravenis — lijkstoet — lijkstaatsie. De gezamenlijke personen, die een lijk naar de begraafplaats vergezellen. *Begravenis* is het meest gewone woord, en wordt ook gebezigd in de beteekenis van de handeling van het begraven zelf, en in die van de plechtige bijeenkomst van verwanten en vrienden in het sterfhuis. *Lijkstoet* daarentegen wordt alleen gebezigd voor de gezamenlijke personen, die achter het lijk aan gaan, terwijl *lijkstaatsie* eene bijzonder plechtige en indrukwekkende lijkstoet is, ter eere van een zeer aanzienlijk persoon.

Begravenis — begraving — teraardebestelling — uitvaart. Het brengen van een lijk naar de begraafplaats. *Begraving*, in Vlaanderen nog het gewone woord, bij ons door *begravenis* verdrongen, was evenals het meer deftige *teraardebestelling*, zoowel het gaan naar het kerkhof, als de eigenlijke daad van begraven in de aarde. Thans is 't alleen in de laatste beteekenis in gebruik, en in de andere beteekenis vervangen door het gewone *begravenis* en het meer deftige *teraardebestelling*. *Uitvaart* is bijna uitsluitend in dichterlijken en verheven stijl in gebruik; wordt het in den gewonen stijl gebezigd, dan heeft het betrekking op de begravenis van een zeer aanzienlijk persoon. In de taal van de R. C. kerk beteekent het de kerkdiensten en missen, die kort na iemands dood te zijner eere worden gehouden of gevierd.

Begraven — bijzetten — teraardebestellen. Alle drie woorden drukken uit het toevertrouwen van een lijk aan den schoot der aarde. *Begraven* is hiervoor het gewone woord, de beide andere zijn deftiger. In *bijzetten* ligt bovendien soms de bijgedachte, dat iemand begraven wordt in het graf, waar ook de lijken van voorouders of verwanten rusten.

Begraving, zie **Begravenis**.

Begrip, zie **Voorstelling**.

Begrip, zie **Doorzicht**.

Begrip, zie **Bedunken**.

Begrijpelijk — bevattelijk — duidelijk — helder — klaar — verstaanbaar. *Begrijpelijk* is een passief begrip: het ziet op zaken, die men licht kan begrijpen, waarvan men de oorzaak licht kan inzien (soms wordt het, en nog meer het tegenovergestelde *onbegrijpelijk*, in actieven zin gebruikt; b.v. *wat is hij van daag weer onbegrijpelijk; ik kan hem niets aan het verstand brengen*); *bevattelijk* is een actief begrip wanneer het ziet op personen, die iets licht bevatten of begrijpen; in passieven zin is het synoniem met *duidelijk*, en beteekent dan wat voor de bevattig geschikt is. *Hij weet alles zoo bevattelijk te maken. Duidelijk* is sterker dan *begrijpelijk* en geeft te kennen, dat men iets bijna zonder nadenken kan begrijpen; van iets waarop in letterlijken of figuurlijken zin het volle licht valt, welks omtrekken dus goed waarneembaar en gemakkelijk te onderscheiden zijn, gebruikt men *klaar* en *helder*. Het eerste meer in tegenoverstelling van *troebel*, het tweede in tegenoverstelling van *duister*. (Vergelijk bij **Helder**). *Verstaanbaar* is in de eerste plaats datgene, wat gemakkelijk gehoord kan worden, en vervolgens datgene, waarvan men

gemakkelijk den zin kan vatten. *Eene onbegrijpelijke dwaling. Een berattelijk kind. Een duidelijk bewijs. Hij spreekt verstaanbare taal. Hij gaf ons eene klare en heldere voorstelling der zaak.*

Begrijpen, zie Bevroeden.

Begrijpen — beseffen — bevatten — verstaan. De noodige kennis van iets in zijn geest opnemen. *Verstaan* drukt enkel het opnemen dier kennis uit en laat de wijze, waarop zij verworven wordt, onbepaald. Het wordt gebruikt van het onderkennen van den zin van iets, of van de beteekenis van een teeken. *Begrijpen* en *bevatten* daarentegen sluiten in, dat het eenige inspanning kost om de zaak in haren geheelen omvang in onzen geest op te nemen, en de gronden, waarop iets berust, te vatten; het geeft tevens te kennen, dat er eene zekere mate van scherpzinnigheid voor wordt vereischt. *Beseffen* heeft meer bepaald de beteekenis van een innig, levendig begrip van iets hebben, iets door zijn denkvermogen en gevoel leeren kennen. *Het kind besepte den omvang van het verlies niet.*

Begrootten — ramen — schatten — waardeeren. Bij gissing bepalen. *Ramen* is onbepaald dan *begrootten*. Men *raamt* uitgaven, wanneer men opgeeft, wat zij vermoedelijk *kunnen*, men *begroot* ze, wanneer men opgeeft, wat ze waarschijnlijk *zullen* belooopen. Over *schatten* en *waardeeren* zie onder **Achten**.

Behaaglijk, zie Aangenaam.

Behagen, zie Aanstaan.

Behalen, zie Bekomen.

Behandelen — bejegenen. Zich op de eene of andere wijze ten opzichte van iemand of iets gedragen. *Behandelen* heeft tot voorwerp personen en zaken; *bejegenen* alleen personen. *Behandelen* is handelen met onmiddellijke betrekking tot een persoon of voorwerp. *Bejegenen* veronderstelt eene ontmoeting, waarbij een van beide partijen handelend optreedt, en de andere het voorwerp dier handeling is. *Die koopman in Riga heeft mij niet mooi behandeld. Men moet nooit iemand onheusch bejegenen.*

Behandelen — bewerken. Eene wetenschappelijke stof bearbeiten. *Behandelen* ziet meer op den inhoud, tegenover *bewerken*, dat meer ziet op den arbeid, aan vorm of voorbereiding besteed. *Dat onderwerp is goed behandeld. De rede is met zorg bewerkt.*

Beheer — bestuur — bewind — heerschappij — regeering. Oefening van gezag. *Bestuur* zegt alleen, dat men de leiding van zaken in handen heeft; *beheer* geeft eene uitoefening van gezag te kennen in dienst van of ten behoeve van iemand anders: *het beheer over goederen, over eene nalatenschap. Een werk in eigen beheer nemen. Heerschappij* en *regeering* worden voornamelijk gebezigd van het bestuur over een staat: *bewind* van het bestuur eener maatschappij: *de bewindhebbers der O. I. Compagnie. Heerschappij* onderstelt bij hem, die ze oefent, niet alleen het recht, maar ook de macht om zich te doen gelden; het wordt ook figuurlijk gebruikt, b.v. *Heerschappij over zijne hartstochten.*

Beheerschen (zich) — beteugelen — betoomen — bedwingen (zich) — bezitten (zich). Door zijne macht iemand of iets in de vrije beweging beperken. *Beheerschen* drukt uit, dat men dit doet krachtens de macht en de kracht, die men bezit. *Eene volksmenigte, een toestand beheerschen; zich beheerschen* = heer, meester blijven over zichzelf. Bij *beteugelen* en *betoomen* staat het middel op den voorgrond, waardoor dat geschiedt. *Een paard beteugelen, betoomen; fig.: zijne driften beteugelen, betoomen.* *Bedwingen* is iemand door dwang of geweld noodzaken zich te beperken. *Een paard, een oproer, zijne tranen bedwingen; zichzelf bedwingen* = zijn toorn inhouden, zichzelf meester blijven. *Bezitten* is eigenlijk bezit van iets hebben, dus macht over iets hebben; *zich bezitten* is derhalve macht over zichzelf en over zijne bewegingen hebben.

Beheerschen — besturen — gebieden — heerschen — regeeren. Macht hebben om uitvoering aan zijn wil te geven. *Beheerschen* is het transitivum van *heerschen*; beide stellen op den voorgrond macht, waaraan kracht verbonden is, hetzij deze ontstaat door de meerderheid van dengene, die ze uitoefent, hetzij door zijne hooge plaats. *Gebieden* onderstelt een onbeperkt gezagvoeren. *Regeeren* wordt alleen gezegd van koningen en andere vorsten. *Besturen* veronderstelt inzicht en beleid, en meer het leiden der zaken dan eene uitoefening van eigen macht. *Beheerschen, regeeren* en *besturen* worden ook figuurlijk gebezigd. Bij *beheerschen* denkt men aan zedelijke overmacht en krachtigen wil; bij het tweede aan willekeur van hem, die regeert en aan onmacht van den geregeerde; bij het laatste aan overleg en beleid. *Hij heerscht onbeperkt. Hij beschikt en gebiedt over alles. Willem I regeerde over Nederland. Thiërs bestuurde de Fransche republiek. De volksmeening beheerscht de wereld. „Zijne vrouw regeert hem” is niet hetzelfde als „zijne vrouw bestuurt hem.”*

Beheerscher — bestuurder — gebiedster — heer — heerscher — alleenheerscher — keizer — koning — monarch — regeerder — vorst. Iemand, die over een volk of staat heerschappij voert.

Beheerscher en *heerscher* stellen beide op den voorgrond, dat, 't zij door hooge geboorte, 't zij door eigen persoonlijke meerderheid, de macht aanwezig is om over het geheele volk te beschikken. Bij den *beheerscher* is tevens de kracht aanwezig om die macht uit te oefenen; de *heerscher* daarentegen kan zwak en willoos zijn. *Napoleon was tijdelijk de beheerscher der wereld. Een zwak heerscher is een ramp voor zijn volk.* Het woord *alleenheerscher* legt den nadruk op het feit, dat de macht aan één persoon toekomt, die aan niemand verantwoording schuldig is. *Monarch*, letterl. alleenheerscher, is thans de algemeene titel voor ieder, die heerschappij voert, 't zij dat hij *keizer* is, en dus den hoogsten rang bekleedt in de rij der *vorsten* (eig. de eersten van hun volk), 't zij dat hij als *koning* regeert, 't zij, dat hij *vorst* is over een klein staatje. De woorden *keizer* en *koning* zijn titels, evenals *vorst*, dat echter ook voorkomt in den zin van hoofd van den staat (zie **Prins**); alle *keizers* en *koningen* zijn dus *vorsten*, 't omgekeerde is echter niet waar. *Heer*, is eveneens een titel, en wel die van den eigenaar of bezitter eener heerlijkheid. *Heer van Friesland; de heer van*

Rensiroude. 't Woord *gebieder* stelt eene onbeperkt en krachtig gehandhaafd gezag op den voorgrond. *Ik zal u maken eenen vorst en gebieder der volken.* Bij *bestuurder* denkt men meer aan overleg en beleid, dan aan macht of gezag; bij *regeerder* denkt men aan de wijze, waarop het regeeren plaats heeft.

Behelzen — bevatten. Inhouden (van brieven en geschriften). *Behelzen* gebruiken wij, wanneer wij het oog hebben op den hoofdinhoud van een brief of geschrift; *bevatten*, wanneer iets met andere onderwerpen in een geschrift aangeroerd of besproken wordt. *Dit artikel behelst eene leerzame studie over den jongsten roman van een gevierden schrijver, en bevat daarenboven een aantal belangrijke opmerkingen over zijne vroegere werken.*

Behendig, zie Bedreven.

Behendig, zie Vlug.

Behoeden — beschermen — beschutten — beveiligen — bewaren. Voor iets zorgen; maken dat iets geene schade lijdt. *Bewaren* en in nog hoogere mate *behoeden* worden alleen gebruikt, als er voor het aan onze zorg toevertrouwde gevaar dreigen *kan*; de drie andere woorden daarentegen sluiten in, dat dit gevaar *werkelijk dreigt*, zoodat 's menschen werkdadige tusschenkomst, of die van het Opperwezen, noodig is, om het af te wenden. *Bewaren* is zorg dragen dat iets ongeschonden blijft, *behoeden* is sterker, en veronderstelt een voortdurend in het oog houden der aan onze zorg toevertrouwde zaak. *Beschermen* en *beschutten* is voor iets, dat bedreigd wordt, een scherm of schut zijn; derhalve zich plaatsen tusschen het bedreigde en hetgeen bedreigt. *Beveiligen* laat alle middelen ter zijde en drukt alleen uit, dat men zorgt dat de toevertrouwde zaak of persoon in veiligheid komt.

Behoedzaam, zie Bedachtzaam.

Behoeftē — nooddrufft. Gemis van hetgeen men niet ontberen kan. *Behoeftē* is gebrek aan hetgeen noodig is voor een bepaald doel. *Nooddrufft* gebrek aan het allernoodigste, het onontbeerlijke om te leven.

Behoefstig, zie Arm.

Behoeve (ten) — bate (ten) — gunste (ten) — voordeele (ten). Alle veronderstellen dat iets geschiedt om iemand te bevoordeelen. Het laatste woord drukt dit in het algemeen uit, evenzoo *ten bate*. Het eerste drukt alleen uit, dat het ten nutte van iemand is, die het meer of minder noodig heeft; het derde dat de bevoordeeling het uitvloeisel is van eene welwillende stemming jegens den bevoordeelde.

Behoeven — noodig hebben. Gebrek hebben aan iets, dat men voor zijn doel niet ontberen kan. Bij *behoeven* staat meer het feit, dat men gebrek heeft, op den voorgrond; bij *noodig hebben* wordt meer gedacht aan het doel, dat men, zonder hetgeen men noodig heeft, niet bereiken kan.

Behooren — betamen — passen — voegen. Het begrip, dat aan al deze woorden gemeen is, is dat van eene verplichting om in zekere omstandigheden op eene aangewezen wijze te handelen. *Behooren* duidt de reden dier verplichting niet nader aan. *Betamen* stelt die verplichting voor als een uitvloeisel van ons plichtbesef, als een zedelijk moeten. *Passen*

en roegen beschouwen haar als een gevolg der omstandigheden. *Men behoort te vergeven en te vergeten. Het betaamt ons de wederwaardigheden des levens met onderwerping te dragen. Het voegt mij niet u tegen te spreken. Het is zeer ongepast iemand in de rede te vallen.*

Behoorlijk, zie **Betamelijk**.

Beiden — wachten — toeven. Met het oog op iets toekomstigs op eene plaats blijven. *Toeven* laat het hoelang onbepaald, en ziet meer op het dralen om te vertrekken; *beiden*, dat meer in hoogerem stijl voorkomt, en *wachten* drukken daarentegen nit, dat men slechts zoolang denkt te blijven totdat een persoon gekomen, of een bericht ontvangen is, of eene gebeurtenis heeft plaats gehad. *Wij wachten tot hij komt. Graaf Willem V droeg, zoolang zijne moeder nog leefde, den naam van verbeider. En toeft hij al, hij kent zijn tijd.*

Beijveren (zich), zie **Bevljigten (zich)**.

Bejaard, zie **Afgeleefd**.

Bejegenen, zie **Behandelen**.

Bejegenen, zie **Beurt (te . . . vallen)**.

Bejegenen, zie **Wedervaren**.

Bek — mond — muil — neb — smoel — snavel — sneb — snoet — snuit. Het orgaan, waardoor het voedsel wordt opgenomen en geluid kan worden voortgebracht. *Mond* heet het uitsluitend bij den mensch. *Bek* is de gemeenschappelijke naam, dien het bij dieren draagt. Bij dieren met spits toeloope bekken, dus inzonderheid bij de vogels, noemt men het *neb*, *sneb* en *snavel*; bij verscheurende dieren en in 't algemeen bij dieren, die een grooten bek hebben, *muil*. De voormuil van varkens, enz. en het voorste gedeelte van den muil des olifants heeten *snuit*. In minachtenden zin gebruikt men voor mond in minder gekuischte taal het woord *smoel*, als ook het woord *snoet*. X

Bekend — ruchtbaar. Waarvan een aantal personen kennis dragen. Wat voor de openbaarheid bestemd was, wordt *bekend*; wat geheim had moeten blijven, of althans te vroeg wordt openbaar gemaakt, wordt *ruchtbaar*. *Ruchtbaarheid* onderstelt dus altijd onbescheidenheid. *De Russische regeering had in Januari 1878 hare maatregelen goed genomen, opdat hare vredesvoorwaarden niet te spoedig ruchtbaar zouden worden.* X X

Bekendmaken, zie **Aankondigen**.

Bekendmaken, zie **Berichten**.

Bekendmaking, zie **Bericht**.

Bekennen — belijden. Zijne gevoelens of daden, die niet bekend waren, mededeelen. *Belijden* is het meer plechtige woord; men zegt zoowel *een godsdienst belijden*, als *zijne zonden belijden*. Zoowel *zijne zonden bekennen*, *schuld bekennen*, als *kleur bekennen*, d. i. toonen wat men eigenlijk is; *bekennen* wordt echter meer ten opzichte van daden gebruikt, die men verborgen had willen houden. In tegenstelling gebruikt, ziet *belijden* soms

op eene vrijwillige, *bekennen* op eene min of meer afgedwongen schuld-belijdenis. *Men gebruikte vroeger de pijnbank om de misdadigers tot bekentenis te brengen, die niet terstond hunne schuld beleden.*

Beker, zie Kelk.

Bekijken, zie Bezien.

Bekkeneel — hersenpan — kruin — schedel. *Bekkeneel* en *hersenpan* noemt men het beenig bekleedsel der hersenen. *Schedel* is het bovenste gedeelte van het hoofd. *Van de voetzolen tot den schedel.* *Kruin* is het bovenste gedeelte van den schedel (bij uitbreiding de top van andere voorwerpen: een boom, een berg). *Een geschoren kruin.*

Beklaagde, zie Aangeklaagde.

Beklaaglijk — beklagenswaardig — deerniswaardig. Daar *deernis* eene eenigszins duurzame aandoening te kennen geeft, de daad van *beklagen* echter alleen het gevolg kan wezen van eene voorbijgaande opwelling, duidt men door het woord *deerniswaardig* te gebruiken een hooger trap van lijden aan, dan wanneer men *beklaaglijk* en *beklagenswaardig* bezigt. Bij *beklaaglijk* treedt het eigenlijke begrip van klagen meer op den achtergrond; het zegt minder dan *beklagenswaardig* en wordt bovendien niet van personen gebezigd.

Beklagenswaardig, zie Beklaaglijk.

Beklemming, zie Huur.

Beklimmen — bestijgen — opklauteren. Een hooger gelegen punt trachten te bereiken. *Bestijgen* ziet alleen op het naar boven gaan en laat in het midden of er moeite aan verbonden is. *Een paard bestijgen, een heuvel of berg bestijgen.* *Beklimmen* ziet meer op de moeite, die men zich bij het klimmen moet geven. *De stramme generaal besteege zijn paard niet meer, hij moest het als 't ware beklimmen. Den Montblanc beklimmen.* Bij *opklauteren* heeft men vooral de moeilijkheden op het oog, waarover men heen moet klauteren ten einde boven te komen.

Beknopt — bondig — kort. Van eene rede of een geschrift, dat niet gerecht of vervelend is. *Kort* zegt alleen, dat iets niet lang is; *beknopt*, dat men in een klein bestek het voornaamste, wat er over eene zaak te zeggen valt, bijeengebracht heeft: *een beknopt relaas van iets geven; bondig* dat een betoog of een gezegde kracht aan korthed paart. *Kort en bondig* d. i. in weinig woorden, maar duidelijk.

Bekocht (aan iets . . . zijn) — te duur (iets . . . gekocht hebben). De eerste uitdrukking is sterker dan de laatste. Wie *iets te duur koopt*, besteedt er slechts een hooger prijs voor dan eigenlijk noodig was; wie *aan iets bekocht is*, heeft zijn geld verspild aan eene zaak, die onbruikbaar is, of die slechts luttele waarde heeft.

Bekoelen, zie Afkoelen.

Bekomen — behalen — erlangen — verkrijgen — verwerven. Met eenige inspanning en moeite, of na eenige bewuste of on-

bewuste werkzaamheid, in het bezit van iets komen. *Bekomen* — het hoogd. *bekommen* — is vooral gewoon met een koopwaar als voorwerp. In de beteekenis van met inspanning in het bezit van iets komen, is het thans vrij wel in onbruik; hoogstens wordt het in de schrijftaal nog eene enkele maal gebezigd. *Erlangen* komt bijna alleen in hoogerem stijl voor; *verkrijgen* is sterker dan *bekomen*; *verwerven* zegt wederom meer dan *verkrijgen*. *Behalen* wordt gezegd van het door groote krachtsinspanning verkrijgen van iets, waardoor men eer verwerft: de *overwinning behalen*, *lauweren behalen*, enz. Het wordt niet van het verkrijgen van een bepaald voorwerp gebruikt. *Waar zijn deze goederen te bekomen? Door onvoorzichtigheid een ongeluk bekomen. De vrijheid erlangen. Eer en aanzien verkrijgen. Iemands goedkeuring verwerven.*

Bekomen — beteren — bijkomen — opkomen — herstellen. Weder tot gezondheid komen. *Beteren* is van een slechten toestand langzaam in een goeden komen. *Bekomen*, en evenzoo *bijkomen*, wordt gebezigd van een schrik, eene flauwte, enz. *Herstellen* ziet op het terug krijgen der verloren krachten, en het weder in den vorigen staat van gezondheid komen. *Opkomen* is het herstellen uit eene zware ziekte, waar groot gevaar bij was. De beteekenis dezer woorden kan overigens blijken uit den volgenden zin: *Sinds hij van zijne laatste flauwte bekomen is, betert de zieke van dag tot dag, zoodat er gegronde hoop bestaat, dat hij er van zal opkomen, ofschoon het nog lang duren kan, eer hij hersteld is. Ik begin nu pas te bekomen van dat schrikken. In de lucht kwamen allen, die flauwe gevallen waren, spoedig bij.*

Bekommerd, zie Bezorgd.

Bekommeren (zich), zie Aantrekken (zich).

Bekopen — betalen — bezuren — boeten. De onaangename gevolgen van iets strafbaars of iets verkeers ondergaan. *Boeten* onderstelt eene overtreding, en beschouwt hetgeen zij na zich sleept, als een passende vergoeding. Aan *bekopen* is het denkbeeld verbonden, dat wie iets *bekoopt*, vooraf eenigszins wist, dat het hem op dien prijs zou kunnen te staan komen, terwijl bij *betalen* de onaangename gevolgen meer toevallig voorgesteld worden. *Bezuren* is de onaangename gevolgen ondervinden van iets, dat toen het gedaan werd, genot opleverde. *Een misdrijf boeten. Eene roekeloosheid met zijn leven betalen. Een genot met den dood bekopen. Ik vrees dat gij met uwe zwakke gezondheid deze buitensporigheden geducht zult moeten bezuren.*

Bekoorlijk, zie Aanminnig.

Bekoren, zie Aantrekken.

Bekoren — betooveren — innemen — voor zich innemen — voor zich winnen. Door eigenschappen, uiterlijke hoedanigheden, of talenten een sterken invloed op iemands denkwijze oefenen ten gunste van den persoon of de zaak, van wie de werking uitgaat. *Voor zich winnen en voor zich innemen* worden bijna uitsluitend van personen

gezegd. Zij drukken de aangegeven gedachte uit zonder eenige bijgedachte. *Bekoren* wordt van personen en zaken gezegd; het heeft de bijgedachte dat de werking vooral op de zinnen geschiedt. In *betooveren* staat meer de buitengewoon groote kracht, waarmede de werking geschiedt, op den voorgrond, terwijl er dikwijls eene minder gunstige bijbeteekenis aan eigen is, nl. die van eene bekoring, waarvan men zich door de buitengewone kracht, die zij uitoefent, niet kan losmaken. Bij *bekoren* staat meer de aantrekking zelve, dan de groote kracht, waarmede ze geschiedt, op den voorgrond. *Hij nam allen voor zich in. Eene innemende persoonlijkheid. Hij had hen voor zich gewonnen toen hij enkele minuten gesproken had. Dat kan mij niet bekoren. Ik was van haar bekoord* heeft eene andere beteekenis dan *zij had mij betooverd*.

Bekorten, zie Afkorten.

Bekrachten — bevestigen — bezegelen — staven — verzekeren. Aan een verhaal, eene verklaring, enz. meer geloofwaardigheid bijzetten. Iemand *staaft* iets, door het aanvoeren van bewijzen, *verzekert* iets door het afleggen eener gelijkkluidende verklaring, *bekrachtigt* en *bezegelt* iets, door er op eenigszins plechtige wijze zijn zegel of zijne goedkeuring aan te hechten. *Bezegelen* wordt vooral gezegd van eene bekrachtiging door daden. *Zijne leer met zijn leven bezegelen. Bekrachten* in rechterlijken zin, is het bevestigen van eene vernietigbare rechtshandeling, waardoor de bevoegdheid verloren wordt om die handeling door den rechter te doen nietig verklaren. B.v. een minderjarige heeft zijn huis verkocht: hij kan, zich beroepende op zijne minderjarigheid, dat koopcontract door den rechter doen vernietigen. *Bekrachtigt* hij nu na zijne meerderjarigheid dat koopcontract, dan verliest hij de bevoegdheid om de nietigverklaring van dat contract bij den rechter aan te vragen.

Bekreunen (zich), zie Aantrekken (zich).

Bekrompen, zie Eng.

Bekrompen — beperkt — bevooroordeeld — eenzijdig — partijdig. *Bekrompen* is in het algemeen, wat niet ruim genoeg is. De *bekrompene* velt een scheef oordeel, omdat zijn verstand te beperkt of te weinig ontwikkeld is; de *bevooroordeelde*, omdat hij eigen inzichten en overeengekomen voorschriften als een onfeilbaren toetssteen beschouwt; de *eenzijdige*, omdat hij slechts sommige punten van beschouwing in het oog vat, en de andere verwaarloost; de *partijdige*, omdat hij zich laat beheerschen door vooringenomenheid, belang of wcerzin. *Beperkt* (waarbij meestal een ander woord ter bepaling gevoegd wordt) is in eigenlijken zin hij, die slechts datgene, wat vlak voor hem is, overzien kan. Die *beperkt* is in zijne vermogens of in zijn oordeel, overziet niet het geheele veld, daar zijne vermogens of zijn oordeel niet sterk of niet genoeg ontwikkeld zijn. In dezen zin wordt het dikwijls voor *bekrompen* gebruikt. *Beperkt* kan echter betrekkelijk zijn, want eenigermate is ieder *beperkt* door zijne vermogens; geen menschelijk verstand toch is in staat alles te omvatten; maar in dezen zin wordt het minder gebruikt.

Bekwaam — afgericht — geschikt — knap — kundig.

Wie de vereischten bezit om iets naar behooren te verrichten. *Kundig* ziet vooral op het bezit van theoretische kennis, *knap* op hiermede gepaard gaanden natuurlijken aanleg (in de dagelijksche spreektaal is het meer in gebruik dan *kundig*); *geschikt* op het bezit van practische vaardigheid; *afgericht* op het bezit van practische vaardigheid tengevolge van onderricht en oefening; *bekwaam* is, wie kunde aan vaardigheid paart. *Hij is een bekwaam werkman*: hij is handig en werkt goed; *hij is een kundig rechtsgeleerde* beteekent: hij bezit veel rechtsgeleerde kennis; *hij is een bekwaam rechtsgeleerde* beteekent: hij heeft kennis en ervaring in zijn vak; *hij is een afgericht ruiter*: hij kan uitstekend paardrijden.

Bekwaam, zie Begaafd.**Bekwaamheid, zie Aanleg.**

Bel — klok — schel. Een hol, metalen voorwerp tot het geven van geluidsignalen. Eene *klok* is meestal vrij groot van omvang en heeft de gedaante van een stompen kegel, die van onderen open is. Het luiden der klokken geschiedt, door de klok zelf in eene zwaaiende beweging te brengen; soms ook hangt de klok stil en wordt de klepel heen en weer bewogen; men laat de *klok slaan*, door er een hamer aan den buitenonderkant op te laten neerkomen. De *schel* is een kleiner klokvormig werktuig, waarin een klepel aangebracht is, die door aanraking der wanden geluid veroorzaakt; de *bel* is eigenlijk rond en klinkt door losse, daarin rammelende stukjes metaal. *Een kinderbel* (rammelaar), *een narrebel*. Deze onderscheiding wordt echter weinig in acht genomen. In verschillende plaatsen beslist het gebruik. De Rotterdammer b.v. spreekt altijd van *bel*; *schel* behoort daar tot den deftigen stijl. *De kat draagt een band met belletjes*; *de koeien op de bergen in Zwitserland hebben harmonisch gestemde klokjes aan den hals*.

Belachen, zie Uitlachen.

Beladen — bevrachten — overladen. Met een last voorzien. *Bevrachten*, dat uitsluitend van schepen gebezigd wordt, is zorgen, dat een schip eene lading of vracht in krijgt. *Beladen* is het plaatsen van de lading op of in het voertuig. *Overladen* is het voorzien van eene grootere lading dan het eigenlijk vervoeren kan. *Door overlading krijgt een schip overlast*. *Het schip was op de uitreis niet bevracht, maar slechts met ballast beladen*.

Beladen, zie Aanlanden.**Belang, zie Aanbelang.****Belang, zie Aangelegenheid.****Belangen, zie Aanbelangen.**

Belangrijk — van belang — aangelegen — gewichtig — van gewicht. Deze woorden worden gebruikt om aan te duiden, dat eene zaak van eenige beteekenis is voor iemand, of invloed op iets heeft. *Gewichtig* ziet meer op hare volstreckte, *belangrijk* meer op hare betrekke-

lijke waarde. De uitvinding der boekdrukkunst in Europa kan ook in het oog der Chineezzen eene *gewichtige* gebeurtenis zijn, maar *belangrijk* is zij moeielijk voor hen te noemen. *Gewichtig* en evenzoo *van gewicht* noemt men datgene, wat grooten invloed heeft; *belangrijk* meer van zaken dan van personen gebruikt, is, wat groote waarde heeft in meer beperkten kring, of door iets bijzonders opmerkzaamheid verdient. *Een gewichtig man, een belangrijk persoon. Van belang*, meest in de spreektaal in gebruik, nadert in beteekenis meer tot *gewichtig*. *Aangelegen* is eigenlijk iemand rakende, en dus van belang voor iemand, voor zoover men veronderstellen kan, dat aangrenzende zaken op elkander invloed kunnen hebben. *Zich gelegen laten liggen aan* heeft de beteekenis, dat iemand zich met de zaak, die voor hem van belang is, bezighoudt. *Er ligt mij veel aan gelegen. Zich aan iets gelegen laten liggen.*

Belasten, zie Aantijgen.

Belasting — cijns — tiend — grondrente — tol — schatting. De geldsom, die de eigenaar van den grond of van hetgeen zich op den grond bevindt, of ten algemeene nutte, of aan den houder van een bepaald recht, moet opbrengen. *Belasting* heet in het algemeen het geld, dat door de inwoners van een land, gewest, enz. ten algemeenen nutte wordt opgebracht; *schatting*, in het bijzonder de jaarlijksche som door den eenen staat aan den anderen te betalen, of de schadevergoeding in geld door een overwonnen staat aan zijn overwinnaar te geven (*oorlogsschatting*); *cijns* of *uitgang* hetgeen van zekere bezitting of van de opbrengst er van jaarlijks gegeven wordt; wordt hij niet binnen een bepaalden tijd geïnd, dan vervalt het recht er op. Een *tiend* is een zeker evenredig gedeelte van de veldvruchten, dat tengevolge van oude rechten, van een bepaald stuk grond moet worden opgebracht. Eene *grondrente* is eene vaste geldsom of onveranderlijke hoeveelheid vruchten, die de eigenaar van een stuk grond aan den houder der grondrente moet opbrengen; *tol* de belasting, die men betaalt voor het recht van passage of doorvoer.

Beleedigen — beschimpen — bespotten — hoonen — krenken — kwetsen — smaden — smalen — verguizen. Iemand iets aandoen in woord of daad, waarbij hij leed gevoelt en in zijn gevoel van eigenwaarde of eer wordt aangetast. *Beleedigen* zegt dit in het algemeen, terwijl de andere woorden de wijze, waarop de beleediging plaats grijpt, nader omschrijven. Bij *beschimpen* en *bespotten* staat het denkbeeld van spot, bij *hoonen* dat van vernedering en schande, bij *smaden* dat van verachting op den voorgrond, en deze verschillende denkbeelden zijn in *verguizen*, dat verreweg het sterkst is, vereenigd. *Krenken*, eigenlijk iets krank maken, duidt behalve de daad van benadeelen, ook de aantasting der eer aan, die het gevolg der krenking is. *Kwetsen* ziet meer op de beleediging van het gevoel. *Smalen* kan men zowel op een voorwerp als op een persoon. Het beteekent, uit nijd iemand of iets als gering of nietswaardig voorstellen.

Beleefd, zie Beschaafd.

Beleenen — verpanden. Een voorwerp van waarde tot zekerheid stellen voor de teruggave eener geleende som, of voor het nakomen eener verbintenis. Bij *beleenen* heeft men meer op het oog het feit, dat men geld te leen krijgt door een onderpand te geven; bij *verpanden*, dat meest gebruikt wordt van onroerende zaken, heeft men meer op het oog het stellen van een pand. *Men beleent effekten, men verpandt zijn horloge.* In figuurlijken zin kan alleen *verpanden* gebezigd worden. *Zijn woord, zijn eer, zijn leven verpanden.*

Beleid — omzichtigheid — overleg. De werking van den geest vóór of gedurende het volvoeren van iets, waardoor men alle omstandigheden, die dienstbaar gemaakt kunnen worden, gebruikt, en zich voor overijling of storing hoedt. *Overleg* ziet op het berekenen en nagaan wat de beste weg is om bij de uitvoering in te slaan; *omzichtigheid* op de voorzichtige afwending van alle mogelijke belemmeringen, gevaren of storingen, die bij de uitvoering kunnen ontstaan; *beleid* op het overleg en de omzichtigheid, waarmede men de zaak ten uitvoer brengt, en op de bekwaamheden van hem, die het werk volbrengt.

Belemmeren — dwarsboomen — storen — stremmen — tegenhouden — versperren. De uitvoering van eene handeling moeilijk maken. *Belemmeren* is eigenlijk lam maken en de bewegkracht verzwakken; verder, den voortgang moeilijk maken; *dwarsboomen* is iemand bemoeilijken in den voortgang van zijn werk door hinderpalen in den weg te stellen; het veronderstelt dus boos opzet. *Storen* is een oogenblik oponthoud veroorzaken. *Stremmen*, eigenlijk stram maken, is *stilstand* in de beweging brengen voor korter of langer tijd. Het is dus sterker dan *belemmeren*, daar dit nog eenige beweging veronderstelt; *versperren* ziet op den weg, waarlangs de beweging plaats heeft, en veronderstelt een opzettelijke of onwillekeurige afsluiten ervan. *De weg was versperd door de omgevallen boomen, zoodat de passage gestremd was; op een ander gedeelte belemmerden de takken van de boomen, naast den weg gevallen, het verkeer der rijtuigen. Hij belemmerde mijne pogingen om mijn vriend te helpen, doch ik liet mij niet storen.* *Tegenhouden* is sterker dan *belemmeren*. Het gebruik dezer woorden blijkt verder uit den volgenden zin. *Het ongunstige weer, dat in de laatste dagen de operatiën belemmerde, belette de belegeraars met den noodigen spoed tot den aanval over te gaan; toen zij eindelijk gereed waren, werden zij door een gerucht, dat de vrede gesloten was, tegengehouden, om hun voornemen terstond uit te voeren.*

Belemmering — beletsel — belet — hindernis — hinderpaal — verhindering. Hetgeen de uitvoering onzer oogmerken of plannen bemoeilijkt. *Belemmering, verhindering* is de daad van belemmeren of verhinderen; bij het eerste denkt men alleen aan iets, dat het moeilijk maakt om tot het doel te komen; bij het laatste aan iets, dat het noodzakelijk maakt de uitvoering van het plan op te geven; *hindernis* (ook *verhindering* en *belemmering*) hetgeen oponthoud teweegbrengt, en bij onvoldoende kracht belet om tot het doel te komen (*eene harddraverij met hindernissen*). *Hinderpaal* is eigenlijk een paal, die in den weg staat;

figuurlijk, alles wat de uitvoering van iets bemoeilijkt (*hinderpalen uit den weg ruimen*); *beletsel* hetgeen, zoolang het bestaat, de verrichting onmogelijk maakt (*een beletsel om uit te gaan*). *Belet* ziet uitsluitend op de verhindering om iemands bezoek af te wachten. *Belet vragen* is dus eene verkorting voor: *vragen of er ook belet is*. (Zie ook **Belemmeren**.)

Belendend, zie **Aangelegen**.

Belet, zie **Belemmering**.

Beletten, zie **Afhouden**.

Beletten, zie **Aankanten (zich)**.

Beletsel, zie **Belemmering**.

Belgen — vergrammen — verstoren — vertoornen. Het gemoed ontstemmen. Het zijn de meer deftige en in gewonen stijl minder gebruikelijke uitdrukkingen voor het meer gewone *iemand boos maken of boos worden*. Wie *verstoord* is, toont dit gewoonlijk meer door de uitdrukking van zijn gelaat, dan door woorden of daden. *Belgen* en *zich belgen*, boos worden, zijn beide verouderd, alleen het verl. deelw. komt nog voor: *zich gebelgd gevoelen of toonen over iets of gebelgd zijn over iets*. Daarnaast wordt gebruikt het partic. pract. *verbolgen* van een in onbruik geraakt werkwoord *verbelgen*. In Z. Nederland is het trans. *belgen* niet ongewoon; in N. Nederland komt het slechts zeer zelden, en dan alleen in den 3en pers. enkelv. voor: *het belge u niet* = neem mij niet kwalijk. Het is zwakker dan *vertoornen*, dat eene sterke ontstemming aanduidt, welke het gevolg is van een indruk, die geheel indruischt tegen het gemoed van hem, die vertoorn wordt. *Vertoornen* wordt in de taal van het dagelijksch leven weinig gebruikt. Het verl. deelw. *vertoorn* staat gelijk met het deelw. *verbolgen*. *Vergrammen*, dat alleen van menschen gezegd wordt, beteekent hetzelfde doch is sterker; het wordt alleen in het verl. deelw. *vergramd* gebruikt, en dan nog zeer zelden.

Belijden, zie **Bekennen**.

Belofte — gelofte — verbintenis. *Belofte* is eene mondelinge of schriftelijke toezegging; *gelofte* eene plechtige belofte, onder aanroeping van God of een heilige. Bij *verbintenis* onderstelt men of wederkeerige beloften, waaruit eene verplichting om iets te doen voortvloeit, of eene overeenkomstige de wet gedane toezegging.

Beloonen — betalen — loonen — vergelden — betaald zetten. Iemand iets geven of iets voor hem doen, omdat hij ons iets gegeven of iets voor ons gedaan heeft. *Betalen*, *loonen* (met loon betalen) onderstellen eene verplichte, *beloonen*, *vergelde* eene vrijwillige vergoeding. *Betalen* is aan iemand, wan wien men iets ontvangen heeft, de waarde der zaak in geld teruggeven. *Men betaalt den arbeid*, niet den arbeider; deze krijgt zijn loon. In het dagelijksch leven wordt het echter veel in de laatste beteekenis gebruikt: *den slager betalen*; *Zaterdagavond worden de werklieden betaald*. *Loonen* is het geven eener geldelijke vergoeding voor den arbeid gedurende eene bepaalde tijdruimte, of voor een zekere hoeveelheid werk verricht; vandaar dat men ook spreekt van *dagloon*, *weekloon*, *stukloon*.

Loonen, beloonen hebben betrekking op den persoon, *betalen, vergelden* op het werk of de daad. *Beloonen* is iets geven als goedkeuring van hetgeen gedaan is; *vergeldden* duidt meer aan, dat de vergoeding volkomen opweegt tegen den bewezen dienst. Men *beloont* een mindere (*de onderwijzer den leerling, de vader het kind*), men *vergelddt* ook zijns gelijke of zijn meerdere iets (*het kind den ouders*). Al deze woorden worden ook gebezigd in een figuurlijken zin, soms ook met ongunstige bijbeteekenis; dit is meer bepaald het geval met *betaald zetten, iemand kwaad met kwaad vergelden. Het gelag betalen* (ergens voor boeten). *Het kwaad loont zijn meester.*

Belooning — betaling — bezoldiging — loon — prijs.

De vergelding, welke voor de moeite aan den arbeid besteed, gegeven wordt. *Betaling* wordt weinig in eigenlijken zin voor vergelding van moeite gebruikt, meest in den zin van overdracht van eene verschuldigde geldsom. *Loon* is de vooraf bedongen som, waarvoor iemand lichamelijken arbeid verricht; *belooning* eene onverplichte vergoeding voor bewezen diensten; de *betaling* voor geestelijken arbeid; een blijk van waardeering, hetwelk men iemand voor vlijt, goed gedrag, enz. schenkt; *bezoldiging* de vastgestelde vergelding van de diensten, die iemand, die eene betrekking vervult of eenig ambt bekleedt, bewijst of geacht wordt te bewijzen; *prijs* is eene vooraf uitgeloopte *belooning* (in de laatste beteekenis). *Den prijs behalen.*

Beloop, zie Bedrag.

Beloop — gang — loop. De wending, die eene zaak neemt, en de vermoedelijke afloop, dien zij hebben zal. Spreekt men in het bijzonder van ééne zaak dan gebruikt men liefst *beloop*; *loop en gang* bezigt men ook van meer zaken: *de gang der zaken, de loop der dingen; het beloop der zaak vertellen. Iets op zijn beloop laten.* In de spreekwijze: *'s werelds loop* ziet *loop* op de elkander opvolgende gebeurtenissen.

Beluisteren, zie Afhooren.

Bemantelen, zie Bedekken.

Bemerken — bespeuren — gewaar worden — merken — ontdekken — ontwaren — opmerken — waarnemen. De bewustheid van iets erlangen. *Merken* is uit bepaalde kenteekenen, die men ziet, tot het bewustzijn van iets komen. *Bemerken* en *bespeuren*, welke de beteekenis hebben van iets aan zijne merkteekenen of zijn nagelaten spoor onderkennen, onderstellen, dat er niet alleen een indruk ontvangen is, maar ook, dat er eenige inspanning van het verstand heeft plaats gegrepen; *ontwaren* daarentegen geeft enkel den indruk te kennen, dien men erlangt door gebruik te maken van zijn gezichtsvermogen. Een bedrog, dat men *ontwaart*, ligt meer open dan een bedrog, dat men *bespeurt*. Omgekeerd doorziet men dus een bedrog, dat men *bespeurt*, beter dan een bedrog, dat men *ontwaart*. *Gewaar worden* is het zich bewust worden van iets door middel zijner zintuigen, en sluit het begrip, dat er moeite voor moet gedaan worden om het te zien, of dat het met nauwkeurigheid geschiedt, geheel uit. *Ontdekken* slaat op het vinden en openbaar maken eener onbekende zaak. *Opmerken* verbindt met het begrip *bespeuren* dat van met aandacht en

nauwkeurigheid zien, zoodat men de verschillende kenteekenen der zaak in zich opneemt. Verder kan het ook aanduiden, dat men het bemerkte om de eene of andere reden tot voorwerp eener bijzondere oplettendheid maakt (*men behoort in gezelschap zoo niet alles op te merken*). *Waarnemen* is acht geven op de indrukken van buiten, die in ons tot bewustzijn komen, en ze van elkander onderscheiden. *Waarnemen*, zegt Prof. Pierson, is het erlangen van zekerheid omtrent het bloot feitelijk bestaan eener volgorde, en wel zulk een erlangen als niet geheel aan de controle van anderen ontsnapt. Men zegt: ik *neem waar*, dat ik mij gebrand heb; maar niet, ik *neem waar*, dat ik hoofdpijn heb. Evenzoo *neemt* men niet zijne gezondheid maar wel haren vooruitgang *waar*; niet eene ziekte, maar wel dat zij verergert.

Bemiddelaar — arbiter — scheidsman — scheidsrechter.

Een persoon die een verschil beslecht. De *bemiddelaar* brengt de partijen tot elkander, door ze tot wederzijdsche toegeeflijkheid te bewegen; de *scheidsman* of *arbiter* wijst de zaak uit door te verklaren, wie gelijk en ongelijk heeft. De *scheidsman* kan naar billijkheid oordeelen, de *scheidsrechter* moet oordeelen naar de regelen der wet.

Bemiddeld, zie Goed.

Beminnaar — liefhebber — minnaar. Wie eene sterke genegenheid of neiging voor iets bezit. *Minnaar* en *minnares* worden bij voorkeur gebezigd met betrekking tot de genegenheid van de eene kunne tot de andere. *Beminnaar* en *liefhebber* zegt men meer ten opzichte van een voorwerp, dat eene groote aantrekkelijkheid voor ons heeft; in de dagelijksche taal wordt *beminnaar* zeer weinig gebruikt, terwijl in meer deftigen stijl de *beminnaar* zijne genegenheid of neiging op een edeler, de *liefhebber* op een minder edel voorwerp richt. *Een beminnaar der schoone kunsten. Een liefhebber van schaatsenrijden.* In tegenstelling met *kunstenaar*, dat iemand aanduidt, die geheel leeft voor en opgaat in de kunst, die hij liefheeft, gebruikt men naast *liefhebber* veelal *dilettant*, dat iemand aanduidt, die eene kunst beoefent zonder genoegzame voorbereiding, en slechts bij wijze van ontspanning. *Liefhebber* wordt in gunstigen en ongunstigen zin gebruikt: *Een liefhebber van wandelen. Een liefhebber van lekker eten en drinken. 't Is me een liefhebber!*

Beminnelijk, zie Aanminnig.

Beminnen — houden van — liefhebben — lieven — minnen. Deze woorden duiden aan het welgevallen vinden in eene persoon, dat het uitvloeisel is van overweging van het verstand of van aandoening der zinnen, of wel van beide. *Minnen* en *lieven* zijn meer dichterlijke uitdrukkingen, *liefhebben* dat in de taal van het dagelijksch leven de gewone uitdrukking is voor de beide voorgaande en voor *beminnen*, drukt in hoogerem stijl soms een andere soort van genegenheid uit dan *beminnen*; terwijl bij *beminnen* de zinnelijke liefde verbonden is met overweging van het verstand, wordt bij *liefhebben* minder aan de zinnelijke liefde gedacht. Dikwijls echter duidt *beminnen* alleen aan het liefde koesteren voor iemand en laat in het midden welke de beweegreden is. *Heb uw naasten lief als u zelven,*

bemin uwe medemenschen. Wel hem, die 't vaderland meer dan zich zelf bemint. Uw liefhebbende Vader. Houden van is eene gemeenzame uitdrukking om te kennen te geven, dat men iemand gaarne ziet of iets gaarne doet, maar heeft ook de beteekenis van *liefhebben*; het is echter zwakker van kracht. *Ik houd van hem*, d. i. ik mag hem wel lijden. *Niet van visch houden* Zie ook **Aankleven**.

Bemoedigen, zie **Aanmoedigen**.

Bemoeien (zich) — afgeven (zich) — bezighouden (zich) — inlaten (zich). Zijne werkkraft aan iets besteden. *Zich bezighouden met* duidt het algemeene begrip aan en laat in het midden of ook anderen er mede aan werkzaam zijn. *Zich bemoeien, zich afgeven en zich inlaten* drukken uit dat de zaak, waarmede men zich bezig houdt, het voorwerp is van de bezigheid van anderen, dat men derhalve slechts mede gaat doen. In *bemoeien* ligt het denkbeeld uitgedrukt, dat de zaak ons eigenlijk niet aangaat; in *zich inlaten en zich afgeven*, dat de zaak beneden de waardigheid van den persoon, of de moeite niet waard is.

Bemoeien (zich) — het aanleggen met — afgeven (zich) — inlaten (zich) — omgaan met — verkeerren met. Omgang hebben met iemand, met iemand eene betrekking aanknoopen. *Omgan met iemand* is de gewone uitdrukking, die zoowel in gunstigen als in ongunstigen zin wordt gebezigd. *Hij ging om met allerlei slag van menschen. Zich bemoeien met iemand*, wordt meestal in ontkennenden zin gebezigd, en geeft te kennen, dat men zich door dien omgang moeite en last op den hals haalt. *Ik bemoei me niet met zulke individuën. Verkeerren met* wordt thans bijna uitsluitend gebezigd van den omgang tusschen twee verloofden; *zij verkeerde met een huzaar van 't 3e*. Soms wordt het ook gebezigd met de bijgedachte dat de omgang met aanzienlijke personen plaats heeft; de meer algemeene beteekenis, die het vroeger had blijkens het rijmpje, *Waar men mee verkeert, wordt men mee geëerd*, heeft het nu vrij wel verloren. *Het aanleggen met, zich afgeven met en zich inlaten met iemand* worden altijd in ongunstigen zin gebezigd. *Het aanleggen met iemand* wil eigenl. zeggen zijne handelingen in overeenstemming brengen met die van een ander, dus gemeene zaak met hem maken, eene betrekking met hem aanknoopen. *Wat doet ge het met dien speler en verkwister aan te leggen!* Vaak wordt het in zeer ongunstigen zin van minnehandel gezegd: *Hij legt het steeds aan met meisjes van slechte zeden. Zich afgeven met iemand* wordt steeds in minachtenden zin gebezigd; het heeft het bijdenkbeeld, dat de persoon *met wien men zich afgeeft*, dus omgaat, zich bemoeit of eene handeling met hem begint, zulk eene gemeenzaamheid niet verdient. *Zich met iemand inlaten* is met iemand, die beneden ons staat, betrekkingen aanknoopen.

Benaarstigen (zich), zie **Bevljtigen (zich)**.

Benaming — naam. Een woord, waarmede men een persoon of voorwerp noemt. Eene algemeen gevestigde uitdrukking, waaronder iemand of iets bekend staat, is de *naam* ervan. *Benaming* daarentegen heeft de

bijgedachte van niet zoo vaststaande, niet zoo algemeen bekende naam. Ten opzichte van eigennamen, d. i. namen welke niet aan *alle* voorwerpen van dezelfde soort eigen zijn, zooals *Willem*, *Amsterdam*, *de Rijn*, *de Denen*, *de Pyrenaeën* mag men alleen *naam* gebruiken. Ten aanzien der soortnamen, zooals *plant*, *mensch*, *rivier*, en der stofnamen, zooals *water*, *wijn* enz. is zoowel het gebruik van *naam* als van *benaming* geoorloofd.

Benard, zie **Bedenkelijk**.

Benauwd, zie **Bedeemd**.

Benauwd, zie **Bedenkelijk**.

Benauwdheid, zie **Angst**.

Benauwdheid, zie **Druk**.

Bende, **Bent**, zie **Partij**.

Beneden — onder. Eene lagere ligging van iets aanduidend. *Beneden* drukt eene lagere ligging in het algemeen uit, terwijl *onder* eene lagere ligging ten aanzien van een ander voorwerp, dat er zich boven bevindt, te kennen geeft. De vloer van het souterrain ligt *beneden* den beganen grond. Een onderaardsehe gang ligt *onder* den grond (omdat de grond haar overdekt). Figuurlijk gebezigd, voor lager in rang, heeft *beneden* dus ook eene ruimere betekenis dan *onder*. In rang *beneden* den kolonel zegt niets anders, dan dat men een lageren rang bekleedt dan de kolonel, zonder dat men dezen tot chef behoeft te hebben; in rang *onder* den kolonel geeft te kennen, dat men in rang op den kolonel volgt, en dat men hem tot chef heeft. *Onder de dekens*. *Onder zijne hoede*. *Hij is beneden, niet boven*. *Wijk-bij-Duurstede ligt beneden Arnhem* (is lager gelegen ten opzichte van de stroomtng der rivier).

Benemen — afhandig maken — berooven — ontfutselen — ontnemen — ontrooven — ontkapen — ontveldigen. Iets aan iemands macht of bezit ontrukken. *Benemen* komt alleen in bepaalde uitdrukkingen voor, z. a. *iemand of zich het leven benemen, den lust benemen*, enz.; *berooven, ontnemen* en *ontrooven* onderstellen meestal, dat het bezit op den ontnemer of roover overgaat. *Berooven* heeft een persoon tot voorwerp, de andere werkw. eene zaak. *Berooven, ontrooven, ontkapen, afkapen* en *ontveldigen* duiden altijd eene onrechtmatig ontnemen aan. *Ontrooven* duidt sterker het aanwenden van list of geweld aan dan *ontnemen*. *Ontkapen* en *afkapen* geven te kennen dat het ontnemen op behendige wijze en zeer vlug geschiedt; *ontveldigen*, dat het op eene ruwe wijze plaats heeft, dat er geweld bij gepleegd wordt. Het laatste woord is in de omgangstaal niet meer in gebruik; hiervoor wordt meer gezegd *iemand iets met geweld afnemen*. *Ontfutselen* én ook *afhandig maken*, is iets aan iemand ontnemen op sluwe, behendige wijze, hetzij voor eigen voordeel, hetzij ten bate van anderen. Bij *ontfutselen* staat de behendigheid, waarmede het geschiedt, sterk op den voorgrond. *Iemand zijn geld ontnemen; den vijand den buit ontrooven; iemand van zijn geld berooven. Iemand zijne beurs ontfutselen. Iemand zijn geld afhandig maken.*

Benieuwd — nieuwsgierig — weetgierig. Begeerende te weten. *Nieuwsgierig* heeft veelal eene ongunstige beteekenis. Het geeft de zucht te kennen om dingen te vernemen, waarmee men niet noodig heeft, of die geen belang voor ons hebben, zooals b.v. onbeteekenende voorvallen uit het dagelijksch leven. *Weetgierig* heeft betrekking op den dorst naar nuttige kennis. *Benieuwd* ziet op het verlangen naar bericht aangaande eene bepaalde zaak, die we óf verwachten dat gebeuren zal, óf van welke afloop we nog onkundig zijn. *Ik ben benieuwd, of zij elkaar krijgen zullen.*

Benijden — misgunnen. Niet kunnen zien, dat een ander iets heeft. In het eerste geval is men zelf *niet* in het bezit van de zaak, die men (een ander) benijdt. Bij *misgunnen* kan men zelf in het genot van iets zijn, maar niettegenstaande dit, een ander het genot willen ontzeggen, omdat men het hem niet gunt. Men *misgunt* iemand iets, omdat men hem een kwaad hart toedraagt; om de zaak zelf is het hierbij minder te doen. Wie iemand eene zaak *benijdt*, gunt haar dáárom niet aan een ander, omdat hij haar voor zich zelf verlangt. *Benijden* staat echter niet altijd in zulk eene ongunstige opvatting, b.v. *hoe benijd ik u die vastheid van geloof! Ik benijd u die diamanten, maar daarom misgun ik ze u niet.*

Benoemen, zie Aanstellen.

Bent, zie Partij.

Beoefenen — oefenen — uitoefenen. *Beoefenen* en *uitoefenen* verschillen in dit opzicht, dat *uitoefenen* ten voor- of nadeele van de buitenwereld geschiedt, terwijl men in de eerste plaats voor zichzelf iets *beoefent*. Waar het een beroep, bedrijf of handwerk geldt, zegt men *uitoefenen*. Van eene kunst zegt men zoowel dat zij *beoefend* als *uitgeoefend* wordt, doch in verschillende opvatting. Men *oefent* de geneeskunst uit, wanneer men daardoor zieken tracht te genezen, men *beoefent* de geneeskunde, wanneer men haar tot voorwerp van studie maakt. Men kan eene kunst *beoefenen* voor uitspanning; de man die er zijn beroep van maakt *oefent* ze uit. In uitdrukkingen als *macht, heerschappij, straf, wraak, deugden, plichten, uitoefenen* is uit een overtollig toevoegsel. *Oefenen* en *beoefenen*, met betrekking tot eene of andere deugd onderstellen, dat men haar in praktijk brengt met bepaald opzet en inspanning van kracht. *Oefenen* is minder in gebruik en is meestal beperkt tot uitdrukkingen als *geduld oefenen*. In eenvoud des harten *oefent* menigeen de gerechtigheid; de wijsgeer behoort haar te *beoefenen*. Overigens is *oefenen* verouderd en meestal vervangen door *uitoefenen* en *beoefenen*.

Beoefenen, zie Bestudeeren.

Bepalen — vaststellen. Iets nauwkeurig aangeven, zoodat men weet waar men zich aan houden kan. *Bepalen* is door palen afzetten, en krijgt zoo verder de beteekenis van nauwkeurig opgeven of aanwijzen, *vaststellen* is aan iets wankelends stevigheid geven, derhalve maken dat iets vast staat, zeker is, en boven allen twijfel verheven. Een dag *bepalen* is dus juister dan een dag vaststellen, evenals den prijs *vaststellen* juister is dan den prijs *bepalen*; want in het eerste geval perkt men als het ware

niet al de komende dagen één dag af, in het laatste geeft men aan den prijs, die iets onzekers en dobberends heeft, vastigheid. *Op het bepaalde uur vergaderde de commissie om het programma der feestelijkheden vast te stellen. Een sterrenkundige bepaalt den duur van de aswenteling eener nieuw ontdekte planeet; hier o. a. kan men vaststellen niet gebruiken.*

Bepeinzen, zie Denken

Bepeinzen — overdenken — overpeinzen — overwegen.

Alle vier duiden het denken over eene zaak aan. *Overwegen* houdt het midden tusschen *overdenken* en *overpeinzen*; het beteekent in gedachten iets nagaan, het voor en tegen van iets in het oog vatten, wikken en wegen, om ten slotte tot een besluit te komen. Daar *peinzen* de beteekenis heeft van overwegen en geheel in gedachten verzonken zijn, duiden *overpeinzen* en *bepeinzen* eene sterkere inspanning van het denkvermogen aan dan *overdenken*. Daar *overwegen* ook kan beteekenen, in zich zelf gekeerd, diep in iets doordringen, gebruikt men soms *overwegen* in soortgelijke uitdrukkingen als *bepeinzen*; *zijn zonden overwegen. Gods wet bepeinzen.*

Beperkt, zie Bekrompen.

Bepraten — ompraten. *Bepraten* is iemand door praten ergens toe overhalen, bewegen; *ompraten* is hem door praten van gevoelen of partij doen veranderen. *Ben ik in staat een eerwaardigen man als den abt om te praten?*

Beproeving — bezoeking — onheil — ongeluk — ongeval — ramp — tegenspoed — wederwaardigheid. Het kwaad, dat ons op onzen levensweg treft. *Ongeluk* is het tegenovergestelde van geluk; *onheil* is eigenlijk het tegenovergestelde van heil, doch staat thans als collectief begrip voor zware rampen; het is sterker dan *ongeluk*. *Onheil afwenden, ongeluk spellen* tegenover *heil aanbrengen, geluk wenschen*. *Ongeval* is een bijzonder geval van gewoonlijk niet ernstigen aard, en is niet zoo sterk als *onheil* of *ramp*. *Onheil* wordt soms gebezigd voor een samenloop van ongelukken, gelijk *ongeval* voor eene reeks van ongevallen. *Tegenspoed* is het tegenovergestelde van voorspoed, dat de beteekenis heeft van vooruitgang in eene onderneming, en van welslagen. *Wederwaardigheden* zijn minder aangename ontmoetingen. Groote ongevallen noemt men *rampen*. *Beproeving* heeft het bijbegrip, dat de tegenspoed dienen moet tot het op de proef stellen van onze deugd of standvastigheid, *bezoeking*, dat hij ons wordt toegezonden tot eene straf.

Beproeven — onderzoeken — probeeren — proef (de . . .) nemen. Eene poging aanwenden om tot eene nauwkeurige kennis van iets te geraken, of een doel te bereiken. Verkeert men geheel in het onzekere omtrent de uitkomst zijner nasporingen, dan *onderzoekt* men; meent men daarentegen eene bepaalde uitkomst te mogen verwachten, dan *neemt men de proef*. De waarnemingen der natuurkundigen moeten, om tot den rang van wetenschappelijke waarheden verheven te worden, door *proefnemingen* worden bevestigd. *Beproeven* is, naar zijne oorspronkelijke beteekenis, onderzoeken of iets goed is, iets aan eene proef onderwerpen.

Een steen beproeven, een stoomketel beproeven, een nieuw geweer beproeven. Beproeft de harten of zij uit God zijn. Gaandeweg is de zin van beproeven beperkt tot dien van het wagen van eene poging om te zien, of men eene zaak kan uitvoeren, en of er mogelijkheid bestaat om haar uit te voeren. Ik wil het wel eens beproeven. In de spreektaal wordt hiervoor meest *probeer*en gebruikt.

Beraad, zie Bedenking.

Beraadslagen — te rade gaan — raadplegen. Eene zaak tot het voorwerp eener ernstige overdenking maken. *Beraadslagen* onderstelt, dat de zaak belangrijk is, en dat zij door verscheidene personen over en weer besproken wordt; men kan het dus omschrijven door: met elkander ernstig overdenken en overleggen. *De Staten-Generaal beraadslagen over een wetsontwerp. Te rade gaan bij iemand* is hem om raad vragen, van wien men goeden raad verwacht; derhalve raad vragen met het bepaalde plan om dienovereenkomstig te handelen; *te rade gaan met iets* wordt gezegd ten opzichte van het handelen overeenkomstig de omstandigheden. *Te rade gaan bij een advocaat. Met zijne beurs te rade gaan. Raadplegen* ziet meer op het vragen en eenvoudig aanhooren van den raad van een persoon, in wiens kunde en doorzicht men vertrouwen stelt. *Een advocaat, een geneesheer raadplegen.*

Beraden (zich) — bedenken (zich) — overwegen. Het voor en tegen van eene zaak, een plan, een opvatting enz. bij zich zelf nagaan; met zichzelf overleg plegen. *Zich beraden* onderstelt dat men eenigen tijd noodig heeft, alvorens den uitslag van zijn denken uit te kunnen spreken. *Overwegen* ziet op het zorgvuldig overdenken, of wegen als het ware, der verschillende argumenten, die voor of tegen aangevoerd kunnen worden; het is dus hetzelfde als eene zaak van alle kanten bekijken. *Bedenken* is het zwakst en drukt alleen uit, dat men er zijne gedachten over laat gaan. Dikwijls wordt het gebruikt om eene verandering van gedachte uit te drukken. *Hij had vijf dagen noodig om zich te beraden, of hij in de voorwaarden zou treden. Na alles goed overwogen te hebben, stemde hij toe. Alles goed bedacht, zal ik uw zin doen. Ik heb me bedacht, d. i. ik ben van meening veranderd.*

Beraden, zie Bedachtzaam.

Bereid, zie Gereed.

Bereidwillig, zie Gaarne.

Bereids — reeds — alreede — al. Adverbia, die eigenlijk aanduiden dat iets gereed is, m. a. w. dat het op een gegeven oogenblik al geschied is. *Reeds* is het gewone schrijftaalwoord. *Alreede* is ouderwetsch; eigenlijk het is eene versterking van *reede* door *al*, dat ook op zich zelf, vooral in de spreektaal in dezen zin gebezigd wordt. Het geeft meestal aan, dat hetgeen men wachtende was, op het gegeven oogenblik verwezenlijk is. *Bereids* is deftiger dan *reeds*.

Berekenen — oprekenen — uitrekenen. *Berekenen* = begrooten, nagaan hoeveel iets bedragen kan; *oprekenen* = eenige posten eener berekening te zamen voegen; *uitrekenen* = door becijfering de uitkomst van een vraagstuk of opgave berekenen. Het gebruik dezer woorden blijkt voorts uit den volgenden zin: *Ik meende de kosten zoo nauwkeurig mogelijk berekend te hebben, maar nu ik de uitgaven opreken, blijkt het dat ik mij deerlijk misrekend heb, want ik kan het niet anders uitrekenen, of ik kom eene aanzienlijke som op mijne begrooting te kort. Uitrekenen komt ook fig. voor, in den zin van begrijpen: dat kun je wel op je vingers uitrekenen, dat het zoo moet afloopen.*

Berennen, zie Insluiten.

Berg — berggroep — bergkam — bergketen — bergrug — duin — gebergte — hoogte — hoogvlakte — heuvel. Eene verhevenheid boven de oppervlakte der aarde. Eene zeer kleine verhevenheid noemt men *hoogte*, eene kleine verhevenheid *heuvel*, eene groote verhevenheid (meer dan 300 M. boven den zeespiegel) *berg*. Eene verzameling van bergen heet een *gebergte*. Een aaneengeschakelde rij van bergen heet *bergketen*. De verbindingslijn tusschen de verschillende toppen eener bergketen heet de *bergkam*, terwijl men onder *bergrug* meer verstaat het naar weerszijden afhellend, gebogen vlak, waarin de verbindingslijn tusschen de hoogste toppen eener bergketen gelegen is. Vertoont een gebergte geen bepaalde kam dan spreekt men van een *berggroep*. *Duinen* zijn de zandheuvels langs het strand, die de natuurlijke zeewering vormen. *Hoogvlakten* zijn vlakten, die minsten 300 M. boven den zeespiegel liggen.

Bergen — bewaren — opbergen — wegsluiten. *Bergen*, heeft de beteekenis van iets op eene veilige plaats brengen. *Het lijf bergen*. *De zeilen bergen*. *Opbergen* zegt hetzelfde, maar stelt op den voorgrond, dat het *opgeborgene* in veiligheid wordt gebracht, door het in eene daarvoor bestemde kist, kast, doos enz. te bergen. *Bewaren*, (iets beveiligen door het in het oog te houden, er zorg voor te dragen) is de veiligheid van iets duurzaam verzekeren, zorgen dat het niet verloren ga, vervreemd worde of wegrake. *'t Vergadren viel hem zwaar, nog zwaarder viel 't bewaren*. *Wegsluiten* zegt, dat men aan hetgeen men bewaren wil, tot groote zekerheid, eene plaats achter slot geeft, waar het geheel buiten het bereik van anderen is.

Berggroep, zie Berg.

Bergkam, zie Berg.

Bergketen, zie Berg.

Bergrug, zie Berg.

Bericht — bekendmaking — mare — melding — mededeeling — naricht — tijding. Wat tot iemands kennis gebracht wordt. *Mededeeling* is het algemeene woord, en kan desnoods alle andere vervangen; het wordt echter bij voorkeur gebruikt, wanneer men meer denkt aan de daad van het mededeelen, dan aan de bij deze handeling betrokken personen of zaken. Het sluit dus, evenmin als *bekendmaking*

en kennisgeving noodzakelijk in, dat de mededeeling met eenige belangstelling ontvangen wordt, wat bij de vijf overige woorden wel het geval is, vooral bij *bericht* en *tijding*. *Bericht* is het verslag van de gebeurtenis, *tijding* alleen de mededeeling van het feit. *Kennisgeving* en *bekendmaking* zijn *mededeelingen*, die meest een eenigszins officieel karakter dragen. Beide worden dikwijls door elkaar gebruikt: men zegt b.v. *de kennisgeving van een engagement*, *de kennisgeving of bekendmaking van een overlijden*, maar alleen *de kennisgeving dat men in rechten zal moeten verschijnen of zijne belasting zal moeten betalen*. *Naricht* heeft de beteekenis van een bericht tot inlichting of waarschuwing; het is weinig in gebruik, alleen in sommige uitdrukkingen, als *dit diene tot uw naricht*. *Mare* is het bericht van eene groote en belangrijke gebeurtenis. *Bekendmaking*, *bericht*, *tijding*, *mare* zijn niet noodwendig tot een bepaald persoon gericht, bij de andere is dit wel het geval. *Melding* wordt alleen gebruikt in de uitdrukking *melding maken van iemand of iets*; het beteekent dan: iemand noemen, of iets mededeelen. *De mare van Napoleons val was spoedig tot Nederland doorgedrongen*. *Toen de tijding van den ongelukkigen slag bij Sedan te Parijs aankwam, geraakten de gemoederen in beweging; zekere berichten lieten zich echter nog wachten*. *Wie plichtverzuim ontdekt bij zijn soldaten, make hiervan terstond melding bij zijn superieur*. *Ik zal u kennisgeving van den tijd en de plaats der vergadering zenden*. *Wij ontvingen de mededeeling, dat onze vriend gestorven is*. *Dit diene tot ons naricht*.

Berichten, zie **Aankondigen**.

Berichten — bekend maken — te kennen geven — kennisgeven — mededeelen — melden — verhalen — verwittigen. Iemand in kennis stellen van een feit. *Iemand te kennen geven dat iets geschied is* laat in het midden of dit door woorden of teekens geschiedt. *Iemand er kennis van geven*, of hem *er mee bekend maken*, beteekenen beide alleen: tot zijne kennis brengen, dat het feit volbracht is, zonder meer in bijzonderheden te treden. Dit is ook het geval met *verwittigen*; dit veronderstelt echter dat de persoon, tot wiens kennis iets gebracht wordt en voor wien het van belang is het te weten, onbekend met het feit is. *Vermelden* en *melding maken van* worden bij voorkeur gebezigd met betrekking tot nadere bijzonderheden, waarin de lezer of hoorder belangstelt, maar die toevallig of met opzet zijn verzwegen. *Dat stond er niet bij vermeld*. In *berichten*, *mededeelen* en *melden* ligt meer het denkbeeld van het geheele verloop der handeling tot iemands kennis brengen, terwijl men bij *verhalen* nog meer in bijzonderheden treedt.

Berispen, zie **Bedillen**.

Beroemd, zie **Befaamd**.

Beroep, zie **Ambacht**.

Beroep, zie **Ambt**.

Beroep (Hooger) — appel — cassatie. De in eersten aanleg veroordeelde kan in *hooger beroep (appel)* komen bij den onmiddellijk hooger rechter, die de zaak nog eens geheel op nieuw moet onderzoeken.

Cassatie komt steeds bij den Hoogen Raad, die de zaak niet op nieuw onderzoekt, maar enkel nagaat of de wet op 't onderhavige geval wel goed is toegepast, of de vormen, voorgeschreven op straffe van nietigheid, wel zijn in acht genomen en of de lagere rechter zijne rechtsmacht niet overschreden heeft. *Appel aanteekenen* wordt zoowel gezegd voor *in hooger beroep komen* als voor *zich voorzien in cassatie*.

Beroep — roeping. *Beroep* is de werkzaamheid van den mensch, waardoor hij in zijn levensonderhoud voorziet. *Roeping* is het werk, waartoe de mensch door aanleg en neiging als het ware geroepen wordt. *Hij was verweerd van beroep, doch had hij zijne roeping gevolgd, dan was er wellicht een kanselredenaar uit hem gegroeid.*

Beroepen, zie Aanstellen.

Beroepen, zie Bijeenroepen.

Beroeringen, zie Beroerten.

Beroerten — beroeringen — mouterij — onlusten — oploop — oproer — opstand — standje. Verstoring der orde. *Standje* is een straattwist, waarbij het publiek geen andere rol dan die van toeschouwer vervult om zich te vermaken. Bij *oploop* ligt aan het samenstromen der menigte eene onrustige en oproerige beweging der gemoederen ten grondslag. Slaat deze beweging tot gewelddadigheid over, dan ontstaat er *oproer*. Een verzet van soldaten tegen hunne officieren, maar ook weerspannigheid tegen de gestelde machten in het algemeen, is *mouterij*. Is de *mouterij* niet van voorbijgaanden aard en breidt zij zich uit, dan wordt zij een *opstand*. *Onlusten, beroeringen* en *beroerten* (beide laatstgenoemde woorden tegenwoordig minder in gebruik) zijn langdurige burgertwisten. *De Nederlandsche beroerten in de zestiende eeuw.*

Berokkenen, zie Aanrichten.

Berooven, zie Benemen.

Berouw — boetvaardigheid — leedwezen — spijt — wroeging. Het pijnlijke gevoel, dat zich van ons meester maakt bij het besef, dat wij verkeerd gehandeld hebben. *Spijt* is de zwakste niting daarvan; men kan die ook gevoelen over volkomen onschuldige handelingen. *Achteraf beschouwd, spijt het mij toch, dat ik niet naar het concert gegaan ben.* *Leedwezen* onderstelt eene daad, waardoor we ons zelf of anderen werkelijk benadeeld hebben, en die we om die reden ongedaan zouden wenschen te maken. Diep en aanhoudend leedwezen over onze mislagen of misstappen noemt men *berouw*. *Berouw* wordt *boetvaardigheid*, wanneer het vergezeld gaat van de bereidwilligheid om de straf te ondergaan, die ons tot boete der overtreding en tot onze verbetering wordt opgelegd. *De boetvaardige zondares.* *Wroeging* is het knagend zelfverwijt van den misdager, die te verhard is om zich te bekeeren, maar toch de stem van zijn geweten niet kan onderdrukken. Gelijk *berouw* tot *boetvaardigheid* leidt, leidt *wroeging* tot *wanhoop*.

Berucht, zie Befamd.

Beschaafd — beleefd — hoffelijk — hoofsch — heusch — wellevend — welgemanierd. In ruimeren zin staat *beschaafd* tegenover wild, of wat nog in den natuurstaat verkeert; in engeren zin duidt het zoowel de algemeene kennis als de goede manieren aan, die wij aan de opvoeding te danken hebben. *Wellevend* en nog sterker *welgemanierd* en *hoffelijk* — het laatste de hoogste trap van wellevendheid, de hoofsche wellevendheid — zien uitsluitend op het bezit van goede manieren. *Hoofsch*, min of meer verouderd, is eigenlijk wat aan het hof past; het duidt het bezit van fijne vormen en voorkomendheid aan, doch met de bijgedachte van stijfheid. *Heusch*, uit *höresch* ontstaan, was oorspronkelijk hetzelfde, doch is later alleen gebruikt van de vriendelijkheid en welwillendheid, die ook aan hoofscheit eigen waren. *De glimlach van haar oogen, de heuschheid van haar mond.* *Beleefd* geeft te kennen, dat iemand op voor hem passende wijze zijn eerbied weet te toonen voor anderen; het veronderstelt niet bepaald het bezit van goede manieren, want men kan zeer goed iemand eerbiedig bejegenen, zonder daarbij juist de voorschriften der etiquette in acht te nemen. Eene boerin, die voor iemand van aanzien eene boersche dienaarsschaar maakt, is *beleefd*. *Wellevend* gaat verder en onderstelt kennis van en gewoonte om zich aan goede vormen te houden. *Welgemanierd* zegt hetzelfde; het is minder in gebruik, en drukt eigenlijk uit, dat iemand goede manieren heeft.

Beschamen — teleurstellen. Maken dat eene verwachting niet vervuld wordt. *Beschamen*, d. i. iemand te schande maken in zijne verwachting, is sterker dan *teleurstellen*, en ziet op het berokkenen eener grievende teleurstelling. Iemand, die zich in groote verlegenheid bevindt, en redding verwacht van een persoon, op wien hij zeker meent te mogen rekenen, zegt b.v. tegen dien persoon: *Beschaam mijne hoop niet! Mijne vrees werd beschaamd* beteekent: mijne vrees bleek ongegrond te zijn.

Beschaving, zie Verlichting.

Bescheiden — ontbieden. Iemand bevel geven om te verschijnen. In *bescheiden* ligt het bijdenkbeeld, dat dag en uur uitdrukkelijk zijn aangewezen; *ontbieden* is zonder meer iemand bevelen, dat hij komen moet. Men zegt ook *tijd* en *plaats bescheiden*. „*Wie heeft u hier bescheiden, sprak Hermingard tot den priester.*”

Bescheiden — ingetogen — zedig. Wiens gedrag zich door betamelijkheid en terughouding kenmerkt. *Ingetogen* is hij, die zijne driften weet te beheerschen, zich voor buitensporigheden hoedt en kalm en rustig leeft; *eene ingetogen levenswijze*; *bescheiden* is hij, die geen hooge gedachten van zich zelf koestert, naar lof noch eer streeft, met een eenvoudig onthaal tevreden is, geen buitensporige winsten najaagt. *Bescheiden* nadert dus sterk tot de beteekenis van *nederig*. *Volgens mijn bescheiden meening* zegt men, wanneer men zijne eigene opvatting meedeelt, maar die gaarne wil laten varen voor eene betere. *Zedig* ziet eigenlijk alleen op het uiterlijk betoon van bescheidenheid, ingetogenheid en nederigheid; het drukt dus

een ander begrip uit dan *zedelijk*, hetwelk het bezit van zedelijke beginselen aanduidt. *Zedig voor zich zien*.

Beschermen, zie **Behoeden**.

Bescherming — **hoede**. Beveiliging voor gevaar. *Hoede* is beveiliging voor 't gevaar in 't algemeen; *bescherming* is meer beveiliging voor gevaar dat werkelijk dreigt. *God neme u onder zijn hoede! Toen de jonge, bandeloze Alcibiades in het gymnasium een mededinger met den discus doodelijk gewond had, vluchtte hij tot den daar aanwezigen Socrates om bescherming.*

Beschijnen, zie **Bestralen**.

Beschikking, zie **Akte**.

Beschimpen, zie **Beleedigen**.

Beschonken — **bezopen** — **dronken**. *Beschonken* is in den mond der beschaafden een euphemisme voor *dronken*, gelijk de volkstaal er het platte *bezopen* voor in de plaats stelt. Figuurlijk wordt alleen *dronken* gebezigd. *Dronken van weelde. Liefdedronken.*

Beschouwen, zie **Aanblikken**.

Beschouwen, zie **Bezien**.

Beschrijven — **afmalen** — **malen** — **schilderen** — **verhalen**. In geschreven of gesproken woorden eene krachtige voorstelling van iets geven. Men kan een voorval *verhalen* (zie **Berichten**) of *beschrijven*. Bij het *verhaal* deelt men de opeenvolging der gebeurtenissen, die samen het voorval uitmaken, mede. Bij de *beschrijving* verdiept men zich meer in de omstandigheden, die de gebeurtenissen vergezelden; waar het eene zaak of een persoon geldt, deelt men bij de *beschrijving* alles mede wat strekken kan om een duidelijk beeld van het beschrevene bij den hoorder of lezer te wekken; wil men te kennen geven dat de beschrijving een levendigen indruk op den hoorder maakt, dan kan men hiervoor *schilderen* of het eenigszins verouderde *malen* en *afmalen* gebruiken. Bij het eerste komen vooral juistheid en duidelijkheid, bij het tweede levendigheid, gloed en kracht in aanmerking.

Boschroomd, zie **Bedeesd**.

Beschuldigde, zie **Aangeklaagde**.

Beschuldigen, zie **Aanklagen**.

Beschutten, zie **Behoeden**.

Beseffen, zie **Begrijpen**.

Beslaan — **beademen** — **bewasemen**. *Beslaan* wordt in 't algemeen gezegd van een glimmend of doorzichtig voorwerp, welks oppervlakte met damp wordt bedekt; *beademen* is bedekken met adem; *bewasemen* bedekt worden of bedekken met waterdamp.

Beslag — **deeg**. Meel dat door bijvoeging van water of melk in den toestand gebracht is om gebakken te kunnen worden. *Beslag* is dun en vloeibaar, *deeg* dik en stijf.

Beslechten — bijleggen — uitmaken. Aan een twist een einde maken. *Beslechten* geeft te kennen, dat men den twist tot een einde brengt door een vergelijk of door een gevecht „*Laat ons dezen twist beslechten, door eens moedig saam te vechten.*” Toonen beide partijen eene toenadering tot elkander, willen zij dus in der minne een einde zien gemaakt aan den twist, dan *leggen zij den twist bij*. *Eene twist uitmaken* beteekent eenvoudig, dat de twist uit den weg geruimd wordt; meestal wordt hierbij verondersteld, dat het door een derde geschiedt.

Beslissen, zie Afdoen.

Besluit — einde — slot — afloop. Het laatste gedeelte eener zaak of handeling. *Einde* is het allerlaatste gedeelte van iets in het algemeen, *slot* het einde van een afgewerkt geheel. Men zegt dus het *slot* van een brief, maar het *einde* van een bladzijde. Van een boek gebruikt men zoowel *einde* als *slot*. Eigenlijk *eindigt* het boek op de laatste bladzijde, en vormt de laatste volzin het *slot*. *Besluit* is de daad van besluiten, van eindigen. Men kan dus wel van het *besluit* eener redevoering spreken, omdat men zich den spreker als het ware nog sprekend voorstelt. *Tot besluit maakte de spreker door eenige proeven het gesprokene voor iedereen duidelijk*. *Afloop* is wel synoniem met *einde*, doch minder met de beide andere woorden. Het wordt gebruikt voor het *einde* eener handeling, of van hetgeen als zoodanig gedacht wordt. *De afloop van het proces, van eene ziekte, enz. Na afloop der vergadering, van de voorstelling*. In dergelijke uitdrukkingen is het gebruikelijker dan *einde*; altijd echter *na het einde* en niet *na den afloop der preek*.

Besluit — plan — voornemen. De wil om iets ten uitvoer te brengen. Men kan den wil om iets te doen, beschouwen in betrekking tot de drijfveeren, die hem deden ontstaan, en in betrekking tot hetgeen het voorwerp van het willen is. In het eerste geval spreekt men van een *besluit*, in het laatste geval van een *voornemen*; voor *voornemen* gebruikt men ook *plan*, waaraan echter meer het denkbeeld van ontwerp der uitvoering verbonden is.

Besluit, zie Wet.

Besluiten, zie Afleiden.

Besmet, zie Aangedaan.

Besmettelijk, zie Aanstekend.

Besparen — uitsparen — uitwinnen. *Besparen* en *uitsparen* zijn in zoover van *uitwinnen* te onderscheiden, dat de eerste het ter zijde leggen of niet aanwenden aanduiden, terwijl *uitwinnen* meer het zich besparen van grooter moeite of meer geld te kennen geeft, door zich terstond eene geringere moeite of uitgave te getroosten. Terwijl *besparen* meer ziet op het niet aanwenden van iets, heeft men bij *uitsparen* meer het oog op het behouden van het uitgespaarde, voor mogelijk later gebruik. *Ik zal u die kosten en moeite besparen*. Men kan zichzelf of een ander geld *besparen*,

doen uitwinnen, ook arbeid besparen, in welk geval besparen beteekent de inspanning, welke die arbeid zou vereischen, onnoodig maken. Door wekelijks eene kleinigheid af te zonderen, heeft hij een aardig sommetje bespaard. Ik zal u de moeite van het heen en weer loopen besparen door dit lijstje, dat u den weg wijst, dien gij te volgen hebt; dat zal u minstens een paar uur uitsparen, en zoo zult ge dus nog heden avond weder huiswaarts kunnen keeren. Ik zal hem, nu hij in de stad is, terstond gaan opzoeken, dat wint mij eene reis uit. Vgl. sparen.

Bespeuren, zie Bemerken.

Bespoedigen — overhaasten — verhaasten. Meer voortgang aan iets geven. Bij *bespoedigen* wordt gedacht aan verhooging van de snelheid van den voortgang eener handeling, zonder echter de kans op goeden uitslag te verminderen. Bij *overhaasten* is dit laatste wel het geval. Daar *haast* het bijbegrip van overijling heeft, wordt *overhaasten* meestal in een kwaden zin gebruikt. *Verhaasten* staat in beteekenis ongeveer met *bespoedigen* gelijk, maar is sterker. *Dit verhaaste des dwingelands val. Verhaast u maar niet; haastige speed is zelden goed.*

Bespottelijk, zie Belachelijk.

Bespotten, zie Beleedigen.

Besprekelen — besproeien. Eene zelfstandigheid in fijne deeljes op iets strooien. *Besprekelen* wordt zoowel van eene vaste, als van eene vloeibare zelfstandigheid gebruikt. Het vleesch met zout, met pekell *besprekelen*; *besproeien* alleen van eene vloeistof, in dichte droppels neervallend. Bij *besproeien* denkt men meer aan regelmatige uitstrooiing van vocht, *besprekelen* is minder gelijkmatig, en niet in zoo groote hoeveelheid, vocht op iets strooien. *De regen besproeit het aardrijk. Het waschgoed wordt besprekeld.*

Bespringen — overvallen. Beide woorden zijn uitdrukkingen, die het snelle en onverwachte van een aanval te kennen geven. *Overvallen* zegt alleen, dat men plotseling als het ware op iemand valt, *bespringen* dat men zich met een *sprong* op iemand werpt, op de wijze van een wild dier. *Overvallen* wordt ook figuurlijk gebruikt. *Iemand met eene vraag overvallen. Door een bezoek overvallen worden. Zie Verrassen.*

Besproeien, zie Besprekelen.

Bestaan, zie Aanwezen.

Bestaan, zie Broodwinning.

Bestand — wapenschorsing — wapenstilstand. Staking der vijandelijkheden gedurende zekeren tijd. Eene *wapenschorsing* heeft den kortsten duur. Zij wordt dikwijls slechts voor enkele uren gesloten om de gewonden te vervoeren en de dooden te begraven. Een *wapenstilstand* loopt over eene langere tijdruimte, en dient gewoonlijk tot het aanknoopen van onderhandelingen over den vrede. *Bestand* eindelijk noemt men een vrede voor een bepaalden tijd, z. a. *het twaalfjarig bestand.*

Besteden, zie Aanwenden.

Bestek — ontwerp — plan noemt men de uitdrukking der denkbeelden, waarnaar een werk (inzonderheid een bouwkundig werk) moet worden uitgevoerd. De eerste aanleg, de afbeelding in hoofdtrekken, heet *ontwerp*; de teekening heet het *plan*. In het dagelijksch leven worden *plan* en *ontwerp* voor hetgeen men beraamt, dikwijls door elkaar gebruikt. In officieelen of kanselarijstijl wordt meest *ontwerp* of *concept* gebruikt. *Bestek* noemt men het definitieve ontwerp, waarnaar de aanbesteding plaats heeft, het breedvoerig ontwerp met de beschrijving van de uit te voeren werken, de soort van materialen, alsmede van de berekening der kosten.

Bestellen — bezorgen — overhandigen. Zorgen dat iets de plaats zijner bestemming bereikt. *Bezorgen* is de ruimste uitdrukking; het laat de wijze der overbrenging geheel onbepaald, en geeft slechts te kennen, dat men zorg draagt dat het toevertrouwde goed overkomt. *Bestellen* is iets ter bepaalder plaatse brengen, en duidt verder ook aan, dat de bezorging geschiedt door bepaaldelijk daartoe aangewezen personen en tegen geldelijke vergoeding: *brieven, pakjes bestellen*; *overhandigen* sluit in, dat men de goederen aan den persoon zelf, voor wien zij bestemd zijn, overgeeft.

Bestendig, zie Aanhoudend.

Bestendig — duurzaam — onveranderlijk — onverzettelijk — onwankelbaar — onwrikbaar — standvastig — vast. In denzelfden toestand blijvend. *Bestendig* is hetgeen op dezelfde wijze blijft voortbestaan, wat dus niet gedurig verandert; *duurzaam* wat vermogen heeft om te blijven bestaan; *onveranderlijk* wat ook door oorzaken van buiten niet veranderd worden kan. Het weder kan *bestendig* zijn; een vrede kan *duurzaam* wezen; God is *onveranderlijk*. *Hij bezit weinig bestendigheid* beteekent: hij mist het vermogen om met het aangevangene voort te gaan, of bij zijne zaken te blijven. *Vast* is wat een sterken samenhang heeft, en dus weinig aan gevaar van verandering bloot staat. *Een vast lichaam*. Figuurlijk: *eene vaste gezondheid, een vast karakter*. *Vastheid* van karakter leidt tot *standvastigheid*, maar zij onttaardt in *onverzettelijkheid*, wanneer men aan zijne beginselen en meeningen blijft vasthouden tegen beter weten in. *Onwrikbaar, onwankelaar* en *onverzettelijk*, waarvan het laatste woord meestal eene ongunstige beteekenis heeft, worden in den regel overdrachtelijk gebezigd. *Onwrikbaar* duidt aan, dat iets door geene kracht van buiten kan bewogen of verzet worden. Het is sterker dan *onverzettelijk*. Dit veronderstelt slechts, dat iets niet verzet kan worden, terwijl *onwrikbaar* te kennen geeft dat iets zelfs niet door *wrikken* kan bewogen worden. *Onwankelbaar* ziet op vastheid van inhoud en goeden grondslag, waaruit de eigenschap ontstaat, dat iets door schokken niet in schommelende beweging kan gebracht worden.

Besterven, zie Afsterven.**Bestijgen, zie Beklimmen.**

Bestralen — beschijnen. Beide geven te kennen het uitgaan van licht van een lichaam naar een ander. Bij het eerste woord veronderstelt

men, dat er stralen uitgaan van het lichaam zelf. *Bestralen* is dus: stralende beschijnen, beschijnen met eigen licht. *Beschijnen* laat dit in het midden, en geeft alleen te kennen dat er schijnsel uitgaat van een lichaam, hetzij dit uit het lichaam zelf voortkomt, hetzij dat het ontleend licht is. Men zegt daarom van de maan, dat zij de aarde *beschijnt*, niet dat zij haar *bestraalt*. Figuurlijk wordt altijd *bestralen* gebezigd. *Met 's hemels gunst bestraald*.

Bestraten — plaveien. Een weg hard maken door hem met steenen te beleggen. *Bestraten* geschiedt met op den kant gelegde, *plaveien* met vlak gelegde steenen.

Bestudeeren — beoefenen. *Bestudeeren* drukt meer uit het vergaren van theoretische kennis, *beoefenen* het inspannen der krachten om iets aan te leeren, of in praktijk te brengen. *De wetenschappen kan men bestudeeren en beoefenen. Zeden en gewoonten bestudeert men.*

Besturen, zie **Beheerschen**.

Bestuur, zie **Beheer**.

Bestuurder, zie **Beheerder**.

Betaald zetten, zie **Beloonen**.

Betalen, zie **Aflossen**.

Betalen, zie **Bekopen**.

Betalen, zie **Beloonen**.

Betaling, zie **Beloening**.

Betalen — voldoen. Een schuld vereffenen. *Voldoen* ziet op het te niet doen gaan eener vordering, welke voldoening geëischt wordt. *Betalen* is het voldoen aan zijne verplichting door zijne geldschuld te voldoen. Vroeger beteekende *betalen* ook het voldoen aan eene verplichting, onverschillig, waarin die bestond; vandaar, dat het ook nog in enkele oudere uitdrukkingen in gebruik is met andere woorden, die geene geldschuld aanduiden, z. a. *'k Wil U, o God, mijn dank betalen*. Zie: **Beloonen**. Men *betaalt* in een winkel, wat men er koopt. Men *voldoet* eene rekening door de som te betalen, die men schuldig is; de rekening wordt ten bewijze daarvan voor *voldaan* geteekend. *Men betaalt den winkelier. Men betaalt een voorwerp en ook eene rekening.*

Betamelijk — behoorlijk — gepast — passend — voegzaam — welvoeglijk. Wat in overeenstemming is met ons gevoel van plicht, waarheid en zedelijkheid, ten opzichte van personen, zaken of omstandigheden. *Betamelijk* beschouwt het noodzakelijke dezer overeenstemming als voornamelijk uit ons plichtbesef voortkomend: *Een betamelijke houding; een betamelijk gedrag. Behoorlijk* is hetgeen in zekere betrekking of onder bepaalde omstandigheden vereischt wordt; het is dus algemeener dan *betamelijk*. *Hij kan zich nooit behoorlijk gedragen* zegt men zoowel van iemand die zijn plicht niet doet, als van iemand, die zich in gezelschap niet

fatsoenlijk weet te gedragen. *Voegzaam* en *welvoeglijk* zien beide op de overeenstemming met de goede zeden. *Gepast* en *passend* is datgene, wat op *zijn pas* is, wat in overeenstemming is met de omstandigheden en gelegenheden, en de juiste maat heeft. *Eene gepaste toespraak te houden is dikwijls moeilijk. Eene gepaste houding.*

Betamen, zie Behooren.

Betasten, zie Aanraken.

Beteekenen, zie Beduiden.

Beteekenen, zie Aanduiden.

Beteekenis — zin. Het door een woord of teeken uitgedrukte begrip. Eigenlijk ziet *beteekenis* meer op de verklaring van het gebruikte teeken, *zin* op het er aan verbonden begrip, doch in het gebruik wordt er weinig onderscheid tusschen beide woorden gemaakt. Indien men een onderscheid tusschen *beteekenis* en *zin* wil aannemen, dan kan men zeggen, dat *beteekenis* ziet op het begrip, dat het woord volgens zijne afleiding of samenstelling moet uitdrukken, *zin* op het begrip, dat er in een bepaald geval door het gebruik in gelegd wordt. Door eene aanhoudende verkeerde toepassing kan zelfs de *beteekenis* van een woord ten slotte gewijzigd worden. Dit is onder andere het geval geweest met het woord *berucht*, dat eigenlijk iets als algemeen bekend aanduidt, en nog bij de Groot en Vondel in eene goede opvatting, in die van *vermaard* voorkomt. Ook bij andere zaken dan bij een woord kan van *beteekenis* en *zin* gesproken worden. Vraagt men naar de *beteekenis* van een volzin, dan moet de inhoud met andere woorden juist teruggegeven worden; vraagt men naar den *zin* ervan, dan veronderstelt men dat er eene verholen gedachte in schuilt.

Beteren, zie Bekomen.

Betengelen, zie Beheerschen.

Beteugelen, zie Matigen.

Beteuterd, zie Bedeesd.

Betichten, zie Aanklagen.

Betoog — vertoog. Uiteenzetting der gronden, waarop eene overtuiging rust. *Vertoog* onderstelt meer een opkomen voor rechten, hetwelk in eene eenigszins uitvoerige rede of schriftelijk kan geschieden, terwijl *betoog* de uiteenzetting der gronden is, waarop een bewijs berust, of wel de bewijsvoering, die dienen moet om iets voor anderen tot klaarheid te brengen. Men kan, al sprekende met iemand, iets *betoogen*, maar zoolang men een *vertoog* houdt, heeft men alleen het woord.

Betoogen — bewijzen. Eene zaak voor anderen tot klaarheid en zekerheid brengen. *Bewijzen* is sterker dan *betoogen*. Het laatste is zijne zienswijze geleidelijk ontwikkelen en, door klemmende redenen aan te voeren, maken dat de hoorder zich onwillekeurig gewonnen geeft. *Bewijzen* is door feiten of redeneeringen, die geen mogelijkheid tot tegenspraak laten, aantoonen dat eene zaak zóó en niet anders is of kan zijn.

Betoomen, zie Beheerschen.

Betoonen — betuigen — bewijzen. Iemand iets doen blijken. Bij *betuigen* geschiedt dit in woorden; bij *betoonen* door woorden en daden; *bewijzen* drukt ongeveer hetzelfde uit als *betoonen*, maar er is meer het denkbeeld aan verbonden van overtuigend doen blijken. Men *betuigt* iemand zijn vriendschap door woorden; men *betoot* hem zijne vriendschap door eene voorkomende behandeling; men *bewijst* hem zijne vriendschap door zich moeite of opoffering te getroosten.

Betooveren, zie Bekoren.

Betrachten — doen — kwijten (zich) — volbrengen. Een opgedragen, of als zoodanig gevoeld, werk verrichten. *Doen* zegt dit in het algemeen; het is de ruimste uitdrukking, en kan ook van redeloze wezens gebezigd worden. Van een jachthond, een aap, een paard kan men zeggen, dat zij hun werk goed *doen*, wanneer zij de diensten, waartoe zij zijn afgericht, stipt verrichten. *Betrachten* wordt alleen gebruikt in betrekking tot deugd of plicht; *zijn plicht betrachten*; *de deugd betrachten*; *sparzaamheid betrachten*. *Volbrengen* is datgene volvoeren, wat men moet of wil doen. *Zich kwijten van*, dat zich losmaken beteekent, kan natuurlijk alleen van hem gebezigd worden, die beseft, dat de eene of andere verplichting op hem rust. *Zich van eene opdracht kwijten*. Tusschen zijn plicht *betrachten* en *zich kwijten van zijn plicht* bestaat dit verschil, dat het eerste een voortdurend, het laatste een oogenblikkelijk vervullen van plicht te kennen geeft.

Betrachten, zie Bezien.

Betrappen — verrassen — vangen — vatten. Iemand, die iets kwaads gedaan heeft, in zijn macht krijgen. *Betrappen* is eigenlijk in de *trappe* of *val* loopen, en duidt dus een op listige wijze bemachtigen aan, op het oogenblik dat de daad gepleegd wordt. *Verrassen* geeft te kennen, dat men den kwaaddoener te vlug geweest is, zoodat hij niet heeft kunnen ontkomen. *Vangen* geeft te kennen, dat vóór het grijpen eenige poging om te ontkomen heeft plaats gehad, terwijl *vatten* de bloote daad van grijpen aanduidt. *Eindelijk betrapte hij den dief. Wij hebben hem verrast; hij kon dus niet ontkennen. Ik ving den nachtelijken bezoeker nog net door hem bij een pand van zijne jas te grijpen. Door den dienaar der gerechtigheid is de booswicht gevat en in verzekerde bewaring gebracht.*

Betreffen, zie Aanbelangen.**Betreffende, zie Aangaande.**

Betrekken — wikkelen (in). Iemand in een proces wikkelen, in rechten betrekken. *Wikkelen in* ziet op de moeilijkheden, die men zijne tegenpartij daardoor berokkent; *betrekken* op de noodzakelijkheid, waarin deze zich daardoor ziet gebracht, om voor de rechtbank te verschijnen.

Betrekken — bewolken — verduisteren. *Verduisteren* wordt gezegd van iets lichtgevends, welks stralen onderschept worden. *Een zons-, eene maansverduistering. Betrokken* en *bewolkt* worden gezegd van de lucht,

wanneer dampen of wolken de vrije toestraling van het zonlicht belemmeren. Bij eene *bewolkte* lucht vereenigen zich de nevels tot kleine dampmassa's, die op eenigen afstand boven ons hoofd in de lucht drijven. Bij eene *betrokken* lucht bedekken zij het nitspansel als met een donkeren sluier, en verbergen de zon. Figuurlijk noemt men een *somber* gelaat, dat aan de *somberheid* van het zoo verduisterde nitspansel herinnert, een *betrokken gelaat*.

Betrekking, zie Ambt.

Betrekking — samenhang — verband. Tusschen datgene, wat door eene inwendige of uitwendige kracht bijeen wordt gehouden, bestaat *samenhang* of *verband*. Waar verschillende deelen door hunne eigenschappen een geheel vormen, daar is *samenhang*. Worden verschillende dingen door eene kracht er buiten bijeen gehouden, dan is er *verband*. Ook in overdrachtelijken zin is dit het geval. Zoo zal men zeggen *er is geen samenhang in zijne woorden* of *er is geen verband in zijn stijl*. Meestal worden echter deze beide woorden door elkaar gebruikt. Bij *verband* en *betrekking* ligt het onderscheid hierin, dat men bij *verband* meer denkt aan eene ook niterlijk min of meer nauwe vereeniging, terwijl men bij *betrekking* denkt aan een wederkeerige kracht, die het eene voorwerp op het andere oefent, welke een *band* doet ontstaan. Zoo kan men vragen: *In welk verband staan zij met elkaar* of *in welke betrekking staan zij tot elkaar*; in het eerste geval denkt men aan niterlijke eenheid, in het tweede aan wederkeerige werking.

Betuigen, zie Betoonen.

Betwisten, zie Aanspraak maken op.

Beugel — ring. Een *ring* heeft eene regelmatige ronde gedaante, een *beugel* daarentegen, kan zoowel cirkelvormig zijn (de ring, waardoor in de kolfbaan de bal geslagen wordt, heet *beugel*; vergel. ook: *dat kan niet door den beugel*, dat kan er niet bij door), als slechts gedeeltelijk gebogen, 't zij met aan elkaar verbonden uiteinden (*stijgbeugel*), 't zij dat de uiteinden van elkander afstaan (*beugeltasch*, *knipbeugel* enz.)

Beuken — bikken — billen — bonzen — kloppen — slaan — tikken. Het snel en eenigszins hard aanraken van een lichaam en daardoor geluid veroorzaken. *Tikken* is de zwakste uitdrukking; het beteekent zacht, of ook zacht en aanhoudend slaan. *Tegen het raam tikken*. *Slaan* onderstelt eene grootere krachtsinspanning, maar sluit geen duur in. *Hij heeft mij gestagen*. Van nurwerken gezegd drukt het in verhouding tot *tikken*, een sterker geluid uit, en wel het slaan van een hamer op een bel, veer of ander metalen voorwerp tot het aangeven van den tijd: *een horloge tikt*, maar *eene klok kan zoowel tikken als slaan*. *Kloppen* is aanhoudend slaan, een begrip dat nog versterkt is in *beuken*, meer stootend slaan, terwijl *bonzen* bovendien een hard geluid veronderstelt. *Op de deur bonzen*. *Het hart klopt snel* of *bonst* (slaat ongemeen hard). *Hij is geducht geklopt*. *Stokvisch beuken* (door slaan zacht maken). *De muur werd door den stormram geweldig gebeukt*. *Bikken* is slaan op steenen met een scherp hamertje of bijltje, met het doel om er de kalk van te verwijderen, er kleine groeven

in te maken of de oppervlakte, die ongelijk is, glad of effen te maken. *Billen* gebruikt men van het slaan met den bilhamer op de molensteenen, ten einde de groeven hiervan te scherpen.

Beul — henker — scherprechter. Een persoon, die een lijfstraffelijk vonnis voltrekt. *Scherprechter* is de gewone benaming. In den mond van het volk heet hij *beul*; hierbij denkt men bepaald aan het *folteren* der misdadigers (men denke aan *afbeulen*; vandaar ook *beul* = wreedaard; *vrouwenbeul* = een man, die zijne vrouw mishandelt). *Henker*, nu verouderd, beteekent ophanger; het is indertijd ingedrongen uit Duitschland en werd vroeger meer, doch thans nog slechts eene enkele maal als tusschenwerpsel gebruikt: *wat henker!*

Beuling — saucijs — worst. Met gehakt vleesch, spek of andere eetbare stof gevulde koeien- of varkensdarm. *Beuling* en *worst* zijn soortnamen; *worst* wordt meestal van dunnere, *beuling* meestal van dikkere worsten gezegd. *Saucijs* is de naam, waarmee men een sterk gezouten en gekruide braadworst aanduidt. Ook staat het voor *saucijzebroodje*, een langwerpig broodje met varkensgehakt gevuld.

Beuren — innen — ontvangen — opsteken. Alle duiden het bezit nemen van geld aan. *Ontvangen* is het algemeene woord, waarmede tevens wordt aangeduid dat er overgifte plaats heeft. Aan *innen* is de bijgedachte eener vordering verbonden. *Beuren* ziet meer op het nemen van het geld, dat voor overgereikte waren is neergelegd op tafel of toonbank, terwijl in *opsteken* de gedachte ligt van geld in den zak steken. *Ik heb het geld, dat gij mij door uw knecht gezonden hebt, behoorlijk ontvangen. Hoevel ik niet geloof dat mij zooveel toekomt, zal ik het geld maar opsteken, nu gij er op staat. Ik heb van de week nog maar drie gulden gebeurd. De bode van het fonds int de gelden.*

Beurs — buidel — zak — tasch. Een voorwerp van buigzame stof om iets te dragen. *Zak* duidt dit begrip in het algemeen aan. *Beurs* wordt uitsluitend gebezigd van een zakje bestemd tot het dragen van geld. Figuurlijk duidt *beurs* het geld zelf aan: *hij heeft eene goede beurs*; ook wel de vaste toelage, die iemand uit een of ander fonds voor zijne studie ontvangt. *Uit eene beurs studeeren.* Het woord *buidel* is eenigszins verouderd en wordt slechts in enkele uitdrukkingen in de beteekenis van *beurs* of *geldzak* gehoord: *met vollen buidel, een buidel met geld; den buidel lichten* voor bestelen. De uitdrukking *in den buidel* of *in den zak tasten* heeft dezelfde beteekenis als *de beurs trekken*. Een *zakje* is gewoonlijk gemaakt van linnen, katoen of eene soortgelijke stof; eene *tasch* wordt veelal aan eene haak of aan eene draagband gedragen. *Schooltasch, weitasch, beugeltasch, geldtasch.*

Beurt — rangorde. Geregelde volgorde. *Rangorde* is eene volgorde, die zich regelt naar het verschil in aanzien en waardigheid; *beurt* ziet op de tijdsorde, en onderstelt altijd eene handeling. *De grootwaardigheid-bekleeders volgens hunne rangorde. Het is mijne beurt om te spelen. Ik lig aan de beurt.*

Beurt (te . . . vallen) — bejegenen — deel (ten . . . vallen) — gebeuren — ontmoeten — overkomen — weder- varen. Het plaats hebben van iets in betrekking tot een persoon. *Gebeuren* kan dit uitdrukken zoowel in gunstigen als ongunstigen zin, en wordt gebezigd om de verschillende lotswisselingen, die iemands levensloop nitmaken, aan te duiden. *Gebeuren* met het bijdenkbeeld, dat de persoon, wien iets *gebeurt*, daarvan voordeel of genoeg heeft, is nu vrij wel veronderd; het wordt dan meestal vervangen door *te beurt vallen*, dat vroeger zoowel in gunstigen als ongunstigen zin kon voorkomen, maar nu slechts in gunstigen zin gebruikt wordt, evenals *ten deel vallen*. Van dit laatste verschilt het in zooverre, dat *te beurt vallen* gezegd kan worden van alles, wat ons tengevolge eener gunstige lotsbeschikking overkomt, terwijl *ten deel vallen* bijna uitsluitend van stoffelijke zaken gezegd wordt. *Overkomen* wordt gebruikt van gebeurtenissen van onaangename aard, die iemand treffen, zonder dat hij bij machte is ze af te weren. Bij *bejegenen* denkt men aan eene ongewone en onverwachte gebeurtenis; hierbij staat het begrip van het noodlottige niet op den voorgrond. Nog minder is dit het geval bij *ontmoeten*, terwijl bij *wederbaren* meer aan iets merkwaardigs of belangrijks gedacht wordt.

Beurtelings, zie Afwisseling (bij).

Beuzelen — futselen — sukkelen — talmen — treuzelen. Zijn tijd slecht besteden of met zijn werk niet vorderen. Het eerste gedeelte dezer bepaling slaat op *beuzelen*, het tweede gedeelte op de drie laatste woorden, terwijl in *futselen* zoowel het begrip ligt van zich bezig houden met eene nietigheid, als dat van zeer traag, niet doortastend, arbeiden. Wie *beuzelt* verspilt zijn tijd (of zijne woorden: *beuzelpraat*) aan nietigheden; wie *talmt*, *treuzelt* en *sukkelt*, houdt zich wel bezig met degelijke werkzaamheid, maar schiet er niet mee op. De *talmer* stelt uit, de *treuzelaar* maakt geen spoed, de *sukkelaar* wil wel, maar kan niet. *Hij talmd lang eer hij begon, en treuzelde vervolgens zoodanig, dat ik hem voor een rechten sukkelaar zou gehouden hebben, als ik hem niet beter gekend had.*

Bevallen, zie Aanstaan.

Bevallig, zie Fraai.

Bevallig, zie Aanvallig.

Bevangen — overmeesteren — vermeesteren. Iemand onder zijne macht brengen (bij persoonsverbeelding van slaap, schrik enz. gezegd). *Bevangen* is eigenlijk sterker dan *vermeesteren* of *overmeesteren*, voor zooverre het onderstelt, dat de aanval zoo plotseling geschiedt, dat er aan geen tegenstand valt te denken. *Van morgen beving mij de slaap in de kerk, maar ik zal zorgen, dat hij mij onder den avonddienst niet meer overmeestert.* Het voorvoegsel *ver* in *vermeesteren* heeft dezelfde kracht als *over* in *overmeesteren*; deze beide veronderstellen dat er een tegenstreven, een strijd aan voorafgaat. Zij beduiden eigenlijk geheel hetzelfde; misschien is het laatste nog iets krachtiger. *Bevangen* wordt in de algemeene spreektaal het meest gebruikt; *overmeesteren* hoort men nagenoeg niet.

SYNONIEMEN. 5e dr.

Bevattelijk, zie **Begrijpelijk**.

Bevatten, zie **Behelzen**.

Bevatten, zie **Begrijpen**.

Bevatting, zie **Doorzicht**.

Beveiligen, zie **Behoeden**.

Bevel — **gebod** — **last** — **opdracht** — **order** — **voorschrift**. Eene duidelijke aanwijzing van iemands wil of gevoelen, die aan een ander gegeven wordt, opdat deze zich daarnaar moge gedragen. *Voorschrift* heeft de ruimste beteekenis. Het ziet zoowel op eene aanwijzing, waarnaar wij ons, als het ons goeddunkt, *kunnen* gedragen (zooals eene vriendschappelijke raadgeving, een welmeenende wenk) als op eene zoodanige, waarnaar wij ons gedragen *moeten*. *Men gaf hem uitvoerige voorschriften op reis mede. Een wettelijk voorschrift. Bevel*, de daad van bevelen, en *gebod*, de daad van gebieden, sluiten de verplichting tot gehoorzaamheid in. *Gebod* is deftiger en edeler, en onderstelt in den regel een voorschrift, dat niet alleen voor het oogenblik kracht heeft, maar dat gedurende een lang tijdsverloop moet worden opgevolgd. *Gods geboden*. (Vgl. onder **Wet**). Een enkele maal komt *bevel* ook voor in deze opvatting.

God, wiens bevel niet door mag dringen

Bij 't volk, dan door der priestren mond, enz.

Last, van *laden*, hetgeen op iemand geladen wordt, duidt overdrachtelijk iets aan, dat men anderen te doen geeft, en is dus een zoodanig bevel of gebod, dat voor hem, tot wien het gericht wordt, werkzaamheid medebrengt. *De regeering gaf haar ambassadeur in last hierover ophelderingen te vragen*. De juridische uitdrukking voor het opdragen van een last is *lastgeving*. *Opdracht* noemt men een last, die iemand wordt opgedragen, waarbij voor dengene, die de opdracht geeft, moet gehandeld of gesproken worden, maar waarbij voor dengene, die de opdracht heeft, meer vrijheid van handelen bestaat dan bij een *last*. *Order* geeft een bevel tot schikking of regeling te kennen, en bij uitbreiding: bekendmaking, bevel. *De dag-order. Ik geef u order den dief te arresteeren*. Dikwijls staat het ook voor *bevel* in het algemeen. *Wacht mijne orders af! Is er iets van uwe orders?* (*Hebt ge iets te gelasten?*)

Bevel, zie **Gezag**.

Bevelen, zie **Gebieden**.

Beven — **popelen** — **rillen** — **sidderen** — **trillen**. In eene golvende beweging zijn. Van eene snelle maar zacht golvende beweging zegt men *trillen*. *De snaar trilt*. Waar van eene snelle beweging van het hart sprake is gebruikt men *popelen*. *Beven* drukt een hooger grad van beweging uit, ja het dient zelfs, om bij levenlooze voorwerpen den allerhoogsten trap er van aan te duiden. *Eene aardbeving*. Bij levende wezens, waar de sterkste beweging door innerlijke aandoening veroorzaakt wordt, wordt hevig *beven* uitgedrukt door *sidderen*. *Sidderen van angst, van schrik*. *Bibberen* is een herhaald *beven* of *trillen* ten gevolge eener tijdelijke vermindering der dierlijke warmte; *rillen* kan hetzelfde uitdrukken als *bibberen*,

maar hieraan is minder de gedachte van herhaling eigen; bovendien kan het gebruikt worden van *trillen* tengevolge van eene gemoedsaandoening, als b.v. afgrijzen. Het kan, evenals *bibberen* en *sidderen*, slechts van levende wezens gebezigd worden. *Van koude rillen. Men rilde er van. Bibberen van koude.*

Bevestigen — vastmaken — vasthechten. Maken dat iets vastzit. *Vasthechten* onderstelt eene nauwere verbinding dan *vastmaken*. Wat *vastgehecht* is kan slechts losgerukt of losgesneden, wat *vastgemaakt* is kan weder losgemaakt worden. *De knoop wordt vastgehecht aan de jas. De sabelkoppel wordt om het lijf vastgemaakt. Bevestigen* kan hetzelfde uitdrukken als *vasthechten* en ziet, tegenover *vastmaken*, meer op eene duurzame verbinding.

Bevestigen, zie Bekrachtigen.

Bevljtigen (zich) — beijveren (zich) — benaarstigen (zich) — toeleggen (zich . . . op). *Zich bevljtigen* is vlijt toonen in het algemeen. *De bediende bevljtgde zich zoo, het zijn patroon naar den zin te maken, dat hij al heel spoedig goed bij hem stond aangeschreven. Zich toeleggen op* heeft altijd het bijbegrip, dat men zijne vlijt aanwendt met het doel zijne kennis te vermeerderen of zich ergens in te oefenen. *Als ge u zoo op de studie blijft toeleggen, zult gij het ver brengen. Zich benaarstigen* is naarstig werkzaam zijn, *zich naarstig op iets toeleggen*; het is dus iets sterker dan alleen *zich toeleggen op*. *Zich beijveren* is ijverig werkzaam zijn, en is iets sterker dan *zich bevljtigen*.

Bevoegd — ge(vol)machtigd — gerechtigd. Wie wettige aanspraak op het bezit van iets, of op de uitoefening van een recht heeft. In de eerste beteekenis wordt alleen *gerechtigd* gebruikt. *Gerechtigd tot eene erfenis*. Wat de tweede beteekenis aangaat, sluiten *recht* en *bevoegdheid* elkander in; men kan zich het eene niet denken zonder het andere. Wie op grond zijner bekwaamheid en geschiktheid het *recht* heeft gekregen om te onderwijzen, heeft de *bevoegdheid* om als onderwijzer te worden aangesteld. De *kiesgerechtigde* heeft de *bevoegdheid* om te kiezen, de *stemberechtigde* de *bevoegdheid* om te stemmen. *Bereogd om over zijn eigendom te beschikken is de meerderjarige eigenaar; elk eigenavr die de bevoegdheid daartoe heeft is hiertoe gerechtigd. Gemachtigd* is hij die volgens recht of overeenkomst voor een ander kan optreden. *De roogd, gemachtigd door den kantonrechter, kan het goed van den minderjarige verkoopen. Gevolmachtigd*, en bij verkorting ook wel *gemachtigd*, noemt men hem, op wien een ander zijne macht, zijn *recht* en zijne *bevoegdheid*, heeft overgedragen. *Hij zal in deze zaak als mijn gevolmachtigde optreden. De gemachtigden*, d. z. b.v. de leden van een kerkelijk kiescollege, die door de stemberechtigde leden der gemeente tot hunne vertegenwoordigers zijn aangewezen.

Bevoelen, zie Aanraken.

Bevolkt — volkrijk. *Bevolkt* is eene plaats, een oord, waar het niet aan inwoners ontbreekt; *volkrijk* eene plaats, een oord, waar de in-

woners talrijk zijn. *Drenthe is van al de Nederlandsche provinciën de minst bevolkte. Amsterdam is van al de Nederlandsche steden de volkrijkste stad.*

Bevooroordeeld, zie **Bekrompen**.

Bevrachten, zie **Beladen**.

Bevredigen — voldoen. Wie verkregen heeft, wat hij verlangde, kan altijd zeggen, dat hij *voldaan*, maar niet altijd, dat hij *bevredigd* is. *Bevredigen* kan men alleen bezigen van die wenschen, waarvan de vervulling voor het behoud onzer gemoedsrust noodzakelijk is. *Zijne eerzucht bevredigen. Dankbaar, maar niet voldaan.*

Bevredigen — bedaren — stillen — verzoenen. Terwijl *bevredigen*, *stillen* en *verzoenen* transitief gebruikt worden, wordt *bedaren* niet anders dan intransitief gebruikt. Om het transitieve hiervan uit te drukken bezigt men *doen bedaren* of *tot bedaren brengen*. *Stillen* is de rust doen wederkeeren. *Jesus stilde den storm. Bedaren* is het langzamerhand afnemen van beweging, van onrust. *Het weder bedaart. Bevredigen* en *verzoenen* kunnen alleen van personen gebezigd worden. *Bevredigen* is onrustige gemoederen tevreden stellen; *verzoenen* zegt meer, en onderstelt het geheel wegnemen van datgene, wat de goede verstandhouding tusschen twee partijen verstoort. Het gebruik dezer woorden blijkt voorts uit den volgenden zin: *Zoodra het oproer gestild was, en de gemoederen eenigszins tot bedaren waren gekomen, trachtte de regeering hare tegenstanders te bevredigen, en reikte hun de hand der verzoening.*

Bevreemden — verbazen — verrassen — verwonderen.

Wanneer iets nieuw of onverwacht voor ons is, of anders uitkomt dan wij verwacht hadden, dan *veruondert* het ons. Is onze verwondering buitengewoon groot, dan *verbaast* het ons. Is hetgeen onze verwondering gaande maakt, vergezeld van iets raadselachtigs, dan zeggen wij, dat het ons *bevreemdt*. Tref ons iets aangenaams dat een sterken indruk op ons maakt, zonder dat wij het nog verwachtten of er op voorbereid waren, dan *verrast* het ons. *Het veruondert mij, dat het van daag niet geregend heeft. Zijne koelheid verbaasde mij evenzeer, als zijne geheimzinnigheid mij bevreemde. Het bezoek van mijn vriend heeft mij verrast.*

Bevreemdend, zie **Bijzonder**.

Bevreesd, zie **Beducht**.

Bevreesdheid, zie **Angst**.

Bevriezen — stollen. Beide woorden drukken uit, dat eene vloeibare massa door verlies van warmte in vasten toestand overgaat. Bij *stollen* behoeft de warmtegraad niet beneden het vriespunt te dalen, bij *bevriezen* is dit wel het geval. *Gesmoltten vet stolt, als het niet warm wordt gehouden. Water beevriest bij 0 graden Celsius.*

Bevrijden — ontslaan — redden — verlossen. Iets kwaads, dat iemand in zijne bewegingen belemmert of hem in zijne macht heeft, van hem wegnemen, of omgekeerd iemand aan iets kwaads onttrekken. In het

laatste geval bezigt men *redden*, dat zoowel van personen als van zaken gebezigt worden kan; de andere woorden worden alleen van personen gezegd. Men *redt* de opvarenden, maar ook de goederen van een gestrand vaartuig. *Berijden* — vrij maken — en *verlossen* — los maken — onderstellen dat iemand in de macht van derden is, *ontslaan* — vrijlaten — dat men zelf macht over hem heeft. Een gevangene wordt *bevrijd*, *verlost*, als iemand hem in staat stelt de gevangenis te ontvluchten; hij wordt *ontslagen*, als zijn straf tijd ten einde is, en de directeur der gevangenis hem op vrije voeten stelt.

Bevroeden — begrijpen — doorgronden — doorzien — inzien — vatten. Eene zaak goed doorzien en verstaan. *Inzien* duidt dit meer algemeen aan. *Begrijpen* is het verband zien, dat er tusschen de deelen van het een of ander, eene redeneering of handeling, bestaat; het zegt minder aangaande de inspanning, die voor de daad van verstaan noodig is geweest; in de spreektaal wordt hiervoor ook *vatten* gebruikt. *Bevroeden* sluit in, dat zij veel nadenken en scherpzinnigheid heeft vereischt. *Doorgronden* is, evenals *doorzien*, de geheime drijfveeren zien, doordringen tot het innerlijk, datgene, wat minder gemakkelijk te begrijpen is, niet oppervlakkig, maar door en door verstaan. Zie onder **Begrijpen**.

Bewaren, zie Bergen.

Bewaren, zie Behoeden.

Bewasemen, zie Beslaan.

Beweegreden — drangreden — drijfveer — grond — aanleiding — oorzaak — reden. Dat wat eene handeling doet plaats hebben. De *grond* is datgene, waarop iets anders rust; *oorzaak* is de zaak, waaruit iets anders voortkomt. De *oorzaak* wordt als zelfhandelend gedacht; zij geeft dus het antwoord op de vraag *waardoor*, terwijl de *reden* het antwoord op de vraag *waarom* geeft. De niterlijke omstandigheid, die gelegenheid tot iets geeft maar niet de handeling veroorzaakt, noemt men de *aanleiding*; zie **Aanleiding**. *Drijfveer* ziet op innerlijke aandrift, *beveegreden* evenals *reden*, op verstandelijk overleg, dat iemand doet handelen. Onze hartstochten kunnen de *drijfveeren* onzer handelingen zijn, nooit hare *beveegredenen*. *Drangreden* is eene sterke *beveegreden*. *De oorzaken van dien oorlog waren etc. De reden van de weigering des konings.*

Bewegen — aansporen — aanzetten — nopen — overhalen — overreden. Tot een besluit of eene handeling brengen. Bij *bewegen* kan de tegenstand, dien wij te overwinnen hebben, gering zijn, bij *aansporen* en *nopen* (aanprikkelen) is hij dat nooit; evenmin bij *aanzetten*, dat meestal gebruikt wordt van eene aansporing ten kwade. *Overhalen* heeft in zekeren zin de sterkste beteekenis, want het onderstelt, dat men niet alleen iemand tot eene wilsbepaling moet brengen; maar dat er reeds eene wilsbepaling in tegenovergestelden geest heeft plaats gegrepen, waarop men hem moet bewegen om terug te komen. *Bewegen*, *aansporen* en *overhalen* geschieden meer door verstandelijke, *nopen* meer door zedelijke drangredenen. *Overreden* is door wegsleepende redeneering, door

welbespraaktheid, iemand *overhalen* iets te doen of na te laten. *Door verleidelijke aanbiedingen werd Rennenberg bewogen (overgehaald) de zijde van Oranje te verlaten. Iemand aansporen tot deugd. Wat mij vooral noopte zijn verzoek in te willigen, was de herinnering aan den belangrijken dienst, dien hij mij in vroeger jaren bewezen had. De welsprekende abt wist vele edellieden te overreden aan den kruistocht deel te nemen. Zie onder Aandrijven.*

Beweren — staande houden — volhouden. Iets *beweren* is eene stelling opperen; iets *staande houden* of *volhouden* beteekent eene stelling, ondanks de tegenspraak, die zij vindt, handhaven. *Zeg wat ge wilt, ik blijf niettemin staande houden, dat de invoering van den leerplicht een noodzakelijke maatregel is.*

Bewerken, zie Behandelen.

Bewerken — veroorzaken — bewerkstelligen — teweegbrengen — uitvoeren — uitwerken — volbrengen — volvoeren. Iets te weeg, tot stand, ten uitvoer brengen; een denkbeeld, een ontwerp verwezenlijken. *Veroorzaken* is iets doen plaats hebben of doen ontstaan, er *oorzaak* van zijn (zie **Beweegreden**). *Teweegbrengen* wordt meer gebruikt van iets in beweging brengen, dus eene werking of handeling veroorzaken. *Bewerken* geeft te kennen het planmatig voorbereiden van datgene wat bepaalde gevolgen moet hebben, dat dus iets *veroorzaken* moet of *teweegbrengen*, zonder dat nog de bewerker zelf aan het veroorzaken of teweegbrengen behoeft deel te nemen, wat bij *uitvoeren* bepaald op den voorgrond staat; hij die *uitvoert* behoeft nog niet de *bewerker* te zijn. *Bewerkstelligen* drukt meer de daad der verwezenlijking uit, terwijl men bij *uitwerken* de gevolgen op het oog heeft. *Wie de bewerkers van den Fransch-Duitschen oorlog geweest zijn, ligt nog in het onzekere; maar die hem veroorzaakt hebben, zijn de luchthartige Fransche ministers door hunne roekeloze oorlogsverklaring. Had Mac-Mahon geen uitvoering gegeven aan het gewaagde plan van Palikao om Metz te ontzetten, de Duitschers zouden de insluiting van Parijs niet hebben kunnen bewerkstelligen. Welke groote achting men Thiers ook toedroeg, zijne rondreis aan de Europeesche hoven in 1870 heeft weinig uitgewerkt. Volbrengen en volvoeren zien op de algeheele uitvoering, waardoor iets tot volkomenheid, althans tot voleindiging wordt gebracht. *Mijne taak is volbracht.* (Zie **Afdoen**).*

Bewerkstelligen, zie Bewerken.

Bewijzen, zie Betoogen.

Bewijzen, zie Betoonen.

Bewilligen — inwilligen — toestaan — toestemmen — vergunnen — veroorloven. Te kennen geven, dat men zich tegen eene daad niet verzet. *Toestaan, veroorloven* en *vergunnen* zeggen niets anders, dan dat men aan het volbrengen van iets geen hinderpalen in den weg stelt. *Gij hebt mij in uwe macht, als gij er dus op blijft aandringen, dan zal ik wel genoodzaakt zijn u die vergunning te verleenen. Toestemmen, bewilligen* en *inwilligen* onderstellen eene uitdrukkelijke goedkeuring. (Zie

Toestemmen). Bij *inwilligen* is de toestemming meer afgedwongen, bij *bewilligen* meer vrijwillig. *Voor ditmaal zal ik uw verzoek nog eens inwilligen. Mozes bewilligde bij den man te wonen.*

Bewimpelen, zie **Bedekken**.

Bewind, zie **Beheer**.

Bewogen, zie **Aangedaan**.

Bewolken, zie **Betrekken**.

Bewoner — geërfde — ingeland — inwoner — ingezetene — opgezetene. Eene landstreek en een land, wanneer dit laatste niet in den zin van een begrensden staat genomen wordt, hebben *bewoners*. Een rijk, eene provincie, eene stad, eene gemeente enz. hebben *inwoners*, omdat men daarbij het oog heeft op de bevolking, die binnen zekere grenzen aanwezig is. *Ingezetenen* zijn de vaste bewoners eener plaats, in tegenstelling van de daarin slechts tijdelijk verblijf houdende vreemdelingen. *Ingezetene* is hij, die hier te lande achttien maanden woont. Vroeger sprak men ook in dezen zin van de *opgezetenen*. *Ingelanden* worden diegenen genoemd, die in een polder landerijen bezitten. *Geërfden* zijn diegenen, die in eene mark een erf of stuk grond met stemrecht hebben. Gewestelijk komt het ook voor met dezelfde beteekenis als *ingeland*.

Bewoording — uitdrukking — spreekwijze. *Uitdrukking* is de uiting van denkbeelden (*ik heb mij zeker niet duidelijk genoeg uitgedrukt*); ook een bepaald woord, waarvan men zich bedient. *Welke uitdrukking hebt gij daar ook weer gebezigd?* Voor eene *uitdrukking* kan soms een enkel woord voldoende zijn, b.v. *ja* en *neen*. Gewoonlijk vereischt zij echter eene verzameling van woorden, en, ziende op de woorden, waarin de uitdrukking wordt geuit, noemt men deze dan eene *bewoording*. Dit woord wordt echter alleen in sommige bepaalde uitdrukkingen gebezigd. *In sierlijke bewoordingen. Hij gaf zijne gedachten in de volgende bewoordingen te kennen.* Eene *spreekwijze* is eene vaste, eigenaardige *uitdrukking*, bij één of meer personen in gebruik: *een flikker slaan* b.v. voor dansen; *een graantje pikken* voor een borrel drinken; *een uiltje knappen* voor een slaapje doen.

Bewustheid — kennis. Het onderscheid tusschen deze woorden bestaat hierin, dat het eerste eene niet opzettelijk verworven *kennis* van het een of ander aanduidt. *De bewustheid zijner onschuld was hem tot een schild, waarop al de pijlen van den laster afstuitten. Men moet tot kennis van zich zelve zien te komen.*

Bezadigd, zie **Bedaard**.

Bezadigdheid, zie **Bedaardheid**.

Bezeeren — kneuzen — kwetsen — wonden. Een lichaamsdeel beschadigen. *Bezeeren* is de zwakste uitdrukking; het geeft veelal niets anders te kennen dan het veroorzaken van pijn. *Kwetsen* en *wonden* onderstellen noodzakelijk eene beschadiging. Bij *bezeeren* en *kwetsen* denkt men aan eene beschadiging, die het leven niet in gevaar brengt; *wonden* kan

eene levensgevaarlijke kwetsuur aanduiden, het veronderstelt eene beschadiging, waarbij een gedeelte van het vleesch bloot komt. *Kneuzen* is eene kwetsuur toebrengen, waarbij de spieren of het vleesch door stooten of slaan beschadigd zijn, zonder dat er eene opene wonde ontstaan is.

Bezegelen, zie Bekrachten.

Bezetten — innemen. Eene plaats in bezit nemen. Wie eene plaats *bezet*, heeft het recht om dat te doen; wie haar *inneemt*, doet dat onwillekeurig of willekeurig en eigenmachtig, of heeft verlof er tijdelijk gebruik van te maken. *Wilt gij mijne plaats een oogenblik innemen? Deze plaats is bezet, gij moogt haar dus niet innemen.*

Bezichtigen, zie Bezien.

Bezien — bezichtigen — bekijken — beschouwen — betrachten. Het oog aandachtig ergens op vestigen. *Bekijken* en *bezien* stonden in dezelfde verhouding tot elkaar als *kijken* en *zien* (Zie **Zien**); thans heeft *bekijken* *bezien* bijna geheel verdrongen. Voor zoover *bezien* nog wordt gebruikt veronderstelt het minder oplettendheid en aandacht dan *bekijken*. Fig. gebruikt beteekent *bekijken* over iemand of iets zijne gedachten laten gaan: *Je kunt de zaak ook van een anderen kant bekijken.* In dezen zin komt *bezien* ook voor, dat in dit geval minder gemeenzaam is dan *bekijken*; alleen in de uitdrukking *wel bezien*, als bepaling bij een naamwoord, komt het veel voor: *Wel bezien heeft die mededeeling toch iets raadselachtigs.* *Bezichtigen* is zeer aandachtig en nauwkeurig *bezien*. *Wij kregen van den fabrikant verlof om de fabriek te bezichtigen.* *Betrachten*, in den zin van het oog op iets vestigen en er over denken, is nu veronderd. *Beschouwen* is nauwlettend iets *bezien*, en tevens over hetgeen men ziet nadenken. *Als men het op de keper beschouwt, kan men wel zien, dat het geen eerste kwaliteit is.* In fig. zin beteekent *beschouwen* iets met het oog des geestes *bezien*, zijne gedachten er over laten gaan. *Nu de zaak van alle kanten zoo goed is beschouwd, kunnen we gerust een besluit nemen.* Het is in deze beteekenis wat deftiger dan het gemeenzaame *bekijken*.

Bezien, zie Aanblikken.

Bezig — onledig. Niet werkeloos. *Onledig* ziet meer op een werk tot tijdverdriff, *bezig* meer op een degelijken arbeid. *Daags hield ik mij onledig met niets te doen;* in dezen zin van Busken Huet zou men *onledig* moeielijk door *bezig* kunnen vervangen.

Bezighouden (zich), zie Bemoeien (zich).

Bezigen, zie Aanwenden.

Bezigheid, zie Arbeid.

Bezinksel — drab — droesem — grondsoep — heffe — moer. Het dikkere gedeelte van eene vloeistof, dat zich op den bodem van het voorwerp, waarin het zich bevindt, afzondert. *Bezinksel* is eene vaste stof, *grondsoep*, *drab* en *droesem* verkeeren alle, het eene in meerdere, het andere in mindere mate, in een vloeibaren toestand. *Droesem* wordt

alleen van dranken gezegd, *drab* ook van andere vloeistoffen. *De'inkt is drabbig*. *Moer* noemt men bij voorkeur den droesem van wijn, *heffe* dien van bier. *Heffe*, dat eigenlijk het bovendrijvende beteekent, bezigt men overdrachtelijk van de onderste volkslaag, die als het ware het bezinksel der maatschappij is. *De heffe des volks*.

Bezinnen, zie Denken.

Bezit — eigendom. *Bezit* en *eigendom* drukken in het algemeen uit wat aan een mensch behoort, waarover hij het recht van beheer heeft; in zooverre zijn zij ook synoniem met *have*, *vermogen* enz. (zie **Have**). In tegenstelling met elkander gebruikt, drukt men door *bezit* uit het houden of genieten eener zaak, welke iemand of in persoon of voor een ander in zijne macht heeft, alsof ze hem toebehoorde; als rechtsterm beteekent het het houden eener zaak met den eigenaarswil. *Eigendom* daarentegen veronderstelt de volstrekt vrije beschikking, het recht om te gebruiken en te misbruiken. Die een huis huurt heeft een huis in *bezit*, doch die het koopt heeft het in *eigendom*. Dikwijls wordt volgens het spraakgebruik echter *bezit*, voor *eigendom* gebruikt, vooral waar het tegenover *huur* staat. In rechten is de *bezitter*, degene die aanspraak maakt op den eigendom, terwijl de *houder* eene zaak voor een ander heeft en geene aanspraak op den eigendom maakt. Die een huis huurt is geen *bezitter*, maar slechts *houder* van het huis; de *verhuurder* blijft *bezitter* want bij hem is de eigenaarswil. De *verhuurder* is burgerlijk bezitter, de *huurder* is bloot natuurlijk bezitter. Het zou kunnen zijn dat noch de verhuurder, noch de huurder maar dat een derde *eigenaar* is, als b.v. degene die het huis, terwijl het verhuurd was, gekocht had van iemand, die niet zelf eigenaar was. De koper is nu geen eigenaar geworden, daar de verkooper hem rechteus geen *eigendom* kon overdragen. De koper heeft alleen het *bezit* verkregen.

Bezitten — hebben. *Bezitten* sluit altijd den eigenaarswil in, *hebben* niet noodwendig. *Hij bezit huizen en landerijen; de mensch heeft eene ziel en een lichaam*. Men kan een huis, een boek *hebben* zonder het te *bezitten* b.v. in huur, of ter leen. Omgekeerd kan men iets in eigendom *bezitten* zonder het te *hebben*, b.v. effecten, die men aan een ander ter bewaring heeft gegeven. Figuurlijk beteekent *bezitten*: toegerust zijn met. Men *bezit*: moed, kennis, schoonheid, gezond verstand; men *heeft*: de koorts, zorg, honger, dorst, een plan, een voornemen.

Bezitten (zich), zie Beheerschen.

Bezitter, zie Bezit.

Bezitter, zie Eigenaar.

Bezitting, zie Have.

Bezoek afleggen, zie Bezoeken.

Bezoek brengen, zie Bezoeken.

Bezoeken — bezoek afleggen — bezoek brengen — opzoeken. *Bezoeken* is het algemeene woord; het geeft te kennen, dat

men zich ergens heen begeeft, om zich te vergewissen van den toestand van de plaats, of van den persoon. Een *bezoek afleggen* bij iemand, is iemand *bezoeken*, met de bijgedachte dat men er door de maatschappelijke beleefdheidsvormen toe verplicht is; deze uitdrukking is deftiger en statiger dan een *bezoek brengen*, die meer gebruikt wordt in de taal van het dagelijksch leven met de beteekenis van een persoon uit beleefdheid of vriendschap *bezoeken*. *Opzoeken* is iemand gaan bezoeken uit vriendschap of belangstelling, en is gemeenzamer dan *bezoeken*. *Kom me eens opzoeken*.

Bezoeking, zie **Beproeving**.

Bezoldiging, zie **Belooning**.

Bezonnen, zie **Bedachtzaam**.

Bezopen, zie **Beschonken**.

Bezorgd — **angstig** — **bekommerd** — **beducht** — **bevreemd**. *Bezorgd* is iemand die onrust of zorg over iets heeft, *bevreemd* degene, die vrees koestert. *Niemand kan met bezorgd te zijn, één el tot zijne lengte toedoen. De kinderen waren bevreemd voor de komst van den inspecteur. Beducht*, dat alleen in meer deftigen stijl en dan alleen praedicatief gebruikt wordt, ziet meer op de gevolgen, en drukt uit, dat men met angst te gemoet ziet wat niet aangenaam is, hetzij men vreest voor naderend kwaad, hetzij men zich iets goeds ziet ontgaan. . . . *de klokken raast, en is beducht, dat hij haar komt heur kiekens stroopen.* (Luyken). *Bekommerd* is sterker dan de voorgaande, en drukt uit dat iemand groote zorg heeft, onrust, gepaard aan verdriet en kwelling des geestes. *Angstig* is hij, die in angst verkeert voor iets onaangenaams, waarvan men zich voorstelt, dat het gebeuren kan. *'s Avonds was zij altijd angstig, als zij alleen thuis was.*

Bezorgen, zie **Bestellen**.

Bezorgdheid, zie **Angst**.

Bezuren, zie **Bekoopen**.

Bezwaar — **moeilijkheid** — **hinderpaal**. De hindernis, die het bereiken van zeker doel in den weg staat. *Bezwaar* en *moeilijkheid* doen beide uitkomen de groote mate van krachtsinspanning, die noodig is om tot een doel te komen; *hinderpaal* zet meer op den voorgrond, dat hetgeen ons in den weg staat, ons verhindert het doel te bereiken. Bij *bezwaar* heeft men meer het oog op den last, die het voortgaan bemoeijijkt, terwijl *moeilijkheid* meer slaat op de hindernissen, waarmede men heeft te kampen en die men te boven moet komen, wil men slagen. *Moelijkheden* zijn meer in het werk zelf of in den weg, die naar het doel voert, gelegen; *bezwaren* worden meer in den weg gelegd. *Een hinderpaal uit den weg ruimen. Met moeilijkheden te kampen hebben. Een bezwaar is opgeheven.*

Bezwaar — **bedenking** — **grief**. *Bedenking* is minder sterk dan *bezwaar*; het duidt aan, wat men tegen iets meent te kunnen aanvoeren, zonder dat het nog overwegend gewicht in de schaal legt. Bij *bezwaar* is

dit wel het geval. Dikwijls is *bedenking* een beleefde term voor een vrij ernstig *bezwaar*. Aan *grief* is nog het gevoel eener onaangename aandoening, die reden tot beklag kan geven, verbonden. *De bezwaren*, (*grieven*, redenen van beklag), *die ik tegen u heb, zijn de volgende*. *Al de bezwaren (bedenkingen) waren uit de lucht gegrepen*. *Gij hebt ook altijd bezwaren (gij zijt bijzonder zwaartillend, tobberig van aard)*. *Ik heb tegen uw plan geene overwegende bezwaren, slechts eene kleine bedenking*.

Bezweren — smeeken. Bij iemand sterk aandringen om hem tot iets te bewegen, of van iets af te houden. *Bezweren* is sterker dan *smeeken*. Wie iemand *bezuuert* tracht, als het ware als een geestenbanner, bovennatuurlijke macht op hem uit te oefenen. In gewone spreektrant is het weinig in gebruik, daar het wat hoogdravend klinkt. *Ik bid, ik smeek, ik bezweer u, mij niet te verlaten*.

Bij — naast — nevens. *Bij* is in de nabijheid van. *Naast* en *nevens* drukken onmiddellijke nabijheid uit. *Hij zat bij mij* (in mijne buurt). *Hij zat nevens, naast mij* (aan mijne zijde). *Naast* geeft de nabijheid van plaats aan, *nevens* bovendien de gelijkheid in rang.

Bijaldien, zie Wanneer.

Bijaldien ook, zie Aangenomen dat.

Bijbrengen — aanvoeren. Wat men *bijbrengt* moet dienen om aan beweringen, eischen, aanspraken, enz. kracht bij te zetten; wat men *aanvoert* moet dienen om de waarheid van hetgeen men beweert, of de onjuistheid van hetgeen men bestrijdt, te bewijzen. In: *dat kan niet veel bijbrengen tot uwe vrijspraak*, staat *bijbrengen* eenigszins gelijk met *helpen*. Hier kan *aanvoeren* er niet voor in de plaats gesteld; wel, in: *wat kunt gij bijbrengen tot uwe verdediging?*

Bijeen — bij elkander — samen. *Samen* is sterker dan *bijeen* of *bij elkander*. *Bijeen* (*bij elkander*) ziet alleen op de nabijheid van plaats; *samen* drukt eene engere vereeniging uit als het gevolg van een onderling verband, van een gemeenschappelijk doel. Men kan de meest ongelijkslachtige dingen *bijeen*-, maar slechts gelijkslachtige *samen*voegen. Menschen kunnen zoowel *bijeen*-, als *samen*komen, maar het laatste onderstelt altijd een gemeenschappelijk doel. *Eene godsdienstige samenkomst*.

Bijeenkomst, zie Samenkomst.

Bijeenvoegen, zie Aanhechten.

Bijeenroepen — oproepen — samenroepen. Uitnoodigen om te verschijnen. Men *roept* eene vergadering *bijeen* of *roept* haar *samen*, maar men *roept* haar leden *op*. *Beroepen* (z. o. **Aanstellen**) werd vroeger gebezigd van het bijeenroepen van een lichaam, dat zich nog moest constitueren: *bijeenroepen* en *samenroepen* hebben het thans vervangen. Zij worden bij voorkeur gebezigd van een reeds aanwezig lichaam, welks leden tot het houden eener bijeenkomst worden uitgenoodigd.

Bij elkander, zie Bijeen.

Bijgeloovig — lichtgeloovig. Eigenlijk zijn deze woorden niet synoniem. *Lichtgeloovig* toch, duidt slechts aan dat iemand geneigd is om al wat hem verteld wordt te gelooven, zelfs het ongelooflijkste. *Bijgeloovigheid* is dikwijls eene eigenschap van den lichtgeloovige, n.l. het bezitten van bijgeloof.

Bijgevolg — derhalve — dus. Bijwoordelijke voegwoorden, die gevolgaanduidende nevenzinnen met den voorafgaanden hoofdzin verbinden. *Derhalve* duidt een gevolg aan, dat noodzakelijk uit het voorafgenoemde voortvloeit; *bijgevolg* wijst op een gevolg, dat uit het genoemde kan voortvloeien; door *dus* maakt men eene gevolgtrekking uit het voorafgaande. *Ik ben het vergeten, derhalve kan ik het u niet zeggen. Hij heeft altijd voorspoed in zijne zaken gehad, bijgevolg kan hij thans een gemakkelijk leven leiden. Deze twee driehoeken hebben twee zijden en den ingesloten hoek gelijk; ze zijn dus congruent.*

Bijkans — bijna — haast — nagenoeg — omstreeks — om en bij — omtrent — ongeveer — schier — ten naastebij. Deze woorden of uitdrukkingen drukken een zeer klein verschil van hoedanigheid of van wijze uit. *Bijkans, bijna, haast, schier, nagenoeg*, geven te kennen, dat ergens niet veel aan ontbreekt, of dat iets gebeurd zou zijn, als de omstandigheden maar een klein weinigje anders waren geweest. *Omtrent, omstreeks, om en bij, ongeveer, ten naastebij*, geven te kennen, dat de mededeeling of opgave niet nauwkeurig is, 't zij te groot, te hoog, te laag enz. 't zij te klein, te laag, te kort enz. *Ik ben met mijn werk haast (bijkans, bijna, nagenoeg) gereed: ik heb het zoo goed als af. Hij is schier van alles ontbloot: hij bezit zoo goed als niets meer. Hij is ongeveer (omtrent) 60 jaar: hij is diep in de vijftig, niet ver van de zestig, wellicht er over. Hij is omstreeks zestig jaar: hij kan ook negenenvijftig of ééneenzestig zijn.*

Bijkomen, zie Bekomen.

Bijl, zie Aks.

Bijlage, zie Aanhangsel.

Bijleggen, zie Beslechten.

Bijna, zie Bijkans.

Bijspringen — bijstaan — helpen — ondersteunen. Zijne krachten met die van een ander vereenigen, wanneer deze niet toereikend zijn. *Helpen* en *ondersteunen* worden ook gebezigd met eene zaak als onderwerp. *De pilaren helpen de muren van het gewelf dragen: ondersteunen het gewelf.* *Helpen* is medewerking verleenen in het algemeen; *bijspringen* tijdelijk en snel, in nood of gevaar, hulp verleenen; *bijstaan* is eigenlijk bij iemand gaan staan, en fig. hem behulpzaam zijn in het volvoeren of het dragen van iets, dat hem zwaar valt; *ondersteunen* iemand of iets staande houden, hem voor vallen of instorten behoeden. *Bijstaan* is dus een rechtstreeksch medewerken om iemand tot een doel te brengen of den last te verlichten, terwijl *ondersteunen* meer is, iemand door het verleenen van hulp, en het steunen van diens kracht in staat stellen om tot het doel te komen, of zijn last gemakkelijker te dragen.

Bijstaan, zie **Bijspringen**.

Bijstand — **onderstand** — **ondersteuning** — **hulp**. De medewerking die men anderen verleent, waar diens krachten niet toereikend zijn om een last te dragen. *Hulp* is het algemeene woord *Bijstand* wordt vooral in overdrachtelijken zin gebezigd, en komt in de beteekenis van hulp om de ellende of armoede te dragen met *onderstand* en *ondersteuning* overeen. *Onderstand* wordt alleen gebruikt voor *bijstand* aan behoeftigen; dit is met *ondersteuning* en *bijstand* niet het geval.

Bijtend, zie **Bitter**.

Bijval — **buitenkans** — **meevaller**. *Bijval* en *buitenkans* worden, meestal met den verkleiningsuitgang, gezegd van eene onverhoopte winst, eene winst, waarop men niet gerekend had. *Bijval* wordt in de algemeene spreek- en schrijftaal weinig meer gehoord, alleen nog hier en daar in dialect. Meer dan *bijvalletje* is in gebruik *meevaller* of *meevallertje* voor een klein onverwacht voordeel.

Bijval — **goedkeuring** — **instemming**. *Goedkeuring* is de gunstige beoordeeling van eene handeling, een gezegde, enz. *Bijval* drukt ditzelfde sterker uit, en veronderstelt daarbij, dat men zich met hetgeen gezegd of gedaan is vereenigt, en zulks overluid kenbaar maakt. *Instemming* geeft eveneens eene gunstige beoordeeling te kennen; hierbij treedt echter de bijgedachte, dat er overeenstemming van meening is, sterker op den voorgrond.

Bijvoegen, zie **Aanhechten**.**Bijvoegsel**, zie **Aanhangsel**.

Bijwonen — **tegenwoordig zijn bij**. Terwijl in *tegenwoordig zijn* dit niet uitgedrukt is, onderstelt *bijwonen* dikwijls opzettelijke tegenwoordigheid, hetzij uit belangstelling, verplichting of nieuwsgierigheid, hetzij om aan eene plechtigheid meer luister bij te zetten.

Bijzetten, zie **Begraven**.

Bijzonder — **bevreemdend** — **bizar** — **buitengemeen** — **buitengewoon** — **merkwaardig** — **ongemeen** — **opmerkelijk** — **raar** — **vreemd** — **(ver)wonderlijk** — **zeldzaam** — **zonderling**. Hetgeen afwijkt van hetgeen verwacht wordt. *Bijzonder*, *merkwaardig* of *opmerkelijk*, *(ver)wonderlijk* en sterker nog *zonderling*, noemt men wat treft door afwijkenden aard, hoedanigheden of voorkomen; *buitengemeen*, *ongemeen*, wat tegenover het gemeene, alledaagsche staat; *buitengewoon*, wat niet met de gewone maat kan gemeten worden. *Vreemd* is wat hier niet te huis behoort, wat ongewoon is en daardoor de opmerkzaamheid trekt; nog sterker wordt dit uitgedrukt door *bevreemdend*, waarin de bijgedachte ligt, dat het ongewone iets raadselachtigs heeft, terwijl *bizar* een vreemd woord is, dat de begrippen van *vreemd* en *(ver)wonderlijk* verbindt. *Zonderling* heeft de beteekenis van *vreemd*. *Hij is een zonderling* = hij handelt onbegrijpelijk. In *bevreemdend*, *bizar*, *raar*, *zonderling* is eene afkeuring gelegen, die aan de andere woorden niet eigen is. *Zeldzaam* is

wat onze bijzondere aandacht trekt, omdat wij het slechts zelden zien. *Een zeldzaam natuurverschijnsel is in onze streken het noorderlicht.* Oorspronkelijk had *raar* de beteekenis van *zeldzaam*, maar langzamerhand heeft het meer die van *bevreemdend* en *zonderling* gekregen. *Een raar geval, een raar toilet.*

Bidden, zie **Aanroepen**.

Bikken, zie **Beuken**.

Bil — **dij**. *Dij* heet het gedeelte van het menschelijk lichaam tusschen knie en romp, *bil* het vleezig achterdeel daarvan.

Billen, zie **Beuken**.

Billijk — **rechtvaardig** — **rechtmatig**. Eene handeling, die niemands rechten verkort, is *rechtmatig*; een rechter, die vonnis velt overeenkomstig de letter der wet, is *rechtvaardig* en velt een *rechtvaardig* oordeel. Wie echter in zijn gedrag toont naast en boven de geschreven wet de ongeschreven wet te eerbiedigen, — de rechter, die bij het vellen van een vonnis gewijzigde toestanden, verzachtende omstandigheden, bewezen diensten, enz. in aanmerking neemt — handelt *billijk*. *Recht en billijkheid betrachten is het kort begrip onzer verplichtingen jegens den naaste.*

Billijken — **goedkeuren**. Verklaren dat men iets acht te zijn zoo als het behoort te wezen. *Goedkeuren* is zeggen, dat men de zaak of handeling voor goed houdt; het is dus algemeener dan *billijken*, dat altijd eene beoordeeling der zedelijke waarde of strekking van iets aanduidt. Eene daad kan men zoowel *goedkeuren* als *billijken*; in het eerste geval heeft men het oog op de handeling zelf, in het tweede op hare motieven. Van een ontwerp, een plan, eene onderneming, een kunstwerk kan men echter enkel *goedkeuren* bezigen.

Binden — **boeien** — **ketenen** — **kluisteren** — **koppelen**. Iemand of iets vastleggen of vastmaken. Van personen gezegd, wordt er door verstaan het belemmeren of beperken van de vrijheid van beweging, hetzij van een deel des lichaams, hetzij van het geheele lichaam. *Binden* is vastmaken door middel van band of andere buigzame stof. Aan *boeien*, *ketenen*, *kluisteren* verbindt men de bijgedachte, dat het door de in deze werkwoorden uitgedrukte voorwerpen geschiedt; *koppelen* (tot een koppel maken) laat de wijze in het midden, maar drukt meer bepaald uit, dat het eene verbinding is van twee personen of zaken. In figuurlijken zin worden *binden* en *boeien* zoowel in spreek- als schrijftaal gebruikt, *ketenen* en *kluisteren* echter alleen in verheven stijl. *Hij is aan huis gebonden*; (hij kan niet van huis); *door dien maatregel was hij aan handen en voeten gebonden*; *gebonden soep*; *iemand iets op het hart binden*; *de spreker boeide zijne hoorders*; *een boeiend boek*; *aan het ziekbed gekluisterd zijn*; *harten ketenen door weldaden*.

Bindsel, zie **Band**.

Binnenkort, zie **Aanstands**.

Binnenlandsch — inheemsch — inlandsch. Binnenlandsch zegt men van alles, wat binnen de grenzen van het land beperkt blijft: *binnenlandsche oorlogen, binnenlandsche scheepvaart, 't ministerie van Binnenlandsche Zaken.* *Inheemsch* beteekent: in het land thuis behoorende: *inheemsche planten, dieren.* *Inlandsch* komt in dezelfde beteekenis voor als *inheemsch*, en wordt verder vooral gebruikt van fabrikaten, voortbrengselen van land- en tuinbouw, enz., om te kennen te geven, dat zij binnen de grenzen van het vaderland zijn gemaakt, gegroeid, enz. *inlandsche rogge, inlandsche brandewijn.*

Binnenzee, zie Baai.

Bits, zie Bitter.

Bitter — bijtend — bits — onvriendelijk — schamper — scherp — snibbig — spijtig — vinnig. Het tegenovergestelde van vriendelijk en zacht. *Onvriendelijk* zegt niets anders dan dit. De andere woorden versterken dit begrip op verschillende wijzen. *Scherp* en *bijtend* zien meer op hetgeen men zegt (*eene scherpe verwijting, bijtende scherts*); *bits*, op den toon, waarop het gezegd wordt (*een bits antwoord*); *spijtig* onderstelt min of meer teleurstelling, gekwetste eigenliefde, iets wat ook in *bitter* gelegen is, terwijl aan *schamper* iets hoonends eigen is. *Snibbig* (kort aangebonden, snauwerig) en *rinnig* (scherp, venijnig) worden inzonderheid van vrouwen gebezigd.

Bitter — wrang — zuur. *Zuur* en *bitter* zijn het tegenovergestelde van zoet; *zuur* is datgene wat onaangenaam is op de tong, *bitter* datgene wat bijtend is; *wrang*, wat scherp zuur is en den mond samentrekt. Figuurlijk drukt *zuur* de moeite of kwelling uit, waarmee iets gepaard gaat, *wrang* en *bitter* de onaangename gevolgen, die iets na zich sleept. *Dat is een zuur stuk brood. Ik heb dat zuur genoeg verdiend. Door een zuren appel bijten. 's Levens zoet en zuur. Gij zult u dat bitter beklagen. Nu smaakt hij de wrange vruchten van zijn wangedrag.*

Bizar, zie Bijzonder.

Blaam — verwijt. Eene afkeuring van iemands daden of gedrag. Aan *verwijt* is verbonden eene berisping over hetgeen gedaan is. *Blaam* drukt uit, dat de afgekeurde daad eene smet op den verrichter werpt. Een *verwijt* richt men tot iemand in zijne tegenwoordigheid; men legt op iemand eene *blaam* in zijne afwezigheid. *Ik kan niet dulden dat gij eene blaam op hem legt. Altijd zal die blaam op hem blijven kleven.* *Blaam* heeft veelal de ongunstige beteekenis van lasterlijke aantijging. *Iemand eene blaam aanmerijven.*

Blad — vel. Een stuk papier van zekere grootte. *Vel* beteekent de volle uitgestrektheid, die bij de vervaardiging van het papier gegeven, en door de grootte van het scheppraam bepaald wordt. Een boek papier bestaat uit vier en twintig *vel.* *Blad* is een grooter of kleiner gedeelte van een saamgevouwen of doorgesneden *vel.* In vakken bedrukte, saamgevouwen en naast elkander ingenaaide *vellen* vormen een boek. De meerdere of mindere

grootte der bladen geeft aan de boekdeelen, daaruit gevormd, het bijzondere formaat, hetwelk wij gewoon zijn *folio, quarto, octavo*, enz. te noemen.

Blaken — blakeren — schroeien — zengen. Een voorwerp aan te groote hitte blootstellen, of door de vlam halen, zoodat de oppervlakte van het voorwerp gedeeltelijk verbrandt. *Blaken* wordt, behalve in de uitdrukking *branden en blaken* bijna nitsluitend gezegd met een schip of vaartuig als voorwerp. Het beteekent dan: het schip met brandend riet rondom *zengen*, om het voor den worm te bewaren. Meestal wordt het echter ook in deze uitdrukking vervangen door het meer gewone *blakeren* dat zoowel van menschen als levenlooze voorwerpen gezegd wordt. *Het huis was geblakerd* = de muren vertoonden uitwendig de sporen van brand. *Met geblakerde gezichten* = met gloeiend heete, bijna verbrande gezichten. *Schroeien* is het afbranden der uiterste deelen, terwijl het inwendige ongedeed blijft, of ook in 't algemeen: aan de oppervlakte verbranden. *Hoenders schroeien* = geplukte hoenders boven het vuur houden om er de kleine veertjes af te branden. *Hij is te dicht bij de kachel geweest en heeft zijne broek geschroeid.* *Zengen* heeft dezelfde beteekenis als *schroeien*, 't wordt echter bij voorkeur gezegd van haren, veeren of andere voorwerpen, bij welker verbranding geene vlam ontstaat. *Hoenders zengen* = hoenders *schroeien*. *De plant was door de felle zonnestralen gezengd.*

Blakeren, zie Blaken.

Blank, zie Wit

Blazen — waaien. *Blazen* beteekent, met meer kracht dan gewoonlijk, door de saamgetrokken lippen adem uitstooten; verder wordt het gebezigd van elken krachtigen luchtstroom. Hieruit volgt, dat *blazen*, van den wind gebezigd, alleen mag gezegd worden van een hevigen wind. *Het waait hard. De wind blaast mij in het gezicht.*

Bleek, zie Wit.

Blijdschap — blijheid — blijmoedigheid — dartelheid — genoeg — joligheid — lust — plezier — pret — verheuging — vermaak — verrukking — vreugde — vroolijkheid. Alle geven te kennen, dat men onder den indruk eener aangename aandoening verkeert. Bij *blijdschap* spiegelt deze aandoening zich af op het gelaat; bij *vroolijkheid* geeft zij zich daarentegen lucht in gebaren en woorden; bij *vreugde* is zij dieper, inniger, duurzamer, en behoeft zij zich niet noodzakelijk op de eene of andere wijze te niten. *Goede kinderen zijn de vreugde hunner ouders.* Bij *dartelheid* is de vroolijkheid verbonden of met weelderigheid, of met eene neiging tot baldadigheid. Van kinderen gebruikt, verstaat men er meest onder overmoedige speelschheid. Waar *vroolijkheid* zich uit in lust tot pretmaken en spelen op losse vroolijke, doch niet dartele wijze, spreekt men van *joligheid*. *Blijheid* ziet eigenlijk op den toestand van blij zijn; op zich zelf is het minder in gebruik; het komt meest alleen voor in de uitdrukking *vrijheid, blijheid*. *Blijmoedigheid* is eene innige weltevredenheid, minder veroorzaakt door uitwendige

oorzaken, dan wel door eene aangeboren opgeruimdheid van geest. *Lust* noemt men de streelende gewaarwording, die wij ondervinden, wanneer onze begeerte door het een of ander voorwerp sterk wordt opgewekt. *Verheuging*, *verrukking* zien op de opgewonden stemming, waarin we door aangename prikkels gebracht worden. *Genoegen* geeft eigenlijk een toestand van voldaanheid of tevredenheid te kennen; voor *tevredenheid* is noodzakelijk het niet aanwezig zijn van gedachten, die onze rust storen, van onaangename gevoelens. *Vermaak* is in de eerste plaats het genot dat men heeft door de uitspanning en door de verlustiging van zijn geest; verder het middel, waardoor men die verlustiging erlangt. *Men kan vermaak in iets hebben en men kan jagen naar vermaak*. Wij smaken dus *genoegen*, wanneer onze wenschen bevredigd worden; wij hebben *vermaak*, wanneer iets ons verlustigt of aangenaam bezig houdt. In gemeenzamen stijl bezigt men voor *vermaak* en *genoegen* meestal het vreemde woord *pleizier*, dat eigenlijk aanduidt: wat behaagt. Is het vermaak met *joligheid* gepaard dan wordt er ook voor gebezigd het woord *pret*.

Blijheid, zie **Blijdschap**.

Blijmoedigheid, zie **Blijdschap**.

Blijvend, zie **Aanhoudend**.

Blinken — flikkeren — fonkeren — fonkelen — glanzen — glinsteren — schitteren — tintelen — vonkelen.

Veel licht van zich geven. *Glanzen* wordt gebruikt van elk voorwerp dat lichtstralen gelijkmatig afwerpt; heeft er bij de uitstrooming der lichtstralen schittering plaats, dan gebruikt men een der andere woorden. Van deze uitdrukkingen is *blinken* de zwakste; het wordt schier uitsluitend gezegd van het *glanzen* door een levendig, nog min of meer gelijkmatig teruggekaatst licht. *Het is niet al goud, wat er blinkt*. De andere woorden zien op de uitstraling van eigen licht, of ten minste van een licht, dat met zooveel kracht wordt teruggeworpen, dat het weerkaatsend voorwerp met een zelflichtend gelijk staat. Daarbij moet het licht niet met een gelijkmatigen stroom, maar als met schokken of golven het oog treffen. *Haar luister blinkt alom, ja schittert ons in de oogen*. De sterren *flikkeren*, *vonkelen*, *fonkeren*. Een diamant *vonkelt*. De glimworm *glinstert* in het duister. *Tintelen* wordt soms gevonden in de beteekenis van sterk vonkelen. „*Het tintlend licht der sterrevieren*.” Overdrachtelijk wordt *vonkelen* door *fonkelen* vervangen: *Zijne oogen fonkelden van vreugd*. Eigenlijk moest, naar de uitspraak oordeelende, in beide gevallen *fonkelen* geschreven worden.

Bloedverwant — maag — nabestaande — verwant. *Bloedverwant*, *maag* en *nabestaande* duiden de leden van familiën aan, die tot één geslacht behooren. *Bloedverwant* of *verwant* (zelfst. nw.) geeft te kennen dat iemand tot hetzelfde geslacht behoort, uit denzelfden stamvader gesproten is; *verwant* komt meer voor als bijv. nw. en beteekent dan: (van personen gezegd) door bloedverwantschap verbonden. *Hij is na aan hem verwant*. Van zaken gezegd, beteekent het: punten van overeenkomst hebbend met: *de verschillende kunsten zijn aan elkander verwant*. *Nabestaande*

is hetzelfde als *bloedverwant*, maar duidt ook iemands meer verwijderde betrekkingen aan; *maag*, dat een oud woord voor *verwant* is, zag waarschijnlijk oorspronkelijk op de betrekking tusschen het hoofd des geslachts en de onder zijn gezag staande afstammelingen. Tegenwoordig beteekent het hetzelfde als *bloedverwant*. *Man en maag te hulp roepen. Ik heb hier vriend noch maag.*

Bloedverwantschap — aanverwantschap — maagschap — verwantschap — zwagerschap. *Bloedverwantschap* bestaat tusschen hen, die van elkander afstammen of die een gemeenschappelijken stamvader hebben, m. a. w. die te zamen van denzelfden persoon afstammen. *Zwagerschap* of *aanverwantschap* bestaat tusschen den echtgenoot en al de bloedverwanten van de echtgenoot en omgekeerd. *Maagschap* is een deftig en min of meer verouderd woord voor *bloedverwantschap*, en kan ook beteekenen: *de gezamenlijke bloedverwanten. Er bestaat maagschap tusschen hen van vaderszijde. Hij behoort niet tot mijne maagschap. Verwantschap* staat voor de gezamenlijke bloedverwanten, en kan, van levenlooze dingen gezegd, ook beteekenen: overeenkomst. *De verwantschap tusschen die talen is gemakkelijk aan te toonen.*

Bloei — bloem — bloesem. *Bloei* is de toestand waarin eene plant, hetzij boom of struik, verkeert, op het tijdstip waarop de vrucht of het zaad zich gaat vormen. *Bloem* is dat gedeelte der plant, waarin zich het zaad vormt, en dat zich bij sommige bloeiwijzen door sierlijke vormen, prachtige kleuren en aangename geuren onderscheidt; *bloesem* of *bloesel* is de ontloken knop der vruchtboomen. *Bloei* en *bloem* worden dikwijls figuurlijk gebezigd voor een schoon tijdstip of voor iets, dat door schoonheid het oog trekt. *In den bloei der jaren. Een tijdperk van bloei* (van voorspoed, van welvaart). *De bloemen der gezondheid prijken haar op de wangen. De bloem der jongelingen, der maagden* (het schoonste en beste deel der jongelingen of maagden). *Een bloemrijke schrijftrant* (eene schrijfwijze, die zich gaarne van beelden bedient).

Bloei, zie Welstand.

Bloei — fleur. *Bloei*, zie het eerste artikel. *Fleur*, een fransch woord, dat eigenlijk *bloem* beteekent, wordt niet anders dan oneigenlijk gebruikt. *De fleur der gezondheid. De fleur der jaren. Fleurig* is bloeiend, gezond.

Bloem, zie Bloei.

Bloesem, zie Bloei.

Bloede — bang — laf — versaagd — vreesachtig. *Vreesachtig* en *bang* zien beide op gebrek aan stontmoedigheid; het eerste vloeit meer voort uit de geheele persoonlijkheid, uit het karakter van den vreesachtige; *bang* is dikwijls meer van voorbijgaanden aard, en vaak het gevolg van uitwendige omstandigheden. *De haas is vreesachtig. Hij is bang in het donker. Laf* ziet op gebrek aan moed; *versaagd* op gebrek aan volharding of tegenwoordigheid van geest in hachelijke omstandigheden; *onver-*

saagd is hij, die zich niet licht laat afschrikken, noch door tegenspoed, noch door hindernissen of gevaren. De *bloode* heeft gebrek aan vrijmoedigheid in het gezelschap van vreemden of tegenover meerderen. In het zelfstandig naamwoord *bloodaard* ligt echter altijd het begrip van lafhartigheid.

Bloode, zie **Bedeedsd**.

Bloot — kaal — naakt. *Bloot* is onbekleed, ongedekt; *naakt* is zonder kleederen, ontbloot van alle bedekking en daardoor zichtbaar; *kaal*, waaraan de natuurlijke bedekking, zooals vederen, haar, bladeren, enz. ontbreekt. Terwijl *naakt* op het ontbreken van alle bedekking van het lichaam ziet, gebruikt men *bloot* alleen van deelen van het lichaam, die zonder bedekking zijn, hetzij ten opzichte van een ander voorwerp, hetzij in meer algemeenen zin. *Men loopt op bloote voeten. Hij lag met alles bloot. Hij draagt het op het bloote lijf.* Men loopt met het *bloote*, niet met het *naakte* hoofd. De pas uitgekomen vogels zijn *kaal*; de boomen in den winter zijn *kaal*. *Kleeren om het naakte lijf te dekken. De wederdoopers in Amsterdam liepen naakt over de straat.* De *bloote* grond is de ongedekte grond; de *kale* grond, een grond waarop niets groeit. *Bloot* heeft ook de beteekenis van zonder eenig hulpmiddel of wapen: *met het bloote oog iets zien, den vijand de bloote borst bieden.* Hieruit ontwikkelde zich het begrip van *zonder iets er bij, alleen.* *Ik zeg u de bloote waarheid* wil zeggen: ik zeg niets meer dan de waarheid. Onder *de naakte waarheid* verstaat men de onverbloemde, de onbewimpelde waarheid.

Blusschen — dempen — dooven — lesschen — smoren — stelpen — stillen — sluiten — verstikken. Iets onderdrukken of den voortgang er van beletten. *Blusschen, dooven en smoren* zien op het doen verdwijnen van een vuur, hetzij door het brandende voorwerp met water te begieten (*blusschen*), hetzij door het aan den invloed van de lucht te onttrekken. *Smoren* wordt bij uitbreiding gezegd van het benemen der lucht in het algemeen. Onder kussens *smoren*. *Blusschen, dooven* (uitdooven) en *smoren* worden ook figuurlijk gebruikt. *De oorlogsvlam blusschen. De liefde uitdooven. Iets in zijne geboorte smoren.* In deze beteekenis komt het overeen met *verstikken* (door stikken doen sterven). *Lesschen* is bijna alleen in gebruik in: *zijn dorst lesschen.* *Dempen* (eigenl. iets dooden door damp of rook) is niet alleen iets verstikken, b.v. de kracht des vuurs, maar eene vijandelijke kracht in het algemeen beteugelen. *Een oproer dempen. Een put* (eigenlijk het water in den put) *dempen. Stuiten* ziet op het doen ophouden van beweging, *iemand in zijne vaart stuiten; stillen* op het doen ophouden van de begeerten en daardoor tot rust komen der beweging. *Stillen* is sterker dan *stuiten* of *dempen*, omdat er het bijbegrip in ligt uitgedrukt, dat er eene volstreckte rust wordt teweeggebracht. *Een gedempt oproer* is een oproerige beweging, die door overmacht bedwongen is; is *een oproer* daarentegen *gestild*, dan zijn of de gemoederen bevredigd, of zachter en langer werkende maatregelen genomen, die herhaling der wanordelijkheden voorkomen. Men zal meer spreken van *het dempen van een oproer* en van *het stillen van eene mouterij* dan omgekeerd. Is het oproer, voor het tot uitbarsting kwam, met geweld gestuit, dan zegt men

wel dat *het oproer gesmoord is*. *Stelpen* wordt inzonderheid gezegd van het *stuiten* van bloed, dat nit eene wonde vloeit. Overdrachtelijk wordt *stelpen* eene enkele maal gebezigd, b.v. in de uitdrukking *de droefheid stelpen*.

Bochel, zie **Bult**.

Bocht — boog — kromming — kronkeling. *Bocht* en *kromming* duiden beide eene afwijking van de rechte lijn aan. Beide woorden worden door elkaar gebruikt; men zegt zoowel *eene kromming* als *eene bocht* van een weg; alleen is *bocht* meer gebruikelijk dan *kromming*, en kan het b.v. in de uitdrukking: *zich of het lichaam in bochten wringen* niet door *kromming* vervangen worden. *Boog* is een gedeelte van den omtrek eens cirkels; verder een gekromde stok, b.v. het bekende wapentuig, en alles wat daaraan in gedaante nabij komt. *Cirkeelboog*, *regenboog*, *wenkbrauweboog*. *Kronkeling* is eene kromming, die zich meer dan eenmaal buigt, eene omslingering, eene aaneenschakeling van bochten.

Bocht, zie **Baal**.

Bode, zie **Bediende**.

Bode, zie **Boodschapper**.

Bodem, zie **Bedding**.

Boedel — erfenis — nalatenschap — versterf. De gezamenlijke rechten, bezittingen en verplichtingen van een overledene, die op zijne rechtverkrijgenden overgaan. Onder *boedel* verstaat men eigenlijk de goederen, die iemand bezit, en wel meer bepaald de roerende goederen. Wat zich in huis bevindt, meubels enz. wordt de *inboedel* genoemd. *De failliete boedel van koopman X*. *Erfenis* noemt men het bezit van een overledene, beschouwd van den kant dergenen, op wie het overgaat; *nalatenschap* heet men het met betrekking tot den overledene zelf. Men krijgt eene *erfenis*, maar men kan recht hebben op eene *nalatenschap*. *Versterf* is hetzelfde als *nalatenschap*, maar wordt uitsluitend gezegd van de nalatenschap van ouders aan kinderen. *Zijn vaders versterf*.

Boedelhuis — erfhuis. Beide woorden duiden eene verkooping van roerend goed aan. Bij *boedelhuis* blijft echter onbeslist of de verkooping op last van erfgenamen, van schuldeischers, of van den eigenaar zelf geschiedt. Bij *erfhuis* zijn het eigenlijk de erfgenamen, die den verkoop doen plaats hebben. In sommige streken is *erfhuis* echter gelijkbeteekend met *boedelhuis*.

Boei, zie **Band**.

Boeien, zie **Binden**.

Boeken, zie **Aanteekenen**.

Boer, zie **Akkerman**.

Boert — geestigheid — gekheid — grap — jok — kortswijl — luim — scherts. *Gekheid*, oorspronkelijk de toestand van iemand, die gek of dwaas is, heeft door uitdrukkingen als *alle gekheid ter*

zijde, welke eigenlijk op den toestand van den grappenmaker of van den nar zagen, doch later opgevat werden als de uiting van zijne natuur, de beteekenis van *scherts* en *grap* gekregen. *Scherts* is eene geestige, gekscherende wijze van spreken, die met ernstige dingen den draak steekt en tot vroolijkheid stemt. *Hij schertst ook altijd. Scherts ter zijde. Boert* is eene naïeve, maar tevens eenigszins plumpe en ruwe scherts. „*Hoe hiet jij? Ik hiet Piet de Wit. Best hoor; ik zel Zwart schrijven.*” Eene *geestigheid* is iets waarin eene oorspronkelijke, fijne of puntige, verrassende gedachte ligt (zie **Aardig**). De eigenaardigheid van *jok* bestaat vooral in eene sterke bijmenging van ironie. In *kortswijl*, dat een aan het hgd. ontleend woord is, is de beteekenis van al de voorafgaande woorden vervat. *Nu was er geen eind aan de kortswijl en de grappen van den chirurgijnsjongen. Luim* ziet op los daarheen geworpen, geestige invallen. *Ernst en luim*. Zie **Grap**.

Boertig, zie **Aardig**.

Boeten, zie **Bekoopen**.

Boetvaardigheid, zie **Berouw**.

Boezem — borst. Het bovenste gedeelte van den menschelijken romp, dat zich tusschen de armen bevindt. *Borst* is het gewone woord: *Eene breede, behaarde, misvormde borst. Hij kreeg een schot in zijne borst*. Ook wordt het gebruikt in de beteekenis van het Lat. *mamma*. *Het kind kreeg eerst de linker- en daarna de rechterborst. Boezem*, welks oorspronkelijke beteekenis onbekend is, beteekende in lateren tijd de ruimte tusschen de armen; ook de ruimte of zak, die zich voor op de borst bevond in een los omgeslagen kleed. Vandaar ging de naam over op het zich daaronder bevindende lichaamsdeel; thans wordt het meestal gebruikt voor de borst van eene vrouw. *Iemand aan den boezem drukken. De hand in eigen boezem steken. Eene schoone, volle, zwellende boezem*.

Boezem — borst — gemoed — hart. Deze drie woorden duiden in figuurlijken zin de plaats aan, waar zich het uitgangspunt van het menschelijk gemoeds- en gevoelsleven bevindt. *Boezem*, als de zachtere uitdrukking, wordt figuurlijk bij voorkeur in die spreekwijzen gebezigd, die het denkbeeld meebrengen van koesteren, voeden. Bij *hart, gemoed* en *borst* heeft men meer de aandoening van het gemoed op het oog; in het eerste geval let men meer op het gevoelige, op het spontane in het laatste op de kracht. *Een mensch in zijn boezem koesteren. Zijn boezem lucht geven*. Daarentegen zegt men: *zich met de borst op iets toeleggen; tegen de borst stuiten. Het ligt hem na aan het hart. Zijn hart uitstorten. In iemands gemoed lezen. Naar zijn gemoed te werk gaan*.

Bol, zie **Hoofd**.

Bolster — dop. *Dop* is de schaal waarin iets vervat is: *eierdop, notedop*; *bolster* de buitenste bast of schil van sommige vruchten, zooals noten, enz.; ook het ruwe omkleedsel van het graan.

Bond — genootschap — gezelschap — maatschappij — vereeniging. Eene samenwerking van onderscheiden personen tot een gemeenschappelijk doel. *Vereeniging* is het algemeene woord. Wanneer zulke

vereenigingen eene gewichtige strekking hebben of vertakkingen hebben, dan dragen zij bij voorkeur den naam van *genootschap* of *maatschappij*. *Gezelschap* onderstelt eigenlijk gezellig samenzijn, doch staat thans gelijk met *vereeniging*. Een *leesgezelschap*. Een *schermgezelschap*. Het *zendeling-genootschap*. Het *historisch genootschap*. De *maatschappij der Nederlandsche letterkunde*. De *handelmaatschappij*. In den laatsten tijd is de naam *bond* in zwang gekomen voor zoodanige vereenigingen, waaraan men vroeger den naam zou gegeven hebben van *genootschap* of *maatschappij*. De *protestantenbond*. De *weerbaarheidsbond*. De *anti-dienstvervangingsbond*.

Bondig, zie **Beknopt**.

Bont — **veelkleurig**. *Veelkleurig* ziet op de vereeniging van vele, *bont* eigenlijk slechts op die van zeer uiteenloopende kleuren. Laatstgenoemde kleurschakeering wordt dan naar de 't meest in 't oog loopende kleur *roodbont*, *zwarbont*, *witbont*, enz. genoemd.

Bonzen, zie **Benken**.

Boodschapper — **bode**. Onder *boodschapper* verstaat men meer een persoon, die voor een enkele maal eene tijding overbrengt of iets moet aankondigen; onder *bode* een persoon, die het bodeambt bekleedt.

Bootschapper, zie **Afgezant**.

Boog, zie **Bocht**.

Boom, zie **Balie**.

Boomvrucht — **fruit** — **ooft**. *Fruit* noemt men alle eetbare vruchten uit het plantenrijk, zooals appelen, peren, aardbeziën, frambozen, bessen, enz.; *boomvruchten* die vruchten, welke aan boomen groeien. Onder *ooft* verstaat men alle *fruit*, doch inzonderheid appelen en peren. *De takken zijn gebogen onder het wicht van het ooft*. *Fruiterrouw*.

Als iemand met een kaag die fruiten heeft geladen

Zich op de reize geeft en naar de markten spoedt . . .

Boord — **kant** — **kust** — **oever** — **rand** — **strand** — **wal** — **zoom**. De grenzen van een vlak. *Boord*, *rand*, *kant* en *zoom* worden van de grenzen van verschillende soorten van vlakken gezegd; *kust*, *oever*, *strand* en *wal* alleen van de grenzen eener uitgestrektheid lands, wanneer deze door water worden aangegeven. *Kant* duidt meestal de smallere zijvlakke van iets aan: de *kant* van de tafel, van een geldstuk (ook de *rand*), de *waterkant*. Men zegt verder den *boord* of den *rand* van een glas, den *kant* van een vlot. Wanneer men van de *boorden* eener rivier spreekt, dan verstaat men daar eigenlijk de grenslijnen harer bedding onder. De grens van eene vlaktenitgestrektheid, van een bosch, enz. noemt men den *kant*, den *rand* of den *zoom*. Van kleedingstukken gebezigd, duidt *zoom* den omgeslagen en vastgenaaiden rand aan, waardoor het uitrafelen wordt voorkomen. Tusschen den *zoom* en den *rand* van een zakdoek bestaat dus een vrij groot verschil; deze woorden zijn dan ook hier geen synoniemen. *De rand* (lijst) om een plafond. *Oever* wordt zoowel met betrekking tot de zee als tot rivieren gebezigd, *strand* alleen met betrekking tot de zee.

Kust heet de lijn, waarin land en zee elkander ontmoeten; verder wordt er onder verstaan de geheele streek land, die zich langs de zee uitstrekt. Door *wal* verstaat men een oever, waaraan door kunst meer verhevenheid gegeven is, dan hij oorspronkelijk had, gelijk b.v. het geval is met de oevers van de meeste Hollandsche binnenwateren.

Boord — kraag. Beide woorden waren oorspronkelijk niet synoniem. *Boord* was de rand van het kleedingstuk aan den hals; *kraag* was de benaming voor den hals en vervolgens ook voor het keelgat; b.v. in *iemand bij den kraag pakken* en *een stuk in den kraag hebben*, en uit vroegeren tijd:

't rode bloet scoot hem in den mont uyt siner cragen.

Langzamerhand is het er mede gegaan als met het Fransche woord *col*, dat oorspronkelijk *hals* beteekende, maar allengs de beteekenis van *halsboord* heeft gekregen. Tusschen *boord* en *kraag* is nu het verschil, dat het eerste woord meer een staanden of liggenden linnen rand aan den hals aanduidt, 't zij van gestreken linnen, 't zij (maar dan alleen van vrouwenkleeren gezegd) van de japonstof, fluweel of iets anders, maar dan steeds aan het kleedingstuk zelf bevestigd; het laatste meer een liggenden rand, dikwijls geheel los van het kleedingstuk en daar overheen gedragen.

Boos — erg — kwaad — slecht. *Boos* wordt bij voorkeur gebezigd van personen. Het duidt een hoogen graad van zedelijke verdorvenheid aan (*booze gedachten*, *een boosdoener*, *de Booze*, *een boos mensch*). Het kan echter ook in den zin van toornig gebruikt worden (z. volg. art.). *Boosheid* gepaard met nijdigheid, een verlangen om anderen leed te doen, wordt aangeduid door *kwaad*. *Iemand een kwaad hart toedragen*. „*t Is een kwaad kreng; ik ken hem goed.*” *Kwaad* is eigenlijk hetgeen van *boozen* en *slechten* uitgaat. *Slecht* is eigenlijk effen, verder glad en eenvoudig; hieruit heeft zich de ongunstige beteekenis ontwikkeld, die het thans heeft, n.l. van zedelijk laag staande, of niet ontwikkeld en daardoor wat *kwaad* en verkeerd is teweegbrengende. *Kwaad* en *slecht* worden van zaken en van personen gezegd. Het eerste woord zegt meer dan de beide andere. *Van kwaad tot erger*. *Hij ziet er slecht uit*. *Eene kwade tijding*. *Het is er erg* (zeer treurig) *mede gesteld*. *Erg* heeft ook nog de beteekenis van *zeer ziek*. *Hij ligt zeer erg*. In de spreektaal wordt het tegenwoordig meestal gebruikt als bijwoord van graad, zelfs bij bijvoeg. nw. die eene zeer gunstige beteekenis hebben: *erg goed*, *erg prettig* naast *erg naar*, *erg leelijk* enz.

Boos — driftig — gebeten — oplopend — opvliegend — kwaad — nijdig — toornig — verbolgen — vertoornd — wrevelig. Deze woorden duiden de gemoedsstemming aan van iemand, die ongenoegen gevoelt over eene daad van een ander. Uit zich de verstoordheid niet rechtstreeks dan is men *wrevelig*. Wanneer men de woorden *boos*, *gebeten*, *kwaad*, *nijdig* of *vertoornnd* gebruikt, heeft men den persoon op het oog, in wien men de oorzaak van zijn ongenoegen ziet; met *driftig* (zie **Driftig**), *toornig* en *verbolgen* heeft men meer het oog op de bewogen gemoedsstemming. Bij *driftig* is die snel opgekomen, maar spoedig weer voorbij; bij *toornig* uit de driftsvervoering zich naar buiten in daden of woorden, terwijl *verbolgenheid* eene hevige mate van *toornig zijn* uitdrukt.

Boos heeft de minste kracht; *gebeten* en *nijdig* zijn sterker en kunnen van langeren duur zijn; aan beide is eigen een sterke lust om den tegenstander leed toe te brengen, welke lust bij *kwaad*, dat meer eene algemeene uiting, die ook anderen kan treffen, te kennen geeft, niet zoo sterk op den voorgrond staat, en bij *boos* bijna geheel ontbreekt; *vertoorn*d ziet op de hartstochtelijke uiting van het ongenoegen.

Boosheid — drift — gramschap — oplopendheid — opvliedigheid — toorn — verbolgenheid — verontwaardiging — woede — wrevel — wrok. *Wrevel* is de misnoegdheid over iets, die zich nog niet rechtstreeks uitspreekt; gevoelt men misnoegen over eene lage daad, die verachting opwekt, dan spreekt men van *verontwaardiging*. Neemt deze toe in kracht en komt er hartstocht bij in het spel, dan noemt men de uiting van dit gevoel *boosheid*, *gramschap* of *toorn*. *Boosheid* ziet meer op het gevoel en is niet zoo sterk, *toorn* ziet op de uiting van den hartstocht en, terwijl *gramschap* een gevoel van misnoegen in zich sluit, dat van langeren duur is, gaat *toorn* sneller voorbij. Hevige *toorn*, waarbij de misnoegde buiten zich zelf is en de macht over zijne rede verliest, noemt men *woede*. Is dit laatste niet het geval en heeft men meer de hevige uiting van den toorn op het oog, dan noemt men deze *verbolgenheid*. Uit de *gramschap* zich niet en verbindt zich met haar lust om zich te wreken dan ontstaat er *wrok*. Snel opkomende doch voorbijgaande opwelling van toorn noemt men *drift*; waar zij gedurig voorkomt, daar is zij het gevolg van *oplopendheid*, uit deze zich eensklaps zeer sterk dan spreekt men van *opvliedigheid*. *Drift*, *oplopendheid* en *opvliedigheid* zijn hoedanigheden van het karakter. Men is *driftig*, *oplopend* of *opvliedend*, maar men *wordt* niet *oplopend* of *opvliedend*, wel *driftig*, maar dan in den zin van *vertoorn*d.

Borg — gijzelaar. De *borg* stelt zich voor het nakomen der beloften van een derde verantwoordelijk met zijn goed, de *gijzelaar* met zijn lijf, zijn leven *Gijzelaar* noemt men inzonderheid een persoon van beteekenis, die in oorlogstijd als onderpand genomen of gegeven wordt voor de nakoming van gestelde voorwaarden.

Borgblijven — goedspreken — instaan — waarborgen. Zich voor iemand aansprakelijk stellen; beloven dat men, indien hij zekere verplichtingen niet nakomt, daaraan in zijne plaats zal voldoen. *Borgblijven* en *goedspreken* zien op eene wettelijke, meest geldelijke; *instaan* en ook *waarborgen*, dat minder in gebruik is, meer op eene zedelijke verantwoordelijkheid.

Borgtocht — zekerheid. *Zekerheidstelling* is de algemeene uitdrukking voor *waarborg* geven. Die *zekerheid* kan bestaan in zakelijke zekerheid als *pand* en *hypotheek*, en in persoonlijke zekerheid, *borgtocht*. *Borgtocht* is de verplichting, welke men op zich neemt om aan den schuldeischer de schuld van een ander te betalen, voor 't geval die ander niet zelf daaraan voldoet. *Borg* blijft dus steeds een ander persoon dan de schuldenaar.

De *zakelijke zekerheid* (*pand* en *hypotheek*) kan zoowel door een derde als door den schuldenaar zelf gegeven worden.

Borst, zie **Boezem**.

Bos — bundel — pak — rist — tros. Eene verzameling van gelijke of verschillende voorwerpen, die met elkander zijn verbonden. Worden zij alleen door een band bijeengehouden dan vormen zij een *bundel* of *bos*. *Bos* heet bij voorkeur eene onregelmatige verzameling langwerpige en niet zeer vast samengebonden dingen van dezelfde soort, meestal planten, of deelen van planten, haren of veeren; een *bundel* is over 't algemeen vaster saamgebonden; de voorwerpen behoeven echter niet beslist van dezelfde soort te zijn, en de vorm niet langwerpig. Men zegt: *een bundel pijlen*, *een bundel stokken*, *papieren*, maar *een bos pennen*, *een bos stroo*, *een takkebos*. *Pak* geeft te kennen, dat de bijeengevoegde zaken hoofdzakelijk hierdoor bijeengehouden worden, dat zij met de eene of andere stof omwikkeld zijn. *Een pak papieren*, *een pak goederen*. *Met het pak gaan* (manufacturen langs de huizen rondventen). *Rist* noemt men eene verzameling voorwerpen, aaneengeregen of vastgehecht aan een stok of eene lat. *Een rist uien*, *een rist vinken*. Aan *tros* verbindt zich het denkbeeld van een eng verband; meestal wordt het gebezigd van vruchten of bloemen, die aan kleine steeltjes zitten, welke alle aan denzelfden grooten steel verbonden zijn. *Een tros druiven*, *bloemen*.

Bos, zie **Garf**.

Bosch — hout — woud. Eene met boomen begroeide uitgestrektheid gronds. *Bosch* is de gewone benaming. *Het Haagsche bosch*, *het Soerensche bosch*. Grootte bosschen, die, toen zij den naam kregen, nog meer of minder in den natuurstaat verkeerden, noemt men *wouden*. *Het Teutoburger woud*; *het Zwarte woud*. *Hout* voor *bosch* is eene verouderde uitdrukking, die nog alleen in *den Alkmaarder hout* en *den Haarlemmer hout* is overgebleven. De gewone beteekenis van *hout* is tegenwoordig *kreupelhout*. *Als de hazen bij dag uit het hout komen, gaat het regenen*.

Bot — stomp. Wat niet scherp is, maar vooral wat zijne scherpte verloren heeft. *Bot* wordt meer van de snede, *stomp* meer van de punt gezegd. *Een botte schaar*. *Een stompe degen*. Figuurlijk heeft *bot* de beteekenis van niet snugger, dom, in één woord het tegenovergestelde van *snedig*; *stomp* die van vermoed van geest, versuft. *Hij is een bot mensch* (een botterik). *Ik heb mij daar stomp op gedacht*. *Ik zeide het hem botweg*, d. i. ik wond er geen doekjes om.

Botsen, zie **Afstuiten**.

Botterik, zie **Domoor**.

Bouwen (op) — rekenen (op) — verlaten (zich . . . op) — vertrouwen (op). *Op iets* of *iemand vertrouwen* = het er voor houden, dat die zaak goed is, of die persoon zoo jegens ons gezind is, dat wij op grond daarvan met gerustheid kunnen ondernemen, wat wij ons voorgenomen hebben. Nog sterker wordt dit uitgedrukt door *op iets* of *iemand bouwen*, eigenlijk iemand voor zoo soliede houden, dat hij als 't ware de grondslag

kan zijn, waarop een gebouw wordt opgetrokken. *Op iets of iemand rekenen* geeft te kennen, dat wij bij de volvoering onzer voornemens medewerking verwachten; dit wordt nog sterker aangeduid door *zich op iets of iemand verlaten*. De beteekenis dezer woorden blijke verder uit den volgenden zin: *Toen Miltiades het waagstuk ondernam de Perzische overmacht bij Marathon aan te grijpen, vertrouwde hij op de rechtvaardigheid der door hem verdedigde zaak, rekende hij op de verwarring, welke die onverhoedsche aanval in de vijandelijke gelederen zou veroorzaken, verliet hij zich op zijn veldheerstalant en op de kennis van de zwakke zijde der Oostersche legers, die hij als generaal van Darius had opgedaan, en bouwde hij bovenal op de vaderlandsliefde en de dapperheid zijner soldaten*

Bouwen, zie Aanleggen.

Bouwen — oprichten — opstellen — opzetten — stichten.

Tijdelijke woningen of gebouwen, die licht en dicht vervaardigd worden, zooals kramen, kermisttenten, barakken, enz., worden *opgezet*; van een monument of standbeeld, dat men uit eene horizontale positie in loodrechten stand brengt, zegt men dat het wordt *opgericht*; waar een geraamte van iets in elkaar wordt gezet, b.v. van de spanten van een schip, zegt men dat het wordt *opgesteld*; blijvende woningen, uit duurzamer grondstoffen en met meer zorg samengesteld, worden *gebouwd*; monumentale gebouwen zooals kloosters, kerken, paleizen, universiteitsgebouwen, enz., worden *gesticht*. Figuurlijk zegt men ook *een rijk stichten* voor een rijk grondvesten. In de uitdrukking *bouw en trouw met ucs gelijk* heeft *bouwen* niet de beteekenis van een gebouw tot stand brengen, maar de thans verouderde beteekenis van *wonen*, die men ook in afgeleide substantiva als *buur*, *boer* e. a. aantreft.

Boven (te . . . . gaan) — overtreffen. Het onderscheid tusschen *te boven gaan* en *overtreffen* bestaat hierin, dat *overtreffen* altijd eene vergelijking onderstelt van eigenschappen van personen of van voorwerpen, die geacht worden gelijksoortige eigenschappen te bezitten, terwijl *te boven gaan* ook gebruikt wordt van de vergelijking tusschen krachten en de uitwerking, die zij teweegbrengen. *De gewrochten van de groote Grieksche beeldhouwers, een Phidias, een Scopas, een Praxiteles, zijn tot heden nog altijd niet geëvenaard, laat staan overtroffen. Tegen den tijdgeest een dam op te werpen gaat zelfs het vermogen der machtigsten te boven; een Julianus, een Karel V hebben dat op gevoelige wijze ondervonden.*

Bovenal — vooral. Beide woorden geven te kennen, dat men aan datgene, waarop zij betrekking hebben, in de eerste plaats zijne aandacht dient te wijden. *Bovenal* ziet op het volstrekte, *vooral* op het betrekkelijke gewicht der zaak. *Heb God lief bovenal, en den naaste als u zelven. Demosthenes heeft terecht opgemerkt, dat het geheim der welsprekendheid vooral in eene boeiende, wegslepende voordracht is te zoeken.*

Bovendien — buitendien — daarenboven worden gebezigd tot aanduiding van datgene, wat behalve het reeds opgesomde nog in aanmerking komt. *Bovendien* en *daarenboven* hebben betrekking op dingen

van dezelfde orde (gelijkslachtige), *buitendien* slaat op de dingen van eene andere orde (ongelijkslachtige). *Katharina II van Rusland verdient het ongunstige oordeel niet, dat sommige geschiedschrijvers over haar vellen: zij was krachtig, schrander, talentvol, zij blaakte van ijver voor de grootheid van haar land en het welzijn harer onderdanen; daarenboven wist zij in den regel hare dienaren voortreffelijk te kiezen; buitendien waren hare galante zwakheden het gebrek van haar tijd.*

Braaf — eerlijk — fatsoenlijk — rechtschapen. Waar niets op te zeggen valt. *Eerlijk*, van personen gezegd, beteekende oorspronkelijk: overeenkomstig de eer handelend, handelend als een man van eer; thans leeft het in die beteekenis niet meer, maar wordt het gebruikt in den zin van niet diefachtig, betrouwbaar, niet bedriegelijk. *Hij is doodeerlijk; je kunt hem alles toevertrouwen.* Van zaken gezegd, beteekent *eerlijk* zonder smet, eervol, vertrouwen inboezemend: *eene eerlijke begrafenis, een eerlijke dood, een eerlijk gezicht.* *Braaf* ziet niet zoozeer als *eerlijk* op iemands handelwijze, maar meer op zijne inborst; de *brave* is iemand, die onder alle omstandigheden zijn plicht zal doen, en daar zijn genoegen in vindt. Een *braaf mensch* handelt altijd *eerlijk*; een *eerlijk* mensch hoeft nog niet *braaf* te zijn. In de uitdrukking, *eene brave Henderik* heeft het de min of meer ongunstige beteekenis gekregen van: zoet, bang, niet flink. Als bijwoord, beteekent het: flink, ferm: *Braaf zoo! Braaf gehandeld!* In dezen zin is ook *rechtschapen* in gebruik, dat echter meestal van personen wordt gebezigd, en dan de beteekenis heeft van: in alle opzichten handelend, zooals 't aan een man past, die zijne verplichtingen jegens anderen en tegenover zichzelf goed kent en ze nakomt. Eigenlijk beteekent het 't tegenovergestelde van wanstaltig, mismaakt; het wordt echter alleen gebruikt in fig. zin. *Fatsoenlijk* ziet meer op het uiterlijk optreden van iemand; iemand, die zich zoo gedraagt, dat hij zich niet hoeft te schamen, en dat hij niet in strijd handelt met de vormen der wellevendheid, gedraagt zich *fatsoenlijk*. In de spreektaal komt het ook voor in de beteekenis van *eerlijk*: *Hij zal toch wel zoo fatsoenlijk zijn om zijn woord te houden.* Als bijv. naamwoord bij eene zaak, komt het geheel met *eerlijk* overeen: *eene fatsoenlijke (eerlijke) begrafenis, fatsoenlijke (eerlijke) armoede.*

Braaf, zie Dengdzaam.

Braafheid, zie Deugd.

Braak — onbebouwd — woest. *Onbebouwd* zegt niets anders, dan dat een stuk grond, om welke reden dan ook, niet in kultuur is; in *braak* ligt het bijbegrip, dat die toestand voorbijgaande is, dat het slechts tijdelijk, meestal voor een jaar, ongebruikt wordt gelaten. Men vreesde vroeger, toen men hem niet zoo bemestte, den grond al te zeer uit te putten door hem jaar op jaar te bebouwen. *Bij de Israëlieten moest ieder stuk land om de negen jaar een braakjaar hebben.* *Woest* ziet meer op den geheelen toestand: het duidt aan dat de grond onbebouwd is en dat het land eerst in orde gemaakt, ontgonnen moet worden, alvorens het geschikt is ter bebouwing.

Braden, zie Bakken.

Brak — zout — zilt. *Zout, zilt* zegt men van water, dat uit zijn aard met veel zoutdeelen vermengd is; *brak* van zoet water, dat door de vermenging met zeewater of door zouten uit den bodem, die er in opgelost zijn, een zoutachtigen smaak heeft gekregen. *Het water der zee is zout. De zilte boren. Een brakke wel.*

Braken — overgeven — kotsen — spugen — spuwen. Het door den mond uitwerpen van stoffen. *Spuwen* wordt in het algemeen gebruikt voor iets op deze wijze uitwerpen; zonder meer beteekent het speeksel uitwerpen. Figuurlijk wordt het ook van zaken gezegd, als *een berg, die vuur spucht*. Dialectisch heeft *spugen* dezelfde kracht. Dikwijls wordt dit echter ook gebruikt van het uitwerpen van stoffen door den mond, tengevolge van eene ziekelijke aandoening van de maag. Bij *braken* is dit altijd het geval, terwijl *overgeven* euphemistisch voor braken gebruikt wordt. *Kotsen* beteekent hetzelfde als *braken*, maar wordt alleen in platte spreektaal of studententaal gehoord.

Brand (in — steken), zie Aansteken.

Brand veroorzaken, zie Aansteken.

Brandstichten, zie Aansteken.

Branding, zie Deining.

Brassen — slempen — smullen — zwelgen. Zich te buiten gaan aan keur van spijs en drank. *Brassen* ziet op de veelheid der gerechten, waarmee eene fijne tafel beladen is. *Smullen* ziet meer op het genot hebben van de fijne en lekkere spijzen. *Slempen* en *zwellen*, zien meer op het eten en drinken, en duiden het snel doen verdwijnen door het keelgat aan. Aan *zwellen* is nog meer eene ongunstige beteekenis eigen dan aan *slempen* of *brassen*. De beide laatste zetten meer nog de vroolijke omgeving van vrienden of dischgenooten op den voorgrond, met wie men zich te buiten gaat. *Smullen* beteekent niet meer dan *zich te goed doen, zeer lekker eten*.

Breed — onbekrompen — ruim — wijd. *Ruim* en *wijd* duiden eene ruimte aan, waarin men zich goed roeren, gemakkelijk bewegen kan in alle richtingen; zij zeggen positief hetzelfde, wat *onbekrompen* negatief uitdrukt. *Breed* daarentegen geeft alleen ruimte te kennen ten opzichte van één der drie wiskunstige afmetingen. *Eene ruime kamer; de wijde wereld; eene breede straat. Onbekrompen* wordt veelal figuurlijk gebruikt in den zin van *niet beperkt, niet kleingeestig. Eene onbekrompen denkwijze, een onbekrompen geest*. Uit de beteekenis van niet beperkt ontwikkelde zich die van overvloedig: een *onbekrompen* disch, *onbekrompen* kunnen leven; verder die van vrijgevig, mild: *een onbekrompen gastheer*. Figuurlijk worden *ruim* en *breed* onder andere gebezigd in den zin van gegoed: *het niet breed hebben, het niet ruim hebben; breed* en *wijd* in dien van uitvoerig: *alles leng en breed vertellen, iets wijd en breed uitmeten; ruim* in dien van onbelemmerd: *de handen ruim hebben; breed* in dien van groot: *eene breede lijst van misslagen, en van grof: er met de breede bijl op inhakken* (roekeloos met iets omgaan of hard of grof te werk gaan).

Breedvoerig, zie **Omslachtig**.

Breekbaar — broos — bros. Wat *breekbaar* is kan met meer of minder gemak, wat *broos* is kan zeer gemakkelijk gebroken worden. Hard glas is *breekbaar*, fijn glas is *broos*. Het mahoniehout is schoon, maar *bros*. Figuurlijk heeft *broos* de beteekenis van vergankelijk. *De mensch is een broos wezen; de goederen der wereld zijn broos*. Wat de eigenlijke beteekenis aangaat en wat den oorsprong betreft, is *bros* hetzelfde als *broos*. Het wordt echter alleen praedicatief gebruikt en dan met de bijbeteekenis van licht afbrokkelend.

Breidel — hoofdstel — (ge)bit — teugel — toom. *Hoofdstel* noemt men de gezamenlijke riemen, die aan den kop van het dier bevestigd worden; *breidel*, dat weinig meer gebruikt wordt en *gebit* (*bit*) het mondstuk, dat door die riemen in den bek wordt opgehouden. *Teugels* heeten de leireepen aan het mondstuk vastgemaakt, waarmee men stuurt. *Toom* wordt zoowel van het geheele hoofdstel, als van het gebit of de teugels gezegd. Figuurlijk wordt *toom*, evenals *breidel* en *teugel*, gebezigd in uitdrukkingen als deze, *zijne hartstochten in toom houden; den teugel vieren aan zijne hartstochten; zijne hartstochten een breidel aanleggen*.

Breidelloos, zie **Bandeloos**.

Breken — verbreken — verbrijzelen — vergruizen — vermorzelen — verpletteren. Een lichaam op eene onregelmatige en gewelddadige wijze vanéenscheiden, of althans van zijn natuurlijken samenhang berooven. *Breken* geschiedt niet altijd met opzet (men *breekt* bij ongeluk een glas), ja zelfs niet eens altijd ten nadeele van den bezitter van het gebroken voorwerp (men *breekt* brood, koek, enz.) *Verbreken* onderstelt altijd opzet, en wordt hoofdzakelijk gezegd van het breken van zulke voorwerpen, die iemand in zijne vrijheid van beweging belemmeren: banden, ketenen, boeien *verbreken*; figuurlijk: *eene wet verbreken, een verdrag verbreken*, ze vernietigen. *Verbrijzelen, vergruizen* aan gruis slaan (en ook soms *breken*) worden van voorwerpen gezegd, die in elkaar uiteenspringen; *vermorzelen, verpletteren* van voorwerpen, die in elkaar geperst of geslagen worden. Eene glasruit wordt *gebroken, verbrijzeld, vergruisd*. *Het been van den armen marskramer werd onder den vrachtwagen vermorzeld. Door dien steenworp verpletterd, stortte de overmoedige aanvaller neder*. Overdrachtelijk zegt men dat het ongeluk 's menschen geest en moed *verplettert*, het leed of het berouw zijn hart *verbrijzelt*.

Brengen — leiden — voeren. Iets of iemand van plaats doen veranderen of de richting der beweging van iets of iemand bepalen. Het laatste gedeelte dezer bepaling slaat op *leiden*, het eerste gedeelte op *brengen* en *voeren*. Bij laatstgenoemde woorden is de plaatsverandering geheel het werk van den tusschenpersoon. *Voeren* d. i. doen gaan, beteekent verplaatsen in het algemeen. Bij *brengen* kan de plaatsbestemming als bekend worden aangenomen. *Breng een glas water* beteekent: *breng het hier*. Bij *voeren* dient zij eebter altijd uitdrukkelijk te worden aangewezen.

Naar huis voeren, opwaarts voeren. Leiden wordt allen gebezigd van personen, die den wil, en van wezens, die het vermogen tot voortgaan zelf bezitten; het bepaalt zich tot de zorg, dat de beweging geschiedt in de juiste of de verlangde richting. *Water door de stad leiden. Een blinde, een kind, een dier leiden.*

Brieschen — hinniken. *Brieschen* is het korte, luide nitstooten van den adem, waardoor de paarden hun vuur of hun ongeduld te kennen geven; *hinniken* het geluid, dat zij maken ten teeken van herkenning. *Volgens Herodotus had Darius Hystaspes aan het hinniken van zijn paard de kroon van Perzië te danken.*

Broddelen — knoeien. Werk slechts verrichten. *Knoeien* is het slecht of slordig werken in het algemeen. *Broddelen* is het werk slecht doen door tegen de vaste regels, die er bij in acht moeten genomen worden, te zondigen. Men *broddelt* b.v. in een naai-, een brei-, een haak-, een tapisseriewerk.

Broeien, zie Bakeren.

Broek — moeras. *Moeras* is een weke, waterachtige of onder water staande grond, zonder merkbare toe- of afvloeiing van het water; *broek* eene wel zeer waterachtige, maar toch niet geheel onder water staande uitgestrektheid gronds, meestal grasland, die hier en daar vooral in den zomer droge, begaanbare plaatsen heeft en waaraan toe- of afvloeiing van water te bespeuren is. Dit woord komt vooral voor in eigennamen.

Brommen — gonzen — grommen — knorren. Eigenlijk duiden deze woorden het onaangename geluid aan, dat door sommige dieren wordt voortgebracht. De roerdomp en de bromvlieg *brommen*; de muggen *gonzen*; het varken *knort*; de beer *bromt* of *gromt*. Overdrachtelijk wordt *brommen* gezegd van een onmelodius geluid van muziekinstrumenten of 't geluid van zware klokken; alle woorden, behalve *gonzen*, van den onaangename klank, dien de menschelijke stem bij ontevredenheid of toorn aanneemt. *Hij bromt (gromt of knort) ook altijd.*

Bron — wel. De plaats, waar het water beneden de oppervlakte der aarde uit den grond komt, noemt men *wel*; *de wel van eene pomp*; eene opening in de aarde, waar het op natuurlijke wijze uit den bodem opwelt of ontspringt, heet *bron*. Bij *wel* denkt men meer aan een voortdurend opborrelen uit den grond, bij *bron* aan eene gemakkelijke gelegenheid om de vloeistof door scheppen enz. te verkrijgen. *Mozes deed door een slag met zijn staf eene bron uit de steenrots ontspringen.*

Bron — oorsprong. De gezamenlijke *bronnen* eener rivier vormen den *oorsprong* der rivier. Het eerste ziet meer op het ontstaan van den waterstroom, *oorsprong* op de herkomst van de rivier. Figuurlijk gebruikt men *bron* en *oorsprong* juist omgekeerd; het eerste voor de naaste, het tweede voor de meer verwijderde aanleiding eener zaak.

Brooddronken, zie Dartel.

Broodwinning — bestaan — kostwinning — nering. De middelen, waardoor iemand in zijn onderhoud voorziet. *Bestaan* valt hier eigenlijk niet onder, omdat dit woord het zijn of leven in zijn wijdsten omvang aanduidt; in engeren zin is het echter wel synoniem met *broodwinning*, enz. daar het ook gebruikt wordt voor die middelen tot onderhoud, waarbij handenarbeid niet zoo bepaald op den voorgrond treedt; b.v. *hij vindt zijn bestaan in den graanhandel*. Even zeer als men spreekt van *ruim leen* kan men zeggen: *hij heeft er een ruim bestaan*. Van de andere woorden kan men zulks niet zeggen. *Broodwinning*, *kostwinning* en *nering* zien op het verdienen van wat voor het levensonderhoud noodig is. *Nering* is in het algemeen het levensonderhoud, de voeding, en wordt verder gebruikt voor het verdienen ervan door handel drijven. Bij *kostwinning* en *broodwinning* denkt men aan het winnen, het arbeiden voor den kost, voor het brood, dat tot onderhoud dient. Brood staat hierin, als *pars pro toto* (deel voor het geheel), voor onderhoud.

Broos, zie **Breekbaar**.

Bros, zie **Breekbaar**.

Brouwen, zie **Aanrichten**.

Bruidschat — huwelijksgift — uitzet. *Uitzet* ziet op de klederen, het linnengoed en de verdere huishoudelijke zaken, die de ouders van de bruid haar ten huwelijk medegeven; *bruidschat* uitsluitend op het vermogen, dat de bruid, *huwelijksgift* op het geschenk, dat het bruidspaar (of een van beiden) bij het huwelijk ontvangt.

Bruikbaar — geschikt. *Bruikbaar* zegt minder dan *geschikt*. Het laatste onderstelt, dat een voorwerp bepaald met het oog op zekere verrichting vervaardigd is, het eerste, dat het er desnoods toe kan gebezigd worden. Een mes, eene schaar is *bruikbaar* om de kurk van eene flesch te verwijderen, doch de kurketrekker is daartoe het *geschikte* instrument. Figuurlijk bestaat er tusschen beide woorden hetzelfde onderscheid. *Een geschikt mensch* noemt men een zoodanig persoon, van wien men de zekerheid heeft, dat hij hetgeen hem wordt opgedragen goed zal verrichten; meestal staat hierbij het denkbeeld op den voorgrond, dat hij veel tact bezit om met menschen om te gaan. *Een bruikbaar mensch* is iemand, van wien men zich wel kan bedienen, ofschoon men zijne bekwaamheid of vaardigheid niet hoog aanslaat.

Bruikleen — verbruikleen — leen. *Bruikleen* is een contract, waarbij niet-verbruikbare zaken, *verbruikleen* een contract, waarbij verbruikbare zaken aan een ander worden ter leen gegeven. Bij *bruikleen* blijft de uitleener eigenaar en moet dezelfde zaak teruggegeven worden. Bij *verbruikleen* wordt hij, die van den ander leent, eigenaar en behoeft hij slechts evenveel van dezelfde zaak terug te geven. Beide woorden worden in de spreektaal gewoonlijk vervangen door *leen*; het werkwoord is ook in beide gevallen *lenen*. *Men krijgt een boek in bruikleen* of *in leen*. *Men krijgt duizend gulden ter leen* of volgens de taal van rechters in *verbruikleen*.

Bruin — diepsel — licht en bruin — schaduw. *Schaduw* is de algemeene benaming voor de niet verlichte zijde van, of de ruimte achter een voorwerp, dat door een of ander licht beschenen wordt. *Bruin* en *diepsel* zijn kunsttermen van schilders; het eerste is hetzelfde als *schaduw*, het laatste duidde vroeger de stof, waarmede men schaduwde of diepte en verder ook de schaduw aan, de plek waar de schaduw het sterkst is; *licht en bruin* is de naam voor die eigenaardige tegenstelling van tonen, die men met een Franschen term *clair obscur* noemt.

Bruisen — ruischen — suizen. *Ruischen* noemt men het zachte, liefelijke geluid, dat door heen en weer bewogen boombladeren en twijgen of door het water van een beekje of een kalm vlietenden stroom wordt voortgebracht: *het ruischen van de bladeren, een ruischend beekje; bruisen* het sterke, indrukwekkende geluid van een krachtigen bergstroom of van een in sterke beweging zijnde watermassa: *de bruisende golven, een bruisende waterval; suizen* wordt gezegd van het geluid door een niet sterke beweging van den wind door de bladeren, of van het zacht zingende geluid, b.v. van water dat aan de kook komt: *het suizen van den avond-wind; het water kookt bijna, het begint al te suizen.*

Buidel, zie **Baal**.

Buidel, zie **Beurs**.

Buigbaar — buigzaam. *Buigbaar* is alles wat gebogen kan worden door meerdere of mindere krachtsinspanning. *Buigzaam* wordt gezegd van datgene, wat de eigenschap bezit van zich gemakkelijk te voegen, van licht te buigen. *De meeste houtsoorten zijn buigbaar. Riet is buigzaam.*

Buigen, zie **Nijgen**.

Buiging, zie **Dienaresse**.

Buigzaam, zie **Buigbaar**.

Buil, zie **Baal**.

Buil, zie **Bult**.

Buil, zie **Zak**.

Buis, zie **Gang**.

Buit — prijs — prooi — roof. Goed waarvan men zich met geweld meester maakt. Is het geweld door niets gerechtvaardigd, dan heet het wegnemen, en bij uitbreiding ook het weggenomene, een *roof*. *Kerkroof*, *zeeroof* en ook *veeroof*, eig. *veeroof*, het berooven van lijken. Grondt het geweld zich daarentegen op het oorlogsrecht, dan noemt men de tilbare have, het vee, enz., die de eene oorlogvoerende partij aan de andere ontnemt, *buit*. *Buit* heeft in beeldspraak niet geheel deze beteekenis; het wordt dan ook gebruikt voor hetgeen niet aan een vijand ontnomen wordt, maar wat men door list, behendigheid of vlugheid weet te vangen of te dooden: *de visscher komt met rijken buit naar huis. Prijs* (ontleend aan het Fransche *prise*) ziet op de daad van nemen. Het wordt voornamelijk gezegd van zoodanige voorwerpen, waarop de vijand meer de hand legt, dan dat hij ze eigenlijk bemachtigt, zooals weerlooze koopvaardij-schepen, die in eene

haven of op zee worden aangehouden. *Prooi* (evenzeer uit het Fransch overgenomen *proie* = lat. *praeda*) was oorspronkelijk gelijkbeteekenend met *roof* en *buit*; het heeft echter de meer bijzondere beteekenis gekregen van *buit* waarvan een verscheurend dier zich meester maakt. In figuurlijken zin, als men hevige werkingen van het gemoed of van de natuur als het ware met roofdieren gelijkstelt, gebruikt men *prooi* in uitdrukkingen als: *ten prooi aan uroeging, eene prooi der woeste golven, het huis werd eene prooi der vlammen.*

Buitelen — duikelen. *Buitelen* wordt thans vooral gezegd van spelende jongens die voor- of achterover hals over kop omdraaien, zoodat zij weer op hun voeten terecht komen. *Kopje buitelen.* Bij uitbreiding met eene bepaling van richting beteekent het, al buitelende vallen: *De twee matrozen buitelden al vechtend in de gracht.* *Duikelen* zegt men vooral van kunstmakers, die met het hoofd voor- of achterover eene omwenteling met het lichaam maken. *Buitelen* en *duikelen* worden echter door elkaar gebruikt; in de eene streek is *duikelen*, in de andere *buitelen* meer gewoon.

Buiten — uit *Uit* geeft eene beweging te kennen, waarbij men het binnenste van een voorwerp verlaat, *buiten* drukt het tegenovergestelde van *binnen* uit, en is onafhankelijk van rust of beweging. *Uit* de stad gaan. *Buiten* de stad wonen. *Uit* logeeren gaan. *Buitenshuis* zijn werk hebben.

Buitendien, zie Bovendien.

Buitengemeen, zie Bijzonder.

Buitengewoon, zie Bijzonder.

Buitenkans, zie Bijval.

Buitenlandsch — uitheemsch — vreemd. *Buitenlandsch* is wat betrekking heeft op het buitenland, wat uit het buitenland afkomstig is, wat zich niet beperkt binnen de grenzen van het land. *Het ministerie van buitenlandsche zaken; buitenlandsch fabrikaat; eene buitenlandsche reis.* *Uitheemsch* stelt vooral op den voorgrond, dat iets uit den vreemde afkomstig is, en daar thuis behoort; en aangezien de mensch in den regel het inlandsche, het inheemsche, het eigene het hoogst schat, heeft het meestal eene ongunstige beteekenis. *Uitheemsche zeden, pracht, gewoonten* beteekenen zulke zeden, zulke pracht, zulke gewoonten, die men beter doet niet na te volgen. *Vreemd* is alles wat ons onbekend is, hetzij dit in het binnenland of in het buitenland gevonden wordt. Eene binnenlandsche stad, een landgenoot kan een Nederlander *vreemd* zijn. *Vreemd* heeft verder nog de beteekenis van niet tot onze maagschap behoorend (*vreemde kinderen opvoeden*), van aan anderen behoorend (*een vreemd paard*), van ongewoon (*een vreemd geval*) en van zonderling (*eene vreemde kleeding, een vreemde opschik, enz.*).

Bulderen — gieren — fluiten — huilen — razen. Deze vijf woorden worden gezegd van het krachtig geluid, veroorzaakt door een hevigen wind. Bij *bulderen* is de windkracht zeer ongelijk, al naar mate de vlagen sterker zijn buldert de wind harder. Onder *razen* verstaat men meer het geregeld sterke geluid b.v. in den schoorsteen, terwijl men bij

huiten meer het oog heeft op het onaangename, hoog klinkende geluid van den wind; van een scherper geluid gebruikt men *gieren*, terwijl men aan *fluiten* een nog hooger en snerpender toon verbindt.

Bulderen, zie **Aangaan**.

Bult — **bochel**. Eene harde oneffenheid op den rug ten gevolge eener kromming van den ruggegraat. *Bult* of *bochel* noemt men zulk eene oneffenheid bij den mensch; bij de dieren spreekt men alleen van *bult*. *Bochel* is minder gemeenzaam dan *bult*. De *bulten* van den kameel, de *bult* van den dromedaris.

Bult — **buil**. Elke harde oneffenheid op de huid noemt men een *bult*; *buil* slechts eene huidopzetting of zwellling, welke van voorbijgaanden aard is, of eenige vochtige stof bevat. *Door zich te stooten krijgt men een bult of een buil. De etterbuil moest geopereerd worden.*

Bundel, zie **Bos**.

Burcht, zie **Burg**.

Burg — **burcht** — **kasteel** — **slot**. Alle duiden eigenlijk eene versterkte woning van een edelman in de middeleeuwen aan, waaromheen langzamerhand vlekken (*burgen*, *Fr. bourgs*, *Eng. boroughs*) ontstonden, wier bewoners bij ons den naam van burgers kregen. *Burg*, *burcht*, *slot* zijn Germaansche woorden, *kasteel* is de aan het Latijn ontleende benaming van zulke versterkte woningen. *Kasteel*, oorspronkelijk eene versterkte legerplaats, kreeg later de beteekenis van eene sterkte; soms werd deze in of dicht bij eene stad opgericht om de burgerij in toom te houden, zooals *het kasteel Vredenburg te Utrecht*, *het kasteel van Antwerpen*. Thans is *kasteel* het meest gewone woord; in samenstellingen zijn *slot* en *burcht* meer gebruikelijk: *slottuin*, *burchtheer*.

Burgwal — **gracht** — **kaai (kade)**. *Burgwallen* noemt men te Amsterdam de thans aan weerskanten met huizen bebouwde, maar vroeger tot de oude bewalling der stad behoord hebbende smalle grachten. Ook in enkele andere Hollandsche steden komt de naam voor. *Grachten* zijn de gegraven waterleidingen b.v. om of binnen steden, thans vooral de bevaarbare waterwegen in de steden, waarlangs aan beide zijden een met huizen bebouwde weg loopt. *Kaai (kade)* is de hooge, gemetselde oeverwal langs eene haven of een kanaal, die al dan niet met huizen bezet is, en niet noodzakelijk eene overzijde behoeft te hebben.

C.

Cassatie, zie **Beroep (Hooger)**.

Cedel (ceel) — **lijst** — **register** — **rol**. Een stuk papier waarop men in geregelde volgorde de stipulaties van eene overeenkomst of een aantal aantekeningen van zaken, die men niet uit het geheugen mag verliezen, heeft opgeteekend. *Cedel (ceel)* noemt men inzonderheid eene lijst voor tijdelijk gebruik, of eene opsomming van voorwaarden bij eene over-

eenkomst, die niet van zoo langen duur is, dat men er eene formeele acte voor noodig acht. *Toen hij zijn huisraad en alles opgeschreven had, was het eene lange ceel, doch de waarde was niet groot. Eene huurceel, pachtceel, rouwceel. Lijst* zegt men van eene reeks namen, onder elkander opgeteekend; verder van namen en woorden in geregelde volgorde geboekt. Worden verschillende zulke lijsten tot een geheel vereenigd dan vormen zij een *register. De registers van den burgerlijken stand. De lijsten en staten der schutterplichtigen. Soldaten op de lijst brengen. Rol* zegt men vooral van de lijst, waarop door een rechterlijk college de te behandelen rechtzaken naar hare volgorde gebracht worden, en van de scheepslijst, waarop de namen van al het scheepsvolk, dat zich aan boord bevindt, worden opgeteekend. *De zaak is op de rol. De monsterrol. De scheepsrol.*

Cel — kamertje. Een klein vertrek. Elk klein vertrek is een *kamertje. Cellen* noemt men de talrijke, uniforme vertrekjes in kloosters en gevangenissen. Figuurlijk is *cel* eene plaats, waar men zich gaarne afzondert. *Mijne studeerceel.*

Chef, zie **Baas**.

Christendom — christenheid. *Christendom* is de christelijke godsdienst of christelijke kerk; *christenheid* duidt de christenen, als collectief begrip gedacht, aan.

Christenheid, zie **Christendom**.

Cijfer — getalmerk. Beide woorden duiden de teekens aan, waardoor men een getal in schrift uitdrukt. *Cijfer* staat wel eens voor de verzameling der getalmerken, het getal; b.v. in: *Hij is eene nul in het cijfer. Cijfer* noemt men ook het geheime schrift, waarvan de diplomatieke agenten in hunne correspondentie met hunne regeeringen, en deze omgekeerd, zich bedienen. Het eerste woord is meer gebruikelijk dan het laatste.

Cijferen — rekenen. *Cijferen* is rekenen met getalmerken; het geschiedt dus altijd op de lei, op papier, enz. *Rekenen* kan ook uit het hoofd geschieden.

Cijns, zie **Belasting**.

Cirkel — krans — kring — omtrek. Een *kring* is eene kromme lijn, die tot zichzelf terugkeert. Het daarbinnen gelegen vlak kan dus rond, ovaal of onregelmatig zijn. *Kring* wordt ook gebruikt om datgene in het maatschappelijk leven aan te duiden, wat binnen zekere grenzen gelegen is, of den omtrek, waarbinnen zich iets beweegt. *Hij beweegt zich in de eerste kringen.* Gebruikt men het woord *omtrek* voor de begrenzing van een vlak, dan kunnen de lijnen evengoed recht als krom zijn. Verder duidt dit woord de uitgestrektheid, den omvang van iets aan, de omgeving, de streek om iets heen. Onder *cirkel* verstaat men eene in zich zelf weerkeerende kromme lijn, die zich op alle punten even ver van het middelpunt bevindt. Wanneer men spreekt van *kringen om zon of maan*, dan is ook synoniem het woord *krans*, dat eveneens eene kringvormige omvatting aanduidt, doch meestal, en vooral in samenstellingen, met het bijbegrip van versiersel; *lauwerkrans, stralenkrans.*

Citroen — limoen. Gemeenlijk bezigt men ten onzent den naam *citroen* voor de versche, *limoen* voor de ingelegde vrucht van den citroen-boom. De *citroen* en de *limoen* zijn intusschen verschillende vruchten; de laatste is eene kleine soort van *citroen* met veel sap en eene dunne, lichte schil.

Contract, zie Akte.

D.

Daad — bedrijf — handeling. Eene met bewustzijn door den wil van een persoon volbrachte werking. Bij *daad* heeft men meer de op zich zelf staande werking op het oog, terwijl *handeling* eene meer gecompliceerde wijze van doen veronderstelt. *Bedrijf* is in hoofdzaak hetzelfde als *daad*, doch is meer collectief; men beschouwt hierbij de *daad* meer in betrekking tot hare gevolgen. *Uit zijne handelingen kan men niet opmaken dat hij vooruit wil komen, want hij voert niets uit. Geen woorden maar daden zijn blijken van deugd. 't Vangt aan het stout-bedrijf, waar 't nakroost van zal spreken.*

Daagsch, zie Alledaagsch.

Daar, zie Aangemerkt.

Daar — aldaar — er — ginds. Bijwoorden van plaats, die aanduiden, dat iets zich niet in de onmiddellijke nabijheid van den spreker bevindt. Tusschen *daar* en *aldaar* bestaat hetzelfde verschil, als tusschen *hier* en *alhier* (zie **Alhier**). *Ginds* wijst op eene meer verwijderde plaats. *Tot gemeente-ontvanger te A. is benoemd de heer B., boekhouder aldaar. Wat is het hier een lief plekje: daar vóór ons die welige, golvende korenakkers, en ginds in de verte de gezichteinder met statig geboomte omzoomd, waaruit de kerktoren zich slank en bevallig verheft.* Eene verkorting van *daar* is *er*. Komen deze beide woorden in tegenstelling met elkander voor dan heeft *daar* sterker aanwijzende kracht. *Ik kan het er niet vinden. Dan hebt ge met den neus gezocht, zie, daar ligt het.*

Daarenboven, zie Bovendien.

Dadelijk, zie Aanstonds.

Dading — akkoord — schikking — verdrag. Benamingen in rechten voor eene overeenkomst, waarbij partijen met eenige opoffering van weerskanten een tusschen hen bestaand geschil beëindigen. De laatste namen worden door elkaar gebezigd; alleen *dading* verschilt in zooverre van de andere, dat zij op straffe van nietigheid schriftelijk moet worden aangegeven.

Dag (aan den . . . leggen) — kenbaar maken — toonen. Zijne gedachten laten blijken aan anderen. *Toonen* is het algemeene woord, het laat in het midden of er opzet bij is of niet; bij *aan den dag leggen*

is dit wel het geval, doch hierbij ontbreekt de uitdrukking der bedoeling het aan anderen over te brengen, wat in *kenbaar maken* opgesloten is. *Kenbaar maken* wordt dikwijls gezegd van de wilsniting van een gezaghebber tegen zijn onderhoorigen. De Souverein *maakt* zijn wil *kenbaar* aan zijne onderdanen; de patroon *maakt* zijne tevredenheid *kenbaar* aan zijn bediende. Ten aanzien van *aan den dag leggen* bestaat er zoodanige beperking niet. *De weerbarstige knaap, eindelijk tot inkeer gekomen, trachtte op allerlei wijzen zijn berouw aan den dag te leggen. Hij toonde echter spoedig weder zijne oude kuren.*

Dagelijksch, zie **Alledaagsch**.

Dageraad — krieken van den dag — morgen — ochtend — aanbreken van den dag. Het *aanbreken van den dag* is de aanvang van den dag in het algemeen. Door *dageraad* en het *krieken van den dag* verstaat men het zichtbaar worden van het zonlicht; door *ochtend* het begin; door *morgen* de eerste uren van den dag. *Ochtend* en *morgen* worden echter ook door elkaar gebruikt, b.v. *ik heb den geheelen ochtend zitten lezen*. Men staat met het *krieken van den dag*, met den *dageraad* op. Men wenscht elkander een goeden *morgen*, niet een goeden *ochtend*. *Morgenstond* en *ochtendstond* zijn de morgentijd en de ochtendure, daarom zegt men niet *de ochtendstond*, maar *de morgenstond heeft goud in den mond*.

Dagge — dolk — ponjaard — pook. Een kort werktuig om mede te steken. *Dagge* is een verouderd woord uit de riddertijden voor *dolk*, hetwelk thans het gewone woord is. *Ponjaard* is een vreemd woord van Romaanschen oorsprong hiervoor; het is thans de algemeen gebruikte naam voor het kleine wapen dat door de adelborsten der K. N. Marine wordt gedragen. Een *pook* was een korte degen, die in vorige eeuwen aan een draagband gedragen werd, en dikwijls als versiersel dienst deed.

Daglooner, zie **Arbeider**.

Dagvaarding — aanmaning — ingebrekestelling. Drie wijzen om iemand in rechten er toe te brengen aan zijne verplichting te voldoen. *Dagvaarding* is een deurwaarders-exploit (akte), waarbij men zijn schuldenaar voor den rechter oproept, opdat de rechter hem veroordeele tot voldoening. *Aanmaning* is de daad van *aanmanen*, het zijn schuldenaar laten aanzeggen, dat hij zijne schuld moet voldoen (betalen). *Ingrekestelling* is eene kennisgeving aan zijn schuldenaar, dat het tijdstip waarop hij betalen moest, verstreken is.

Dal — vlakte — vallei. Terwijl iedere uitgestrektheid gronds, die door geen oneffenheid wordt afgebroken (een niet *geaccidenteerd* terrein) *vlakte* heet, noemt men *dal* en *vallei* een grooter of kleiner terrein tusschen de bergen. *Dal* wordt in den regel van eene kleinere, *vallei* van eene grootere vlakte tusschen bergen gelegen gebezigd. Het *dal* is gewoonlijk door steilere bergen ingesloten, terwijl eene *vallei* tusschen heuvels, of op verderen afstand gelegen en langzaam afhellende bergen ligt. *Het Ahrdal. Het dal Tempe. De Geldersche vallei.*

Dalen, zie Vallen.

Dam — beer — dijk — hoofd — waterkeering. *Waterkeering* is de algemeene naam. *Dijk* is eene waterkeering langs een water, *dam* eene waterkeering dwars door of voor den ingang van een water; *hoofd*, eigenlijk het hoofd van den dijk, een door kunst aangelegde haveningang, die dient om den golfslag van het uitstroomende water te breken en om de ophooping van zand of slib te beletten. *Het schip lag voor het hoofd.* *Beer* is een muur met smallen rug, die óf dient om een dijk bijzonder te versterken, óf om een kleiner water van een grooter af te scheiden, waar men, wanneer men een *dam* aanbracht, een middel tot communicatie zou tot stand brengen, dat men niet begeert, b.v. in het rayon eener vesting. *Dam* wordt dikwijls figuurlijk gebruikt. *Een dam tegen willekeur opwerpen.* *Het hek is van den dam.* *Een haan is stout op eigen dam* = te huis gevoelt iedereen zich beter op zijn gemak dan elders.

Damp — mist — nevel — rook — smook — stoom — uitdamping — uitwaseming — walm. Gasvormige of schijnbaar gasvormige opstijgende stoffen. *Damp* wordt gezegd van de vervluchtigde bestanddeelen van vloeistoffen zoowel als van vaste stoffen. *Waterdamp, tabaksdamp, kwikdamp, kolendamp.* *Uitdamping* slaat vooral op de *dampen*, die zich uit een lichaam ontwikkelen. *De uitdampingen van poelen en moerassen zijn voor de gezondheid hoogst nadeelig.* *Uitwaseming* wordt bij voorkeur gebezigd van de *dampen*, veroorzaakt door het uitstralen der warmte van een dierlijk lichaam. *Rook* is de *damp*, die uit brandende, *smook* of *walm* de zware *damp*, die uit smeulende, of brandende vettige voorwerpen opstijgt; *walm* wordt bij voorkeur gezegd van den vetten rook eener kaars of lamp. *Stoom* is de ijle *damp*, *wasen* de neerslaande *damp* van kokend water. *Mist* en *nevel* duiden beide laag bij den grond hangenden waterdamp aan; de eerste is zoo dik, dat hij het uitzicht geheel belemmert en het best bij eene tot in de onderste luchtlaag neergedaalde wolk is te vergelijken. *Nevel* is die laag hangende *damp*, die of den vorm van ijle wolken aanneemt, of als blauwe *damp* slechts het verre uitzicht belemmert. Figuurlijk wordt *nevel* gebezigd om een duisteren, onzekeren en somberen toestand aan te duiden.

Uit de neevlen zal de dag Eenmaal zeker rijzen.

Dan — desniettegenstaande — doch — edoch — echter — evenwel — integendeel — maar — met dat al — niettemin — nochtans — ondertusschen — toch. *Integendeel* en soms ook *maar* zijn zuiver tegenstellende voegwoorden. *Mijn oom las niet welsprekend, niet mooi, zelfs niet goed op sommige plaatsen, maar het was stichtelijk.* *Ik geloof niet, dat iemand ooit een geestige gedachte heeft gehad in een trekschuit; integendeel de roef is de ware atmosfeer van alle mogelijke vooroordeelen.* *Doch, edoch*, dat bijna, en *dan*, dat thans geheel verouderd is, zijn evenals meestal *maar*, tegenstellende voegwoorden, die eene bewering inleiden, welke óf geheel in strijd is met de mededeeling van den vorigen volzin, óf anders is, dan men zou verwachten, óf iets terugneemt van 't geen in den vorigen zin gezegd is. *Maar* is gemeenzamer en meer ge-

bruikelijk dan het eenigszins deftige *doch*. *Prijs*, zonder *veierij*; *berisp*, maar zonder *smalen*. *Hij was kostbaar*, doch zonder *smaak gekleed*. *Echter en evenwel* dienen om te verhinderen, dat men uit den vorigen zin eene verkeerde gevolgtrekking zou maken. *Men meene echter (evenwel) niet*, dat *deze regel altijd opgaat*. De overige woorden doen dit nog sterker; zij leiden eene gedachte in die tegenovergesteld is aan die, welke men logisch zou verwachten. *Met dat al en ondertusschen*, die vooral in de spreektaal in gebruik zijn, zijn het zwakst. *Toch* is het sterkst. *Nochtans* wordt weinig meer gebruikt. *Hij ging ondertusschen maar stil zijn gang*. *Hij heeft met dat al een gemakkelijk leventje!* *Hoe wij hem ook trachten te bepraten, toch bleef hij op zijn stuk staan*. *Nochtans was God hem genadig*.

Dan, zie **Als**.

**Dank — dankbaarheid — erkentelijkheid — erken-
tenis — verplichting.** *Dank* is de uiting door woorden of daden van het gevoel van *dankbaarheid*, *erkentelijkheid*, *erkenntenis* of *verplichting*, door genoten weldaden in ons gewekt. *Ik betuig u mijn hartelijken dank*. *Ergens geen dank van hebben*. *Ik wil U, o God, mijn dank betalen*. De vier andere woorden geven niet de uitdrukking, maar het gevoel zelf weer, dat door genoten weldaden in ons ontstaat. *Dankbaarheid* en *erkenntenis* zijn edeler dan de twee andere, omdat van deze laatste het denkbeeld van vergelding of loon onafscheidelijk is. *Erkenntenis* is het sterkst; het sluit in zich, dat men diep gevoelt en een klaar besef heeft van den grooten omvang der ontvangen weldaden. *Dankbaarheid* is minder sterk, doch weer krachtiger dan *erkentelijkheid*, dat bovendien de bijgedachte van vergelding opwekt. Den weldoener, die van ons geen wederdienst behoeft, wien men zijne weldaden op geenerlei wijze kan vergelden, is men *dankbaar*, niet *erkentelijk*. Men voelt *dankbaarheid*, geen *erkentelijkheid* jegens God. Om dezelfde reden luidt de gewone beleefdheidsformule in het dagelijksch leven: *Ik dank u*. Geeft *erkentelijkheid* onze bereidvaardigheid tot wederdienst te kennen, *verplichting* drukt onze gebondenheid daartoe uit. *Mijne verplichting jegens u, als den redder mijns levens, is zoo groot, dat gij in alle omstandigheden op mij kunt rekenen*.

Dankbaarheid, zie **Dank**.

Dank weten, zie **Bedanken**.

Dank zeggen, zie **Bedanken**.

Danken — wijten. Iemand als de oorzaak van iets beschouwen; iets aan iemand toeschrijven. *Dank* wordt meestal in eene goede, *wijten* altijd in eene kwade beteekenis gebruikt. *Alles wat ik bezit, heb ik u te danken*. *Veel huisgezinnen hebben hun achteruitgang alleen aan hunne weelde en genotzucht te wijten*. *Het is aan zijn treuzelen te wijten, als wij te laat in de kerk komen*.

Danken, zie **Bedanken**.

**Dapper — driest — kloek — kloekmoedig — koen —
moedig — onbevreesd — onverschrokken — onversaagd —
stout — stoutmoedig — wakker** worden gezegd van hem, die aan

gevaaren en moeilijkheden het hoofd weet te bieden. *Moedig*, *onbevreesd*, *onversaagd* drukken dit in het algemeen uit. *Moedig* is een positief begrip, het duidt het bezitten van moed aan en is een gevolg van vertrouwen op zijne krachten; *onbevreesd* is negatief: het geeft het ontbreken van vrees aan, en wordt daardoor gelijkbeteekenend met *moedig*; *onversaagd* is zonder versagen; het geeft te kennen dat men den moed niet verliest, al komt er tegenspoed en al dreigt er gevaar. Het heeft dus de bijgedachte van: het plan niet opgevend. *Onverschrokken* is hij, die voor niets terugschrikt, die alles durft wagen. *Wakker* ziet vooral op het bezit van ijver en waakzaamheid. *Kloek* of *kloekmoedig* is wie zich in al zijn doen en laten mannelijk gedraagt; *dapper*, wie zich mannelijk gedraagt, vooral in den strijd, en niet vreest om moeilijkheden, die anderen gaarne ontwijken, het hoofd te bieden; *koen* (dat meer en meer in onbruik komt in de gewone taal) en *stout* of *stoutmoedig*, wie het gevaar minacht en waagt te ondernemen, wat anderen onbereikbaar schijnt; *driest* wie zich om zijn doel te bereiken, niet alleen door geene gevaren of moeilijkheden, maar zelfs door geene bedenkingen van recht en billijkheid laat terughouden. *Het driest geweld*.

Dartel — weelderig — wulpsch. In vergelijking met *weelderig* en *wulpsch* duidt *dartel* de neiging aan eener krachtige natuur om hare lusten bot te vieren. Terwijl eene dartele natuur tot genotzucht leidt, noemt men overdreven genotzucht, die zich in eene gemakkelijke, kostbare levenswijze openbaart, *weelderigheid*. *Wulpschheid* ziet op eene buitensporige, onbeteugelde zucht naar mingenot; het wordt altijd in een kwaden zin gebruikt, wat met *dartelheid* en *weelderigheid* niet het geval is, ofschoon *dartel* en *weelderig* in de ongunstige opvatting niet veel van *wulpsch* verschillen.

Sij wil geene vuyle dingen.

Sij wil geen dartel jock, geen slimme rancken singen.

Haar mond is wonder heus.

Dartel — brooddronken — baldadig — speelsch — speelziek — uitgelaten. *Dartel* is, die met eene gezonde natuur begiftigd zijne vroolijkheid lucht in jolige, krachtige bewegingen, die de blijken dragen van levenslust. Onschuldige *dartelheid* bij kleine kinderen is *speelschheid*; groote kinderen, die door *dartelheid* hun werk verwaarloozen, noemt men *speelziek*. Verregaande *dartelheid* bij jongelieden ontaardt in *uitgelatenheid*, *brooddronkenheid* en *baldadigheid*; de beide eerste en zachtere uitdrukkingen wijzen alleen het verlies van zelfbeheersching aan, het laatste en sterkere eene bepaalde zucht tot kwaaddoen.

Dartelheid, zie Blijdschap.

Daveren — dreunen — schudden — trillen. Ten gevolge van een schok in eene sterk golvende beweging verkeerren. Bij *schudden* is de beweging sneller en meer zichtbaar dan bij de beide andere woorden. *De olifant schudt zijne ooren, dat zij klappen. De wind doet de boomen schudden.* Bij *dreunen* en *daveren* gaat de beweging gepaard met een sterk geluid. Bij *daveren* is het geluid klinkender, helderder dan bij *dreunen*. Het huis *dreunt*, het gebergte *davert* van een zwaren donderslag. *Hij sloeg er op,*

dat het zoo daverde; een daverende jubelkreet. Van eene zeer lichte beweging met kortere golving kan men trillen gebruiken. Het trillen eener stemvork.

Deeg, zie **Beslag**.

Deel — balk — juffer — paal — plank — rib — schaal. Langwerpig gezaagd stuk hout van vrij groote afmeting. Een *balk* is een lang, bijna vierkant afgekapt of afgezaagd stuk hout, dat dient om, horizontaal geplaatst, een vloer, zolder of zwaren last te dragen. Het woord *rib* is vooral in gebruik voor dunne en korte balken, onder een kleinen vloer of zoldertje. Een *paal* is een balk, waarvan het eene uiteinde min of meer aangepunt is; dit scherpe einde wordt in den grond geslagen. De *paal* wordt dus *verticaal* gebruikt, en dient ter ondersteuning van een muur (*heipaal*), tot begrenzing of afsluiting eener ruimte, of tot versterking van een schutting of heining; *juffer* is een lange dunne paal van Noorsch sparrenhout, die een stelling schraagt. Een *rib* is meestal ruwer bewerkt dan een *balk*; een *paal* kan zoowel rond, als eenigszins behakt of rond zijn, terwijl een *juffer* in den regel alleen van den bast ontdaan is. Is het stuk hout zoo gezaagd, dat de breedte de dikte eenige malen overtreft, dan spreekt men van eene *plank*, eene *deel* of eene *schaal*. *Plank* is de algemeene benaming van zulk een stuk hout. *Delen* zijn die groote, ruwe en tamelijk dikke *planken*, waarin een boom of balk gezaagd wordt, en die óf weer in kleinere *planken* verdeeld, óf ook wel in hun geheel vertimmerd worden; *schaal* noemt men de eerste en de laatste *plank*, die van een ruwen balk of een boom gezaagd worden.

Deel, zie **Aandeel**.

Deel — lid. Beide woorden duiden een grooter of kleiner gedeelte van een geheel aan. *Deel* drukt alleen de betrekking tot het geheel uit. Onder *lid* verstaat men een afgerond deel van een grooter geheel, dat op zichzelf een geheel is, of waaraan eene bepaalde taak is toegewezen, dat het geheel dus zijne functiën helpt verrichten, maar dat tot op zekere hoogte ook eigen bestaan kan hebben. Men spreekt van een *lichaamsdeel* en men zegt *geen lid van zijn lichaam dat niet rilde*. *Lid* wordt bij uitbreiding gezegd van personen, die deel uitmaken eener vergadering: *de Leden der Staten-Generaal*.

Deel — dorschvloer. *Deel* is de geheele vloer van het achterhuis eener boerderij, of die van eene schuur, terwijl de *dorschvloer* meer bepaald het harde gedeelte van de deel is, waarop het koorn kan gedorscht worden.

Deel (ten ... vallen), zie **Beurt (te ... vallen)**.

Deele (ten) — eensdeels. *Ten deele* onderstelt, dat men de zaak niet geheel behandelt, of dat eene handeling, eigenschap of toestand slechts voor een deel, derhalve onvolkomen geschiedt of bestaat; *eensdeels* wordt gebruikt met het oog op een daartegenover gesteld ander deel. *Eensdeels* moet dus altijd gevolgd worden door *anderdeels*. Hij doet zijn plicht slechts *ten deele* = gebrekkig. *Ik kan dien persoon niet voor knecht gebruiken, eensdeels omdat hij te jong is, anderdeels omdat hij wel eens misbruik maakt van sterken drank*

Deelen — scheiden. In het algemeen kan men zeggen, dat men het gelijkslachtige *deelt*, het ongelijkslachtige *scheidt*. Men *deelt* eene erfenis, een stuk vleesch, eene som geld. De bokken worden van de schapen *gescheiden*. De scheikunde houdt zich o. a. bezig met het *scheiden* der stoffen in hunne verschillende bestanddeelen. De ontbinding van een huwelijk noemt men *echtscheiding*. Eene vergadering, die tot nadere bijeenroeping uiteen gaat, wordt *gescheiden*.

Deelgenoot — aandeelhouder — deelhebber — vennoot. *Deelhebber*, ook wel *aandeelhebber* is ieder, die deel heeft in eene zaak of bedrijf, die dus medewerkt door zijn geld om eene onderneming in stand te houden, waarvan al of niet bewijzen van aandeel zijn uitgegeven. *Aandeelhouder* is de bezitter van een bewijs van aandeel in eene zaak, bedrijf of eigendom. *Deelgenoot* wordt bij voorkeur gebruikt van de personen, die deel nemen aan de handelingen, zonder daarom nog een bepaald bewijs van aandeel te bezitten. Ook in meer algemeenen zin wordt het gebruikt. *De oude man maakte den meesterknecht deelgenoot in zijne zaken. De oproerlingen maakten hem deelygenoot van hun opzet.* *Vennoot* is de deelgenoot eener vennootschap, dat is eene overeenkomst, waarbij twee of meer personen zich verbinden om iets in gemeenschap te brengen, met het oogmerk het daaruit ontstaande voordeel met elkander te deelen.

Deelhebber, zie **Deelgenoot**.

Deelnemend, zie **Barmhartig**.

Deemoedig — nederig — ootmoedig. De eigenschap van hem, die geen hoog denkbeeld van zich zelf heeft en zulks in zijne daden toont. *Nederig* drukt dit uit zonder bijgedachte. *Deemoedig* heeft de bijgedachte van schuld. *Ootmoedig* die van onderworpenheid. Vandaar dat *ootmoedig* vooral gebruikt wordt met betrekking tot het gevoel van onderworpenheid voor God. *Een nederig man. Heel deemoedig kwam hij aanzetten, zich zijne schuld ten volle bewust. Uw ootmoedige dienaar; een ootmoedig gebed.*

Deerlijk, zie **Bedroevend**.

Deern, zie **Dochter**.

Deernis — erbarming — mededoogen — medelijden — ontferming. Het gevoel, dat door het lijden van een ander bij ons wordt opgewekt. *Medelijden, mededoogen* en *deernis* geven te kennen, dat het lijden van anderen ons gevoelig aandoet of treft, terwijl men bij *erbarming* en *ontferming* denkt aan een meerdere, die in staat is om dengene, met wien hij deernis of medelijden gevoelt, te helpen. In *medelijden* en *mededoogen* geeft het eerste lid, *mede*, te kennen dat men *met* den ongelukkige gevoelt, lijdt of smart ondervindt. *Deernis* geeft eigenlijk alleen het leed-gevoel, het leedwezen over eens anders ongeluk te kennen, doch is thans ongeveer hetzelfde als *medelijden*; het wordt echter bijna alleen gebezigd in den hooger en stijl. Wie *deernis* gevoelt kan geheel lijdelijk blijven, *ontferming* en *erbarming* daarentegen onderstellen het aanwenden van eene poging tot leniging der smart. Een kind, dat door zijn vertoornden vader

gekastijd wordt, roept zijne *ontferming* in, d. i. smeekt hem, zich door zijn lijden te laten verteederen, en er de oorzaak van te doen ophouden. Gelijk uit dit voorbeeld blijkt, wordt *ontferming* bij voorkeur gebezigd van een medegevoel, dat niet bij den eersten aanblik ontstaat, maar eerst langzamerhand wordt opgewekt. *Ontferming* en *erbarming* worden echter weinig gebruikt.

Deerniswaardig, zie Beklaaglijk.

Deftig — afgemeten — ernstig — plechtig — statig — stemmig. Deze woorden geven te kennen, dat de handelingen of het uiterlijk van iemand nauwkeurig zijn afgemeten en berekend, of in overeenstemming zijn met den ernst der omstandigheden. *Afgemeten*, gedwongen door zijn korthed, wordt bij voorkeur van handelingen gebruikt, die den indruk geven van berekening, en die dus stijf zijn. *Hij antwoordt altijd even afgemeten.* *Statig* noemt men de handelingen van hem, die het ernstige gelaat en de afgemeten gebaren van iemand van hoogen staat aanneemt (*een statige tred*); in gunstigen zin beteekent het: ontzag inboezemend (*een statig gebouw, een statige verschijning*); *deftig* duidt minder voornameheid en afgemetenheid aan, dan wel wat passend is voor de omstandigheden en overeenkomt met den ernst van den persoon; dikwijls echter komt het met *statig* overeen, maar heeft minder dan *statig* het uiterlijk vertoon op het oog. *Een deftig burger* is een burger uit die kringen, waar men eene zekere statigheid en waardigheid aan gegoedheid paart. *Plechtig* is oorspronkelijk datgene wat plicht is te doen, wat door den ernst van het oogenblik of van de omgeving geëischt wordt. *Toen de koning de vergadering binnentrad, heerschte er onder het volk eene plechtige stilte.* *Stemmig*, oorspronkelijk synoniem met *statig*, is thans in deze beteekenis verouderd. Het wordt tegenwoordig vooral gebezigd in den zin van zedig, bescheiden, ingetogen, voorzoover deze eigenschappen aan het uiterlijk zijn waar te nemen: *een stemmig gelaat; stemmig gekleed.* *Stemmige kleuren* zijn zoodanige kleuren, die niet in het oog vallen, niet opzichtig zijn. *Ernstig* is hij, die zich ten volle van zijne plichten bewust is, en door gelaat en houding toont, dat hij de zaken niet licht opneemt, of dat hij van den ernst der omstandigheden doordrongen is. *Zijn ernstig gelaat boezemde vertrouwen en ontzag in.*

Deftigheid, zie Ernst.

Degen, zie Zwaard.

Deining — branding — kabbeling — golfgeklots — golfslag — golving. *Golving* is het algemeene woord; het wordt niet alleen van het water gezegd, maar duidt in het algemeen eene afwisseling van rijzing en daling aan, het kan evengoed van een terrein als van eene watervlakte gebruikt worden. *Golfslag* wordt alleen van eene watermassa gebruikt, en duidt dan het geregeld slaan der golven tegen elkander of tegen een ander voorwerp aan. Bij *golfgeklots* heeft men meer het geluid der tegen elkander slaande golven op het oog; het is dus met de hierbij genoemde woorden in den eigenlijken zin des woords niet synoniem.

Deining ziet op het sterk rijzen van het water, dat een deel der golfbeweging uitmaakt, en dat natuurlijk alleen op grootere wateren valt waar te nemen. Op rivieren en kleinere plassen bepaalt zich de beweging tot het rimpelen der oppervlakte, de *golving*. Waar slechts eene zeer kleine verheffing der golven waargenomen wordt, spreekt men van *kabbeling*. Is de *golfslag* buitengemeen sterk, doordat er zich eene rots, klip of zandbank, die aan het golvende water tegenstand biedt, in bevindt, dan noemt men de breking der golven hiertegen *branding*. *Aan den avond van den dag was de zee weer rustig en kalm, slechts de sterke deining bleef nog aanhouden.*

Dek, zie **Bedekking**.

Dekking, zie **Bedekking**.

Dekmantel, zie **Bedekking**.

Deksel — klep — lid — stop. Hetgeen dient om de opening van een voorwerp dicht te maken. Een *deksel* kan in den regel van een voorwerp worden afgelicht; eene *klep*, een *lid* is er door een scharnier of op eene andere wijze aan bevestigd; eene *stop* wordt in de opening gestoken. Het *deksel* van eene pan, een vat, eene doos. Het *lid* van eene kan. *Die het onderste uit de kan wil hebben, krijgt het lid op den neus*. De *klep* van een bierglas, van een zak. De *stop* van eene flesch, eene karaf. *Lid* raakt echter in onbruik.

Deksel, zie **Bedekking**.

Delven — graven — opdelfen — rooien — spitten — uitroeien. In den grond werken. *Delven* en *graven* geschieden met het oogmerk om een kuil, een graf te maken, ten einde daarin iets te bergen of daaruit iets te voorschijn te brengen. *Een graf delven, eene stoot graven, een kuil voor een ander graven*. Beide woorden kunnen ook worden gebruikt om het uit den grond te voorschijn brengen van iets op zich zelf aan te duiden, z. a. *goud delven, goud graven*. *Rooien* ziet hoofdzakelijk op het losmaken en verwijderen van iets, dat in den grond wortelt. *Boomen, aardappelen rooien*. *Spitten* is het omwoelen van den bovengrond, met het doel om hem los en daardoor voor de bezaaiing of beplanting geschikt te maken. Daar *delven* sterker is dan *graven*, wordt *opdelfen* bij voorkeur gebezigd ten aanzien van voorwerpen, die uit eene groote diepte te voorschijn worden gebracht. *Sedert het laatst der vorige eeuw is men bezig Herculaneum en Pompeji weer op te delven*. Figuurlijk wordt *opdelfen* gebezigd van het instellen van een moeilijk onderzoek. *Laat ons trachten uit deze tegenstrijdige getuigenissen de waarheid zoo goed mogelijk op te delven*. Van *rooien* = *rooien* is *uitroeien* gevormd, dat de beteekenis heeft van geheel wegnemen of verdelgen. *Het kwaad met wortel en tak uitroeien*.

Dempen, zie **Blussen**.

Denkbeeld, zie **Bedunken**.

Denkbeeld, zie **Voorstelling**.

Denken, zie **Achten**.

Denken — peinzen — zinnen — overleggen — bepeinzen — bezinnen — bedenken — overdenken — overpeinzen — nadenken — doordenken. *Denken* is elke werkzaamheid van het verstand. Gaat deze gepaard met sterke inspanning en daaruit voortvloeiende afgetrokkenheid, dan noemt men het *peinzen*; *zinnen*, dat op zich zelf minder in gebruik is, veronderstelt bovendien inspanning om zich het gedachte levendig en duidelijk voor te stellen. Terwijl *denken*, *peinzen* en *zinnen* altijd door middel van een voorzetsel met hun voorwerp moeten verbonden worden, hebben *overleggen*, *bepeinzen*, *bezinnen* en *overpeinzen* een direct voorwerp. Bij *overleggen*, dat eigenlijk beteekent eene zaak van alle kanten beschouwen, heeft men een bepaald doel op het oog; *overpeinzen* ziet meer op de inspanning bij het *overleggen*; *bezinnen* is gelijkbeteekenend met *bedenken* en met *overleggen*. *Bezin u eens goed; bezint eer gij begint; een onbezonnen plan.* *Bedenken* (over **zich Bedenken** zie bij **Beraden**) is alles, wat voor een plan noodig is, in onzen geest in gereedheid brengen. *Alles wel bedacht, zal ik er liever van afzien.* (Zie voor **Bedenken** ook **Uitdenken**). *Nadenken* is door denken nader bij de waarheid of den grond van iets trachten te komen. *Doordenken* is aanhoudend, met alle mogelijke scherping van het verstand over iets denken; *doordenken* wordt gebruikt ten opzichte van eene zaak, die aanmerkelijke diepte heeft, die moeilijkheden oplevert; men zegt hiervan ook *diep denken*. *Overdenken* is eene zaak in haren ganschen omvang tot voorwerp van het denken maken.

Denkwijze, zie **Bedunken**.

Derhalve, zie **Bijgevolg**.

Derven — missen — ontberen. Iets niet hebben, waar men behoefte aan heeft of aan gehecht was, of dat men gaarne zou bezitten. *Missen* wijkt in sommige uitdrukkingen eenigszins van deze beteekenis af en beteekent eenvoudig, dat iets niet is, waar men het dacht te vinden, of dat men het verloren heeft. *Ik mis geld uit mijne beurs. Ik mis een boek.* *Missen* wordt zoowel van personen als van zaken gezegd (*zijn onderlijk huis, zijne vrouw en kinderen missen*); *ontberen* enkel van begrippen of zaken. *Ontberen* onderstelt, dat het gemis diep wordt gevoeld, en wordt dus alleen gebruikt ten aanzien van dingen van waarde. *Wie gezondheid ontbeert, mist den grootsten van alle aardsche schatten.* *Derven* ziet op het niet of niet in voldoende mate bezitten van de eerste behoeften des levens, of van hetgeen men noode kan *missen*. Met dat al heeft het gebruik *derven* tot eene zwakkere uitdrukking gemaakt dan *ontberen*, terwijl het bovendien weinig in de taal van het dagelijksch leven gehoord wordt. *Dat ik in mijne treurige omstandigheden troost moet derven, is de zwaarste mijner beproevingen. Dat ik in mijne treurige omstandigheden troost moet ontberen, brengt mij tot wanhoop.*

Deugd — braafheid — deugdzaamheid — heiligheid — vroomheid. Alle geven te kennen een hoogen trap van zedelijke volkomenheid. *Deugd* is innerlijke, zedelijke waarde, eene gemoedsgesteldheid,

die ten goede drijft (*een man van onverzettelijke deugd*); het meervoud *deugden* duidt de hoedanigheden aan, die een deugdzaam man versieren (*hij vereenigde de deugden van den burger met die des huisvaders*). In figuurlijken zin past men *deugd* ook op stoffelijke dingen toe; men spreekt b.v. van *de deugd van dit staal*, enz. In den zin van duurzaamheid en bruikbaarheid is ook *deugdzaamheid* in gebruik, (*de deugdzaamheid van dit leder*); van personen, en dus in eigenlijken zin gebezigd, duidt het een collectief bezit aan van verschillende *deugden*, en een sterk plichtsgevoel. *Vroomheid* ziet behalve op de godsdienstige gemoedsgesteldheid, op de daden, die er uit voortspruiten. *Een man van een vromen wandel*. *Braafheid* is de eerlijkheid van karakter verbonden met het bewustzijn van zedelijken plicht. *Heiligheid* beteekent geestelijke en zedelijke volkomenheid, en kan eigenlijk alleen aan de Godheid worden toegekend. Bij uitbreiding gebruikt men het woord echter ook ten aanzien van personen, die een hoogen trap van zedelijke volmaaktheid bereikt hebben. *Bernard van Clairvaux stond bij zijne tijdgenooten in zulk een roep van heiligheid, dat hij reeds twintig jaren na zijn dood heilig verklaard werd.*

Deugniet — fielt — schavuit — schelm — schobbejak — schoft — schooier — schurk. *Deugniet* is de algemeene benaming voor iemand die slecht is; het is het minst scherpe, want het geeft alleen het ontbreken van deugd aan en laat de kwade eigenschappen in het midden. *Schoft* en de minder gebruikelijke, maar nog sterkere *schobbejak* en *schooier* (eig. **Bedelaar**, zie aldaar) verbinden hieraan het begrip van lomphed of gemeenheid. Bij *fielt* komt het denkbeeld dat met bedrog en list gehandeld wordt, op den voorgrond, terwijl een *schelm* en in meerdere mate nog een *schurk*, iemand is, wien misdaden tegen de zedelijke of maatschappelijke wet kunnen te laste gelegd worden. *Schelm* wordt echter ook, evenals *schavuit* in fig. zin gebezigd van iemand, die anderen voor den mal houdt, ze er in laat loopen.

Deugdzaam — braaf — vroom. *Deugdzaam* is degene, die vele deugden bezit; *braaf* is degene, die zedelijke kracht heeft (oorspronkelijk: die kracht bezit in meer algemeenen zin) die derhalve bewustzijn heeft van zijne verplichting en op wien men zich dus verlaten kan. *Vroom* (oorspronkelijk: uitstekend, dapper) is hij die uitmunt in de betrachtting zijner verplichtingen jegens God; verder in het algemeen die godsdienstig is en vooral door zijne daden hiervan blijk geeft.

Deuntje — gezang — lied — zang. *Lied* is elk klein gedicht, in zooverre het gezongen wordt; verder is het de naam van gedichten, die zouden kunnen gezongen worden, maar waarvoor juist geene melodie behoeft te bestaan. *Zang* heeft dezelfde beteekenis, bovendien wordt het gebruikt voor eene afdeling van een lyrisch of episch gedicht. *Gezang* is een zangstuk, een stuk op muziek gezet, bij uitstek een lied, dat bij de godsdienst-oefening wordt gezongen. Bij sommige gezindten wordt *lied* ook voor *kerk-gezang* gebruikt. *Deuntje* is een bekend liedje, dat meer om de wijs dan om de woorden gezongen wordt. *Een deuntje fluiten*. *Figuurlijk: het zal wel het oude liedje zijn* = we zullen weer hetzelfde moeten hooren.

Dewijl, zie Aangemerkt.

Dicht — gesloten — toe. Met betrekking tot eene openstaande deur zegt men zoowel: doe de deur *dicht*, als doe de deur *toe*; van eene niet openstaande zoowel: de deur is *dicht*, als de deur is *toe*. Eene *gesloten* deur is eene deur, die niet alleen *dicht* is, maar op *slot* is gedaan. Figuurlijk beteekent *dicht* geheimhoudend. *De man is zoo dicht als een pot. Mondje dicht (of toe).*

Dichtbij — nabij. *Nabij* en *dichtbij* zeggen beide, dat de afstand tusschen twee voorwerpen niet groot is. *Nabij* wordt altijd aaneengeschreven; *dichtbij* niet wanneer *bij* als voorzetsel voorkomt. *Dicht bij hem stond een stoel. Nabij den heuvel gekomen kreeg de colonne den vijand in het oog; deze liet haar nog eenige honderden schreden ongehinderd afleggen, maar toen zij dichtbij was, werd zij plotseling door eene hagelbui van projectielen overstelt.*

Dienaar, zie Bediende.

Dienaresse — buiging — neiging — reverence. *Buiging* is het algemeene woord. Het duidt aan eene beleefde begroeting door het lichaam te buigen; bij voorkeur wordt het van eene dergelijke begroeting van een heer gezegd. *Nijging* is de kniebuiging door eene dame gemaakt ten teeken van begroeting of eerbiedsbetoon. *Dienaresse* of *reverence* is de nijging, die eene dame maakt; dewijl in vroegeren tijd hierbij gezegd werd „*ik ben uwe dienaresse*”, heeft deze buiging ook den naam van *dienaresse* gekregen. Het door het Fransch aan het Latijn ontleende woord *reverence* beteekent *eerbiedsbewijs*.

Diender — agent van politie — gerechtsdienaar — marechaussee — veldwachter. De benaming van *diender*, uit *diener* ontstaan, is de oude benaming, welke nog bij het volk in zwang is; voluit luidde zij *diener* van het recht of gerechtsdiener. *Gerechtsdienaar* is hij voor zoo verre hij tot het gerecht behoort. *Agent van politie* is zijn titel als beambte met het toezicht op de orde of politie belast. Onder *veldwachter* verstaat men den beambte, die ten plattenlande met dit toezicht belast is, en die, al naarmate hij door de gemeente of door het rijk wordt aangesteld en gesalariëerd, *gemeente-* of *rijksveldwachter* genoemd wordt. Behoort deze laatste tot een op militairen voet ingericht corps, dat ten deele bereden, ten deele te voet is, dan heet hij *marechaussee*.

Dienen — strekken. *Dienen* wordt alleen van personen en zaken gezegd, *strekken* ook van handelingen. Alles wat onze oogmerken bevordert, wordt gezegd ons te *dienen*. Een huis *dient* om in te wonen. In *strekken* ligt het bijdenkbeeld, dat het gebezigde middel tot bereiking van ons oogmerk voldoende is, dat men ons den verlangden dienst werkelijk bewijst. *Dit huis strekte hem, zoolang hij zich hier ophield, tot verblijf.* Ook wordt *strekken* gebezigd van het komen tot eene uitkomst in het algemeen, al wordt die ook zonder onze bedoeling of medewerking, ja zelfs in strijd met onze wenschen verkregen. *Uw bezoek strekt mij tot eer. De voorname opvoeding, die zij van hare ouders ontvangen had, strekte juist tot haar verderf.*

Dienst, zie **Ambt**.

Dienstbode, zie **Bediende**.

Dienstmaagd, zie **Dochter**.

Diep — **laag**. *Laag* is wat minder hoog is dan iets anders, waarmee men het vergelijkt; *diep* wat lager is dan de oppervlakte der aarde. Figuurlijk geeft *hoe diep zijt gij gezonken* een grooter achteruitgang in zedelijkheid te kennen dan *hoe laag zijt gij gezonken*. De zin van het eerste is: gij zijt *gezonken* zelfs ver beneden het peil van zedelijkheid, waarop het gros der menschen staat; de tweede zin houdt geene vergelijking in met anderen, maar vergelijkt den toestand van nu met dien van vroeger.

Diepsel, zie **Bruin**.

Diepte, zie **Afgrond**.

Dier, zie **Beest**.

Dierbaar — **lief** — **waard**. *Lief* zegt men van datgene, waaraan men gehecht is. *Lieve vrouw*, *lieve vriend*, enz. Daar men welgevallen heeft in hetgeen, waaraan men gehecht is, heeft *lief* langzamerhand het bijbegrip gekregen van waarin men welgevallen heeft. *Dierbaar* drukt het begrip van genegenheid en gehechtheid zeer sterk uit. *Waard* ziet meer op de achting, die wij voor iemand of iets hebben. Bij aanspraken is *waard* dientengevolge altijd koeler dan *lief* of *dierbaar*: *Waarde bloedverwanten*, *lieve vrienden*, *dierbare kinderen*. *Waard* ziet bovendien meer op de conventionele waarde, die men aan iets toekent; *dierbaar* meer op de innerlijke waarde, die iets ontleent aan zijne eigen voortreffelijkheid; de laatste uitdrukking is dus sterker dan de eerste. Zegt men *mijne waarde bloedverwanten*, dan heeft men meer het oog op de banden des bloeds, die hen aan ons verbinden; in *mijne dierbare bloedverwanten* daarentegen valt de nadruk op de uitmuntende eigenschappen, die wij in hen hebben leeren waardeeren.

Dij, zie **Bil**.

Dijk, zie **Dam**.

Dijen — **uitzetten (zich)** — **opzetten** — **zwellen**. In omvang toenemen. Bij *uitzetten*, *opzetten* en *dijen* is dit een gevolg van de normale werking van innerlijke krachten, bij *zwellen* een gevolg van inwendige of van uitwendige oorzaken (b.v. door vocht) of van abnormale werking van innerlijke krachten. *Het brood dijt in den oven*. *Ontkiemend graan*, *ontkiemende boonen dijen*. *IJzer zet zich uit*. *De zeilen van een schip zwellen*. *Waterzucht doet de menschelijke ledematen zwellen*. *De knoppen der boomen zwellen in het voorjaar*. *Een opgezet gezicht*. *Het opzetten van het gewei van een hert*.

Dik — **gezet** — **lijvig** — **zwaarlijvig**. *Gezet* en *zwaarlijvig* worden uitsluitend ten aanzien van menschen gebezigd; *dik* ook met betrekking tot dieren en levenlooze voorwerpen, die in verhouding tot hunne lengte een grooten omvang hebben; evenzoo zegt men *lijvig* van voorwerpen, die een betrekkelijk groosen inhoud hebben: *een lijvig boekdeel*.

Gezet is hij, wiens beenderen behoorlijk met vleesch omkleed zijn, en die aan eene flinke lengte een naar evenredigheid breedten bouw paart; *dik* is degene, bij wien de breedte te groot is in verhouding tot zijne lengte, en die zulk eene hoeveelheid vleesch bezit, dat hij daardoor eenigermate in zijne vrije beweging belemmerd wordt; *zwaarlijvig* wiens lichaam, maar vooral wiens buik zoodanig is uitgezet, dat hij zich zelf tot last is.

Dikmaals, zie **Aanhoudend**.

Dikwerf, zie **Aanhoudend**.

Dikwijls, zie **Aanhoudend**.

Diner, zie **Banket**.

Ding — voorwerp — zaak — schepsel — wezen. *Ding* is de algemeene benaming van al wat bestaat, geschiedt, gedaan of gezegd wordt; bij voorkeur zegt men het van iets, dat levenloos is. *Voorwerp* noemt men iets wat voor ons oog duidelijk begrensd is, wat eene plaats in de ruimte inneemt, hetzij dit leven heeft of niet. *Zaak* noemt men de (wezenlijk of denkbeeldig) bestaande dingen, voor zoover zij met ons in betrekking staan; verder ook handelingen en toestanden. Tusschen *zaak* en *ding* bestaat in de taal van het dagelijksch leven weinig onderscheid. *Ding* is hierin meer in gebruik dan *zaak*. *De uitbreiding der Russische macht in het Oosten is eene zaak, die meer dan één Europeesch kabinet de lerendigste bezorgdheid inboezemt.* Boomen, planten, schapen, runderen zijn *dingen*, wanneer zij geheel op zich zelf beschouwd worden. Heeft men echter hunne beteekenis voor den mensch op het oog, dan laten zij zich met den naam van *zaken* bestempelen. *Eene der nuttigste zaken, die Amerika heeft opgeleverd, is de quinine. De merinos zijn voor Spanje eene zaak van groot gewicht.* De namen *schepsel* en *wezen* hebben uitsluitend betrekking op menschen en dieren. *Schepsel* is eigenlijk alles wat geschapen is. *Wezen* ziet meer op de eigenaardige wijze van zijn, van bestaan, waardoor dingen van eene bepaalde soort zich van dingen van andere soorten onderscheiden. De *wezens* onderscheidt men in redelijke en redelooze, menschelijke en dierlijke, hoogere en lagere, enz. *De grootheid en de macht des Scheppers is zichtbaar in al zijne schepselen. Het Opperwezen.*

Disch — tafel. *Tafel* noemt men ieder meubel, dat dient om er aan te zitten of er iets op te plaatsen. *Schrijftafel, kaptafel, bloementafel.* *Disch* wordt minder gebruikt, en is thans verouderd; alleen in enkele uitdrukkingen wordt het nog gehoord voor: tafel met spijzen beladen: *een welvoorzien disch.* Gewestelijk hoort men het in uitdrukkingen als *op den disch* zijn, enz. voor leven op kosten eener instelling. Gebruikt men *tafel* in den zin van *disch*, dan wordt het lidwoord in den regel weggelaten. *Aan tafel gaan, het eten op tafel brengen.*

Dischgenoot — gast. Iemand, die met ons aan dezelfde tafel spijst. *Dischgenoot* is meer in deftigen stijl in gebruik.

Dobbelen — spelen. Door *dobbelen* (eigenlijk met dobbelsteenen werpen) verstaat men dikwijls zulk *spelen*, waarbij de inzet hoog is, en de uitkomst geheel van het toeval afhangt, terwijl bij *spelen* nog eenig

werkzaam aandeel van het denkvermogen van den speler ondersteld wordt.

Dobbelsteen — teerling. Lichaam begrensd door zes gelijke vierkanten (regelmatig zesvlak of kubus), bij kansspelen in gebruik. *Teerling* is de wiskundige naam, maar wordt in figuurlijken zin ook voor dobbelsteen gebruikt, b.v. *de teerling is geworpen*. *Dobbelsteen* heet hij naar het gebruik, dat er van gemaakt wordt.

Dobberen — drijven. Door eene vloeistof gedragen worden. *Drijven* is het algemeene woord. *Dobberen* heeft het bijdenkbeeld, dat de op- en neergaande beweging der vloeistof zich aan het voorwerp mededeelt. Een licht bootje *dobbert* op de rivier. Een zwaar houtvlot *drijft*.

Doch, zie Dan.

Dochter — deern — dienstmaagd — freule — jonkvrouw — juffer — juffrouw — maagd — maagdelijn — meid — meisje — vrijster. Eene jonge, ongehuwde vrouw. *Dochter*, dat eigenlijk de betrekking van ouder tot kind uitdrukt, wordt bij aanspraak dikwijls gebruikt voor ongehuwde vrouw, maar wordt dan altijd voorafgegaan door het praedikaat *jonge*; *vrijster* is een euphemisme, dat soms nog gebruikt wordt in dezen zin bij het aanspreken van een dienstmeisje, maar vroeger dikwijls voor ongehuwde vrouwen werd gebezigd. In zijne oudere beteekenis leeft het nog in *oude vrijster*. *Deern*, vroeger dienstbare ongehuwde vrouw, wordt thans meest in verachtelijken zin genomen; niet alzoo *deerntje*, dat gelijkbeteekenend is met *meisje*; *maagd* duidt bepaald de vrouw aan, die nooit gemeenschap heeft gehad met een man. Uit *maagd* is door wijziging van den klank het woord *meid* ontstaan; dit woord, dat in *meidlief*, *lieve meid* enz. nog iets van zijne oorspronkelijke beteekenis bewaard heeft, duidt thans evenals *dienstmaagd* eene dienende vrouwspersoon aan. Van *maagd* en *meid* zijn de verkleinwoorden *maagdelijn*, een uitsluitend in dichterlijken stijl gebruikt woord, en *meisje*. *Meisje* heeft echter niet de beteekenis van dienende vrouw gekregen, maar duidt in het algemeen eene jonge vrouwelijke persoon aan, die de kinderjaren niet of slechts even ontwassen is. Bij aanspraak gebruikt men het tegen eene dienstmaagd. *Juffrouw* wil eigenlijk zeggen jonge vrouw; het laat dus oorspronkelijk het al of niet gehuwd zijn in het midden. Thans echter is het de benaming voor eene vrouw uit den burgerstand, onverschillig of zij jong is of oud, gehuwd of ongehuwd. Wordt het voor eene vrouw uit deftiger stand gebruikt, dan duidt het woord aan dat deze ongehuwd is. Als verkorting wordt gebruikt het woord *juffer*. *Jonkvrouw*, eigenlijk hetzelfde als *juffrouw*, wordt thans gebezigd van elke ongehuwde dame van adellijk geslacht. Het woord *freule* heeft dezelfde beteekenis, doch wordt vooral bij aanspraak gebruikt. *Wilt gij mij den weg eens wijzen, jonge dochter? Meisje, woont hier mijnheer B.? Vrijster, kunt gij mij het adres van den heer K. ook opgeven? Meid is altijd gemeenzaam. Toe, meid, ga eens gauw die boodschap doen. Dat is eene aardige meid! De maagd van Orleans. Juffrouw de Groot was bezig met koekplakken. Juffrouw Kegge. Eene adellijke jonkvrouw. Jonge dames uit den deftigen stand laten zich wel eens freule nemen. Eene boerendeern. Vuile deernen waren in de voorste gelederen der oproerlingen.*

Doek — **lijnwaad**. *Doek* noemt men alle geweven stof, *lijnwaad* alleen een weefsel uit hennep of vlas.

Doel — **bedoeling** — **doeleinde** — **doelwit** — **mikpunt** — **oogmerk** — **opzet** — **plan** — **voornemen**. Het punt, waarnaar wij streven, waarop onze handelingen en onze wenschen gericht zijn. *Voornemen* is niet anders dan het besluit tot de handeling, hetzij deze al of niet tot uitvoering komt. *Ik heb reeds jaren het voornemen gehad eene reis naar Zwitserland te doen*. *Opzet* is een voornemen, dat zich op iets kwaads richt. *Heb ik u beledigd, dan is het zonder opzet geschied*. *Plan* is hetzelfde als *voornemen*, maar minder onbepaald; het veronderstelt dat de wijze van uitvoering reeds ontworpen is, zij het ook nog slechts in den geest. *Oogmerk* onderstelt reeds een begin van uitvoering; het wijst het punt aan, waarop het oog gevestigd is, en waartoe de verschillende handelingen zullen moeten voeren; op de keus en de aanwending der middelen heeft men het oog bij *bedoeling*. *Uwe voorkomendheid is zoo ongewoon en in het oog loopend, dat gij daar zeker het een of andere oogmerk mede hebt, ofschoon het mij nog niet heeft mogen gelukken uwe bedoeling te ratten*. Tusschen *doelwit*, *mikpunt* en *doel* bestaat dit verschil, dat wij ons naar een *doel* zelf voortbewegen, het persoonlijk trachten te bereiken, terwijl bij *doelwit* en *mikpunt* alleen onze krachten in zekere richting worden aangewend. *Het doel, dat Julius Caesar nooit uit het oog verloor, was de eerste persoon in Rome te worden; zich hoe langer hoe meer in de volksgunst te dringen was daarom het voornaamste doelwit van zijn streven*. *Iemand tot het mikpunt van zijne spotternijen maken*. *Doeleinde* is slechts eene versterking van *doel*, en het meervoud *doeleinden* doet dienst als het ontbrekende meervoud van dit woord. *Een nieuwmodisch zakmes dient tot allerlei doeleinden*.

Doeleinde, zie **Doel**.

Doelwit, zie **Doel**.

Doen, zie **Bedrijven**.

Doen, zie **Betrachten**.

Dol — **razend** — **verwoed** — **woedend**. Door drift of toorn de macht over zijn gedachtenregeling verloren hebbende. *Verwoed* beteekende vroeger hetzelfde als *krankzinnig*, thans wordt het echter niet meer van personen gezegd. *Een verwoed gevecht*. *Woedend* is de gewone uitdrukking; sterker is *dol*, terwijl *razend* de hoogste en sterkste uiting der woede onderstelt.

Dol, zie **Krankzinnig**.

Dol, zie **Dwaas**.

Dolen, zie **Dwalen**.

Dolen, zie **Zwerven**.

Doling, zie **Afdwaling**.

Dolk, zie **Dagge**.

Dom — onkundig — onnoozel — onwetend. *Dom* ziet op bekrompenheid en traagheid, *onnoozel* op zwakheid van geest. De *domme* heeft een beperkt, de *onnoozele* heeft geen gezond verstand, geen oordeel. *Wie zich dom houdt*, doet of hij van niets weet; *wie zich onnoozel houdt*, neemt den schijn aan van iets niet te kunnen begrijpen of te weten. *Onkundig* en *onwetend* laten den natuurlijke aanleg in het midden, en drukken alleen een gemis van kennis uit. *Onwetend* ziet meer op het ontbreken van kennis in het algemeen, *onkundig* heeft meer bepaalde kennis op het oog. *Onwetend* en *onkundig* hebben ook de zwakkere beteekenis van *onbekend met*; *onwetend* ook die van *zonder er aan te denken*. *Onwetend zondigt niet. Men heeft mij daarvan onkundig gelaten.*

Dommelen, zie **Slapen**.

Domoor — botterik — stommeling — stommerik Alle vier geven groote traagheid van geest aan bij den persoon, die aldus genoemd wordt. Bij *domoor* heeft men meer de onwetendheid op het oog, bij de andere woorden het onvermogen om te leeren of te begrijpen.

Dompelen — doopen. *Dompelen*, (*indompelen*, *onderdompelen*) is een voorwerp geheel onder eene vloeistof houden; *doopen* het voorwerp er slechts even in steken. Men *doopt* beschuit in melk, men *doopt* zijne vingers in water, om er iets mede te besprenkelen. Dat besprenkelen zelf, wanneer het eene zinnebeeldige handeling is om iemand in een kerkgenootschap of geloofsgemeenschap op te nemen, noemt men ook *doopen*. *Oudtijds geschiedde de doop door de bekeerden onder te dompelen*. Figuurlijk: *in rouw dompelen*.

Dompig, zie **Duf**.

Donker, zie **Duister**.

Dons, zie **Pluim**.

Dood, (znw.) zie **Afsterven**.

Dood (ter . . . . brengen), zie **Dooden**.

Dood — aflijvig — gestorven — levenloos — overleden — ter ziele. *Dood* beteekent van het leven beroofd; *levenloos* geen leven hebbende. Men zegt dus *een levenloos* (niet een *dood*) *beeld*. *Gestorven* is het verl. deelwoord van *sterven*, en zegt dus niet anders dan dat iemand langs den natuurlijke weg opgehouden heeft te leven; *overleden*, verleden deelw. van *overlijden*, zegt ditzelfde. *Aflijvig* duidt niet anders aan, dan zonder leven zijnde, uit het leven gescheiden zijnde; het wordt alleen van menschen gebruikt, en laat in het midden of de dood op natuurlijke of gewelddadige wijze heeft plaats gehad. Het is thans minder in gebruik; in plaats hiervan hoort men *ter ziele*.

Doode — lijk. Bij *doode* denken wij meer aan den persoon, zooals we hem gekend hebben, in den toestand vóór het afsterven; bij *lijk* uitsluitend aan het ontzield stoffelijk omhulsel. Men zegt: *een doode opvekken*; *zijne dooden in eere houden*.

Dooden — ombrengen — van het leven berooven — om het leven brengen — doodslaan — vermoorden — verslaan — afmaken — slachten — ontlijven — het leven benemen — om hals brengen — ter dood brengen — doen sneven. *Dooden* is de algemeene uitdrukking voor het leven van een wezen vernietigen. *Ombrengen*, eene verkorting van *om het leven brengen* beteekent: iemand het leven doen verliezen, doch met de bijgedachte dat het op eene gewelddadige wijze geschiedt: *ombrengen* of *om het leven brengen met een zwaard*. Daar aan berooven het denkbeeld van onrechtmatigheid eigen is, ziet *van het leven berooven*, behalve op het gewelddadige, ook op het onrechtmatige van de daad. *Ontlijven* laat dit geheel in het midden en wordt alleen gezegd van het ontnemen van het leven aan een menschelijk wezen; hetzelfde geldt van *het leven benemen*, waarin het nemen van het leven niet slechts iets gewelddadigs, maar ook het doen ontstaan van gemis uitdrukt. Beide worden dan ook van zelfmoordenaars gebezigd. *Ontlijven* is echter min of meer verouderd. Eene ongunstige beteekenis heeft vooral *vermoorden*, dat gebezigd wordt van het onrechtmatig dooden van iemand op een eenigszins slinksche wijze. Tusschen *vermoorden* en *doodslaan* is hetzelfde verschil als tusschen *moord* en *doodslag*. *Doodslaan* onderstelt dat men iemand in drift, zonder dat men het recht er toe heeft, met een slag of op ruwe wijze het leven ontnemt. Ook wordt het gebruikt van het dooden van dieren, wat bij *vermoorden*, *ontlijven*, *van het leven berooven* niet het geval is, doch wel bij *afmaken* en *slachten*. *Afmaken*, van dieren gebruikt, is dooden, enkel met het doel om het bestaan te doen ophouden: *ziek rundvee wordt afgemaakt*. *Slachten* is doodslaan met het doel om het vleesch van het dier te kunnen eten. Van menschen gebruikt beteekent *afmaken* door dooden uit den weg ruimen; het wordt evenals *slachten*, wanneer dit van menschen wordt gebezigd, meestal van ombrengen op groote schaal gebruikt: *de gevangenen werden afgemaakt*; *de eerbare vrouwen slachten* (Hooft). *Verslaan* is iemand dooden door hem eene doodelijke wonde of slag toe te brengen; het wordt meest gebruikt van iemand dooden in een gevecht. Niet alleen van menschen, ook van dieren wordt het gebruikt. *Apollo versloeg den Python*. *Doen sneven* beteekent eigenlijk doen vallen, en wordt dus gebruikt, zoowel van het dooden van iemand in een gevecht, als voor *vermoorden*. *De dolk des sluipmoordenaars deed hem sneven*. *Om hals brengen* en *ter dood brengen* worden beide gebruikt voor het voltrekken van een doodvonnis. Bij *om hals brengen* denkt men echter minder aan eene geregelde rechtspleging, maar meer aan het in het geheim dooden van den gevangen misdadiger of gevangene, of het volgens eene ongeregelde rechtspleging ombrengen van gevangenen. *In de Septemberdagen werden vele onschuldigen om hals gebracht*. Bij *ter dood brengen* heeft men meer den geregelden gang der rechtspleging op het oog, die met de voltrekking van het doodvonnis op het schavot eindigt.

Doodgaan, zie **Afsterven**.

Doodsch, zie **Duister**.

Doodslaan, zie **Dooden**.

Doodslag, zie **Manslag**.

Doopen, zie **Dompelen**.

Doorboren — doorsteken — doorvlijmen. Een scherp werktuig door een voorwerp steken. *Doorboren*, dat volgens zijne beteekenis draaiing van het werktuig in de wonde veronderstelt, geschiedt langzamer en veroorzaakt dus meer pijn dan *doorsteken*. Van daar dat men overdrachtelijk om eene groote smart aan te duiden altijd *doorboren* of *doorvlijmen* (vlijmende doorboren) bezigt. *Dat doorboort (doorvlijmt) mij het hart d. i. dat grieft mij diep*.

Doorbrenghen — verdoen — verkwisten — verteren — verspillen. Zijn goed, zijn vermogen verbruiken, opmaken. *Verteren* zegt niets meer dan dit. *Doorbrenghen, verdoen, verspillen, verkwisten* voegen daar het denkbeeld aan toe, dat het opmaken geschiedt op eene roekelooze, lichtzinnige wijze.

Ik wou dat overal de jonge vrouwen wisten,

Hoeveel ook in het klein een vrouwe kan verkwisten.

Zich verdoen wordt in gemeenzame taal gebruikt voor *zich van 't leven berooven*.

Doordat, zie **Aangemerkt**.

Doordenken, zie **Denken**.

Doordien, zie **Aangemerkt**.

Doordrijven — doorzetten — aanbinden. Ondanks tegenkanting eene zaak tot stand brengen, eene zienswijze ingang verschaffen. Als synoniem met de beide andere woorden komt *aanbinden* hoogst zelden voor; het beteekent dan eene zaak krachtig aanpakken of bevorderen. *Gij moet die zaak, zooveel in uw vermogen is, aanbinden*. Bij *doorzetten* staat het denkbeeld van eene zeer krachtige tegenwerking sterk op den voorgrond. *Doordrijven* heeft eene minder gunstige beteekenis dan *doorzetten*, daar het te kennen geeft, dat men niet langs den weg der overreding, maar alleen door vasthoudendheid en wilskracht zijn doel tracht te bereiken. *Hij is een doordrijver*, d. i. hij moet altijd zijn zin hebben, wat hij wil moet gebeuren.

Doordringend — schrandere — scherpzinnig — snedig. Van de eerste drie woorden is *schrandere* het zwakst; het getuigt veelal van vlugheid van geest, gepaard met het vermogen om juiste opmerkingen te maken. In hoogere mate worden deze eigenschappen aangeduid door *scherpzinnig*. *Doordringend* onderstelt bovendien het vermogen om de zaak, waarmee men bezig is, met juistheid te vatten en geheel te begrijpen. *Snedig* wordt gezegd van geestige, goed van pas aangebrachte opmerkingen. *Ofschoon mijn vriend niet bepaald een doordringend verstand bezit, kan men hem toch den naam van een schrandere man niet ontzeggen; ik hoorde van hem zeer scherpzinnige opmerkingen en snedige gezegden*.

Dooreen, zie **Ondereen**.

Doorelkander, zie Ondereen.

Doorgaans — gewoonlijk — meestal. Van iets, dat in de meeste gevallen pleegt te geschieden, gebruikt men *doorgaans*. *Gewoonlijk* wijst op eene gewoonte der menschen; zegt men dus *dat, iets gewoonlijk zoo gedaan wordt*, dan wil men hiermede zeggen dat de meeste menschen zoo doen. *Meestal* geeft te kennen dat er zelden van de gewoonte wordt afgeweken, dat iets dus bijna altijd geschiedt.

Doorgronden, zie Bevroeden.**Doorkneed, zie Bedreven.****Doorkruisen, zie Afloopen.**

Doorschijnend — doorzichtig. *Doorschijnend* is datgene wat schijn of licht doorlaat; wat *doorzichtig* is, is tevens *doorschijnend*, want men zegt het van datgene, waardoor men heen kan zien. *Matglas is doorschijnend; spiegelglas en kristal zijn doorschijnend en doorzichtig. Hout is niet doorschijnend en niet doorzichtig.*

Doorslepen, zie Bedreven.

Doorstaan — dragen — dulden — lijden — ondergaan — uithouden — uitstaan — verdragen — verduren. Het een of andere kwaad ondervinden, waartegen men zich niet verzet. *Lijden* drukt dit denkbeeld in het algemeen uit. *Doorstaan* is lijden ten einde toe; hierbij heeft men tevens het oog op de krachtsinspanning van den lijder in verhouding tot het kwaad, dat geleden wordt. *Hij kon die operatie niet doorstaan, zijne krachten konden het niet uithouden.* In de meeste gevallen wordt er het niet bezwijken onder het leed of het kwaad door uitgedrukt. *Het eene schip leed schipbreuk, het andere doorstond den storm. Dragen* is aanhoudend lijden van iets, dat meer drukt dan dat het pijn veroorzaakt, en wat niet te veranderen is; *verdragen* heeft de bijgedachte van dit vrijwillig te doen. *Socrates verdroeg de grenzenlooze ondankbaarheid zijner medeburgers met de kalmte van den wijsgeer.* Met gelatenheid iets verdragen is *dulden*; hierbij denkt men echter aan eenigen tegenzin, hetgeen bij *verdragen* niet zoo zeer het geval is. Dikwijls wordt door *dulden* uitgedrukt het begrip van iets onverdiend lijden. *Ondergaan* wordt alleen gezegd van het zich onderwerpen aan de eene of andere daad, die ons onaangenaam is, het ziet niet op zielelijden. *Men ondergaat eene operatie en lijdt de pijn. Uitstaan* is het met wilskracht dulden van iets onaangenaams of pijnlijks, dat aanhoudt, terwijl *verduren* meer het zich lijdelijk onderwerpen te kennen geeft. *Uithouden* is iets onaangenaams of lastigs tot het einde verduren.

Doorsteken, zie Doorboren.**Doortrapt, zie Arglistig.****Doorvljmen, zie Doorboren.**

Doorwrocht — geleerd. *Doorwrocht* wil zeggen in alle onderdeelen uitmuntend bewerkt en bestudeerd; *geleerd* de vrucht van veel kennis

en studie bevattend. Van een werk, eene verhandeling, eene rede gebezigd zegt *doorurocht* meer dan *geleerd*. Het wijst niet alleen op een rijken inhoud, maar ook op een meesterlijken vorm. *Eene doorurochte verhandeling*.

Doorzetten, zie **Doordrijven**.

Doorzien, zie **Bevroeden**.

Doorzicht — begrip — bevatting. *Doorzicht* is het vermogen om door de schors of het uiterlijk van iets heen, het oog te vestigen op de kern of het innerlijk; vervolgens het helder en grondig inzien van ingewikkelde zaken; het is dus meestal de vrucht van lange ervaring. Voor *begrip* en *bevatting* zie men onder **Begrijpen**.

Doorzichtig, zie **Doorschijnend**.

Dooven, zie **Blussen**.

Dop, zie **Bolster**.

Doppen — pellen — schillen — ontbolsteren. *Doppen* noemt men het openen der harde doppen of kleppen der peulvruchten; *pellen* het bij gedeelten verwijderen van de schaal der eieren en van het vel of vlies, dat de bekleeding van sommige boomvruchten en graansoorten uitmaakt. *Schillen* het met een scherp voorwerp verwijderen van het zachte bekleedsel eener vrucht of van de schors van een boom. *Ontbolsteren*, dat eigenlijk niets anders is dan eene vrucht van den bolster ontdoen, wordt in figuurlijken zin alleen gebruikt voor: iemand vatbaar maken voor verdere beschaving. *Eene noot pellen; gepelde gerst; het schillen van een appel; eiken hakhout wordt geschild*.

Dor, zie **Bar**.

Dorschvloer, zie **Deel**.

Dorst, zie **Begeerte**.

Dorsten naar, zie **Begeeren**.

Dra, zie **Aanstonds**.

Draad — samenhang — verband. Datgene, waardoor de deelen van een betoog enz. met elkander in verband staan. Heeft men alleen het oog op het nauwe, innerlijke verband tusschen de deelen onder elkander, dan spreekt men van *verband* of *samenhang*. *Verband* is hiervoor het meest gebruikelijke en oudste woord. Wanneer eene hoofdgedachte in de verschillende onderdeelen terug gevonden kan worden, dan noemt men dit de *draad*. Het kan dus alleen gebezigd worden van zoodanige zaken, zooals eene rede, een verhaal, die een groot aantal onderdeelen hebben. Waar de draad al te lang wordt uitgesponnen, daar ontstaat *langdradigheid*.

Draaien — drillen — keeren — wenden — wentelen. *Keeren* en *wenden* duiden eene beweging aan, waardoor iets in een anderen stand wordt gebracht. *Keeren* drukt meer nit, dat iets of iemand een tegenovergestelden stand aanneemt, of in een tegenovergestelden stand gebracht wordt. In zooverre kan men dan ook zeggen: *hoe ik de zaak ook wend of*

keer. Wend het roer naar stuurboord! Zich naar het vuur keeren. Wentelen geeft eene herhaalde wending, en daarenboven eene door dat herhaalde wenden veroorzaakte beweging te kennen, zoodat het dus ongeveer in dezelfde beteekenis als draaien gebezigd wordt. Zie eens, hoe dat paard zich wentelt! De wielen van het rijtuig wentelen zoo snel om hunne assen, dat de spaken geheel onzichtbaar worden. Draaien heeft het bijdenkbeeld, dat de verandering van stand van een lichaam het gevolg is van zijne beweging om een vast punt. De aarde draait om hare as en wentelt zich om de zon. Snel om eene as of om een punt doen draaien noemt men in sommige gevallen drillen; men spreekt b.v. van een gat drillen met eene boor, het drillen van een machinerad, en in overdachtelijken zin van het drillen van recruten.

Drab, zie **Bezinksel**.

Dragen — torsen. *Dragen* wordt van alle voorwerpen, zelfs van de lichtste gebezigd; *torsen* alleen van een zwaren last, waar men onder gebukt gaat. Figuurlijk: *leed torsen*.

Dragen, zie **Doorstaan**.

Dragen — etteren — zweren. De natuurlijke ontbinding van het weefsel, waar zich schadelijke stoffen in het lichaam bevinden, die langs dezen weg naar buiten komen. *Zweren* — eigenlijk pijn lijden — drukt thans de geheele werking van dit ziekteproces uit. *Dragen* zegt men, wanneer er zich etterstof vormt, of bij opene wonde of zweer zich nog blijft vormen; *etteren* drukt meer het naar buiten komen van etter of giftstof uit.

Dralen — talmen. Beide woorden drukken het langzaam en weifelend voortgaan met iets uit. *Dralen* wordt ook gebruikt als men nog niet de hand aan het werk geslagen heeft; het veronderstelt bij den draler weifeling of vrees. *Talmen* wordt meest gebruikt als de handeling begonnen is; het geeft een langzaam voortgaan aan, waarvan traagheid of ongenoegzame kracht oorzaak is.

Drama — treurspel. *Drama* is de naam van een letterkundig kunstwerk, waarin de dichter eene handeling aanschouwelijk voorstelt in haar ontstaan, hare ontwikkeling en haar afloop; 't meest volkomen geschiedt dit door personen handelend en met elkaar sprekend te doen optreden. *Drama* (best te vertalen door het Nederl. *tooneelstuk*) is de algemeene naam. Ofschoon nu ieder tooneelstuk een *drama* is, wil toch het spraakgebruik laatstgenoemden naam bij voorkeur gebezigd hebben voor tooneelstukken van ernstigen inhoud. *Treurspel* heeft eene meer beperkte beteekenis, in zoover het steeds een tragisch einde heeft.

Drangreden, zie **Beweegreden**.

Drek — mest — aalt — beer — gier. Dierlijke uitwerpselen. *Drek* wordt voor alle vuil gebruikt. *Mest* noemt men den drek van sommige dieren, voor zoover hij dient om het land vruchtbaar te maken: *koemest*, *paardenmest*. *Aalt* noemt men het vocht, dat uit den mest sijpelt; *gier* de vloeibare uitwerpselen van dieren, voornamelijk van koeien. Mensche-lijke uitwerpselen, in een put of kuip verzameld, worden *beer* genoemd.

Drenkplaats — wed. Hoewel beide woorden voor eene ondiepe plaats in het water gebruikt worden, zijn zij eigenlijk niet synoniem. *Drenkplaats* is eene plaats waar het vee komt drinken; *wed* eene doorwaadbare plaats. Daar het eene geschikte plaats is om paarden en koeien te drenken, wordt het echter ook voor *drenkplaats* gebruikt. *Een paardenwed.*

Dreunen, zie Daveren.

Driest, zie Dapper.

Driestal, zie Bank.

Drift, zie Boosheid.

Drift, zie Haast.

Drift — hartstocht. Sterke neiging des gemoeds; onweerstaanbare begeerte. *Drift* ziet meer op het blinde der neiging dan *hartstocht*. Bij mensch en dier heerschen *driften*, doch alleen de mensch, als redelijk wezen, heeft *hartstochten*. „*Hartstocht der werkelijkheid* heeft men den drang naar waarheid op ieder gebied genoemd, waardoor het tegenwoordig geslacht zich kenmerkt.”

Driftig, zie Boos.

Driftig, zie Haastig.

ohew **Driftig — kitteloorig — lichtgeraakt — oplopend — opvliegend — prikkelbaar.** Zich gauw tot eene hartstochtelijke gemoedsbeweging latende vervoeren. De *driftige* heeft een hartstochtelijk temperament, en laat zich snel tot drift vervoeren, maar is onmiddellijk daarna weer alles vergeten. *Oplopend*, en in nog sterkere mate *opvliegend* geven te kennen, dat men een hartstochtelijk en strijdlustig karakter heeft, en bij de minste aanleiding in een heftige en snelle driftvervoering kan raken. Bij deze woorden staat meer het plotselinge en heftige der vervoering op den voorgrond, minder de aard der gemoedsbeweging. *Kitteloorig* is iemand, die een lastig, onaangenaam humeur heeft, en niets van anderen verdragen kan; bij de minste aanleiding wordt de *kitteloorige* boos, zonder als de *driftige* spoedig alles te vergeten. *Lichtgeraakt* is hetzelfde als *kitteloorig*, maar in minder sterke mate. *Prikkelbaar* is *lichtgeraakt* tengevolge van overgevoeligheid der zenuwen, of in 't algemeen tengevolge van een ziekelijken toestand van het lichaam.

Drijfveer, zie Bewegreden.

Drijven — jagen. Door aanzetten in beweging brengen. *Jagen* ziet op eene snelle beweging en veronderstelt, dat men de dieren te bestender plaatse krijgt door ze bang te maken; *drijven* geschiedt kalmer. Men *drijft* vee naar de markt, maar *jaagt* kippen uit den tuin.

Drillen, zie Draaien.

Drijven, zie Dobberen.

Dringen — drukken — duwen — stooten. Een lichaam met geweld van zijne plaats trachten te verwijderen. *Duwen* en *stooten* hebben dit met elkander gemeen, dat de werking bij beide niet lang van duur is,

maar zij verschillen hierin, dat *duwen* minder kracht en eene minder plotselinge werking onderstelt dan *stooten*. *Iemand uit de deur duwen* of *stooten*. *Drukken* onderstelt eene krachtige en aanhoudende werking, terwijl in *dringen* nog dit andere bijdenkbeeld ligt opgesloten, dat de verwijdering van het voorwerp geschiedt met het doel om de plaats ervan zelf in te nemen. *Dit dak is te zwaar, het drukt te sterk op de muren*. *Iemand van zijne plaats dringen*. Overdrachtelijk heeft *drukken* de beteekenis van *het gemoed bezwaren, onrust en kommer baren*, doch is dan niet synoniem met de andere woorden: *dat geheim drukt mij*. *Dringen* beteekent ook *noodzaken*: *hij drong mij letterlijk hem te vergezellen*.

Dringen, zie Dwingen.

Drinker — dronkaard — zuiper — zuiplap. Door *drinker* verstaat men iemand, die misbruik maakt van geestrijke dranken, zonder nog bepaald dronken ervan te worden; door *dronkaard* iemand, die zich gedurig bedrinkt, aan den drank verlaafd is; door *zuiper* en *zuiplap* (een woord van de lagere volksklasse) iemand, die zich dagelijks op schandelijke wijze aan sterken drank te buiten gaat.

Drinkgeld — fooi — verval. *Fooi* is een klein geldelijk geschenk, dat aan iemand gegeven wordt om hem voor een bewezen dienst te beloonen. Oudtijds heette men zulk een geschenk meestal *drinkgeld*, naar het doel waarmee het gegeven werd, nl. het drinken op de gezondheid van den gever. *Verval*, dat eene toevallige inkomst aanduidt, noemt men de jaarlijksche voordeelen, die de dienstboden uit hunne *fooien* trekken.

Droesem, zie Bezinksel.

Droevig, zie Bedroefd.

Dronk — slok — teug. *Slok* ziet meer op de handeling van slikken, *dronk* op de handeling van drinken; beide worden echter van drinken gebruikt. Bij *slok* denkt men meest aan een kleinere hoeveelheid dan bij *dronk*. *Teug* is eigenlijk het intrekken, het inzuigen van het vocht; in beteekenis staat het met *dronk* gelijk. *Dronk* wordt weinig gebruikt en alleen in verheven stijl; *slok* is meer gemeenzaam en wordt vooral van brandewijn, jenever enz. gebezigd. Men zegt b.v. niet een *dronk brandewijn*, wel een *slok* of *teug*. *Zij reikte hem een koelen dronk, eene teug frisch water*.

Dronkaard, zie Drinker.

Dronken, zie Beschonken.

Droomen, zie Slapen.

Droomerig — slaperig — soez(er)ig — sufferig. De *slaperige* heeft behoefte aan slaap, de *droomerige* is niet goed uitgeslapen, of nog niet recht wakker. Een *droomerig* mensch is dus hij, die lui en traag is, als iemand, die pas is opgestaan en nog als 't ware droomt; die wel aan allerlei dingen denkt, doch niet met duidelijkheid en klaarheid. *Slaperig*, in figuurlijken zin, *sufferig* of *soez(er)ig* is hij, die bij zijn werk suft, alsof hij half in slaap was, en dus noch aan zijn werk, noch aan iets anders denkt.

Droppelen, zie Druipen.**Droppen, zie Druipen.**

Druipen — druppelen — druppen — droppelen — drop-pen. Druppelsgewijze neervallen. *Druppelen* en *druppen* zien op het vallen van enkele druppels; waar eenige klanknabootsing noodig is wordt soms *droppen* of *droppelen* gebruikt, o. a. in Starings' Herdenking. *Druppelen* en *droppelen* wekken het denkbeeld op van langzame herhaling; *druipen* beteekent aanhoudend en sterk *druppelen*. *Er komt stellig eene bui; het begint al te druppelen. Ge moogt geene was van de kears op het tapijt laten druppelen. Toen de sneeuw smolt, droop het van de daken.*

Druk — oplaag — uitgave. De afdrukken van een ter perse gelegd werk. *Oplaag* ziet op het getal afdrukken; *druk* eigenlijk op de uitvoering, maar men bezigt het ook zeer dikwijls voor *oplaag* en *uitgave*. *Uitgave* is eigenlijk de bepaalde vorm, waarin een werk verschijnt en die van vroegere en latere *uitgaven* kan verschillen; bij uitbreiding wordt het echter ook gebruikt voor *druk* en *oplaag*. *De tweede oplaag van de derde uitgave. De tweede uitgave. De eerste, tweede, derde druk.*

Druk — benauwdheid — ellende — nood — rampspoed — tegenspoed — ongeluk. Elke onaangename toestand, dien wij in het leven doorworstelen moeten. Als alles ons tegenloopt, noemen wij het *tegenspoed*. Alles, waar groote *tegenspoed* of *rampspoed* ons in brengt, noemen wij *ellende* — eigenlijk de *rampspoed* van ballingschap. Terwijl *benauwdheid* op het gevoel ziet, dat wij hebben als ons veel *tegenspoed* treft of bedreigt, is *druk* de tegenspoed, die als een zwaar gewicht ons nederdrukt, en ons in al onze bewegingen bemoeilijkt. *Nood* is de toestand, waarin de mensch de dringende behoefte aan hulp het sterkst gevoelt. Spreekt men van *ongeluk*, dan heeft men ook het oog op de tegenstelling, *het geluk*, en beschouwt den *tegenspoed* meer als een toevallig kwaad of als iets, dat ons door hooger macht is toegevoegd.

Drukken, zie Dringen.**Druppelen, zie Druipen.****Druppen, zie Druipen.**

Dubbelzinnig — twijfelachtig. Onzeker van beteekenis. Bij *twijfelachtig* bestaat die onzekerheid ten opzichte van eene zaak of gedachte, die men uit onvoldoende of tegenstrijdige gegevens tot klaarheid wenschte te brengen. *Dubbelzinnig* is dat, wat op meer dan eene wijze kan uitgelegd worden; het doet tevens denken aan opzet om onzekerheid te verwekken. *Zijne houding is zoo twijfelachtig, dat wij ons niet te veel van zijne hulp moeten voorstellen. De godspraken bij de Grieken waren bijna altijd dubbelzinnig.*

Duchten — vreezen. *Duchten* is denken of vermoeden, dat er iets onaangenaams zal geschieden; *vreezen* is het gevoelen van de onaangename gewaarwording, die naderend kwaad of gevaar bij ons opwekt, of het

krijgen van een gevoel van beklemming en onmacht, als men zich tegenover een machtiger bevindt. *De veldheer duchtte eene hinderlaag. Oldenbarneveldt vreesde zijn rechters niet. Vrees den Heer.*

Duel, zie **Gevecht**.

Duf — bedompt — dompig — muf — vochtig. *Vochtig* noemt men eene plaats, waar de uitwasemingen van een natten grond de lucht met waterdeelen bezwangeren. De schimmelplanten, die zich daardoor ontwikkelen, geven aan de voorwerpen dien onaangename reuk, dien men *muf* of *duf* noemt, en waardoor levensmiddelen onbruikbaar worden. *Muf* drukt een hooger graad van bederf uit dan *duf*. *Figuurlijk: het ziet er duf uit* = de zaak staat slecht. *Bedompt* en *dompig* verbinden aan het denkbeeld van vochtigheid dat van benauwdheid, door gebrekkigen toevoer van versche lucht en beperkte oppervlakte.

Duidelijk, zie **Begrijpelijk**.

Duikelen, zie **Buitelen**.

Duin, zie **Berg**.

Duister — geheimzinnig — onduidelijk — raadselachtig — verborgen — verholten. Aldus noemt men alles wat niet gemakkelijk begrepen kan worden. *Verborgen* is wat men niet opmerken, of niet weten kan; *verholten* drukt dit niet zoo sterk uit, want met voldoende scherpzinnigheid kan men wat *verholten* is wel ontlekken. *Eene verborgen deur. Iets in het verborgen doen. Er ligt in de werken van dien schrijver een verholten misnoegen met de orde van zaken. Onduidelijk* is, wat ons gebrekkig wordt voorgesteld; *duister* waaraan op zich zelf de noodige klaarheid ontbreekt, en waarvan men het verband, den samenhang moeilijk kan vatten. *De teekening was zeer onduidelijk. De verhandelingen van dien geleerde zijn hier en daar zeer duister. Geheimzinnig* is wat geheel of gedeeltelijk aan de waarneming onttrokken is; *raadselachtig* wat gepaard gaat met veel, wat ons bij eene oppervlakkige beschouwing onbegrijpelijk toeschijnt, *De eeredienst der oude Egyptenaren had veel geheimzinnigs. Uwe handelwijze vind ik raadselachtig.*

Duister — doodsch — donker — somber. *Somber* heet datgene, wat vroolijk aan- of uitzicht mist, en dus een onaangename, beklemmenden indruk maakt: *eene sombere woning, een somber oord, een sombere dag: figuurlijk: eene sombere stemming. Donker* ziet op gebrek aan licht en helderheid: *eene donkere kamer, een donkere dag; figuurlijk: donkere uitzichten, donkere tijden. Duister* wijst op de geheele afwezigheid van licht. *Eene zonsverduistering, het nachtelijk duister. Doodsch*, eig. als iets of iemand die dood is, of aan een doode eigen, is het tegenovergestelde van levendig, opgewekt, vroolijk, druk. *Eene doodsche straat; eene doodsche kleur; eene doodsche vlakte.*

Duisterheid — duisternis. *Duisterheid* duidt aan dat iets in figuurlijken zin niet helder is, dat het dus moeilijk te verstaan of te begrijpen is; *duisternis* ziet op den toestand, het zijn of bestaan van duister in eigenlijken zin. *De duisterheid van het boek maakt dat het door weinigen*

verstaan, en dan ook weinig verkocht wordt. Er vertoonde zich licht in de duisternis. Duisternis bedekte de aarde.

Duisternis, zie **Duisterheid**.

Duizelig, zie **Bedwelmd**.

Dulden, zie **Doorstaan**.

Dulden, zie **Gedoogen**.

Dun — mager — rank — schraal — slank — tenger. Wat niet breed en dik is. *Dun* staat tegenover *dik*; *rank* tegenover *breed* en *zwaar*: een *rank* vaartuig; *slank* tegenover *kort, gezet, stevig*; *tenger* staat tegenover *grof*; *mager* en *schraal* tegenover *vet*. *Schraal* en *mager* kan men dikwijls met elkander verwisselen: *schrale kost* en *magere kost*, *mager* of *schraal van gestalte*, eene *schrale troost* en eene *magere troost*. In sommige uitdrukkingen wordt echter uitsluitend *schraal* gebezigd: een *schrale wind* (een droge wind, die alles verdort), *het koren staat schraal*; in andere daarentegen geeft men meer de voorkeur aan *mager*; *welk een mager geraamte van een paard!* voor een paard, dat vet en vleesch beide mist. *Mager vleesch* = vleesch zonder vet.

Dun — vloeibaar. Beide woorden geven een geringen samenhang der deelen te kennen. *Dun* is het tegendeel van *dik*, *vloeibaar* van *vast*. *Dikke en dunne soep. Het kwikzilver dat hier vloeibaar is, wordt in zeer koude landen vast.*

Dunken — lijken — schijnen — toeschijnen — voorkomen. *Schijnen* is eigenl. licht afgeven (*de zon schijnt*); daarnaast heeft het de beteekenis gekregen van: den schijn geven van, het voorkomen, den vorm, het uiterlijk hebben van iets. In deze beteekenis staat het gelijk met *lijken*, waarmee het dan ook door elkander wordt gebruikt. Beide woorden zijn iets minder subjectief dan *voorkomen*, eig. voor den dag, op den voorgrond komen, dat de waarde van het oordeel nog af laat hangen van de juistheid waarmede het oog ziet. Bij *dunken* geeft men te kennen dat de oordeelvelling, die men uitspreekt, niet op voldoende of goede gronden steunt; het drukt op zich zelf dus reeds uit, dat hetgeen men zegt, het gevolg van eene gebrekkige oordeelvelling is.

Duren, zie **Aanloopen**.

Durven — onderstaan — onderwinden (zich) — vermeten (zich) — verstouten (zich) — wagen. *Wagen* geeft te kennen, dat de nitslag van hetgeen men onderneemt onzeker of aan gevaar onderhevig is; *durven* dat men den moed, *zich verstouten*, *zich onderwinden*, *onderstaan*, dat men de stoutmoedigheid, de onversaagdheid bezit, die voor eene moeilijke of gevaarlijke handeling of eene onderneming noodig is; *durven* is meer het gevolg van eene blijvende eigenschap, *zich verstouten* enz. van eene oogenblikkelijke opwelling van stoutmoedigheid. *Zich vermeten* wordt gezegd van het durven eener daad, wanneer de bedrjver wegens te hoog schatten zijner krachten of te min achten van hetgeen hij onderneemt,

gevaar loopt zijn ondernemen te zien mislukken; er ligt eene lichte afkeuring in opgesloten. Met *onderstaan* of *zich onderwinden*, die beide alleen in verheven stijl voorkomen, is het bijdenkbeeld verbonden, dat men reeds tot de uitvoering is overgegaan. *Onderstaan* heeft dikwijls eene minder gunstige beteekenis, dewijl het veel gebruikt wordt voor iets durven ondernemen, dat om de eene of andere reden beter ware niet ondernomen te worden. *Ik waag het om hulp bij u aan te kloppen. Ik durfde hem niet goed onder de oogen komen. Ik verstoutte mij hem de volle waarheid te zeggen. Koning Agesilaus van Sparta onderstond (onderwond zich) het groote Perzische rijk in het hart aan te tasten.*

Dus, zie **Bijgevolg**.

Dutten, zie **Slapen**.

Duurzaam, zie **Aanhoudend**.

Duurzaam, zie **Bestendig**.

Duwen, zie **Dringen**.

Dwaalleer — **ketterij**. Eene leer afwijkende van een kerkgeloof, inzonderheid van de leerstellingen der Roomsch-Katholieke kerk. *Ketterij* noemen de kerkleeraars eene gevaarlijke *dwaalleer*. Men geeft den naam *ketterij* ook aan afdwalingen op het gebied van wetenschap of kunst. *Voor eenige jaren heeft een Duitsch theoloog nog eens de wetenschappelijke ketterij verkondigd, dat de zon om de aarde draait.*

Dwaas — **dol** — **gek** — **krankzinnig** — **mal** — **onverstandig** — **onzinnig** — **zinneloos** — **zot**. *Gek*, *krankzinnig*, *zinneloos*, van personen gebruikt, geven te kennen, dat iemand het gebruik van zijne verstandelijke vermogens niet heeft; zie over deze en andere hiermede synonieme woorden i. v. **Krankzinnig**. *Dwaas*, *dol*, *gek*, *mal* en *zot*, van personen gebruikt, geven te kennen dat iemand door zijne daden aanleiding geeft om hem te bespotten of om hem te lachen, hetzij deze daden het gevolg zijn van beperkte ontwikkeling van het denkvermogen, hetzij deze geen ander doel hebben, dan iets te doen dat ongerijmd is. *Dwaas* is hij, die in een zeker oogenblik niet wijs handelt. *Dol* is eigenlijk die het spoor bijster is, die onbezonnen en met woestheid te werk gaat. *Gek* is diegene, die door af te wijken van de gewone wijze van doen, of door eene zekere mate van inbeelding, zijn onverstand doet blijken. *Mal* staat meer tusschen kinderachtig en onwijs. Bij den *zot* vindt men, behalve gemis aan gezond verstand, eene groote mate van verwaandheid. Bij *onverstandig* ontken men alleen het hebben van goed verstand. Van zaken en van daden of denkbeelden gebruikt, duidt *dwaas* het ongerijmde en het ongebruikelijke aan, *gek* meer het bespottelijke; waar het ongerijmde en bespottelijke vereenigd zijn, daar spreekt men van *dol*; waar het ongerijmde zijn toppunt bijna bereikt heeft, van *mal*; waar het bespottelijke en zinledige in hooge mate uitkomt van *zot*. *Onverstandig*, *onzinnig* en *krankzinnig*, van daden of gedachten gebezigd, duiden eene onvolkomen werking van het denkvermogen bij den uitvoerende aan. Het eerste drukt dit het zachtst uit, want het geeft onwetendheid of domheid als grond aan. *Onzinnig*

is sterker; het veronderstelt dat de daad of het denkbeeld het nitvloeisel is van een onvolkomen of verward denkvermogen, terwijl bij *krankzinnig* dit laatste als bepaald gekrenkt of verkeerd werkend gedacht wordt.

Dwaas — gek — nar — zot. Voor de beteekenis van *dwaas*, *gek* en *zot* als subst. zie men het vorig artikel. *Nar* komt niet als adjectief voor: gebruikt men het voor een *dwaas*, dan wil men te kennen geven dat bovendien eene zekere mate van eigenzinnigheid, soms ook van knorrigheid of gemelijkheid aan den *dwaas* eigen is. In engeren zin wordt het gebruikt voor de *gekken* of *zotten* aan de hoven van voorname heeren in vroegeren tijd, die van de dwaasheid een beroep maakten: *de hofnarren*. Bij rederijderskamers sprak men van *narren*, *gekken* of *zotten*.

Dwalen, zie **Zwerven**.

Dwalen — dolen — falen — feilen — mistasten — zondigen. Het verkeerde voor het rechte nemen. *Dwalen* is zich vergissen in den weg, dien men in moest slaan; figuurlijk dus, eene verkeerde daad doen of eene onjuiste gedachte koesteren, terwijl men meent goed te handelen. *Dolen* is den weg kwijt zijn, en daardoor verkeerd handelen. *Falen* is te kort komen in zijne kracht, zich bedriegen in zijn oordeel. Wie *dwaalt* meent juist te oordeelen, maar maakt een verkeerd besluit; wie *dooft* komt niet tot een besluit, maar raakt verward in zijn gedachten-gang; wie *faalt* heeft zijne krachten niet goed berekend en schiet te kort. *Feilen* is eigenlijk hetzelfde als *falen*, maar wordt zelden gebruikt. *Mistasten* is verkeerd handelen, doch zonder opzet om het verkeerde te doen; *zondigen* is in de eerste plaats het overtreden van door God gestelde wetten; verder wordt het ook gezegd van het overtreden van maatschappelijke wetten, handelen tegen het algemeen aangenomen gebruik.

Dwaling, zie **Afdwaling**.

Dwaling — abuis — misvatting — misrekening — vergissing — wanbegrip. *Misvatting* is eene verkeerde opvatting, die zoo zij blijft bestaan, tot een *misverstand* kan leiden. *Dwaling* is een verkeerd begrip, dat wij ons van de eene of andere zaak gevormd hebben. *Abuis*, dat aan het Fransch ontleend is, beteekende oorspronkelijk eene misleiding, thans eene *dwaling*, eene *vergissing*; het is eene zachte uitdrukking om eene meening of behandeling als onwaar, onjuist of verkeerd te kenmerken. Eene *vergissing* is eene onjuiste gissing, waarbij men te goeder trouw was; eene daad, die het gevolg eener onjuiste meening was, wordt ook eene *vergissing* genoemd. *Hij begin eene leelijke vergissing door mijn hoed mede te nemen. Hij herstelde spoedig zijn abuis. Voor mij zou het abuis niet nadeelig geweest zijn, want zijn hoed was beter dan de mijne.* Een *wanbegrip* is meer dan een verkeerd begrip; het is schadelijk tevens. *De voorstelling, die sommige menschen zich van de godheid vormen als een wraakzuchtig wezen, is een wanbegrip. Vooroordeel* is eene meening, die men omhelsd heeft, zonder dat zij op voldoende gronden rust, en die het juiste verder denken verhindert. *Misrekening* noemt men het falen eener berekening. *Dat hij niet tot die betrekking benoemd is, is voor hem eene geduchte*

misrekening. Vooroordeelen zijn gevaarlijker dan *dwalingen*, want dwalen onderstelt onderzoek, en voor voortgezet onderzoek moet zelfs de meest hardnekkige dwaling eindelijk wijken. *De rolcassene behoort de vooroordeelen zijner jeugd af te leggen; wanneer hij echter beweert in geene dwalingen te vervallen, dan is hij zeker bevooroordeeld.*

Dwars — scheef — schuin. *Dwars* is wat tegen het rechte overstaat; *schuin* en *scheef* duiden de richting aan, die tusschen *recht* en *dwars* het midden houdt, met dit onderscheid, dat *scheef* gewoonlijk nog het bijdenbeeld insluit van verkeerd staande. *Iemand den voet dwars zetten. Dwarsdrijven. Eene schuine lijn. Een scheeve neus.*

Dwarsboomen, zie **Aankanten (zich . . . tegen).**

Dwarsboomen, zie **Belemmeren.**

Dweepzucht, zie **Dweperij.**

Dweper — geestdrijver. Ieder die overdreven begrippen koestert en hiervoor blindelings ijvert, in de eerste plaats ten opzichte van den godsdienst, en verder bij vergelijking ten opzichte van de politiek of de kunst, noemt men een *dweper*. Een *geestdrijver* is een *dweper* voor godsdienstige begrippen, die de godsdienstige droomerijen, waarmee hij vervuld is, ook met geweld aan anderen tracht op te dringen.

Dweperij — dweepzucht — geestdrijverij. Afdwalingen van den menschelijken geest met betrekking tot het bovennatuurlijke. *Dweperij* is eene sterke onberedeneerde ingenomenheid met eigen begrippen ten opzichte van politiek, godsdienst enz.; eene zeer sterke mate van ingenomenheid met eigen godsdienstige begrippen, vooral wanneer men die met geweld aan anderen poogt op te dringen, noemt men *dweepzucht*. Wordt dit een blinde geloofsijver, dan noemt men haar *geestdrijverij*. *Monniken en kluisenaars zijn tot dweepzucht voorbeschikt door de afzondering, waarin zij leven.*

Dwingen — dringen — noodzaken — nopen — pressen. Iemand door middel van zijne kracht tot iets brengen. *Noodzaken* is iemand door nood er toe brengen om iets te doen. Het veronderstelt nog geen gewelddadige maatregelen, doch zulke, die het den persoon, die *genoodzaakt* wordt, onmogelijk maken anders te handelen. *Dringen, dwingen, nopen* en *pressen* veronderstellen meerdere of mindere mate van geweld. Bij *nopen* brengt men hem er toe, door hem met een prikkel aan te zetten; deze prikkel kan echter van zedelijken aard zijn. *Dringen* veronderstelt een voortduwen, waarbij de betrokken persoon nog de vrijheid zijner beweging behoudt. Bij *pressen* is een krachtige druk aanwezig, die hem niet alleen steeds verder voortdrijft, maar ook het ter zijde uitwijken geheel onmogelijk maakt. Terwijl *dringen, nopen* en *pressen* altijd nog eenige medewerking van den betrokken persoon onderstellen, is zulks bij *dwingen* niet het geval. Hierbij is de vrijheid volstrekt beperkt en degene, die *gedwongen* wordt, moet door kracht en geweld er toe gebracht worden om iets te doen, dat tegen zijn wil is. *De omstandigheden noodzaakten mij zoo te handelen. De*

liefde van Christus dringt ons; de tijd dringt. Iemand met geweld tot iets dwingen; gedwongen fraaiigheid. Zijne eerzucht noopte hem zoo te handelen. Hij preste ons mee naar binnen te gaan.

E.

Echt — louter — onvermengd — onvervalscht — oprecht — recht — rechtmatig — rein — waar — waarachtig — zuiver. Hetgeen zóó is als het wezen moet. *Echt* beteekent eigenlijk wat wettig is, en vervolgens wat de waarde heeft, die het behoort te hebben; *echte kinderen, echt goud*; bij uitbreiding *echte paarden* (in tegenstelling van valsche), *echte trouwe* (de trouw van het huwelijk). *Rechtmatig*, wat overeenkomstig het recht is, drukt hetzelfde denkbeeld uit ten aanzien van handelingen: *eene rechtmatige vordering*. *Recht* is eigenlijk hetgeen niet afwijkt van den goeden weg, hetgeen in de goede richting is, wat goed is: *te rechter tijd*; *hij is de rechte man voor zoo iets*; *waar* is datgene wat werkelijk is, zooals het zich aan ons oog vertoont. *Recht* staat tegenover *onrecht*, *waar* tegenover *valsch*, *echt* tegenover *onrecht* of *slecht* en soms tegenover *nagemaakt*. Eene versterking van *waar* is *waarachtig*, eigenlijk wat waarheid bezit. *Recht* en *waar* geven verder te kennen, dat een persoon of eene zaak op den naam, dien hij draagt, werkelijk aanspraak heeft. *Een waar vriend, ware vreugde, de rechte weg, een rechte luiard*. *Oprecht*, dat in de eerste plaats ongeveinsd, openhartig beteekent, staat somtijds, ofschoon minder juist, tegenover *nagemaakt*: *de oprechte Haarlemsche Courant*; *zuiver, louter, onvervalscht* en *onvermengd* staan tegenover *vervalscht* en *vermengd* met niet passende bestanddeelen. *Zuiver* is ontdaan van, of bewaard voor alle vuil of besmetting; *louter* is oorspronkelijk *rein*, en onvermengd met vreemde bestanddeelen; het wordt in de taal van het dagelijksch leven niet meer gebruikt: *de zuivere waarheid, louter goud, onvervalschte levensmiddelen, mijne vreugde was ver van onvermengd*; *rein* is vrij van alle smet, en staat tegenover *bezoedeld, besmet*: *reine handen* (handen waar geen bloed of smet van onrechtmatig verworven goed aan kleeft), *eene reine kleeding, een rein geweten*.

Echter, zie **Dan**.

Echtgenoot — eega — gade — gemaal (gemalin) — wederhelft. Gehuwde man of vrouw. *Echtgenoot* is de gewone benaming. *Gade, eega*, eigenlijk gelijke, is dichterlijk; *gemaal* en *gemalin* gebruikt men alleen van personen van hoogen rang. *Wederhelft* beschouwt den man of de vrouw als de helft, die bij de andere behoort om samen een geheel, een paar uit te maken.

Echtscheiding — scheiding van tafel en bed — scheiding van goederen. *Echtscheiding* ontbindt het huwelijk. Door *scheiding van tafel en bed* geschiedt dit niet, maar de echtgenooten zijn er door ontheven van de verplichting tot samenwonen. (B. W. art. 297). *Scheiding van goederen* ontbindt het huwelijk ook niet, evenmin als de verplichting

om samen te wonen er door wordt opgeheven; enkel de huwelijksgemeenschap (de vermogensrechterlijke betrekkingen tusschen de echtgenooten) wordt erdoor ontbonden.

Edel, zie **Adellijk**.

Edelaardig — edelmoedig — grootmoedig. *Grootmoedig* is sterker dan *edelmoedig* en het nog zwakkere *edelaardig*; het duidt aan, dat men niet alleen van een edelen, maar van een zeldzaam edelen zin blijkt geeft. *Grootmoedig* is degene, die zich in een of ander opzicht opoffert ter wille van anderen. *Grootmoedig* was het van de Ruyter, dat hij na 1672 aanbod, desnoods onder Tromp te dienen. De *edelmoedige* bezit eene edele ziel, en is daardoor geneigd tot edele daden. *Edelaardig* wordt weinig in gewonen stijl gebezigd, en is thans vrijwel verouderd.

Edelmoedig, zie **Edelaardig**.

Edoch, zie **Dan**.

Eega, zie **Echtgenoot**.

Eén voor één, zie **Achtereenvolgens**.

Eendrachtig — eenparig — eens — eensgezind — eenstemmig. Overeenstemmend in neiging, meening of daden. *Eens* geeft te kennen, dat twee of meer personen in gevoelen of meening overeenstemmen; *eendrachtig*, dat twee of meer personen overeenstemmen in gezindheid, en daardoor met denzelfden wil gezamenlijk voor hetzelfde doel werkzaam zijn; *eenparig* dat zij dit op dezelfde wijze en gezamenlijk doen; *eensgezind*, dat minder op handelingen ziet, zegt, dat zij in neiging en gezindheid overeenstemmen. *Eenstemmig* zijn zij, die hetzelfde willen, en dit in woorden of daden uitdrukken. *Onze commissie werd het over de te nemen maatregelen nog al spoedig eens, en toen wij die vervolgens aan het oordeel der vergadering onderwierpen, was deze eenstemmig (eenparig) van gevoelen, dat ons voorstel aannemelijk was. Op het pinksterfeest waren de apostelen eendrachtig bijeen, in het bidden volhardende. In dit huisgezin laat de eensgezindheid nog al te wenschen over. Eendracht maakt macht.*

Eenig, zie **Alleen**.

Eenige — enkele — ettelijke — menig — sommige — verscheidene. Telwoorden om eene onbepaalde hoeveelheid wezens of dingen eener zelfde soort aan te duiden. Bij *enkele* is dit aantal zeer gering, bij *eenige* gering, bij *verscheiden* tamelijk groot. *Ettelijke, sommige, menig* houden tusschen *eenige* en *verscheidene* het midden. *Menig* wordt alleen in het enkelvoud gebruikt, en blijft veelal onverbogen. *Menigeen. Menigmaal. Ik heb daar menig genoegelijken dag doorgebracht.*

Eenparig, zie **Eendrachtig**.

Eens, zie **Eendrachtig**.

Eensdeels, zie **Deele (ten)**.

Eensgezind, zie **Eendrachtig**.

Eenstemmig, zie **Eendrachtig**.

Eenvoud, zie **Eenvoudig**.

Eenvoud — eenvoudigheid. *Eenvoud* is het kenmerk van datgene wat niet op kunstige wijze samengesteld is; het is de tegenstelling van *gekunsteldheid*. Als adjectief staat er dan ook naast *ongekunsteld*. *In allen eenvoud des harten*. *Eenvoud* is het kenmerk der *waarheid*. *Eenvoudigheid* is het subst. bij *eenvoudig*. Hierbij komt het argeloos en naieve van het karakter meer op den voorgrond. *Met eenvoudigheid gaat bescheidenheid meest gepaard*. *Zijne eenvoudigheid maakte dat hij wel eens over het hoofd werd gezien*.

Eenvoudig, zie **Argeloos**.

Eenvoudig — enkelvoudig. Deze adiectiva staan tot elkaar in dezelfde verhouding als *eenvoud* en *enkelvoud*. Met *een* samengesteld, treedt het begrip der *eenheid* meer op den voorgrond, terwijl *enkel* meer het begrip van *alleen*, *één* in aantal en niet meer, uitdrukt. Uit het begrip van een geheel zijnde, dat niet op kunstige wijze is samengesteld, ontwikkelen zich vervolgens bij *eenvoud* en *eenvoudig* de denkbeelden onopgesmukt, waar, natuurlijk, ongekunsteld, terwijl *enkelvoud* en *enkelvoudig* tegenover *meer* en *veelvoud(ig)* staan.

Eenvoudigheid, zie **Eenvoud**.**Eenzaam**, zie **Afgelegen**.**Eenzaam**, zie **Alleen**.**Eenzijdig**, zie **Bekrompen**.

Eer — glorie — luister — naam — roem. De waardeering die wij vinden, de lof dien wij inoogsten. *Eer* ziet op achting, die ons bij ons leven te beurt valt van de zijde onzer medeburgers; *eer* en *aanzien* waren *daar zijn deel*; *naam* ziet op de bekendheid (meer of minder algemeen, langer of korter van duur), die we onzen persoon weten te verzekeren; *roem* is de algemeene bekendheid, die steeds met lof en bewondering van iemand doet spreken, en die het gevolg is van grootsche daden en grootsche scheppingen; *glorie* en *luister* zien meer op den glans, dien de naam of de roem van iemand in de oogen van anderen heeft. *De luister van zijn oud geslacht*; *de luister zijner daden*. *Ik heb Napoleon nog gekend in al zijne glorie*. *Leonidas verwierf zich bij Thermopylae een onvergankelijken roem*. *Naam* wordt ook gebezigd in een kwaden zin. *Een naam als Alva zich verwierf is weinig begeerenswaardig*.

Eerbaar — eerzaam — ingetogen — kuisch — rein. *Eerbaar* wil zeggen wat eer heeft; de tegenstelling van *eerbaar* was dus oorspronkelijk *eerloos*; *eer* heeft in dit begrip allengs de beteekenis van *kuischheid* gekregen. Door een woord met het achtervoegsel *-zaam* te verbinden duidt men meer eene blijvende hoedanigheid aan. *Eerzaam* gevormd als *deugdzaam*, duidt dan ook het bezit van eer aan, als voortvloeiende uit het karakter. *Kuisch* is eigenlijk rein, zuiver, en wordt in de uitdrukking *kuische maagd* synoniem met *reine maagd*. Verder krijgt het de beteekenis van *ingetogen*, hetwelk echter meer op het beheerschen der begeerten ziet. Het begrip *eerbaar* is ruimer dan het begrip *kuisch*. *Kuisch* ziet uitsluitend op het wederstaan

van verboden vleeschelijke lusten; *eerbaar* onderstelt een ingetogen, zedig, deugdzaam gedrag, dat in geen enkel opzicht tegen de betamelijkheid of de welvoeglijkheid zondigt. Van *ingetogen* verschilt *kuisch* in zooverre, dat de *kuische* niet aan het onreine denkt, de *ingetogene* zijn lust tot het kwade weet te beheerschen. *Eene kuische maagd, kuische ooren, kuische gedachten. Eene eerbare jonge dochter, eene eerzame vrouw.*

Eerbied, zie **Achting**.

Eerbiedwaardig, zie **Aanzienlijk**.

Eergierig — eerzuchtig. *Eergierig* is eene niet beslist afkeurenswaardige eigenschap; de *eergierige* verlangt eer te verkrijgen, en vreest haar te verliezen, doch overdrijft dit verlangen niet; de *eerzuchtige*, d. w. z. die eerzucht heeft, is in hooge mate begeerig naar eer. Tegenwoordig is *eergierig* minder in gebruik, en heeft *eerzuchtig* zoowel de eene als de andere beteekenis.

Eerlang, zie **Aanstonds**.

Eerlijk, zie **Braaf**.

Eerloos — oneerlijk. *Oneerlijk* is hij, die (hetzij in een enkel geval, hetzij in den regel), zoowel in eigenlijken als in figuurlijken zin, niet iedereen geeft wat hem rechtens toekomt; dus ook hij, die anders zegt, dan hij het meent. *Eerloos* is hij, die door slecht gedrag zijne eer verloren heeft. *Iemand eerloos verklaren. Oneerlijkheid kan leiden tot eerloosheid.*

Eerroover — lasteraar. De *lasteraar* strooit beleedigende, nadeelige en valsche geruchten omtrent anderen uit; de *eerroover* dicht een ander zulke dingen toe, waardoor deze zou ophouden fatsoenlijk en eerlijk man te zijn. Eene valsche beschuldiging van diefstal, van overspel, is *eerroof*.

Eerstkomend, zie **Aanstaand**.

Eertijds — voorheen — vroeger — weleer. *Vroeger* staat tegenover *later*, *voorheen* tegenover *na dezen*; beide duiden een minder grooten afstand van het tegenwoordige aan dan de beide andere woorden; *weleer* geeft meestal, en *eertijds* altoos, een grooten afstand te kennen. *Hij is voorheen bij mij in dienst geweest. Ik heb hem vroeger gekend. Hoe krachtig wist Helmers weleer het ingesluimerd vaderlandsch gevoel wakker te schudden! Wat al bezwaren had eertijds de kleinste reis niet in!*

Eervol — vereerend. *Eervol* is datgene, waaraan eer verbonden is; *vereerend* is, wat eer geeft. *Vereerend* ziet op de hulde, die ons betoond wordt, *eervol* op de hulde, die wij ons verwerven door verdiensten. *Een vereerend bezoek, een eervolle aftocht; een vereerend schrijven, eene eercolle vermelding*

Eerwaard, zie **Aanzienlijk**.

Eerwaardig, zie **Aanzienlijk**.

Eerzaam, zie **Eerbaar**.

Eerzuchtig, zie **Eergierig**.

Eetlust — honger. *Eetlust* beteekent begeerte naar, *honger* behoefte aan spijs. *Eigenlijke honger is den gegoede gemeenlijk onbekend. Hij is goed gezond, het ontbreekt hem niet aan eetlust.*

Eetwaar — eten — kost — leeftocht — levensmiddelen — mondbehoefden — mondkost — spijs — teerkost — voedsel. Alles wat tot onderhoud van het dierlijk leven dient. *Spijs* omvat alles wat eetbaar is, *eten* en *kost* zien meer bepaald op voor het eten toebereide *spijs*. Men spreekt van *rauwe spijs*, niet van *rauw eten*. *Eetwaren, levensmiddelen, mondbehoefden* worden die *spijsen* genoemd, die in de winkels te koop zijn, in zooverre het waren zijn om te eten, of middelen om het leven te onderhouden. *Voedsel* ziet op de *spijs* voor zoo verre zij tot voeding dient, in tegenstelling met de overtollige lekkernij. *Hij heeft voedsel noch deksel.* Door *leeftocht* verstaat men den voorraad spijs en drank, waarvan men zich voor zekeren tijd voorziet: *het leger is goed van leeftocht (proviand) voorzien*; door *teerkost* den *leeftocht*, dien men op reis medeneemt. *Mondkost* is hetzelfde als *teerkost*; het wordt echter weinig gebruikt, en dan bij voorkeur voor eten en drinken, dat men op een klein reisje of uitstapje medeneemt.

Effen — glad — plat — slecht — vlak. *Effen* is het tegenovergestelde van hobbelig; *glad* van ruw; *plat* van gebogen; *vlak* van vol hoogten en laagten. *Een effen weg. Een gladde kin. Een gladde stijl. Een plat vlak. Het vlakke veld. De vlakke (platte) hand.* Oudtijds had ook *slecht* deze beteekenis; behalve in dialect is het als zeeterm nog in dezen zin in gebruik: *slecht water* = effen zee. *Slecht en recht.* Zie ook **Gemeen** en **Boos**.

Eigen zijn, zie **Aankleven**.

Eigenaar — bezitter. *Eigenaar* is degene, die den eigendom, d. i. het eigendomsrecht heeft. *Bezitter* is hij die het bezit eener zaak heeft. Een dief *bezit* goederen, die hij anderen ontstolen heeft, maar hij is geen *eigenaar*. Zie **Bezit**.

Eigenbaat, zie **Baatzucht**.

Eigenbelang, zie **Baatzucht**.

Eigendom, zie **Bezit**.

Eigendunkelijk, zie **Willekeurig**.

Eigenwijs — hoogwijs — ingebeeld — laatdunkend — neuswijs — pedant — verwaand — waanwijs. *Verwaand* ziet op den grooten dunk, dien men van zijn persoon in het algemeen heeft; *waanwijs* en *eigenwijs* op de hooge gedachten, die men koestert van zijn verstand. *Pedant* noemt men hem, die tegenover anderen een hoogen dunk toont van zijne geleerdheid, bekwaamheid, talenten, enz. Hetzelfde wordt ook uitgedrukt door *hoogwijs*; dit is echter minder in gebruik. De *ingebelde* schrijft zich hoedanigheden toe, die hij of niet bezit, of niet in die mate als hij denkt. *Neuswijs* wordt diegene genoemd, die met zijn neus overal bij is, om zijne kennis te luchten. *Laatdunkendheid* gaat met de opgenoemde gebreken hand aan hand; zij duidt de hooghartige, minachtende

houding aan, die men in het besef zijner meerderheid tegen zijne omgeving aanneemt. *Welk eene laatlunkendheid, zich, zoo als Lodewijk XIV deed, met de zon te vergelijken!*

Eigenzinnig — hoofdig — hardnekkig — halsstarrig — koppig — stijfhoofdig. Niet voor leiding en overreding vatbaar. Bij den *eigenzinnige* wortelt dit gebrek in overdreven gehechtheid aan eigen inzichten, bij den *hoofdige*, *koppige* of *stijfhoofdige* in de groote neiging, die hij bezit, om zijn eigen hoofd te volgen, dikwijls zonder dat hij nog zijne inzichten voor zooveel juister houdt; bij den *hardnekkige* en den *halsstarrige* in aangeboren onbuigzaamheid. Terwijl *hardnekkig* ook in goeden zin gebezigd kan worden, is zulks niet het geval met *halsstarrig*. *Hoofdigheid* en *halsstarrigheid* zijn dus erger dan *eigenzinnigheid*. *Kinderen zijn meestal eigenzinnig. Iets halsstarrig volhouden. Een hardnekkig gevecht.*

Einde, zie **Besluit**.

Einde (ten .... loopen), zie **Afloopen**.

Einde (ten .... brengen), zie **Afmaken**.

Eindelijk — ten laatste — ten slotte. In *eindelijk* ligt soms het bijdenkbeeld opgesloten, dat het einde eener zaak ons om de eene of andere reden de levendigste belangstelling inboezemt. In die gevallen laat *eindelijk* zich niet met *ten laatste* verwisselen. *Ten laatste* gebruikt men na eene opsomming, om te kennen te geven, dat er niets meer volgt. Bij *ten slotte* beschouwt men de verschillende voorgaande punten als te zamen één geheel uitmakende met hetgeen volgen moet. *Eindelijk heb ik dan het doel van mijn streven bereikt! Gij zijt daar dus eindelijk; wat heb ik naar u verlangd! Eindelijk nam de ziekte een gunstigen keer. Ten slotte beschouwde hij de zaak in haar geheel.*

Eindeloos — oneindig — ongemeten. Wat geen einde neemt. *Eindeloos* geeft te kennen dat iets geen einde heeft; dat aan eene handeling geen einde komt. *Oneindig* had oorspronkelijk de beteekenis van geen einde hebbende, maar heeft later de beteekenis gekregen van onbegrensd; zoo groot dus van afmeting, dat men het zich niet als een begrensd geheel kan voorstellen; hieruit heeft zich de beteekenis van *zeer groot* ontwikkeld. Men spreekt van een *eindelooze*, niet van eene *oneindige* vlakke, daarentegen van een *oneindig*, niet van een *eindeloos* groot getal. Men zegt zoowel *het oneindig kleine* als *het oneindig groote*. Voor *oneindig* wordt in dichtelijke taal ook *ongemeten* gebruikt, eigenlijk dat wat nooit gemeten is, en niet gemeten kan worden.

*'t Ongemeten boeide onz' oogen,
En ons lied zijt gij, o zee!*

Eindigen (transitief), zie **Afdoen**.

Eindigen (intransitief), zie **Afloopen**.

Eindigen (intransitief) — **ophouden** — **uitscheiden**. *Ophouden* en *uitscheiden* worden gezegd van eene werking enz., die gestaakt wordt. *Ophouden* geeft meer dan *uitscheiden* te kennen, dat de werking slechts

tijdelijk gestaakt wordt. *Eindigen* duidt aan, dat het werk volbracht is. De muziek *houdt op* kan men zeggen, wanneer men er niet aan denkt, of geheel in het midden laat, dat er nog iets komt; de muziek *eindigt* is alleen toepasselijk op het einde van het geheele concert. *Wij hebben lang genoeg gespeeld, laat ons nu uitscheiden.*

Eisch, zie onder **Aanzoek** en **Eischen**.

Eischen (iets . . . van), zie **Afeischen**.

Eischen — **vergen** — **verlangen** — **verzoeken** — **vorderen**.

Iets met aandrang vragen. *Verzoeken* is door vragen iets zoeken te verkrijgen. Wie iets *verlangt*, geeft alleen zijne sterke begeerte te kennen om iets te bezitten, of dat iets zal geschieden, zonder nog er op te komen, of hij recht heeft of niet. Wie iets *vordert*, meent dat hetgeen hij vraagt, noodwendig moet toegestaan worden, dewijl hij er recht op beweert te hebben. *Eischen* drukt ditzelfde uit; het veronderstelt echter meer kracht, en stelt het recht op den voorgrond. *Vergen* is iets vragen met sterken drang: het veronderstelt onbescheidenheid of overmaat in het vragen. *Men moet niet te veel van iemands geduld vergen. Hij vergt het onmogelijke van hem.* Men *verlangt* iemand te spreken. Men *vordert* of men *eischt* schade-loosstelling. De regering *eischt* gehoorzaamheid aan de wet.

Elk, zie **Al**.

Ellende, zie **Druk**.

Ellendig, zie **Armsalig**.

Eng — **bekrompen** — **nauw**. Het tegenovergestelde van wijd of ruim. *Nauw* zegt niet anders dan dit; *eng* voegt er het bijdenkbeeld aan toe, dat de ruimte of de wijdte te gering is. *Bekrompen* geeft eigenlijk te kennen dat de ruimte kleiner is geworden; het duidt dus een betrekkelijk gebrek aan ruimte aan. Deze beteekenis heeft zich gewijzigd tot die van *eng* en *arm*. *Eene nauwe straat Een nauw kleet. Die jas is mij te eng. Een enge pas. Gaat in door de enge poort. Een bekrompen verblijf, bekrompen omstandigheden.*

Enkel, zie **Alleen**.

Enkele, zie **Eenige**.

Enkelvoud, zie **Eenvoudig**.

Enkelvoudig, zie **Eenvoudig**.

Er, zie **Daar**.

Erachten, zie **Bedunken**.

Erbarmen (zich) — **ontfermen** (zich) — **aantrekken** (zich). De twee eerste woorden beteekenen medelijden hebben met een ongelukkige. Bij *ontfermen* denkt men meer aan de daad, die het gevolg is van het innig gevoel, bij *erbarmen* meer aan de bereidwilligheid om te helpen. Veel verschillen zij echter niet van elkander; zij worden dan ook door elkaar gebruikt. Wanneer meer bepaald het gevolg van het mede-

lijden, de daaruit voortvloeiende daad ten bate van een persoon bedoeld wordt, is ook *zich iemand aantrekken* er mede synoniem, en vrij wel gelijk in beteekenis. Bij het laatste wordt echter meer de daad, dan de gemoedsstemming in het oog gehouden.

Erbarming, zie **Deernis**.

Erfenis, zie **Boedel**.

Erfgenaam — legataris. *Erfgenaam* is hij, die den erflater in alle of in een evenredig gedeelte van zijne rechten en verplichtingen opvolgt of hij aan wien de erflater zijne nalatenschap of een evenredig gedeelte daarvan gemaakt heeft. *Legataris* is hij, die den erflater niet op zoodanige wijze opvolgt, maar die van den erflater een of meer bepaalde rechten krijgt, of hij aan wien de erflater een of meer bepaalde goederen, of wel alle goederen van eene zekere soort gemaakt heeft.

Erfating — erfstelling — legaat. *Erfating* heet hetgeen men van een overledene erft, hetzij volgens eene bepaling der wet, hetzij krachtens uitersten wil; *erfstelling* is altijd eene beschikking bij uitersten wil; *legaat* is eene bijzondere beschikking bij uitersten wil, waarbij de erflater een of meer personen zekere bepaalde goederen geeft.

Erfhuis, zie **Boedelhuis**.

Erfstelling, zie **Erfating**.

Erfpacht, zie **Huur**.

Ergerlijk, zie **Aanstootelijk**.

Ergernis, zie **Aanstoot**.

Erkennen — kennen — herkennen — onderkennen. Een ding door middel van zijne kenteekenen van andere dingen onderscheiden. *Kennen* is iets met de zintuigen waarnemen, en het in het geheugen bewaren. *Erkennen* sluit in de meeste gevallen *kennen* in, met de bijgedachte dat men voor zijne kennis openlijk uitkomt. *Ik ken hem als mijn weldoener, en ik zal hem altijd als zoodanig erkennen*. Het is in deze beteekenis hetzelfde als *bekennen*, verklaren, betuigen. *Erken uwe schuld. Erkent gij mij voor uw leidsman?* Verder: verklaren iets te kennen, en de juistheid of het recht van iets aan te nemen, *iemand's rechten, iemand's macht erkennen*. *Herkennen* is opnieuw kennen, zich bewust worden, als men iemand of iets in het gezicht krijgt, dat men hem of het te voren gezien of gekend heeft. *Wij hadden elkander in jaren niet gezien, maar hij was zoo weinig veranderd, dat ik hem op het eerste gezicht herkende*. *Onderkennen* is iets *kennen* of *herkennen*, wanneer het zich bevindt te midden van andere voorwerpen van dezelfde soort; derhalve de eene zaak van de andere onderscheiden. *Ieder moet goed en kwaad kunnen onderkennen*.

Erkentelijkheid, zie **Dankbaarheid**.

Erkenten, zie **Dank**.

Erlangen, zie **Bekomen**.

Ernst, zie **Deftigheid**.

Ernst — gestrengheid — nadruk. De meest gewone wijze, waarop men tot het goede tracht te brengen, of tegen het kwaad optreedt. Bij *nadruk* gaat men met klem te werk, en wil men door het gewicht, dat men op zijn woorden legt, tot het goede aansporen of van het kwade terughouden. Wie met *ernst* iemand iets onder 't oog brengt, tracht zoowel op het gemoed als op het verstand te werken; bij *gestrengheid* denkt men meer aan het straffen of het met kracht tegengaan van het kwaad. Bij *gestrengheid* ontbreekt dus de zachtheid waarvan de *ernst* dikwijls vergezeld gaat, maar toch kan zij nog zeer goed gepaard gaan met welwillendheid. *Met nadruk betoogde hij dat het verkeerd was, en dus gemeden moest worden. De ernst; waarmede zij aan hem zijn plicht herinnerde, maakte indruk op den jongeling, Een vriend die mij mijn feilen toont, Gestreng bestraft en nooit verschoont....*

Ernst, zie **IJver**.

Ernstig, zie **Deftig**.

Ervaren, zie **Bedreven**.

Ervaring, zie **Ondervinding**.

Eten — dineeren — schransen — schrokken — slokken — spijsen — vreten. *Eten* is het algemeene woord voor voedsel tot zich nemen. Eene meer deftige uitdrukking voor *eten*, meer bepaald voor het *middagmaal* nemen is *dineeren*. Vroeger was hiervoor ook *spijsen* in gebruik, dat zoowel transitief als intransitief gebruikt werd. *Jezus spijsde de tienduizenden. De ministers hebben gisteren aan de koninklijke tafel gespijsd. Ook wanneer er gasten aan de keizerlijke tafel spijsden, at Napoleon zelf gewoonlijk maar van één gerecht. Schrokken en slokken* beteekenen met gulzigheid eten, haastig het eten naar binnen slaan. *Schransen* is eveneens gretig en gulzig eten, maar met het bijdenkbeeld, dat het met smaak geschiedt. *Ze zitten daar weer te schransen, dat 't een lust is. Vreten*, eigenl. *vereten*, d. i. op slechte wijze eten, is ongemaniërd, of zeer veel eten. Het is het gewone woord voor het *eten* van dieren.

Eten, zie **Eetwaar**.

Ettelijke, zie **Eenige**.

Etteren, zie **Dragen**.

Evenmensch — medemensch — naaste. Van deze drie woorden heeft *medemensch* de meest algemeene beteekenis. Onze *evenmenschen* noemen wij onze *medemenschen* meer bijzonder met het oog op gelijkheid van lichamelijke, verstandelijke en zedelijke vermogens en behoeften, en de daaruit voortvloeiende plichten, die wij jegens elkander te vervullen hebben. Onze *naasten* zijn diegenen, met wie wij in het maatschappelijk leven het meest in aanraking komen. Bij uitbreiding wordt *naaste* ook voor *evenmensch* gebruikt, bijv. in het gebod: *heb God lief boven alles en uwen naaste als uzelf*.

Evenwel, zie **Dan**.

Exploit, zie **Akte**.

F.

Fabel — legende — mythe — sage — overlevering — sprookje — verdichtsel — verhaal — vertelling — vertelsel. Een *verhaal* is de mededeeling eener gebeurtenis of van eene reeks van samenhangende gebeurtenissen, welker verloop in geregelde ontwikkeling in haar geheel den hoorder of lezer in levendige trekken wordt voor oogen gebracht. *Vertelling* of *vertelsel* is hetzelfde, doch veronderstelt dat het onderwerp en de voorstelling eenvoudiger en meer beperkt zijn. *Verhaal* en *vertelling* laten de waarheid of onwaarheid der medegedeelde geschiedenis in het midden; *verdichtsel* daarentegen geeft nitdrukkelijk te kennen, dat het verhaal een spel der verbeelding is. *Fabel* is een verdichtsel, waarin men de eene of andere waarheid aanschouwelijk wil voorstellen, die men niet openlijk wil uitspreken, en waarin men aan dieren of voorwerpen toedicht, wat eigenlijk op de menschenwereld toepasselijk is. *Overlevering* is alles wat er, hetzij mondeling of schriftelijk, in woorden of zaken van en aangaande de voorvaders tot ons gekomen is. *Voor de kunst van schrijven uitgevonden was, bracht slechts mondelinge overlevering de daden der voorvaders ter kennis van het nageslacht.* Door de *overlevering* zijn ons de verhalen van den voortijd bekend, die *mythe, sage, legende* of *sprookje* genoemd worden. *Mythe* noemt men de dichtelijke voorstelling, waarin de oude volken hunne godsdienst- en wereldbeschouwing uitspraken. Werd het mythische verhaal overgebracht op personen, die op aarde en als menschen gedacht werden, dan werd het tot *sage*, en dikwijls werd het dan met een of ander historisch persoon in verband gebracht. *Sage* is dus een verhaal van de daden eener grootsche persoonlijkheid of van groote gebeurtenissen, die, dikwijls zonder dat er historischen grond voor te vinden is, ons uit vroeger eeuwen van geslacht op geslacht zijn overgebracht. Soms is zij aan een historisch persoon vastgeknoopt. *De Siegfriedsage. De Karelsage.* Werd met zulk eene *mythe*, waarvan de oorspronkelijke beteekenis geheel verloren gegaan was, of werd een *sage* in eenvoudigen, kinderlijken vorm verteld, dan bleef de phantasie der oude dichtelijke voorstelling wel bewaard, maar de vorm veranderde geheel. Dergelijke eenvoudige, kinderlijke verhalen noemt men *sprookjes*. Gevormd naar de oude sprookjes, zooals die van *Moeder de Gans* e. a. zijn er later andere gemaakt, wier hoofdstrekking was in aangename vorm eene nuttige leering mede te deelen, zooals b.v. de *Sprookjes van Andersen*. *Legende* is de uitwerking van eene geschiedenis, overeenstemmende met, of genomen uit de overleveringen der christelijke kerk; bij uitbreiding ook eene zeer oude of nationale *overlevering*.

Factie, zie Partij.

Fakkell — flambouw — toorts. Drie benamingen voor het met pek en harst besmeerd touw, dat aan een staak gebonden en daarna aangestoken wordt, ten einde bij optochten licht te verspreiden. *Flambouw* en *toorts* zijn aan het Fransch ontleend, *fakkell* aan het Latijn. In figuurlijken zin wordt wel *fakkell*, doch niet *flambouw* of *toorts* gebruikt. *De oorlogsfakkell.*

Een optocht met fakkels, met toortsen of met flambouwen. In samenstelling worden de beide laatste woorden minder gebruikt; wel spreekt men van fakkeldrager, fakkeloptocht, fakkeldans; voor fakkellicht hoort men ook toortslight.

Falen, zie **Dwalen**.

Fatsoenlijk, zie **Braaf**.

Feilen, zie **Dwalen**.

Feit, zie **Avontuur**.

Fielt, zie **Deugniet**.

Fier, zie **Hoogmoedig**.

Figuur — **gedaante** — **gestalte** — **vorm**. In het algemeen kan men zeggen, dat *figuur* ziet op het uiterlijk voorkomen, zooals het zich in *ruwe* omtrekken, *vorm* op het uiterlijk voorkomen, zooals het zich in meer bepaalde omtrekken vertoont, terwijl bij *gedaante* en *gestalte* op alles wordt gelet, wat aan eene verschijning haar eigenaardig karakter verleent, en gedacht wordt aan de gezamenlijke lijnen, waardoor het beeld wordt gevormd. *Vorm* staat ook voor wijze van samenstelling (b.v. van contracten enz.), en in den pluralis voor de manier van zich voor te doen. *Een man van vormen* (een wellevend man).

Fiksch — **fink**. *Fiksch* ziet meer op vaardigheid of gezondheid, *fink* op kloekheid. *Hij weet fiksch met de pen om te gaan. Hij is fiksch in orde. Gij zult eene flinke vrouw aan haar hebben.*

Flambouw, zie **Fakkel**.

Flauw — **laf**. *Flauw* is eigenlijk zacht, mat, zonder kracht, en zonder goed waarneembaren smaak. *Laf* is wat smakeloos en krachteloos is; het is sterker dan *flauw*, ook figuurlijk. *Laffe praatjes* zijn nog vervelender dan *flauwe praatjes*.

Fleemen — **flikflooiën** — **liefkoozen** — **aanhalen** — **vleien**. Iemand op sterke wijze liefde betoonen in zeer sterksprekende bewoordingen of handelingen. Alleen *liefkoozen* heeft geene ongunstige bijbeteekenis. De moeder *liefkoost* haar kind, en ook het kind kan de moeder *liefkoozen* zonder zelfzuchtige bedoelingen. Bij *liefkoozen* gaan de woorden meest vergezeld van handelingen, waardoor liefde wordt uitgedrukt. *Vleien* is iemand iets zeggen wat hem aangenaam is, iemand naar den mond praten; met de andere woorden is het synoniem in de beteekenis van iemand naar den mond praten en hem liefde betoonen, maar om iets te verkrijgen; het heeft altijd de bijgedachte dat degene die zulks doet, weet dat hij niet de waarheid spreekt, of dat hij overdrijft in hetgeen hij zegt. *Fleemen* is al liefkoozende en streelende iets vragen; men gebruikt het inzonderheid voor het vleien vragen van kinderen. *Flikflooiën* zegt hetzelfde, maar drukt het sterker uit. *Aanhalen*, door voorkomendheid of vriendelijkheid iemand tot zich lokken, aanlokken, om hem voor zich te winnen, wordt vaak gebezigd van de pogingen om iemands wederliefde op te wekken, of tot eene verloving of huwelijk te bewegen.

Fleur, zie **Bloei**.

Flikflooiën, zie **Fleemen**.

Flikkeren, zie **Blinken**.

Flink, zie **Fiksch**.

Flonkeren zie **Blinken**.

Fluiten (van den wind), zie **Bulderen**.

Fluks, zie **Haastig**.

Folteren — martelen — pijnigen. Opzettelijk smart veroorzaken. *Pijnigen* werd vroeger inzonderheid voor op de pijnbank brengen gebezigd. *Folteren*, eigenlijk pijnigen op een werktuig, en *martelen*, zijn sterker dan *pijnigen*; zij onderstellen, dat de pijniging geschiedt met uitgezochte wreedheid. *Martelaars* heeten de oudste belijders van den Christelijken godsdienst, die, als zij door de Heidenen wreedaardig omgebracht werden, hierdoor een getuigenis des geloofs aflegden. Uit het grieksche woord voor getuigenis (*martyrion*) ontwikkelden zich de woorden *martelaar*, *martelen*; thans noemt men bij uitbreiding allen, die zich voor eene zaak opofferen of opgeofferd worden, *martelaars*. *Hij is martelaar voor zijn geloof geworden*. — Deze werkwoorden worden ook figuurlijk gebezigd. *De herinnering daaraan pijnigde, folterde, martelde mij*.

Fonkelen, zie **Blinken**.

Fooi, zie **Drinkgeld**.

Foppen, zie **Bedriegen**.

Fortuin — geluk. De voorspoed, dien iemand geniet. *Fortuin* vr. en onz., een aan het Latijn ontleend woord, ziet meer op een toevallig, onvoorzien geluk, dat ons ten deel valt, zonder dat wij er zelf iets aan toebrengen. *'t Geluk heeft hem gediend. De fortuin is met de stoutmoedigen. Zijn fortuin zoeken, zijn fortuin maken*. Van hier *fortuin* = vermogen. vgl. **Heil**.

Fraai — bevallig — hupsch — knap — mooi — schoon. Aangenaam voor het oog. *Mooi* is het algemeene woord, dat in de spreektaal het vroeger meer gebruikte *schoon* geheel heeft verdrongen. Het wordt van alles gezegd, wat ons oog of oor aangenaam aandoet, en kan de andere woorden vervangen. In de schrijftaal verdringt het thans ook *schoon*, dat de beteekenis heeft van overeenkomend met of voldoende aan de eischen der schoonheidsleer. *Fraai*, dat in de spreektaal niet meer voorkomt, beteekent sierlijk: *fraai schrift*. *Bevallig* wordt vooral gezegd van iemand of iets, dat treft door aangename en sierlijke vormen: *eene bevallige danseres*. *Hupsch*, thans alleen gebruikelijk in den zin van: aardig in den omgang, beteekende vroeger ook schoon, vroolijk, aardig: *een hupsche jonge man*. *Knap*, eig. nauwsluitend, en vervolgens netjes, welgevormd, wordt vooral van personen gezegd. *Eene knappe vrouw*.

Freule, zie **Dochter**.

Frisch — koel — versch. Min of meer kond. *Koel* beteekent de aan koude grenzende temperatuur van iets, meer op zich zelf; *frisch* meer met het oog op hare uitwerking. Vergelijk *een koele drunk* en *een frissche* (verkwikkende) *drunk*. *Een koel huis*. *Een frissche wind*. *Koel* heeft ook de beteekenis van onverschillig, onhartelijk (*een koele ontrangst*), van niet hartstochtelijk (*koele zinnen*, *in koelen bloede*); *frisch* die van gezond, bloeiend, onverwelkt: *een frissche kerel*, *eene frissche kleur*, *frissche bloemen*, *een frissche tak*. Deze laatste beteekenis van *frisch* nadert tot die van *versch*; het tegenovergestelde van oud. *Versche melk*, *versche boter*, *versch vleesch*, *versche troepen* (die nog niet in het gevecht zijn geweest).

Fruit, zie **Boomvrucht**.

Fruiten, zie **Bakken**.

Futselen, zie **Beuzelen**.

G.

Gaaf — gansch — geheel — heel. Waaraan geen der deelen ontbreekt, en waarvan geen deel gebrekkig of bedorven is. Het eerste gedeelte dezer bepaling ziet op *gheel* en *gansch*, het laatste op *gaaf*. Verder legt *geheel* vooral nadruk op de aanwezigheid van alle deelen, *gansch* op hun behoorlijken samenhang. *Het huis staat nog in zijn geheel* — er is nog niets van afgebroken. *Heel* is meer in familiaren stijl gebruikelijk dan *geheel*. *Hij at den heelen appel op*. *Het geheele huis viel in*, of *het heele huis viel in*. *De gansche burgerij*. *Een gansche dag*. *Een gaaf vel papier* (waar geen stukje aan ontbreekt). *Gave vruchten*.

Gaaf (gave) — aalmoes — geschenk — gift — liefdegave. *Gave*, is de algemeene uitdrukking, en beteekent alles wat gegeven wordt, zonder dat er door uitgedrukt wordt, of men er dank voor krijgt, of dien er voor verwacht. Dit laatste is bij *gift*, *geschenk* het geval. Terwijl *gift* dit meer algemeen uitdrukt, is *geschenk* eene *gift*, die men geeft om genoeg te doen of eer te bewijzen. Waar men door te geven in den nood, of de behoefte van iemand voorziet, kan men zoowel *gift* als *gave* gebruiken. *Gave* is vooral eene *gift* uit liefde. *Aalmoes*, eigenlijk werk van barmhartigheid, is eene *gift* uit medelijden of barmhartigheid aan een arme geschonken; met het oog op de beweegreden wordt zulk een *gift* soms *liefdegave* genoemd. *Door giften* en *gaven* verstaat men allerhande dingen, die min of meer als *liefdegave*, als *aalmoes*, worden geschonken. *Alle goede gave komt van boven*. *Eene huwelijksgift*. *Een verjaarsgeschenk*. *Hij leeft van giften en gaven*, van zich zelf heeft hij niets.

*Wat heeft zich menigwerf uw rijke gunst ontloken
Voor mij in gift op gift!*

Gaaf (gave), zie **Aanleg**.

Gaan — kuieren — loopen — wandelen. Zich te voet voortbewegen. Wanneer *loopen* tegenover *gaan* wordt gesteld, dan geeft het eerste te kennen, dat de beweging met zekere snelheid of haast plaats heeft. Men *gaat* met negotie langs de deur. Men *loopt* iemand tegen het lijf. Bij uitbreiding drukt *gaan* ook uit eene plaatsverandering, zonder daarbij bepaald aan beweging met de voeten te denken; bij *loopen* is dit laatste altijd het geval. *Hij gaat met den trein naar Leiden, zijn broeder zal dien weg loopend afleggen.* *Wandelen* en *kuieren* geven eene zeer langzame beweging te kennen, tot uitspanning of voor de gezondheid, dikwijls zonder een bepaald doel.

Gaan liggen, zie Bedaren.

Gaan (te rade . . .), zie Beraadslagen

Gaandeweg, zie Allengs.

Gaarde, zie Hof.

Gaarne — bereidwillig — gewillig — graag. *Gewillig* zegt, dat iets met den wil van den werker geschiedt. *Bereidwillig, gaarne* en *graag* voegen daar een bijbegrip aan toe: het eerste van zonder tegenstreven; het tweede van lust en ingenomenheid; het derde van verlangen. *Gaarne* ziet op het genoeg, dat de handeling vergezelt, *graag* behoort meer tot de gemeenzame taal, het drukt uit dat men met min of meer sterke begeerte er naar verlangt. *Eene vrijwillige verkooping. Hij nam de taak gewillig op zich. Een scholier heeft gaarne (graag) vacantie.*

Gade, zie Echtgenoot.

Gadeloos — weergaloos. Beide geven te kennen, dat iets zijn gelijke niet heeft. Het eerste is in de taal van het dagelijksch leven bijna niet meer in gebruik, alleen bij dichters wordt het nog gevonden.

Gadeslaan, zie Zien.

Gage, zie Jaarwedde.

Galant, zie Hoffelijk.

Gang, zie Baan.

Gang — buis — kanaal — pijp — weg. *Weg* is alles waar iets langs of over gaat. *Gang* is de algemeene naam voor een nauwen weg, waarlangs zich iets beweegt; ten opzichte van het lichaam, bepaald de weg, waarlangs eene stof in het menschelijk of dierlijk lichaam zich voortbewegen kan. *Gehoorgang.* *Buis* duidt hetzelfde aan, doch heeft het bijbegrip dat de weg nauwer is en van alle zijden besloten; terwijl eene *buis* niet lang en gebogen kan zijn, veronderstelt men bij *pijp* altijd een zekere lengte zonder krommingen. Een *kanaal* is een weg tusschen twee wanden ingesloten. *Luchtvegen, verkeersvegen; galbuis, gasbuis; darmkanaal; luehtpijp.*

Gang, zie Beloop.

Gansch, zie Gaaf.

Gapen — geeuwen. Den mond wijd openen. Voor zoover dit onwillekeurig geschiedt (ten gevolge van lusteloosheid, zenuwachtigheid, slaperigheid, enz.) beteekenen *gapen* en *geeuwen* hetzelfde. *Gapen* echter (hetwelk meer dan *geeuwen* een onbetamelijk wijd openen van den mond aanduidt) is gemeenzamer, het kan ook zijne oorzaak in honger of domme nieuwsgierigheid hebben. *De dorpingen bleven ons gapend nazien.*

Garf — gast — bos — schoof — vim. *Bos* is een bundel langwerpige voorwerpen: *een bos pennen, bos takken* enz. *Schoof* is een bundel afgemaaide korenhalmen; zoodra zij echter gedorscht zijn, spreekt men van *een bos stroo*. In beteekenis komt het woord met *garf* overeen. *Schoof* is meer in de beschaafde spreektaal in gebruik, *garf* is in sommige streken de landbouwnaam. *Vier garven maken een gast, vijfentwintig gast een vim.* De vorm *gast* kan uit *garst* zijn ontstaan, dat in dezelfde beteekenis voorkomt als ook in die van *gerst*.

Gast, zie Dischgenoot.

Gast — guit — kwant — schalk — schelm — snaak. Al deze woorden duiden iemand aan, die een levendigen, vluggen geest bezit. Een *kwant* is iemand, op wien niet veel staat valt te maken (*een looze kwant*); een *snaak*, een grappenmaker; een *schalk*, *schelm* of *guit* is een spotvogel, die vroolijk en fijn weet te schertsen; een *gast* kan zijn een *kwant*, een *snaak*, maar ook een flink kloek man, die behendigheid of vroolijkheid toont. *Een looze gast; een varensgezel.*

Gast, zie Garf.

Gastmaal, zie Banket.

Gave, zie Aanleg.

Gauw, zie Aenstonds.

Gauw, zie Vlug.

Geraardheid, zie Aard.

Gebergte, zie Berg.

Gebet, zie Boos.

Gebeuren, zie Beurt (te . . . vallen).

Gebeuren — geschieden — plaats grijpen — plaats hebben — plaats vinden — voorvallen. *Gebeuren* en *geschieden* beteekenen geheel hetzelfde; het laatste echter is deftiger, en komt vooral in ouderen of hoogerem schrijfstijl voor. *Wat is er nu weer gebeurd? „En zie, er geschiedde eene groote aardbeving.”* Terwijl *gebeuren* meer van bepaalde feiten wordt gebezigd, ziet *voorvallen*, wanneer het tegenover *gebeuren* gebruikt wordt, meer op zulke handelingen, die niet juist omschreven zijn; overigens zijn beide woorden in het gebruik vrij gelijk en is er geen verschil tusschen. *Er is heel wat voorgevallen, maar wat er eigenlijk gebeurd is, kan ik u niet precies vertellen.* *Plaats hebben* (minder gebruikelijk *plaats vinden*) wil eigenlijk zeggen, dat een of ander feit zijne plaats krijgt in de

reeks van gebeurtenissen. Meestal wordt het gebezigd van zulke handelingen, die een gevolg zijn van menschelijken wil. Van een ongeluk kan men zeggen, dat het *gebeurt*, *geschiedt* of *voorvalt*; ook wel *plaats heeft*. Eene bespreking, een overleg, een feestmaal daarentegen kunnen alleen *plaats hebben*. Wil men het plotselinge, het onverwachte van eene gebeurtenis aanduiden, dan bezigt men *plaats grijpen*.

Gebeurtenis, zie **Avontuur**.

Gebied, zie **Gezag**.

Gebied, zie **Land**.

Gebieden, zie **Beheerschen**.

Gebieden — bevelen — gelasten — heeten. Iemand zijn wil te kennen geven. *Bevelen* is eigenlijk iemand iets toevertrouwen, iets opdragen, doch thans meer: iemand, hetzij met of zonder recht, zeggen wat men wil, dat hij zal doen. *Gebieden* is als machthebber spreken en bevelen wat er gedaan moet worden; wie gebiedt verwacht onvoorwaardelijk gehoorzamen. *Gelasten* sluit een last of eene opdracht in. Hiervoor werd vroeger meer, thans minder, ook *heeten* gebruikt. *Ik gebied u te zwijgen. Ik gelast u, hem daarvan onmiddellijk te verwittigen.*

Gebieder, zie **Baas**.

Gebieder, zie **Beheerscher**.

Gebit, zie **Breidel**.

Gebod, zie **Bevel**.

Gebogen — krom. In afwijking van *gebogen* heeft *krom* somtijds de beteekenis van verkeerd of gebrekkig. *Een kromme vinger*. Overdrachtelijk bezigt men *krom* nitsluitend in een kwaden zin van averechtsche en onrechtvaardige zaken. *Een krom, verdraaid geslacht.*

*Het geld, dat stom is,
Maakt recht wat krom is.*

Geboorte, zie **Afkomst**.

Geboortegrond, zie **Vaderland**.

Geboorteland, zie **Vaderland**.

Gebrek, zie **Armoede**.

Gebrek — mangal. Beide woorden drukken de ontstentenis van iets aan, dat nader wordt opgegeven; *mangel* is verouderd en wordt alleen in deftige of in dichterlijke taal nog gehoord. *Bij gebrek aan bewijs; gebrek aan geld.*

Gebrekkig — kreupel — lam — mank. *Gebrekkig* duidt in het algemeen aan, dat iemand aan eenig lichaamsdeel een gebrek heeft. Is dit gebrek in een voet gelegen en ontstaat hierdoor eene tijdelijke of voortdurende belemmering van den geregelden gang, dan zegt men dat zoo iemand *kreupel* is. Is de belemmering in den gang veroorzaakt door

onvolkomen groei van been of voet en dus van voortdurenden aard dan noemt men zoo iemand *mank*. In figuurlijken zin is alleen *mank gaan* in gebruik. *Die bewijsvoering gaat mank*. Ontbreekt de vrije beschikking over hand of voet geheel, dan is iemand *lam aan dat lichaamsdeel*. Meest gebruikt men *lam* zonder eenige bijvoeging, wanneer iemand zijne voeten of beenen niet gebruiken kan ten gevolge van een lichaamsgebrek.

Gebruik — gewoonte — mode — zede — zwang. Eene wijze van doen, die men in een meer of minder ruimen kring van menschen aantreft. *Gewoonte* is hetgeen men sinds korter of langer tijd gewoon is te doen; het is het eenige dezer woorden dat van de wijze van doen van één persoon gezegd kan worden. *Gebruik* is de algemeen heerschende wijze van doen of eene van oudsher bestaande *gewoonte*, die soms bijna kracht van wet gekregen heeft. *Zede*, meest slechts in het meervoud gebruikt, heeft eene uitgebreide beteekenis, en ziet vooral op het geheel der verschillende gewoonten, die het kenmerkende uitmaken van het huiselijk en maatschappelijk verkeer van een volk. Het nieuwjaarwenschen is eene *gewoonte* of een *gebruik*. *Het strijdt met onze zeden een meisje in de wereld te brengen, voordat zij is aangenomen*. *Zwang* heeft de beteekenis van *gebruik*, maar is slechts in eene enkele uitdrukking: *in zwang*. *Mode* is eigenlijk de manier of wijze om zich te kleeden, doch heeft ook de meer algemeene beteekenis van *gebruik* gekregen.

Gebruik — vruchtgebruik — vruchtgenot. Waar deze woorden in rechten tegenover elkander gesteld worden, duidt *gebruik* aan, het recht om van eens anders zaak of goed zooveel vruchten te genieten als men voor zich en zijn gezin noodig heeft; terwijl *vruchtgebruik* het recht geeft om van eens anders zaak of goed al de vruchten te trekken en al het genot te hebben, dat de eigenaar hebben kon. Bij *vruchtgebruik* mag men dus de vruchten, die men zelf niet noodig heeft ten eigen bate verkoopen; bij *gebruik* komen deze aan den eigenaar of ingebruikgever terug. *Vruchtgenot* is het recht dat de ouders hebben om van het vermogen hunner kinderen, tot deze den ouderdom van twintig jaren hebben bereikt, zoo zij niet eerder gehuwd zijn, de opbrengsten te genieten.

Gebruiken, zie **Aanwenden**.

Gedaante, zie **Figuur**.

Gedachte, zie **Bedunken**.

Gedachten (in), zie **Afgetrokken**.

Gedachtenis — aandenken — heugenis — geheugenis — herinnering — nagedachtenis. *Herinnering* is het zwakst, en is of het vermogen van zich iets weer voor den geest te roepen, of het weder te binnenbrengen zelf; het moet door nadere bepalingen versterkt worden, b.v. *blijvende herinnering*. In vergelijking met *aandenken* drukt *gedachtenis* meer het aanhoudende uit, *heugenis* een langeren duur; *geheugenis* is deftiger en tevens iets sterker dan *heugenis*; beide wijzen op den diepen indruk, dien de persoon of zaak heeft nagelaten. *Nagedachtenis* wordt

alleen van het in de gedachten voortleven gebruikt, wanneer het overleden personen geldt; *gedachtenis* geldt van levenden en dooden, van zaken zoowel als van personen. *Herinnering*, *aandenken* en *gedachtenis* worden ook gebezigd voor een voorwerp dat de *gedachtenis*, het *aandenken* en de *herinnering* ten opzichte van personen, die van ons gescheiden zijn, levendig moet houden. *In aandenken blijven. Hij schonk mij dit tot een aandenken. Doet dit tot mijne gedachtenis. De herinnering aan mijn verblijf ten uwent zal mij altoos aangenaam zijn. Bij menschen geheugen of heugenis.*

Gedeelte, zie **Aandeel**.

Gedijen, zie **Groeien**.

Geding — **rechtsgeding** — **twistgeding**. *Geding* noemt men elke handeling voor den rechter. *Rechtsgeding* stelt bepaald op den voorgrond dat de zaak bij den rechter aanhangig is, terwijl bij *twistgeding* meer het oog gevestigd is op het verschil tusschen de partijen.

Gedoogen — **dulden** — **toelaten** — **veroorloven**. Zich tegen het een of ander niet verzetten. *Toelaten* heeft de algemeene beteekenis; *gedoogen* voegt daar het bijdenkbeeld aan toe, dat men wel de macht heeft om zich tegen iets te verzetten, doch het oogluikend toelaat, of werkeloos aanziet. *Dulden* is het lijdelijk toelaten van iets onaangenaams dat ons aangedaan wordt. *Veroorloven* veronderstelt, dat men geheel uit vrijen wil toelaat, wat men in zijne macht had te weigeren of te beletten. Het nadert meer tot de beteekenis van toestaan, vergunnen. *Men is genoodzaakt zijne dienstdoden veel toe te laten, dat men eigenlijk niet moest gedoogen, laat staan veroorloven.*

Gedragen (zich) — **aanstellen (zich)** — **houden (zich)**. *Zich gedragen* heeft de ruimste beteekenis; het geeft iemands wijze van handelen te kennen, hetzij in 't algemeen en in 't openbaar, hetzij in bepaalde gevallen en in 't bijzonder. *Zich aanstellen* geeft te kennen, dat men zich op zulk eene wijze aan anderen voordoet, dat die wijze van doen door anderen wordt opgemerkt; het heeft bovendien altijd eene ongunstige bijbeteekenis. *Zich goed, edel, slecht gedragen. Zich bespottelijk aanstellen, zich aanstellen als een gek. Zich houden* ziet alleen op het uiterlijk, en verschilt van *zich aanstellen* hierin, dat het zoowel in gunstigen als in ongunstigen zin kan gebezigd worden. *Zich goed, dapper, arm, dom houden.*

Geduld — **lijdzaamheid**. Eigenschappen, die ons het leed, dat ons aangedaan wordt, of het lijden, dat ons overkomt, stil doen dragen. *Geduld* heeft behalve de beteekenis van *lijdzaamheid* (kalme berusting in het verduren van rampen, ziekte, leed, enz.) ook die van kalme, bedaarde volharding in het wachten op iets, of in het volbrengen eener langdurige, en min of meer onaangename taak.

Gedurig, zie **Aanhoudend**.

Gedurig, zie **Dikwijls**.

Gedwee, zie **Inschikkelijk**.

Geërfde, zie **Bewoner**.

Geest — ziel. Beide woorden zijn eigenlijk slechts synoniem voor zoo ver zij het levensbeginsel aanduiden, dat den mensch doet handelen en dat door den dood van het lichaam gescheiden wordt. *Geest* noemt men datgene wat in den mensch denkt, gevoelt en wil, als eene onstoffelijke zelfstandigheid beschouwd, in tegenstelling van het lichaam, het stoffelijk omhulsel er van. *Vader, in uwe handen beveel ik mijnen geest.* In engeren zin duidt *geest* het denk- of voorstellingsvermogen aan, hetzij in eigenlijke opvatting als het *orgaan* van het denken, hetzij, bij uitbreiding, als den *zetel*, of wel als de *som* of het *geheel* der gedachten beschouwd. *De slaap boeide mijn oogleden, maar mijn geest bleef wakker. Nog geheel onder den indruk van de sombere gedachten, die mijn geest vervulden. Hoevel ik met het vleesch van u ben, nochtans ben ik met den geest bij u.* Figuurlijk is *geest* de kracht, die in iemand werkt en hem aandrijft. *De geest der wraak maakte zich van hem meester. Het smart mij, dat gij den geest der onderscheiding niet hebt.* *Ziel* is eigenlijk de levensoorzaak bij levende wezens, doch verder ook de werkende kracht in iets. Zij wordt vooral beschouwd als de zetel der levenskracht en dientengevolge van gevoel, wil en kracht. *Mijne ziel is bedroefd tot den dood toe. De liefde is de ziel van alle Christelijke deugden; en bij uitbreiding: hij is de ziel der vergadering* (de hoofdpersoon, de leider.)

Geest — oordeel — rede — vernuft — verstand. *Verstand*, *oordeel*, *rede* duiden verschillende zijden van het menschelijk denkvermogen aan, dat in zijn geheel omschreven kan worden als het vermogen om waar te nemen, te vergelijken, te besluiten, gevolgtrekkingen te maken, en vervolgens door middel van redeneering van het bekende tot het onbekende te geraken. *Verstand* duidt enkel het denkvermogen aan; onder *rede* verstaat men de geestelijke vermogens, waardoor de mensch zich van het dier onderscheidt. *Gezond verstand* zegt men van eene zekere mate van aangeboren doorzicht. Wie *oordeel* heeft geeft bewijs, dat hij zijne verstandelijke vermogens goed weet te gebruiken. *Geest* heeft hij, die in het bezit is van een buitengewoon helder, werkzaam denkvermogen, dat vruchtbaar is in ideeën. Door *vernuft* verstaat men geestigheid, scherpzinnigheid, vindingrijkheid.

Geest (den . . . . geven), zie Afsterven.

Geestdrift — vervoering — vuur. Sterke aandrift, buitengewone gemoedsbeweging, die van voorbijgaanden aard is. De *geestdrift* is edeler en kalmer, onderstelt meer bewustzijn en zelfbeheersching en heeft alleen het goede en schoone ten doel. In beeldspraak wordt ditzelfde door *vuur* uitgedrukt, evenals ook de adjectieven *warm* en *vurig* het bezit hiervan aanduiden. De *vervoering* is hartstochtelijker, leidt licht tot buitensporigheden, en hetgeen waardoor zij wordt opgewekt, kan ook van minder gehalte zijn.

Geestdrijver, zie Dweper.

Geestdrijverij, zie Dweperij.

Geestig, zie Aardig.

Geestigheid, zie **Grap**.

Geeuwen, zie **Gapen**.

Gegoed — bemiddeld — in goeden doen — rijk — vermogend — welgesteld. Die veel tijdelijke goederen bezit. *Gegoed* is in *goeden doen* zijnde, een redelijk vermogen bezittend. *Welgesteld* zegt hetzelfde, doch is iets sterker. *Bemiddeld* is de middelen bezittende om aangenaam en ruim te leven. *Rijk* zegt men van dengene, die een aanzienlijk vermogen bezit; *vermogend* is hij, die door zijn rijkdom, macht en invloed heeft.

Gehalte, zie **Waarde**.

Gehecht zijn, zie **Aankleven**.

Geheel, zie **Gaaf**.

Geheim — heimelijk. Beide woorden duiden aan, dat iets voor anderen verborgen moet blijven. *Geheim* is eene zaak, wanneer zij alleen aan de betrokken personen bekend is. *Heimelijk* ziet meer op de wijze van doen om iets geheim te houden. Eene *heimelijke* samenkomst is zulk eene, waarbij de betrokken personen zoo bij elkander komen, dat het gevolg moet zijn dat de samenkomst niet, of niet spoedig in het oog loopt; eene *geheime* samenzwering eene zoodanige, die alleen aan de saamgezworenen bekend is.

Geheimzinnig, zie **Duister**.

Geheugenis, zie **Gedachtenis**.

Gehoorzaam, zie **Inschikkelijk**.

Gek, zie **Dwaas**.

Gek, zie **Krankzinnig**.

Gekheid, zie **Grap**.

Gekheid, zie **Boert**.

Gekken, zie **Schertsen**.

Gekscheren, zie **Schertsen**.

Gelaat, zie **Aangezicht**.

Gelang (naar ... van) — mate (naar ... van). *Naar gelang van* is eigenlijk voor zoover het in het bereik van iemand of van iets valt; het heeft allengs de beteekenis van *naar mate van* d. i. in evenredigheid met, in verhouding tot, gekregen. *Die werklieden worden betaald naar gelang van hun krachten*.

Gelasten, zie **Gebieden**.

Gelden — kosten. Hetgeen de verkoopers voor hunne waren bedingen kunnen, dat *gelden* zij; hetgeen de koper er voor betaalt, dat *kosten* zij hem. *De boter geldt tegenwoordig zestien stuiver, doch mij kost zij maar veertien*. Overdrachtelijk beteekent *gelden* waard zijn, waarde of invloed hebben: *De meeste stemmen gelden. Dat bewijs geldt hier niet. Ook kosten wordt figuurlijk gebruikt: Het leven kosten. Moeite, tijd, inspanning kosten*.

Geldstuk — muntstuk. Elk gemunt stuk metaal, dat eene bepaalde waarde heeft. Bij *muntstuk* heeft men meer op het oog dat het een stempel draagt; bij *geldstuk* denkt men meer aan de waarde zelf.

Geleerd — kundig — wetenschappelijk. Wie zich door onderricht en studie bekwaamd heeft voor de beoefening van een vak van wetenschap noemt men *geleerd*, als men meer bepaald het oog heeft op de uitgebreide studie, waarmede hij zich bezighoudt; let men meer op zijne ervaring en kennis dan noemt men hem *kundig*. *Wetenschappelijk* gebruikt men meer, als men de kennis en het vermogen om op het gebied der wetenschap te arbeiden, op den voorgrond stelt.

Geleerd, zie Doorwrocht.

Geleerdheid, zie Kunst.

Gelegenheid, zie Aanleiding.

Gelegenheid — omstandigheid. Beide woorden zijn slechts in enkele gevallen synoniem. *Omstandigheid* is alles wat eene handeling vergezelt en invloed op de gesteldheid der zaken heeft. *Gelegenheid* is meestal eene gunstige omstandigheid of een tijdstip, dat geschikt is; hieruit is de beteekenis van aanleiding voortgekomen. *Gelegenheid* wordt verder gebruikt voor eene bepaalde omstandigheid, b.v. *de snuifdoos kwam slechts bij bepaalde gelegenheden uit den zak*. Vroeger sprak men zoowel van *de gelegenheid des tijds* als van *de tijdsomstandigheden*; van *iemand's gelegenheid* als van *iemand's omstandigheden*.

Geleide — uitgeleide. Men *leidt* iemand binnen; men doet hem *uitgeleide*; men geeft hem voor zijne veiligheid onderweg een *geleide* mede.

Geleiden — leiden. Het eerste verschilt van het laatste door het voorvoegsel, dat de vergezelling uitdrukt. Bij *leiden* wordt de persoon, die *leidt* als hoofdpersoon gedacht; bij *geleiden*, de persoon, dien men *geleidt*. *Iemand naar den kansel geleiden*. *De veldheer leidt zijne troepen naar den strijd*.

Geleiden — begeleiden — vergezellen. Met iemand medegaan. *Vergezellen* doet men alleen om hem gezelschap te houden. *Geleiden* is met iemand medegaan als eerbewijzing of als maatregel van veiligheid of voorzorg, dat deze niet van den weg afdwale. In *begeleiden* staat meer op den voorgrond dat het als eerbewijzing geschiedt. *Ik zal u op dien vervelenden tocht vergezellen*. *De Heer geleide U*. *Iemand des avonds huiswaarts geleiden*.

Gelijken — slachten. Eene sterke overeenkomst met iemand hebben. *Gelijken* ziet op het uiterlijk voorkomen; *slachten* op de afkomst en de soort, derhalve op de overeenkomst van het innerlijke. *Zij gelijken elkander als twee druppels water*. *Hij slacht zijn vader; die was ook niet op zijn mond gevallen*.

Gelijkenis — vergelijking. *Vergelijken* noemt men twee (of meer) dingen naast elkander plaatsen, om te trachten er punten van overeenkomst tusschen te vinden; somtijds geschiedt dit met het doel om uit de

bekende waarde of onwaarde van het eene te besluiten tot de waarde of onwaarde van het andere. *De bepaling der waarde van een kunstwerk geschiedt meestal door vergelijking. Ongelijkmatige dingen kan men niet vergelijken.* Eene *gelijkenis* vergelijkt niet rechtstreeks de eene zaak met de andere; zij bepaalt er zich toe een denkbeeldig geval of een denkbeeldigen toestand met zulke levendige kleuren te malen, dat de hoorder of de lezer met betrekking tot den toestand of de zaak, die men hem wenscht te doen verstaan, zelf de gevolgtrekking er uit maken kan. *De gelijkenissen van Jezus.*

Gelijkslachtig, zie Gelijkssoortig.

Gelijkssoortig — gelijkslachtig — soortgelijk. *Gelijkssoortige (gelijkslachtige) dingen zijn dingen, die tot dezelfde soort (tot hetzelfde geslacht) behooren. Soortgelijk is het in soort overeenkomende; het ziet alleen op de overeenkomst met hetgeen kort te voren genoemd is, en valt in betekenis samen met dergelijk. Hoe groot het verschil tusschen den neufoundlander en den hazewind ook wezen moge, het zijn niettemin gelijksoortige dieren. Honden, katten, tijgers, panters en soortgelijke dieren.*

Gelofte, zie Belofte.

Gelooven, zie Achten.

Geluid — klank — toon. De trillende beweging der luchtdeelen, veroorzaakt door de bewegingen van een lichaam, voor zoover zij door ons gehoor worden waargenomen. *Geluid is de algemeene benaming. Een klank is een geluid, maar niet elk geluid is een klank, daar een klank eene regelmatige trilling der luchtdeeltjes veronderstelt, wat bij geluid niet het geval is. Een geluid als van een geweldig gedreven wervelwind. De schel gaf een aangename klank; de klank van eene klok, eene piano enz. Een toon is een klank, maar het omgekeerde is niet waar. Een klank wordt eerst een toon, wanneer hij tegen een anderen ten opzichte van hoogte of laagte, zwaarte of lichtheid, dikte of fijnheid wordt afgemeten. (Viotta). Ik kan van verkoudheid haast geen geluid geven. Wat is dat voor vervelend geluid! Doffe, schelle, heldere klanken. De klank der speeltuigen. Een hoogen, een lagen, een valschen toon aanheffen. Figuurlijk: De goede toon. Op hoogen toon spreken. Van toon veranderen. Een hoogen toon aanslaan. Een toontje lager zingen.*

Geluk, zie Heil.

Geluk, zie Fortuin.

Gelukkig — gelukzalig — tevreden — vergenoegd — welzalig — zalig. *Tevreden* noemt men hem, wiens gemoedsrust door geen onbevredigde wenschen gestoord wordt; *vergenoegd* hem, die zijne tevredenheid door eene opgeruimde stemming kenbaar maakt; *gelukkig* hem, dien hetgeen hij bezit zoo volkomen bevredigt, dat er als het ware niets te wenschen voor hem overblijft en hij onder den indruk verkeert van zijn gunstig lot; *gelukzalig* of *welgelukzalig* duidt een hooger trap van geluk aan dan *gelukkig*; eigenlijk beteekent het een gelukkig lot hebbend; *zalig*, eigenlijk goed (gelukkig), duidt thans het bezit aan van het hoogste geluk, dat men zich denken kan; evenzoo *welzalig*. *Ik ben tevreden over u*

gedrag. Wat ziet hij er tegenwoordig altijd vergenoegd uit! Wij gevoelen ons op onze nieuwe woonplaats zoo gelukkig, dat wij er ons geheele leven hopen te blijven. Ik wensch u een gelukzalig nieuwjaar, zooals men in Gelderland zegt. Ieder hoopt zalig te worden na den dood.

Gelukzalig, zie **Gelukkig**.

Gemaal (Gemalin), zie **Echtgenoot**.

Gemachtigd, zie **Bevoegd**.

Gemachtigde, zie **Afgevaardigde**.

Gematigd, zie **Bedaard**.

Gematigdheid, zie **Bedaardheid**.

Gemeen — laag — plat — ruw. Deze adiectiva geven te kennen, dat iets het fijn gevoel onaangenaam aandoet of kwetst. *Gemeen* is eigenlijk wat aan allen eigen is; vandaar dat *gemeen* ook alledaagsch uitdrukt. Wat *alledaagsch* is, is hoogst gewoon en wat aan allen eigen is, is niet bijzonder noch uitstekend; in tegenstelling met deze woorden heeft *gemeen* allengs de beteekenis gekregen van: aan den grooten hoop eigen, niet fatsoenlijk, in vorm en uitdrukking niet beschaafd. Langzamerhand is het zelfs met *laag* in beteekenis samengevallen, b.v. *eene gemeene streek*. *Laag* toch is het tegenovergestelde van *verheven* en *edel*, en geeft te kennen dat een daad of denkwijze niet strookt met de beginselen van eer of grootmoedigheid. *Plat* is datgene, waarin geene verheffing te vinden is; het duidt het aesthetische lage aan en wordt gekenmerkt door gemis aan kieschheid. *Ruw* ziet alleen op het uiterlijk; al is dit zóó, dat het stuitend is voor den fijngevoelende, de kern of de inhoud kan niettemin edel zijn. *Eene gemeen verschijnsel, de gemeene man (het mindere volk), een gemeen huis, een gemeene of een lage streek. Eene platte uitdrukking. Het woord van den zeeman was ruw, doch er sprak een goed hart uit.*

Gemoed, zie **Boezem**.

Gemunt (het . . . hebben op), zie **Aanleggen**.

Genaken (naken) — naderen. Naderbij of nabij komen. Het eerste is de beteekenis van *naderen*; het tweede van *genaken (naken)*. *Het schip nadert de kust* (zeilt op de kust aan). *Het schip kon wegens de hevige branding het strand niet genaken*. *Hij is niet te genaken* = hij is zoo trotsch, dat men hem niet naderen kan.

Geneeskunde — geneeskunst. De eerste benaming geeft de theoretische wetenschap, de tweede meer de praktijk aan; in het gebruik worden beide niet altijd onderscheiden. Het eerste woord begint het laatste meer en meer te verdringen.

Geneeskunde, zie **Geneeskunst**.

Genegen — geneigd — gezind. *Genegen* is gunstig gestemd voor; *geneigd* overhellend tot, 't zij dat de neiging iemand van nature eigen is, 't zij, dat zij het gevolg is van redeneering, inzicht, enz., die hem doen

overhellen tot iets. *Gezind* is eene bepaalde denkwijze hebbende omtrent een persoon of eene zaak met het bijdenkbeeld, dat die denkwijze zich in daden openbaart of openbaren zal. *Hij is mij bijzonder genegen. Is hij genegen te vertrekken? Geneigd tot den drank. Iemand kwalijk gezind zijn. Wat is hij gezind te doen?*

Geneigd, zie **Genegen**.

Geneigdheid, zie **Begeerte**.

Genezen, zie **Heelen**.

Geniaal, zie **Begaafd**.

Genieting, zie **Genot**.

Genoeg — toereikend — voldoende. Zooveel als noodig is. *Voldoende* drukt uit, dat er niet meer is dan even noodig is. *Toereikend* ziet meer op hetgeen men er mede uit wil richten, en duidt aan, dat voor de uitvoering van iets niets meer ontbreekt. *Genoeg* drukt dit meer van een subjectief standpunt uit, nl. dat het voldoet aan den wensch van dengene, die iets begeert, hetzij om het te bezitten, hetzij om er iets mede te verrichten.

Genoegen, zie **Blijdschap**.

Genoeglijk, zie **Aangenaam**.

Genoot, zie **Gezel**.

Genootschap, zie **Bond**.

Genot — genieting. Beide beteekenen aangenaam gevoel, welgevallen. Bij *genieting* staat de werking van het gevoel meer op den voorgrond; bij *genot* het gevoel, de gewaarwording. *Genot* is het meest gebruikelijk.

Geoefend, zie **Bedreven**.

Gepast, zie **Betamelijk**.

Gerechtigd, zie **Bevoegd**.

Gerechtigheid — rechtvaardigheid. *Gerechtigheid* bestaat in overeenstemming met het recht en de wet; *rechtvaardigheid* in overeenstemming met recht en billijkheid. „De strenge *gerechtigheid* is somtijds de grootste *onrechtvaardigheid*.”

Gerechtsdienaar, zie **Diender**.

Gereed, zie **Af**.

Gereed — bereid. *Gereed* naast *bereid* onderstelt voorafgaande beschikkingen; *bereid* duidt enkel de gezindheid aan om op een gegeven oogenblik iets te doen. *Zijt gij eindelijk gereed om mede te gaan? Ik ben tot uw dienst bereid.*

Gereedschap — instrument — machine — toestel — werktuig. Hulpmiddelen waarvan de mensch zich bij zijn arbeid bedient. Door *gereedschappen* verstaat men meer eenvoudige hulpmiddelen, door *werktuigen* meer samengestelde; het eerste ziet meer op het collectieve:

het werktuig waarmede hij slaat is een hamer; beitel en hamer is timmermans-gereedschap, een ploeg is een werktuig van den landman. Instrument is een vreemd woord voor werktuig, vooral als kunstterm in gebruik. Zeer kunstig samengestelde werktuigen noemt men machines. De naaimachine. Het Nederlandsche woord voor machine is toestel, dat echter bijna geheel door het andere verdrongen is. Petroleumtoestel.

Geroerd, zie Aangedaan.

Geschenk, zie Gaaf.

Geschieden, zie Gebeuren.

Geschiedenis, zie Kroniek.

Geschiedverhaal, zie Kroniek.

Geslacht, zie Bekwaam.

Geslacht, zie Bruikbaar.

Geslisktheid, zie Aanleg.

Geslokt, zie Aangedaan.

Geslacht — kunne — sekse. Het kenmerk van mannelijkheid of vrouwelijkheid gedragen door al wat leeft. *Geslacht* duidt dit aan van wezens, voorwerpen en woorden. *Verskil van geslacht is ook bij planten opgemerkt. Het manlijk en vrouwelijk geslacht der zelfstandige naamwoorden. Kunne en sekse worden alleen gebezigd van den mensch. De zwakke kunne, de schoone sekse = de vrouwen.*

Geslepen, zie Listig.

Gesloten, zie Dicht.

Gesprek — onderhoud — woordenwisseling. *Gesprek* is de algemeene naam voor het wisselen van gedachten. Door *onderhoud* verstaat men meestal een gesprek over zaken, waarvoor men opzettelijk bij elkander komt. Een *gesprek* gaat over in eene *woordenwisseling*, wanneer de personen, die er aan deelnemen, van verschillende gevoelens zijn, en ieder het zijne met vuur en drift verdedigt.

Gestadig, zie Aanhoudend.

Gestalte, zie Figuur.

Gesteld (dat), zie Aangenomen (dat).

Gestorven, zie Dood.

Gestreng, zie Hard.

Gestrengheid, zie Ernst.

Getal, zie Aantal.

Getalmerk, zie Cijfer.

Getemd — tam — mak; Temmen — tam maken. *Tam* is het dier, dat rustig met den mensch leeft en hem nuttig is. *Getemd* is het

wilde dier, dat de mensch heeft weten te *temmen*. *Mak* is het dier in zooverre het aan den mensch gehecht is, en gedwee doet wat deze wil.

Temmen heet een dier dwingen zijn woesten aard af te leggen, zich voor den menschelijken wil te buigen; *tam maken* het zoo onder bedwang brengen, dat het als een huisdier wordt. *Temmen* wordt ook figuurlijk gebezigd. *Zijne lusten, driften, hartstochten temmen*.

Getroffen, zie Aangedaan.

Getrouw — letterlijk. Synoniem zijn deze woorden, waar zij gebruikt worden met betrekking tot vertalen. Bij eene *getrouwe* vertaling geeft men in eigen woorden, zonder het karakteristieke van eigen taal te verloochenen, inhoud en bewoordingen van een geschrift uit eene andere taal weer. Bij eene *letterlijke vertaling* houdt men zich slaafs aan zijn voorbeeld en verandert niets in zinsbouw, spraakwending, enz.

Gevaar — nood. Dreigend onheil. *Gevaar* is eene omstandigheid of een samenloop van omstandigheden, waardoor een persoon of zaak kan gedeerd worden. *Nood* en *gevaar* hebben soms dezelfde beteekenis, b.v. in de volgende uitdrukkingen: het heeft geen *nood*; er is geen *gevaar* bij. Maar meestal ligt in *nood* de beteekenis van een samenloop van omstandigheden, die men niet kan kiezen, waarin men zich niet vrijwillig begeven kan (wat met *gevaar* wel het geval is). *Nood leert bidden*. *Hongersnood*. *Levensgevaar*. Om die reden zegt men: zich in *gevaar*, maar niet: zich in *nood* begeven.

Gevaarlijk, zie Bedenklijk.

Gevangenis — kerker — tuchthuis — verbeterhuis. *Gevangenis* is de algemeene benaming. *Kerker* behoort tegenwoordig uitsluitend tot den hooger en stijl. *Verbeterhuis* heet eene gevangenis voor correctioneel veroordeelden (overtreders), *tuchthuis* eene gevangenis voor crimineel veroordeelden (misdadigers).

Gevecht — duel — kamp — kampstrijd — schermutse-ling — slag — strijd — worstelstrijd. *Strijd* heeft de ruimste beteekenis; het beduidt in het algemeen de botsing van twee of meer in tegengestelde richtingen werkende krachten. *De strijd der elementen*. *Tweestrijd* (inwendige strijd, b.v. tusschen verleiding en plichtbesef.) *Een woordenstrijd*. *Een pennestrijd*. *Een kampstrijd* is een strijd, waarin twee partijen om een bepaald doel de zege trachten te verkrijgen; hierbij wordt in het midden gelaten van welke wapenen zij zich bedienen. Bij *worstelstrijd* heeft het strijden plaats door worstelen, en is het de toelag den tegenstander neder te werpen; figuurlijk heeft het de beteekenis van *hevigen strijd*. Terwijl *strijd* overigens het aantal strijders van beide zijden onbepaald laat, wordt er bij *worstelstrijd* uit den aard der zaak slechts aan twee gedacht. Een *kamp* is een strijd waarbij groote krachtsinspanning plaats heeft en groote moeilijkheden te overwinnen zijn. *Hij had een zwaren kamp met zichzelf*. Over het algemeen hoort men *kamp* meer in hooger en stijl gebruiken dan in de taal van het dagelijksch leven. *Gevecht* buiten samenstelling (als voorpostengevecht, straatgevecht, tweegevecht) wordt enkel gebezigd van een

geregelden strijd met oorlogswapenen tusschen vijandelijke legerbenden of schepen; in samenstelling kan het de algemeene beteekenis hebben. Neemt een geheel leger of eene geheele vloot aan den strijd deel, dan draagt deze den naam van *slag*. *Veldslag*; *zeeslag*. *Schermutseling* eindelijk is een ongeregeld gevecht tusschen kleine afdeelingen soldaten, zooals dat bij verkenning, patronilles, enz. plaats grijpt. *Duel* waarvoor het hollandsche *tweegevecht* zelden gehoord wordt, is een strijd tusschen twee personen, meestal met pistool of degen, volgens bepaalde regels.

Geveinsdheid — huichelarij — schijnheiligheid. Het verbergen van zijne meening en zich beter voordoen dan men is. De *geveinsde* of *veinzaard* verbergt zijne eigenlijke gevoelens en gezindheden; de *huichelaar* wendt gevoelens en gezindheden voor, die hij niet bezit; de *schijnheilige* gebruikt vroomheid en deugd als een dekmantel om zijne slechte bedoelingen te verbergen. „Lodewijk XI van Frankrijk was een volleerd *huichelaar*.” „De heer van Groenendaal in „Het leesgezelschap van Diepenbeek” is de type van een *schijnheilige*.” „*Wee u, gij schriftgeleerden en farizeën, gij geveinsden, want gij hebt den sleutel der kennis weggenomen.*”

Geven — aanbieden — schenken — vereeren — verleenen. *Geven* is de algemeene uitdrukking. *Eene aalmoes geven, een voorbeeld geven.* *Aanbieden* is op zeer beleefde wijze iemand iets geven, zoodat het aannemen van hetgeen gegeven of geschonken wordt, vereerend is voor den gever. *Een geschenk, een stoel, een arm aanbieden.* *Schenken* heeft de bijgedachte van iemand te vereeren of iemand genoeg te doen door hem iets te geven. Vandaar: *iemand zijn vertrouwen schenken; iemand genade, vergiffenis scheenken.* *Vereeren* is met een geschenk eer aandoen. *Zijn oudleerlingen vereerden hem een kostbaar geschenk.* *Verleenen*, eigenl. ter leen geven, geeft te kennen, dat hetgeen men geeft iets goeds is, dat uit gunst gegeven wordt. *Hulp en bijstand verleenen.*

Gevoel, zie Aandoening.

Gevoelen, zie Bedunken.

Gevoelig, zie Aandoenlijk.

Gevoelig, zie Hard.

Gevolg — nasleep. *Gevolg* kan van een enkel geval gezegd worden. Door *nasleep* verstaat men eene reeks van meestal treurige gevolgen. *Met al den nasleep van dien* beteekent: met al wat er uit volgt. *De expeditie naar Mexico had voor de Franschen een droevigen nasleep.*

Gevolmachtigd minister, zie Afgezant.

Gewaarworden, zie Aanschouwen.

Gewaarworden, zie Bemerken.

Gewaarworden, zie Zien.

Gewaarwording, zie Aandoening.

Gewaarwording, zie Aansshouwen.

Gewas — kruid — plant. In het algemeen elk voortbrengsel van het plantenrijk. *Plant* duidt dit aan in zeer uitgebreiden zin, terwijl men onder *gewas* alles verstaat wat uit den bodem groeit. Alleen wanneer *plant* in tegenstelling met *gewas* of *kruid* wordt gebruikt, heeft het eene engere beteekenis; overigens worden *plant* en *gewas* in algemeenen zin gebruikt. *Kruid* komt in deze beteekenis tegenwoordig alleen voor in de samenstellingen: *kruidkunde*, *kruidkundige*, enz. Voor *kruidkunde* wordt thans meestal *plantenkunde* gebruikt. In het dagelijksch leven bezigt men het woord *kruid* in den engeren zin van zoodanige voortbrengselen van het plantenrijk, die tot artsijen of tot specerijen dienen; terwijl men het woord *plant* op de categorie van gewassen toepast, die geen boomen, struiken, kruiden of grassen zijn, en waarvan een aantal soorten, hetzij om hunne schoonheid, hetzij om hun nut, door den mensch gekweekt worden.

Gewichtig, zie **Belangrijk**.

Gewillig, zie **Gaarne**.

Gewin, zie **Baat**.

Gewis, zie **Uitgemaakt**.

Gewoonlijk, zie **Doorgaans**.

Gewoonte, zie **Aanwensel**.

Gewoonte, zie **Gebruik**.

Gezag — gebied — macht — bevel. *Macht* is het vermogen om iets te volbrengen of te doen geschieden en zich te doen gehoorzamen. *Gezag* is eigenlijk de *macht* en het recht om te bevelen. Alle vier woorden worden ook gebruikt in den zin van heerschappij. *Gebied* hecht hieraan een begrip van onbepaalde macht; *bevel* het denkbeeld, dat de oppermacht aan den bevelhebber door iemand is toevertrouwd. *De vaderlijke macht*; *het vaderlijk gezag*. *Maar laat de Deugd haar luister stralen, dan huldigt alles haar gebied*. *De staten droegen De Ruijter het bevel over de vloot op*. *Vóór de eerste Fransche omwenteling was de koninklijke macht in Frankrijk nog even onbepaald als in de dagen van Lodewijk XIV, maar van het koninklijk gezag was niet meer dan eene schaduw overgebleven*. *Zijn gezag ophouden*.

Gezang, zie **Deuntje**.

Gezant, zie **Afgezant**.

Gezel — genoot — kameraad — maat — makker — metgezel. Die met een ander in dezelfde omstandigheden verkeert, of tot een zelfden rang of stand behoort. De oorspronkelijke beteekenis van *gezel* was *huisgenoot*; later kreeg het de beteekenis van iemand, die met een ander verkeert of omgaat. *Metgezel* doet het denkbeeld van samenzijn met een ander meer op den voorgrond treden. *Genoot*, oorspronkelijk die met anderen aan iets deel heeft, is in deze bet. verouderd en komt alleen nog voor bij dichters en in de samenstellingen, *bedgenoot*, *dischgenoot*, *lotgenoot*, *reisgenoot* enz. *Kameraad* duidt meer bijzonder gemeenschap van kamer aan, maar wordt ook in ruimeren zin gebruikt b.v. *speelkameraad*. Het

denkbeeld van vriendschap komt bij *makker* meer op den voorgrond Dit kan ook het geval zijn met het woord *maat*; vooral bij gebruik van het verkleinwoord *maatje*. *Goede maatjes met iemand zijn*.

Gezelschap, zie **Bond**.

Gezet, zie **Dik**.

Gezicht, zie **Aangezicht**.

Gezicht, zie **Aanblik**.

Gezichteinder, zie **Kim**.

Gezind, zie **Genegen**.

Gezwind, zie **Haastig**.

Gids — leidsman — wegwijzer. Ieder, die een ander den weg wijst, is een *wegwijzer*. *Gids* omvat meer, daar het veronderstelt dat de wegwijzer niet alleen den weg kan wijzen, maar dat hij ook de middelen kent om de moeilijkheden en bezwaren, die zich op weg kunnen voordoen, te boven te komen. *Leidsman* was vroeger in denzelfden zin in gebruik; thans hoort men het weinig meer in eigenlijken zin, en wordt het voornamelijk in overdrachtelijken zin gebruikt. *Neem een wegwijzer mee. Een gids door de woestijn. Een gids in de Alpen. Een gids door het leven. Een leidsman op het pad der deugd. Wegwijzer* wordt ook gebruikt van een paal met armen, die aangeven waarheen verschillende wegen leiden.

Gier, zie **Drek**.

Gieren, zie **Bulderen**.

Gieren, zie **Schreeuwen**.

Gierig — begeerig — hebzuchtig — inhalig — karig — schraapzuchtig — schriel. Overdreven verlangen naar en gehechtheid aan tijdelijke goederen hebbende. *Begeerig*, dat soms met deze betekenis gebruikt wordt, drukt dit het zachtst uit. *Hebzuchtig* is hij, die aanhoudend het verlangen toont om zijne goederen te vermeederen, zonder daarbij aan de belangen van anderen te denken. *Inhalig* is hij, die van elke gelegenheid gebruik maakt om zijn voordeel ermede te doen, en op onbeschaamde wijze zijn hebzucht doet blijken. *Hebzucht* noemt dus meer de eigenschap, *inhaligheid* doet daarbij aan de daad denken. *Gierig*, *karig* en *schriel* duiden het verlangen aan om den rijkdom te behouden. *Gierig* is het sterkst; *karig* is hij, die slechts eene kleinigheid van zijne schatten kan afstaan, terwijl *schriel* eene versterking van *karig* is. *Karigheid* en *schrielheid* zijn lichte graden van gierigheid, maar gaan niet noodzakelijk gelijk deze met hebzucht gepaard.

Gift, zie **Gaaf**.

Gift — schenking. Eene daad in of buiten rechten, waarbij iets door den eenen persoon aan een ander in eigendom wordt gegeven. *Schenking* is de overeenkomst, waarbij de schenker zich verbindt iets te geven aan een ander, die dit aanneemt. *Gift* is de overgave in eigendom van eene

zaak, die tegelijk in ontvangst wordt genomen. Bij *gift* heeft dus de overlevering tegelijk met de daad van het afstaan plaats; bij *schenking* is de schenker krachtens zijne schenking verplicht het geschonkene aan den begiftigde te geven.

Gijzelaar, zie Borg.

Gil — kreet — schreeuw. *Schreeuw* is een krijtschend, hard, onaangenaam geluid met de stem, bij pijn of schrik; *gil* een korte doordringende *schreeuw*; *kreet* een schreeuwen om hulp (*noodkreet*), van pijn of smart (*jammerkreet*), of ten teeken van strijdlust of vreugde (*wapenkreet*, *oorlogskreet*, *vreugdekreet*, *jubelkreet*. *Gelre! Gelre! was de oorlogskreet der Gelderschen.*)

Gillen, zie Schreeuwen.

Ginds, zie Daar.

Gispén, zie Bedillen.

Gissen — raden — vermoeden — veronderstellen. Zijne gedachten uitent omtrent den toestand of het bestaan van iets, waaromtrent men geene zekerheid heeft. Neemt men iets als zeker aan, dat men weet dat niet bewezen is, dan *stelt* men het als zeker en wil, van deze *onderstelling uitgaande*, verder door redeneering tot de waarheid trachten te komen. Bij *vermoeden* heeft men voor zijne onderstelling altoos eenige subjectieve zekerheid, bij *raden* dikwijls niet de allerminste. De beteekenis van *gissen* houdt tusschen die van *vermoeden* en *raden* het midden. Terwijl *raden* altijd eene uiting der gedachte betreft, kunnen *veronderstellen*, *vermoeden* en *gissen* ook eene niet uitgesproken gedachte betreffen. *Wij vermoeden dat de zaak zóó loopen zal* (wij maken dat b. v. uit eene vroegere ervaring op). *Wat raadt gij: even of oneven? De reden uwer komst meen ik te kunnen gissen* (uwe omstandigheden kennende, kan ik *vermoeden*, wat u tot mij voert).

Glad, zie Effen.

Glans — gloed. Deze woorden zijn synoniem als zij gebruikt worden van het blinken van stoffen: *de gloed ligt er nog op; er is geen glans meer op.* *Gloed* is de frissche heldere kleur; *glans* de schittering van de stoffen.

Glansen, zie Blinken.

Glimlachen — grimlachen — meesmuilen. Den mond tot een lachje plooiën. Men *glimlacht* uit vriendelijkheid, tevredenheid, vermaak; men *grimlacht* uit kwaadaardigheid; men *meesmuilt* uit ongeloof of spot.

Glimp — schijn. *Schijn* is het niterlijk van iets en kan, wanneer het niet met het innerlijk overeenstemt, tot een onjuist oordeel aanleiding geven. *Glimp* is een valsche, bedriegelijke schijn, dien men opzettelijk doet ontstaan. *Den schijn voor het wezen aanzien. Onder schijn van vriendschap. Hij weet aan zijne gemeene praktijken altijd een schoonen glimp te geven.*

Glinsteren, zie Blinken.

Gloed, zie Glans.

Glorie, zie **Eer**.

Gluren — loeren. *Loeren* en *gluren* d. i. heimelijk, aanhoudend scherp naar iets zien. *Loeren* onderstelt een bepaald doel, *gluren* geschiedt meer uit nieuwsgierigheid. *De kat loert op de muis. Een nieuwsgierig bestje gluurt door de gordijntjes.*

Goddeloos — zondig. Wie in strijd handelt met de zedelijke wetten. *Zondig* ziet meer op overtreding der wetten ten gevolge der menschelijke zwakheid; de tegenstelling is *deugdzaam*. *Goddeloos* onderstelt een zondigen tegen beter weten in, zonder zich aan God of zijn gebod te storen; er tegenover staat *godvreezend*, *braaf*. *Alle menschen zijn zondaars, maar goddeloozen zijn gelukkig eene uitzondering.*

Godsakker, zie **Begraafplaats**.

Godsdienstig — godvreezend — godvruchtig — godzalig — vroom. *Godsdienstig* is hij, die aan zijn godsdienst hecht, en zijne kerkelijke plichten niet verzuimt. *Godvreezend* en *godvruchtig* worden van hem gezegd, die in alles toont eerbied voor God en Gods geboden te hebben. *Godzalig* drukt hetzelfde uit, doch verbindt hiermede het zalig bewustzijn van Gode welgevallig te handelen; daardoor krijgt het ook de minder gunstige beteekenis van vertoonmakend door groote godsdienstigheid. Ook *vroom*, eigenlijk uitstekend en verder braaf en godsdienstig, kan deze beteekenis krijgen.

Godvreezend, zie **Godsdienstig**.

Godvruchtig, zie **Godsdienstig**.

Godzalig, zie **Godsdienstig**.

Goed, zie **Have**.

Goeden doen (in . . .), zie **Gegoed**.

Goederen, zie **Have**.

Goederen — rechten — zaken. Datgene wat iemands vermogen uit kan maken. *Zaken* noemt men in rechten al datgene wat voorwerp van iemands vermogen kan zijn. Zijn die *zaken* concreet, dan worden zij *goederen* genoemd; zijn zij onlichamelijk kan worden zij *rechten* genoemd.

Goedkeuren, zie **Billijken**.

Goedkeuring, zie **Bijval**.

Goedspreken, zie **Borgblijven**.

Golf, zie **Baar**.

Golf, zie **Baai**.

Golfgeklots, zie **Deining**.

Golfslag, zie **Deining**.

Golving, zie **Deining**.

Gonzen, zie **Brommen**.

Gooien — werpen — smijten. Met kracht van zich slingeren. Alleen *werpen* behoort tot de beschaafde spreek- en schrijftaal; de beide andere woorden zijn meest gemeenzaam en plat. *Smijten* geschiedt met meer kracht dan *gooien*, en is soms ook in gekuischte taal in gebruik: *van golf op golf gesmeten. Den boel door elkander gooien of smijten. Werpen* kan ook door middel van werktuigen geschieden. *De blijden der ouden wierpen zware steenen. Bommen in een stad werpen. Werpen* wordt in een aantal spreekwijzen gebezigd. *In de gevangenis werpen. Troepen in eene vesting werpen. Jongen werpen. Olie in het vuur werpen* (iets erger maken). *De teerling is geworpen* (mijn besluit is genomen).

Gordel — riem. Een band van leder of andere stof om iets te omgeven of te bevestigen. *Riem* is het algemeene woord: *De jongen had een riem om zijn kielts; de schoenmaker sloeg er met den spanriem op; een koffer met riemen. Gordel* is een riem, die het middel omgeeft en soms enkel tot sieraad dient. *Figuurlijk: Iemand een hart onder den riem* (of den *gordel*) *steken*, — een gezegde dat aan den lederen *riem* der krijgslieden ontleend schijnt te zijn.

Gorgel, zie **Keel**.

Gors, zie **Aanwas**.

Graag, zie **Gaarne**.

Graan — koren. *Graan* is de algemeene benaming, en duidt zoowel tarwe als haver, gerst en rogge aan. *Koren* is in het dagelijksch leven behalve in de beteekenis van *graan*, ook in die van *rogge* in gebruik. Men spreekt wel van *graansoorten*, maar niet in denzelfden zin van *korensorten*. De samenstellingen met *koren* staan voor het grootste deel meer in verband met den landbouw; die met *graan* in zijn algemeene beteekenis meer in verband met den handel: *korenveld, korenschuur*, doch ook *korenkooper, korenmaat, korenakker, korenaar, korenbloem, korenland, korenmaat, korenmolen, korenschoof. Graangewassen, graanhandel, graanmarkt, graankooper, graanpakhuis, graanstapel, graanzolder*; doch ook *graanhalm*. Het meervoud *granen* dient om de rijpe vrucht van verschillende soorten van *koren* aan te duiden. *De granen slaan op of af. Figuurlijk: Dat is koren op zijn molen. Een graantje pikken.*

Gracht, zie **Burgwal**.

Gramschap, zie **Boosheid**.

Grap — aardigheid — geestigheid — gekheid — klucht — kwinkslag — mop — scherts — ui. Een gezegde of verhaal, dat zonder ernstige bedoeling alleen om te vermaken wordt medegedeeld. *Grap* drukt dit in het algemeen uit. *Aardigheid* veronderstelt, dat het gezegde bevallig en behaaglijk is ingekleed; de *aardigheid* nadert de *geestigheid*. Hierbij staat echter meer het vernuftige en puntige op den voorgrond. Een *scherts* wordt om te spelen gezegd, is dus los, ongedwongen en vroolijk. Waar de *scherts* een geestig, meer boertig gezegde is, noemt men ze *kwinkslag*. De *gekheid*, die gezegd wordt, nadert het dwaze en ongerijmde, doch

om de geest en het vernuft, die er uit spreken, kan het bij de *scherts* gerekend worden. Is hetgeen gezegd wordt een kort verhaal met puntige scherts, dan noemt men het een *ui*, terwijl men onder *klucht* meer een verhaal verstaat van een *grap*, die geschied is of als gebeurd zijnde wordt voorge- steld. In de laatste jaren wordt voor *ui* dikwijls het woord *mop* gebruikt.

Grap — aardigheid — gekheid — ui. Deze woorden duiden ook eene vermakelijke gebeurtenis aan. Eene *grap*, *gekheid* of *ui* missen meestal de fijnere geestigheid, welke in eene daad of gebeurtenis gelegen moet zijn, wil men ze eene *aardigheid* noemen. Bij *gekheid* staat meer het dwaze op den voorgrond. *Ui* en *grap* kunnen handelingen zijn, waarbij iemand het voorwerp van minder aangename scherts is; *aardigheid* niet.

Grappig, zie **Aardig**.

Graven, zie **Delven**.

Grenzenloos, zie **Onbegrensd**.

Grief, zie **Bezwaar**.

Grijnen — huilen — kermen — kreunen — krijten — schreien — weenen. Zijne smart door het uiten van geluiden en het storten van tranen aan den dag leggen. De *weenende* maakt geen, de *schreiende* weinig, de *hulende* veel misbaar. *Grijnen* wordt inzonderheid gezegd van het schreien van knorrige kinderen. Bij alle vier worden tranen gestort; dit *kan* ook het geval zijn bij *krijten*, eigenlijk kreten uiten, dat dikwijls voor *huilen* of *schreeuwen* gezegd wordt. *Kermen* en *kreunen* geven te kennen dat de geluiden het gevolg zijn van pijn of smart; *kreunen* wordt meer gezegd van een zacht geluid, *kermen* van een sterker geluid, met weeklagen vermengd; *huilen* en *kreunen* worden ook gebruikt om de uitingen van dieren uit te drukken, de andere woorden niet.

Grijpen — pakken — vangen — vatten. Iets met de hand bemachtigen. *Vangen* onderstelt, dat men op het voorwerp jacht heeft gemaakt; *vatten* en *pakken*, welk laatste woord meer in de spreek- dan in de schrijftaal gebruikt wordt, zien meer op de daad van het bemachtigen; *grijpen* onderstelt, dat men er zich van meester maakt door eene snelle beweging. Men *vangt* visschen en vogels met netten. Een dief wordt *gegrepen*, *gevat* en *gepakt*. De moeder *vat* het kind bij de hand om het te beveiligen. *Hij pakt wat hij krijgen kan. In hare ontsteltenis greep zij mij plotseling bij den arm.*

Gril — kuur — luim — nuk. Eene vlaag van eigenzinnigheid. Bij *kuur* en *nuk* heerscht het bij-denkbeld van weerspanningheid; bij *gril* meestal dat van belachelijkheid; bij *luim* dat van wispelturigheid, onbestendig- heid. *Kinderen hebben kuren en nukken. Het was een gril dat George III zeker staatsstuk weigerde te teekenen, voordat men daarin op zijne begeerte het woord pauw ingelochten had.*

Grimlachen, zie **Glimlachen**.

Groeien — gedijen — wassen. Alle drie geven een toenemen in omvang of grootte te kennen. *Gedijen* is eigenlijk zich uitzetten, en

heeft vervolgens de beteekenis gekregen van grooter worden en voorspoedig groeien. *Groeien* is in omvang toenemen, allengs grooter of langer worden. *Wassen* is oorspronkelijk sterker worden, toenemen in kracht, en vervolgens, dewijl dit er meestal mede gepaard gaat, toenemen in grootte en hoogte. In deze laatste beteekenis wordt *wassen* — niet echter *groeien* en *gedijen* — ook van anorganische zaken gebruikt; b.v. van water kan men ook *wassen* gebruiken voor hooger worden; van getallen, hoewel hiervoor meer toenemen gebruikt wordt, kan men *aangroeien* en *aanwassen* zeggen; *het aantal, de menigte groeit aan, wast aan. Het zand gedijt, de kiem wast, eindelijk groeit de plant.*

Grommen, zie **Brommen**.

Grond, zie **Bedding**.

Grond, zie **Beweegreden**.

Grondrente, zie **Belasting**.

Grondsop, zie **Bezinksel**.

Grootbrengen — opfokken — opkweeken — opvoeden.

Een levend wezen voedsel en onderhoud verschaffen en tot ontwikkeling brengen. Bij *grootbrengen*, dat de meest algemeene beteekenis heeft, denkt men vooral aan de lichamelijke ontwikkeling; vaak staat de gedachte op den voorgrond, dat het grootbrengen moeite en zorg veroorzaakt: *Het vereischt veel overleg en zuinigheid om met zoo'n klein inkomen zes kindereu groot te brengen. Eer brengt een arme vader met vreugd zes kinderen groot enz. Opfokken* (zie ook **Aanfokken**) wordt uitsluitend van dieren gezegd, en beteekent met veel zorg en moeite een jong dier tot ontwikkeling brengen. *Het lammetje was met de zuigflesch opgefokt. Opkweeken* zegt 't zelfde, maar in nog sterkere mate, en wordt zoowel van planten, kinderen of herstellenden, als van dieren gezegd. *Opvoeden*, eig. voedsel en onderhoud verschaffen, is thans bijna uitsluitend in gebruik met de beteekenis vormen en ontwikkelen; men heeft *lichamelijke* en *geestelijke opvoeding*; *iemand opvoeden in de vreeze des Heeren, tot een nuttig lid der maatschappij.*

Grootere worden, zie **Aangroeien**.

Grootmoedig, zie **Edelaardig**.

Grootsch, zie **Hoogmoedig**.

Grossier, zie **Handelaar**.

Grot — hol — spelonk. Door *holen* verstaat men inzonderheid holten in de bergen, die tot schuilplaats kunnen dienen, klein en nauw zijn, en meestal moeilijk toegankelijk, terwijl men *grot* gebruikt voor grootere ruimten in de bergen, hetzij ze moeilijk of gemakkelijk toegankelijk zijn: *grotten* bestaan soms uit een aantal *holen*; *spelonken* zijn enge holen van eene mindere of meerdere uitgestrektheid. *Vooral in de vorige eeuw werden veel kunstgrotten* (uit boomwortels, mos, schelpen en korallen vervaardigd) *in parken en tuinen tot versiering gebouwd. De grot van Han; de blauwe grot op Capri. De vos bewoont een hol in 't dichtst van het woud, dat de das soms gegraven heeft.*

Gruwelijk, zie **Afgrijselijk**.

Guit, zie **Gast**.

Gul — openhartig — rond. De *ronde* doet zich voor, gelijk hij is; de *gulle* is mededeelzaam, ook ten opzichte van zijne gedachten; de *openhartige* houdt niets verborgen van hetgeen er in zijn hart omgaat. *Goed rond, goed Zeeuwsch. Eene gulle bekentenis; een gulle mond*. In zooverre *gul* mededeelzaam ten opzichte van goederen beteekent, is het synoniem met *gastrij*.

Gulzigaard — lekkerbek. Beiden zijn verzot op eten en drinken, maar den *lekkerbek* is het meer om keurigheid van spijszen en dranken, den *gulzigaard* meer om de hoeveelheid te doen.

Gunste (ten ....), zie Behoeve (ten ....).

H.

Haag — heg — hek — heining — omtuining — schutting. Eene afsluiting, die een stuk grond afscheidt van den grond er om heen. *Omtuining* laat in het midden of de afsluiting bestaat uit struiken, hekwerk of hout. *Schutting* is eene afsluiting door middel van een houten of steenen muur, een *hek* is eene afsluiting door latwerk of door ijzeren stangen. *Haag* of *heg* duiden eene afscheiding van twee stukken grond aan, door middel van struiken, meest haagdoorn; *heining* (eigenlijk *hagening*) of *omheining* is eene *haag* of *schutting*, die een stuk grond omgeeft. *Tuin* thans synoniem met *hof*, beteekende oorspronkelijk ook *heining*, en is in dezen zin nog in enkele uitdrukkingen, als *de Hollandsche tuin, een tuin van wilgenhout om den varkensloop*, in gebruik.

Haast, zie **Aanstonds**.

Haast — spoed — ijl — drift. De snelheid waarmede men een arbeid verricht. *Spoed* is de geregelde voortgang. Wie met *spoed* werkt handelt lofwaardig; *haast* en *drift* verdienen afkeuring, het eerste dewijl het vluchtigheid, het laatste dewijl het gemoedsbeweging veronderstelt. *Ijl* wordt voor *haast* gebruikt, maar drukt meer uit het ontbreken van den noodigen tijd, dan vluchtigheid van den werker. *Hoe meer haast hoe minder spoed. Haastige spoed is zelden goed. Wat een drift! Wees toch bedaard, en gun u behoorlijk tijd voor uw werk*.

Haast, zie **Bijkans**.

Haastig — haastiglijk — driftig — fluks — gezwind — ijlings — in allerijl — overhaast — ras — schielijk — snel — spoedig — vlug. Bijvoegel. naamw. en bijwoorden, die de snelheid, waarmede eene handeling geschiedt, aanduiden. *Snel*, dat oorspronkelijk eene algemeener beteekenis had, beteekent eigenlijk krachtig van beweging,

voortvarend. *Vlug* duidt groote snelheid aan, en is dus sterker dan *snel*; bovendien duidt het een luchtig aanraken der oppervlakte aan. *Gezwind* is wat zich krachtig voortbeweegt, en in korten tijd een afstand aflegt. Het is sterker dan *snel* en mist de laatstgenoemde eigenaardigheid van *vlug*. *Met gezwinde pas. Met vluggen tred. Ras* wordt gezegd van eene vlugge, eenigszins onverwachte beweging; hierdoor kan aan *ras* de bijgedachte van ondoordacht eigen zijn. *Haastig* is wel *vlug*, doch in een slechten zin, want meest wordt het gebruikt voor te vlug, dus *vluchtig* of *ondoordacht*. *Driftig* is elke beweging, die met *drift* of *hartstocht* geschiedt. *Haastiglijk*, hetzelfde als *haastig*, wordt alleen in deftigen stijl gebruikt. Daar *ijle* eigenlijk snelle gang is, beteekent in *allerijl* hetzelfde als *met gang*, dus met eene snelle beweging, terwijl *schielijk*, uit *schierlijke* ontstaan, niets anders dan *snel* of *vlug* beteekent. *IJlings*, dat in de spreektaal nooit gehoord wordt, beteekent 't zelfde als in *allerijl*.

Haastiglijk, zie **haastig**.

Haat, zie **Afkeer**.

Hachelijk, zie **Bedenkelijk**.

Hak — **hiel**. De *hiel* is het achterdeel van den voet, de *hak* dat van den schoen. Voor kousen gebruikt men niet *hak*, maar *hiel*. In gemeenzame taal hoort men meer *hak* dan *hiel*.

Haken (naar iets), zie **Begeeren**.

Hakkelen — **stamelen** — **stameren** — **stotteren**. *Hakkelen* is niet vloeiend, niet vlug spreken, omdat men te snel spreekt, of omdat de woorden niet gauw genoeg toestroomen; *stotteren* of *stamelen* is gebrekkig spreken ten gevolge van een gebrek in de spraakorganen. In fig. zin wordt meestal *stamelen* gebruikt. *Hij stamelde een woord van dank*. *Stameren* is gebrekkig spreken te gevolge van gebrek aan oefening. *Een kind stamert de eerste klanken*.

Hakken — **houwen** — **kappen**. *Hakken* en *houwen* verschillen daarin, dat het eerste eenvoudig ten doel heeft een voorwerp in zekere deelen te verdeelen, terwijl *houwen* geschiedt om aan een of ander voorwerp bovendien eene bepaalde gedaante te geven. Bijv. *hout hakken*, *koek hakken*, daarentegen *steenhouwen*. Verg. *een houthakker* met *een steen-*, en *vleeschhouwer*. *Kappen* beteekent eigenlijk: enkele deelen afscheiden; bij uitbreiding: omhakken, vellen, enz., *een boom kappen*, *een mast*, *een kabel kappen*.

Hals — **keel** — **nek**. Terwijl *keel* de nauwe opening boven het strottenhoofd is, waardoor men slikt en ademt, alsook de buitenzijde hiervan, is de *hals* dat gedeelte des lichaams, dat het hoofd met den romp verbindt. Het achterste gedeelte van den hals, aan het achterhoofd grenzende, heet de *nek*.

Hals (om . . . brengen), zie **Dooden**.

Halsstarrig, zie **Eigenzinnig**.

Handel — **nering**. *Nering* ziet op een handel in het klein, inzonderheid in winkelwaren; bij uitbreiding op de klandizie, die men heeft,

en de voordeelen, welke die handel oplevert. *Goede nering hebben. Nering en hanteering* (koophandel en nijverheid).

Handelaar — koopman — kramer — venter — grossier. Iemand die handel drijft. *Handelaar* en *koopman* zijn de algemeene benamingen. *Grossier* is een koopman in het groot; *winkelier* een koopman, die zijne waren in het klein aan den gaanden en komenden man afzet; *kramer* eigenlijk een koopman, die met een verplaatsbaren winkel, eene kraam, op markten en kermissen staat; *venter* een koopman, die zijne waren aan de huizen verkoopt.

Handelen, zie **Bedrijven**.

Handeling, zie **Daad**.

Handen (op . . . zijnde), zie **Aanstaand**.

Handig, zie **Bedreven**.

Handlichting, zie **Meerderjarigverklaring**.

Handwerk, zie **Ambacht**.

Hard — gestreng. Niet zacht en genadig. *Hard* is niet gevoelig voor indrukken. *Hij is een hard geneesheer. Streng* of *gestreng* is eigenlijk wat strak gespannen is, wat dus niet meer kan toegeven; *streng* is dus niet *toegevend*. In *hard* ligt de bijbeteekenis van onverdiende gestrengheid. Een *hard* vonnis is een vonnis strenger dan strikt noodig was.

Hard — gevoelig — zwaar. Moeilijk te dragen of te verrichten. *Zwaar* zegt, dat er veel kracht voor noodig is; *hard* dat het ons pijnlijk treft; *gevoelig* dat het ons leed doet, en dat de gevolgen nog geruimen tijd merkbaar zijn. *Een zware slag* (een groot verlies); *een harde slag* (een onoverkomelijk verlies). *Een hard geval. Het valt hard zich met ondank beloond te zien. Eene gevoelige nederlaag.*

Hardnekkig — verhard. *Hardnekkig* is ook synoniem met *eigenzinnig*. Het beteekent niet alleen volhardend om eene eens begonnen zaak door te zetten, maar ook min vatbaar voor overreding. Het kan in goeden en in slechten zin gebruikt worden: *Hij weigerde hardnekkig alle toenadering. Den vijand werd een hardnekkig verzet geboden. Verhard* daarentegen wordt alleen in een kwaden zin gebruikt; het beteekent ongevoelig, wreed, verstokt, volhardend in het kwaad. *Verhard in de ondeugd.*

Hardnekkig, zie **Eigenzinnig**.

Hardvochtig, zie **Barbaarsch**.

Harnas — pantser — kuras — maliënkolder. Eene bekleeding van den romp om dien tegen verwonding te beveiligen. *Kuras* wordt genoemd de bedekking van de borst of van het geheele bovenlijf, die oorspronkelijk van leder, later ook uit metaal gemaakt was. *Pantser* was de ijzeren bedekking van het bovenlijf; *maliënkolder* eigenlijk een uit maliën of ringen bestaand hemd of borstbedeksel. *Harnas* was de uit metaal bestaande bekleeding van het geheele lichaam, waartoe ook de beenplaten behoorden, die de beenen beschutten.

Hart, zie **Boezem**.

Hartelijk — **innig**. Beide woorden drukken het tegenovergestelde uit van voorgewend, geveinsd, gehuicheld, valsch; maar *innig* heeft het bijdenkbeeld van warmte, vuur, hartstocht, en zegt dus meer dan *hartelijk*. *Eene hartelijke ontvangst. Een innig gebed. Innige liefde. Innige godsvrucht.*

Hartstocht, zie **Drift**.

Hartzeer, zie **Leed**.

Have — **bezit** — **bezitting** — **fortuin** — **goed** — **goederen** — **middelen** — **vermogen**. *Bezit*, *goed* en *have* duiden die zaken aan, die de mensch als zijn eigen beschouwen kan; in deze woorden is de grondgedachte op verschillende wijze uitgedrukt. *Bezit* en ook *bezitting* is eigenlijk wat bezeten wordt. *Have* is wat men heeft, *goed* is wat den mensch goed of van nut is. *Goed* wordt zoowel gebruikt van roerende als onroerende goederen. (Vgl. **Goederen**). *Have*, eigenlijk *bezitting*, beteekende ondertijds ook vast goed, maar wordt tegenwoordig meer voor roerende goederen en vee (*tilbare have*, *levende have*) gebezigd, terwijl *goederen* nu meer gebruikt wordt om vaste eigendommen, inzonderheid landeigendom (*vaste, onvoerende goederen*), *bezitting* om onroerende goederen van eenigen omvang aan te duiden. *Middelen* omvatten iemands gezamenlijke bezittingen, doch zien vooral op het geld dat hij bezit. *Een man van middelen* is hij, die onbekrompen leven kan. Hetzelfde in ruimeren zin wordt uitgedrukt door *fortuin*. *Vermogen* is dat waardoor men iets vermag of macht heeft. Dit woord omvat de middelen, rechten enz. en beschouwt dit alles met de *bezitting* en de *middelen* als een geheel. In de taal van het dagelijksch leven heeft het meestal de kracht van *middelen* of *fortuin*.

Haveloos, zie **Arm**.

Haven — **reede**. Beide woorden duiden eene veilige ligplaats voor schepen aan. *Reede* is meer de ligplaats, die veiligheid aanbiedt door hare natuurlijke gesteldheid en ligging; b.v. een ingesloten baai of kreek, de monding eener rivier, eene door eilanden beveiligde kust. *Haven* is meer bepaald door menschenhanden gemaakt en door dijken of dammen van het omringende water afgescheiden; eene *haven* is dus van verschillende kanten door wallen of land ingesloten.

Hebbelijkheid, zie **Aanwensel**.

Hebben, zie **Bezitten**.

Hebzucht, zie **Baatzucht**.

Hebzuchtig, zie **Gierig**.

Heel, zie **Gaaf**.

Heelen — **genezen**. Beter maken of worden. *Genezen* wordt van ieder lichamelijk lijden, *heelen* alleen van wonden gebruikt. *Docter in de genees- en in de heelkunde.*

Heer, zie **Baas**.

Heer, zie **Beheerscher**.

Heerbaan, zie **Baan**.

Heerlijk — **prachtig** — **verrukkelijk**. Wat door zijne groote schoonheid in hooge mate ons welgevallen opwekt. *Prachtig* wordt gezegd van datgene wat schittert, en door den glans, dien het afwerpt, bewondering opwekt. *Heerlijk*, eigenlijk wat hoog, wat verheven is, wordt even zoo van alles wat in hooge mate schittert gezegd, doch ook van datgene, wat ons gemoed zeer aangenaam treft. Terwijl *prachtig* meer op het uiterlijk ziet, wordt *heerlijk* ook voor voortreffelijkheid van den inhoud bevestigd. *Een prachtig werk* en *een heerlijk werk*. In onderscheiding van *heerlijk* geeft *verrukkelijk* te kennen, dat men de schoonheid van iets niet alleen opmerkt, maar ook diep gevoelt, dat zij ons medesleept, ons in vervoering brengt. *Wat een heerlijk gedicht!* is een uitroep van bewondering; *wat een verrukkelijk gedicht!* ik moet het telkens weer lezen zegt meer; in dezen zin is het synoniem met *voortreffelijk*. *Verrukkelijk* is dus sterker en en nadert meer tot *bekoorlijk* en *boeiend*.

Heerschappij, zie **Beheer**.**Heerschen**, zie **Beheerschen**.**Heerscher**, zie **Beheerscher**.**Heerweg**, zie **Baan**.

Heet — **warm**. *Warm* is alles wat niet koud is. Stijgt de warmtegraad aanmerkelijk, dan spreekt men niet meer van *warm* maar van *heet*. Als substantiva gebruikt men *warmte* en *hitte*.

Heeten — **noemen**. *Heeten* is een naam hebben of geven; *noemen* bij name aanwijzen; in het gebruik wordt echter alleen in bepaalde tegenstelling verschil tusschen beide woorden gemaakt. *Omdat men mij met mijn broer vericart, noemt men mij dikwijls Jan, maar ik heet eigenlijk Piet. Hoe heet men hem ook wel in de wandeling? Hoe heette de opvolger van Otto II; hoe noemde men Otto I, immers ook wel Otto den grooten.*

Heeten, zie **Gebieden**.**Heffe**, zie **Bezinksel**.**Heg**, zie **Haag**.**Heiden**, zie **Afgodendienaar**.

Heil — **geluk** — **voorspoed**. *Geluk* is de algemeene uitdrukking voor het geheel der gunstige omstandigheden die iemand te beurt vallen en voor den aangename toestand, waarin hij dientengevolge verkeert. *Voorspoed* is beperkter: het ziet alleen op den goeden gang der zaken. *Men kan voorspoed hebben en toch het ware geluk missen*. In het dagelijksch leven is *heil* weinig meer in gebruik maar is beperkt tot enkele formules en tot den hooger en stijl. *Geluk en heil in 't nieuwe jaar! Voorspoed bij alles wat gij moogt beginnen*.

Heildronk — **toost** (**toast**). Een dronk, dien men ter eere van iemand instelt. *Toost* (eng. *toast*) is eigenlijk een heildronk, waarbij men

een geroosterd stuk brood (*toast*) eet, maar is thans 't zelfde als *heildronk*, dat het vrij wel verdrongen heeft. Onder *toast* verstaat men ook de woorden, die er bij gesproken worden.

Heilig — onschendbaar. Wat niet mag aangetast worden. *Onschendbaar* is hetgeen beschermd wordt door de menschelijke, *heilig* hetgeen beschermd wordt door de goddelijke wetten. *De eed, de banden des bloeds moeten ons heilig zijn. In de constitutioneele monarchie is de koning onschendbaar.*

Heiligheid, zie **Deugd**.

Heimelijk, zie **Geheim**.

Heining, zie **Haag**.

Hek, zie **Haag**.

Hek, zie **Balie**.

Hekel, zie **Afkeer**.

Helaas! zie **Ach!**

Helder — klaar. De lichtstralen doorlatende of terugkaatsende. *Helder* ziet zoowel op de zuiverheid der oppervlakte, als op die van den inhoud. Bij Kiliaen beteekende het nog doorzichtig. Thans wordt het meer bepaald in tegenstelling met donker gedacht, en heeft het de bijgedachte van licht van kleur. *Klaar* is datgene wat de lichtstralen ongehinderd doorlaat, wat dus niet troebel is; het ziet derhalve alleen op de zuiverheid van den inhoud van iets. *Helder glas, helder water, een heldere lucht, de heldere kleuren; de spiegel is helder; het water is klaar als kristal; een klare bron.*

Helder — schoon — zindelijk. Wat goed gereinigd of gewaschen is. *Helder* ziet meer op de lichtere kleur, die iets krijgt, nadat het vuil er uit verwijderd is. *Schoon* op de reinheid en het frische uiterlijk, *zindelijk* op de afwezigheid van vuil, en wat men erbij veronderstelt: afkeerigheid van onreinheid. *De kleeren van die arme vrouw zijn altijd even helder. Doe een schoone boezelaar aan. Schoone handen. Zij was zindelijk op haar handen. Eene knappe, zindelijke dienstbode.*

Helder, zie **Begrijpelijk**.

Hellebaard, zie **Aks**.

Hellen — neigen — overhangen — overhellen — overlenen. Een niet loodrechten stand hebben. *Hellen* drukt dit uit zonder er iets meer bij te voegen; in *overhellen* is dit begrip iets sterker uitgedrukt; *overhangen* drukt het zeer sterk uit; was er niets, waaraan het voorwerp verbonden was, of waaraan het hing, dan zou het vallen; het wordt echter ook voor *overhellen* gebruikt. *Neigen*, eigenlijk *zich neigen*, is zich buigen; van levenlooze voorwerpen wordt het dus in eigenlijken zin niet gebruikt. *Overlenen*, dat bij Vondel nog voor *overhellen* in gebruik was, is thans uit de taal bijna geheel verdwenen.

Helpen, zie **Bijspringen**.

Henker, zie **Beul**.

Herbergier, zie **Kastelein**.

Herhaaldelijk, zie **Alweder**.

Herinnering, zie **Gedachtenis**.

Herkennen, zie **Erkennen**.

Herkomst, zie **Afkomst**.

Hernemen, zie **Antwoorden**.

Herroepen, zie **Afschaffen**.

Herscheppen, zie **Hervormen**.

Hersenpan, zie **Bekkeneel**.

Herstellen, zie **Bekomen**.

Hervatten, zie **Antwoorden**.

Hervormen — **herscheppen**. Den vorm van iets vernieuwen, het anders inrichten en wijzigen. *Herscheppen* grijpt dieper in dan *hervormen*. Van eene reeks ingrijpende, welgeslaagde *hervormingen* (in inrichting, bestuur, wetgeving, enz.) is eene *herscheping* het gevolg. *Van de kerkhervorming der zestiende eeuw dagteekent de herscheping van Europa niet alleen op kerkelijk, maar ook op staatkundig gebied. De hervormingen van keizer Jozef II hebben niet geleid tot eene herscheping der Oostenrijksche monarchie, omdat de tijd er niet rijp voor was.*

Heugenis, zie **Gedachtenis**.

Heusch, zie **Beschaafd**.

Heuvel, zie **Berg**.

Hiel, zie **Hak**.

Hier, zie **Alhier**.

Hijgen, zie **Ademen**.

Hinder, zie **Afbreuk**.

Hinder — **last** — **letsel** — **overlast**. De gewone beteekenis van *hinder* is tegenwerking, nadeel; die van *letsel* ongemak, kwetsing. *Last* is eigenlijk datgene, wat zwaar drukt, en bij uitbreiding alles wat ons *hinder* veroorzaakt. 't Komt bijna alleen voor in de uitdrukking: *last van iemand of iets hebben*. *Overlast* is nog iets sterker dan *last*: *iemand overlast aandoen; overlast lijden. Ik heb van de hitte in mijne kamer veel hinder gehad, zoodat ik niet werken kon. Van mijn val heb ik thans geen hinder meer. Bij het omvallen der diligence bekwam gelukkig geen der passagiers eenig letsel.*

Hinderlijk — **lastig** — **onaangenaam**. Deze woorden worden gezegd van alles, wat hinder veroorzaakt. *Hinderlijk* is meer datgene, wat ons belemmert in de bereiking van ons doel of de vervulling onzer wenschen:

dat gepraat onder de muziek is zeer hinderlijk. Lastig, eigenlijk wat zwaar drukt, wordt gebezigd van alles, wat ons moeite, verdriet of kwelling veroorzaakt: *een lastige jongen; een lastig humeur; 't iemand lastig maken. Onaangenaam* is, wat onze zinnen of ons gemoed pijnlijk aandoet of ontstemt. Zie **Onaangenaam**.

Hindernis, zie **Belemmering**.

Hinderpaal, zie **Belemmering**.

Hinniken, zie **Brieschen**.

Hoede, zie **Bescherming**.

Hoeden (zich), zie **Acht nemen (zich in)**.

Hoenderpark, zie onder **Hof**.

Hoeveelheid, zie **Aantal**.

Hoewel, zie **Ofschoon**.

Hoezeer, zie **Ofschoon**.

Hof — tuin — gaarde — park — warande. *Tuin* is in het algemeen elk omsloten stuk grond (vgl. bij **Haag**); allengs heeft het de beteekenis van *bloemhof*, *lusthof* gekregen. *Hof* had dezelfde beteekenis, doch is thans meest in gebruik voor de plek, waar de moesgroenten geteeld worden. Wordt *tuin* in deze beteekenis gebruikt, dan moet er een bepalend woord voorgevoegd: *moestuin*, *groentetuin*, *de slatuintjes*; *hof* komt in de eerste beteekenis nog voor in *lusthof*, *bloemhof*. Oudtijds had *gaarde* dezelfde beteekenis als *tuin*, en nog in dichterlijke taal en in het dialect hiervoor in gebruik. Het oudere woord *warande*, eigenlijk een park, waarin gejaagd wordt, dat bij Vondel (*warande der dieren*) en ook later nog als *lustearand* enz. bij dichters voorkomt, is thans geheel verdwenen. *Park* voor *lusthof*, is in deze beteekenis aan het Fransch ontleend en beteekende oorspronkelijk, evenals *tuin*, eene omheinde plek grond; in *her-tenpark*, *hoenderpark* e. a. heeft het nog eenigszins de oude beteekenis bewaard. Thans wordt het gewoonlijk gezegd van een tuin van zeer grooten omvang en sierlijken aanleg.

Hoffelijk, zie **Beschaafd**.

Hoffelijk — galant. *Hoffelijk* en *galant* worden gezegd van personen die hoogst wellevend zijn en meer bijzonder jegens dames zich uiterst voorkomend gedragen. In beteekenis zijn zij vrij wel gelijk; alleen verschilt het aan het Fransch ontleende *galant* in dit opzicht, die men hierbij aan zeer verfijnde manieren denkt en door den invloed der vroegere beteekenis het erotische hierbij niet geheel uit het oog verliest, wat aan *hoffelijk* niet verbonden is.

Hol, zie **Grot**.

Homp, zie **Klomp**.

Honger, zie **Eetlust**.

Hoofd — bol — kop. Bovenste deel van het menschelijk en dierlijk lichaam. Bij de dieren heet het alleen *kop*. In de beschaafde spreektaal wordt *kop* slechts in enkele uitdrukkingen gebezigd van het menschelijk *hoofd*. *Een fraaie kop, een schrandere kop, een studiekop, een kop van een standbeeld*, enz. In de gemeenzame taal heeft de verwisseling meer plaats. *Hij heeft een stijven kop. Iemand op zijn kop geven.* *Hoofd* wordt daar ook wel eens *bol* genoemd: *het scheelt hem in den bol*, en bij uitbreiding: *een schrandere bol*. Het meervoud *koppen* staat voor manschappen: *Een schip bemand met honderd koppen*. Van voorwerpen wordt *kop* gezegd van het bovenste gedeelte b.v. van eene speld, eene naald, een spijker, enz.; *hoofd* van het bovendeinde, *aan het hoofd van de tafel zitten*.

Hoofd, zie Dam.

Hoofdelijk — ondeelbaar. Twee woorden, die in rechten aanduiden, dat de schuldenaren voor 't geheel aansprakelijk zijn. Eene verbintenis is *hoofdelijk*, wanneer ieder der schuldenaren voor 't geheel kan worden aangesproken, omdat zij zich ieder voor het geheel verbonden hebben, of de wet hen *hoofdelijk* verplicht heeft verklaard. Ook bij eene *ondeelbare* verbintenis kunnen de schuldenaren ieder voor 't geheel worden aangesproken, maar hier, omdat de verschuldigde zaak *ondeelbaar*, niet voor deeling vatbaar is.

Hoofdig, zie Eigenzinnig.

Hoofdstel, zie Breidel.

Hoofsch, zie Beschaafd.

Hoog — verheven. *Hoog* is de tegenstelling van laag, en dus alles wat zich boven het gewone peil verheft; het veronderstelt gewoonlijk eene aanmerkelijke verheffing. *Verheven* is het verl. deelw. van verheffen, en is dus oorspronkelijk zwakker dan hoog. Eigenlijk gebruikt, beteekent *verheven* thans: een weinig hoog. *Verheven werk*, beeldwerk en relief. *De troon staat op eene verhevenheid*. Figuurlijk heeft *verheven* eene edele beteekenis, *hoog* niet altijd. *De zon staat hoog aan den hemel. Hooge woorden krijgen. Zijne eischen hoog stellen. Niet hoog timmeren. Een verheven verstaad. Verheven daden. Eene verheven gedachte. Een verheven stijl*.

Hoogachting, zie Achtting.

Hooghartig, zie Hoogmoedig.

Hoogmoed — hoovaardij — inbeelding — trots. Het gevoel van werkelijke of vermeende eigenwaarde. *Trots* is het gevoel van eigen waarde, dat degene bezit die fierheid heeft. Dikwijls wordt *trots* gebruikt voor een gevoel van eigenwaarde dat ongegrond is. *Inbeelding* is trots op eigenschappen of voorrechten, die men niet heeft, of in mindere mate heeft dan men zich voorstelt. *Hoogmoed* staat tegenover *deemoed* of *nederigheid*; het verbindt met een gevoel of een dunk van eigen grootheid dien van minderheid van anderen. *Hoovaardij* is vertoon van hoogmoed.

Hoogmoedig — fier — grootsch — hooghartig — hoovaardig — ijdel — laatdunkend — opgeblazen — prat — trotsch — verwaand. Met eene hooge mate van zelfgevoel bedeed. *Trotsch* wordt zoowel in een goeden als in kwaden zin gebruikt, en voor een betamelijk gevoel van eigenwaarde en voor dwaze zelfverheffing. *Gij moogt op dat werk trotsch zijn.* *Hooghartig*, eigenlijk eene deugd, kan bij overdrijving, evenals *trotsch*, eene ondeugd worden; niet alzoo *fier*, dat het bezit van een regelmatigen trots of een, soms wel zeer sterk maar toch nooit ongepast, gevoel van eigenwaarde uitdrukt. De *verwaande* heeft een belachelijken dunk van eigen kunde en voortreffelijkheid; de *hoogmoedige* ziet in het besef zijner meerderheid met verachting op anderen neer; de *hoovaardige* is hiermede niet tevreden, maar tracht zich voor te doen als iemand die meer is of rijker is, en toont ingebeelde meerderheid; de *opgeblazene* toont zijne *hoovaardij* in overdreven gebaren en handeling; hij blaast zich als 't ware op om grooter te schijnen dan hij werkelijk is; de *ijdele* ziet zich gaarne bewonderd, geprezen, gevleid. De *ijdelheid* kijkt door de gaten van uw mantel heen, zeide Plato tot den schijnbaar nederigen Antisthenus. *Grootsch* kan in eene goede beteekenis voorkomen n.l. die van edel, prachtig, vol majesteit; het wordt in dezen zin meest van zaken, doch ook soms van personen gebruikt; als synoniem van *hoogmoedig* geeft het, alleen van personen gebruikt, te kennen dat men gevoel van eigen grootheid en meerderheid heeft. *Laatdunkend* is hij, die een hoogen dunk van eigen voortreffelijkheid heeft, en daarbij door woord of gebaar toont, dat hij met geringschatting neerziet op anderen. Bij *prat* wordt altijd een beweeggrond voor den trots aangevoerd: *Prat op kennis, prat op zijn geld.* In de taal van het dagelijksch leven is het nagenoeg in onbruik gekomen.

Hoogschatting, zie **Achting**.

Hoogte, zie **Berg**.

Hoogvlakte, zie **Berg**.

Hoogwijs, zie **Eigenwijs**.

Hoon — schimp — smaad — spot. *Schimp* noemt men het grieven door scherpe, bijtende woorden, *spot* het belachelijk maken door ongepaste scherts; *hoon* eene vernederende bejegening; *smaad* is een bejegening, die blijk geeft van verachting.

Hoonen, zie **Beleedigen**.

Hoop — massa — stapel — tas. Een menigte dingen op en bij elkander. *Hoop* veronderstelt eene groote hoeveelheid voorwerpen, die op en door elkander liggen: *een hoop steenen, een hoop hooi.* *Massa* drukt meer uit, dat iets een ongeregeld, ongeordend geheel is; het wordt ook van vloeistoffen gezegd. *Eene verwarde massa.* Ook bij *tas* denkt men meer aan eene onregelmatige oopenhooping. Bij *stapel* onderstelt men doorgaans eene regelmatige *schikking.* *Een stapel guldens* = een aantal guldens netjes op elkander gelegd.

Hooren — vernemen. Door het zintuig van het gehoor gewaar

worden. *Vernemen* is zoo hooren, dat men het gehoorde behoorlijk in zich opneemt, dus verstaat. Vandaar dat *vernemen naar* de beteekenis heeft van navorschen, onderzoek doen. *Naar iemands gedrag vernemen.*

Hooren — luisteren. *Hooren* kan onwillekeurig geschieden. *Luisteren* is opzettelijk en scherp naar iets hooren. *Wat kan men den wind hier hooren! Luister wel naar hetgeen ik zeggen zal. Aan de deur staan luisteren.* Zie ook **Aanhooren.**

Hoorn, zie **schaal.**

Hoovaardig, zie **Hoogmoedig.**

Hoovaardij, zie **Hoogmoed.**

Hopen — wenschen. *Wenschen* is het uiten van een verlangen naar, *hopen* het met zekere mate van vertrouwen verwachten van iets goeds of begeerlijks. *Ik wenschte rijk te zijn om veel te kunnen reizen, maar ik hoop nog eens zooveel over te sparen, dat ik een reisje naar Italië kan doen.* Vgl. **Begeeren.**

Horen, zie **Bazuin.**

Horizont, zie **Kim.**

Hotelhouder, zie **Kastelein.**

Houden — nakomen — vervullen. *Betrachten, volbrengen.* Men *houdt* wat men zelf uit eigen vrijen wil voorgesteld heeft, of waartoe men zich uit eigen wil verbonden heeft; men *vervult* wat als plicht is opgelegd; wie eene belofte *vervult* doet wat hij beloofd heeft; men *komt* zoowel zijne verplichtingen als zijne beloften *na.* Zijn plicht *vervullen*; zijn woord, zijne belofte *houden*; *de profetie is in vervulling gekomen. Hij houdt als man, wat hij als jongeling beloofd heeft. De goede verwachtingen, die wij van hem hadden, heeft hij niet vervuld. Hij komt zijne belofte trouw na.*

Houden van, zie **Beminnen.**

Houden (zich), zie **Gedragen (zich).**

Houder, zie **Bezit.**

Hout, zie **Bosch.**

Houwen, zie **Hakken.**

Houwer, zie **Zwaard.**

Huichelarij, zie **Geveinsdheid.**

Huid — vel. Het algemeene bekleedsel van het dierlijk lichaam, bestaande uit de lederhuid en de opperhuid. Hoewel *vel* en *huid* dikwijls dooreen gebruikt worden, wijst *huid* eigenlijk de netvormige bekleeding van het lichaam aan, terwijl onder *vel* meer de geheele bedekking, de *huid* en wat zich daarop bevindt, verstaan wordt. *Huid* is de wetenschappelijke en beschaafde, *vel* de meer gemeenzame benaming. *Huidziekten. Uit zijn vel springen. In een kwaad vel steken.* In andere meer of minder platte uitdrukkingen gebruikt men echter weer *huid.* *Zijne huid (leven) duur verkoopen. Iemand op zijne huid komen. Iemand de huid volschelden*

Huilen, zie **Bulderen**.

Huilen, zie **Grijnen**.

Huis, zie **Woning**.

Huisje, zie **schaal**.

Huisraad — meubelen — inboedel. De benodigheden voor eene huisbouding. Door het eerste woord verstaat men meer hetgeen noodig is voor onze behoeften, voor het gebruik in de huishouding; het tweede woord duidt eigenlijk alle roerend goed in huis aan; het is echter beperkt tot die voorwerpen, die dienen om de vertrekken bewoonbaar te maken of op te sieren. Alles samen, wat zich in huis bevindt, wordt de *inboedel* genoemd. Keukengereedschappen kan men geen *meubelen*, tapijten en schilderijen geen *huisraad* noemen.

Huiverig, zie **Afkeerig**.

Hulp, zie **Bijstand**.

Hupsch, zie **Fraai**.

Huur, zie **Loon**.

Huur — beklemming — erfpacht — pacht. De geldsom, die op vaste tijden aan den eigenaar van den grond of van het huis, dat men gebruikt, moet betaald worden. *Huur* is de algemeene uitdrukking voor de geldsom, waartegen het genot en gebruik eener zaak aan een ander wordt afgestaan. *Pachten* is eigenlijk iets in gebruik krijgen of het genot van iets verkrijgen ten gevolge van een *pactum* (overeenkomst). Thans staat *pachten* bijna gelijk met *huren*; de pachtsom wordt echter zeer dikwijls niet geheel in geld betaald, een gedeelte van de verkregen vruchten komt dan ten goede aan den *verpachter*. *Pacht* is dus de *huur* van land, vroeger ook van belasting. *Erfpacht* is eene pacht, *canon* genoemd, welke in geld of voortbrengselen kan bestaan, die voor een gebruik van 10—99 jaren gesloten wordt. *Beklemming* is eigenlijk eene huur die niet opzegbaar is. Deze vindt men hoofdzakelijk in Groningen, waar de eigendom en de plaats (eigenlijk de erfelijke pacht van de boerenplaats) afzonderlijk verkocht zijn.

Huurder, zie **Bezit**.

Huwelijksgift, zie **Bruidschat**.

Hypotheek, zie **Onderpand**.

I.

Idee, zie **Bedunken**.

Idee, zie **Voorstelling**.

Idioot, zie **Krankzinnig**.

Ieder, zie **Al**.

IJdel, zie **Hoogmoedig**.

IJl, zie **Haast**.

IJl (in aller ...), zie **Haastig**.

IJlen, zie **Bazelen**.

IJlhoofdig, zie **Krankzinnig**.

IJlings, zie **Haastig**.

IJselijk — **schrikkelijk**. Hetgeen ons hoogst onaangenaam aan doet, innerlijk diep schokt en ontroert. Bij *ijselijk* is dit minder het gevolg van een hevigen schrik, dan wel van een sterken afkeer met vrees gemengd. *Schrikkelijke donderslagen. Een ijselijk groote spin.*

IJselijk, zie **Afgrijselijk**.

IJver — **ernst** — **naarstigheid** — **vlijt**. *IJver* is de werkzaamheid, die aanhoudend bezig is aan hare taak. Wie met *ijver* werkt is druk bezig, hij paart werkzaamheid aan volharding. *Vlijt* is die werkzaamheid die bij aanhoudend werken het er op toelegt die taak zoo goed mogelijk te volbrengen; wie met *vlijt* werkt, paart spoed aan oplettendheid. *Naarstigheid* is minder in gebruik. Het wordt vooral van kinderen gezegd en ziet op werkzaamheid gepaard aan goeden wil en inspanning om de opgegeven taak behoorlijk af te maken. *Ernst*, eigenlijk strijd, en vervolgens inspanning beteekenend, geeft te kennen, dat wij bewust van het gewicht eener taak, ons inspanning er voor getroosten. Deze bewustheid leidt tot *ijver* en tot *vlijt*. *Eene zaak met ijver voortzetten; blinde ijver. De naarstigheid van den scholier verdient belooning. Hij legt zich met vlijt op de studie toe; de vruchten van zijne vlijt genieten. Iets met ernst ondernemen.*

IJverig, zie **Arbeidzaam**.

IJverzuchtig, zie **Afgunstig**.

Immer, zie **Altijd**.

Immermeer, zie **Altijd**.

In brand steken, zie **Aansteken**.

In twijfel staan, zie **Aarzelen**.

Inbeelden (zich) — **verbeelden (zich)**. Zich eene verkeerde voorstelling maken. *Zich verbeelden* is zich iets voorstellen, dat niet juist is; *inbeelden*, geeft te kennen dat de voorstelling overdreven of valsch is. *Hij beeldt zich in heel knap te wezen. Hij verbeeldde zich dat hij buiten genaar was. Hij verbeeldt zich heel wat, nu hij geld heeft. Wat beeldt hij zich wel in? Hij is niets en heeft niets; (daarentegen: de ingebeelde ziekte, ingebeelde kwalen).*

Inbeelding, zie **Hoogmoed**.

Inblazen, zie **Inboezemen**.

Inboedel, zie **Huisraad**.

Inboezemen — **inblazen** — **inprenten** — **inscherpen** — **inspreken**. Iemand eene gedachte of een gevoel in den geest en in het gemoed doen opnemen. *Inboezemen* wordt zoowel in een goeden als in een

kwaden zin gebruikt voor: bij iemand een gevoel in den boezem doen ontstaan: *iemand moed, vrees, liefde, wantrouwen inboezemen; inblazen* heeft meestal eene slechte beteekenis; *achterdocht inblazen; inblazingen* = ophitsingen. *Inspreken* wordt bij voorkeur gebezigd van het *inboezemen* van moed door middel van redeneering: *moed inspreken*. *Inprenten* is door verhaalde leerling een denkbeeld of begrip vast in den geest doen opnemen. *Ik heb mijn kinderen van der jeugd af ingeprent, dat arbeid adelt*. Nog sterker wordt dit denkbeeld uitgedrukt door *inscherpen*, waarin het bijbegrip van klem, van gestrengheid ligt. *Bij het afscheid heb ik hem zijne plichten nog eens goed ingescherpt*.

Inborst, zie **Aard**.

Inbrengen, zie **Bijbrengen**.

Inbrengen — maken — opperen — te berde brengen.

Terwijl *bijbrengen* en *aanvoeren* (zie **Bijbrengen**) gebruikt worden, wanneer men eene bewering kracht wil bijzetten door het aanhalen van punten, waarop de bewering steunt, of wanneer men een betoog door bewijzen wil staven, drukken deze enkel het te kennen geven van nieuwe gedachten of een nieuw voorstel uit. *Opperen* is het mededeelen van de gedachten of van het voorstel zonder dit nog uit te werken; *te berde brengen*, eigenlijk ter tafel brengen, is het eenvoudig ter sprake brengen van eene gedachte; *inbrengen* is het te kennen geven van iets nieuws, dat tegenover het reeds gezegde kan gesteld worden. *Wat hebt gij nog in te brengen?* Men *brengh* bedenkingen *in*; *maakt* aanmerkingen, tegenwerpingen; *oppert* een denkbeeld, een bezwaar, eene bedenking. In *opperen* ligt het bijbegrip, dat men de eerste is, die (althans op dat oogenblik) van het aangevoerde melding maakt. *Van verschillende zijden is het denkbeeld geopperd de internationale geschillen door een Europeesch scheidsgerecht te doen beslechten*.

Indien, zie **Wanneer**.

Indien al, zie **Aangenomen (dat)**.

Indien ook, zie **Aangenomen (dat)**.

Indien ook al, zie **Aangenomen (dat)**.

Indienen, zie **Inleveren**.

Indijken, zie **Bedijken**.

Ingebeeld, zie **Eigenwijs**.

Ingebrekestelling, zie **Dagvaarding**.

Ingeland, zie **Bewoner**.

Ingeschapen, zie **Aangeboren**.

Ingetogen, zie **Bescheiden**.

Ingetogen, zie **Matig**.

Ingetogen, zie **Eerbaar**.

Ingeval, zie **Wanneer**.

SYNONIEMEN. 5e dr.

Ingezetene, zie **Bewoner**.

Inhalen, zie **Achterhalen**.

Inhalig, zie **Gierig**.

Inhaligheid, zie **Baatzucht**.

Inham, zie **Baai**.

Inheensch, zie **Binnenlandsch**.

Inhouden, zie **Afhouden**.

Inkomen — inkomsten — rente. *Inkomen* is de som, die iemand jaarlijks kan verteren, zonder dat hij financieel achteruitgaat. *Inkomsten* zijn de verschillende baten, die iemands *inkomen* uitmaken. De *inkomsten* staan tegenover de *uitgaven*. *Rente* ziet uitsluitend op de opbrengst van vaste goederen en belegde gelden. *Van zijne rente leven*. Een ambtenaar, die van zijn traktement leven moet, spreekt van zijn jaarlijksch *inkomen*, niet van zijne *inkomsten*, en kan niet zeggen dat hij *van zijne rente* leeft.

Inkomsten, zie **Inkomen**.

Inkoopen, zie **Aanschaffen**.

Inkorten, zie **Afkorten**.

Inlandsch, zie **Binnenlandsch**.

Inlaten (zich), zie **Bemoeien (zich)**.

Inleveren — indienen. Stukken aan de bevoegde macht doen toekomen, ze aan een college of een persoon inzenden. Het begrip *inleveren* is ruim, dat van *indienen* eng. Iedereen kan een verzoekschrift, eene klacht, bezwaren, aanbiedingen, plannen, voorstellen, enz. *inleveren*. *Indienen* daarentegen gebruikt men alleen ten opzichte van hem, door wien de overlegging geschiedt krachtens de bevoegdheid, die hij aan zijn ambt ontleent. *Een minister dient een ontwerp van wet in*.

Inmiddels — intusschen — middelerwijl — ondertusschen — onderwijl. Tusschen twee gebeurtenissen. *Inmiddels* geeft te kennen, dat midden in het verloop der eene handeling eene andere geschiedde. *Middelerwijl* (eene samenstelling met *wijle*, tijd) evenals *onderwijl* geeft te kennen dat iets geschiedt in den tijd, gedurende welken eene andere handeling plaats grijpt. *Ondertusschen* en *intusschen* duiden aan dat er *tusschen* (onder Wdb. O, 1235) twee handelingen iets voorvalt. *Terwijl zij daarmede bezig waren, was inmiddels bericht gekomen, dat het niet meer noodig was. Ga je maar gauw klaar maken, ik zal onderwijl (middelerwijl) den boel wat opruimen. Intusschen (ondertusschen) waren de gemoederen al wat gekalmeerd, zoodat de vergadering verder een gewoon verloop hebben kon*.

Innemen, zie **Bekoren**.

Innemen, zie **Bezetten**.

Innemend, zie **Aanminnig**.

Innen, zie Beuren.

Innerlijk — inwendig. *Inwendig* is datgene wat naar binnen gekeerd is, derhalve wat zich in het binnenste van een lichaam bevindt; het blijft het *inwendige* heeten, zelfs wanneer het bloot gelegd wordt. Het wordt minder in figuurlijken zin gebruikt. De *inwendige* deelen van het menschelijk lichaam. *Dat is goed voor den inwendigen mensch* = dat versterkt de krachten, wekt de levensgeesten op. *Innerlijk* staat tegenover *uiterlijk*, den zichtbaren vorm; het geldt van die deelen van een geheel, die door de oppervlakte, het uiterlijk, voor het oog bedekt zijn. Het wordt dikwijls in figuurlijken zin gebezigd. *De innerlijke waarde van het goud* is de waarde, die het goud als zoodanig, afgescheiden van zijn vorm, heeft. *Het innerlijke van den mensch* is 'smenschen gemoed, karakter, geaardheid, wezen.

Innig, zie Hartelijk.**Inpolderen, zie Bedijken.****Inprenten, zie Inboezemen.****Inscherpen, zie Inboezemen.**

Inschikkelijk — gedwee — gehoorzaam — meegaand — toegefelijk — volgzzaam — zoet. Deze woorden duiden aan, dat men de eigenschap bezit van zich gemakkelijk naar den wil van anderen te voegen. De *meegaande*, de *volgzame* laten zich gemakkelijk leiden, daar zij gemakkelijk gehoor geven aan een wenk of raad van anderen; die eene groote mate van onderworpenheid en volgzzaamheid heeft noemt men *gedwee*; de *gehoorzame* hoort naar het bevel van anderen en volgt dit op; bij de beide eersten is het een eigenschap van het karakter, bij den laatste een gevolg van redeneering en plichtsbefef. De *inschikkelijke* en de *toegefelijke* staan niet zoo sterk op hun recht of zoo vast op hun stuk, dat zij niet van tijd tot tijd eene concessie weten te doen in het belang der harmonie. Die *inschikkelijk* is geeft zijn recht gaarne op ter wille van anderen; die *toegeeflijk* is vergeeft bovendien gemakkelijk eene verkorting van zijn recht. *Zoet* voor gehoorzaam, rustig, inschikkelijk wordt alleen van kleine kinderen gezegd.

Inslaan — opdoen. Zich van een voorraad levensmiddelen en andere huiselijke benodigdheden voorzien. Tusschen beide woorden is geen bepaald verschil in betekenis. *Opdoen* is een woord dat meer in de huishouding hiervoor gebruikt wordt; verder is zoowel *inslaan* als *opdoen* in gebruik. *Inslaan* wordt over het algemeen van grootere hoeveelheden koopwaren gezegd, zoowel met betrekking tot dranken als tot sommige andere waren, waarin handel wordt gedreven. *Bier en wijn inslaan, suiker inslaan. Boter, kolen opdoen. Winterprovisie opdoen.*

Insluiten — berennen — omgeven — omringen — omsingelen. Zich rondom iemand of iets bevinden, of trachten er een kring omheen te vormen. *Insluiten* duidt dit het sterkst aan, en geeft te kennen dat de kring gesloten is, zoodat er aan ontkomen niet valt te

denken. *Omsingelen* is langzamerhand geheel omringen, nauw omsluiten. *Omgeven*, *omringen*, en soms *omsingelen*, met een persoonsnaam tot voorwerp, onderstellen altijd, dat de handeling met een bepaald doel geschiedt, hetzij tot betooning van eerbied, hetzij uit belangstelling, nieuwsgierigheid, enz. *Een talrijk gevolg van edelen omgaf den Vorst. Zijne vrienden omringden hem. Het gemeen omsingelde den vreemdeling en liet hem geen oogenblik rust. Insluiten, omsingelen en berennen* onderstellen een *omringen* met een vijandelijk oogmerk (met de drie andere woorden is dit niet altijd het geval), en worden meest gebezigd ten opzichte van legers of vestingen, die men belegeren wil. *Insluiten en omsingelen* worden echter ook van enkele personen gebezigd. *Willem van Oostervant was in Zierikzee ingesloten. Bazaine bemerkte dat hij ingesloten was. Berennen*, thans in onbruik, was bij onverwachts, snel insluiten, een snellen aanval doen met voetvolk en met ruitery (*rennende aanvallen*), zoodat de bezetting den tijd niet had zich op een beleg voor te bereiden.

Inspannen, zie **Aanspannen**.

Inspannen (zich), zie **Pogen**.

Inspreken, zie **Inboezemen**.

Instaan, zie **Borgblijven**.

Instemming, zie **Bijval**.

Instinct, zie **Aandrift**.

Instrument, zie **Gereedschap**.

Integendeel, zie **Dan**.

Interest — rente. *Rente* is de werkelijke opbrengst van een uitgezet kapitaal; *interest* de overwinst, die men bij de gewone *rente* krijgt. Behoeft men niet te vreezen voor verlies van kapitaal, dan is men tevreden met de *rente*, bestaat die vrees wel, dan eischt men iets meer voor de risico; hetgeen men zoo meer krijgt met de *rente* te zamen is dan *interest*. Deze wetenschappelijke onderscheiding wordt intusschen in het dagelijksch leven niet in acht genomen; men gebruikt *rente* en *interest* door elkaar. In rechten spreekt men van *rente* bij een fonds perdu, b.v. *lijfrente*, waarbij men aanspraak heeft op eene voortdurende uitkeering, maar niet op de hoofdsom of het kapitaal. Bij de *interest* behoudt men het recht op de hoofdsom.

Intrekken, zie **Afschaffen**.

Intusschen, zie **Inmiddels**.

Inwendig, zie **Innerlijk**.

Inwilligen, zie **Bewilligen**.

Inwoner, zie **Bewoner**.

Inzien (zuw.), zie **Bedunken**.

Inzien (ww.), zie **Bevroeden**.

Inzinken, zie **Afvallen**.

J.

Jaarboek, zie **Kroniek**.

Jaargeld, zie **Jaarwedde**.

Jaarwedde — jaargeld — gage — pensioen — salaris — soldij — tractement. *Jaarwedde* noemt men de geregelde bezoldiging (zie bij **Belooning**) der ambtenaren van rang, *salaris* die der mindere beambten. De *jaarwedde*, ook het *tractement* genoemd, van een minister, van een burgemeester, officier, enz.; het *salaris* van een klerk. *Jaargeld* heet de jaarlijkse som, die aan iemand van wege zijn verdiensten, uit genegenheid, enz. wordt toegelegd. *Spinoza ontving een jaargeld van Jan de Witt*. *Soldij* is de som, die het loon der militairen uitmaakt; waar van het loon van scheepsvolk sprake is, gebruikt men het woord *gage*. *Pensioen* is het jaargeld, dat óf aan ambtenaren, die hun diensttijd volbracht hebben, of voor den dienst ongeschikt zijn geworden, óf aan hunne naaste betrekkingen uit eene bepaalde kas wordt uitgekeerd.

Jagen, zie **Drijven**.

Jaloersch, zie **Afgunstig**.

Jaloezie, zie **Afgunst**.

Jammerlijk, zie **Bedroevend**.

Jegens — tegen. De grondbeteekenis van beide is eene richting ergens heen, eene beweging naar een voorwerp. Bij *jegens* heeft die beweging een vriendschappelijk karakter; in *tegen* ligt, wanneer het tegenover *jegens* gesteld wordt, het denkbeeld van weerstand, van vijandschap; overigens kan het ook in gunstigen zin worden gebruikt. *Liefde, achting, eerbied, teederheid jegens iemand. Lief, aardig, goed, vriendelijk jegens iemand zijn. Tegen den muur loopen. Tegen den stroom op zwemmen. Zich tegen iets aankanten. Tegen den vijand oprukken. Tegen iemand lomp, ruw, onbeleefd zijn. Tegen ieder spreekt hij even beleefd.*

Jeugd, zie **Jonkheid**.

Jeugdig, zie **Jong**.

Jok, zie **Boert**.

Jokken — liegen. *Jokken* is eene verzachtende, *liegen* de gewone uitdrukking voor onwaarheid spreken. *Jokken* wordt alleen in de taal onder en tot kinderen gehoord. Overigens wordt het zelden gebruikt.

Jokken, zie **Schertsen**.

Joligheid, zie **Blijdschap**.

Jong — jeugdig — nieuw — versch. *Jong* is wat nog niet lang bestaan of geleefd heeft. In dit opzicht is *jong* synoniem met *nieuw* en *versch*, welke laatste woorden echter in dezen zin niet van personen gebruikt worden. *Nieuw*, vooral van levenlooze voorwerpen gebezigd, geeft te kennen,

dat de zaak pas ontstaan of gemaakt, enz., is; *versch*, vooral van levensmiddelen gebruikt, drukt uit, dat de zaak nog alle eigenschappen bezit, die het gevolg zijn van zijn nog kortstondig bestaan. *Jong* ziet meer op de krachten, die iets, dat slechts sinds korten tijd bestaat, bezit of mist. Wanneer *jong* en *jeugdig*, van personen gebruikt, met elkaar vergeleken worden, ziet *jong* op den leeftijd, *jeugdig* op de eigenaardigheden, die aan de jeugd eigen zijn. *Eene oude vrouw is niet jong meer, doch kan nog jeugdig in hare bewegingen zijn. Een nieuwe stoel. Versche groenten, melk, visch.*

Jonkheid — jeugd. *Jeugd* is de benaming voor den vroegsten leeftijd van den mensch, en duidt bij uitbreiding de eigenschappen aan, die een jong mensch eigen zijn. *Jonkheid* is de eigenschap van *jong zijn* als abstract beschouwd; doch bij uitbreiding wordt het gebezigd voor *het jonge* als collectief: *de jonkheid* beteekent dan de jongelieden. *Jonkheid* wordt meer in sierlijken stijl dan in omgangstaal gebruikt. *Vroolijkheid past aan de jeugd. In de dagen uwer jonkheid . . .*

Jonkvrouw, zie Dochter.

Juffer, zie Deel.

Juffer, zie Dochter.

Juffrouw, zie Dochter.

Juist — nauwkeurig — nauwgezet — stipt. *Juist* is datgene, wat beantwoordt aan de eischen; *nauwkeurig* wat in alle deelen *juist* is; *stipt* of *nauwgezet* is datgene, wat in geen enkel punt afwijkt. *Eene nauwkeurige opmeting. Een nauwkeurig onderzoek. Een juist oordeel! Juist van pas! Juist opgemerkt! Stipt nagekomen. Stipte (nauwgezette) plichtsbetrachting.*

Juwelen — kleinoodiën. Door *juwelen* verstaat men uitsluitend geslepen edelgesteenten, inzonderheid diamanten; onder *kleinoodiën* zijn ook gouden voorwerpen, paarden en andere zaken, die tot tooi dienen, begrepen. Beide worden ook figuurlijk gebruikt: *Dit boek is een kostbaar kleinoed. Een juweel van een broer. Een juweel van een schilderij.*

K.

Kaai, zie Burgwal.

Kaal, zie Bloot.

Kaam — kant — schimmel. *Schimmel* is de algemeene naam voor de kleine plantjes die zich ontwikkelen, waar organische stoffen in bederf overgaan. Bij natte waren als *bier, azijn* enz. noemt men dit *kaam*, bij wijn spreekt men van *kant*.

Kabbeling, zie Deining.

Kabel, zie Touw.

Kabinet, zie **Kamer**.

Kade, zie **Burgwal**.

Kakelen, zie **Kabbelen**.

Kallen, zie **Babbelen**.

Kalm, zie **Bedaard**.

Kalmte, zie **Bedaardheid**.

Kamer — boudoir — kabinet — vertrek — zaal. *Vertrek* is het algemeene woord voor iedere afgeslotene ruimte in een huis, maar wordt meest in meer deftigen stijl gebruikt. *Kamer* is het meest gebruikelijke woord. In sommige samenstellingen worden beide woorden gebezigd, z. a. *woonkamer*, *woonvertrek*, doch bij andere alleen *kamer* b.v. *badkamer*. Eene *zaal* is een groot vertrek; *kabinet* eene kleine kamer. Een dameskabinetje draagt den naam van *boudoir*.

Kamertje, zie **Cel**.

Kameraad, zie **Gezel**.

Kamp, zie **Akker**.

Kamp, zie **Gevecht**.

Kampstrijd, zie **Gevecht**.

Kanaal, zie **Gang**.

Kant, zie **Boord**.

Kant, zie **Kaam**.

Kappen, zie **Hakken**.

Kar, zie **Wagen**.

Karakter, zie **Aard**.

Kardoes — patroon. De lading van een vuurwapen: bij een geweer wordt deze *patroon* genoemd, bij een stuk geschut *kardoes*.

Karig, zie **Gierig**.

Kasteel, zie **Burg**.

Kastelein — herbergier — logementhouder — hotelhouder — waard. *Waard* is de algemeene benaming voor ieder die gasten in zijn huis ontvangt. Vroeger werd het in ruimer zin genomen dan thans, nu de eigenaars der grootere huizen, waar vreemdelingen huisvesting vinden, naar den naam van *logement* of *hotel*, dien hun huis heeft, de namen van *logement-* of *hotelhouders* hebben gekregen, en *waard* de benaming is geworden van de houders van slaaphuizen en kroegen. Terwijl *logement* en *hotel* nog de eigenlijke beteekenis van plaats van huisvesting, en huis voor gasten behouden hebben, is in *herberg* de eigenlijke beteekenis van *legerplaats*, in den loop der tijden verloren gegaan. Thans is het elke woning, waar de reizende man zijn intrek kan nemen; duidt het een huis aan, waar

men nachtverblijf verleent, dan staat het in aanzien en rang achter bij *logement* en *hotel*, en de houder ervan, de *herbergier*, staat eenigszins gelijk met den *waard*, den tapper die drank in het klein verkoopt. In veel opzichten is *kastelein* gelijk geworden aan *herbergier*, doch terwijl het laatste meer op het beroep ziet door den persoon uitgeoefend, is *kastelein* meer een titel: *zetskastelein*. De oorspronkelijke beteekenis van bevelhebber in een *kasteel* (*castellum* of *heriberga* = versterkte legerplaats) is nog in enkele uitdrukkingen en titels over, de *kastelein van Montfoort*, de slotvoogd van Montfoort enz.

Kastijden — tuchtigen — straffen. Iemand doen boeten voor bedreven kwaad. *Straffen* geeft het algemeene denkbeeld zonder bijgedachte. Zoowel in *tuchtigen* als in *kastijden* ligt het bijdenkbeeld opgesloten, dat de straf de verbetering van den overtreder beoogt, maar terwijl men zich bij *kastijden* die verbetering als gansch niet onbereikbaar voorstelt, beschouwt men haar bij *tuchtigen* als eene eenigszins hopelooze zaak. *De vader kastijdt zijn kind. Godsdienstige dweepers kastijden zich zelf om het vleesch met zijne lusten te dooden.* Gevangenen voor zware misdadigers dragen den naam van *tuchthuizen*.

Keel, zie Hals.

Keel — gorgel — strot. *Keel* is de benaming van den nauwen doorgang boven het strottenhoofd, en duidt zoowel het uitwendige als het inwendige hiervan aan. *Gorgel* wordt alleen van het inwendige gezegd; het is hiervoor minder in gebruik dan *keel*. Nog minder is zulks het geval met *strot*, dat meest in wetenschappelijke samenstellingen als *strottenhoofd*, *strotader*, enz. voorkomt, en verder in enkele min of meer platte uitdrukkingen, als *door den strot jagen* voor *zweigen*, gehoord wordt.

Keeren — omkeeren. *Omkeeren* is een voorwerp in het algemeen zoo wenden, dat het *om* komt te staan of te liggen, dat het andersom wordt geplaatst, zoodat òf vóór tot achter, òf boven tot onder, òf links tot rechts, òf buiten tot binnen wordt, en omgekeerd. *Keeren* is meer bepaald van een kleedingstuk het binnenste buiten brengen. Een glas *omkeeren* zegt men, wanneer men het met de opening naar beneden houdt. Eene jas *keeren* is haar zoo vernaaien, dat de binnenzijde der stof buiten komt.

Keeren, zie Draaien.

Kei, zie Baksteen.

Keizer, zie Beheerscher.

Kelk — kroes — beker — roemer. *Roemer* noemt men een groot drinkglas; *kelk* een wijd uitlopend glas of *beker*. *De kelk des nachtsmaals.* Figuurlijk: *de kelk des lijdens*. Een *beker* is meer van metaal. Figuurlijk worden *beker* en *kelk* in dezelfde beteekenis gebruikt: *den lijdensbeker drinken*. *Kroes*, vroeger in gebruik naast kan en kruik, wordt tegenwoordig meest gezegd van een klein metalen bekertje, vooral voor kinderen; *een schuimende kroes*; *een melkkroes*.

Kenbaar maken, zie Dag (aan den ... leggen).

Kennen, zie **Erkennen**.

Kennen (te ... geven), zie **Aanduiden**.

Kennen (te ... geven), zie **Aankondigen**.

Kennen (te ... geven), zie **Berichten**.

Kennis, zie **Bewustheid**.

Kennis, zie **Kunst**.

Kennisgeven, zie **Berichten**.

Kennisgeving, zie **Bericht**.

Kerker, zie **Gevangenis**.

Kerkhof, zie **Begraafplaats**.

Kermen, zie **Grijnen**.

Keten, zie **Band**.

Ketenen, zie **Binden**.

Ketterij, zie **Dwaalleer**.

Ketting, zie **Band**.

Kibbelen — kijven — krakeelen — twisten. Met woorden strijden. *Krakeelen* is aanhoudend oneenig zijn, b.v. onder huisgenooten; *kibbelen* oneenig zijn over kleinigheden ten gevolge van wederzijdsch gebrek aan inschikkelijkheid; *kijven* tegen elkander uitvaren met sterke verheffing van stem en ongemeene radheid van tong, eene kunst, waarin van oudsher de vischvrouwen het meesterschap bezeten hebben; *twisten* laat meer dan een der andere woorden de vrees doorschemeren, dat men van woorden tot daden zal overgaan.

Kiem — lot — loot — schot — spruit — telg. *Spruit* is elke uitlooper aan eene plant; wordt de uitlooper uit het zaad bedoeld, die zich niet boven den grond verheft, dan spreekt men van *kiem*. Verheft de uitlooper zich boven den grond, dan is *spruit* de algemeene naam. Bevindt zich aan eene plant een uitlooper dan noemt men hem *knop*, zoolang er zich nog geen bladeren ontwikkeld hebben; is hij verder uitgeschoten dan spreekt men van *schot*, *lot* of *loot*. *St. Janslot. De jonge boomen maken nu schot*. Onder *loot* verstaat men dat *lot*, dat geschikt is om er afgenomen te worden en gebezigd te worden voor de aankweeking, terwijl *telg* elk klein boomscheutje is; ook zulk een, dat op zich zelf staat.

Kijken, zie **Zien**.

Kijven, zie **Aangaan**.

Kijven, zie **Kibbelen**.

Kim — gezichtseinder — horizont. De grens van het cirkelvlak, dat de voor ons zichtbare aardoppervlakte en de zich daarop bevindende voorwerpen bevat. *Gezichtseinder* wordt deze grens genoemd, in zooverre zij

de nitgestrektheid van ons gezichtsvermogen bepaalt. *Horizont* is de kring, die het zichtbare gedeelte van den hemel scheidt van het voor ons onzichtbare. *Kim* drukt hetzelfde uit, doch niet zoo zeer in betrekking tot ons gezicht; de eigenlijke beteekenis van *kim* (*kimme*) is rand; vroeger sprak men ook van de *kim* van een vat, enz.; *kim* is dus de rand, gevormd door de schijnbare aanraking van hemel en aarde. *De zon verrijst aan de oosterkim. Eindelijk werd er aan den horizon eene roode stip zichtbaar. Op de heide, die zich tot aan den gezichteinder uitstreckte, kon ons oog geen spoor van leven bespeuren.*

Kinderachtig — kinderlijk — kindsch. Als van een kind. *Kinderlijk* zegt, dat er overeenkomst met een kind bestaat in gunstigen zin. *Kinderlijke spelen. Kinderlijke liefde. Kinderachtig* en *kindsch* duiden gelijkheid aan een kind aan, waar zij niet gewenscht is; met dit onderscheid evenwel, dat *kinderachtig* gezegd wordt van hem, die zich opzettelijk zoo gedraagt, terwijl *kindsch* genoemd worden die oude lieden, bij wie, ten gevolge van verzwakte geestvermogens, de toestand der kinderjaren teruggekeerd is. *Foei! kan een student nog zoo kinderachtig zijn. Mijne arme grootmoeder is helaas, geheel kindsch geworden.*

Kinderlijk, zie **Kinderachtig**.

Kindsch, zie **Kinderachtig**.

Kindschheid, zie **Kindsheid**.

Kindsheid — Kindschheid. De toestand der kinderjaren. Het tweede stelt dien toestand voor, zooals hij zich vertoont bij oude lieden met verzwakte geestvermogens; het eerste wijst den kinderlijken leeftijd aan.

Kinkhoorn, zie **Schaal**.

Kitteloorig, zie **Driftig**.

Klaar, zie **Af**.

Klaar, zie **Begrijpelijk**.

Klaar, zie **Helder**.

Klank, zie **Geluid**.

Klant, zie **Afnemer**.

Klauteren, zie **Klimmen**.

Kleeden, zie **Aankleeden**.

Kleinoodiën, zie **Juweelen**.

Klem — nadruk. Kracht van taal. *Klem* ziet op het overtuigende der bewijsgronden, die men aanvaart; *nadruk* op het vuur, de bezieling, waarmee men spreekt. *Een klemmend betoog. Iemand met nadruk waarschuwen.*

Klemmen, zie **Knijpen**.

Klep, zie **Deksel**.

Kliek, zie **Partij**.

Klieven — klooven — splijten. Met kracht vaneenscheiden. *Klooven* mag alleen dan gebruikt worden, wanneer er eene *kloof* of schei-

ding achterblijft. Bij *klooven* (doen *splijten*) let men bij voorkeur op het voorwerp, waarvan de samenhang verbroken wordt door eene scherpe snede, terwijl bij *klieven* meer gelet wordt op datgene, wat met kracht en snelheid door eene andere zelfstandigheid heendringt. *Hout wordt gekloofd. De vogel doorklieft de lucht. Het schip doorklieft de baren. Splijten* is den samenhang verbreken door het voorwerp te laten barsten of scheuren.

Klimmen — klauteren. Zich in de hoogte begeven door zich met handen en voeten ergens aan vast te klemmen. *Klauteren* gaat met meer moeite gepaard dan *klimmen*; het duidt hepaald aan, dat men zich van handen en voeten bedient; *klimmen* kan ook alleen met de voeten geschieden. Men *klimt* op een berg, op een ladder, in de mast. Men *klautert* tegen een muur, eene rots op.

Klimmen — rizen — stijgen. Zich opwaarts begeven. *Stijgen*, oorspronkelijk in het algemeen *gaan* beteekenend, heeft in den loop der tijden de meer beperkte beteekenis van naar boven gaan gekregen. Tegenover *rijzen* geeft *stijgen* te kennen, dat er beweging met het lichaam bij plaats heeft; terwijl *rijzen* alleen beteekent *zich verheffen*, hooger stand innemen, en van levenlooze voorwerpen alleen *rijzen* kan gezegd worden, niet *stijgen*, kunnen van levende wezens beide woorden gebruikt worden. *Rijzen* beteekende vroeger ook in 't algemeen *gaan*; *rijzende blâren*. *Klimmen* beteekent eigenlijk, zich bij het *rijzen* of *stijgen* vastklemmen aan iets, doch wordt figuurlijk geheel gelijk gesteld met *stijgen* en *rijzen*. Van sommige voorwerpen gebruikt men zoowel *rijzen* en *stijgen*, als *klimmen*, b.v. *de vlieger stijgt; hij klimt nog hooger*. Men zegt: *De barometer rijst, en het kwik stijgt*, maar ook *de thermometer is nog al gestegen, het kwik rijst nog*.

Kling, zie Zwaard.

Klinker, zie Baksteen.

Klip — rots. *Klip* noemt men eene harde steile rots, voornamelijk in de zee (*blinde, wakende klippen*). Figuurlijk wordt *klip* gebezigd in de ongunstige beteekenis van hinderpaal, beletsel, oorzaak van verderf; *rots* daarentegen in de gunstige van toeverlaat, steun, toevlucht. *Hij zal die klip niet ontzeilen. Op die klip is hij gestrand. God is mijne rots; de rotssteen mijns harten.*

Kloek, zie Dapper.

Kloekmoedig, zie Dapper.

Klok, eiz Bel.

Klomp — klont — kluit — homp. Eene vormlooze massa van tamelijke grootte noemt men *klomp*; eene dito massa van mindere grootte *klont* of *kluit*. Een ongeschikt brok van iets noemt men *homp*; men bezigt het bij voorkeur van brood of vleesch. *Een homp brood. Een klomp aarde, boter. Kluiten boter* zijn stukken boter, zooals die op sommige plaatsen aan de markt gebracht worden. De kleinere stukken van sommige voorwerpen heeten *klont*, die van andere *kluit*. *Een klont suiker of boter. Klonten in*

de melk. Eene kluit aarde, een kluitje turf. Figuurlijk: Hij is uit de kluiten gewassen (groot geworden). Op de kluiten komen (rijk worden).

Klont, zie **Klomp**.

Kloof, zie **Barst**.

Klooven, zie **Klieven**.

Kloppen, zie **Beuken**.

Klucht, zie **Grap**.

Kluister, zie **Band**.

Kluisteren, zie **Binden**.

Kluit, zie **Klomp**.

Kluiven — knabbelen — knagen — knauwen — nibbelen.

Met kleine beten op iets bijten. *Knabbelen* aan iets is met de voortanden voortdurend kleine stukjes van iets hards afbijten; *knabbelen* op iets, de tanden herhaaldelijk in iets hards zetten, zonder er telkens zichtbaar iets af te bijten. *De konijnen knabbelen aan de boomen. Een kind knabbelt op eene korst brood.* In het laatste geval kan men ook zeggen *knauwen*; dit wordt echter meer voor bijten op iets taais met tanden en kiezen gebruikt. *Knagen* is met de tanden voortdurend langs of aan iets hards schaven, zeer langzaam en onmerkbaar *knabbelen*. *Nibbelen* is kleine stukjes met de tanden afbijten en fijn malen tusschen de tanden; *kluiven aan iets* is met kracht van een bot of hard voorwerp het weeke aftrekken; *kluiven op iets* met lippen en tanden trekken aan iets, *kluiven aan en kluiven op een been*.

Knabbelen, zie **Kluiven**.

Knagen, zie **Kluiven**.

Knap, zie **Fraai**.

Knap, zie **Bedreven**.

Knap, zie **Bekwaam**.

Knauwen, zie **Kluiven**.

Knecht, zie **Bediende**.

Knellen, zie **Knijpen**.

Kneuzen, zie **Bezeeren**.

Knijpen — klemmen — knellen — nijpen. Iets vast samendrukken. *Klemmen* ziet meer op het kleven of vasthouden van het eene aan het andere; *bij knellen* veronderstelt men dat de druk pijn veroorzaakt. Bij *knijpen* en *nijpen*, welke twee werkwoorden dezelfde beteekenis hebben, heeft eene samendrukking van twee zijden plaats. In figuurlijken zin wordt *nijpen*, en vooral het tegenw. deelw. *nijpende*, in de beteekenis van smart aandoen, fel doordringend zijn, gebruikt. Hiervoor wordt *knijpen* niet gebezigd. *Nijpende koude; nijpende armoede*.

Knocien, zie **Broddelen**.

Knorren, zie **Brommen**.

Koel, zie **Frisch**.

Koelen, zie **Afkoelen**.

Koen, zie **Dapper**.

Koesteren — **voeden**. Gedachten, gevoelens enz. versterken. *Koesteren* geschiedt door den persoon zelf; *afgunst*, *een geheimen wensch*, *eene groote gedachte van zichzelf*, *haat tegen iemand koesteren*. *Voeden* kan ook van buiten af geschieden; *de hoop voeden*, *dat ...*; *zijne wrok werd gevoeld door allerlei handelingen*, *die hij verkeerd opvatte*.

Koets, zie **Wagen**.

Koets, zie **Bed**.

Koetsier, zie **Voerman**.

Koken, zie **Zieden**.

Koken, zie **Bakken**.

Kolk, zie **Afgrond**.

Kolom, zie **Zuil**.

Kom, zie **Bak**.

Kommervol, zie **Armzalig**.

Kond doen, zie **Aankondigen**.

Koning, zie **Beheerscher**.

Koon, zie **Wang**.

Kooper, zie **Afneemer**.

Koopman, zie **Handelaar**.

Koord, zie **Touw**.

Kop, zie **Bak**.

Kop, zie **Hoofd**.

Koppel — **paar**. Twee gelijksoortige voorwerpen. *Koppel* beduidt eigenlijk een zoodanig tweetal, dat door een band verbonden (gekoppeld) is. *Een koppel pistolen* = twee bij elkander behoorende pistolen. Bij uitbreiding staat het echter voor *paar* in het algemeen. *Een koppel duiven*, hetzelfde als *een paar duiven* = een mannetje en een wijfje. *Koppel* wordt zelfs gebruikt in den zin van troep. *Zij stonden op een koppel*. *Een groote koppel zwanen*. *Een koppel* (vlucht) *pairijzen*.

Koppelen, zie **Binden**.

Koppig, zie **Eigenzinnig**.

Koren, zie **Graan**.

Kort, zie **Beknopt**.

Kortademig, zie **Aamborstig**.

Korten, zie **Afhouden**.

Korten, zie **Afkorten**.

Kortswijl, zie **Boert**.

Kost, zie **Eetwaar**.

Kostbaar, zie **Kostelijk**.

Kostelijk — **kostbaar**. Beide woorden geven te kennen dat iets hooge waarde heeft. Het eerste wordt slechts in figuurlijken zin gebruikt, alleen het tweede geeft het bezit van geldelijke waarde aan. *Water is een kostelijke drank. Diamanten zijn kostbare steenen.*

Kosten — **onkosten**. *Kosten* zijn de som, waarop ons iets te staan komt; *onkosten* wordt gebruikt met het oog op schade en verlies. *Hij werd in de kosten van het proces veroordeeld. Niettegenstaande alle door hem gemaakte onkosten werd hij nog uitgelachen op den koop toe.*

Kosten, zie **Gelden**.

Kostwinning, zie **Broodwinning**.

Kosten, zie **Braken**.

Kouten, zie **Babbelen**.

Kraag, zie **Boord**.

Kracht — **macht** — **sterkte** — **vermogen**. *Kracht* is het vermogen om arbeid te verrichten; de oorzaak, waardoor eene werking teweeggebracht of gewijzigd wordt. *Sterkte* is weerstandbiedende *kracht*; verder, in algemeenen zin *kracht*: *sterkte van geheugen, sterkte om te dragen. De sterkte van onzen staat is gelegen in onze waterlinie. Vermogen en macht* zien meer op de engere of ruimere grenzen, die er gesteld zijn aan iemands *krachten*. *Vermogen* is meer het kunnen dan het werkdadig uitoefenen; het kan eene werking te weeg brengen; geschiedt dit, dan heeft er inspanning der *kracht* plaats. Evenals *macht* geeft het aan, dat er eene voldoende hoeveelheid *kracht* is om iets te volbrengen, zonder dat hiervoor hulp van anderen noodig is; *macht* veronderstelt meer het bezit van eene groote mate van *kracht*, die men volkomen beheerscht. *Het vermogen om te spreken, de macht over de taal. Vermogen* ziet meer op het kunnen, *macht* op de uitwerking. *Verstandelijke vermogens. Geestvermogens. Denkvermogen. Het benijdenswaardig vermogen om veel goed te doen. In eene absolute monarchie is de macht van den vorst onbeperkt* (niet begrensd door eene grondwet). *God bezit eene oneindige macht. Zij heeft op haar man veel vermogen. Macht* wordt in enkele gevallen uitsluitend voor lichamelijke krachten gebezigd. *Dat werk is boven mijne macht. Uit alle macht loopen.* Zie ook **Aanleg**.

Krachteloos, zie **Zwak**.

Krachtig, zie **Sterk**.

Krakeel, zie **Twist**.

Krakeelen, zie **Kibbelen**.

Kramer, zie **Handelaar**.

Krank, zie **Ziek**.

Krankzinnig, zie **Dwaas**.

Krankzinnig — dol — gek — idioot — ijlhoofdig — uitzinnig — waanzinnig — zinneloos. Deze woorden geven te kennen, dat iemand niet de macht of het vermogen heeft, om zijn verstand geregeld of goed te laten werken. *Idioot* is degene, die niet genoeg ontwikkeling heeft of wiens hersengestel te zwak is, om geregeld door te kunnen denken. *Krankzinnig*, *waan-zinnig* wordt gezegd van hem, die zijne verstandelijke vermogens niet goed weet te gebruiken; hetzij ten gevolge van eene ziekelijke aandoening of ten gevolge van den aanleg; *waan-zinnig* duidt dit in sterkere mate aan dan *krankzinnig*. *Ijlhoofdig* noemt men dengene, wiens denkvermogen ten gevolge eener ziekte verward is; bij uitbreiding iemand, die overhaast denkt en daardoor dolheden doet. Het woord raakt in onbruik. *Gek* wordt in het dagelijksch leven ieder genoemd, die in meerdere of mindere mate *krankzinnig* of *waan-zinnig* is; terwijl *krankzinnig* meer op het ziek zijn doelt, *waan-zinnig* op het hebben van gebrek of gemis aan zin of verstand, ziet *gek* meer op de uiting van de krankzinnigheid of van den waanzin. Waar deze zeer sterk is in de uiting, daar spreekt men van *dol*. Terwijl *krankzinnigheid* soms voor genezing vatbaar is, bezigt men *zinneloosheid* (en *zinneloos*), wanneer er van een volslagen gemis van het denkvermogen sprake is. Bij uitbreiding wordt *zinneloos* ook gebruikt van iemand, die tijdelijk zijne bezinning heeft verloren: *zinneloos van pijn*. *Uitzinnig* noemde men hem, die handelde alsof hij van zijn verstand beroofd was. Thans is dit woord niet meer in gebruik. *Gij uitzinnige Galaten!*

Krans, zie **Cirkel**.

Kreek, zie **Baai**.

Kreet, zie **Gil**.

Kreng, zie **Aas**.

Krenken, zie **Beleedigen**.

Kreunen, zie **Grijnen**.

Kreupel, zie **Gebrekkig**.

Krieken van den dag, zie **Dageraad**.

Krijg — strijd — oorlog. *Strijd* is de botsing van twee vijandige machten; *krijg* en *oorlog* zien op de beslechting van dien *strijd* door de wapenen. *Krijg* is uit de taal van het dagelijksch leven bijna geheel verdwenen; alleen in formeele of dichterlijke uitdrukkingen wordt het nog gebruikt. *Oorlog* beteekent nooit anders dan openbaren *krijg*, twist tusschen volken, die door de kracht der wapenen beslist wordt.

Krijgen, zie **Aannemen**.

Krijshen, zie **Schreeuwen**.

Krijten, zie **Grijnen**.

Krijten, zie **Schreeuwen**.

Kring, zie **Cirkel**.

Kritiek, zie **Bedenkelijk**.

Kroes, zie **Kelk**.

Krom, zie **Gebogen**.

Kromming, zie **Bocht**.

Kroniek — **geschiedenis** — **geschiedverhaal** — **historiebladen** — **jaarboek**. Het bericht of verhaal van de belangrijke gebeurtenissen en lotgevallen der menschheid in haar geheel of voor een deel. *Jaarboek* is het werk, dat de voorvallen van een enkel jaar omvat; dikwijls echter wordt het gelijkbeteekenend met *geschiedenis*, soms met *kroniek*. *Kroniek* is eene korte vermelding naar tijdsorde van de voornaamste gebeurtenissen; *geschiedenis* een aaneengeschakeld, meer of min uitvoerig verhaal van hetgeen er met een persoon of eene zaak is voorgevallen. In uitgebreider zin is het de samenhangende voorstelling der gebeurtenissen en lotgevallen der volken en van de ontwikkeling der menschen, voor zoverre zij blijkt uit de ontwikkeling der maatschappelijke toestanden. Onder *geschiedverhaal* en *historiebladen* verstaat men de verhalen en verslagen van gebeurtenissen, zoowel van die, welke door tijdgenooten als van die, welke door de nakomelingschap geboekt zijn; het laatste woord vooral in dichterslijken stijl gebruikt.

Kronkeling, zie **Bocht**.

Kruid, zie **Gewas**.

Kruin, zie **Bekkeneel**.

Kruk, zie **Bank**.

Kuieren, zie **Gaan**.

Kuip — **tobbe** — **ton**. Een wijd houten vat. *Kuip* en *tobbe* zijn vaten, die van boven open zijn, terwijl eene *ton* meest van een deksel voorzien is. *Tobbe* wordt vooral van eene soort van lage *kuipen* gezegd, die geschikt zijn om verdragen te worden. *Eene waschtobbe*. *Eene vleeschkuip*. *Eene blauwkuip*. *Aan de waschkuip staan*.

Kuisch, zie **Eerbaar**.

Kunde, zie **Kunst**.

Kundig, zie **Bekwaam**.

Kundig, zie **Geleerd**.

Kunne, zie **Geslacht**.

Kunst — **kunde** — **kennis** — **wetenschap** — **geleerdheid**. *Kunst* beteekende het weten met de daaruit voortvloeiende scheppingskracht; verder noemt men thans *kunst* het vermogen van den mensch om de indrukken, die op zijne zintuigen of op zijn geest en gemoed worden gemaakt

in de passende hoorbare of zichtbare vormen weer te geven. Het woord *kunst* wordt ook gebezigd ter verpersoonlijking van dit vermogen. *Hij verstaat de kunst van schilderen. De schoone kunsten (toonkunst, zangkunst, redekunst, dichtkunst).* De *beeldende kunsten (beeldhouwkunst, graveerkunst, schilderkunst).* Gelijk *scheppen* het doel is der *kunst*, zoo is *kunde*, nl. *kennen* en *weten*, het doel der *wetenschap*. *Kennis* is het kennen der zaken en feiten. *Kennis*, zelfs zuivere, welgegronde, welgeordende kennis (*kunde*) is intuschen nog geene *wetenschap*. Om tot *wetenschap* te komen moet men generaliseeren, zich boven de op zich zelf staande feiten verheffen ten einde de wetten te ontdekken, welke die feiten beheerschen. Of, gelijk prof. A. Pierson het duidelijk heeft uitgedrukt: „Geheel individueele voorwerpen of verschijnselen zijn voor geen wetenschap vatbaar. Eene wetenschap van Caesar is onmogelijk, en in volkomen denzelfden zin is eene wetenschap van mijn geloof, of van het geloof van iemand anders onmogelijk. Wetenschap van één godsdienst is even ongerijmd. Wetenschap ondersteld altijd een zeker aantal exemplaren van hetgeen zij onderzoekt: wetenschap namelijk is kennis van het algemeene in het bijzondere, van het bestendige in de verscheidenheid; *wetenschap is altijd kennis der wetten.*” *Geleerdheid* is uitgebreide kennis van zaken door studie verkregen. Zij is niet altijd wetenschappelijke kennis, ja soms niet eens met kennis gelijk te stellen, daar zij langs een zoo onoordeelkundigen weg kan verkregen zijn, dat zij noch voor het algemeen, noch voor haar bezitter veel waarde heeft.

Kuras, zie **Harnas**.

Kus, zie **Zoen**.

Kust, zie **Boord**.

Kuur, zie **Gril**.

Kwaad, zie **Boos**.

Kwaadspreken, zie **Aantijgen**.

Kwaadvermoeden, zie **Achterdocht**.

Kwaadsprekendheid, zie **Achterklap**.

Kwaal, zie **Ziekte**.

Kwant, zie **Gast**.

Kwellen, zie **Plagen**.

Kwetsen, zie **Bezeeren**.

Kwetsen, zie **Beleedigen**.

Kwijten (zich), zie **Betrachten**.

Kwinkslag, zie **Grap**.

L.

Laag, zie **Diep**.

Laag, zie **Gemeen**.

Laatdunkend, zie **Eigenwijs**.

Laatdunkend, zie **Hoogmoedig**.

Laatste (ten), zie **Eindelijk**.

Laf, zie **Bloode**.

Laf, zie **Flauw**.

Lakei, zie **Bediende**.

Laken, zie **Afkeuren**.

Laken, zie **Bedillen**.

Lam, zie **Gebrekkig**.

Land, zie **Akker**.

Land — gebied — staat — rijk. *Land* ziet op de staatkundige grenzen der oppervlakte; *staat* op de maatschappelijke vereeniging der inwoners; *rijk* noemt men alleen een *staat* in zooverre de inwoners door een vorst geregeerd worden; *gebied* in zooverre een geregeld bestuur over eene zekere uitgestrektheid gronds zijn gezag doet gelden.

Landbouw, zie **Akkerbouw**.

Landbouwer, zie **Akkerman**.

Landen, zie **Aanlanden**.

Landlooper, zie **Bedelaar**.

Langdurig, zie **Aanhoudend**.

Langzaam, zie **Log**.

Langzamerhand, zie **Allengs**.

Last, zie **Bevel**.

Last, zie **Hinder**.

Laste (ten ... leggen), zie **Aandichten**.

Laster, zie **Achterklap**.

Lasteraar, zie **Eerroover**.

Lasteren, zie **Aantijgen**.

Lastering, zie **Achterklap**.

Lasthebber, zie **Afgevaardigde**.

Lastig, zie **Hinderlijk**.

Laten varen, zie **Afzien**.

Laven — verkwikken. Krachten geven. Eigenlijk beteekent *laven* een zieke *verkwikken* door een weinig vocht op zijne lippen te brengen. Bij uitbreiding wordt het echter gebruikt voor *verkwikken* door het nuttigen van den een of anderen drank. *Gespijsd en gelaafd*. Overdrachtelijk heeft *lafenis* de beteekenis van troost, enz. *Lafenis der ziel*.

Ledematen — lidmaten. *Ledematen* (meerv. van *lid*, zie **Deel**) zijn alleen de lichaamsdeelen; *lidmaten* noemt men figuurlijk de leden van een protestantsch kerkgenootschap, die belijdenis des geloofs hebben afgelegd. Het zelfstandig naamwoord *lidmaatschap* heeft eene ruimere beteekenis. Het wordt gebruikt ten opzichte van een ieder, die lid is van, of behoort tot eene vereeniging of een genootschap in het algemeen.

Leed — hartzeer — smart — verdriet. Elke onaangename pijnlijke gewaarwording doet bij den mensch het gevoel ontstaan, dat het woord *smart* aanduidt. Ontstaat de *smart* door uitwendige oorzaken en treft zij het gemoed, zij het ook in geringe mate, dan noemt men haar *verdriet*. *Leed* is elk kwaad, dat den mensch smartelijk treft in zijn gemoeds- of zieleleven. Treft het *leed* vooral het hart en doet het hier smart of kwellung gevoelen, dan noemt men het *hartzeer*; dit is meestal van langeren duur en wordt meer in het verborgen gedragen. *Lief en leed in het Gooi*. *Met smart zult gij kinderen baren*. *De tijd lenigt alle smarten*. *De ondeugende knaap heeft zijn ouders veel verdriet veroorzaakt*. *Hij heeft er veel hartzeer van gehad, dat hij de zaken zoo achteruit zag gaan*.

Leedwezen, zie **Berouw**.

Leeftocht, zie **Eetwaar**.

Leelijk, zie **Afgrijselijk**.

Leen, zie **Bruikleen**.

Leeren, zie **Onderwijzen**.

Legaat, zie **Erfating**.

Legataris, zie **Erfgenaam**.

Legende, zie **Fabel**.

Leger, zie **Bed**.

Leiden, zie **Geleiden**.

Leiden, zie **Brengen**.

Leidsman, zie **Gids**.

Lekkerbek, zie **Gulzigaard**.

Lesschen, zie **Blusschen**.

Letsel, zie **Hinder**.

Letten (op iets), zie **Aanmerking nemen (in)**.

Letterlijk, zie **Getrouw**.

Leuning, zie **Balie**.

Leven (om het ... brengen), zie **Dooden.**

Leven (van het ... berooven), zie **Dooden.**

Leven (het ... benemen), zie **Dooden.**

Leven, zie **Aanwezen.**

Levenloos, zie **Dood.**

Leven maken, zie **Aangaan.**

Levensmiddelen, zie **Eetwaar.**

Lichaam (zedelijk), zie **Rechtspersoon.**

Licht, zie **Altemet.**

Licht en bruin (clair-obscur), zie **Bruin.**

Lichtgeloovig, zie **Bijgeloovig.**

Lichtgeraakt, zie **Driftig.**

Lichtvaardig — lichtzinnig — luchthartig. *Luchthartig* heeft de beteekenis van vroolijk en onbezorgd; *lichtzinnig* die van volslagen gebrek aan ernst en nadenken ten opzichte van de gevolgen zijner daden; *lichtvaardig* die van gemakkelijk tot verkeerdheden mee te sleepen. *Als zijn gezin vermeerdert, zal hij zoo luchthartig niet blijven. De lichtzinnigheid zal dit meisje nog eens ten val brengen. Uwe hartstochtelijkheid verleidt u telkens tot lichtvaardig oordeelen.* (Vergel. **Onbezonnen**).

Lichtzinnig, zie **Lichtvaardig.**

Lichtzinnig, zie **Los.**

Lichtzinnig, zie **Onbezonnen.**

Lid, zie **Deksel.**

Lid, zie **Deel.**

Lidmaten, zie **Ledematen.**

Lied, zie **Deuntje.**

Lieden — menschen — personen. *Menschen* zijn met denkvermogen begaafde wezens. Als collectief kan men den meervoudsvorm *lieden* of *lui* gebruiken. Bij *lieden* heeft men meestal bepaalde menschen op het oog. *De menschen zijn sterfelijk. De bewoners van dat dorp zijn geschikte lieden. De aanzienlijke lieden. Gijlieden.* Bij *personen* (sing. *persoon*) heeft men meer het individu op zich zelf op het oog.

Liederlijk, zie **Los.**

Liedje, zie **Deuntje.**

Lief, zie **Aanminnig.**

Lief, zie **Dierbaar.**

Liefde — min. De toestand des gemoeds, waarin men eenig welgevallen heeft aan iemand of iets, zich in het bezit of genot daarvan verheugt. *Min* heeft meer betrekking op het welgevallen van een persoon van het eene in een persoon van het andere geslacht, doch wordt in samen-

stelling soms in algemeenen zin genomen b.v. *menschenmin, in der minne. Ouderlijke liefde. Kinderlijke liefde. Werken der liefde. Liefde tot den naaste. Liefde voor zijn vak. Het spel der min. Minnehandel. Minnegloed. De minnegod.*

Liefdegave, zie **Gaaf**.

Liefelijk, zie **Aanminnig**.

Liefelijk, zie **Aangenaam**.

Liefhebben, zie **Beminnen**.

Liefhebber zie **Beminnaar**.

Liefkoozen, zie **Fleemen**.

Lieftalig, zie **Aanminnig**.

Liegen, zie **Jokken**.

Lieven, zie **Beminnen**.

Lieverlede (van), zie **Allengs**.

Lijden, zie **Doorstaan**.

Lijzaamheid, zie **Geduld**.

Lijfsverdediging, zie **Noodweer**.

Lijk, zie **Doode**.

Lijken, zie **Dunken**.

Lijken, zie **Aanstaan**.

Lijkstaatsie, zie **Begrafenis**.

Lijkstoet, zie **Begrafenis**.

Lijn, zie **Touw**.

Lijnwaad, zie **Doek**.

Lijst, zie **Cedel**.

Lijvig, zie **Gezet**.

Limoen, zie **Citroen**.

Listig, zie **Arglistig**.

Loeren, zie **Gluren**.

Log — langzaam — loom — lui — traag — vadsig. Deze woorden drakken gebrek aan werklust uit. De *luie* heeft een afkeer van werken; de *trage* heeft geen ijver genoeg; de *logge* is plomp in zijne bewegingen; de *loome* is langzaam in zijne bewegingen; bij den *logge* is de lichaamsgestalte, bij den laatste eene aandoening van het lichaam door een invloed van buiten (b.v. warmte), of door eene ziekte, de oorzaak; de *vadsige* heeft het toppunt van luiheid en onverschilligheid bereikt. Wordt *langzaam* in gelijke beteekenis als *traag* gebezigd, dan geeft het eene eigenschap van den geest te kennen, die zich evenals *traagheid*, in gebrek aan ijver in de beweging uit.

Logementhouder, zie Kastelein.

Lommer — schaduw. De onverlichte ruimte achter een door licht beschenen lichaam. *Schaduw* is in de eerste plaats de donkere plek, door de afkeering der lichtstralen ontstaan; verder ook het donkere beeld van het lichaam, dat de lichtstralen afkeert (zie **Schim**). *Lommer* is de weinig verlichte ruimte onder het gebladerte, en verder het gebladerte zelf. Voor *lommer* kan men ook *schaduw* bezigen, doch *lommer* zegt men uitsluitend van de schaduw van boombladeren. *Onder het lommer; het ruischt in het dichte lommer. In de schaduw der olmen. Ik zag zijne schaduw op het gordijn.*

Lomp — onbeleefd — onbeschoft — ongemaniërd. *Ongemaniërd* en *onbeleefd* drukken uit, dat men de regels der wellevendheid uit het oog verliest; *ongemaniërd* is sterker dan *onbeleefd*, het nadert meer tot *lomp* en *onbeschoft*; *lomp* is hij, die uit onervarenheid of plompheid in lijnrechten strijd met de regels der wellevendheid handelt. *Hij was met opzet onbeleefd en groette niet. Die knaap is een ongemaniëerde vlegel. De lompe boer hield in de kamer van den prins zijne pet op het hoofd. Onbeschoft geeft te kennen dat men niet alleen lomp, maar ook beleedigend is. Die onbeschofte vlegel durfde mij nog beleedigen ook.*

Loochenen — ontkennen. Zeggen of beweren, dat iets niet zoo is, als men ons wil laten beweren. *Loochenen* heeft het bijbegrip, dat het *ontkennen* geschiedt tegen beter weten in. *De waarheid loochenen; zijne handteekening loochenen.*

Look, zie Ajuin.

Loom, zie Log.

Loom, zie Moede.

Loon — huur. Eene som, waarvoor men gedurende een bepaalden tijd diensten geniet of bewijst, zekere rechten overdraagt of overneemt. *Loon* ziet op de bezoldiging van arbeiders en dienstboden. *Huur* bezigt men alleen ten opzichte van de diensten van dienstboden en het in gebruik hebben van een of ander roerend of onroerend goed. *De arbeider is zijn loon waard. Onze dienstbode onteangt f 100 loon (huur). De huur van ons huis is rijkelijk hoog. De bloemist moest f 2 huur hebben voor de planten, die hij ons voor het feest tijdelijk had afgestaan.*

Loon, zie Belooning.

Loonen, zie Beloonen.

Loop, zie Beloop.

Loopen, zie Gaan.

Loos, zie Arglistig.

Loot, zie Kiem.

Los — lichtzinnig — hederlijk — losbandig — ongebonden. Terwijl *lichtzinnig* de eigenschap van het karakter aanduidt, waardoor men de wetten van zedelijkheid en welvoeglijkheid niet ernstig

opneemt en zich niet om de gevolgen zijner daden bekommert, zien de andere woorden meer op de uitingen der lichtzinnigheid. *Lichtzinnige jongelieden*. *Los*, d. i. niet vast, niet gebonden, staat tegenover *stijf*; uit de beteekenis: niet gebonden, heeft zich die, welke men thans in *ongebonden* heeft, ontwikkeld; die *los leeft* laat zich niet door allerlei banden beteugelen. *Losbandig*, en minder sterk *ongebonden*, duiden aan, dat men zich aan geene zedelijke banden stoort, en zich aan grove buitensporigheden schuldig maakt. *De losse jeugd*. *Een los leven leiden* = zijn vermaak op ongeoorloofde wegen zoeken. Een hooge graad van *losbandigheid* en zedeloosheid wordt aangeduid door *liederlijk*. *Een liederlijk gedrag*. *Hij heeft een losbandig leven geleid, en moet er nu de gevolgen van ondervinden*. *Eene ongebonden levenswijze*.

Losbandig, zie **Los**.

Losbranden, zie **Afsteken**.

Lossen, zie **Afsteken**.

Lot, zie **Kiem**.

Louter, zie **Echt**.

Loven — prijzen — roemen. Iets of iemand verheffen; iemand verheerlijken. *Prijzen* is de algemeene uitdrukking voor iemand verheffen door zijne waarde in eenig opzicht te vermelden. *Loven*, dat verhevener is dan *prijzen*, wordt genoegzaam enkel ten aanzien der godheid gebezigd. *Loof den Heer, mijne ziel!* Alles is vatbaar om *geprezen* te worden, zoolang men er eene enkele goede hoedanigheid in weet op te merken of er aan weet toe te kennen. *Prijzen* kan geschieden in de tegenwoordigheid van den of van het geprezen; *roemen* sluit die tegenwoordigheid uit. Men zegt: *iemand in zijn aangezicht prijzen*, niet *in zijn aangezicht roemen*. *Zijne bekwaaamheden werden algemeen geroemd*.

Luchthartig, zie **Lichtvaardig**.

Lui, zie **Log**.

Luim, zie **Gril**.

Luim, zie **Boert**.

Lulmig, zie **Aardig**.

Luister — praal — pracht — pronk. Bij *pracht* staat het denkbeeld op den voorgrond van rijkdom met glans gepaard; *luister* geeft te kennen dat de glans van iets bewondering afdwingt. Bij *praal* denkt men meer aan het schitterend vertoon van iets; daardoor wordt het, evenals *pronk*, beschouwd als de uiting van ijdelheid. *Pronk* is eigenlijk die opschik, welke in het oog loopt, en van weinig smaak getuigt.

Luister, zie **Eer**.

Luisteren, zie **Hooren**.

Luisteren, zie **Aanhooren**.

Lurken, zie **Zuigen**.

- Lust**, zie **Begeerte**.
Lust, zie **Begeerlijkheid**.
Lust, zie **Blijdschap**.
Lustwarand, zie **Hof**.
Luwen, zie **Afnemen**.

M.

- Maag**, zie **Bloedverwant**.
Maag, zie **Dochter**.
Maagdelijn, zie **Dochter**.
Maagschap, zie **Bloedverwantschap**.
Maar, zie **Dan**.
Maar (Mare), zie **Bericht**.
Maat, zie **Gezel**.

Maatschap — vennootschap. *Vennootschap* is een contract om gezamenlijk handel te drijven, en de winst te deelen; b.v. om eene fabriek op te richten. *Maatschap* is een contract om gezamenlijk de winst te deelen, welke men b.v. door handel maakt, ook b.v. een contract van twee advocaten om voor gezamenlijke rekening rechtspraktijk uit te oefenen.

- Maatschappij**, zie **Bond**.
Machine, zie **Gereedschap**.
Macht, zie **Gezag**.
Macht, zie **Kracht**.

Machtiging — volmacht. *Machtiging* is eigenlijk verloop om iets voor een ander te doen; het geeft ons bevoegdheid, om voor hem, die ons de *machtiging* geeft, te handelen. *Volmacht* is het schriftelijk bewijs van lastgeving, en geeft eene hoedanigheid n.l. die van lasthebber. Die krachtens *volmacht* handelt is een tusschenpersoon; hij handelt voor een ander en verbindt dien ander. Hij, die handelt met *machtiging* van een ander, verbindt niet den ander, maar zich zelf. Door *machtiging* krijgt men de bevoegdheid om voor zich zelf te handelen, maar men treedt niet op in eene andere qualiteit. Door *volmacht* krijgt men last om voor een ander te handelen en treedt men op in eene qualiteit, die men anders niet zou hebben, n.l. in die van lasthebber van een ander.

- Mager**, zie **Dun**.

Mak, zie **Getemd**.

Maken, zie **Bedrijven**.

Maken, zie **Inbrengen**.

Makker, zie **Gezel**.

Mal, zie **Dwaas**.

Malen, zie **Beschrijven**.

Malen — schetsen — schilderen — teekenen. Eene zichtbare voorstelling van iets geven, dat in de werkelijkheid bestaat of van een beeld, dat zich in den geest gevormd heeft. *Schetsen* is met behulp van potlood, krijt of pen het beeld in omtrekken aangeven. *Teekenen* is het beeld weer-geven in alle bijzonderheden, met zijn licht en zijne schaduw; als hulpmiddelen gebruikt men hiervoor, behalve de reeds genoemde, ook waterverven. *Teekenen* ziet nog meer op den vorm, *schilderen* op het aanbrengen van kleur en toon door middel van olieverf; waar men bij de beschouwing eener schilderij vooral op de juistheid der vormen let, kan men dus ook van *de teekening* spreken. *Malen* is voor *schilderen* en *teekenen*, zoowel in eigenlijken als in overdrachtelijken zin, alleen in dichterlijken stijl in gebruik.

Maliënkolder, zie **Harnas**.

Malsch — meuk — murw. Wat gemakkelijk met de tanden van een te scheiden is. *Malsch* noemt men hetgeen bovendien eenigszins sappig is; *malsch vleesch*; *malsche boter*. *Meuk* noemt men hetgeen door bereiding of door rijpheid eene zekere mate van weekheid heeft; *in de meuk staan*, *meuke visch*. *Murw* wat door slaan of beuken enz. zacht gemaakt is; *iets murw slaan*.

Mangel, zie **Gebrek**.

Manier, zie **Trant**.

Mank, zie **Gebrekkig**.

Manslag — moord — doodslag. *Doodslag* is elke slag, die den dood van den geslagene ten gevolge heeft. Waar geen opzet of doel om te doden bestond bij den persoon, die den slag gaf, gebruikt men de woorden *doodslag* of *manslag*. Een *manslag* is meest een onwillige doodslag van een mensch; *moord* een *doodslag* met voorbedachten rade. Een *manslag begaan*. Een *moord plegen*.

Mare, zie **Bericht**.

Marechaussee, zie **Diender**.

Martelen, zie **Folteren**.

Massa, zie **Hoop**.

Mat, zie **Moede**.

Mate (naar ... van), zie **Gelang (naar ... van)**.

Matig — ingetogen — sober. Wie *matig* leeft beperkt zijne begeerten

en wacht zich voor overdaad; wie *ingetogen* leeft, weet zijne begeerten te beheerschen; wie *sober* leeft, gebruikt niet wat min of meer onnoodig is.

Matigen — beteugelen. Niet botvieren, doch beperken. *Matigen* wordt van die aandoeningen gebruikt, die op zich zelf niet verkeerd zijn, maar dit, wanneer ze zich te sterk uiten, kunnen worden. Men *matigt* zijne vreugde, zijne liefde, zijne droefheid, maar men *beteugelt* wat door heftigheid of drift verkeerd is, z. a. zijne gramschap, zijn toorn en dergelijke.

Mededeelen, zie **Berichten**.

Mededeeling, zie **Bericht**.

Mededoogen, zie **Deernis**.

Mededoogend, zie **Barmhartig**.

Medelijden, zie **Deernis**.

Medelijdend, zie **Barmhartig**.

Medemensch, zie **Evenmensch**.

Medestander, zie **Aanhanger**.

Meegaand, zie **Inschikkelijk**.

Meenen, zie **Achten**.

Meening, zie **Bedunken**.

Meer — oceaan — zee. *Oceaan* (wereldzee) heet de samenhangende waterplas, waarin al het land der aarde ligt; ook de vijf groote zeeën, waarin de wereldzee wordt verdeeld, dragen dien naam. *Zeeën* noemt men de onderdeelen der oceanen; *meren* de groote waterplassen, die aan alle kanten door het land omgeven zijn en geen onmiddellijke gemeenschap met de zee hebben. Eene uitzondering hierop maken *de Kaspische Zee* en *de Dooode Zee*.

Meerderjarig — mondig. Beide woorden drukken hetzelfde begrip uit van wettelijk bij machte om zelf in rechten op te treden of daden te kunnen verrichten. Het eerste is het algemeene woord, het tweede wordt soms in rechten en in deftigen stijl, nu en dan ook in de volkstaal gebruikt.

Meerderjarigverklaring — handlichting. *Meerderjarigverklaring* (*venia aetatis*), ook genoemd *algeheele handlichting*, stelt een minderjarige geheel gelijk met een meerderjarige, wat betreft de nitoefening zijner vermogensrechten. Zij kan op minstens twintigjarigen leeftijd door den Hoogen Raad verleend worden. Hierbij wordt iemand volkomen meerderjarig. *Handlichting* (beperkte) maakt iemand niet meerderjarig, maar geeft hem slechts de bevoegdheid sommige rechtshandelingen te verrichten. Voor die handelingen wordt hij gelijk gesteld met een meerderjarige, maar overigens blijft hij minderjarig. Zij wordt verleend door den kantonrechter aan iemand die minstens achttien jaar oud is.

Meermalen, zie **Aanhoudend**.

Meesmullen, zie **Glimlachen**.

Meestal, zie **Doorgaans**.

Meester, zie **Baas**.

Meevaller, zie **Bijval**.

Meid, zie **Dochter**.

Meisje, zie **Dochter**.

Melden, zie **Berichten**.

Melding, zie **Bericht**.

Melding maken van, zie **Berichten**.

Menig, zie **Eenige**.

Menigmaal, zie **Aanhoudend**.

Menigwerf, zie **Aanhoudend**.

Menigte, zie **Aantal**.

Menschdom — menschheid. *Menschdom* is het collectief: het duidt de gezamenlijke menschenmassa aan. De *menschheid* is eigenlijk het wezen van den mensch, het mensch zijn, zooals b.v. in *de menschheid van Christus*. Verder duidt het, als collectief, de menschen aan, van den kant hunner menschelijke natuur beschouwd. Soms wordt de *menschheid* in denzelfden zin als het *menschdom* genomen. *Hooger zal de menschheid stijgen*.

Menschen, zie **Lieden**.

Menschenliefde — menschlievendheid — menschenmin. Liefde voor onzen evenmensch. *Menschenmin* zet het denkbeeld van liefde het meest op den voorgrond. *Menschlievendheid* heeft het bijbegrip van hulpvaardigheid. *Menschenliefde* en *menschlievendheid* staan tot elkander in de verhouding van oorzaak en gevolg.

Menschenmin, zie **Menschenliefde**.

Menschheid, zie **Menschdom**.

Menschlievendheid, zie **Menschenliefde**.

Merkwaardig, zie **Aanmerkelijk**.

Merkwaardig, zie **Bijzonder**.

Merken, zie **Bemerken**.

Mest, zie **Drek**.

Met dat al, zie **Dan**.

Metgezel, zie **Gezel**.

Meubelen, zie **Huisraad**.

Meuk, zie **Malsch**.

Middelen, zie **Have**.

Middelerwijl, zie **Inmiddels**.

Mijden — vermijden — vlieden. Ontwijken. *Mijden* of *vermijden* is iemand of iets uit den weg gaan. Worden *mijden* en *vermijden* tegenover elkander gesteld, dan is *mijden* sterker dan *vermijden*, omdat er het denkbeeld van ontwijken uit afkeer en vrees in ligt opgesloten. *Mijdt het kwaad*. *Hij heeft sedert weken mijn huis gemeden*. *Als ge minder stijfhoofdig waart geweest, hadden veel onaangenaamheden vermeden kunnen worden*. Bij *vlieden* heeft snelle ontwijking plaats na, zij het ook niet volkomen, aanraking. Dikwijls wordt het gebruikt voor *vermijden*. *Vlied kwaad gezelschap*.

Mikken, zie **Aanleggen**.

Mikpunt, zie **Doel**.

Min, zie **Liefde**.

Minister-resident, zie **Afgezant**

Minnaar, zie **Beminnaar**.

Minnen, zie **Beminnen**.

Minvermogend, zie **Arm**.

Misdaad — misdrijf — overtreding — vergrijp — wanbedrijf. Elke daad, die in strijd is met de wetten, de zeden of gewoonten, ook wanneer zij zonder boos opzet gepleegd wordt, is eene *overtreding*. Volgens het oude Wetboek van Strafrecht (Code Pénal) was *misdaad* eene overtreding die berecht werd door de hoven, en strafbaar was met lijf- of oonteerende straf; *wandaad* of *wanbedrijf*, die welke door de arrondissementsrechtbanken werd berecht, en welke strafbaar was gesteld met gevangenisstraf of boetstraffen, terwijl *eenvoudige overtreding* of *vergrijp* zoodanige overtreding van politieverordeningen was, waarvan de kantonrechter kennis nam en die enkel met politiestraf bedreigd werd. Het nieuwe Wetboek van Strafrecht kent alleen de generieke benaming van misdrijf voor elke overtreding, die bij de wet strafbaar gesteld wordt. In het dagelijksch leven spreekt men van *vergrijp* en van *overtreding* om daardoor aan te geven eene schending van de wet of de zeden, of het te buiten gaan der perken, niet alleen door de strafwet, maar ook door de ongeschreven wetten der samenleving gesteld. *Vergrijp* is meestal sterker dan *overtreding*.

Misdrijf, zie **Misdaad**.

Misgunnen, zie **Benijden**.

Mishagen — misvallen. Niet aanstaan. *Mishagen* is sterker dan *misvallen* en drukt een meer blijvenden tegenzin uit dan het laatste, dat thans nagenoeg in onbruik is. Het tegenovergestelde wordt nitgedrukt door *behagen*, *bevallen* (zie **Aanstaan**). *Wat mij in hem misviel, was zijn glimpende blik*. *Zijn gedrag mishaagt mij zeer*.

Misleiden, zie **Bedriegen**.

Mismaakt — misvormd — wanschappen — wanstaltig. *Wanstaltig* duidt aan, dat iets onregelmatig of onnatuurlijk van bouw is,

wat de verschillende deelen betreft, waardoor het geheel een onaangenamen indruk maakt. *Wanschapen* is leelijk geschapen en dus gedrochtelijk. *Misvormd* drukt het zachter uit en geeft te kennen dat iets afwijkt van den goeden vorm, dus een slechten, leelijken vorm heeft; hetzelfde wordt ook door *mismaakt* aangeduid. Dit staat tegenover *welgemaakt*, en, terwijl *welgemaakt* iets aanduidt dat schoon is, is *mismaakt* het tegenovergestelde, derhalve wat leelijk is, doch meer bepaald leelijk door onnatuurlijke vergroeiing van eenig deel van het lichaam.

Mismoedig — mistroostig — moedeloos — neerslachtig — terneergeslagen. Door leed ter neer gedrukt. De *mismoedige* ziet in zijn toestand weinig licht, zoodat hij onverschillig is: de *neerslachtige* heeft de veerkracht van zijn geest verloren: de *mistroostige* is voor iederen troost ontoegankelijk; de *moedeloze*, evenals degene, die *terneergeslagen* is, heeft allen moed verloren; de eerste omdat hij geen herstel of uitweg meer ziet, de laatste omdat hij door zijn eigen toestand of door de omstandigheden niet tot opgewekt handelen in staat is. *Moedeloos* en *neerslachtig* geven een meer blijvenden toestand te kennen dan *mismoedig* en *terneergeslagen*.

Misnoegen — ongenoegen — ontevredenheid. De onaangename gewaarwording, welke door iets, dat tegen onzen zin is, tijdelijk bij ons wordt opgewekt. Bij *misnoegen* gaat de *ontevredenheid* gepaard met eene zekere mate van verdriet, bij *ongenoegen* met wrevel of verbolgenheid. *Misnoegen* is dus sterker dan *ontevredenheid*, *ongenoegen* sterker dan *misnoegen*. Nadat prins Bismarck herhaalde malen graaf Arnim zijn *ongenoegen* had te kennen gegeven, riep hij hem uit Parijs terug. *Ontevredenheid* kan eene eigenschap van het karakter zijn, of evenals *misnoegen* en *ongenoegen* een voorbijgaand gemis van tevredenheid, dat door eene daad van een ander ontstaat; in het eerste geval wordt zij ook wel *onvergenoegdheid* genoemd.

Mispas — misstap. *Mispas* noemt men een lichter, *misstap* een zwaarder vergrijp tegen de zedelijkheid of welvoegelijkheid.

Misprijzen, zie **Afkeuren**.

Misrekening, zie **Dwaling**.

Misschien, zie **Altemet**.

Missen, zie **Derven**.

Misstap, zie **Mispas**.

Mist, zie **Damp**.

Mistasten, zie **Dwalen**.

Mistroostig, zie **Mismoedig**.

Mistrouwen, zie **Achterdocht**.

Misvallen, zie **Mishagen**.

Misvatting, zie **Dwaling**.

Misvormd, zie **Mismaakt**.

Mits, zie Wanneer.

Modder — bagger — slib — slijk. De weeke aarde of de bestanddeelen, waaruit zij bestaat, in water opgelost, wordt al naar den staat waarin zij zich bevindt, met een dezer namen bestempeld. *Modder* is de aarde, die week is geworden door vermenging met water. *Slijk* is hetzelfde, meest echter in iets dunneren staat. Wanneer men beide tegenover elkander stelt is *modder* meer de weeke aarde, welke veel zware en voor planten vruchtbare bestanddeelen bevat, terwijl *slijk* meer slaat op het vuile en vochtige dat er aan eigen is. *Slib* is de vloeibare aardstof, die, door stroomend water over het land gebracht, na de wegvloeiing van het water als *modder* op het land achterblijft. *Bagger* is de veenstof, die van onder water wordt opgehaald. Zij kan zijn een mengsel van veenstof en teelaarde of enkel veenstof (*veenbagger*), waaruit de turf gemaakt wordt, die hiernaar *baggerturf* genoemd wordt.

Mode, zie Gebruik.**Moed geven, zie Aanmoedigen.****Moed inboezemen, zie Aanmoedigen.****Moed inspreken, zie Aanmoedigen.**

Moede — vermoeid — afgemat — afgesloofd — afgetobd — mat — loom. Tengevolge van inspanning ongeschikt tot verdere krachtsinspanning. Eenigszins zijn met deze woorden synoniem *mat* en *loom*; deze geven echter meer, even als soms ook *moede*, een toestand te kennen die uit het lichaam zelf voortkomt ten gevolge van de gesteldheid of van eene ziekelijke aandoening. Men is *loom* b.v. door hitte, waarbij het gestel zijne veerkracht verliest; men voelt zich *mat* en *loom* door eene opkomende verkoudheid, men gevoelt zich *moede* en *mat*, wanneer voor de krachten, b.v. als men pas herstellende is, de minste inspanning te veel is. Synoniem met de hierboven genoemde andere woorden, duidt *moede* het gevoel van uitputting van kracht na een inspannenden arbeid aan. *Vermoeid* is meer *moede* geworden door eene handeling. *Ik ben moede van de wandeling* en *ik ben vermoeid van het wandelen*. *Afgemat* is eene sterkere uitdrukking voor *vermoeid*; het geeft groote vermoeidheid van geest en lichaam te kennen. Bij *afgesloofd* en *afgetobd* wordt bovendien eene eigenaardigheid van den arbeid uitgedrukt. Men is nl. door het sloven, door het tobben, af, d. i. ten hoogste *vermoeid*, geworden. Zij geven dus te kennen dat de voorafgaande inspanning van langen duur was of bij herhaling, en onder groote zorgen moest geschieden.

Moedeloos, zie Mismoedig.**Moederland, zie Vaderland.****Moedig, zie Dapper.****Moelikhheid, zie Bezwaar.****Moer, zie Bezinksel.**

Moeras, zie **Broek**.

Mogelijk, zie **Altemet**.

Monarch, zie **Beheerscher**.

Mond, zie **Bek**.

Mondig, zie **Meerderjarig**.

Mondbehoefden, zie **Eetwaar**.

Mondkost, zie **Eetwaar**.

Monster — proefje — staal. Een gedeelte van eene koopwaar, dat aan den koper gegeven wordt, ten einde hem in staat te stellen over hare hoedanigheden te oordeelen. *Monster* wordt meer bijzonder in den groot-handel gebruikt. Het *monster* van ellewaren wordt *staal* genoemd; dat van wijn, thee en dergelijke waren, die naar den smaak beoordeeld en derhalve met den mond geproefd moeten worden, wordt behalve *monster* ook *proefje* genoemd. Van daar *proefje* voor: een achtste wijnfleschje.

Mooi, zie **Fraai**.

Moord, zie **Manslag**.

Mop, zie **Grap**.

Morgen, zie **Dageraad**.

Muf, zie **Duf**.

Muil, zie **Bek**.

Muiterij, zie **Beroerten**.

Muntstuk, zie **Geldstuk**.

Murw, zie **Malsch**.

Muur, zie **Wand**.

Mythe, zie **Fabel**.

N.

Naakt, zie **Bloot**.

Naam, zie **Eer**.

Naam, zie **Benaming**.

Naäpen — nabootsen — nadoen — navolgen. Zich iets of iemand ten voorbeeld stellen, en dit of dezen trachten te evenaren. *Nadoen* duidt in het algemeen aan, iets doen naar het voorbeeld van een ander; meestal is er aan verbonden de bedoeling om den persoon, wiens handelingen men *nadoet* in een bespottelijk daglicht te stellen. Bij *naäpen* kan ook dit doel bestaan, niet altijd doet het dit echter; door dit woord toch wordt meer het belachelijke van het *nabootsen*, of als een aap *nadoen* wat een ander doet,

uitgedrukt. Zonder dergelijke bijgedachte zijn *navolgen* en *nabootsen*. *Navolgen* heeft eene ruimer beteekenis dan *nabootsen*. Terwijl het laatste enkel te kennen geeft, dat men alleen eene uiterlijke gelijkenis tracht te verkrijgen, drukt het eerste uit, dat men het voorbeeld zooveel mogelijk in alle opzichten tracht gelijk te worden; het heeft eene goede beteekenis, die aan *nabootsen* niet noodwendig eigen is. Men *bootst* iemand *na* in zijne spraak, manieren, enz. Men *volgt* hem *na* in zijn handel en wandel.

Naar, zie **Akelig**.

Naar, zie **Afgrijselijk**.

Naar achteren, zie **Achterwaarts**.

Naardien, zie **Aangemerkt**.

Naargeestig, zie **Akelig**.

Naarstig, zie **Arbeidzaam**.

Naarstigheid, zie **IJver**.

Naast, zie **Bij**.

Naaste, zie **Evenmensch**.

Naastebij (ten), zie **Bijkans**.

Naberouw — **nagedachten**. Spijt over eene verkeerde handelwijze, waaraan we ons schuldig hebben gemaakt. *Nagedachten* spruiten voort uit het inzicht, dat we in het goede te kort zijn geschoten; *naberouw* uit het inzicht, dat we in plaats van het goede iets verkeerd gedaan hebben, dat ons of anderen tot schade is.

Nabestaande, zie **Bloedverwant**.

Nabij, zie **Dichtbij**.

Nabootsen, zie **Naäpen**.

Nadeel, zie **Afbreuk**.

Nademaal, zie **Aangemerkt**.

Nadenken, zie **Denken**.

Nadenkend, zie **Afgetrokken**.

Naderen, zie **Aankomen**.

Naderen, zie **Genaken**.

Nadoen, zie **Naäpen**.

Nadruk, zie **Aandrang**.

Nadruk, zie **Ernst**.

Nadruk, zie **Klem**.

Nagedachten, **Naberouw**.

Nagedachtenis, zie **Gedachtenis**.

Nagenoeg, zie **Bijkans**.

Nageslacht — nakomelingschap. Het begrip *nakomelingschap* is het ruimst. *Nageslacht* is de naam voor de volgende geslachten, die van iemand afstammen, maar kan ook enkel dat menschengeslacht bedoelen, hetwelk onmiddellijk op een vorig volgt, of uit het thans levende voortspriut. *Nakomelingschap* omvat alle komende geslachten. *Ik verlaat mij op het oordeel der nakomelingschap.* Door een bezittelijk voornaamwoord nader bepaald, drukken beide woorden hetzelfde uit als *afstammelingen*.

Nalef, zie **Argeloos.**

Naijver, zie **Afgunst.**

Naijverig, zie **Afgunstig.**

Naken, zie **Genaken.**

Nakomen — volbrengen. Men kan zoowel een verbod als een bevel *nakomen*, maar alleen het laatste kan men *volbrengen*. *Volbrengen* zegt meer dan *nakomen*: men *komt* b. v. iets *na* uit plichtgevoel, men *volbrengt* iets met meerdere of mindere instemming. Zie **Houden**.

Nakomeling, zie **Afkomeling.**

Nakomelingschap, zie **Nageslacht.**

Nakroost, zie **Afkomeling.**

Nalaten, zie **Afzien.**

Nalaten — achterlaten — overlaten. Terwijl men door *verlaten* meer bepaald de verwijdering van een persoon of eene zaak uitdrukt, heeft men bij *nalaten*, *achterlaten* en *overlaten* tevens op het oog den persoon of de zaak waarvan men zich verwijdert, die dus met betrekking tot hem, die *verlaat*, achterblijft of overblijft. *Nalaten*, d. i. na zich laten, veronderstelt dat degene, die *nalaat*, ophoudt te bestaan; het wordt dus voornamelijk gezegd van stervenden. *Achterlaten* is iets of iemand bij zijn vertrek niet mede nemen, dus *achter laten blijven*; *overlaten* geeft hetzelfde te kennen, maar drukt bovendien uit, dat men zich om hetgeen achterblijft niet bekommert, aan anderen toestaat er bezit van te nemen, of er naar goedvinden mede te handelen. *Hij liet schulden na.* *Bij zijn vertrek naar Amerika liet hij nog al wat schulden achter.* *Hij vertrok met de noorderzon en liet vrouw en kinderen, die aan weelde gewoon waren, in behoeftige omstandigheden achter.* *Hij ontquam door een koenen sprong, zijn knapzak aan het serpent overlatende.* Wanneer deze woorden ten opzichte van een stervende of doode gebruikt worden, geeft *nalaten* te kennen dat er personen of zaken achterblijven, ziet *achterlaten* meer op den toestand der personen, die overblijven, *overlaten* op het niet bij machte zijn om voor de overgeblevenen te zorgen en het overgeven dier zorg aan anderen. *De gierigaard liet een groot vermogen na.* *Hij liet vrouw en kind na.* *Hij liet eene bedroefde weduwe en twee jonge kinderen achter.* *Hij heeft vrouw en kinderen bij zijn dood den hongerten prooi overgelaten.*

Nalatenschap, zie **Boedel.**

SYNONIEMEN. 5e dr.

Naneef, zie **Afstammeling**.

Nap, zie **Bak**.

Nar, zie **Dwaas**.

Naricht, zie **Bericht**.

Nasleep, zie **Gevolg**.

Naschrijven, zie **Afschrijven**.

Nat — **vochtig**. Beide adjectiva duiden aan dat iets waterdeelen bevat. Waar deze niterlijk zichtbaar zijn, daar spreekt men van *nat*; bevat iets betrekkelijk weinig waterdeelen dan spreekt men van *vochtig*.

Natie — **volk**. *Natie* verdient in die gevallen de voorkeur, waarin de onderlinge band tusschen de deelen alleen bestaat in gelijkheid van afkomst, taal, gewoonten en zeden, en niet in vereeniging onder dezelfde wetten en hetzelfde bestuur. *De Joodsche natie*. *De Poolsche natie*. Overigens beteekenen *natie* en *volk* hetzelfde. *Onze natie*, *het Nederlandsche volk*.

Natuur, zie **Aard**.

Natuurlijk kind, zie **Bastaard**.

Nauw, zie **Eng**.

Nauwgezet, zie **Juist**.

Nauwkeurig, zie **Juist**.

Navolgen, zie **Naäpen**.

Nazaat, zie **Afkomeling**.

Neb, zie **Bek**.

Nederdalen, zie **Vallen**.

Nederig, zie **Deemoedig**.

Nederstorten, zie **Vallen**.

Nedervallen, zie **Vallen**.

Nederwaarts — **afwaarts**. *Nederwaarts* duidt aan dat eene beweging van een hooger naar een lager punt gaat; *afwaarts* dat de beweging geschiedt in eene richting, waardoor hetgeen zich beweegt, zich verwijderd van een bepaald punt. *Afwaarts* kan dus ook *nederwaarts* beteekenen. *Nederwaarts* wordt meest in deftigen stijl of figuurlijken zin gebruikt.

Neerslachtig, zie **Bedroefd**.

Neerslachtig, zie **Mismoedig**.

Neigen, zie **Hellen**.

Neiging, zie **Begeerte**.

Nek, zie **Hals**.

Nering, zie **Ambacht**.

Nering, zie **Broodwinning**.

Nering, zie **Handel**.

Net — **sierlijk**. Aangenaam door bevallige schikking. *Net* verbindt hieraan het denkbeeld van eenvoud; *sierlijk* dat van eenigen zwier.

Netelig, zie **Bedenkelijk**.

Neus (bij den . . . . nemen), zie **Bedriegen**.

Neuswijs, zie **Eigenwijs**.

Nevel, zie **Damp**.

Nevens, zie **Bij**.

Nibbelen, zie **Kluiven**.

Nietig — **nietswaardig**. Wat geen waarde heeft. *Nietswaardig* is sterker dan *nietig*. Het ziet vooral op gebrek aan innerlijke waarde, en staat verder gelijk met onwaardig, slecht, gemeen (zie **Gemeen**). Een vonnis *nietig* verklaren. Eene *nietige* (onbeteekenende) uitvlucht. Een *nietig* (onbeduidend) mensch. Een *nietswaardig* mensch = iemand zonder karakter of zedelijkheid.

Nietswaardig, zie **Nietig**.

Niettemin, zie **Dan**.

Nieuw, zie **Jong**.

Nieuwsgierig, zie **Benieuwd**.

Nijd, zie **Afgunst**.

Nijdig, zie **Boos**.

Nijgen — **buigen**. Beide woorden duiden eene beleefde begroeting aan. *Buigen* is eigenlijk zich krommen onder een sterken druk; daardoor is hieraan eigen het begrip van onderdoen voor iemand; *buigen of eene buiging maken* is derhalve een betoon van nederigheid of onderdanigheid. Van een groet van een heer zegt men *buigen*, van eene dame *nijgen*.

Nijging, zie **Dienaresse**.

Nijpen, zie **Knijpen**.

Nijver, zie **Arbeidzaam**.

Nimmer — **nooit**. *Nimmer*, uit *nie meer* ontstaan, ziet alleen op de toekomst, *nooit* uit *ne ooit* d. i. niet te eeniger tijd, kan zoowel op het verleden als op de toekomst betrekking hebben.

Nochtans, zie **Dan**.

Noemen, zie **Heeten**.

Nogmaals, zie **Alweder**.

Nood, zie **Druk**.

Nood, zie **Gevaar**.

Nooddruft, zie **Behoeft**.

Nooddruftig, zie **Arm**.

Noodwendig, zie **Noodig**.

Noodig hebben, zie **Behoeven**.

Noodig — **noodwendig** — **noodzakelijk**. *Noodig* is hetgeen ergens toe vereischt wordt, of voor een doel onontbeerlijk is; *noodwendig* hetgeen zoo zijn moet en niet anders zijn kan; het is thans minder in gebruik dan het in beteekenis ermede gelijkstaande *noodzakelijk*. Ik heb eene jas *noodig*. Ik moet *noodig* op reis. Krijgstucht is in een leger *noodzakelijk*. *De noodwendigheden des levens* zijn de eerste levensbehoeften.

Noodweer — **lijfsverdediging** — **zelfverdediging**. Alle drie drukken hetzelfde uit, nl. tegenweer. *Noodweer* stelt meer op den voorgrond de noodzakelijkheid der verwering. *Lijfsverdediging* geeft te kennen, dat zij noodig is om eigen of eens anders leven te redden. *Noodweer* wordt in ruimeren zin gebruikt dan *lijfsverdediging*, en in denzelfden zin als *zelfverdediging*. *Uit noodweer doodde mijn client den overlaat, die hem aanviel. Uit noodweer moest ik hen wel zoo aan de kaak stellen. Een doodslag ter lijfsverdediging is geen moord, want noodzakelijke zelfverdediging is geoorloofd.*

Noodwendig, zie **Noodig**.

Noodzakelijk, zie **Noodig**.

Noodzaken, zie **Dwingen**.

Nooit, zie **Nimmer**.

Noot, zie **Aanteekening**.

Nopen, zie **Bewegen**.

Nopen, zie **Dwingen**.

Nopens, zie **Aangaande**.

Norsch, zie **Barsch**.

Nu — **tegenwoordig** — **thans**. *Tegenwoordig* is hetgeen in den tijd, waarop men spreekt, geschiedt of is; bij uitbreiding, in de dagen waarin men leeft, in tegenoverstelling van de vroegere. *Thans* ziet op het tegenwoordige in betrekking tot het voorafgaande en het toekomende; *nu* duidt één gelijktijdig tijdpunt in het tegenwoordige aan. Voorheen en *thans*; toen en *nu*. *Als we bedenken, wat we al hebben doorgeweerd, dan kunnen we gerust zeggen, dat we thans volkomen gelukkig zijn. Zult gij nu achteruit krabbelen, nu wij zoover gevorderd zijn? Daar ik mijn doel bereikt heb, reis ik nu weer heen.* — *Nu* wordt ook wel gebruikt van een tijd, die eigenlijk verleden is; maar die met betrekking tot eene andere handeling als tegenwoordig gedacht wordt, ten einde levendigheid aan het verhaal bij te zetten. *Wien mocht hij bijstand bieden, nu zij als tijgers op elkander aanvielen? Het valt nu en dan voor.*

Nuk, zie **Gril**.

Nut, zie **Baat**.

Nutte maken (zich ten), zie **Aanwenden**.

O.

Oceaan, zie **Meer**.

Och! zie **Ach!**

Ochtend, zie **Dageraad**.

Oefenen, zie **Beoefenen**.

Oever, zie **Boord**.

Offer — **offerande** — **slachtoffer**. *Offer* heeft in het algemeen de beteekenis van gewijde gave (*een offer op het altaar des vaderlands*); in dichterlijke taal kan elk huldeblijk zoo worden genoemd. *Offerande* beteekent zoowel de daad van het offeren, als de gave, die geofferd wordt (*Abrahams offerande*); verder bewijs van hulde, liefde of dankbaarheid. *Offerande* is meer in deftigen stijl in gebruik, terwijl *offer* het gewone woord is. *Slachtoffer* heeft eene meer beperkte beteekenis; met *offer* is het gelijk in beteekenis, waar dit woord in den zin van *bloedig offer* genomen wordt. Figuurlijk wordt het in het bijzonder gebezigd tot aanduiding van hem, die bij het najagen van een zeker doel, of wel doordat hij zich laat beheerschen door de eene of andere hartstocht, zijn ondergang vindt, of wel van personen, die als het *offer* van heerschezucht, wraak enz. van anderen vallen. *Karel I van Engeland werd het slachtoffer van zijne dubbelhartigheid.*

Offer (ten ... brengen), zie **Offeren**.

Offerande, zie **Offer**.

Offeren — **opofferen** — **ten offer brengen**. Van datgene wat den mensch dierbaar is (geld en goed, gezondheid en leven) afstand doen, het prijs geven ter wille van iemand, dien men hoog waardeert, of van iets dat men vurig verlangt te bezitten, of als een hooger goed beschouwt. *Opofferen* is in deze opvatting de gewone uitdrukking, *offeren* behoort tot den hoogereren stijl. In *ten offer brengen*, dat, wat het gebruik betreft, tusschen *offeren* en *opofferen* het midden houdt, treedt het vrijwillige der handeling iets meer op den voorgrond. *Buddha bracht alles, wat in het oog van gewone menschen waarde bezit, macht, aanzien, rijkdom en genot, aan zijne godsdienstige overtuiging ten offer. Alles opofferen aan zijne heerschezucht. Ter eere Gods werden honderd runderen geofferd.*

Ofschoon — **hoewel** — **hoezeer**. Voegwoorden, die toegevend bijzinnen aan den hoofdzin verbonden. *Ofschoon*, ook verkort tot *schoon*, heeft door of eene voorwaardelijke kracht. De oorspronkelijke beteekenis is echter langzamerhand zoo gewijzigd, dat het thans nagenoeg geheel met de beide andere woorden gelijk staat.

Om — **rond**. In een aantal gevallen kan *om* als bijwoord door *rond* vervangen worden, b.v. in *omreizen*, *omdolen*, *omdeelen*, *omroepen*. In de beteekenis bestaat tusschen de woorden geen ander verschil, dan dat in het nieuwere *rond* het begrip eener omgaande beweging nog duidelijker uitkomt, ten gevolge waarvan *rond* meer bepaald doet denken aan het omgaan

van een geheelen kring. *Rond* in plaats van het voorzetsel *om* te gebruiken, b.v. rond de tafel, rond de stad wandelen, wordt als een anglicisme beschouwd; het is echter op de Z.-Hollandsche eilanden de gewone constructie.

Omarmen — omhelzen — omvangen — omvatten. *Omvatten*, evenals *omvangen*, is iemand met hand of armen het lichaam of een deel ervan omsluiten; *omvatten* en *omvangen* veronderstellen niet altijd, zooals *omarmen* en *omhelzen*, dat de omsluiting het teeken is van liefde of gehechtheid; wanneer zij deze bijgedachte hebben, bezigt men ze meer voor het omsluiten van andere lichaamsdeelen dan bepaald van den hals. *Iemands knieën omvatten. Jezus omving het kindeken met zijne armen.* (Marc. 9 : 36). *Omhelzen* onderstelt bepaaldelijk het omvatten van iemands hals: *omarmen*, d. i. met de armen omvangen, kan men ook het middel of de knieën van een persoon, ja zelfs een levenloos voorwerp. Figuurlijk wordt *omhelzen* in veel ruimeren zin genomen dan *omarmen*. *Een godsdienst, een gevoelen, eene gelegenheid, een middel, deugden en ondeugden, goede en kwade gewoonten omhelzen.*

*De zeeën werpen 't strand, dat haar verlangend zoekt te omarmen,
Verliefde kussen toe.*

Ombrengen, zie **Dooden**.

Omdat, zie **Aangemerkt**.

Omdeelen, zie **Bedeelen**.

Omdijken, zie **Bedijken**.

Omdoen, zie **Aandoen**.

Om en bij, zie **Bijkans**.

Omgang — verkeer — verkeering. Het leven en zich bewegen onder de menschen en in voortdurende aanraking met hen zijn. *Omgang* ziet vooral op het zich bewegen in de samenleving met menschen. *Verkeer* kan ook ditzelfde uitdrukken, maar wordt dan meest met een adjectief verbonden: *gezellig verkeer*. Op zich zelf staande ziet het meer op de onderlinge beweging der menschen over eene grooter of kleiner oppervlakte, z. a. *het spoorwegverkeer; in deze straat is een druk verkeer*. *Omgang* en *verkeering* worden beide ook gebruikt, waar het de nauwe betrekking betreft, waarin een man en eene vrouw tot elkaar staan. In *verkeering* ligt meer het denkbeeld van geoorloofde gemeenschap. Daarom wordt *omgang* veelal met een bijvoegelijk naamwoord verbonden. *Dagelijksche omgang, familiare omgang, gezellige omgang, gemeenzame omgang, verboden omgang*. *Gezellig verkeer, druk verkeer*. *Met een meisje verkeering hebben* is met haar vrijen.

Omgeven, zie **Insluiten**.

Omgeving, zie **Omtrek**.

Omhaal — omslag. Drukte, wijdloopigheid. *Omslag* is woelige beslommering, die echter niet altijd te vermijden is. *Omhaal* heeft eene nog ongunstiger beteekenis dan *omslag*; hij is het gevolg van gebrek aan overleg,

waardoor men niet eenvoudig te werk gaat, maar meer overhoop haalt dan noodig is, derhalve overdreven en geheel noodeloozen *omslag* maakt. De *omslag* in redeneeringen en bewijzen is niet door iedereen te vermijden, maar de *omhaal* van woorden is altijd onverdragelijk, omdat hij óf van gebrekkig denken getuigt, óf van de geheime bedoeling om de eigenlijke gedachte als in een vloed van woorden te verstikken.

Omhalen, zie **Afbreken**.

Omhalig, zie **Omslachtig**.

Omhelzen, zie **Omarmen**.

Omhouden, zie **Aanhouden**.

Omkeeren, zie **Keeren**.

Omkijken — **omzien**. *Omzien* is de algemeene uitdrukking. *Omkijken* onderstelt altijd eenige oplettendheid en belangstelling, die bij *omzien* geheel ontbreken kunnen. In hoogerem stijl wordt echter alleen *omzien* gebruikt. In sommige streken is alleen *omkijken* in de dagelijksche spreektaal in gebruik.

Omkomen, zie **Afsterven**.

Ommezien (in een), zie **Aanstonds**.

Ompraten, zie **Bepraten**.

Omringen, zie **Insluiten**.

Omruilen, zie **Verruilen**.

Omschrijven, zie **Uitleggen**.

Omsingelen, zie **Insluiten**.

Omslaan, zie **Aandoen**.

Omslachtig — **breedvoerig** — **omhalig** — **omstandig** — **uitvoerig** — **wijdloopig**. *Omstandig*, *uitvoerig* en *breedvoerig* geven te kennen, dat alles wat men tot het rechte verstand van iets noodig moet weten, verhaald of opgegeven wordt; deze eigenschappen van een verhaal strekken tot lof, niet tot blaam. Anders is het gesteld met de eigenschappen door de andere woorden uitgedrukt, die alle aanduiden dat er te veel omtrent iets wordt medegedeeld. Een *omstandig verhaal* bevat alle bijzonderheden, die noodig zijn te weten. Wordt hierbij eenvoud en beknoptheid uit het oog verloren, dan is het verhaal *omslachtig*. Is het gebrekkig verteld, wat de volgorde der feiten betreft, worden er te veel woorden gebruikt en bijzonderheden medegedeeld, die van geen belang zijn, dan is het *omhalig*, een woord, dat in sommige streken niet of zelden gehoord wordt. Een *uitvoerig betoog* mist geen enkele schakel, die in de redeneering noodig is; wanneer er echter te veel woorden bij gebruikt zijn of allerlei kleinigheden, die geen bewijs behoeven, bewezen worden, noemt men het betoog *wijdloopig*. Is hetgeen men meedeelt *uitvoerig* en *omstandig*, geeft men alle bijzonderheden, die van belang kunnen zijn, uitvoerig weer, ontwikkelt men alles in flinke breede trekken dan is men *breedvoerig*.

Omslag, zie **Omhaal**.

Omstandig, **Omslachtig**.

Omstandigheid, zie **Gelegenheid**.

Omstreek, zie **Omtrek**.

Omstreeks, zie **Bijkans**.

Omtrek, zie **Cirkel**.

Omtrek — omgeving — omstreek. Wat eene plaats of een punt omgeeft. *Omgeving* drukt dit in het algemeen uit, het ziet echter meer op het onmiddellijk raken. De *omstreek* is de geheele streek om iets heen; de *omtrek* is eigenlijk de lijn die de grens van een vlak bepaalt, doch verder alles wat binnen de lijn ligt, en eindelijk die ruimte in betrekking tot eene plaats, die als middelpunt gedacht wordt. *Omstreek*, dat meestal in het meerv. gebruikt wordt, duidt eene grootere uitgestrektheid aan dan *omtrek*, waaronder men meer bepaald de naaste omgeving verstaat. Men kan b.v. zeggen „*de Heer B. moet hier ergens in den omtrek wonen*”, als men meent dat hij in de straat woont, waarin men zich bevindt. *Hij woont in de omstreken van Deventer*.

Omtrek — omvang. Beide woorden duiden de grenzen aan, waarbinnen eene ruimte of een voorwerp besloten is, maar terwijl *omtrek* in den regel alleen van vlakke afmetingen gebezigd wordt, ziet *omvang* op alle afmetingen. Het heeft altijd het bijdenkbeeld dat de uitgestrektheid vrij groot is. *Een werk van grooten omvang*. *De omtrek van eene figuur*.

Omtrent, zie **Aangaande**.

Omtrent, zie **Bijkans**.

Omtuining, zie **Haag**.

Omvang, zie **Omtrek**.

Omvangen, zie **Omarmen**.

Omvatten, zie **Omarmen**.

Omverhalen, zie **Afbreken**.

Omverwerpen, zie **Afbreken**.

Omwerpen, zie **Aandoen**.

Omzichtig, zie **Bedachtzaam**.

Omzichtigheid, zie **Beleid**.

Omzien, zie **Omkijken**.

Onaangenaam, zie **Hinderlijk**.

Onaangenaam — onbehaaglijk — ongevallig. Wat de zinnen of het gemoed min of meer pijnlijk aandoet of ontstemt. *Onaangenaam* zegt niets meer. *Onbehaaglijk* wordt gezegd van datgene, wat door gebrek aan bevalligheid een onaangenamen indruk maakt. Het is sterker dan het

eerste en heeft dikwijls de bijgedachte van terugstootend. *Ongervallig* daarentegen is minder sterk, het drukt alleen uit dat iets niet *welgevallig* is. Het wordt weinig op zich zelf gebruikt, maar meest in de uitdrukking *niet ongevallig* in den zin van aangenaam. *Een onaangenaam mensch. Wat een onbehaaglijk vrouwspersoon. Onbehaaglijke manieren. Zijn herhaalde bezoeken schenen de jonge dame niet ongevallig.*

Onaangenaamheden, zie **Twist**.

Onachtzaam, zie **Achteloos**.

Onafgebroken, zie **Aanhoudend**.

Onafhankelijk — vrij — zelfstandig. Niet aan het gezag van iemand anders onderworpen. Zijn eigen heer en meester, in doen en laten door niemand beperkt. *Onafhankelijk* heeft vooral betrekking op den toestand, waarin men zich bevindt in verhouding tot anderen. *Zelfstandig* geeft ditzelfde te kennen, doch met uitdrukkelijke vermelding, dat men op zich zelf staat en niet bij een ander behoort. *Vrij* ziet meer op het gevoel, dat iemand heeft, die niet gebonden is en niet gedwongen kan worden, om iets tegen zijn wil te doen. *Een vrij man, een onafhankelijk man. Ons gemeenebest was een onafhankelijke staat geworden. De vrije steden van Duitschland hadden vroeger hun eigen bestuur. Vrije toestemming* noemt men in rechten eene toestemming, die niet door geweld is afgeperst, en niet door bedrog of dwaling is verkregen. Niet synoniem met *vrij* is *onafhankelijk* in de volgende uitdrukkingen, waarin het wel met *zelfstandig* kan afwisselen. *Onafhankelijk leven* d. i. zoodanig leven, dat men van niemand behoeft af te hangen. *Een onafhankelijk bestaan hebben* d. i. een voldoende inkomen of een genoegzaam vermogen hebben.

Onbandig, zie **Bandeloos**.

Onbarmhartig, zie **Barbaarsch**.

Onbebouwd, zie **Braak**.

Onbedacht, zie **Onbezonnen**.

Onbedachtzaam, zie **Onbekookt**.

Onbedachtzaam, zie **Onbezonnen**.

Onbegrensd — grenzenloos. *Grenzenloos* wordt als sterker beschouwd dan *onbegrensd*. Men gebruikt in overdrachtelijken zin *grenzenloos* bij voorkeur in een ongunstigen, *onbegrensd* in een gunstigen zin. Men spreekt van *onbegrensd* eerbied, *onbegrensd* hoogachting, genegenheid, liefde, een *onbegrensd* vertrouwen; maar van *grenzenlooze* verachting, haat, nijd, ondankbaarheid; van *onbegrensd* wijsheid; maar van *grenzenlooze* onkunde.

Onbehaaglijk, zie **Onaangenaam**.

Onbekookt — onbedachtzaam — onberaden — onbezonnen — ondoordacht. Deze worden gezegd van alles, wat niet overwogen is en niet van rijp doordenken getuigt. *Onberaden* en *onbedachtzaam* zien er meer op, dat de daden het uitvloeisel zijn van te weinig

overleg of nadenken; terwijl *onbekookt* en *ondoordacht* voornamelijk van het laatste gezegd worden, drukt *onbezonnen* meer het *ondoordachte* uit, dat het gevolg van hartstocht is. *Onbekookt* heeft de beteekenis van oppervlakkig en in de hoogste mate *ondoordacht*. *Onbekookte vragen en opmerkingen*. Een *onbekookt plan*; een *onberaden stap*; *onbedachtzame overijling*; *onbezonnen ijver*; een *onbezonnen daad*. Zie ook **Onbezonnen**.

Onbekrompen, zie **Breed**.

Onbeleefd, zie **Lomp**.

Onberaden, zie **Onbekookt**.

Onbeschaamd — onbescheiden — schaamteloos. *Onbescheiden* heeft de beteekenis van niet ingetogen en niet inschikkelijk in spreken en doen, aanmatigend en daardoor onwellevend; *onbeschaamd*, die van geen schaamte hebbende, voor zooverre men zonder schroom ongepast durft handelen. *Schaamteloos* staat dichter bij *onbeschaamd* dan bij *onbescheiden*. Beide, *onbeschaamd* en *schaamteloos* duiden gemis van schaamtegevoel aan. *Schaamteloos* is sterker dan *onbeschaamd*, daar bij het achtervoegsel *-loos* aan geheel verlies van schaamtegevoel gedacht wordt, wat bij *onbeschaamd* nog niet het geval is. Een *onbescheiden blik*, eene *onbescheiden vraag*. *Op zulk eene onbeschaamde vraag antwoordde hij niet*. *De onbeschaamde praatjes van den dronken matroos*. *Schaamteloos losbandigheid*. Al de gebreken van den *onbescheidene* (aanmatiging, driestheid, vermetelheid) bezit de *onbeschaamde* in den hoogsten graad.

Onbescheiden, zie **Onbeschaamd**.

Onbeschoft, zie **Lomp**.

Onbeteugeld, zie **Bandeloos**.

Onbevreesd, zie **Dapper**.

Onbeziel — ontzield — zielloos. *Onbeziel* wordt gezegd van stoffelijke voorwerpen (zonder ziel, d. i. niet met leven begaafd); figuurlijk wordt het gebruikt van gewrochten van den geest, waaraan men leven en geest pleegt toe te kennen, en beteekent dan: niet als met een bezielenden adem levend gemaakt, koud. Wordt *ontzield* gebruikt van een te voren levend wezen, dan ziet het meer op het stoffelijk deel, het lichaam, dat na den dood bezieling en leven mist, slechts eene massa stof of een gevoellooze klomp is, die daardoor met alle stoffelijke voorwerpen gelijk staat.

Daar lag hij uitgestrekt, als waar hij zonder leven.

Maar de onbezielde klomp deed wie hem zag nog beven. (DA COSTA).

Ontzield, *zielloos* worden alleen ten opzichte van personen gebezigd: levenloos, door den dood opgehouden hebbend een levend wezen te zijn. *Het zielloos overschot*. *Ontzield* geeft daarenboven uitdrukkelijk te kennen, dat het leven (de ziel) door eene of andere oorzaak van buiten weggenomen is.

Onbezonnen, zie **Onbekookt**.

Onbezonnen — onbedacht — onbedachtzaam — lichtzinnig — roekeloos. De drie eerste woorden geven te kennen, dat

men met te weinig nadenken en overleg handelt of pleegt te handelen, meestal ten gevolge van jeugd en onervarenheid. *Onbezonnen* zegt men meer ten opzichte van eene bepaalde handeling, terwijl *onbedachtheid* en *onbedachtzaamheid* meer van blijvenden aard zijn. De *lichtzinnige* denkt niet ernstig over de gevolgen zijner daden (zie **Lichtvaardig**). Wie *roekeloos* is weet dat er gevaar dreigt, doch noch over de gevolgen, noch over de daad zelve heeft hij met genoegzame zorgvuldigheid nagedacht. *Men mag zoo onbezonnen niet alles in eens op het spel zetten. Een onbedacht jongeling, een onbedachtzaam man.* „*Floris! herhaalde Petronella, hem in hare armen sluitende, „was het wel van u gehandeld uw leven dus roekeloos te wagen.*” *Vermijd den omgang met lichtzinnige jongelieden.*

Onbezorgd — zorgeloos. Beide woorden geven te kennen, dat men geene zorg heeft. Het eerste heeft een gunstigen zin; het tweede eene minder gunstige beteekenis. *Onbezorgd* is niet door zorgen gedrukt; al heeft men ze, men wordt niet bezorgd of bevreesd er door, maar men wacht blijmoedig en rustig af hetgeen gebeuren zal. Tegenover *onbezorgd* staat *bezorgd*, dat is met de zorgen geheel vervuld. *Zorgeloos* is niet zorgende, de noodige zorgen verwaarloozend, zich niet bekommerend om de zorgen, die men eigenlijk niet uit het oog mag verliezen. Hier tegenover staat *zorgvuldig*. *Wees onbezorgd. Een onbezorgd leven leiden. Gij zijt een zorgeloos* (een onverschillig, achteloos, nalatig) *schepsel. Hij is lichtzinnig en zorgeloos.*

Onbuigbaar — onbuigzaam. *Onbuigbaar* is datgene, wat zich door geene krachtsinspanning buigen laat; *onbuigzaam*, datgene wat van nature niet geschikt is om gebogen te worden of zich te buigen. IJzer en glas zijn *onbuigzaam*, maar niet *onbuigbaar*. In figuurlijke toepassing is *onbuigbaar* dan ook sterker van opvatting dan *onbuigzaam*. „*De overgeblevenen te Jeruzalem toonden reeds in deze dagen dienzelfden onbuigbaren geest, waarmede hun nakomelingen de feller vervolging met taaiër wederstand hebben ontmoet.*” *De klachten bewezen duidelijk, dat Floris een eigen en wel onbuigzamen wil had, en dien met klem wist door te drijven.*”

Onbuigzaam, zie Onbuigbaar.

Ondeelbaar, zie Hoofdelijk.

Onder, zie Beneden.

Ondereen — dooreen — door elkander — onder elkander — samen. Bij *ondereen* denkt men aan een geheel, gevormd door eene menigte vermengde of ordeloos geplaatste dingen; bij *onder elkander* oorspronkelijk aan twee, thans ook aan meer bestanddeelen, waarnit een hoop of menigte bestaat. *Ondereen* veronderstelt een geheel, wat bij *onder elkander* minder het geval is. *De stoffen ondereen mengen* (d. i. tot een geheel), *wijn en water onder elkander mengen*, van elk der beide zelfstandigheden wat nemen tot een. Wordt *door* met *een* of *elkander* verbonden, dan drukt men meer uit dat beide zich tot een geheel oplossen ten gevolge eener beweging van het eene door het andere. Bij *dooreen* staat dan ook weder het begrip der ontstaande eenheid meer op den voorgrond, terwijl men bij *door elkander* meer aan de verschillende bestanddeelen denkt: *de beide*

bestanddeelen goed dooreen of door elkander te voeren is bepaald noodig. Wanneer men *samen* gebruikt, wordt er minder gedacht aan de verschillende bestanddeelen, dan aan hetgeen door de vereeniging tot stand komt.

Onder elkander, zie Onderling.

Onder elkander, zie Ondereen.

Ondergaan, zie bij Afleggen.

Ondergaan, zie Doorstaan.

Ondergang — val. Het te gronde gaan, de verwoesting of het verderf. *Val* wordt bij voorkeur gezegd van een plotseling ineensstorten, *ondergang* daarentegen van het langzaam afnemen van den bloei en de kracht, waardoor een persoon of eene zaak wordt te gronde gericht. Gibbon schreef de geschiedenis van den *ondergang* en den *val* van het Romeinsche rijk.

Onderhoorigheid, zie Aankleef.

Onderhoud, zie Gesprek.

Onderkennen, zie Erkennen.

Onderling — onder elkander — samen. *Onderling*, en minder sterk *onder elkander*, wordt gebruikt, waar het eene handeling geldt, die uit den aard der zaak het begrip van wederkeerigheid medebrengt, zooals beraadslagen, overeenkomen, strijden, twisten, verdeelen, enz. Bij *onder elkander* denkt men meer de in wederzijdsche betrekking staande subjecten of objecten als elk afzonderlijk optredend. Bij *samen* staat de vereeniging van verschillende personen of zaken tot een of ander doel meer op den voorgrond. *Onder elkander bespreken, onderling over de zaak beraadslagen, samen iets verdeelen.*

Onderling — wederkeerig — wederzijdsch. *Onderling* (bvnw.) wordt gebruikt van elke handeling, betrekking of verstandhouding van twee of meer personen uitgaande en wel zoo, dat alle partijen er gelijkelijk deel aan nemen. In *wederzijdsch* ligt het denkbeeld van eene welwillende verhouding; dit kan dus niet gebezigd worden, waar van twist, verdeeldheid, enz. gesproken wordt. Bij *wederkeerig* is dit wel het geval, men spreekt b.v. van *een afschuw of haat, die wederkeerig was.* *Wederzijdsch* heeft alleen betrekking op twee personen of partijen; *wederkeerig* wordt zoowel van twee als van meer partijen gebezigd. Indien beide woorden kunnen gebezigd worden, dan is *wederkeerig* sterker dan *wederzijdsch*, terwijl dit laatste sterker is dan *onderling*.

Onderpand — hypotheek — pand. Eene zaak, die door een schuldenaar aan zijn schuldeischer wordt in handen gesteld, tot zekerheid van de betaling der schuld. In de rechtstaal bedient men zich van *pand* of *hypotheek*, naar gelang het een roerend of een onroerend goed betreft; *onderpand* wordt in het dagelijksch leven zoowel het een als het ander genoemd. Figuurlijk is het alles, wat tot bewijs of tot waarborg strekken moet, dat hetgeen men zegt of belooft, waar is, of nagekomen zal worden; het onderscheid tusschen de woorden komt dan hierop neer, dat *onderpand*

sierlijker is. *Ik schenk u dit tot onderpand mijner trouw. Een pand van liefde en trouwe.*

Onderrichten, zie **Onderwijzen**.

Onderscheiden, zie **Allerhande**.

Onderstaan, zie **Durven**.

Onderstand, zie **Bijstand**.

Ondersteld (dat), zie **Aangenomen (dat)**.

Ondersteunen, zie **Bijspringen**.

Ondersteuning, zie **Bijstand**.

Ondertusschen, zie **Dan**.

Ondertusschen, zie **Inmiddels**.

Ondervinding — ervaring. Beide zien op het leeren kennen van iets doordat men het beleefd heeft, of deel in de handeling heeft gehad. *Ervaring* verschilt hierin van *ondervinding*, dat zij altijd onderstelt, dat men onder het beleefde en ondervondene niet lijdelijk is gebleven, maar het in zich opgenomen en zelfstandig verwerkt, dat wil zeggen, er lessen nitgetrokken heeft. *Karel X van Frankrijk was ontegenzeggelijk een man van ondervinding, maar men kan moeilijk beweren, dat hij in zijn veelbewogen leren eene groote ervaring had opgedaan.*

Onderwerp — voorwerp. *Onderwerp* is datgene, wat aan iets tot grondslag ligt; verder wat het voornaamste deel van iets uitmaakt, het hoofdbestanddeel is. *Voorwerp* is datgene, waarop iemand of iets zijne werking doet overgaan. *Het onderwerp van alle gesprekken was de val van Napoleon. Wat was het onderwerp zijner rede? Wat is het voorwerp zijner studie? Hij was het voorwerp hunner beschouwing.*

Onderwjl, zie **Inmiddels**.

Onderwijzen — leeren — onderrichten. De kennis, die men heeft, aan anderen mededeelen is *leeren*, in zeer uitgebreiden zin. *Iemand leeren dansen, praten, zingen, schaatsenrijden, smeden*, enz. *Onderrichten* is eigenlijk iemand in de goede richting brengen; vervolgens heeft het de beteekenis van terechtwijzen gekregen, en eindelijk die van iemand de kennis maar vooral de vaardigheid geven, die hij noodig heeft. *Iemand onderrichten in het lezen, schrijven, timmeren*, enz. *Onderwijzen* is iemand wijzen hoe hij iets doen moet — *door onderwijzing hen, die dealen, brengen op het rechte spoor* — vervolgens zoo *leeren*, dat hij zelf het geleerde in praktijk kan brengen. Het wordt vooral gebezigd van het mededeelen van kennis ter bevordering van de geestelijke ontwikkeling van kinderen, of van hen, die in een bepaald vak van wetenschap nog niet voldoende gevorderd zijn. *Onderwijzen in de wiskunde, geschiedenis*, enz.

Onderwinden (zich), zie **Durven**.

Onderzoeken, zie **Beproeven**.

Ondoordacht, zie **Onbekookt**.

Onduidelijk, zie **Duister**.

Onecht kind, zie **Bastaard**.

Onecht — valsch. *Valsch* drukt uit, dat iets niet is, wat het schijnt, en waarvoor het wordt uitgegeven; *onecht* geeft alleen te kennen, dat het nagemaakt is of de vereischte zuiverheid mist. *Valsch geld*. *Een valsch compliment*. *In een valsch daglicht plaatsen*. *Een valsche getuige*. *Onechte steenen*. *Een onechte breuk*.

Oneenig — oneens. *Oneens* duidt enkel verschil van gevoelen aan; *oneenig* ziet op twist en krakeel. *Wij zijn het over de politiek nog al eens oneens*. *Zij leren zeer oneenig*.

Oneens, zie **Oneenig**.

Oneerlijk, zie **Eerloos**.

Oneindig, zie **Eindeloos**.

Onergdenkend, zie **Argeloos**.

Ongebonden, zie **Los**.

Ongehoovige, zie **Afgodendienaar**.

Ongeluk, zie **Beproeving**.

Ongeluk, zie **Druk**.

Ongemanierd, zie **Lomp**.

Ongemeen, zie **Bijzonder**.

Ongemeten, zie **Eindeloos**.

Ongenoeven, zie **Misnoegen**.

Ongesteld, zie **Ziek**.

Ongeval, zie **Beproeving**.

Ongevallig, zie **Onaangenaam**.

Ongeveer, zie **Bijkans**.

Onheil, zie **Beproeving**.

Onkosten, zie **Kosten**.

Onkundig, zie **Dom**.

Onledig, zie **Bezig**.

Onlusten, zie **Beroerten**.

Onmeedoogend, zie **Barbaarsch**.

Onmenschelijk, zie **Barbaarsch**.

Onmiddellijk, zie **Aanstonds**.

Onmin, zie **Twist**.

Onnoozel, zie **Dom**.

Onophoudelijk, zie **Aanhoudend**.

Onoplettend, zie **Achteloos**.

Onschendbaar, zie **Heilig**.

Onschuldig, zie **Argeloos**.

Onschuldig — schuldeloos. *Schuld* is eigenlijk de verplichting om iets te voldoen, hetzij eene boete ter betering eener misdaad, hetzij eener geldsom. In de eerste beteekenis wordt het verder synoniem met *zonde*, d. i. met eene oorzaak van schuld. Deze beteekenis heeft *schuld* in *schuldeloos*: geen *schuld* of *zonde* in het algemeen hebbend; de eerste beteekenis van verplichting tot betering, voortvloeiende uit het plegen van een misdrijf heeft *schuld* in *schuldig*. *Schuldig* is dus schuld hebbend aan een misdrijf, eene misdaad begaan hebbende. Met de voorgevoegde ontkenning *on-* is *onschuldig*: geen deel hebbend aan een bepaald misdrijf; verder in het algemeen zonder *zonde*, zonder *schuld*. „Gelijk door eene misdaad de *schuld* gekomen is over de menschen zoo zijn degenen, die in Hem gelooven, door zijne schulddeging *schuldeloos*; maar men kan hen toch niet *onschuldig* heeten, want het feit, dat zij gezondigd hebben, blijft bestaan.” Een *onschuldig kind*.

Ontaarden — verbasteren — uit den aard slaan — veraarden. De goede hoedanigheden verliezen. *Ontaarden* is den goeden aard verliezen. *Verbasteren* duidt eene vermindering van goede hoedanigheden aan en is dus niet zoo sterk als *ontaarden*. *Ontaarden* ziet op een zoo sterken achteruitgang, dat de goede hoedanigheden voor slechte hebben plaats gemaakt. *De Nederlanders der 18e eeuw waren van hunne kloeke voorouders der 16e eeuw ten eenenmale ontaard. Een ontaard kind*, een kind zonder eenige ouderliefde. *Uit den aard slaan* is een anderen aard of karakter vertoonen dan de voorouders. Een kind b.v. dat slechter is dan zijn vader slaat *uit den aard*. *Veraarden* wordt meer van andere wezens dan van menschen gezegd en bij voorkeur van planten; waar men van dieren spreekt van *verbasteren*, gebruikt men bij planten *veraarden*.

Ontberen, zie **Derven**.

Ontbering, zie **Armoede**.

Ontbieden, zie **Bescheiden**.

Ontbolsteren, zie **Doppen**.

Ontdekken, zie **Bemerken**.

Ontdekken — uitvinden. Men *ontdekt* wat reeds aanwezig, maar niet bekend was. Men *vindt uit*, hetgeen eerst door de vinding van den menschelijken geest ontstaat. *De ontdekking van de kracht van den stoom leidde tot de uitvinding der stoommachines. Men zegt dat de Chineezen lang voor de Europeanen de boekdrukkunst uitgevonden hebben. Columbus ontdekte Amerika.*

Ontevredenheid, zie **Misnoegen**.

Ontfermen (zich), zie **Erbarmen (zich)**.

Ontferming, zie **Deernis**.

Ontfutselen, zie **Benemen**.

Onthutst, zie **Bedeesd**.

Ontkapen, zie **Benemen**.

Ontkennen, zie **Loochenen**.

Ontkleeden — uitkleeden. Beide woorden beteekenen de kleederen uitdoen; het eerste is deftiger, terwijl het tweede het algemeene woord is.

Ontlijven, zie **Dooden**.

Ontmoeten, zie **Aantreffen**.

Ontmoeten, zie **Beurt (te ... vallen)**.

Ontnemen, zie **Benemen**.

Ontraden, zie **Afraden**.

Ontroerd, zie **Aangedaan**.

Ontrooven, zie **Benemen**.

Ontrouw — trouweloos — afvallig. *Trouweloos* is hij, die geen trouw heeft, al wendt hij ze voor; de valsheid en slechtheid van zijn karakter maakt dat hij zonder trouw is; hij heeft niet het doel of de begeerte om trouw te zijn, maar om zich zelf te bevoordeelen. *Ontrouw* is degene, die aan eene eens aangegane verbintenis zich slechts gedeeltelijk of in 't geheel niet houdt. Het slaat op het niet nakomen eener bepaalde verplichting, doch is nog geene algemeene eigenschap van het karakter. *Iemand kan zijn meester ontrouw zijn, doch zijn vriend trouw blijven*. Iemand *ontrouw* of *afvallig* worden duidt het verlaten aan van de partij van iemand, tot wien men in eenige verbintenis of betrekking staat. Bij *afvallig* worden denkt men minder dan bij *ontrouw* worden aan het verbreken eener verbintenis dan wel aan het verlaten van iemand, aan wien men om de eene of andere reden trouw verschuldigd was. *Zijn geloof ontrouw worden; afvallig worden van een kerkgenootschap*. *Ontrouw* is hij, die in een bepaald geval in trouw te kort schiet; *trouweloos* hij, die tengevolge van zijn karakter steeds neiging heeft om *ontrouw* te worden. *Ontrouw aan zijn gegeven woord. Hij, dien ik voor mijn besten vriend hield, heeft mij trouweloos verraden. De kleine staten waren allen afvallig geworden en Pruisen stond alleen tegenover Frankrijk*.

Ontrukken — ontweldigen — ontwringen. Iemand iets door sterke krachtsinspanning ontnemen. *Ontrukken* is iemand iets met een ruk ontnemen, door plotselinge aanwending van kracht. *Ontweldigen* heeft meer het geweld in het algemeen op het oog, de overmacht waarvan men gebruik maakt, om iemand die tegenstand biedt; iets te ontnemen. Ook bij *ontwringen* staat op den voorgrond dat er een sterke tegenstand geboden

wordt, hierdoor wordt echter meer de wijze, waarop iets ontnomen wordt, aangeduid, n.l. door *wringen* of *draaien*. Het laatste onderstelt meer tijd en weerstand dan het eerste woord.

Ontslaan, zie **Bevrijden**.

Ontslaan, zie **Afdanken**.

Ontslapen, zie **Afsterven**.

Ontsluiten, zie **Openen**.

Ontspanning, zie **Afleiding**.

Ontsteken, zie **Aansteken**.

Ontstentenis, zie **Afwezigheid**.

Ontvangen, zie **Aannemen**.

Ontvangen, zie **Beuren**.

Ontvreemden — rooven — stelen. Iemand het zijne ontnemen ten einde het zichzelf toe te eigenen. *Ontvreemden* drukt dit het zachtst uit en laat in het midden, of het op bedekte wijze dan wel openlijk geschiedt. *Stelen* is het arglistig wegnemen wat aan een ander behoort, hetgeen bij *rooven* openlijk en met geweld geschiedt.

Ontwaren, zie **Bemerken**.

Ontweldigen, zie **Benemen**.

Ontweldigen, zie **Ontrukken**.

Ontwennen, zie **Afwennen**.

Ontwerp, zie **Aanslag**.

Ontwerp, zie **Bestek**.

Ontwringen, zie **Ontrukken**.

Ontzag, zie **Achting**.

Ontzet, zie **Aangedaan**.

Ontzield, zie **Onbezield**.

Ontzien — sparen — verschoonen. Men *ontziet* uit eerbied, plichtbesef, vrees; men *spaart* om te behouden; men *verschoont* uit menschenkennis, zachtmoedigheid, mededoogen of uit willekeur. *Ontzie uwe meederen. Spaar uwe krachten. Verschoon de onnadenkendheid der jeugd. Neptuin ontziet noch dijk, noch paal. De dood spaart niemand. De felle dood . . . verschoont de oude lien.* (Vondel).

Onuitstaanbaar, zie **Afgrijselijk**.

Onveranderlijk, zie **Bestendig**.

Onverhoeds, zie **Onverwachts**.

Onvermengd, zie **Echt**.

SYNONIEMEN. 5e dr.

Onvermogen, zie **Arm**.

Onversaagd, zie **Dapper**.

Onverschrokken, zie **Dapper**.

Onverstandig, zie **Dwaas**.

Onvervalscht, zie **Echt**.

Onverwachts — onverhoeds. Plotseling, verrassend. *Hij stond onverwachts voor mij* (terwijl ik volstrekt niet op zijne komst was voorbereid). *Ik werd onverhoeds aangevallen* (zonder dat ik den tijd had op tegenweer bedacht te zijn).

Onverwijld, zie **Aanstonds**.

Onverzettelijk, zie **Bestendig**.

Onvriendelijk, zie **Bitter**.

Onvruchtbaar, zie **Bar**.

Onwankelbaar, zie **Bestendig**.

Onwel, zie **Ziek**.

Onwetend, zie **Dom**.

Onwettig kind, zie **Bastaard**.

Onwrikbaar, zie **Bestendig**.

Onzinnig, zie **Dwaas**.

Ooft, zie **Boomvrucht**.

Oog (in het ... vallen), zie **Afsteken**.

Oogenblikkelijk, zie **Aanstonds**.

Oogmerk, zie **Doel**.

Oor, zie **Afkomeling**.

Oord — plaats — plek. *Oord* heeft de ruimste, *plek* de minst ruime beteekenis. *Oord* doet aan eene minder nauwkeurig begrensde ruimte denken, die van eenige uitgestrektheid is. *Plaats* is een bepaald gedeelte der ruimte of oppervlakte, terwijl *plek* hiermede nog het denkbeeld van niet uitgestrekt verbindt. *In alle oorden der wereld kan de Europeaan leven. De plaats, waar Niniveh gestaan heeft, heeft men voor eenige jaren teruggevonden. Wat al aangename herinneringen zijn voor ons aan dit plekje verbonden! De plek, waar onze wieg eens stond.*

Oordeel — vonnis. *Oordeel* is eene uitspraak (over iemand of iets) in het algemeen; *vonnis* (*strafvonnis*) eene gerechtelijke uitspraak over een schuldige onder toepassing van de strafbepaling der wet. Bij uitbreiding is *vonnis* elke rechterlijke uitspraak over een persoon of eene zaak tusschen twee partijen. Eene uitspraak van een hof of van den Hoogen Raad wordt ook wel een *arrest* genoemd. *Het laatste oordeel. Het vonnis over Oldenbarnerelt was spoedig geveld. „Gaat heen en lees uw vonnis uit deez' blaren.”*

Oordeel, zie **Bedunken**.

Oordeel, zie **Geest**.

Oorlog, zie **Krijg**.

Oorsprong, zie **Afkomst**.

Oorsprong, zie **Bron**.

Oorzaak, zie **Aanleiding**.

Oorzaak, zie **Beweegreden**.

Ootmoedig, zie **Deemoedig**.

Opbergen, zie **Bergen**.

Opdelven, zie **Delven**.

Opdisschen, zie **Aanrechten**.

Opdoen, zie **Inslaan**.

Opdracht, zie **Bevel**.

Oppeischen, zie **Afeischen**.

Openbaar — **openlijk**. *Openbaar* is datgene, wat iedereen zien of hooren kan, verder hetgeen voor iedereen is, waar iedereen deel aan heeft of hebben kan, eindelijk wat van wege het staats- of gewestelijk gezag bestaat. *Openlijk* is datgene, wat in het openbaar geschiedt, wat men voor niemand tracht te verbergen. *Een openbare bijeenkomst* (het tegenovergestelde van een besloten gezelschap). *Eene openbare wandelplaats*. *De openbare meening*. *Eene openbare school*. *Openbaar ministerie*. *Iemand openlijk de waarheid zeggen, openlijk iets verwijten*.

Open doen, zie **Openen**.

Openen — **open doen** — **ontsluiten**. Waar de opening reeds aanwezig is, en zij slechts tijdelijk weer door eene deur, een hek, enz. gesloten wordt, gebruikt men bij voorkeur *open doen*. *Doe de deur open* (om iemand binnen of uit te laten). *Een brief, een pakket openen*, maar ook *open doen*. *Een koffer open doen* of *openen*. Gebruikt men *ontsluiten* dan wil men uitdrukken dat het *slot geopend wordt*, ten einde den koffer te kunnen *open doen*. *Open doen* wordt het meest in de gewone spreektaal gebezigd. *Ontsluiten* behoort uitsluitend tot den verheven stijl. *Openen* wordt zoowel in de spreek- als in de schrijftaal gebezigd. *Figuurlijk* komt *open doen* niet voor, wel *openen* en *ontsluiten*: *een handelsweg openen*; *eene vergadering openen*; *het vooruitzicht openen*. *Nieuwe wegen voor den handel ontsluiten*.

Openhartig, zie **Gul**.

Openhartig, zie **Oprecht**.

Openlijk, zie **Openbaar**.

Opfokken, zie **Grootbrengen**.

- Opgave**, zie **Aangifte**.
- Opgeblazen**, zie **Hoogmoedig**.
- Opgeven**, zie **Afzien**.
- Opgeven**, zie onder **Aangifte**.
- Ophanden**, zie **Aanstaand**.
- Ophelderen**, zie **Beduiden**.
- Ophouden**, zie **Aanhouden**.
- Ophouden**, zie **Aflaten**.
- Ophouden**, zie **Eindigen**.
- Opklauteren**, zie **Beklimmen**.
- Opkoelen**, zie **Afkoelen**.
- Opkomen**, zie **Bekomen**.
- Opkorten**, zie **Afkorten**.
- Opkweeken**, zie **Grootbrengen**.
- Oplaag**, zie **Druk**.
- Oplettend**, zie **Aandachtig**.
- Oplettendheid**, zie **Aandacht**.
- Oploop**, zie **Aanloop**.
- Oploop**, zie **Beroerten**.
- Oploopend**, zie **Driftig**.
- Oploopendheid**, zie **Boosheid**.
- Opmaken**, zie **Afleid**.
- Opmerkelijk**, zie **Aanmerkelijk**.
- Opmerkelijk**, zie **Bijzonder**.
- Opmerken**, zie **Aanmerking nemen (in)**.
- Opmerken**, zie **Bemerken**.
- Opmerking**, zie **Aanmerking**.
- Opmerkzaam**, zie **Aandachtig**.
- Opmerkzaamheid**, zie **Aandacht**.
- Opnemen**, zie **Aannemen**.
- Opnieuw**, zie **Alweder**.
- Opofferen**, zie **Offeren**.

Oponthoud — **verblijf**. *Verblijf* beteekent zoowel de daad van verblijven, als de plaats van *verblijf* (zie **Woning**.) *Gedurende mijn verblijf ten ucent. Dat is een onaangenaam verblijf.* *Oponthoud* wordt gezegd van

een kortstondig vertoeven op eene plaats, waar men niet woont, of waar men zijns ondanks blijven moet. *Tijdens ons oponthoud te Parijs. Het hooge water veroorzaakte mij daar een lang oponthoud.*

Oponthoud, zie **Uitstel**.

Opperen, zie **Inbrengen**.

Oprecht, zie **Echt**.

Oprecht — openhartig — rondborstig. *Openhartig* is degene, die zonder iets te verzwijgen, zoowel uit eigen beweging als desgevraagd zijne gedachten gaarne mededeelt. *Oprecht* is hij, die de waarheid spreekt, wanneer hem iets gevraagd wordt. Terwijl de *openhartige* altijd *oprecht* is, is de *oprechte* niet altijd *openhartig*. *Openhartig* staat tegenover terughoudend, *oprecht* tegenover leugenachtig, onwaar of valsch. *Rondborstig* is hij, die niet achterhoudend is, maar vrijmoedig en, waar plicht het gebiedt, zijne meening uitspreekt, zonder te trachten ze in eenig opzicht te verbloemen.

Oprekenen, zie **Berekenen**.

Oprichten, zie **Bouwen**.

Oproepen, zie **Beroepen**.

Oproepen, zie **Bijeenroepen**.

Oproepen, zie **Afroepen**.

Oproer, zie **Beroerten**.

Opruien, zie **Aandrijven**.

Opschik, zie **Tooi**.

Opschikken — opschuiven — verschuiven. Door schuiven van plaats (doen) veranderen. De beide eerste woorden duiden aan, dat het *verschuiven* dient om plaats in te ruimen voor iets anders. *Opschikken* wordt alleen van personen en intransitief gebruikt; *opschuiven* wordt vooral van levenlooze voorwerpen gebezigd. *Verschuiven*, zoowel figuurlijk als letterlijk, beteekent alleen door schuiven van plaats doen veranderen. *Als u een beetje opschikt, is er nog wel plaats in de bank. Schuif die papieren wat op, ik heb hier geene ruimte. De kast werd een eindje verschoven. Het feest werd verschoven.*

Opschrijven, zie **Aanteekenen**.

Opschuiven, zie **Opschikken**.

Opsnijden — pochen — snoeven. Hoog en breed van iets opgeven. *Opsnijden* is stoute verhalen doen met het doel om indruk te maken, verbazing te wekken, b.v. over avonturen en ontmoetingen die men gehad heeft; het wordt alleen in zeer gemeenzamen stijl gebruikt. Aan *pochen* en *snoeven* ligt het denkbeeld ten grondslag van pralen met eigen voor-treffelijkheid. *Hij houdt er van, over zijne reizen op te snijden. Wie op*

afkomst en titels pocht, reikt zich zelf onbewust het getuigschrift uit van persoonlijke onbeduidendheid.

Op staanden voet, zie **Aanstands**.

Opstand, zie **Beroerten**.

Opsteken, zie **Aansteken**.

Opsteken, zie **Beuren**.

Opstellen, zie **Bouwen**.

Opstoken, zie **Aandrijven**.

Opteekenen, zie **Aanteekenen**.

Opvorderen, zie **Afeischen**.

Opvliegendheid, zie **Boosheid**.

Opvliegend, zie **Driftig**.

Opvoeden, zie **Grootbrengen**.

Opwekken, zie **Aandrijven**.

Opzet, zie **Doel**.

Opzettelijk — voorbedachtelijk — met voorbedachten rade. Alle drie woorden duiden aan, dat men het bepaalde doel had om iets te doen. Bij *voorbedachtelijk* en *met voorbedachten rade*, dat vooral als rechtstern gebruikt wordt, is het doel meest van slechten aard, bij *opzettelijk* minder. *Opzettelijk* geeft te kennen dat men het bepaalde voor-nemen had, niet toevallig iets deed; bij *voorbedachtelijk* en *met voorbedachten rade*, dat men met overleg te werk is gegaan, maatregelen heeft moeten treffen, die men rekende, dat tot het bereiken van het doel konden voeren. *Een opzettelijk verzuim* staat tegenover *een onwillekeurig verzuim*. *De beschuldigde heeft den moord met voorbedachten rade (voorbedachtelijk) gepleegd*.

Opzetten, zie **Aandoen**.

Opzetten, zie **Bouwen**.

Opzetten, zie **Dijen**.

Op zich nemen, zie **Aanvaarden**.

Opzichtig zijn, zie **Afsteken**.

Opzoeken, zie **Bezoeken**.

Order, zie **Bevel**.

Oud, zie **Afgeleefd**.

Outer, zie **Altaar**.

Overal, zie **Alom**.

Overbodig — overtollig — overdadig. Te veel. *Overtollig* is meer dan vereischt wordt voor het bereiken van een doel, de vereischte maat of het noodige aantal te boven gaande, en dus nutteloos. *Overbodig* is

wat niet gevraagd of geeischt wordt; het sluit niet in, dat er werkelijk iets noodig is, noch dat er een zeker aantal van iets aanwezig is; *overdadig* heeft de ongunstige beteekenis van het grondwoord *overdaad*, dat buitensporigen overvloed of overgrootte weelde uitdrukt. *Overbodige werken. Overbodige moeite. Ooertollige gerechten. Overdadige pracht.*

Overbrengen, zie **Aanbrengen**.

Overbrieven, zie **Aanbrengen**.

Overdadig, zie **Overbodig**.

Overdenken, zie **Denken**.

Overdenken, zie **Bepeinzen**.

Overdrijven — **vergrootten**. Iets grooter voorstellen, dan het werkelijk is. Van *overdrijven* is meer hartstocht, eene onberedeneerde zucht tot vergrooting de oorzaak; in *vergrootten* ligt meer het denkbeeld, dat men met opzet de waarheid geweld aandoet, door in koelen bloede, met voorbedachten rade de zaken grooter voor te stellen dan zij zijn. *Gij moet u geen overdreven voorstelling maken van de eentonigheid van den winter buiten. Kinderen overdrijven gaarne wat hun getroffen heeft. In deze courant wordt, naar men zegt, het oorlogsgevaar zeer vergroot ten einde beurspeculatiën in de hand te werken.*

Overdruk, zie **Afdruk**.

Overeenkomst, zie **Afspraak**.

Overeenkomst, zie **Verdrag**.

Overeind — **rechttop**. *Overeind* staat tegenover *liggend*; *rechttop* tegenover elken stand tusschen dien van *liggend* en *rechttop*. Wanneer men uit eene liggende, in eene zittende houding overgaat, dan gaat men *overeind* zitten. Men zit *rechttop*, wanneer men niet in eene gebogen houding zit.

Overerven, zie **Aanerven**.

Overgangsrecht — **successie (recht van)**. *Recht van successie* is eene belasting op de waarde van alles wat iemand, die hier te lande woont, nalaat, ook van de effecten en rentegevende schuldvorderingen. *Recht van overgang* is eene extra-belasting, die boven het successierecht nog eens geheven wordt op nagelaten effecten en rentegevende schuldvorderingen.

Overgeven, zie **Braken**.

Overhaast, zie **Haastig**.

Overhaasten, zie **Bespoedigen**.

Overhalen, zie **Overreden**.

Overhalen, zie **Bewegen**.

Overhandigen, zie **Bestellen**.

Overhangen, zie **Hellen**.

Overhellen, zie **Hellen**.

Overkomen, zie **Beurt** (te ... vallen).

Overkomen, zie **Wedervaren**.

Overladen, zie **Beladen**.

Overlast, zie **Hinder**.

Overlaten, zie **Nalaten**.

Overleden, zie **Dood**.

Overleg, zie **Beleid**.

Overleggen, zie **Denken**.

Overleggen, zie **Sparen**.

Overlenen, zie **Hellen**.

Overlevering, zie **Fabel**.

Overlijden, zie **Afsterven**.

Overmeesteren, zie **Bevangen**.

Overnemen, zie **Aannemen**.

Overpeinzen, zie **Bepeinzen**.

Overpeinzen, zie **Denken**.

Overreden, zie **Bewegen**.

Overreden — overhalen — overtuigen. Iemand door redeneering of het doen van voorstellen tot andere gedachten brengen. *Overtuigen* is door redeneering, door het aanvoeren van deugdelijke bewijzen, het weerleggen van bedenkingen, iemand tot de erkenning der waarheid of juistheid van iets brengen; *overreden* door eene niet zoozeer bondige, als wel wegsleepende redeneering, iemand *overhalen* om iets te volbrengen of na te laten; *overhalen* door goed gekozen woorden of schoone voorstellen iemand bewegen, om tot hetgeen men zelf wil, over te gaan. De redenaar *overreedt*. De schrijver van een wetenschappelijk betoog *overtuigt*. *De verleider haalt anderen over om kwaad te doen*. Zie ook **Bepraten** en **Bewegen**.

Overrompelen, zie **Verrassen**.

Overschrijven, zie **Afschrijven**.

Oversparen, zie **Sparen**.

Overtollig, zie **Overbodig**.

Overtreding, zie **Misdaad**.

Overtreffen, zie **Boven** (te ... gaan).

Overtuigen, zie **Overreden**.

Overtuiging, zie **Bedunken**.

Overvallen, zie **Bespringen**.

Overvallen, zie **Verrassen**.

Overwegen, zie **Aanmerking nemen (in)**.

Overwegen, zie **Bepinzen**.

Overwegen, zie **Beraden (zich)**.

Overweging, zie **Bedenking**.

Overwinning — triomf — zege — zegepraal. *Overwinning* is het gewone woord in de spreektaal; *zege* beteekent hetzelfde, maar is deftiger en meer in poetische taal in gebruik. *De overwinning behalen. God schonk hun de zege over hunne belagers. Eene groote zege. Eene beslissende overwinning. Zegepraal of triomf* is de luisterrijke intocht van een overwinnaar; beide worden echter ook voor de *overwinning* zelve gebruikt.

P.

Paal — perk. *Paal* (eigenlijk grenspaal) beteekent overdrachtelijk grens; *perk* is eigenlijk eene afgesloten ruimte. *Paal en perk aan iets stellen. Dat gaat de palen te buiten*.

Paal, zie **Deel**.

Paar, zie **Koppel**.

Pacht, zie **Huur**.

Pad, zie **Baan**.

Pak, zie **Bos**.

Pakken, zie **Grijpen**.

Paling, zie **Aal**.

Pand, zie **Onderpand**.

Pandbrief — verbandbrief. *Pandbrief* is het bewijs van de overeenkomst van pand, betreffend onroerend goed. *Verbandbrief* is het stuk dat opgemaakt wordt om de zekerheid te bewijzen, die een geldschieder heeft in de waarde van een schip; hier betreft het dus roerend goed.

Pantser, zie **Harnas**.

Park, zie **Hof**.

Partij, zie **Aanhang**.

Partij — bende — bent — factie — klik — rot. Groep van gelijkgezinde personen. Eene partij is altijd een min of meer georganiseerd geheel van personen, die voor dezelfde beginselen strijden, vooral op staatkundig of godsdienstig gebied. *De partij van het behoud; buiten de partijen staan*. Eene *factie* is een staatkundige partij, die vooral het oog heeft op

't eigen belang, en vaak door wraakzucht of haat wordt beziel. *De Loevesteinsche factie*. Eene *klick (clique)* is een groep van personen, die zich aansluiten omdat zij dezelfde belangen hebben, waaraan zij anderen offeren, en die elkander door kuiperij voorthelpen. *Bende* veronderstelt altijd een lichamelijk bij elkander zijn der leden; *eene bende straatjongens kwam joelend voorbij; hij werd door een bende roovers overvallen*. Een *bent* is eene vereeniging van kunstenaars; dit woord gaat dikwijls vergezeld van het bijdenkbeeld van onverdraagzaamheid, bekrompenheid. *Rot* heeft altijd een ongunstige beteekenis en is eene menigte van slechte personen. *Het rot der dieven en vagebonden*.

Partijdig, zie **Bekrompen**.

Passen, zie **Behooren**.

Passend, zie **Betamelijk**.

Patroon, zie **Baas**.

Patroon, zie **Kardoes**.

Pedant, zie **Eigenwijs**.

Peinzen, zie **Denken**.

Pellen, zie **Doppen**.

Pennen, zie **Vlerk**.

Pensioen, zie **Jaarwedde**.

Perk, zie **Paal**.

Personen, zie **Lieden**.

Pijler, zie **Zuil**.

Pijn — smart — wee. *Pijn* wordt meer in de spreektaal, *smart* meer in de schrijftaal gebruikt. Het eerste woord wordt meer in 't bijzonder gezegd van lichaamslijden; *smart* meer van aandoeningen van het gemoed door van buiten komende indrukken, terwijl *wee* meer het gevoel van *smart* met betrekking tot eene in den mensch zelf gelegen oorzaak aanduidt. Tegenover *smart* staat *vreugde*, tegenover *wee* staat *wel*. *Het wel en wee dezer wereld; smart en vreugde wisselen elkander af in deze wereld*. *Hoofdpijn, tandpijn*. *Zijn lichtzinnig gedrag veroorzaakt mij veel smart*. In de uitdrukking: *het is niet de pijn waard*, heeft *pijn* uit het fransche *peine* ontstaan, de beteekenis van moeite.

Pijnigen, zie **Folteren**.

Pijp, zie **Gang**.

Pilaar, zie **Zuil**.

Plaats, zie **Oord**.

Plaatsgrijpen, zie **Gebeuren**.

Plaats hebben, zie **Gebeuren**.

Plaats vinden, zie **Gebeuren**.

Plagen — kwellen. Iemand verdriet veroorzaken, leed doen. *Plagen* is iemand kleine verdrietelijkheden aandoen, die hem geene groote smart veroorzaken. In *kwellen* ligt meer dan in *plagen* het denkbeeld van boosheid; het wordt dus bij voorkeur gezegd van het aandoen van meer of minder zwaar leed. Door hevige lichaamsspijnen, door hartzeer *gekweld* worden. *En ziet, het was alles ijdelheid en kwelling des geestes.* Waar het algemeene onheilen betreft, zooals hongersnood, besmettelijke ziekten, onderdrukking (hetzij als goddelijke kastijding gedacht, of zonder dit bijbegrip) wordt het substantief *plaag* gebruikt; nooit *kwelling*. *Plagen* verliest soms zijne ongunstige beteekenis, *kwellen* nooit. *Iemand met iets plagen*, met iemand over het een of ander schertsen.

Plan, zie **Aanslag**.

Plan, zie **Besluit**.

Plan, zie **Bestek**.

Plan, zie **Doel**.

Plank, zie **Deel**.

Plant, zie **Gewas**.

Planten, zie **Aanplanten**.

Plat, zie **Effen**.

Plat, zie **Gemeen**.

Plaveien, zie **Bestraten**.

Plechtig, zie **Defstig**.

Plegen, zie **Begaan**.

Pleisteren, zie **Aanleggen**.

Pleizier, zie **Blijdschap**.

Plezierig, zie **Aangenaam**.

Plek, zie **Oord**.

Plengen — storten. Vocht laten vloeien b.v. over den rand van een glas of ander vat. *Storten* geschiedt met een stoot, en veronderstelt niet altijd bepaald opzet; in *plengen* ligt de bijgedachte van met opzet. *Bloed plengen, bloed storten. Wijn plengen voor de goden. Wijn storten, uit onachtzaamheid.*

Pluim — veer — dons. Het huidbekselsel der vogels duidt men in het algemeen aan onder den naam van *veeren* of *vederen*. Soms heeft *pluim* geheel dezelfde beteekenis, z. a. in *pluimgedierte*, enz. doch meest verstaat men hier onder eene langere sierlijke veder, die vooral aan den top sterk ontwikkeld en buigzaam is. De fijnste vederen aan borst en hals der vogels, die buitengemeen zacht zijn, worden *dons* genoemd.

Pluimstrijken, zie **Aaien**.

Pochen, zie **Opsnijden**.

Poel, zie **Afgrond**.

Pogen — inspannen (zich) — streven — trachten. Zich moeite geven om een doel te bereiken. *Pogen*, *streven* en *trachten* blijven het dichtst bij de grondbeteekenis. *Pogen* is alle middelen in het werk stellen om iets te doen; *trachten* is het inspannen der krachten om iets te erlangen; *streven* drukt hetzelfde uit, maar is sterker. Bij de beide laatste woorden wordt de krachtsinspanning beschouwd als een uitvloeisel van de sterke begeerte van den mensch; bij *trachten* staat dit echter niet zoo sterk op den voorgrond als bij *streven*. *Wij pogen goed te schrijven; wij trachten zonder fout te schrijven, wij streven naar zuiverheid van taal. De mensch streeft naar geluk. Zich inspannen* ziet meer op de spanning der spieren, die bij het zware werk noodig is, en, daar de spieren zinnelijke voorstelling der kracht zijn, duidt het aanwenden van kracht aan. *Hij spande zich tot het uiterste in, om het werk op tijd af te krijgen.*

Ponjaard, zie **Dagge**.

Pook, zie **Dagge**.

Popelen, zie **Beven**.

Portret, zie **Afbeelding**.

Post, zie **Ambt**.

Poten, zie **Aanpoten**.

Praal, zie **Luister**.

Pracht, zie **Luister**.

Prachtig, zie **Heerlijk**.

Prat, zie **Hoogmoedig**.

Praten, zie **Babbelen**.

Pressen, zie **Dwingen**.

Pret, zie **Blijdschap**.

Prijs, zie **Buit**.

Prijs, zie **Belooning**.

Prijs — waarde. De *waarde* eener zaak is de hoeveelheid geld, welke eene zaak naar billijkheid zou moeten opbrengen bij verkoop; *prijs* is de som, die er werkelijk voor gegeven wordt. *Hoeveel is de waarde van dezen diamant?* vraagt men, wanneer men weten wil, wat er over het algemeen voor zulk een steen gegeven wordt. Wil men een voorwerp koopen, dan vraagt men *naar den prijs die er voor gevraagd wordt*. Komt deze overeen met de *waarde*, die het voorwerp voor den vrager heeft, dan is hij geneigd het te koopen. De *waarde* is afhankelijk van omstandigheden; de *prijs* regelt zich naar vraag en aanbod.

Prijzen, zie **Loven**.

Prikkelbaar, zie **Driftig**.

Principe, zie **Beginsel**.

Prins — vorst. *Vorst* is de algemeene benaming voor elken heerscher volgens legitiem erfrecht; als titel is het bij ons alleen in gebruik voor den heerscher van een klein rijk, dat een vorstendom genoemd wordt: *de vorst van Montenegro*. *Prins* is thans niet anders dan een adellijke titel. *De Prins van Oranje; de prinsen van den bloede.*

Probeeren, zie Beproeven.

Procesverbaal, zie Akte.

Proef (de ... nemen), zie Beproeven.

Proefje, zie Monster.

Pronk, zie Luister.

Prooi, zie Buit.

Puist, zie Zweer.

Punt — stip. *Punt* en *stip* staan in de spreektaal dikwijls geheel gelijk; het schrijfteeken ter sluiting van den zin evenwel wordt steeds *punt* genoemd. Over het algemeen echter bezigt men *stip*, waar men den eigenlijken zin meer op den voorgrond stelt, dat men nl. met eene stof, die duidelijk zichtbaar is, een klein rond teeken geplaatst heeft. In de meetkunde is de *punt* het einde eener lijn, en heeft zij dus geene plaatselijke uitgebreidheid.

Punt — spits. Bij *punt* denkt men meer aan het uiterste einde eener zaak, bij *spits* aan het scherp toeloopende van het uiteinde.

R.

Raadplegen, zie Beraadslagen.

Raadselachtig, zie Duister.

Raar, zie Bijzonder.

Raaskallen, zie Bazelen.

Rad — wiel. Een cirkelvormig plat lichaam, dat om een as kan draaien. Beide woorden hebben volkomen dezelfde beteekenis. In sommige samenstellingen wordt meer het eerste, in andere meer het tweede gebruikt. In enkele streken van ons land wordt *rad* buiten samenstelling niet gebruikt. Men zegt zoowel *het vijfde rad aan een wagen*, als *een tweewielig voertuig*. Een *kamrad*, een *vliegwiél*. *Radbeslag*, *wielschoen*. Onder het *rad raken*, een *rad voor de oogen draaien*; in de *wielen rijden*, een *spaak in 't wiel steken*; *radbraken*, *wielrijden*. In figuurlijken zin altijd *raddraaier*, in eigenlijken steeds *wieldraaier*.

Rade (te ... gaan), zie Beraadslagen.

Raden, zie Gissen.

Raken, zie **Aanbelangen**.

Rakende, zie **Aangaande**.

Ramen, zie **Begrooten**.

Rammelen, zie **Babbelen**.

Ramp, zie **Beproeving**.

Rampspoed, zie **Druk**.

Rand, zie **Boord**.

Rangorde, zie **Beurt**.

Rank, zie **Dun**.

Rap, zie **Vlug**.

Rapier, zie **Zwaard**.

Ras, zie **Aanstonds**.

Ras — stam. Beide woorden duiden eene reeks van levende wezens aan, die een gemeenschappelijken oorsprong hebben. *Ras* heeft meer het oog op het fysiek eigenaardige, op de soort, terwijl *stam*, dat niet van dieren maar alleen van menschen gebezigd wordt, de afkomst van een gemeenschappelijken stamvader onderstelt. *Er zijn verschillende menschen-rassen: het Dravidische, Mongoolsche, Arische enz. Het paardenras moet verbeterd worden. De volken van Indo-germaanschen stam.*

Ras, zie **Haastig**.

Rasch, zie **Vlug**.

Razen, zie **Aangaan**.

Razen, zie **Bulderen**.

Razend, zie **Dol**.

Recht, zie **Echt**.

Recht, zie **Wet**.

Rechten, zie **Goederen**.

Rechtmatig, zie **Billijk**.

Rechtmatig, zie **Echt**.

Rechtschapen, zie **Braaf**.

Rechttop, zie **Overeind**.

Rechtsgeding, zie **Geding**.

Rechtspersoon — zedelijk lichaam — stichting. *Rechtspersoon* is een algemeene naam, ook voor wat niet krachtens eigen natuur, zoo als de mensch, rechtsbevoegdheid heeft. Vroeger kon men ook zeggen van den eenen mensch *hij is een rechtspersoon*, terwijl van anderen bepaald was, dat zij geen rechtspersoon konden zijn, z. a. geestelijken enz. Thans noemt men *rechtspersoon* of een *zedelijk lichaam* of eene *stichting*. Een *zedelijk lichaam* is eene vereeniging van personen die rechtsbevoegdheid heeft. Zij

kunnen zijn publiekrechtelijk z. a. staat, provincie, enz. of privaatrechterlijk, z. a. b.v. societeten. Eene *stichting* is een vermogen dat bestemd is voor een bepaald doel, z. a. studiebeurzen, weeshuizen, godshuizen, enz.

Rechtvaardig, zie **Billijk**.

Rechtvaardigheid, zie **Gerechtigheid**.

Redden, zie **Bevrijden**.

Rede, zie **Aanspraak**.

Rede, zie **Geest**.

Reden, zie **Beweegreden**,

Redevoering, zie **Aanspraak**.

Reede, zie **Haven**.

Reeds, zie **Bereids**.

Reep, zie **Touw**.

Ree(uw)roof, zie **Buit**.

Reet, zie **Barst**.

Regeerder, zie **Beheerscher**.

Regeeren, zie **Beheerschen**.

Regeering, zie **Beheer**.

Regel, zie **Beginsel**.

Register, zie **Cedel**.

Reikhalzen, zie **Begeeren**.

Rein, zie **Echt**.

Rein, zie **Eerbaar**.

Reis — tocht. Beide woorden geven het trekken van de eene plaats naar de andere te kennen. *Tocht* is het algemeene woord, en wordt bij uitstek gebruikt, wanneer er bij het trekken moeilijkheden te overwinnen zijn. *Reis* ziet meer op den verren afstand. Vandaar, dat *het was een heele tocht* en *het was eene heele reis* niet hetzelfde beteekenen; dat men alleen spreekt van een *veldtocht*, een *bergtocht*, en van *verre reizen doen*, niet van een *veldreis*, wel echter van een *plezierreisje*, enz.

Rekenen, zie **Achten**.

Rekenen (op), zie **Bouwen (op)**.

Rekenen, zie **Cijferen**.

Rekening, zie **Rekenschap**.

Rekenschap — rekening — verantwoording. Het in alle bijzonderheden blootleggen onzer handelingen voor hem, die het recht heeft ze te kennen of er een oordeel over uit te spreken. *Rekenschap* heeft de ruimste beteekenis, en wordt met betrekking tot iedere handeling gebezigd;

rekening ziet uitsluitend op het beheer van toevertrouwde gelden. In de uitdrukking *rekening en verantwoording doen* geeft *verantwoording* te kennen, dat men de gedane uitgaven behoorlijk toelicht, en de eventueel voorhanden gelden overgeeft, ten gevolge waarvan men van alle verdere verantwoordelijkheid ten opzichte van het gevoerde beheer wordt ontslagen.

- Rente**, zie **Inkomen**.
- Rente**, zie **Interest**.
- Reverence**, zie **Dienaresse**.
- Rib**, zie **Deel**.
- Richten**, zie **Aanleggen**.
- Ridderlijk**, zie **Ruiterlijk**.
- Riem**, zie **Gordel**.
- Rijk**, zie **Land**.
- Rijk**, zie **Gegoed**.
- Rijtuig**, zie **Wagen**.
- Rijzen**, zie **Klimmen**.
- Rillen**, zie **Beven**.
- Ring**, zie **Beugel**.
- Rist**, zie **Bos**.
- Roekeloos**, zie **Onbezonnen**.
- Roem**, zie **Eer**.
- Roemen**, zie **Loven**.
- Roemer**, zie **Kelk**.
- Roeping**, zie **Beroep**.
- Roeren**, zie **Aandoen**.
- Roerend**, zie **Aandoenlijk**.
- Rol**, zie **Cedel**.
- Rond**, zie **Gul**.
- Rond**, zie **Om**.
- Rondborstig**, zie **Oprecht**.
- Rondeelen**, zie **Bedeelen**.
- Roof**, zie **Buit**.
- Roeien**, zie **Delven**.
- Rook**, zie **Damp**.
- Roosten**, zie **Bakken**.
- Rooven**, zie **Ontvreemden**.

Rot, zie **Partij**.

Rots, zie **Klip**.

Ruchtbaar, zie **Bekend**.

Ruggelings, zie **Achterwaarts**.

Rugwaarts, zie **Achterwaarts**.

Ruig — **ruw**. *Ruig* noemt men hetgeen met haar, wol, vederen, enz. bezet is; *ruw* wat vol oneffenheden is, nog in zijn natuurlijken toestand verkeert. *Ezau was ruig. Ruw garen. Een ruwe diamant.* Eene enkele maal wordt *ruw* met *ruig* verwisseld, b.v. in: *Wat een ruige apostel d. i. lompe vlegel!*

Ruilebuiten, zie **Verruilen**.

Ruilen, zie **Verruilen**.

Ruim, zie **Breed**.

Ruischen, zie **Bruisen**.

Ruiterlijk — **ridderlijk**. Beide worden meest als bijwoord gebruikt met de beteekenis van vrij, openhartig, ongedwongen, bij werkwoorden, die schuld belijden of iets moeilijks zeggen te kennen geven. In de beteekenis is in dezen geen verschil. Zie ook bij **Oprecht**. Eenigszins anders is het gesteld, wanneer beide woorden niet in dergelijke zinsverbinding voorkomen of tegenover elkander gesteld worden. Men denkt dan bij *ridderlijk* aan de edelmoedigheid en eerlijke openhartigheid, die den goeden ridder eigen moesten zijn, bij *ruiterlijk* meer aan het ruwe maar ronde, dat den ouden ruiter kenmerkte. *Zich ridderlijk gedragen; ridderlijk strijden; eene ruiterlijke bekentenis.*

Rustig, zie **Bedaard**.

Ruw, zie **Ruig**.

Ruw, zie **Gemeen**.

Ruzie, zie **Twist**.

S.

Sabbelen, zie **Zuigen**.

Sabel, zie **Zwaard**.

Sage, zie **Fabel**.

Salaris, zie **Jaarwedde**.

Samen, zie **Bijeen**.

Samen, zie **Aaneen**.

SYNONIEMEN. 5e dr.

Samen, zie **Ondereen**.

Samen, zie **Onderling**.

Samenhang, zie **Draad**.

Samenhang, zie **Betrekking**.

Samenkomst — **bijeenkomst**. Het komen van twee of meer personen op dezelfde plaats tot zeker doel. *Samenkomst* kan ook een toevallig ontmoeten beteekenen; *bijeenkomst* onderstelt steeds vooraf bepaalde plaats, tijd en doel. *Deze samenkomst was noch bedoeld noch begeerd. De eedgenooten hadden geheime samenkomsten (of bijeenkomsten) in de catacomben. De bijeenkomst der Provinciale Staten.*

Samenroepen, zie **Bijeenroepen**.

Samenvoegen — **vereenigen**. Twee of meer dingen bij elkander brengen om ze met elkander te verbinden. *Samenvoegen* heeft de algemeene beteekenis. *Vereenigen* is zóó *samenvoegen*, dat de voorwerpen na hunne samenbrenging als 't ware slechts één geheel uitmaken. *Men vereenigt wat gescheiden was. De Vereenigde Nederlanden. Vandaar dat vereenigen, niet samenvoegen, gebezigd wordt in den zin van tot eenheid van gevoelens brengen of verzoenen. Zich met iemands gevoelens vereenigen. Strijdende partijen vereenigen.*

Sarren — **tergen**. Iemands toorn opwekken door opzettelijk dingen te doen of te zeggen, waarvan men weet dat ze hem toornig maken. *Tergen* heeft de algemeene beteekenis. *Sarren* is aanhoudend, onophoudelijk *tergen*, vooral met woorden. „*Zoo sarden ze elkander, verhit op elkaar.*”

Saucijs, zie **Beuling**.

Schaal — **(kink)hoorn** — **huisje** — **schelp** — **schulp**. Een hard, kalk- of hoornachtig bekleedsel. *Schaal* is het kalkachtig bekleedsel, dat bij sommige lichamen gemakkelijk van de huid verwijderd kan worden; het wordt zoowel van dieren als levenlooze voorwerpen gebruikt: *eierschaal, schaaldier. Schelp* en *schulp* beteekenen eigenlijk hetzelfde; in sommige gevallen bezigt men meer het eerste, in andere het tweede woord, zonder dat er echter bepaald verschil van beteekenis is aan te wijzen. Waar van tweekleppige *schalen* sprake is gebruikt men meestal *schelp*, terwijl *schulp* van de eenschalige *schelp* of eenkleppige *schaal* van sommige weekdieren gebruikt wordt; in samenstellingen wordt meestal *schulp* voor *schelp* gebezigd. *Oesterschelp, schelpen zoeken aan 't strand, schelpvrischen, schulpkalk, schulpzand, de slak kruipt in zijne schulp; fig. in zijne schulp kruipen.* Is de eenschalige *schelp* van een weekdier zeer gebogen, dan noemt men deze, vooral wanneer het weekdier er zich niet meer in bevindt, een *hoorn* of *kinkhoorn*. Van de slak, die zich buiten zijne *schulp* kan bevinden, of er zich in kan terugtrekken als in zijn huis, noemt men de *schulp* ook het *huisje*.

Schaal, zie **Bak**.

Schaal, zie **Deel**.

Schaamteloos, zie **Oubeschaamd**.

Schaarsch, zie **Zeldzaam**.

Schabel, zie **Bank**.

Schade, zie **Afbreuk**.

Schaduw, zie **Lommer**.

Schaduw, zie **Schim**.

Schaduw, zie **Bruin**.

Schakel — **schalm**. In eigenlijke beteekenis de samenstellende deelen van een keten. Alleen *schakel* wordt overdrachtelijk gebezigd.

Schalk, zie **Gast**.

Schalm, zie **Schakel**.

Schamper, zie **Bitter**.

Schatten, zie **Achten**.

Schatten, zie **Begrooten**.

Schatting, zie **Belasting**.

Schavuit, zie **Deugniet**.

Schedel, zie **Bekkeneel**.

Scheef, zie **Dwars**.

Scheiden, zie **Afscheiden**.

Scheiden, zie **Deelen**.

Scheiding van goederen, zie **Echtscheiding**.

Scheiding van tafel en bed, zie **Echtscheiding**.

Scheidsman, zie **Bemiddelaar**.

Schel, zie **Bel**.

Schelm, zie **Gast**.

Schelm, zie **Deugniet**.

Schelp, zie **Schaal**.

Schenken, zie **Geven**.

Schenking, zie **Gift**.

Schepsel, zie **Ding**.

Schermutseling, zie **Gevecht**.

Scherp, zie **Bitter**.

Scherprechter, zie **Beul**.

Scherpzinnig, zie **Doordringend**.

Scherpzinnig, zie **Verstandig**.

Scherts, zie **Grap**.

Scherts, zie **Boert**.

Schertsen — boerten — den gek steken — gekheid maken — gekken — gekscheren — jokken. In vroolijken luim zich vermaken door aan anderen dwaasheden of grappen te zeggen. *Schertsen* zegt niets meer dan dit. Zegt men echter *schertsen met iets*, dan nadert het in beteekenis tot *gekken met eene zaak* d. i. eene zaak niet ernstig opvatten en dientengevolge er mede lachen of spotten; *gekken* met een persoon is *gekeid maken* met een persoon, hem op grappige wijze plagen of beetnemen; in sterksten zin: op minder onschuldige wijze den *gek met hem steken* of hem bespotten. *Boerten* en *jokken* onderstellen beide onschuldige scherts. *Jokken* drukt meer bepaald het spelende van het *schertsen* uit, terwijl *boerten* meer op de kluchtige wijze van onderhouden slaat. Terwijl in *gekscheren* nog de beteekenis ligt van boertend, schertsend met iemand spelen door hem te plagen, naderen *den gek scheren* en *den gek steken* geheel in beteekenis tot spotten.

Schetsen, zie **Malen**.

Scheur, zie **Barst**.

Schielijk, zie **Haastig**.

Schier, zie **Bijkans**.

Schijn, zie **Glimp**.

Schijnen, zie **Dunken**.

Schijnheiligheid, zie **Geveinsdheid**.

Schikking, zie **Dading**.

Schilderen, zie **Beschrijven**.

Schilderen, zie **Malen**.

Schillen, zie **Doppen**.

Schim — schaduw — spook. *Schaduw* is de niet verlichte ruimte achter een door licht beschenen voorwerp. (Zie **Lommer**.) Deze donkere ruimte geeft eenigszins een beeld van het voorwerp. Waar het gebruikt wordt in betrekking tot den mensch, duidt het het donkere beeld van een menschelijk lichaam aan. Vat men deze figuur als een schijnlichaam op, dan spreekt men van *schim*. *Bang zijn voor zijn eigen schaduw*, of *voor zijn schim*. *Hij is slechts schim en schaduw van wat hij vroeger was*. *Schim* krijgt vervolgens de bijgedachte van *geest*, vooral van een afgestorvene: *het rijk der schimmen*. Wordt de *schim* als een vreeswekkende gestalte gedacht, dan draagt zij den naam van *spook*. *Een hersenschim noemt men ook een spook der verbeelding*. *Voor spoken vreezen*.

Schimmel, zie **Kaam**.

Schimp, zie **Hoon**.

Schitteren, zie **Blinken**.

Schobbejak, zie **Bedelaar**.

Schobbejak, zie **Deugniet**.

Schokken, zie **Aandoen**.

Schokkend, zie **Aandoenlijk**.

Schoof, zie **Garf**.

Schooier, zie **Bedelaar**.

Schooier, zie **Deugniet**.

Schoon, zie **Fraai**.

Schoon, zie **Helder**.

Schorren, zie **Aanwas**.

Schors, zie **Bast**.

Schot, zie **Kiem**.

Schraal, zie **Bar**.

Schraal, zie **Dun**.

Schraapzuchtig, zie **Gierig**.

Schrande, zie **Doordringend**.

Schrande, zie **Verstandig**.

Schransen, zie **Eten**.

Schreeuw, zie **Gil**.

Schreeuwen — **gieren** — **gillen** — **krijten** — **krijschen**.

Een schel stemgeluid doen hooren. *Schreeuwen* kan nog gearticuleerd zijn. *Gieren* en, nog sterker, *gillen* geven het uitbrengen van een onaangenaam, hoog stemgeluid te kennen. *Krijten* en *krijschen* drukken hetzelfde uit, maar *krijten* met de bijgedachte van smart, terwijl *krijschen* soms de bijgedachte van boosheid kan hebben.

Schreien, zie **Grijnen**.

Schriel, zie **Gierig**.

Schrijftrant — **stijl**. *Stijl* in de beteekenis van schrijfwijze ziet uitsluitend op zinsbouw en woordenkeus, en is van het onderwerp afhankelijk; *schrijftrant* is meer de eigenaardige wijze van inkleeding der gedachten, die het gevolg is van de persoonlijkheid der schrijvers. Beide worden echter dikwijls voor elkander gebruikt. *Hij heeft een onderhoudenden schrijftrant, maar zijn stijl is ver van onberispelijk.*

Schrik, zie **Angst**.

Schrik, zie **Afschrik**.

Schrikkelijk, zie **IJselijk**.

Schroeien, zie **Blaken**.

Schrokken, zie **Eten**.

Schromen, zie **Aarzelen**.

- Schroom**, zie **Angst**.
Schroomvallig, zie **Bedeesd**.
Schroomvalligheid, zie onder **Bedeesd**.
Schuchter, zie **Bedeesd**.
Schulden, zie **Daveren**.
Schuin, zie **Dwars**.
Schuldeloos, zie **Onschuldig**.
Schulp, zie **Schaal**.
Schurk, zie **Deugniet**.
Schutting, zie **Haag**.
Sekse, zie **Geslacht**.
Sidderen, zie **Beven**.
Sieraad, zie **Opschik**.
Sierlijk, zie **Net**.
Slaan, zie **Beuken**.
Slaan, zie **Afsmeren**.
Slachten, zie **Dooden**.
Slachten, zie **Gelijken**.
Slachter, zie **Slager**.
Slachtoffer, zie **Offer**.
Slag, zie **Gevecht**.
Slagboom, zie **Balie**.

Slager — slachter — vleeschhouwer. Over het geheel zijn alle drie woorden, zonder bepaald onderscheid in gebruik om dengene aan te duiden, die vee doodt en het vleesch verkoopt. In sommige streken is *slager* meer in gebruik; in andere is *slager* de meer deftige benaming, *slachter* het volkswoord. In samenstellingen is het woord *slachter* meer gebruikelijk: *paardenslachter*, *koudslachter*; in het laatste geval zou *slager* zelfs niet gebruikt kunnen worden. Wanneer *vleeschhouwer* tegenover *slachter* gesteld wordt, verstaat men onder *vleeschhouwer* dengene, die geslachte dieren koopt om ze in gedeelten te verkoopen, terwijl *slachter* soms meer bepaald den persoon aanduidt, die zich bezig houdt met het doodden van het vee, zonder dat hij nog handel in het veech ervan drijft. *In November kwam Marten de slachter bij ons op het erf om de varkens te slachten, die de boer eenige dagen later op de markt aan den opkoper of aan den vleeschhouwer verkocht.*

Slank, zie **Dun**.

Slapen — dommelen — dutten — droomen — sluimeren — soezen. Het rusten der zintuigen en ledematen, met geheele of gedeelte-

lijke zinsverdooving gepaard gaande, noemt men *slapen*. Is de zinsverdooving niet volkomen, dan duidt men dit door een der andere woorden aan. Door *sluimeren* en *dommel* geeft men te kennen, dat de zinsverdooving gedarig wordt afgebroken; *soezen* geeft eene onvolkomen zinsverdooving te kennen. Alle drie zijn onopzettelijk, terwijl *dutten* meer een opzettelijk *sluimeren* aanduidt. Bij *droomen* is de zinsverdooving oogenschijnlijk volkomen, maar de geest is hierbij werkzaam, zij het ook in benevelde toestand. In figurlijken zin worden *dutten*, *soezen*, *droomen* en *slapen* gebezigd om aan te geven, dat iemand niet volkomen zijne gedachten bij zijn werk heeft. *Dutten*, *droomen* en *slapen* zijn dan slechts verschillend in kracht, terwijl men bij *soezen* een afdwalen van den geest naar andere zaken veronderstelt.

Slaperig, zie **Droomerig**.

Slaven, zie **Arbeiden**.

Slecht, zie **Boos**.

Slecht, zie **Effen**.

Slechts, zie **Alleen**.

Slechten, zie **Afbreken**.

Slampen, zie **Brassen**.

Slib, zie **Modder**.

Slijk, zie **Modder**.

Slim, zie **Arglistig**.

Slof, zie **Achteloos**.

Slok, zie **Dronk**.

Slokken, zie **Eten**.

Sloopen, zie **Afbreken**.

Slop, zie **Baan**.

Slordig, zie **Achteloos**.

Slot, zie **Besluit**.

Slot, zie **Burg**.

Slotte (ten), zie **Eindelijk**.

Sloven, zie **Arbeiden**.

Sluiken — smokkelen. Het begrip *smokkelen* is ruimer dan het begrip *sluiken*. Het laatste ziet uitsluitend op het drijven van sluikhandel, het ontduiken van de rechten van in-, uit- en doorvoer; *smokkelen* op het bedriegen van ambtenaren der belastingen en ook op het bedriegen van anderen door iets achter te houden of te verzwijgen. *Ik wil nog veel een spel met u spelen, maar onder conditie, dat gij niet weer smokkelt.*

Sluimeren, zie **Slapen**.

Sluiten, zie **Aangaan**.

Sluw, zie **Arglistig**.

Smaad, zie **Hoon**.

Smachten, zie **Begeeren**.

Smaden, zie **Beleedigen**.

Smalen, zie **Beleedigen**.

Smart, zie **Pijn**.

Smart, zie **Leed**.

Smeekbede, zie **Aanzoek**.

Smeeken, zie **Bezweren**.

Smeeken, zie **Aanroepen**.

Smeekgebed, zie **Aanzoek**.

Smeer — **vet**. *Vet* is de naam voor de witachtige, smijddige stof door afscheiding van voedingsstoffen gevormd, vooral in het dierlijk lichaam. *Smeer* is de weke, vettige zelfstandigheid die geschikt is om ergens op te smeeren; bij dieren noemt men *smeer* het *vet* om de nieren en darmen. In samenstellingen gebruikt men beide: *kaarsvet*, *schoensmeer*.

Smijten, zie **Gooien**.

Smoel, zie **Bek**.

Smokkelen, zie **Sluiken**.

Smook, zie **Damp**.

Smoren, zie **Blusschen**.

Smullen, zie **Brassen**.

Snaak, zie **Gast**.

Snappen, zie **Babbelen**.

Snateren, zie **Babbelen**.

Snavel, zie **Bek**.

Sneb, zie **Bek**.

Snedig, zie **Doordringend**.

Snel, zie **Vlug**.

Snel, zie **Haastig**.

Sneuelen, zie **Afsterven**.

Sneven (doen ...), zie **Dooden**.

Sneven, zie **Afsterven**.

Snibbig, zie **Bitter**.

Snoeperig, zie **Aanminnig**.

Snoet, zie **Bek**.

Snoeven, zie **Opsnijden**.

Snuit, zie **Bek**.

Sober, zie **Matig**.

Soezen, zie **Slapen**.

Soez(er)ig, zie **Droomerig**.

Soldij, zie **Jaarwedde**.

Somber, zie **Duister**.

Somber, zie **Bedroefd**.

Sommige, zie **Eenige**.

Soms, zie **Altemet**.

Soms, zie **Somtijds**.

Somtijds — altemet — soms — somwijlen. Bijwoorden van tijd, die te kennen geven, dat iets van tijd tot tijd, nu en dan, eene enkele maal geschiedt. Het verschil bestaat vooral in het gebruik. *Soms* is het gewone woord, *somtijds* is iets deftiger, *somwijlen* wordt zelden gehoord en *altemet* is bijna geheel tot de gemeenzame spreektaal beperkt. *Soms ziet men wel eens, dat zulke lui het ver brengen. Ieder heeft altemet wel eens wat verkeerd gedaan. Somtijds gebeurde het, dat niemand zich om hen bekommerde. Men ziet somwijlen, dat de domste menschen de hardste schreeuwers zijn.*

Somwijlen, zie **Somtijds**.

Soortgelijk, zie **Gelijksoortig**.

Sparen — besparen — oversparen — uitzuinigen — overleggen. Iets niet gebruiken, teneinde er later genot van te hebben. Bij *sparen* en *besparen* (in fig. zin gebruikt) behoeft dit laatste nog niet altijd doel te zijn, b.v. *spaar hem; dat verdriet heb ik hem maar bespaard. Sparen* (in letterl. zin) zegt niets anders dan zuinig omgaan met iets, zoodat men overhoudt; bij *besparen* heeft men meestal eene bepaalde zaak op het oog, die men voor toekomstig gebruik wil bewaren. *Oversparen* ziet meer op het overschot, dat men door *sparen* verkrijgt. *Overleggen* drukt dit nog sterker uit; het onderstelt een overschot, dat men laat rusten om het in tijd van nood te gebruiken. *Uitzuinigen* is *besparen* door zich ontbering te getroosten. *Door sparen kan men zijn kapitaal verbeteren. Van het loon, dat hij kreeg, wist hij altijd nog een stuivertje te besparen. Hoewel hij niet veel verdiende, heeft hij toch nog een aardig sommetje overgespaard. Een arm student weet soms meer uit te zuinigen, dan gij denken zoudt, om boeken te kunnen koopen. De man leeft zeer zuinig, want hij wil elk jaar wat overleggen voor den ouden dag. De rijkgaard legt jaarlijks eene aardige som over.*

Sparen, zie **Ontzien**.

Speelsch, zie **Dartel**.

Speelziek, zie **Dartel**.

Spelen, zie **Dobbelen**.

Spelonk, zie **Grot**.

Spijs, zie **Eetwaar**.

Spijt, zie **Berouw**.

Spijtig, zie **Bitter**.

Spijtig, zie **Barsch**.

Spijzen, zie **Eten**.

Spits, zie **Punt**.

Spitten, zie **Delven**.

Spleet, zie **Barst**.

Splijten, zie **Klieven**.

Spoed, zie **Haast**.

Spoedig, zie **Aanstonds**.

Spoedig, zie **Haastig**.

Spook, zie **Schim**.

Spot, zie **Hoon**.

Spraak — **taal**. *Spraak* is het vermogen, nitsluitend aan den mensch eigen, om zijne gedachten en gewaarwordingen door hoorbare teekenen, spraakklanken of woorden geheeten, aan anderen mede te deelen. *Taal* heeft een veel ruimer begrip; het duidt in de eerste plaats het spreken aan, vervolgens wat gesproken wordt, verder de verzameling spraakklanken, waarvan menschen of volken zich bedienen; het omvat behalve de woordentaal alle andere wijzen van uitdrukking waarvan de mensch zich bedient, alsmede de klanken waardoor verschillende dieren zich voor elkander verstaanbaar maken. *Zijne spraak is belemmerd. Hij is goed ter tale. De gebarentaal. De taal der oogen, der vingers. Het schijnt tegenwoordig niet meer aan twijfel onderhevig, dat sommige dieren eene geluidstaal bezitten.*

Sprakeloos — **stom**. Van het spraakvermogen verstoken. *Sprakeloos* drukt alleen een tijdelijk gemis van dit vermogen nit, ten gevolge van ongesteldheid of hevige gemoedsbeweging, terwijl *stom* eigenlijk een volstrekt gemis er van aanduidt, ten gevolge van aangeboren doofheid of een gebrek in de spraakorganen. Bij uitbreiding wordt *stom* echter in de beteekenis van *sprakeloos*, *zwijgend* gebezigd. *Stomme rollen. Stomme orgelpijpen. Hij was sprakeloos van verbazing, stom van ontzetting.*

Spreekwijze, zie **Bewoording**.

Sprookje, zie **Fabel**.

Spruit, zie **Kiem**.

Spugen, zie **Braken**.

Spuwen, zie **Braken**.

- StAAF**, zie **Baar**.
- Staal**, zie **Monster**.
- Staande houden**, zie **Beweren**.
- Staat**, zie **Land**.
- Staf**, zie **Stok**.
- Staf (den ... breken)**, zie **Afkeuren**.
- Staken**, zie **Afbreken**.
- Stam**, zie **Ras**.
- Stamelen**, zie **Hakkelen**.
- Stameren**, zie **Hakkelen**.
- Standaard**, zie **Banier**.
- Standje**, zie **Beroerten**.
- Standvastig**, zie **Bestendig**.
- Stapel**, zie **Hoop**.
- Staren**, zie **Zien**.
- Statig**, zie **Deftig**.
- Staven**, zie **Bekrachtigen**.
- Steeds**, zie **Altijd**.
- Steeg**, zie **Baan**.
- Steg**, zie **Baan**.
- Stelen**, zie **Ontvreemden**.
- Stelpen**, zie **Blusschen**.
- Stelregel**, zie **Beginsel**.
- Stemmig**, zie **Deftig**.

Sterk — krachtig — vermogend. *Sterk* duidt het bezit van weerstandsvermogen aan; *krachtig* het bezit van het vermogen om iets te kunnen uitrichten. *Vermogend*, op zich zelf gebruikt, duidt meestal aan het bezit van rijkdom, die in staat stelt iets te doen. In de beteekenis van machthebbende heeft het gewoonlijk een adverbium, als *veel* of *weinig*, bij zich. *De man is zeer sterk van gestel. Een kind kan krachtig zijn en daarom toch niet sterk. Uwe veel vermogende hulp is mij van grooten dienst geweest.*

- Sterkte**, zie **Kracht**.
- Sterven**, zie **Afsterven**.
- Stichten**, zie **Aanleggen**.
- Stichten**, zie **Aanrichten**.

Stichten, zie **Bouwen**.

Stichten (kwaad), zie **Berokkenen**.

Stichting, zie **Rechtspersoon**.

Stijfhoofdig, zie **Eigenzinnig**.

Stijgen, zie **Klimmen**.

Stijl, zie **Schrijftrant**.

Stil, zie **Bedaard**.

Stillen, zie **Bevredigen**.

Stillen, zie **Blussen**.

Stip, zie **Punt**.

Stipt, zie **Juist**.

Stoel, zie **Bank**.

Stok — **staf**. Een afgesneden stam of twijg van een boom. *Stok* is de algemeene naam, hetzij hij dient om op te leunen, hetzij om er iets aan vast te binden. *Staf* is alleen de stok die als steun dient, of als teeken van waardigheid; *herdersstaf*, *maarschalksstaf*. *Bedelstaf* is alleen nog figuurlijk in *tot den bedelstaf vervallen* in gebruik.

Stokoud, zie **Afgeleefd**.

Stollen, zie **Bevriezen**.

Stom, zie **Sprakeloos**.

Stommeling, zie **Domoor**.

Stommerik, zie **Domoor**.

Stomp, zie **Bot**.

Stoom, zie **Damp**.

Stoornis, zie **Afleiding**.

Stooten, zie **Dringen**.

Stop, zie **Deksel**.

Storen (zich), zie **Aantrekken (zich)**.

Storen, zie **Belemmeren**.

Storten, zie **Plengen**.

Storten, zie **Vallen**.

Storten (naar beneden . . .), zie **Vallen**.

Stotteren, zie **Hakkelen**.

Stout, zie **Dapper**.

Stoutmoedig, zie **Dapper**.

Stoven, zie **Bakken**.

Straat, zie **Baan**.

Straffen, zie **Afstraffen**.

Straffen, zie **Kastijden**.

Straks, zie **Aanstands**.

Strand, zie **Boord**.

Streelen, zie **Aaien**.

Streelend, zie **Aangenaam**.

Strekken, zie **Dienen**.

Stremmen, zie **Belemmeren**.

Streng, zie **Hard**.

Streven, zie **Pogen**.

Strijd, zie **Gevecht**.

Strijd, zie **Krijg**.

Stroomen — **vlieten**. *Vlieten* wordt alleen van vloeibare, *stroomen* ook van gasvormige lichamen gebezigd. *Stroomen* onderstelt altijd eene sterkere beweging dan *vlieten*; vandaar dat men van een beekje zegt, dat het *vliet*, van eene rivier, dat zij *stroomt*.

Strot, zie **Keel**.

Struikelen, zie **Vallen**.

Stug, zie **Barsch**.

Stuiten, zie **Afstuiten**.

Stuiten, zie **Blusschen**.

Stuursch, zie **Barsch**.

Successie (recht van . . .), zie **Overgangsrecht**.

Sufferig, zie **Droomerig**.

Suizen, zie **Bruisen**.

Sukkelen, zie **Beuzelen**.

T.

Taal, zie **Spraak**.

Tafel, zie **Disch**.

Tal, zie **Aantal**.

Talent, zie **Aanleg**.

- Talent**, zie **Gaaf**.
Talentvol, zie **Begaafd**.
Talmen, zie **Aarzelen**.
Talmen, zie **Beuzelen**.
Talmen, zie **Dralen**.
Tam, zie **Getemd**.
Tam maken, zie **Getemd**.
Tas, zie **Hoop**.
Tasch, zie **Beurs**.
Te berde brengen, zie **Inbrengen**.
Te duur (iets . . . gekocht hebben), zie **Bekocht**.
Teekenen, zie **Malen**.
Teerling, zie **Dobbelsteen**.
Teerkost, zie **Eetwaar**.
Tegen, zie **Jegens**.
Tegenhouden, zie **Afhouden**.
Tegenhouden, zie **Belemmeren**.
Tegenspoed, zie **Beproeving**.
Tegenspoed, zie **Druk**.
Tegenwerping, zie **Aanmerking**.
Tegenwoordig, zie **Nu**.
Tegenwoordig (zijn bij), zie **Bijwonen**.
Tegenwoordig, zie **Aanwezend**.
Tegenzin, zie **Afkeer**.
Te keer gaan, zie **Aangaan**.
Te kennen geven, zie **Aanduiden**.
Te kennen geven, zie **Berichten**.
Teleurstellen, zie **Beschamen**.
Telg, zie **Kiem**.
Telkens, zie **Aanhoudend**.
Temmen, zie **Getemd**.
Tenger, zie **Dun**.
Ten laste leggen, zie **Aandichten**.
Ten naastebij, zie **Bijkans**.

- Ten ware**, zie **Wanneer**.
- Tenzij**, zie **Wanneer**.
- Ter aarde bestellen**, zie **Begraven**.
- Teraardebestelling**, zie **Begrafenis**.
- Ter dood brengen**, zie **Dooden**.
- Tergen**, zie **Sarren**.
- Terneergeslagen**, zie **Mismoedig**.
- Terstond**, zie **Aanstands**.
- Terug**, zie **Achterwaarts**.
- Terug**, zie **Weder**.
- Terugdeinzen**, zie **Afdeinzen**.
- Terughouden**, zie **Afhouden**.
- Terughouden**, zie **Belenmeren**.
- Terugstuiten**, zie **Afstuiten**.
- Terugtocht**, zie **Aftocht**.
- Terugwijken**, zie **Afdeinzen**.
- Teug**, zie **Dronk**.
- Teugel**, zie **Breidel**.
- Teugelloos**, zie **Bandeloos**.
- Te voorschijn komen**, zie **Aanbieden (zich)**.
- Tevreden**, zie **Gelukkig**.
- Teweegbrengen**, zie **Aanrichten**.
- Teweegbrengen**, zie **Bewerken**.
- Thans**, zie **Nu**.
- Tichelsteen**, zie **Baksteen**.
- Tiend**, zie **Belasting**.
- Tieren**, zie **Aangaan**.
- Tieren**, zie **Bulderen**.
- Tijding**, zie **Bericht**.
- Tikken**, zie **Beuken**.
- Tintelen**, zie **Blinken**.
- Tobbe**, zie **Kuip**.
- Toch**, zie **Dan**.

- Tocht**, zie **Reis**.
- Toe**, zie **Dicht**.
- Toebereiden**, zie **Aanrechten**.
- Toebereidselen**, zie **Aanstalten**.
- Toedichten**, zie **Aandichten**.
- Toegefelijk**, zie **Inschikkelijk**.
- Toegeven**, zie **Toestemmen**.
- Toehooren**, zie **Aanhooren**.
- Toekennen (zich)**, zie **Aanspraak maken op**.
- Toekennen (zich)**, zie **Aanmatigen (zich)**.
- Toekomend**, zie **Aanstaand**.
- Toelachen**, zie **Aanlachen**.
- Toelaten**, zie **Dulden**.
- Toelaten**, zie **Gedoogen**.
- Toeleg**, zie **Aanslag**.
- Toeleggen (het ... op)**, zie **Aanleggen (het ... op)**.
- Toeleggen (zich)**, zie **Bevljigten**.
- Toelichten**, zie **Beduiden**.
- Toeloop**, zie **Aanloop**.
- Toeluisteren**, zie **Aanhooren**.
- Toen**, zie **Als**.
- Toenemen**, zie **Aangroeien**.
- Toereikend**, zie **Genoeg**.
- Toeschouwer**, zie **Aanschouwer**.
- Toeschrijven (zich)**, zie **Aanmatigen (zich ...)**.
- Toeschijnen**, zie **Dunken**.
- Toespraak**, zie **Aanspraak**.
- Toespreken**, zie **Aanspreken**.
- Toestaan**, zie **Bewilligen**.
- Toestel**, zie **Gereedschap**.
- Toestemmen**, zie **Bewilligen**.

Toestemmen — toegeven — beamen. Zeggen, dat men hetgeen een ander gezegd heeft, als goed en waar erkent. Bij *toestemmen* kan men zich eerst verzet hebben, bij *toegeven* is dit altijd het geval. *Beam*en onderstelt dit niet; het zegt alleen, dat men volkomen de woorden, door

den ander gesproken, goedkeurt, ze wel tot de zijne maken wil. *Beamen* onderstelt dan ook volstrekt geen voorbehoud, wat bij *toegeren* en *toestemmen* wel mogelijk is. *Ik geef gaarne toe, dat gij in hoofdzaak gelijk hebt, maar enkele punten vereischen nog nader onderzoek. De beklagde moest toestemmen, dat de zaak zoo geschied was, als de getuige verhaald had. Ik beaam ten volle, wat de vorige spreker gezegd heeft; slechts op enkele punten is hij niet uitvoerig genoeg geweest.*

Toeval, zie **Avontuur**.

Toeven, zie **Beiden**.

Toevertrouwen, zie **Aanbetrouwen**.

Toevoegen, zie **Aanhechten**.

Tol, zie **Belasting**.

Ton, zie **Kuip**.

Ton — vat. Geen begrip is misschien ruimer dan het begrip *vat*, dat de ongelijkslachtigste dingen binnen zijne grenzen heeft toegelaten, onder deze ééne voorwaarde, dat zij iets inhouden kunnen. *De vaten* (borden, schotels, enz.) *wasschen*. Een *wijnvat*, *reukevat*, *wierrookvat*, *koelvat*, *zoutvat*, *botercat*, *melkevat*, *de bloedvaten*, enz. *Figuurlijk*: *Vrouwen zijn zwakke vaten*; *uitverkoren vaten* d. w. z. geliefde personen, of menschen tot groote doeleinden bestemd. Een gekuipt houten *vat* van duizend kilogram inhoudsmaat droeg den naam van *ton*. Thans wordt het in dezen zin nog als scheepsterm gebruikt. Sommige *vaten*, in de huishouding in gebruik, noemt men meestal *tonnen* z. a. *de zuurkooltonnen*. *De pekeltou*. Soms worden *ton* en *vat* voor elkander gebruikt: men kan b.v. spreken van *eene bierton* en van *een biervat*; niet echter van een *wijnton*.

Tool, zie **Versiersel**.

Toom, zie **Breidel**.

Toomeloos, zie **Bandeloos**.

Toon, zie **Geluid**.

Toonen, zie **Dag (aan den . . . leggen)**.

Toonen, zie **Wijzen**.

Toorn, zie **Boosheid**.

Toornig, zie **Boos**.

Toorts, zie **Fakkel**.

Torsen, zie **Dragen**.

Touw — lijn — koord — kabel — reep. Van deze verschillende namen voor bindtuig is *touw* de algemeene naam. *Koord* is fijner gevlochten dan *touw*; *eene lijn* is een lang *touw*, dat gebruikt wordt om iets te trekken of vast te houden. *Reep* is een breed gevlochten *touw*, dat bij paardentuigen en aan boord van schepen gebruikt wordt, terwijl *kabel* een *touw* is van aanmerkelijke dikte om zware voorwerpen, als ankers, aan te bevestigen.

Traag, zie **Log**.

Trachten, zie **Pogen**.

Tractaat, zie **Verdrag**.

Tractement, zie **Jaarwedde**.

Trant — manier — wijze. Alle drie drukken den eigenaardigen vorm uit, waarin zich iets vertoont, of datgene waardoor eene handeling zich van andere onderscheidt. *Manier* is een aan het Fransch ontleend woord, dat hetzelfde uitdrukt als de beide andere, maar in de spreektaal het meest gehoord wordt. *Trant* is verouderd, en alleen in enkele uitdrukkingen en samenstellingen nog in gebruik; terwijl *wijze* het algemeene woord is. *Je kunt op verschillende manieren je doel bereiken. Op die wijze heeft hij zijn fortuin gemaakt. Verhaaltrant, schrijftrant.*

Treffen, zie **Aandoen**.

Treffen, zie **Aangaan**.

Treffend, zie **Aandoenlijk**.

Trek, zie **Begeerte**.

Treurig, zie **Bedroefd**.

Treurspel, zie **Drama**.

Treuzelen, zie **Beuzelen**.

Trillen, zie **Beven**.

Trillen, zie **Daveren**.

Triomf, zie **Overwinning**.

Trompet, zie **Bazuin**.

Troon, zie **Bank**.

Tros, zie **Bos**.

Trots, zie **Hoogmoed**.

Trotsch, zie **Hoogmoedig**.

Trouweloos, zie **Ontrouw**.

Tuchthuis, zie **Gevangenis**.

Tuchtigen, zie **Kastijden**.

Tuimelen, zie **Vallen**.

Tuin, zie **Hof**.

Turen, zie **Zien**.

Tusschenkomst — voeging — vrijwaring. Alle drie juridische termen voor het deelnemen van een derde in het proces tusschen twee andere personen (partijen). Men noemt dit *voeging*, wanneer een derde alleen tot steun van een der partijen zich in het proces mengt; *tusschenkomst* wanneer een derde als zelfstandige derde partij tegenover de twee andere zich in

het proces mengt. Bij *vrijwaring* daarentegen wordt een derde door een der partijen in het proces geroepen, om hem tegen de mogelijke gevolgen bij 't verliezen van het proces te vrijwaren — d. i. die gevolgen, b.v. schavergoeding, voor hem te dragen. *Vrijwaring* is dus gedwongen *voeging*.

Tweedracht, zie **Twist**.

Twijfelachtig, zie **Dubbelzinnig**.

Twist — ruzie — onmin — krakeel — onaangenaamheden. Wanneer bij een geschil de woordenwisseling op onaangename wijze door harde en kwetsende uitdrukkingen gevoerd wordt, of wanneer de handelingen der personen ten doel hebben elkander te grieven, dan ontstaan er *onaangenaamheden*. Geeft dit aanleiding tot het ontstaan van voortdurende *verdeeldheid*, dan spreekt men van *onmin*. Wordt de *tweedracht* zoo groot, dat de partijen zich door hun hartstocht laten beheerschen, en, in hevig geschreeuw of door handgemeen te worden, aan hun toorn vrij spel laten, dan noemt men het *ruzie*. *Twist* is eigenlijk hetzelfde als *oneenigheid*, doch ziet thans meer op het gevolg, op de hevige woordenwisseling, die, wanneer zij zeer luide en vinnig gevoerd wordt, *gekijf* en *krakeel* wordt genoemd, terwijl, wanneer men *twist* of *woordentwist* er voor gebruikt, het oog meer gevestigd is op de oneenigheid, die uit de woorden spreekt. *Hun geschil gaf aanleiding tot eene minder aangename woordenuisseling. Altijd had zij onaangenaamheden met de meiden, men hoorde gedurig gekijf. Kwam Jan meespelen, dan ontstond er spoedig krakeel, en het eindigde meestal met ruzie. Laat ons dezen twist beslechten door eens moedig saam te rechten. 't Is een huisgezin, waar twist en tweedracht heerscht. Vroeger hadden zij al telkens onaangenaamheden met elkander, thans leven zij geheel in onmin.*

Twisten, zie **Kibbelen**.

Twistgeding, zie **Geding**.

U.

Ui, zie **Ajuin**.

Ui, zie **Grap**.

Uit, zie **Buiten**.

Uitbarsten — uitproesten. Van lachen gezegd: plotseling in een hevigen lach schieten. Bij *uitbarsten* van lachen denkt men meer aan een openlijk schaterlachen, terwijl *uitproesten* meer het gevolg is van het willen geheim houden van den lach.

Uitbetalen, zie **Afbetalen**.

Uitblijven — wegblijven. Wie ergens wezen moet, maar er niet heengaat, *blijft weg*; wie ergens niet is op den tijd, waarop hij verwacht wordt, *blijft uit*. Verzuimt iemand zonder kennisgeving eene vergadering, die

hij geregeld pleegt bij te wonen, dan zullen zijne medeleden zich aanvankelijk zijn *uitblijven* en vervolgens zijn *wegblijven* moeielijk kunnen verklaren.

Uitbreiden — verspreiden. Iets, dat tot nog toe binnen eene kleinere ruimte besloten was, eene grootere oppervlakte doen beslaan. Het verschil tusschen beide woorden is hierin gelegen, dat *uitbreiden* in het algemeen slechts te kennen geeft, dat men iets eene grootere ruimte doet beslaan, terwijl *verspreiden* daarentegen hoofdzakelijk ziet op het aantal plaatsen, welke men het doet innemen. Daarom gebruikt men bij voorkeur *uitbreiden* van dingen, die men zich als een geheel denkt, *verspreiden* van dingen, die beschouwd worden te bestaan uit eene menigte zelfstandige deelen. *De nacht breidt zijn sluier uit over de aarde. De wind verspreidt het stuifmeel der planten. Napoleon breidde zijn macht over bijna geheel Europa uit.*

Uitbreiden (zich), zie Aangroeien.

Uitdamping, zie Damp.

Uitdeelen, zie Bedeelen.

Uit den aard slaan, zie Ontaarden.

Uitdenken — bedenken — verdichten — verzinnen. Iets nieuws door denken voortbrengen. *Bedenken* drukt dit in het algemeen uit, en kan ook van zeer eenvoudige denkbeelden gezegd worden, bv. *een naam bedenken*. In *uitdenken* ligt het denkbeeld van eene opzettelijke inspanning van het denkvermogen, zoodat men het denkbeeld in alle deelen geordend en voltooid ter uitvoering kan overgeven. *Hij heeft een nieuw middel uitgedacht om de menschen tot betaling te dwingen. Verzinnen* ziet meer op het krijgen eener gelukkige ingeving door de werking van het vernuft of de phantasie. Vandaar dat *verzinnen* ook de bijbeteekenis heeft van *verdichten*, dat eigenlijk beteekent iets *verzinnen*, dat niet waar is. *Ik zou je nog graag eene mooie geschiedenis vertellen, maar ik weet er heusch geen meer te verzinnen. Een verdicht feit, verhaal.*

Uitdoen, zie Afdoen.

Uitdrukken, zie Aanduiden.

Uitdrukking, zie Bewoording.

Uiteenzetten, zie Uitleggen.

Uiterlijk, zie Aangezicht.

Uiterlijk, zie Uitwendig.

Uitgaan (op), zie Afgaan (op).

Uitgang, zie Achtervoegsel.

Uitgang, zie Belasting.

Uitgave, zie Druk.

Uitgelaten, zie Dartel.

Uitgeleide, zie Geleide.

Uitgemaakt — zeker — gewis. *Gewis* heeft de bijgedachte dat men zich op iets verlaten kan. *Zeker* beteekent eigenlijk veilig, gerust; het geeft dus te kennen dat men op iets gerust kan zijn; in zijn engste opvatting heeft het de beteekenis van ontwijfelbaar vast staande, zonder dat er een streng wetenschappelijk betoog noodig is om mogelijke tegenspraak te weerleggen. *Het is zeker, dat de aarde om de zon draait. Uitgemaakt* bezigt men bij voorkeur van zulke waarheden, die vroeger niet volkomen vaststonden, doch die op het oogenblik, dat men spreekt, volkomen zeker zijn of voor zeker gehouden worden, daar er na nauwkeurig onderzoek een beslissend oordeel is uitgesproken. *Velen beschouwen het als eene uitgemaakte zaak, dat de zegepraal van socialisme en communisme tot den ondergang der maatschappij zou leiden.*

Uitheemsch, zie Buitenlandsch.**Uithouden, zie Doorstaan.****Uitkleeden, zie Ontkleeden.**

Uitlachen — belachen. *Uitlachen* is lachen om een persoon: *de menschen uitlachen*; *belachen*, thans alleen in enkele uitdrukkingen in gebruik, heeft als voorwerp de daden van iemand: *wie eens anders doen belacht, geeft op 't zijne weinig acht.*

Uitleggen — uiteenzetten — omschrijven — verduidelijken — verklaren. Iets volkomen verstaanbaar maken. *Uiteenzetten* en *uitleggen* drukken beide dit uit zonder meer; *omschrijven* is met de voorgaande slechts in zooverre synoniem dat het ditzelfde beoogt; het begrip is echter in zooverre beperkt, dat *omschrijven* verstaanbaar maken is door de zaak in andere bewoordingen breeder of vollediger uit te drukken. *Verklaren* is niets anders, dan eene duistere zaak helder of duidelijk maken, zoodat men ze gemakkelijk doorzien en begrijpen kan. *Verduidelijken* is datgene, wat nog niet duidelijk genoeg is, in duidelijker bewoordingen verklaren. *Uitleggen* beteekent, door de deelen eener ingewikkelde zaak bloot te leggen, maken dat men de zaak gemakkelijk overzien en begrijpen kan.

Uitmaken, zie Beslechten.**Uitoefenen, zie Beoefenen.****Uitproesten, zie Uitbarsten.****Uitputten, zie Afmatten.****Uitrekenen, zie Berekenen.****Uitroeien, zie Delven.****Uitscheiden, zie Aflaten.****Uitscheiden, zie Eindigen.****Uitschieten, zie Afdoen.**

Uitschot — uitvaagsel. *Uitschot* is het slechtste van iets; wat

wordt uitgeschoten is echter soms nog wel bruikbaar voor het een of ander; *uitvaagsel* is datgene wat tot niets meer nut is en wordt weggevaagd. De laatste uitdrukking is dus sterker dan de eerste. *Havannah-uitschot*. In *het uitschot en het uitvaagsel der maatschappij* hebben beide ongeveer dezelfde kracht.

Uitschrijven, zie **Afschrijven**.

Uitsluiten, zie **Uitzonderen**.

Uitspanning, zie **Afleiding**.

Uitsparen, zie **Besparen**.

Uitstaan, zie **Doorstaan**.

Uitstappen, zie **Afstijgen**.

Uitstel — verwijl — vertoef — oponthoud. De vertraging in het doen van iets wordt *uitstel* genoemd, wanneer zij geschiedt met het doel om hetzelfde later te doen. *Verwijl* is het dralen en daardoor tijd verliezen; bij *vertoef*, dat oorspr. alleen van eene reis gezegd werd, blijft de persoon, met zijn wil op eene plaats, m. a. w. is het *uitstel* een gevolg van zijn eigen wil, het duidt meer het actief begrip aan, terwijl *oponthoud* ook door toedoen van anderen kan veroorzaakt zijn.

Uittrekken, zie **Afdoen**.

Uitvaagsel, zie **Uitschot**.

Uitvaart, zie **Begravenis**.

Uitvaren, zie **Aangaan**.

Uitvinden, zie **Ontdekken**.

Uitvoeren, zie **Bewerken**.

Uitvoerig, zie **Omslachtig**.

Uitwaseming, zie **Damp**.

Uitwendig — uiterlijk. *Uitwendig* staat tegenover *inwendig* en beteekent naar buiten gekeerd, van buiten; *uiterlijk* staat tegenover *innerlijk*, en beteekent dus, wat zich niet binnen in iets, maar buiten op de oppervlakte van iets bevindt, wat voor het oog waarneembaar is. *Geneesmiddelen voor uitwendig gebruik; de uitwendige gedaante. Naar den uiterlijken schijn; uiterlijke teekenen van mishandeling.*

Uitwerken, zie **Bewerken**.

Uitwinnen, zie **Besparen**.

Uitzet, zie **Bruidschat**.

Uitzetten (zich), zie **Dijen**.

Uitzinnig, zie **Krankzinnig**.

Uitzonderen — uitsluiten. Bij *uitzonderen* staat het denkbeeld van het scheiden van een of meer van de rest op den voorgrond; bij *uit-*

sluiten het niet toelaten van de uitgesloten tot dat, waartoe anderen worden toegelaten. Vandaar dat *uitzonderen* in goeden en kwaden zin kan genomen worden. *Uitgezonderd in deze twee gevallen gaat de regel altijd op. Er werd steun gevraagd voor de uitgesloten. Zij, die reeds eerder een prijs gewonnen hebben, zijn van de mededinging uitgesloten. Alle roem is uitgesloten.*

Uitzuinigen, zie **Sparen**.

V.

Vaak, zie **Aanhoudend**.

Vaan, zie **Banier**.

Vaandel, zie **Banier**.

Vaardig, zie **Bedreven**.

Vaardig, zie **Vlug**.

Vaderland — moederland — geboorte grond — geboorteland. *Vaderland, geboorteland, geboorte grond* duiden in het algemeen genomen het land aan, waar iemand geboren is, terwijl *moederland* het land is, vanwaar kolonies of volksplantingen zijn uitgegaan; de verhouding van deze tot het land vanwaar zij uitgegaan zijn wordt dan gedacht als van de kinderen tot hare moeder. *Geboorte grond* is van de eerst genoemde woorden het meest beperkte begrip; het duidt de plek aan waar iemand geboren is, terwijl *geboorteland* een ruimer kring aangeeft. *Geboorteland* en *vaderland* verschillen in dit opzicht, dat het eerste woord zich bepaalt tot het feit, dat iemand in het land geboren is, terwijl *vaderland* onderstelt dat men het zoo noemt, omdat men door banden van bloed en van liefde, door taal en zeden er mede verbonden is. De zoon van den balling, als hij in den vreemde geboren is, zal zijn *geboorteland* zelden zijn *vaderland* noemen.

Vadsig, zie **Log**.

Vagebond, zie **Bedelaar**.

Val, zie **Ondergang**.

Vallei, zie **Dal**.

Vallen — dalen — storten — struikelen — tuimelen — zakken — zinken; afdalen — afstorten — aftuimelen — afvallen; nederdalen — nederstorten — nedervallen; naar beneden vallen. Zich min of meer snel nederwaarts bewegen. *Vallen* is eene niet van den wil afhankelijke nederwaartsche beweging maken, door aan de aantrekkingskracht van de aarde te gehoorzamen zonder dat deze door eenige andere kracht gebroken wordt. *Struikelen* is bijna tot vallen komen, doch den val door eigen kracht breken. *Tuimelen* is eigenlijk

omvallen. Is de hoogte van den val aanmerkelijk, en heeft het vallen dus met eenige snelheid plaats, dan spreekt men van *storten*. Transitief of reflexief gebruikt, beteekent *storten* doen vallen, hetzij met opzet, hetzij bij toeval. *Ik heb wat wijn op het tafellaken gestort. Hij stortte zich in de golven. Dalen* geeft eene langzame, geleidelijke beweging naar de oppervlakte der aarde te kennen. *De ballon daalde. Zakken en zinken* duiden eene verwijdering van de oppervlakte der aarde aan, ten gevolge van eene nederwaartsche beweging, welke aan die oppervlakte haar oorsprong nam. In den modder *zakken of zinken*. *Zinken* is snel *zakken*, en heeft verder nog de bijbeteekenis, dat de nederwaartsche beweging zoo lang aanhoudt, dat het voorwerp onder de oppervlakte schuil gaat, uit het gezicht verdwijnt en op den vasten grond of den bodem van het water blijft rusten. *Het schip zonk. Zegt men het water zakt of valt*, dan heeft men het oog op den tegenwoordigen stand van het water in tegenstelling met den vroegeren. Figuurlijk zegt men: *de prijzen dalen; het hoofd laten zakken; den moed laten zakken of zinken; hij is diep gezonken; die staat, zie toe, dat hij niet valle; wij struikelen allen in vele*. In dit geval is *vallen* sterker dan *struikelen*; wie *struikelt* kan zich in zijne eer herstellen, wie *gevallen* is blijft geschandvlekt. Worden deze woorden verbonden met *neder*, dan wordt het begrip *van boven naar beneden* er door versterkt. Worden zij met het voorvoegsel *af-* verbonden, dan drukt men hierdoor uit de verwijdering van de plaats of de hoogte, waar zich het voorwerp bevond.

Valsch, zie **Onecht**.

Vangen, zie **Grijpen**.

Vangen, zie **Betrappen**.

Varen (laten ...), zie **Afzien**.

Vast, zie **Bestendig**.

Vasthechten, zie **Bevestigen**.

Vastmaken, zie **Bevestigen**.

Vaststellen, zie **Bepalen**.

Vat, zie **Ton**.

Vatbaarheid, zie **Aanleg**.

Vatten, zie **Betrappen**.

Vatten, zie **Bevroeden**.

Vatten, zie **Grijpen**.

Veder, zie **Pluim**.

Vee, zie **Beest**.

Veelheid, zie **Aantal**.

Veelkleurig, zie **Bont**.

Veer, zie **Pluim**.

Veilen, zie **Afslaan**.

Vellen, zie **Verkoopen**.

Vel, zie **Huid**.

Vel, zie **Blad**.

Veld, zie **Akker**.

Veldbewoner, zie **Akkerman**.

Veldwachter, zie **Diender**.

Velerhande, zie **Allerhande**.

Velerlei, zie **Allerhande**.

Vennoot, zie **Deelgenoot**.

Vennootschap, zie **Maatschap**.

Venter, zie **Handelaar**.

Veraarden, zie **Ontaarden**.

Veranderen, zie **Wijzigen**.

Verantwoordelijk, zie **Aansprakelijk**.

Verantwoording, zie **Bekenschap**.

Verband, zie **Betrekking**.

Verband, zie **Draad**.

Verbandbrief, zie **Pandbrief**.

Verbanning, zie **Ballingschap**.

Verbasteren, zie **Ontaarden**.

Verbazen, zie **Bevreemden**.

Verbeelden (zich), zie **Inbeelden (zich)**.

Verbeiden, zie **Afwachten**.

Verbergen — **verhelen** — **verzwijgen**. Iets bedekt houden voor het oog of oor van een ander. In den zin van niet door woorden openbaren is *verzwijgen* synoniem. *Verbergen* is het meer gewone woord, *verhelen* wordt alleen in deftiger stijl gebruikt. Zie ook **Bedekken**.

Verbeterhuis, zie **Gevangenis**.

Verbintenis, zie **Belofte**.

Verblijf, zie **Oponthoud**.

Verblijf, zie **Woning**.

Verblijfplaats, zie **Woonplaats**.

Verbloemen, zie **Bedekken**.

Verbolgen, zie **Boos**.

Verbolgenheid, zie **Boosheid**.

Verbond, zie **Verdrag**.

Verborggen, zie **Duister**.

Verbreiden — **verspreiden** — **verstrooien**. Iets over eene grootere ruimte brengen dan het eerst besloeg. *Verbreiden* wordt zoowel gebruikt van iets mondeling verder brengen, iets ruchtbaar maken, als van b.v. andere zaken, z. a. ziektekiemen aan anderen overbrengen. *Een verhaal verbreiden, een ziekte verbreiden*, enz. Voor: iets algemeen bekend maken, kan men ook *verspreiden* zeggen. Van voorwerpen gebruikt, denkt men bij *verspreiden* aan eene meer regelmatige uiteenbrenging, waarbij men weet, waar, hetgeen men *verspreidt*, blijft, terwijl *verstrooien* meer is naar alle kanten, her- en derwaarts *verspreiden*, zonder dat men weet waar het gestoven is.

Verbreken, zie **Breken**.

Verbrijzelen, zie **Breken**.

Verbruikleen, zie **Bruikleen**.

Verdeelen, zie **Afdeelen**.

Verdenking, zie **Achterdocht**.

Verdichten, zie **Uitdenken**.

Verdichtsel, zie **Fabel**.

Verdieneu — **waardig zijn** — **waard zijn**. Deze woorden drukken uit, dat goede of slechte eigenschappen of daden aanspraak geven op goed of kwaad loon. *Verdieneu* ziet meer op het recht hebben op belooning of het noodig maken van straf, wegens goede of slechte daden. *Waardig of waard zijn* ziet meer op hoedanigheden en eigenschappen, die recht of aanspraak op iets geven. De laatste uitdrukking wordt zoowel van zaken als van personen gebezigd, de beide eerste alleen van personen. *Waardig zijn* zegt men alleen van iets goeds, *waard zijn* en *verdieneu* ook van iets kwaads. *Belooning, straf verdieneu. Een goed arbeider is zijn loon waard. Hij is waard gehangen te worden. Dat huis is mij geen drie duizend gulden waard. Hij is dezen lof ten volle waardig.*

Verdoeu, zie **Doorbrengeu**.

Verdolen, zie **Afdwalen**.

Verdoofd, zie **Bedwelmd**.

Verdorren, zie **Verwelken**.

Verdrag — **alliantie** — **conventie** — **overeenkomst** — **tractaat** — **verbond**. *Overeenkomst* is eene wederzijds gegeven toestemming van partijen, waarbij de eene zich jegens de andere verbindt, of wel beide zich wederkeerig tot iets verbinden. In kanselarijstijl wordt hiervoor ook gebruikt *conventie*. Worden door zulk eene overeenkomst tusschen twee staten of hunne souvereinen, geschillen voorkomen of ge-

regeld, dan draagt zij den naam van *verdrag* of *tractaat*. Vereenigen personen of staten zich met een bepaald doel, waartoe zij zich bij *verdrag* verbinden, dan noemt men dit een *verbond* of *alliantie*. *Er was eene geheime overeenkomst tusschen Frankrijk en Spanje gesloten ten opzichte van de troonsopvolging. Thans wordt er weder een handelsverdrag voorgesteld. Bij het verdrag van Iglau werd Sigismund als koning van Bohemen erkend. Het handelstractaat met Frankrijk werd door de Tweede Kamer afgestemd. Het verbond der edelen. De vorsten van het Rijnverbond. De triple alliantie.*

Verdrag, zie **Dading**.

Verdragen, zie **Doorstaan**.

Verdriet, zie **Leed**.

Verdrietig, zie **Redroefd**.

Verduidelijken, zie **Uitleggen**.

Verduisteren, zie **Betrekken**.

Verduren, zie **Doorstaan**.

Verdwalen, zie **Afdwalen**.

Vereenigen, zie **Samenvoegen**.

Vereeniging, zie **Bond**.

Vereeren, zie **Aanbidden**.

Vereeren, zie **Geven**.

Vereerend, zie **Eervol**.

Vererven, zie **Aanerven**.

Vergaderen — verzamelen. In *vergaderen* ligt het denkbeeld van bijeenbrengen van zaken, die van dezelfde soort zijn; in *verzamelen* dat van dicht bij elkander of tot eene hoop brengen, bijeenbrengen van zaken, die elkander meer of minder gelijk zijn. Vaak heeft *verzamelen* de bijgedachte, dat het systematisch geschiedt en de *verzamelde* voorwerpen op eene bepaalde wijze gerangschikt worden. *Men verzamelt ousheden, variëteiten, enz.; men verzamelt munten en penningen. Men vergadert zich schatten.* In de meeste gevallen bestaat er geen onderscheid in beteekenis; wat het gebruik betreft, bestaat er dit verschil, dat *verzamelen* het meer gewone woord is.

Vergeefflijk — verschoonbaar. Beide woorden geven te kennen, dat iemand iets niet euvel behoeft geduid te worden. Wanneer men *vergeefflijk* gebruikt, geeft men te kennen dat het kwaad, dat in de daad stak, niet zoo erg is dat het gestraft moet worden. Bij *verschoonbaar* geeft men alleen te kennen, dat de omstandigheden de daad minder strafwaardig maken, dan zij schijnt. *De misdaden der Nihilisten in Rusland zijn misschien tot op zekere hoogte verschoonbaar. Eene vergeefflijke dualing.*

Vergelden, zie **Beloonen**.

Vergelijking, zie **Gelijkenis**.

Vergen, zie **Eischen**.

Vergenoegd, zie **Gelukkig**.

Vergezellen, zie **Geleiden**.

Vergissing, zie **Dwaling**.

Vergrammen, zie **Belgen**.

Vergrijp, zie **Misdaad**.

Vergrooten, zie **Overdrijven**.

Vergruizen, zie **Breken**.

Verguizen, zie **Beleedigen**.

Vergunnen, zie **Bewilligen**.

Verhaal, zie **Fabel**.

Verhaasten, zie **Bespoedigen**.

Verhalen, zie **Berichten**.

Verhalen, zie **Beschrijven**.

Verhard, zie **Hardnekkig**.

Verhelen, zie **Verbergen**.

Verheuging, zie **Blijdschap**.

Verheven, zie **Hoog**.

Verhinderen, zie **Afhouden**.

Verhindering, zie **Belemmering**.

Verhoeden — vrijdelen — voorkomen. Een ander verhinderen aan zijn voornemen uitvoering te geven, door maatregelen te nemen, die het hem onmogelijk maken om de hand aan het werk te slaan. *Voorkomen* drukt uit, dat men vóór is in het handelen; *verhoeden* dat men de schade, die door de daad van een ander zou kunnen ontstaan, afweert door de daad te verhinderen. *Vrijdelen* geeft te kennen, dat men, hetgeen gedacht of gedaan was, eigenlijk te niet doet. Men *verhoedt* een aanslag; men *vrijdelt* een ontwerp. *Verhoeden* ziet alleen op de uitvoering, *vrijdelen* ook op de onderneming zelve. Wanneer men iemands misdadige plannen *vrijdelt*, dat wil zeggen: ze belet tot rijpheid te komen, dan behoeft men er later niet meer tegen op zijne hoede te zijn.

Verholen, zie **Duister**.

Vrijdelen, zie **Verhoeden**.

Verkeer, zie **Omgang**.

Verkeerd, zie **Averechts**.

Verkeering, zie **Omgang**.

Verklaren, zie **Uitleggen**.

Verklaren, zie **Beduiden**.

Verkleefd zijn, zie **Aankleven**.

Verkleuren — **verschieten**. De kleur verliezen. *Verschieten* beteekent lichter worden van kleur; *verkleuren* is eigenlijk van kleur veranderen. Van stoffen gebruikt, is *verschieten* sterker dan *verkleuren*; van personen wordt alleen *verschieten* gebruikt, voor plotseling bleek worden ten gevolge van schrik of eene hevige gemoedsaandoening.

Verklikken, zie **Aanbrengen**.

Verknocht zijn, zie **Aankleven**.

Verkoelen, zie **Afkoelen**.

Verkoeling — **verwijdering**. Deze woorden zijn in zooverre synoniem, dat beide gebruikt worden voor de verhouding van hen, die vrienden geweest zijn. *Verkoeling* ziet op het verflauwen der vriendschap, *verwijdering* op den afstand, die tusschen de vrienden gekomen is. Het laatste is sterker dan het eerste.

Verkoopen — **veilen**. *Verkoopen* is iets voor een zekeren prijs aan anderen overdoen. *Veilen* in het openbaar bij opbod en afslag verkoopen: verkrijgbaar stellen voor den meestbiedende. Zie **Afslaan**.

Verkorten, zie **Afkorten**.

Verkrijgen, zie **Bekomen**.

Verkwikken, zie **Laven**.

Verkwisten, zie **Doorbrennen**.

Verlagen (zich) — **vernederen (zich)** — **verootmoedigen (zich)**. *Zich vernederen* wordt zoowel in goeden als in kwaden zin gebruikt. Wanneer het in goeden zin gebezigd wordt, is het synoniem met *zich verootmoedigen* (zie **Ootmoedig**). *Zich verlagen* wordt alleen in slechten zin gebruikt, en is sterker dan *zich vernederen*. Men *vernedert zich* door beneden zijne waardigheid te handelen of te spreken; men *verlaagt zich* door iets te doen, dat de zedelijke waarde van den mensch vermindert.

Verlangen, zie **Begeerte**.

Verlangen, zie **Begeeren**.

Verlangen, zie **Eischen**.

Verlaten, zie **Alleen**.

Verlaten (zich op), zie **Bouwen (op)**.

Verlaten, zie **Begeven**.

Verleenen, zie **Geven**.

Verleggen, zie **Bedeeld**.

Verletten — **verzuimen**. Beide woorden geven te kennen, dat

men iets laat voerbijgaan of iets verloren laat gaan door nalatigheid. *Verletten* wordt vooral gezegd van het verliezen van tijd door niets te doen, door iets te doen, dat nutteloos is, of omdat anderen ons ophouden, terwijl bij *verzuimen* meer aan het nalaten van hetgeen men verplicht was gedacht wordt. *Zijn plicht verzuimen, de school verzuimen.* „Een pijp tabak verlet niet.” *Ik heb vanmorgen veel verlet gehad, zoodat ik niets doen kon.*

Verlichting — beschaving. De ontwikkeling der verstandelijke vermogens en zedelijke hoedanigheden. *Verlichting* ziet meer op de ontwikkeling der verstandelijke vermogens en de uitbreiding der kennis bij den mensch. *Beschaving* heeft meer het oog op de hieruit voortvloeiende verbetering en verfijning der maatschappelijke vormen (manieren) en algemeen menschelijke hoedanigheden.

Verlies, zie Afbreuk.

Verloochenen, zie Afzweren.

Verlossen, zie Bevrijden.

Vermaak, zie Blijdschap.

Vermaard, zie Befaald.

Vermageren, zie Afvallen.

Vermeenen, zie Achten.

Vermeerderen, zie Aangroeien.

Vermeesteren, zie Bevangen.

Vermelden, zie Berichten.

Vermeten (zich), zie Durven.

Vermijden, zie Mijden.

Verminderen, zie Afnemen.

Vermits, zie Aangemerkt.

Vermoeden, zie Achten.

Vermoeden, zie Gissen.

Vermoeid, zie Moede.

Vermoeien, zie Afmatten.

Vermogen, zie Aanleg.

Vermogen, zie Have.

Vermogen, zie Kracht.

Vermogend, zie Gegoed.

Vermogend, zie Sterk.

Vermoorden, zie Dooden.

Vermorzelen, zie Breken.

Vernederen (zich), zie **Verlagen (zich)**.

Vernemen, zie **Hooren**.

Vernuft, zie **Geest**.

Vernuftig, zie **Aardig**.

Vernuftig, zie **Begaafd**.

Veronderstellen, zie **Gissen**.

Verontwaardiging, zie **Boosheid**.

Veroordeelen, zie **Afkeuren**.

Veroorloven, zie **Bewilligen**.

Veroorloven, zie **Gedoogen**.

Veroorzaken, zie **Aanrichten**.

Veroorzaken, zie **Bewerken**.

Verootmoedigen (zich), zie **Verlagen (zich)**.

Verordening, zie **Wet**.

Verpanden, zie **Beleenen**.

Verpletteren, zie **Breken**.

Verplichting, zie **Dankbaarheid**.

Verpoozing, zie **Afleiding**.

Verrassen, zie **Betrappen**.

Verrassen, zie **Bevreemden**.

Verrassen — overrompelen — overvallen. Tot iemand komen of zich van iets meester maken, zonder dat de persoon, die er het voorwerp van is, of te wiens nadeele het geschiedt, zulks van te voren vermoedt. Bij *verrassen* heeft men meer de snelheid op het oog, waarmede het geschiedt; bij *overrompelen* het onverwachte en het onaangename voor den persoon, die overrompeld wordt, terwijl *overvallen* ook eene zekere mate van heftigheid der beweging veronderstelt. Terwijl bij *overvallen* het plotselinge op den voorgrond staat, wordt *overrompelen* meer gebezigd voor een *overvallen*, waarvan eene verwarring het gevolg is, met welke verwarring de aanvaller zijn voordeel tracht te doen. Zie **Bespringen**.

Verrichten, zie **Bedrijven**.

Verrotten, zie **Bederf**.

Verrotting, zie **Bederf**.

Verruilen — omruilen — ruilen — ruilebuiten — verwisselen. Iets geven of ontvangen in de plaats van iets, dat ontvangen of gegeven wordt. *Verruilen* geschiedt altijd door twee personen, die iets wat zij zelf bezitten aan een ander geven, om daarvoor iets anders, wat zij liever hebben, in de plaats te ontvangen. *Jongens verruilen dikwijls hunne griffels voor knikkers*. *Verwisselen* kan ook gezegd worden van één persoon,

en behoeft niet opzettelijk te geschieden; het kan bij vergissing plaats hebben. *De leerlingen verwisselen van plaats. De goochelaar had in 't geheim de hoeden verwisseld. Men verwisselt bij ongeluk zijn hoed tegen dien van een ander. Ruilen*, dat meer gemeenzaam is dan *verruilen*, beteekent dikwijls ruilhandel drijven, waarvoor soms ook *ruilebuiten* gezegd wordt, als het voorwerp verzwegen is. *Die jongens ruilen altijd postzegels*. Laat men de verwisseling der voorwerpen sterk uitkomen, dan gebruikt men *omruilen*. *Laten wij maar van plaats omruilen, ik kan 't daar ook wel zien.*

Verrukkelijk, zie **Heerlijk**.

Verrukking, zie **Blijdschap**.

Versaagd, zie **Bloode**.

Versch, zie **Frisch**.

Versch, zie **Jong**.

Verschaffen (zich), zie **Aanschaffen**.

Verschalken, zie **Bedriegen**.

Verscheiden, zie **Afsterven**.

Verscheiden, zie **Allerhande**.

Verscheidene, zie **Eenige**.

Verschieten, zie **Verkleuren**.

Verschijnen, zie **Aanbieden (zich)**.

Verschillend, zie **Allerhande**.

Verschoonbaar, zie **Vergeefflijk**.

Verschoonen, zie **Ontzien**.

Verschrikkelijk, zie **Afgrijselijk**.

Verschuiven, zie **Opschikken**.

Versiersel — **sieraad** — **opschik** — **tooi**. Middelen die men aanwendt ten einde de schoonheid van iets te verhoogen. *Tooi* en *opschik* drukken meer een collectief begrip uit, en worden in eigenlijken en figuurlijken zin gebezigd met de beteekenis van kleeding. *Tooi* wordt gezegd van datgene, wat inderdaad de schoonheid verhoogt, *opschik* van datgene wat bont en schitterend is zonder innerlijke waarde. *Opschik* is een gevolg van gebrek aan goeden smaak. *Het is dwaas om zich met allerlei opschik van linten en strikken te tooien. De bruidstooi. Sieraad* en *versiersel* hebben dit collectieve begrip niet; *sieraad* wordt alleen in goeden zin gebezigd voor elke zaak, die de uiterlijke schoonheid of de innerlijke waarde van iets verhoogt, zoowel in eigenlijken als in figuurlijken zin. *Versiersel* is elk middel, dat dienen moet om de schoonheid te verhoogen; maar terwijl men, door het woord *sieraad* te gebruiken, aanduidt dat dit doel bereikt wordt, kan men dit in het midden laten, wanneer men *versiersel* bezigt. *Zedigheid is een sieraad der bruid. Men moet aanwenden wat tot sieraad dienen kan, doch vele versierselen schaden. Hij is een sieraad van het land.*

Verslaan, zie **Dooden**.

Verslijten, zie **Afslijten**.

Versperren, zie **Belemmeren**.

Verspillen, zie **Doorbrennen**.

Verspreiden, zie **Uitbreiden**.

Verspreiden, zie **Verbreiden**.

Verstaan, zie **Begrijpen**.

Verstaanbaar, zie **Begrijpelijk**.

Verstand, zie **Geest**.

Verstandig — wijs — vroed — schrander — scherpzinnig.

Verstandig is hij, die zijne vermogens goed en gepast weet te gebruiken. *Wijs* is hij, die een goed denkvermogen heeft en hiervan op uitstekende wijze gebruik maakt. *Vroed* drukte vroeger hetzelfde uit, misschien meer nog met het oog op de *ervaring*; thans is het, behalve in enkele formeele uitdrukkingen, in onbruik geraakt. *Schrander* ziet vooral op vlugheid van bevattig, wat in nog sterkere mate door *scherpzinnig* wordt uitgedrukt.

Versteld, zie **Bedeesd**.

Versterf, zie **Boedel**.

Versterven, zie **Afsterven**.

Verstikken, zie **Blusschen**.

Verstoren, zie **Belgen**.

Verstouten (zich), zie **Durven**.

Verstrooid, zie **Afgetrokken**.

Verstrooid, zie **Gedachten (in)**.

Verstrooien, zie **Verbreiden**.

Verstrooing, zie **Afleiding**.

Vertalen — vertolken. Een geschrift of eene toespraak in eene voor een ander verstaanbare taal overbrengen. *Vertalen* is uit eene vreemde in de eigen taal iets overbrengen; *vertolken* kan, behalve voor *vertalen*, ook gebruikt worden voor het in eenvoudiger taal mededeelen wat dengene, wien men iets *vertolkt*, in het oorspronkelijke, al was dit ook zijne eigene taal, niet duidelijk was. Het wordt ook gebezigd voor het onder woorden brengen van de gevoelens van zichzelf of anderen. *Hij vertolkte de gevoelens der vergadering, toen hij den voorzitter hulde bracht voor de uitnemende leiding.*

Verte, zie **Afstand**.

Vertegenwoordiger, zie **Afgevaardigde**.

Vertelling, zie **Fabel**.

Vertelsel, zie **Fabel**.

- Verteren**, zie **Doorbrennen**.
- Vertoef**, zie **Uitstel**.
- Vertolken**, zie **Vertalen**.
- Vertoog**, zie **Betoog**.
- Vertoonen (zich)**, zie **Aanbieden (zich)**.
- Vertoornd**, zie **Boos**.
- Vertoornen**, zie **Belgen**.
- Vertrek**, zie **Kamer**.
- Vertrek**, zie **Aftocht**.
- Vertrekken**, zie **Afreizen**.
- Vertrouwen (op)**, zie **Bouwen (op)**.
- Vervaardigen**, zie **Bedrijven**.
- Verval**, zie **Drinkgeld**.
- Vervallen**, zie **Afnemen**.
- Vervangen**, zie **Aflossen**.
- Vervangen**, zie **Afwisselen**.
- Vervoering**, zie **Geestdrift**.
- Vervullen**, zie **Houden**.
- Verwaand**, zie **Eigenwijs**.
- Verwaand**, zie **Hoogmoedig**.
- Verwachten**, zie **Afwachten**.
- Verwant**, zie **Bloedverwant**.
- Verwantschap**, zie **Bloedverwantschap**.
- Verwekken**, zie **Aanrichten**.
- Verwelken** — **verdorren**. *Verwelken* ziet op eene vermindering in schoonheid, frischheid en kracht; *verdorren* op het geheel opdrogen der levenssappen en daaruit voortvloeiende versterven. Een boom *verdort*; bloemen *verwelken*. *Eene verwelkte schoonheid*.
- Verwerven**, zie **Bekomen**.
- Verwerven (zich)**, zie **Aanschaffen**.
- Verwijderd**, zie **Afgelegen**.
- Verwijdering**, zie **Afstand**.
- Verwijdering**, zie **Verkoeling**.
- Verwjl**, zie **Uitstel**.
- Verwijt**, zie **Blaam**.

- Verwisselen**, zie **Afwisselen**.
- Verwisselen**, zie **Verruilen**.
- Verwittigen**, zie **Berichten**.
- Verwittigen**, zie **Waarschuwen**.
- Verwoed**, zie **Dol**.
- Verwonderen**, zie **Bevreemden**.
- Verwonderlijk**, zie **Bijzonder**.
- Verzaken**, zie **Afzweren**.
- Verzamelen**, zie **Vergaderen**.
- Verzekeren**, zie **Bekrachtigen**.
- Verzetten (zich)**, zie **Aankanten (zich)**.
- Verzinnen**, zie **Uitdenken**.
- Verzoek**, zie **Aanzoek**.
- Verzoeken**, zie **Eischen**.
- Verzoeking**, zie **Aanvechting**.
- Verzoenen**, zie **Bevredigen**.
- Verzuimen**, zie **Verletten**.
- Verzwijgen**, zie **Verbergen**.
- Vet**, zie **Smeer**.
- Vijandschap**, zie **Afkeer**.
- Villen**, zie **Afhalen**.
- Vim**, zie **Garf**.
- Vinden**, zie **Aantreffen**.
- Vinnig**, zie **Bitter**.
- Vlag**, zie **Banier**.
- Vlak**, zie **Effen**.
- Vlakte**, zie **Dal**.
- Vleeschhouwer**, zie **Slager**.
- Vleien**, zie **Fleemen**.

Vlerk — vleugel — wiek — pennen. Lichaamsdeel van dieren dat hun dient om te vliegen. *Vleugel* is het algemeene woord hier voor; *vlerek* stelt meer het bevederde lichaamsdeel op den voorgrond. *Wiek*, voor *vleugel*, wordt bij voorkeur in deftigen en figuurlijken zin gebruikt. *Pennen* wordt in deze beteekenis soms voor *wieken* gebruikt in bepaalde uitdrukkingen z. a. *adelaarspennen*. Voor insecten wordt alleen *vleugels* gebruikt. Ook in figuurlijke taal worden aan personen en aan wind, liefde enz. wel

vleugelen of wieken, geen vlerken, toegeschreven. De vrees maakt iemand vleugelen. Op eigen wieken drijven, iemand kortwieken, een gewiekt geluid.

Vleugel, zie Vlerk.

Vlieden, zie Mijden.

Vlieden — vluchten. Snel ontwijken. In *vlieden*, dat in de gewone spreek- en schrijftaal minder in gebruik is, ligt meer dan in *vluchten* het denkbeeld van snel ontwijken; het kan uit vrees geschieden, maar ook uit eene andere beweegreden. Aan *vluchten* is het denkbeeld van vrees verbonden.

Vlieten, zie Stroomen.

Vlijt, zie IJver.

Vlijtig, zie Arbeidzaam.

Vloeibaar, zie Dun.

Vluchten, zie Vlieden.

Vlug — behendig — gauw — gezwind — rap — rasch — snel — vaardig. Deze woorden duiden het vermogen van een lichaam aan, om zich met snelheid te bewegen of in korten tijd iets te verrichten. *Snel* ziet meer op den spoed, *vlug* op de gemakelijkheid der beweging. *Gauw* is sterker dan *vlug*: men zal eer gebruiken *iemand te gauw zijn*, dan *iemand te vlug zijn*; het wordt meest in minder gunstigen zin gebezigd. *Gezwind* zag oorspronkelijk op de kracht, waarmede iets gedaan werd, maar heeft allengs daarmede verbonden het begrip van groote vlugheid. *Rap* heeft hoofdzakelijk betrekking op den lichaamsbouw, die tot kloek en snel handelen in staat stelt. Men zegt zoowel *rappe leden* als *rap ter been*. *Rasch* heeft betrekking op spoed, die niet altijd het gevolg van bedaard nadenken is, vandaar dat *rasch* soms in beteekenis nadert tot *overijld*. Waar *vaardig* als synoniem met *vlug* gebruikt wordt, ziet het vooral op handigheid aan vlugheid verbonden. *Behendig* ziet eigenlijk op de vaardigheid der handen, maar is uitgebreid en wordt gezegd van iemand die vaardigheid om iets te doen, verbindt met vlugheid om iets tot stand te brengen. *Wat is sneller dan het licht? Vlug als eene hinde. Een vlugge knaap. Gauw als water. Met gezwinden pas. Die rassche daad zal u berouwen. Dat meisje is vaardig met de naald.*

Vlug, zie Aanstonds.

Vlug, zie Gauw.

Vlug, zie Haastig.

Vochtig, zie Duf.

Vochtig, zie Nat.

Voedsel, zie Aas.

Voedsel, zie Eetwaar.

Voegen, zie Behooren.

Voeging, zie **Tusschenkomst**.

Voegzaam, zie **Betamelijk**.

Voeren, zie **Brengen**.

Voerman — **koetsier** — **wagenmenner**. Alle drie duiden den persoon aan, die het bestuur over de paarden heeft, welke voor een wagen gespannen zijn. *Wagenmenner* is veronderd en wordt alleen gebruikt om degenen aan te duiden, die de strijdagens der ouden bestuurden. *De wagenmenner van Achilles*. Terwijl *voerman* elken bestuurder der paarden aanduidt, doch meer gebruikt wordt om den *paardenmenner* van een lastwagen aan te duiden, wordt *koetsier* meer bepaald gebruikt voor dengene, die de paarden van eene koets of rijtuig moet besturen.

Voet (op staanden —), zie **Aanstands**.

Voetpad, zie **Baan**.

Volbrengen, zie **Afdoen**.

Volbrengen, zie **Bedrijven**.

Volbrengen, zie **Nakomen**.

Volbrengen, zie **Bewerken**.

Volbrengen, zie **Betrachten**.

Voldoen, zie **Afbetalen**.

Voldoen, zie **Betalen**.

Voldoen, zie **Bevredigen**.

Voldoende, zie **Genoeg**.

Voleinden, zie **Afdoen**.

Voleindigen, zie **Afdoen**.

Volgeling, zie **Aanhanger**.

Volgen, zie **Aanhangen**.

Volgend, zie **Aanstaand**.

Volgbaar, zie **Inschikkelijk**.

Volharden, zie **Aanhouden**.

Volhouden, zie **Aanhouden**.

Volhouden, zie **Beweren**.

Volk, zie **Natie**.

Volkomen, zie **Volledig**.

Volkrijk, zie **Bevolkt**.

Volksvertegenwoordiger, zie **Afgevaardigde**.

Volledig — **volkomen** — **volmaakt**. *Volledig* is datgene, dat, uit afzonderlijk te beschouwen leden of deelen bestaande, geen zijner deelen

SYNONIEMEN. 5e dr.

mist; *volmaakt* hetgeen voltooid, afgewerkt, voleindigd is, waaraan dus niets meer ontbreekt. *Kunt gij mij ook een volledigen jaargang van de Haarlemmer Courant bezorgen? Hij is een volmaakt ridder. Volkomen* is waaraan niets ontbreekt, dat zoo is als het behoort, of als men zich voorstelt. *Ik ben volkomen gezond. Eene volmaakte gezondheid. Een volkomen vierhoek.* Bij nitbreiding drukken *volkomen* of *volmaakt* het volstrekt bezit der eigenschap uit, die men aan iets toekent.

Volmaakt, zie **Volledig**.

Volmacht, zie **Machtiging**.

Voltoeien, zie **Afdoen**.

Voltrekken, zie **Aangaan**.

Volvoeren, zie **Bewerken**.

Vonkelen, zie **Blinken**.

Vonnis, zie **Akte**.

Vonnis, zie **Oordeel**.

Vooraf, zie **Bovenal**.

Voorbaat (bij) — voorshands — voorloopig. *Bij voorbaat:* vooraf, van te voren; eigenlijk voordat men gerechtigd is genot of bate van iets te hebben; *voorshands* wat voor de hand is in betrekking tot den tijd, derhalve hetzelfde als *thans*, doch gebruikt met het oog op den tijd, die volgt, wanneer er gelegenheid voor nader onderzoek zal zijn; vandaar zonder onderzoek voor het oogenblik, doch nader onderzoek voorbehoudende; *voorloopig* tijdelijk, voordat de zaak afdoende geregeld is, nadere regeling voorbehoudende. *Iemand bij voorbaat zijn dank betuigen*, voordat hij ons nog aan zich verplicht heeft. *In de voorbaat zijn*, een ander voorkomen. *Voorshands neem ik zijne verontschuldiging aan, later zal ik wel eens zien wat er van de zaak is. Voorloopig is het nu zoo geregeld in afwachting, dat de minister nader beslissen zal. De voorloopige regeering*, de regeering die de zaken gaande houdt in afwachting van het optreden van een definitief bewind.

Voorbedachtelijk, zie **Opzettelijk**.

Voorbedachten (met . . . rade), zie **Opzettelijk**.

Voorbericht — voorrede. Het woord vooraf tot nadere toelichting van een werk, of ter mededeeling van zaken, die de schrijver ter kennis van de lezers van zijn werk wenscht gebracht te zien. Het verschil is in de woorden *bericht* en *rede* gelegen. Een *voorbericht* is altijd kort, eene *voorrede* is nitvoeriger. *Geen voorrede maar alleen een kort voorbericht.* (*Voorwoord* is een Germanisme).

Voordeel, zie **Baat**.

Voordeele (ten), zie **Behoeve (ten)**.

Voordeelig, zie **Batig**.

Voor den dag komen, zie **Aanbieden (zich)**.

Voordoën, zie **Aandoën**.

Voordoën (zich), zie **Aanbieden (zich)**.

Voordracht — aanbeveling. *Voordracht* is eene gewoonlijk bij de wet voorgeschreven en door een daartoe aangewezen persoon of college (b.v. burgemeester en wethouders) opgemaakte lijst, bevattende de namen van die personen, waartuit eene keus gedaan moet worden (b.v. door den gemeenteraad) ter vervulling van de eene of andere betrekking. Eene niet door de wet voorgeschreven *voordracht*, buiten welke om desnoods kan gekozen worden, wordt *aanbeveling* genoemd.

Voor geslacht — voorouders — voorvaderen. Het eerste dezer drie woorden heeft de ruimste beteekenis; het noemt al degenen, die vóór ons geweest zijn of gewoond hebben in het land, waar wij leven. *Voorouders* geeft bovendien te kennen, dat het thans levende geslacht van hen afstamt. *Voorvaderen (vaderen)* behoort meer tot den hooger en stijl; het komt in beteekenis met het laatste woord overeen. *Hofdijk schreef de geschiedenis van ons voor geslacht. Hij stamt van doorluchte voorouders. Onze vaderen streden tachtig jaar voor hunne onafhankelijkheid.*

Voor geveven — voorwenden. Zegt men, dat iemand iets *voorgeeft*, dan trekt men de waarheid van zijne woorden in twijfel; zegt men, dat hij iets *voorwendt*, dan weigert men hem geloof en denkt daarbij dat hij zulks slechts zegt, om iets anders onbemerkt of ongestraft te kunnen doen. *Hij geeft voor nog eerst twintig jaar oud te zijn. Vorsten en staatslieden weten behendig ziekte voor te wenden, om zich van eene onaangename taak te versoonen.*

Voorhanden, zie **Aanwezend**.

Voorheen, zie **Eertijds**.

Voorkeur — voorliefde. Hoewel soms voor elkander gebruikt is *voorkeur* eigenlijk een gevolg van *voorliefde*. *Voorliefde* is het gevoel van liefde en welgevallen, dat zich voor eene bepaalde zaak sterker doet gevoelen dan voor andere. Door de gevoelens, die de *voorliefde* doet ontstaan, kan men *voorkeur* voor iets hebben, doch dit is niet noodzakelijk. De *voorkeur* is de keuze, waarbij men eene zaak boven andere stelt ten gevolge van redeneering. *Hoewel hij voorliefde voor het buitenleven heeft, geeft hij de voorkeur aan een verblijf in de stad, ten einde de opvoeding zijner kinderen te kunnen voltooien.*

Voor komen, zie **Verhoeden**.

Voor komen, zie **Dunken**.

Voor liefde, zie **Voorkeur**.

Voor loopig, zie **Voorbaat (bij)**.

Voor naam, zie **Aanzienlijk**.

Voor nemen, zie **Aanslag**.

Voor nemen, zie **Besluit**.

Voornemen, zie **Doel**.

Voorouders, zie **Voorgeslacht**.

Voorrede, zie **Voorbericht**.

Voorschrift, zie **Bevel**.

Voorshands, zie **Voorbaat (bij)**.

Voorslag, zie **Voorstel**.

Voorspannen, zie **Aanspannen**.

Voorspellen, zie **Aankondigen**.

Voorspoed, zie **Welstand**.

Voorspoed, zie **Heil**.

Voorstaan, zie **Aanhangen**.

Voorstander, zie **Aanhanger**.

Voorstel — **voorslag**. Een plan, dat men aan iemands oordeel onderwerpt, om er zijne goedkeuring op te erlangen. *Voorstel* en *voorslag* verschillen hierin, dat een *voorstel* een aanbod onderstelt, dat wel overwogen is of opzettelijk gedaan wordt, terwijl een *voorslag* dikwijls een plotseling opgekomen plan aanduidt, en soms niet werkelijk gemeend is. Van plannen, die men aan het oordeel ener vergadering onderwerpt, gebruikt men alleen het woord *voorstel*.

Voorstelling, zie **Aanschouwen**.

Voorstelling — **begrip** — **denkbeeld** — **idee**. De beelden die zich in onze ziel vormen van hetgeen buiten ons is, noemt men *voorstellingen*. *Begrip* is de inhoud eener *voorstelling* met afscheiding van al het bijkomstige. Eerst wanneer men tal van verschillende voorwerpen eener zelfde soort heeft gezien, en er zich telkens eene *voorstelling* van heeft gevormd, komt men tot het *begrip* van dat voorwerp. Wanneer wij *begrip* tegenover *voorstelling* en *idee* stellen, is *begrip* de korte inhoud der ervaring door ons verstand opgemaakt. Terwijl bij *voorstelling* meer gedacht wordt aan het vormen van een beeld van wat buiten ons in de wereld gelegen is of er gedacht wordt, verstaat men onder *idee* meer de voorstelling, die door onze rede in het leven wordt geroepen. *Denkbeeld* is het algemeene woord voor elk beeld, dat onze gedachte zich vormt. (Zie ook **Bedunken**).

Voortduren, zie **Aanhouden**.

Voortdurend, zie **Aanhoudend**.

Voortgaan (met), zie **Aanhouden**.

Voorvaderen, zie **Voorgeslacht**.

Voorval, zie **Avontuur**.

Voorvallen, zie **Gebeuren**.

Voorvechter, zie **Aanhanger**.

Voorwaarde, zie **Beding**.

Voorwenden, zie **Voorgeven**.

Voorwerp, zie **Onderwerp**.

Voorwerp, zie **Ding**.

Voorzeggen, zie **Aankondigen**.

Voorzichtig, zie **Bedachtzaam**.

Vorderen, zie **Eischen**.

Vorm, zie **Figuur**.

Vorst, zie **Beheerscher**.

Vorst, zie **Prins**.

Vreemd, zie **Bijzonder**.

Vreemd, zie **Buitenlandsch**.

Vreemde, zie **Vreemdeling**.

Vreemdeling — **vreemde**. Onder *vreemdeling* verstaat men meestal een buitenlander, ofschoon het woord ook gebezigd wordt voor een *onbekende*. *Er loopen veel vreemdelingen in de stad. Zijt gij een vreemdeling in Jeruzalem? Hij is geheel een vreemdeling in dat vak. Vreemde* is ieder, die voor het eerst in een of anderen kring komt; hij kan dus zelfs met anderen, die hem niet kennen en voor wie hij een *vreemde* is, in dezelfde plaats wonen.

Vrees, zie **Angst**.

Vreesachtig, zie **Bloode**.

Vreeselijk, zie **Afgrijselijk**.

Vreezen, zie **Duchten**.

Vreten, zie **Eten**.

Vreugde, zie **Blijdschap**.

Vrij, zie **Onafhankelijk**.

Vrijmoedig — **vrijpostig** — **brutaal**. *Vrijmoedig* heet, wie door geen schroom in zijn denken, spreken en doen belemmerd wordt; *vrijpostig* wie van de hem toegestane vrijheid misbruik maakt; *brutaal* die zich door niets laat weerhouden, en niet genoeg let op de gevolgen van de daad of de omstandigheden, waaronder hij handelt. *Iets met gepaste vrijmoedigheid voordragen. De vrijpostige neemt, wanneer men hem den vinger geeft, de geheele hand. Op brutale vragen geeft men geen antwoord.*

Vrijpostig, zie **Vrijmoedig**.

Vrijwaring, zie **Tusschenkomst**.

Vrijster, zie **Dochter**.

Vroed, zie **Verstandig**.

- Vroeger**, zie **Eertijds**.
Vrolijkheid, zie **Blijdschap**.
Vroom, zie **Deugdzaam**.
Vroom, zie **Godsdienstig**.
Vroomheid, zie **Deugd**.
Vruchtgebruik, zie **Gebruik**.
Vruchtgenot, zie **Gebruik**.
Vuur, zie **Geestdrift**.
Vuur maken, zie **Aansteken**.

W.

- Waaien**, zie **Blazen**.
Waanwijs, zie **Eigenwijs**.
Waanzinnig, zie **Krankzinnig**.
Waar, zie **Echt**.

Waar — waarschijnlijk. Uit de samenstelling van het laatste woord valt gemakkelijk op te maken, dat het een zwakker begrip uitdrukt dan het eerste. In een aantal gevallen o. a. op historisch gebied, is de *waarheid* onbereikbaar en moeten wij ons met de *waarschijnlijkheid* vergenoegen.

- Waarachtig**, zie **Echt**.
Waarborgen, zie **Borgblijven**.
Waard, zie **Dierbaar**.
Waard, zie **Kastelein**.
Waard zijn, zie **Verdieneu**.

Waarde — waardij — gehalte. De goede en slechte eigenschappen van eene zaak bepalen in hoeverre iets voor iemand begeerlijk is. De mate, waarin iets voor een ander begeerlijk is, maakt de *waarde* of *waardij* uit. Beide woorden drukken zoowel eene *waarde* in geld als eene *zedelijke waarde* uit. Het eenige verschil is, dat *waardij* tot den hoogeru stijl behoort. *Gehalte*, eigenlijk de inhoud van een lichaam, wordt in overdrachtelijken zin gebezigd om de innerlijke waarde of degelijkheid aan te duiden voor zoover deze van den inhoud afhankelijk is. *Ik zal er u de volle waarde voor geven. Door den aanleg van den Oosterspoor is de waarde der gronden in het Gooi geducht gestegen. De dichter spreekt te ver beneden 's mans waardij.*

*Leer mij uw wet steeds schatten op haar waarde,
 Gods lof verbreiden naar waardij.*

Elke hoedanigheid afzonderlijk had gehalte. Al wat gehalte had in de beschuafte maatschappij, had ook bij hem gehalte. In de oogen van 't gemeen geeft de uitkomst slechts gehalte aan woord en daad. (Schimmel).

Waarde, zie **Prijs**.

Waardeeren, zie **Achten**.

Waardeeren, zie **Begrooten**.

Waardig zijn, zie **Verdieneu**.

Waardigheid, zie **Ambt**.

Waardij, zie **Waarde**.

Waarnemen, zie **Aanschouwen**.

Waarnemen, zie **Bemerken**.

Waarnemen, zie **Zien**.

Waarneming, zie **Aanschouwen**.

Waarschijnlijk, zie **Waar**.

Waarschuwen — verwittigen. Iemand iets mededeelen, dat voor hem van belang is te weten. *Waarschuwen* is iemand mededeelen, dat hem kwaad dreigt, waarvoor hij zich daardoor wachten kan. *Verwittigen* is iemand, zonder eenige bijbedoeling, alleen de mededeeling doen dat iets geschiedt of kan geschieden, dat hij dient te weten. *Iemand verwittigen, dat er een wagon kolen voor hem is aangekomen, die voor den avond gelost moet worden. Iemand waarschuwen, dat zijn schoorsteen op incallen staat.*

Wachten (zich), zie **Acht nemen (zich in)**.

Wachten, zie **Afwachten**.

Wachten, zie **Beiden**.

Wagen, zie **Durven**.

Wagen — koets — kar — rijtuig. Alle vier zijn middelen van vervoer. *Wagen* en *kar* worden meer gebruikt, wanneer men vervoer van lasten op het oog heeft, *koets* en *rijtuig* om personen te vervoeren. *Wagen* is eigenlijk het algemeene woord, en wordt ook gebezigd voor *rijtuig*. Tusschen *wagen* en *kar* is het onderscheid, dat de eerste vierwielig, de laatste tweewielig is. *Rijtuig* is de algemeene naam voor *wagen* om vlug mede te rijden, terwijl *koets*, een aan het Fransch ontleend woord, meestal gebruikt wordt om een bijzonder fraai rijtuig aan te duiden. *Staatsiekoets; de gouden koets*, niet het gouden *rijtuig*.

Wagenmenner zie **Voerman**.

Waggelen — wankelen. Om het evenwichtspunt zich bewegen, niet vaststaan. *Wankelen* zegt men van groote zaken, die op een breed grondvlak staan; *de toren wankelde*. Van personen wordt het gebruikt in eigenlijken zin voor dreigen te vallen: in figuurlijken zin voor neiging betoonen om om te slaan of van meening te veranderen, en voor niet

vaststaan in beginselen. *Waggelen* wordt alleen in eigenlijken zin gebruikt voor zich slingerend bewegen en daardoor dreigen te vallen. *Met wankelende schreden gaan. Hij wankelde en stortte neer. De staatsman wankelde. Hij waggelde de kamer uit. Zeelieden hebben gewoonlijk een waggelenden gang.*

Wakker, zie **Dapper**.

Wal, zie **Boord**.

Walg, zie **Afkeer**.

Walgelijk, zie **Afgrijselijk**.

Walging, zie **Afkeer**.

Walm, zie **Damp**.

Wanbedrijf, zie **Misdaad**.

Wanbegrip, zie **Dwaling**.

Wand — **muur**. Afscheiding tusschen huizen, kamers, enz. Een *muur* is altoos van steen; een *wand* kan ook van hout, riet, turf enz. zijn.

Wandelen, zie **Gaan**.

Wanen, zie **Achten**.

Wang — **koon**. *Koon* komt tegenwoordig, voor zoover het niet tot het taaleigen van eene bepaalde streek (Rotterdam b.v.) behoort, meer alleen in den dichtelijken stijl voor. *Wang* wordt, behalve voor het deel van het aangezicht, ook gebruikt voor de boorden van waterleidingen en de klampen, die den scheepsmast stutten.

Wangunst, zie **Afgunst**.

Wankelen, zie **Waggelen**.

Wanneer — **als** — **bijaldien** — **indien** — **in geval** — **mits** — **tenware** — **tenzij** — **zoo**. Voorwaardelijke voegwoorden. *Als* en *wanneer* waren oorspronkelijk voegwoorden van tijd, doch beteekenen thans vaak ongeveer hetzelfde als *indien*, dat uitsluitend voorwaardelijk voegwoord is. Alle drie laten, evenals *zoo*, de verwezenlijking der voorwaarde in het midden. Het verschil tusschen deze vier voegwoorden bestaat vooral in het gebruik. *Indien* is het meest gewone woord in de schrijftaal, *als* en *wanneer* worden vooral gehoord in de spreektaal, terwijl *zoo* bijna geheel beperkt is tot de dichtelijke of verheven taal. *In geval dat* en *bijaldien* geven, hoewel zwak, te kennen, dat de verwezenlijking der voorwaarde volstrekt niet vast staat, m. a. w. niet zeer waarschijnlijk is. *Mits* is onder uitdrukkelijk beding, dat de gestelde voorwaarde vervuld worde. *Ten ware* en *tenzij* beteekenen: *indien het niet zij (ware)* en leiden dus meer een beperkenden, dan wel een voorwaardelijken zin in. *Als zij maar de wec wordt, dan zult gij wel tevreden zijn. Indien ik van mijn leven trouw, uit Wijnsberg neem ik vast een vrouw. Dan zullen we eerst tot macht, tot eer, tot aanzien steigeren, wanneer we aan hooger macht geen onderverping weigeren. In geval ik meegaan mag, zal ik blijde zijn. Ik zou dezen maat-*

regel toejuichen, bijaldien hij uitvoerbaar ware. Zoo zij konden, hoe zouden zij zich op den grappenmaker wreken! Zoo ik hem kwaad kan doen, zal ik het niet nalaten. Ferdinand mag meeloopen, mits hij niet luistere. Ik mag mij aan niemand vertrouwen, tenzij ik wete aan wien.

Wanschappen, zie **Mismaakt**.

Wanstaltig, zie **Mismaakt**.

Wantrouwen, zie **Achterdocht**.

Wapenschorsing, zie **Bestand**.

Wapenstilstand, zie **Bestand**.

Warande, zie **Hof**.

Warm, zie **Heet**.

Wasem, zie **Damp**.

Waterkeering, zie **Dam**.

Wassen, zie **Groeien**.

Wed, zie **Drenkplaats**.

Weder — terug. *Weder* duidt eene herhaling aan met betrekking tot den tijd; *terug* eene herhaling met betrekking tot de plaats, met andere woorden, eene achteruitgaande beweging, waardoor iets *terug* komt naar de plaats, vanwaar het gekomen is. *Wederaankleeden*, *wederbeginnen*, *wederverschijnen*, *terug treden*, *terugreizen*, *terugvallen*, *terugbegeven*. Ook in die samenstellingen, waarin beide woorden gebruikt worden, blijft dit verschil voelbaar. *Wederkeeren*, *terugkeeren* (iemand *keert terug* naar zijn huis; zijne huisgenooten zien hem *wederkeeren*); *wederkoopen*, *terugkoopen*; *wedernemen*; *terugnemen*; *wederbrengen*, enz.

Wederhelft, zie **Echtgenoot**.

Wederkeerig, zie **Onderling**.

Wederom, zie **Alweder**.

Wederstaan, zie **Aankanten (zich)**.

Wederstreven, zie **Aankanten (zich)**.

Wedervaren, zie **Beurt (te ... vallen)**.

Wedervaren — bejegenen — overkomen worden gebruikt van de lotgevallen, de ontmoetingen die iemand heeft. *Bejegenen* en *overkomen* onderstellen dat deze van een onaangename aard zijn. De reiziger, die verhaalt, dat hem niets *bejegend* of *overkomen* is, wil zeggen, dat hij geen onaangename ontmoeting heeft gehad. *Wedervaren* laat dit in het midden. *Zoo iets is mij nog nooit overkomen. Dat is mij nooit wedervaren.*

Wederwaardigheid, zie **Beproeving**.

Wederzijdsch, zie **Onderling**.

Wee, zie **Pijn**.

Week, zie **Zacht**.

Weelderig, zie **Dartel**.

Weenen, zie **Grijnen**.

Weergaloos, zie **Gadeloos**.

Weerzin, zie **Afkeer**.

Weetgierig, zie **Benieuwd**.

Weg, zie **Baan**.

Weg, zie **Gang**.

Wegblijven, zie **Uitblijven**.

Wegsluiten, zie **Bergen**.

Wegsterven, zie **Afsterven**.

Wegwaaien, zie **Afwaaien**.

Wegwijzer, zie **Gids**.

Weide, zie **Beemd**.

Weifelen, zie **Aarzelen**.

Weigeren, zie **Afslaan**.

Weiland, zie **Beemd**.

Wel, zie **Bron**.

Welbespraakt — **welsprekend** — **woordenrijk**. *Woordenrijk* noemt men hem, die veel woorden tot zijne beschikking heeft (veelal met de bijbedoeling, dat er weinig mee gezegd wordt); *welbespraakt* hem, die zijne gedachten, zij het ook wat *woordenrijk*, gemakkelijk en helder ont-wikkelt; *welsprekend* hem, die niet alleen gemakkelijk en helder, maar ook sierlijk en aangenaam spreekt, en zich daarenboven van de verschillende hulpmiddelen weet te bedienen, die den indruk van het gesproken woord verhoogen.

Weldra, zie **Aanstonds**.

Weleer, zie **Eertijds**.

Welgelukzalig, zie **Gelukkig**.

Welgemanierd, zie **Beschaafd**.

Welgesteld, zie **Gegoed**.

Welhaast, zie **Aanstonds**.

Wellevend, zie **Beschaafd**.

Wellicht, zie **Altemet**.

Welsprekend, zie **Welbespraakt**.

Welstand — **welvaart** — **welzijn** — **welvaren** — **voorspoed** — **bloei**. Gunstige toestand, waarin iets verkeert. *Bloei* ziet

overdrachtelijk op volheid van leven, rijkdom van ontwikkeling, frischheid en kracht; *voorspoed* op het bewaard blijven voor, of het gelukkig te boven komen van wederwaardigheden; *welvaart*, *welvaren*, *welstand* en *welzijn* op een samenloop van gunstige omstandigheden en een daardoor veroorzaakten ongemeen gunstigen toestand. Tusschen *welvaren* en *welvaart* heeft men dit verschil meenen op te merken, dat *welvaart* zou zien op een reeds aanwezigen, *welvaren* op een nog te verwachten staat van geluk. Men wijdt b.v. een dronk aan het *welvaren* van een huis. Een ander, meer wezenlijk verschil is hierin gelegen, dat men om lichamelijken voorspoed, het bezit eener goede gezondheid, aan te dniden, zich gemeenlijk naast *welstand* en *welzijn* van *welvaren* bedient, maar zelden van *welvaart*. *Naar iemands welvaren, welstand of welzijn vernemen*. Wat het onderscheid tusschen *welvaart* en *welstand* aangaat, terwijl *welstand* alleen den toestand op het oog heeft, gelijk hij op het oogenblik is, ligt in *welvaart* het bijdenkbeeld van duurzaamheid. *Voor de welvaart van een land is de welstand van landbouw en veeteelt een allereerste vereischte*.

Welvaart, zie **Welstand**.

Welvaren, zie **Welstand**.

Welvoegelijk, zie **Betamelijk**.

Welzalig, zie **Gelukkig**.

Welzijn, zie **Welstand**.

Wenden, zie **Draaien**.

Wensch, zie **Begeerte**.

Wenschen, zie **Begeeren**.

Wenschen, zie **Hopen**.

Wentelen, zie **Draaien**.

Wereld, zie **Aarde**.

Wereldsch, zie **Aardsch**.

Werk, zie **Arbeid**.

Werken, zie **Bedrijven**.

Werkman, zie **Arbeider**.

Werktuig, zie **Gereedschap**.

Werkzaam, zie **Arbeidzaam**.

Werkzaamheid, zie **Arbeid**.

Werpen, zie **Goolen**.

Wet — besluit — recht — verordening. De van overheidswege gegeven geboden. Eene *wet* is een voorschrift of een samenstel van voorschriften, waarbij door het opperste staatsgezag, de wetgevende macht, bepaalde gedragsregelen ter zake van een of ander onderwerp, worden

voorgescreven, welke voor het geheele rijk geldig zijn. Het samenstel van *wetten* in een staat noemt men *het recht* van den staat. *Besluit* noemt men eene bepaling of maatregel van bestuur, die door den koning, na advies van den Raad van State, of door een ander daartoe gerechtigd college b.v. Gedeputeerde Staten, Gemeenteraad, wordt genomen. Eene *verordening* is een voorschrift uitgaande van Provinciale Staten of van den Gemeenteraad, geldende voor zoo ver zich de macht van dit college uitstrekt. Aan *wet* zijn ook buiten dit begrip vallende beteekenissen eigen. In sommige gevallen wordt het gelijk gesteld met gebod, z. a. *goddelijke en menselijke wetten*, hoewel men overigens meest alleen spreekt van *Gods geboden*; verder *natuurwetten*, *taalwetten*, enz. welke geen *geboden* zijn, maar alleen de regels aangeven, waaraan de natuur, de taal enz. onder bepaalde omstandigheden en ten opzichte van een of ander onderwerp gehoorzamen.

Wetenschap, zie **Kunst**.

Wetenschappelijk, zie **Geleerd**.

Wetschennis, zie **Wetsovertreding**.

Wettelijk, zie **Wettig**.

Wettig — wettelijk. *Wettelijk* is in de wet opgenomen, kracht van wet hebbende; *wettig* drukt uit, dat iets overeenkomstig de bepalingen der wet, of volgens de wet is; onder dit laatste woord wet zijn ook begrepen de ongeschreven, maar algemeen aangenomen zedewetten: *eene wettige reden van verzuim*. Men spreekt van *wettelijke voorschriften en bepalingen*; van *wettige aanstellingen*, van een *wettig huwelijk*.

Wetsovertreding — wetschennis. *Wetschennis* is *wetsovertreding* van de zijde van hem, die geroepen is de wet te handhaven en toe te passen. *Wetsovertreding* zegt niets anders, dan dat men eene of andere bepaling der wet heeft overtreden.

Wezen, zie **Aangezicht**.

Wezen, zie **Aard**.

Wezen, zie **Ding**.

Wiek, zie **Vlerk**.

Wiel, zie **Rad**.

Wijd, zie **Breed**.

Wijd en zijd, zie **Alom**.

Wijdloopig, zie **Omslachtig**.

Wijl, zie **Aangemerkt**.

Wijs, zie **Verstandig**.

Wijten, zie **Danken**.

Wijze, zie **Trant**.

Wijzen — toonen. Laten zien. In *wijzen* ligt meer dan in *toonen* het bijdenbeeld, dat het geschiedt om iemand te onderrichten of te helpen. *Wijzen* onderstelt altijd behoefte aan onderricht van de zijde van hem, te wiens behoefte het plaats grijpt. De leerling *toont* den meester zijn werk; de meester *wijst* hem, hoe hij zijn werk moet verrichten. *Wijs mij de plaats waar ik gezaaid heb. Wijs mij den weg. Toon mij uw macht.*

Wijzen (van de hand), zie Afslaan.

Wijzigen — veranderen. *Veranderen* heeft de wijdste strekking. Onder *wijzigen* verstaat men het maken van kleine veranderingen; terwijl de oorspronkelijke strekking en de vorm in hoofdzaak bewaard blijft. Bij *veranderen* krijgt iets een anderen vorm en kan het een andere strekking krijgen. *De wet veranderen* kan zijn eene andere strekking er aan geven; *de wet wijzigen* is slechts enkele onderdeelen veranderen, die het hoofd-denkebeeld of de strekking niet doen veranderen.

Wikkelen (in), zie Betrekken.

Wildernis — woestenij — woestijn. Eene *wildernis* is eene woeste plek, die niet bepaald onvruchtbaar behoeft te zijn; *woestenij* noemt men eene woeste streek, welke het soms niet enkel aan kultuur maar ook aan vruchtbaarheid ontbreekt; eene *woestijn* is eene landstreek, die tengevolge van gebrek aan water, van plantengroei ontbloot is. *Wat vroeger wildernis was, is thans een schoone hoere. De Sahara is eene woestijn.*

*Want zonder zulk een morgenschijn;
Zou d' aard' niets dan een woestenije,
De mensch een wreede helharpje
En God een dwing'land zijn.*

Willekeurig — eigendunkelijk. Men handelt *willekeurig*, wanneer men zich niet aan voorschriften stoort, die opgevolgd moeten worden, of wanneer men geene enkele gegronde reden voor zijn gedrag kan opgeven; men handelt *eigendunkelijk*, wanneer men, zonder anderen te raadplegen, een besluit neemt in zulke zaken, waarover ook het gevoelen van anderen had moeten worden ingewonnen. *Allen sidderden voor de willekeurige daden van den tiran. Te midden van den Fransch-Duitschen oorlog deed Rusland eigendunkelijk eenige bepalingen van het traktaat van 1856 te niet.*

Winnen (voor zich), zie Bekoren.

Winst, zie Baat.

Wispelturig — wuft. Beide woorden zien op veranderlijkheid van den geest. *Wispelturig* heeft echter meer het onbestendige op het oog, *wuft* meer het lichtzinnige. De *wispelturige* verandert telkens; de *wufte* beweegt zich licht en gemakkelijk en bekommert zich niet om de gevolgen. *De wispelturigheid van den knaap belet hem om vooruit te komen; nu eens houdt hij zich hiermede bezig, dan daarmede. Zijne wuftheid maakt, dat hij niets kent van al datgene, waarmede hij zich bezig gehouden heeft. De wufte zinnen der onbedachte jeugd. Het wufte volk.*

Wit — blank — bleek. *Wit* noemt men een voorwerp, door welks oppervlakte alle lichtstralen worden teruggekaatst; *bleek* hetgeen niet hoog van kleur is, en wat het witte nadert. *Een wit paard, witte sneeuw, eene bleeke kleur, bleeke inkt, een bleek gelaat.* *Blank* wordt enkel gebezigd van eene gladde, blinkende oppervlakte. Van de huid van menschen of dieren gezegd, is het 't tegenovergestelde van donker, bruin of geel. *De blanken.* *Blank als zilver.* *Een blank zwaard.* *De velden staan blank.* *Figuurlijk* heeft *blank* de beteekenis van *rein, oprecht.* *Een blank gemoed.*

Woede, zie Boosheid.

Woeden, zie Aangaan.

Woedend, zie Dol.

Woest, zie Bar.

Woest, zie Braak.

Woestenis, zie Wildernis.

Woestijn, zie Wildernis.

Wonden, zie Bezeeren.

Woning — huis — verblijf. *Verblijf* is elke plaats, waar men zich korteren of langeren tijd ophoudt. Terwijl *verblijf* eigenlijk eene plaats van vertoef aanduidt, wordt het dikwijls in denzelfden zin als *woning* genomen. Aan *woning* verbindt zich het denkbeeld, dat de plaats door den bewoner is ingericht voor een *verblijf* van eenigen duur. Een *huis* veronderstelt een houten of steenen gebouw met muren, en door een dak gedekt dat tot menschelijke woning is ingericht. *Een hol, een gat in den grond kan tot verblijf strekken ook voor dieren; dient het ook voor menschen dan kan men ook van woning spreken. Zoowel een huis, als eene hut of stulp kan den mensch tot woning strekken.*

Woonplaats — verblijfplaats. In juridischen zin is *woonplaats* de plaats waar men zijn hoofdverblijf houdt. Voor minderjarigen is het de plaats, waar hun voogd woont, al wonen zij zelf elders; voor getrouwde vrouwen de woonplaats van den man. *Verblijfplaats* is volgens de wet de plaats, waar men zich werkelijk ophoudt. Een minderjarig student heeft zijn *verblijfplaats* in zijne academiestad, maar zijn *woonplaats*, waar zijn vader of voogd woont.

Woordenrijk, zie Welbespraakt.

Woordenwisseling, zie Gesprek.

Worst, zie Beuling.

Worstelstrijd, zie Gevecht.

Woud, zie Bosch.

Wraken — afkeuren. Iets als ongeschikt of onwaardig verwerpen. In sommige gevallen kan het een of het andere woord naar verkiezing gebezigd worden, ofschoon *wraken* altijd iets sterker is. In één geval is *wraken* alleen de juiste uitdrukking, namelijk in den rechtsterm: *getuigen wraken.*

- Wrang**, zie **Bitter**.
Wreed, zie **Barbaarsch**.
Wrevel, zie **Boosheid**.
Wrevelig, zie **Boos**.
Wroeging, zie **Berouw**.
Wrok, zie **Boosheid**.
Wuft, zie **Wispelturig**.
Wulpsch, zie **Dartel**.

Z.

- Zaak**, zie **Aangelegenheid**.
Zaak, zie **Ding**.
Zaakgelastigde, zie **Afgezant**.
Zaal, zie **Kamer**.
Zacht — **week**. *Zacht* noemt men wat het gevoel aangenaam aandoet, wat geen tegenstand biedt, maar meegeeft; *week* wat gevoelig is voor indrukken. *Week brood, weeke boter, weeke grond; zachte wol, zacht haar, zacht leder*. Op die voorwerpen, die beide hoedanigheden bezitten, past men het een of het andere praedikaat toe naar gelang der hoedanigheid, welke men wil doen uitkomen. Bij uitbreiding: *een zachte winter, een zachte dood; een zacht verwijt; een week gemoed*.
Zachtjesaan, zie **Allengs**.
Zak, zie **Baal**.
Zak, zie **Beurs**.
Zaken, zie **Goederen**.
Zakken, zie **Vallen**.
Zalf — **balsem**. Een geneeskrachtig mengsel. *Balsem* is altijd welriekend en gewoonlijk van vloeibaren aard; *zalf* is van stevige hoedanigheid, en kan zelfs zeer onaangenaam rieken. *Balsem* wordt in de wond *gegoten*. *Zalf* wordt op eene wond of op een pijnlijk gedeelte van het lichaam *gesmeerd*. *Zalven* daarentegen heeft de beteekenis van met welriekende olie bedruppelen. *Koningen werden oudtijds gezalfd*. *Balsemen* ziet inzonderheid op het vullen van een lijk met balsemachtige stoffen om verrotting te voorkomen.
Zalig, zie **Gelukkig**.
Zang, zie **Deuntje**.

Zede, zie **Gebruik**.

Zedelijk lichaam, zie **Rechtspersoon**.

Zedig, zie **Bescheiden**.

Zee, zie **Meer**.

Zeearm, zie **Baai**.

Zeeboezem, zie **Baai**.

Zege, zie **Overwinning**.

Zegepraal, zie **Overwinning**.

Zeker, zie **Uitgemaakt**.

Zekerheid, zie **Borgtocht**.

Zeldzaam, zie **Bijzonder**.

Zeldzaam — **schaarsch**. Wat niet veel wordt aangetroffen, wat niet in grooten getale aanwezig is. *Zeldzaam* (eigenlijk zelden gezien) heeft bovendien de beteekenis van bijzonder, door eigenaardigheden van andere soortgelijke zaken afwijkend. Wanneer men iets *schaarsch* noemt, dan duidt men aan, dat men meer verwacht had, of dat zich iets op andere tijden in grooter getal voordoet. *De ooievaars beginnen in Nederland zeldzaam te worden. De visch wordt in onze rivieren schaarsch.*

De feestelag woei ten toren uit,

De zware slotklok werd geluid

En 't zeldzaam huwelijk was gesloten.

Zelfstandig, zie **Onafhankelijk**.

Zelfverdediging, zie **Noodweer**.

Zengen, zie **Blaken**.

Zetel, zie **Bank**.

Zieden — **koken**. *Zieden* en *koken* duiden, transitief gebezigd, het verhitten eener vloeistof aan tot zij begint op te borrelen. *Zieden*, dat eigenlijk hetzelfde beteekent als *koken*, wordt bij sommige bepaalde vloeistoffen, waaruit iets anders bereid wordt, gebruikt. Men verstaat er dan meestal een sterkeren graad van verhitting onder dan bij *koken*. Men *ziedt* zout, zeep en dergelijke. Intransitief gebruikt drukken zij uit, dat eene vloeistof, tengevolge van hitte, damp begint te ontwikkelen en opborrelt. *Zieden* wordt in deze beteekenis veel minder gebruikt dan *koken*. In figuurlijken zin beteekenen beide dat iets in zeer sterke beweging geraakt, een hartstocht of drift buitengemeen hevig wordt, of dat het bloed zeer sterk verhit wordt. *Het koken van de zee. Kokend van drift. Het kookt in mijn binnenste. Van toorn zieden.*

Ziek — **krank** — **onwel** — **ongesteld**. Wanneer iemand niet gezond is, zal men hem, alleen wanneer deze toestand van blijvenden aard is, *ongezond* noemen. In dit geval is er nog geen bepaald lijden op den

voorgond getreden. Geschiedt dit, dan is *ziek* hiervoor de algemeene en tevens de sterkste uitdrukking. Ook van afzonderlijke deelen van het lichaam en van dieren en planten wordt het gezegd. *Krank* duidt hetzelfde aan, maar is deftiger, en wordt daardoor meer in figuurlijken zin gebezigd. *Onwel* en *ongesteld* geven een lichter graad van *ziek* zijn aan. *Onwel* ziet meer op het onaangename gevoel, *ongesteld* op den toestand. *Ongezond* en *ziekelyk* drukken bijna hetzelfde uit, doch *ziekelyk* is sterker. *Een ongezonde toestand en een ziekelijke toestand der maatschappij. Voor hij ziek werd, voelde hij zich reeds eenige dagen onwel. Dewyl hij door en door ongezond is, moet hij telken jare naar de baden; hij is echter nooit bepaald ziek. Maar zelden behoefde hij om ongesteldheid de lessen te verzuimen. Die dame werd op het concert onwel.*

Ziekte, zie **Kwaal**.

Ziel, zie **Geest**.

Ziele (ter . . .), zie **Dood**.

Zielloos, zie **Onbeziel**.

Zien — aanschouwen — begluren — bespieden — gadeslaan — gewaarworden — kijken — staren — turen — waarnemen. Een gezichtsindruk van iets ontvangen. *Zien* drukt dit in het algemeen uit; het laat in het midden of er opzet bij is. *Kijken* onderstelt meer opzet en opmerkzaamheid, *gadeslaan* bovendien belangstelling, *bespieden* en *begluren* drukken hetzelfde uit, maar met het bijbegrip van ter sluiks. *Staren* is met strakke wijdgeopende oogen naar iets zien, zonder bepaalde opmerkzaamheid en soms zonder er zich van bewust te zijn. *Turen* is met inspanning en scherp het oog op iets gevestigd houden. *Aanschouwen* is een verheven woord voor *zien*; niemand heeft ooit *God aanschouwd*. Soms beteekent het ook met belangstelling *kijken* naar, *gadeslaan*: *aanschouw dat arme wicht. Gewaarworden* is ontdekken, bespeuren door middel van het gezicht: *ik kon hem nergens gewaarworden. Waarnemen* is nauwkeurig *zien* of *gadeslaan*: *de zonsverduistering was goed waar te nemen. Voor deze laatste woorden zie men ook Aanschouwen. Hij zag hem, maar daar hij niet goed toekeek, herkende hij hem niet terstond. Wien ziet ge daar? Het kind keek zoo onschuldig de wereld in. Kijk daar eens. Iemand de woorden uit den mond kijken. Verbaasd staarde zij hem aan. Wat zit gij toch te staren? Kijk in uw boek. De visschers tuurden naar den horizont, dewyl een van hen een schip zonder mast had meenen te zien.*

Zilt, zie **Brak**.

Zin, zie **Beteekenis**.

Zindelijk, zie **Helder**.

Zinken, zie **Vallen**.

Zinneloos, zie **Krankzinnig**.

Zinneloos, zie **Dwaas**.

Zinnen, zie **Denken**.

Zoen — kus. *Kus* is volgens het tegenwoordig taalgebruik deftiger, erbidiger en soms ook inniger; *zoen*, eigenlijk het teeken van vrede en vriendschap, is meer dartzel. *Een handkus. Een voetkus. Iemand een kus toewerpen. Zoenen dat het klapt.* In sommige streken, b.v. in Twente en op de Veluwe, is alleen *kus* gebruikelijk.

Zoet, zie **Aangenaam.**

Zoet, zie **Inschikkelijk.**

Zoetjesaan, zie **Allengs.**

Zonderling, zie **Bijzonder.**

Zondig, zie **Goddeloos.**

Zondigen, zie **Dwalen.**

Zóó, zie **Aanstands.**

Zoo, zie **Wanneer.**

Zoom, zie **Boord.**

Zorgelijk, zie **Bedenkelijk.**

Zorgeloos, zie **Onbezorgd.**

Zorgeloos, zie **Achteloos.**

Zorgvuldig — zorgzaam. *Zorgvuldig* en *zorgzaam* worden gebezigd van iemand, die aan eene zaak de noodige opmerkzaamheid en zorg wijdt. *Zorgzaam* is de persoon, die bij alles, wat hij doet op de toekomst let, en met de noodige zorg te werk gaat. *Zorgvuldig* is zijne wijze van handelen, wanneer hij nauwlettend toeziet op het hem toevertrouwde.

Zorgzaam, zie **Zorgvuldig.**

Zot, zie **Dwaas.**

Zout, zie **Brak.**

Zucht, zie **Begeerte.**

Zuigen — lurken — sabbelen. Vocht naar zich toehalen door beweging der opgezette lippen. *Zuigen* is hiervoor de algemeene uitdrukking. *Sabbelen* (of *zabbelen*) noemt men het, wanneer de lippen hierbij sterk bewogen worden en er daardoor vocht uit den mond loopt. *Lurken* slaat meer op het geluid, dat het halen van het vocht maakt, en wordt vooral van het met kleine teugen zuigen van kleine kinderen gezegd.

Zuil — kolom — pijler — pilaar. Een rechtopstaand lichaam van veel grootere lengte dan breedte. In de bouwkunde: een rechtopstaande balk van steen of hout. Eene *zuil* heeft meest eene ronde gedaante, terwijl eene *kolom* ook vierkant kan zijn; bovendien wordt *zuil* bij voorkeur van harde op zich zelf staande lichamen gebezigd, wat bij *kolom* niet het geval is. Men kan spreken van *de kolommen* of *zuilen* van een gebouw, van *Dorische zuilen* of *kolommen*, maar alleen van *een vuurkolom*, *een kolom van water* bij een hoos, *de kolommen eener courant*. Een *pilaar* of *pijler* dient altijd tot steun en kan alle vormen hebben. De *pilaren* of *pijlers* van eene brug.

Zuiper, zie **Drinker**.

Zuiplap, zie **Drinker**.

Zuiver, zie **Echt**.

Zuur, zie **Bitter**.

Zwaar, zie **Hard**.

Zwaard — degen — houwer — kling — rapier — sabel.

Wapenen geschikt om mede te steken en te slaan, en in eene schede aan de zijde gedragen te worden; vroeger ook in het algemeen *zijdgeweer* genoemd. *Zwaard* is de algemeene benaming. De *degen* is een recht zwaard met dubbele snede, geschikt om mede te stooten of te steken. Eene *kling* is eigenlijk het blanke lemmet, allengs in de beteekenis van groot zwaard gebruikt; vooral in figuurlijke taal komt het voor, z. a. *over de kling jagen*, *over de kling laten springen*, enz. Een *rapier* is een lange degen, thans in de spreektaal in onbruik. Eene *sabel* is een min of meer gekromd zwaard met stompe rugzijde en meer geschikt om mede te slaan. Een *houwer* of *houwdegen* is een groote degen om mee te houwen, in tegenstelling van *stootdegen*; vroeger werd *houwer* ook voor *bijl* gebruikt. In figuurlijken stijl gebruikt men alleen *zwaard* en *degen*. *Het zwaard der gerechtigheid*. *De degen is weer opgestoken*, d. i. het is vrede. *Een beproefde degen*, een ervaren krijgsman.

Zwaarlijvig, zie **Dik**.

Zwaarmoedig, zie **Bedroefd**.

Zwagerschap, zie **Bloedverwantschap**.

Zwak — krachteloos. *Krachteloos* heeft de beteekenis van geheel zonder kracht of van alle kracht beroofd; *zwak* die van niet sterk, ongeschikt om veel tegenstand te bieden. *Zwak ijs*, *eene zwakke vesting*, *eene zwakke gezondheid*. *Krachteloos*, als het sterkere, kan dus in sommige gevallen of in het geheel niet, of niet zonder wijziging van het begrip door *zwak* vervangen worden, b.v. in *eene wet krachteloos maken*, *een krachteloos bewijs*.

Zwang, zie **Gebruik**.

Zwartgallig, zie **Bedroefd**.

Zwelgen, zie **Brassen**.

Zwollen, zie **Dijen**.

Zweer — puist. Eene verheffing van de huid tengevolge van ontbinding van het weefsel. Bij eene *zweer* heeft er aanmerkelijke ettervorming plaats, die zich vervolgens uitstort; bij eene *puist* is dit in mindere mate het geval en heeft er dikwijls geen uitstorting van etter plaats.

Zweren, zie **Dragen**.

Zwerven — dolen — dwalen. Her- en derwaarts gaan, trekken. Bij *dwalen* geschiedt dit, omdat men den weg, die naar het doel voert,

verloren heeft; bij *dolen*, omdat men zonder doel rondtrekt of het spoor geheel bijster is geworden; bij *zwerfen*, omdat men geen bepaald tehuis heeft. *Dolen* wordt weinig meer gebruikt, enkele malen in figuurlijken zin voor van het rechte pad afgedwaald zijn. De oude beteekenis is nog bewaard in enkele oudere uitdrukkingen z. a. *een dolend ridder*. *De verdoolde schapen der kudde worden door den goeden herder terecht gebracht*. *De vluchteling zwierf lang in de duinen rond, voor hij een schipper vond, die hem over het kanaal bracht*.

*Geen rusteloos zwerfen en smachten
Is 't leven: een Doel licht ons voor;
En worstlende winnen wij krachten,
En dwalende vinden wij 't spoor!*

Zwoegen, zie **Arbeiden**.

Toevoegingen en Verbeteringen.

Afkeuren, zie **Wraken**.

Alliantie, zie **Verdrag**.

Begeleiden, zie **Geleiden**.

Begluren, zie **Zien**.

Bespieden, zie **Zien**.

Berde (te . . . brengen), zie **Inbrengen**.

Onder **Berichten** — **bekend maken** ook **Melding maken van**.
bl. 158 **Bidden**, zie **Aanroepen** moet staan op bl. 155.

Boudoir, zie **Kamer**.

Conventie, zie **Verdrag**.

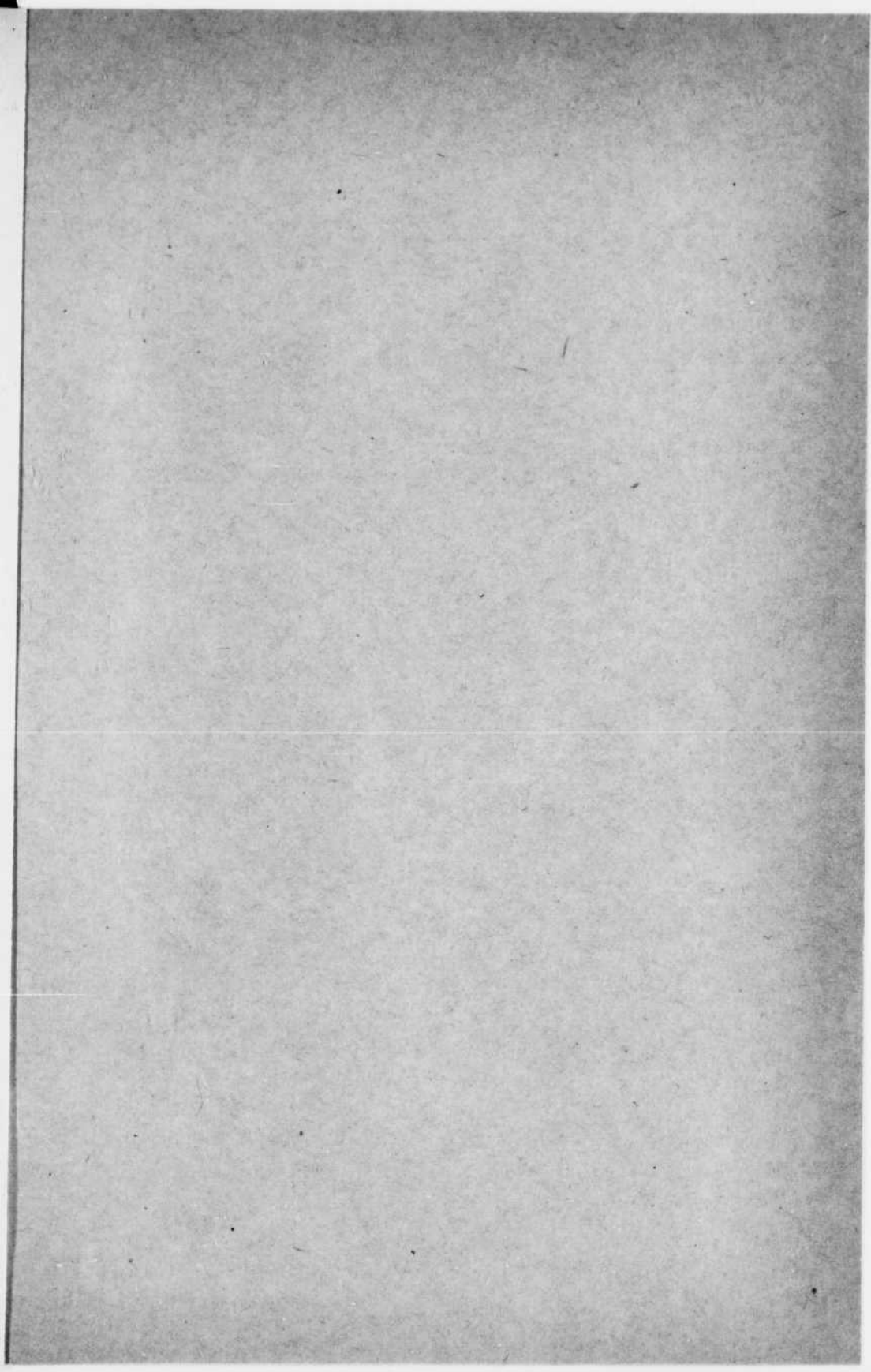
Den gek steken, zie **Schertsen**.

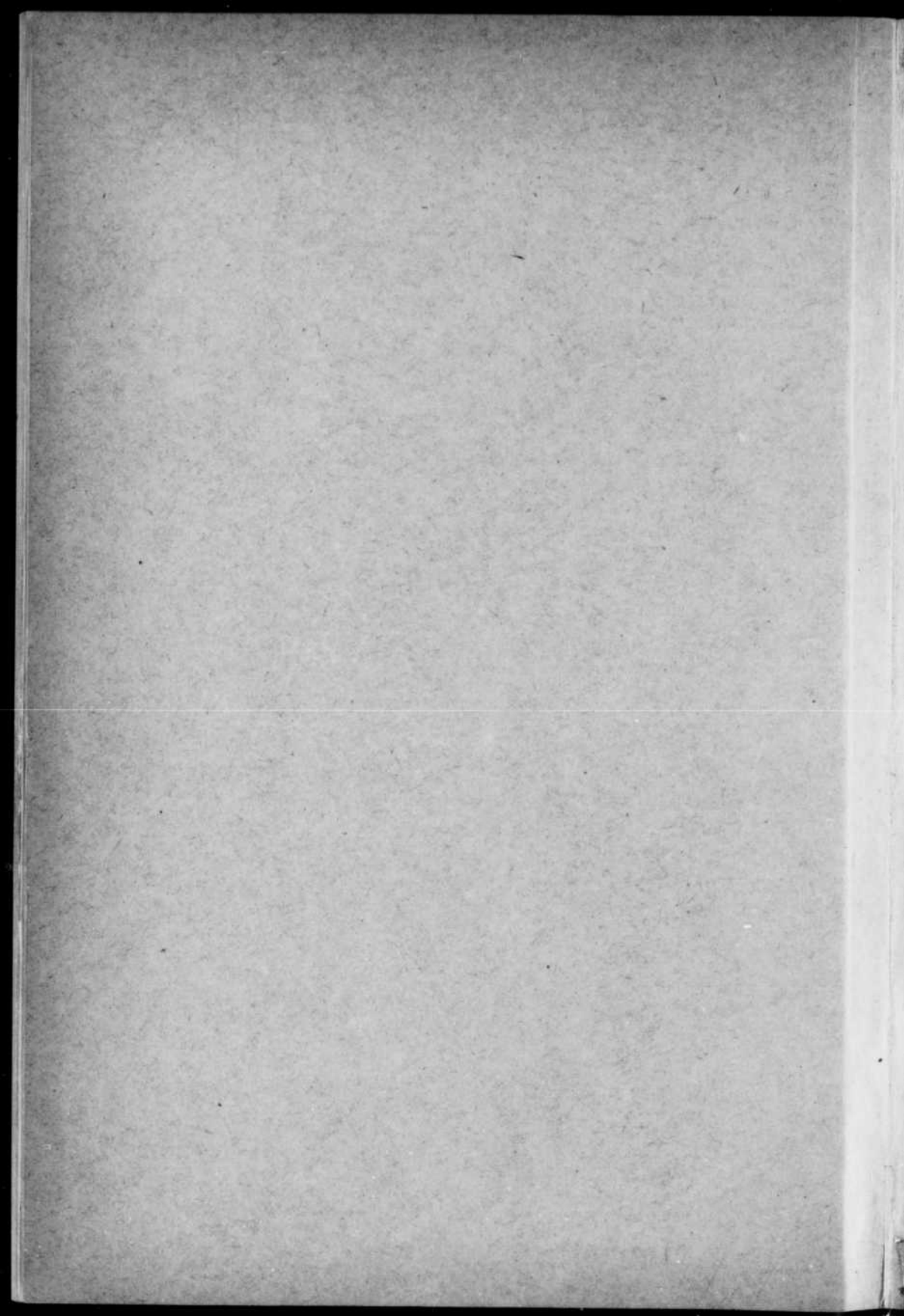
Dineeren, zie **Eten**.

Gekheid maken, zie **Schertsen**.

Traetaat, zie **Verdrag**.

Shuster, M.F.
62 A to